ANTİK SİDE ŞEHİR PLANLAMACILIĞINDA YOL AĞ SİSTEMİ

Volkan ÖZTEKİN

(Doktora Tezi)

Eskişehir 2024

ANTİK SİDE ŞEHİR PLANLAMACILIĞINDA YOL AĞ SİSTEMİ

Volkan ÖZTEKİN

DOKTORA TEZİ

Arkeoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ocak 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Volkan ÖZTEKİN'in "Antik Side Şehir Planlamacılığında Yol Ağ Sistemi" başlıklı tezi ../.../2024 tarihinde jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca Arkeoloji Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı-Adı-Soyadı	**İmza**
Üye (Tez Danışmanı)	**: Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI**	
Üye	**: Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE**	
Üye	**: Prof. Dr. Rıfat Eser KORTANOĞLU**	
Üye	**: Doç. Dr. Serap AKCA**	
Üye	**: Doç. Dr. Aşkım ÖZDİZBAY**	

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ANTİK SİDE ŞEHİR PLANLAMACILIĞINDA YOL AĞ SİSTEMİ

Volkan ÖZTEKİN

Arkeoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak, 2024

Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI

Jeopolitik konumu sayesinde Side, tarih boyunca Pamphylia Bölgesi'nin en önemli yerleşimlerinden biri olmuştur. Side'nin Roma Erken İmparatorluk Dönemi öncesine ilişkin bilgilerimiz sınırlı olsa da, kesin olarak tespiti yapılabilen ilk şehir planlamasının MS 1. yüzyılla beraber oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bu süreç içerisinde, kamusal ve dini yapılar başta olmak üzere, kentteki yol ağlarının inşa edildiği ya da yeniden düzenlendiği görülür. MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edilen anıtsal boyutlardaki kamu yapıları nedeniyle, kent planlamasının yeniden gözden geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu dönemde ana caddenin güzergahında değişikliğe gidilmiştir. Ayrıca, MS 2. yüzyıl kamusal yapılarına ulaşım sağlayan caddeler de, bu süreç içerisinde inşa edilmiştir. MS 5.-6. yüzyıllarla beraber caddeler yeniden elden geçirilerek, kentteki önemli Bizans yapılarına ulaşım sağlamak için kullanılmıştır. MS 7. yüzyılda kente gerçekleştirilen muhtemel Sasani ve Arap saldırıları sonrasında nüfusun da azalmasıyla birlikte, bu süreçte caddelerin eskisi kadar aktif bir şekilde kullanılmadığı düşünülmektedir.

ABSTRACT

ROAD NETWORK SYSTEM IN ANCIENT SIDE URBAN PLANNING

Volkan ÖZTEKİN

Department of Archaeology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, January, 2024

Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI

Thanks to its geopolitical location, Side has been one of the most important settlements of the Pamphylia Region throughout history. Although we have limited information about Side before the Roman Early Imperial Period, it is understood that the first city planning that can be determined definitively was created with the 1st century AD. In this process, it is seen that the road networks in the city, especially public and religious buildings, are built or rearranged. Due to the monumental public buildings built in the 2nd century AD, it became necessary to reconsider the urban planning. During this period, the route of the main street was changed. In addition, streets providing access to public buildings of the 2nd century AD were also built during this process. With the 5-6 centuries AD, the streets were overhauled and used to provide transportation to the important Byzantine structures in the city. It is thought that the streets were not used as actively as before, as the population decreased after the possible Sassanid and Arab attacks on the city in the 7th century AD.

ÖNSÖZ

Çalışmam sırasında değerli görüşlerini benden esirgemeyen ve tezimin danışmanlığını üstlenen sevgili hocam Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Lisans dönemimden bu yana, daima beni destekleyen ve üzerimde büyük emeği olan değerli hocam, Side Antik Kenti Kazı Başkanı'mız Prof. Dr. Feriştah SOYKAL ALANYALI'ya da çalışmalarımda bana sağladığı kolaylıklar ve çalışma konuma yön veren düşünceleri nedeniyle teşekkürü borç bilirim. Kendisini tanıma fırsatı yakaladığım günden beri bana olan desteğini ve güvenini her zaman üzerimde hissetiğim, çalışmalarım konusunda görüşlerine her zaman saygı duyduğum sevgili hocam Doç. Dr. Serap AKCA'ya ayrıca teşekkür etmek isterim. Doktora sürecim boyunca değerli görüş ve düşünceleriyle çalışmamın şekillenmesinde önemli rol oynayan Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE'ye ve Doç. Dr. Aşkım ÖZDİZBAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tezi çalışmamda gerek ele geçen malzemelerin değerlendirilmesi gerekse de konum ile ilgili bana yapmış oldukları katkılardan dolayı Prof. Dr. Ahmet Tolga TEK, Doç. Dr. Bekir Sıtkı Alptekin ORANSAY ve Dr. Öğr. Üyesi Dilek ŞEN'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, kentin Geç Antik Dönem'deki şehircilik faaliyetlerine ilişkin görüşlerine başvurduğum Priv.-Doz. MMag. Dr. Andreas PÜLZ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarımı gerçekleştirebilmek için bana sağlamış olduğu olanaklar sayesinde tezimi bugünlere getirebildiğim sevgili hocam Prof. Dr. Rıfat Eser KORTANOĞLU'na ayrıca teşekkür ederim.

Bana sağlamış oldukları kütüphane araştırma bursu nedeniyle Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'ne (AKMED) ve kazı çalışmalarına yapmış oldukları destek ve işbirliği nedeniyle başta eski Side Müze Müdürü Güner KOZDERE'ye ve Side Müzesi'nin saygıdeğer uzman arkeologlarına teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Feriştah SOYKAL ALANYALI'nın destekleri ile kazı çalışmaları sırasında belgeleme ve değerlendirme sürecinde yapmış oldukları yardımlar nedeniyle kazı ekibimizin sevgili üyeleri Hacer Yeliz ÖZTUNÇ, Esin Emre ARI, Emel Bilge ARI, Erkan ÇİFTÇİ, Ceyda KAYA, Canan UYSAL TEZER, Akın DOĞAN, Ertuğrul AKIŞ, Meltem

DEMİROĞLU başta olmak üzere Side'ye yolu düşen ve çalışmalarda emeği dokunan kazı ekimibizin diğer bütün üyelerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, tüm eğitim hayatım boyunca bana olan inançlarını ve desteklerini hiç esirgemeyen, maddi, manevi her konuda yardımcı olan aileme teşekkürü borç bilirim.

…/…./2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukiki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(İmza)

Volkan Öztekin

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI IV

ÖZET iii

ABSTRACT iv

ÖNSÖZ v

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ vii

KATALOG DİZİNİ xiv

RESİMLER DİZİNİ xxvii

ÇİZİMLER DİZİNİ xxxvii

PLANLAR DİZİNİ xl

TABLOLAR DİZİNİ xliv

KISALTMALAR LİSTESİ xlvi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM 3

1. PAMPHYLİA BÖLGESİ VE SİDE 3

1.1. Side Antik Kenti'nin Tarihsel Coğrafyası 4

1.2. Side'nin Kent İçi Ulaşım Sistemlerine İlişkin Araştırmalar 8

İKİNCİ BÖLÜM 21

2. KENT İÇİ ULAŞIM AĞLARI 21

2.1. B Caddesi 22

2.1.1. Cadde'nin kent içerisindeki konumu ve önemi 23

2.1.2. Tanım 28

2.1.2.1. Doğu portiko 28

2.1.2.2. Batı portiko 31

2.1.2.3. Döşeme taşları 33
2.1.2.4. Kanal 34
2.1.3. Yazıtlar 35
2.1.3.1. Bryonianus Lollianus Büyük Fabrika Mahallesi Yazıtı 37
2.1.3.2. Yapı ithaf yazıtı 38
2.1.3.3. Hybristos'un kül kabı(?) 38
2.1.3.4. Yazıt Parçaları 39
2.1.4. Heykeller 39
2.1.5. Cadde üzerindeki yapılar 41
2.1.5.1. Çeşme yapısı ve temiz su kanalı 41
2.1.5.2. Propylon (?) 45
2.1.5.3. Apsisli yapı 49
2.1.5.4. Piskoposluk sarayı kompleksi/bölgesi 50
2.2. C Cadddesi 55
2.2.1. Caddenin kent içerisindeki konumu ve önemi 55
2.2.2. Tanım 60
2.2.2.1. Doğu portiko 61
2.2.2.2. Batı portiko 71
2.2.2.3. Döşeme taşları 77
2.2.2.4. Su sistemleri 78
2.2.3. Yazıtlar 82
2.2.3.1. Bina ithaf yazıtları 83
2.2.3.1.1. Bir binanın Claudius ya da Nero'ya ithafı 83
2.2.3.1.2. MS 2. yüzyıl ilk yarısı'na tarihlendirilen sütun bağış yazıtı? 84
2.2.3.2. Yazıtlı heykel kaideleri 85
2.2.3.2.1. Tanrı/Tanrıça heykellerine ait yazıtlı heykel kaideleri 85
2.2.3.2.1.1. Artemis heykeli'ne ait yazıtlı heykel kaidesi 85
2.2.3.2.1.2. Agoronomos Maximinianos Touesianos'un adadığı heykele ait yazıtlı kaide 86
2.2.3.2.2. Yazıtlı imparator heykel kaideleri 87

2.2.3.2.2.2. Diokletianus 88
2.2.3.2.2.3. Constantius II 89
2.2.3.2.2.4. Iulianus 89
2.2.3.2.2.5. Gratianus 90
2.2.3.2.3. Bryonianus Lollianus ve Quirinia Patra'yı onurlandırma yazıtları 90
2.2.3.2.3.1. Bryonianus Lollianus – Tetrapolitler/Quadriga mahallesi 91
2.2.3.2.3.2. Quirinia Patra – Tetrapolitler/Quadriga mahallesi 93
2.2.3.2.3.3. Bryonianus Lollianus – Megalopolitler mahallesi 93
2.2.3.2.3.4. Bryonianus Lollianus – Bomitler/Zeus Sunağı mahallesi 94
2.2.3.2.3.5. Bryonianus Iasonianus Seleukos Anatolios – Megalopolitler mahallesi 94
2.2.3.3. Modesta ve Modestus'u onurlandırma yazıtları 95
2.2.3.4. Bule, demos ve büyük gerusia yazıtları 97
2.2.3.4.1. Büyük Gerusia tarafından onurlandırılan bule ve demos yazıtları 97
2.2.3.4.2. Büyük Gerusia tarafından onurlandırılan kutsal senato yazıtı 98
2.2.3.4.3. Büyük Gerusia onuruna yaptırılan yapıların ithaf yazıtları 99
2.2.3.5. Diğer Onurlandırma Yazıtları 101
2.2.3.5.1. Publius Servilius Vatia Isauricus (?) ya da Lucius/Gaius Valerius Flaccus (?)'un onurlandırma yazıtı 101
2.2.3.5.2. Genç Hadrianus yazıtı 102
2.2.3.5.3. Olympis'in bağışladığı sütun 102
2.2.3.5.4. Cadde üzerindeki anıtlar (?) ile ilişkili yazıtlar 103
2.2.3.6. Caddedeki Geç Antik Çağ düzenlemelerine ilişkin yazıtlar 104
2.2.3.6.1. Theodoros tarafından yaptırılan portiko zemin mozaiği üzerindeki yazıt 104
2.2.3.6.2. Paulos/Proklos? tarafından yaptırılan portiko zemin mozaiği üzerindeki yazıt 105
2.2.3.6.3. Pelagios/Georgios? tarafından yenilenen portiko 106
2.2.3.6.4. Sütunların yenilenmesine ilişkin yazıt 107
2.2.4. Heykeller 108
2.2.4.1. İdeal heykeller 109
2.2.4.1.1. Herakles Farnese heykeli ve Herakles başı 109

2.2.4.1.2. Eros Başı fragmanı ve Eros torsosu 110
2.2.4.1.4. Silenos başı fragmanı 111
2.2.4.1.5. Giyimli erkek ve kadın heykelleri 112
2.2.4.1.6. Khimationlu erkek torsosu 112
2.2.4.1.7. Giyimli kadın torsosu (pudicitia tipi) ve kadın başı fragmanı 113
2.2.5. Cadde üzerindeki yapılar ve cadde ile ilişkileri 114
2.2.5.1. Ana Kapı ve meydan 114
2.2.5.2. Dükkanlar 127
2.2.5.3. Agora-Tiyatro Kompleksi 136
2.2.5.4. Agora Hamamı 149
2.2.5.5. I1 ve I2 Çeşmeleri 153
2.2.5.6. Tak (D) ve Vespasianus Anıtı/Çeşmesi 157
2.4.5.7. Bouleterion/Odeion(?) ve Meydan (Kent Merkezi) 165
2.2.5.8. H2 Sarnıcı (Castellum) ve İkincil Castella(?) 168
2.2.5.10. 805 ada 3 parsel'deki eksedra 172
2.2.5.11. Büyük Hamam 174
2.2.5.12. Tapınaklar Bölgesi Meydanı ve P Tapınağı (Demeter?) 178
2.2.5.13. Apollon, Athena Tapınakları ve AA Bazilikası 187
2.2.6. Tarihlendirme – Kazı çalışmaları 196
2.3. a Caddesi 204
2.3.1. Caddenin kent içerisindeki konumu ve önemi 204
2.3.2. Tanım 209
2.3.2.1. Güneybatı portiko 209
2.3.2.2. Kuzeydoğu portiko 210
2.4. Küçük "b" Caddesi 211
2.5. Küçük "c" Caddesi 215
2.5.1. Döşeme Taşları 215
2.5.2. Kanal sistemleri 217
2.5.3. Doğu portiko 218

2.5.4. Caddenin batısındaki yapılaşmalar 222
2.5.4.1. Caddenin batısındaki mekânlar/dükkanlar 222
2.5.4.2. Caddenin batısındaki yol ağı sistemi 224
2.5.5. Caddenin doğusundaki yapılaşmalar 226
2.5.5.1. Caddenin doğusundaki mekânlar 226
2.5.5.2. Caddenin doğusundaki yol ağı sistemi 230
2.6. Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi 232
2.7. Liman Agorası Caddesi 236
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 239
3. CADDELERDEKI MİMARI ELEMANLAR 239
3.1. Sütun Başlıkları 239
3.1.1. Korinth başlıkları 239
3.1.1.1. Tip 1 239
3.1.1.2. Tip 2 240
3.1.1.2.1. Tip 2a 241
3.1.1.2.2. Tip 2b 242
3.1.1.3. Tip 3 244
3.1.1.3.1. Tip 3a 245
3.1.1.3.2. Tip 3b 248
3.1.1.3.3. Tip 3c 251
3.1.1.4. Tip 4 251
3.1.1.5. Tip 5 252
3.1.1.6. Tip 6 254
3.1.1.7. Tip 7 255
3.1.1.7.1. Tip 7a 256
3.1.1.7.2. Tip 7b 257
3.1.1.7.3. Tip 7c 257
3.1.2. İon Başlıkları 258

3.2. Sütun Kaideleri 259
3.3. Postament Kaideler 262
3.4. Sütun Gövdeleri 264
3.5. Mimari Elemanların Rekonstrüksiyon Değerlendirmeleri 266
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 281
4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 281
KAYNAKÇA 294
KATALOG 323
KATALOG GÖRSELLERI 410
RESİMLER 495
ÇİZİMLER 576
PLANLAR 608
TABLOLAR 641

KATALOG DİZİNİ

Kat. No. 1: B Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 2: B Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 3: B Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 4: B Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 5: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 6: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 7: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 8: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 9: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 10: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 11: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 12: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 13: B Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 14: B Caddesi, Tip 4 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 15: B Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 16: B Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 17: B Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 18: B Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 19: B Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 20: B Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 21: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 22: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 23: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 24: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 25: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 26: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 27: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 28: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 29: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 30: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 31: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 32: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 33: B Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 34: B Caddesi, Tip 4 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 35: B Caddesi, Tip 4 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 36: B Caddesi, Tip 4 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 37: B Caddesi, Tip 4 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 38: B Caddesi, Tip 4 Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 39: B Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.
Kat. No. 40: B Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.
Kat. No. 41: B Caddesi, Tip (?) Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 42: B Caddesi, Tip (?) Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 43: B Caddesi, Tip (?) Attik-İon Sütun Kaidesi.
Kat. No. 44: B Caddesi, Tip 3 Postament Kaide.
Kat. No. 45: B Caddesi, Tip 3 Postament Kaide.
Kat. No. 46: B Caddesi, Tip 4 Postament Kaide.
Kat. No. 47: B Caddesi, Tip 4 Postament Kaide.
Kat. No. 48: B Caddesi, Tip 4 Postament Kaide.
Kat. No. 49: B Caddesi, Tip 4 Postament Kaide.
Kat. No. 50: B Caddesi, Tip 4 Postament Kaide.
Kat. No. 51: B Caddesi, Tip 5 Postament Kaide.
Kat. No. 52: B Caddesi, Tip 1a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 53: B Caddesi, Tip 1a Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 54: B Caddesi, Tip 1a Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 55: B Caddesi, Tip 1a Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 56: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 57: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 58: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 59: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 60: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 61: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 62: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 63: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 64: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 65: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 66: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 67: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 68: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 69: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 70: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 71: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 72: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 73: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 74: B Caddesi, Tip 1d Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 75: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 76: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 77: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 78: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.
Kat. No. 79: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 80: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 81: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 82: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 83: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 84: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 85: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 86: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 87: B Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdeleri.

Kat. No. 88: C2 Caddesi, Tip 1 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 89: C2 Caddesi, Tip 2a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 90: C2 Caddesi, Tip 2a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 91: C2 Caddesi, Tip 2b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 92: C2 Caddesi, Tip 2b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 93: C2 Caddesi, Tip 2b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 94: C2 Caddesi, Tip 2b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 95: C2 Caddesi, Tip 2b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 96: C2 Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 97: C2 Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 98: C2 Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 99: C2 Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 100: C2 Caddesi, Tip 3a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 101: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 102: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 103: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 104: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 105: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 106: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 107: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 108: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 109: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 110: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 111: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 112: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 113: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 114: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 115: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 116: C2 Caddesi, Tip 3b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 117: C2 Caddesi, Tip 3c Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 118: C2 Caddesi, Tip 3c Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 119: C2 Caddesi, Tip 3c Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 120: C2 Caddesi, Tip 3c Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 121: C2 Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 122: C2 Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 123: C2 Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 124: C2 Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 125: C2 Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 126: C2 Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 127: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 128: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 129: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 130: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 131: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 132: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 133: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 134: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 135: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 136: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 137: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 138: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 139: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 140: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 141: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 142: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 143: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 144: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 145: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 146: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 147: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 148: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 149: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 150: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 151: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 152: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 153: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 154: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 155: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 156: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 157: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 158: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 159: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 160: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 161: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 162: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 163: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 164: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 165: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 166: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 167: C2 Caddesi, Tip 2a Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 168: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 169: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 170: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 171: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 172: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 173: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 174: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 175: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 176: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 177: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 178: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 179: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 180: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 181: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 182: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 183: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 184: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 185: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 186: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 187: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 188: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 189a-b: C1 Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 190: C1 Caddesi, Tip 4 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 191: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 192: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 193: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 194: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 195: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 196: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 197: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 198: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 199: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 200: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 201: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 202: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 203: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 204: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 205: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 206: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 207: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 208: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 209: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 210: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 211: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 212: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 213: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 214: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 215: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 216: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 217: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 218: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 219: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 220: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 221: C1 Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 222: C1 Caddesi, Tip 2a Postament Kaide.

Kat. No. 223: C1 Caddesi, Tip 2a Postament Kaide.

Kat. No. 224: C1 Caddesi, Tip 2b Postament Kaide.

Kat. No. 225: C1 Caddesi, Tip 2b Postament Kaide.

Kat. No. 226: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 227: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 228: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 229: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 230: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 231: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 232: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 233: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 234: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 235: C1 Caddesi, Tip 1e Sütun Gövdesi.

Kat. No. 236: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 237: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 238: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 239: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 240: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 241: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 242: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 243: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 244: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 245: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 246: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 247: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 248: C2 Caddesi, Tip 2a Sütun Gövdesi.

Kat. No. 249: C2 Caddesi, Tip 2b Sütun Gövdesi.

Kat. No. 250: C2 Caddesi, Tip 2b Sütun Gövdesi.

Kat. No. 251: C2 Caddesi, Tip 2b Sütun Gövdesi.

Kat. No. 252: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 253: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 254: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 255: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 256: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 257: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 258: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 259: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 260: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 261: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 262: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 263: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 264: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 265: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 266: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 267: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 268: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 269: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 270: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 271: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 272: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 273: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 274: C2 Caddesi, Tip 3 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 275: a Caddesi, Tip 1 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 276: a Caddesi, Tip 1 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 277: a Caddesi, Tip 1 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 278: a Caddesi, Tip 1 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 279: a Caddesi, Tip 1 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 280: a Caddesi, Tip (?) Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 281: a Caddesi, Tip (?) Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 282: a Caddesi, Tip 1 Postament Kaide.

Kat. No. 283: a Caddesi, Tip 1 Postament Kaide.

Kat. No. 284: a Caddesi, Tip 1 Postament Kaide.

Kat. No. 285: a Caddesi, Tip 1 Postament Kaide.

Kat. No. 286: a Caddesi, Tip 1 Postament Kaide.

Kat. No. 287: a Caddesi, Tip 4 Sütun Gövdesi.

Kat. No. 288: Küçük “c” Caddesi, Tip 5 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 289: Küçük “c” Caddesi, Tip 5 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 290: Küçük “c” Caddesi, Tip 5 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 291: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 292: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 293: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 294: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 295: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 296: Küçük “c” Caddesi, Tip 7a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 297: Küçük “c” Caddesi, Tip 7a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 298: Küçük “c” Caddesi, Tip 7a Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 299: Küçük “c” Caddesi, Tip 7b Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 300: Küçük “c” Caddesi, Tip 7c Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 301: Küçük “c” Caddesi, Tip 7c Korinth Sütun Başlığı.

Kat. No. 302: Küçük “c” Caddesi, Tip 5 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 303: Küçük “c” Caddesi, Tip 5 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 304: Küçük “c” Caddesi, Tip 5 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 305: Küçük “c” Caddesi, Tip 5 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 306: Küçük “c” Caddesi, Tip 5 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 307: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 308: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 309: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 310: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 311: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 312: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 313: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 314: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 315: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 316: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 317: Küçük “c” Caddesi, Tip 6 Yarı İşlenmiş/İşlenmemiş Sütun Kaidesi.

Kat. No. 318: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 319: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 320: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 321: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 322: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 323: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 324: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 325: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 326: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 327: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 328: Küçük “c” Caddesi, Tip 1c Sütun Gövdesi.

Kat. No. 329: Küçük “c” Caddesi, Tip 1 İon Sütun Başlığı.

Kat. No. 330: Küçük “c” Caddesi, Tip 1 İon Sütun Başlığı.

Kat. No. 331: Küçük “c” Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 332: Küçük “c” Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 333: Küçük “c” Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 334: Küçük “c” Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 335: Küçük “c” Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 336: Küçük “c” Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 337: Küçük “c” Caddesi, Tip 3 Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 338: Küçük “c” Caddesi, Tip (?) Attik-İon Sütun Kaidesi.

Kat. No. 339: Küçük “c” Caddesi, Tip 1b Sütun Gövdesi.

Kat. No. 340: Küçük “c” Caddesi, Tip 1b Sütun Gövdesi.

Kat. No. 341: Küçük “c” Caddesi, Tip 1b Sütun Gövdesi.

Kat. No. 342: Küçük “c” Caddesi, Tip 1b Sütun Gövdesi.

Kat. No. 343: Küçük “c” Caddesi, Tip 1b Sütun Gövdesi.

Kat. No. 344: Küçük “c” Caddesi, Tip 1b Sütun Gövdesi.

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1: B Caddesi Hava Fotoğrafı.

Resim 2: B Caddesi, Doğu Portiko Arka Duvarı.

Resim 3: B Caddesi, Doğu Portiko Mozaik Zemini.

Resim 4: B Caddesi, Batı Portiko Genel Görünüm.

Resim 5: B Caddesi, Batı Portiko Mozaik Zemini.

Resim 6: B Caddesi, Batı Portiko Gerisindeki Örülerek Kapatılan Dükkan Girişleri.

Resim 7: B Caddesi, Batı Portiko Gerisindeki Örülerek Kapatılan Dükkan Girişleri.

Resim 8: B Caddesi, Yol Taşları Genel Görünüm.

Resim 9: B Caddesi, Muhtemel Kanala Ait İzler.

Resim 10: B Caddesi, Muhtemel Kanala Ait İzler.

Resim 11: B Caddesi, Yazıtlı Mimari Bloklar.

Resim 12: B Caddesi, Zırhlı İmparator Heykeli.

Resim 13: B Caddesi, Doğu Portiko Önündeki Açık Su Kanalı.

Resim 14: B Caddesi, Açık Su Kanalı içerisindeki Bölme.

Resim 15: Perge Kuzey-Güney Doğrultulu Sütunlu Cadde Ortasındaki Açık Su Kanalı.

Resim 16: B Caddesi, Kanal Parapetleri Üzerindeki Basamak İzleri.

Resim 17: Perge Doğu-Batı Doğrultulu Sütunlu Cadde Portiko Önündeki Açık Su Kanalı.

Resim 18: B Caddesi, Çeşme Genel Görünüm.

Resim 19: B Caddesi, Çeşme Kuzeyden Bakış.

Resim 20: B Caddesi, Çeşme Batı Görünüş (Cephe).

Resim 21: B Caddesi, Çeşme Güney Görünüş.

Resim 22: B ve Küçük “c” Caddeleri Kesişimi, Çeşme Havadan Görünüş.
Resim 23: B Caddesi, Çeşme Hava Fotoğrafı.
Resim 24: B Caddesi, Çeşme ve Güneyindeki Düzenleme Havadan Görünüş.
Resim 25: B Caddesi, Çeşme Etrafındaki Konik Formlu Çatı ve Geison Blokları.
Resim 26: B Caddesi’nin Güney Sınırındaki Geç Dönem Duvarı ve Önündeki Mimari Elemanlar.
Resim 27: B Caddesi, Propylon (?), Arşitrav-Friz Bloğu.
Resim 28: B Caddesi, Propylon (?), Konsollu Geison Sima Alınlık Blokları.
Resim 29: B Caddesi, Propylon (?), Kemer Arşitrav Blokları.
Resim 30: B Caddesi, Propylon (?), sütun Kaideleri.
Resim 31: B Caddesi, Apsisli Yapı Batı Cephe Görünümü.
Resim 32: B Caddesi, Apsisli Yapı Güney Cephe Görünümü.
Resim 33: B Caddesi, Apsisli Yapı Doğu Duvarı ve Pencereye Ait Kemer İzleri.
Resim 34: B Caddesi, Apsisli Yapı Hava Görünümü.
Resim 35: Piskoposluk Sarayı Kompleksi/Bölgesi, Piskoposluk Sarayı Kilisesi Apsisi İçerisindeki Korinth Başlığı.
Resim 36: C Caddesi Güzergahı Topografi Grafiği.
Resim 37: C1 Caddesi, Birinci Doğu Portiko Sırası.
Resim 38: C1 Caddesi, Birinci Doğu Portiko Sırası Üzerindeki Çeşmenin(?) Genel Görünümü.
Resim 39: C1 Caddesi Üçüncü Doğu Portiko Sırası.
Resim 40: C1 Caddesi, Dördüncü Doğu Portiko Sırası.
Resim 41: C1 Caddesi, Beşinci Doğu Portiko Sırası.
Resim 42: C1 Caddesi, Doğu Portiko Üzerindeki Mozaikte Yer Alan Theodoros Yazıtı.
Resim 43: C2 Caddesi, 792 Ada 8 ve 806 Ada 1 Parsellerde Yürütülen K.Sond.9 no’lu Sondajlar, Fotoğraf: A. Özkan ve S. Çalkar.

Resim 44: C2 Caddesi, 806 Ada 1 Parsel, Doğu Portikodaki Mozaik Zemin. Fotoğraf: V. Öztekin, E. Bilge Arı ve G. Erci.
Resim 45: C2 Caddesi, 792 Ada 8 Parsel, Doğu Portikodaki Mozaik Zemin. (Orto) Fotoğraf: V. Öztekin, E. Yalçın, E. Bilge Arı.
Resim 46: C2 Caddesi, 792 Ada 8 Parsel, Doğu Portikodaki Mozaik Zemin. (Orto) Fotoğraf: V. Öztekin, E. Yalçın, E. Bilge Arı.
Resim 47: C1 Caddesi, Birinci Batı Portiko Sırası.
Resim 48: C1 Caddesi, İkinci Batı Portiko Sırası.
Resim 49: C1 Caddesi, Üçüncü Batı Portiko Sırası.
Resim 50: C1 Caddesi, Dördüncü Batı Portiko Sırası.
Resim 51: C2 Caddesi, Batı Portikodaki Mozaik Zemin (IV no'lu Alan).
Resim 52: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parselde Cadde Döşeme Taşlarının Altında Yürütülen K.Sond. 5 Kontrol Sondajı, Fotoğraf: E. E. Arı ve G. Erci.
Resim 53: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, Hava Fotoğrafı. Fotoğraf: C. Salman.
Resim 54: Tak'ın (D) Güneyinde Yer Alan Erken Dönem Duvarının Batı Cephesi Önündeki Su Teknesi.
Resim 55: C2 Caddesi, 786 Ada 3 Parsel'deki Açık Su Kanalına Ait Hava Fotoğrafı. Fotoğraf: Ö. Ö. Ağar ve C. Salman.
Resim 56: C2 Caddesi, 786 Ada 3 Parsel Açık Su Kanalına Ait Detay Fotoğraf. Fotoğraf: E. Çiftçi, C. Öztürker, S. Meydan ve H. Kızıltaş.
Resim 57: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parseldeki Atık Su Kanalları ve Kanal İçerisinde Gerçekleştirilen K.Sond.7 Kontrol Sondajı. Fotoğraf: E. E. Arı, G. Erci ve V. Öztekin.
Resim 58: C2 Caddesi, 806 Ada 1 Parsel, Doğu Portiko Havadan Görünüş. Fotoğraf: V. Öztekin, H. Y. Öztunç, E. B. Arı.
Resim 59: C2 Caddesi, 786 Ada 1 Parsel, Batı Portikodaki Künk Tertibatı.
Resim 60: C2 Caddesi, 806 Ada 3 Parselde, K.Sond. 5'te Açığa Çıkartılan Künkler.

Fotoğraf: A. Özkan ve S. Çalkar.
Resim 61: C1 Caddesi, Modesta ve Modestus'un Onurlandırıldığı Kabartmalı Sütunlar.
Resim 62: C1 Caddesi, Theodoros Yazıtı, Detay.
Resim 63: C2 Caddesi, Paulos/Proklos Yazıtı, Detay.
Resim 64: C1 Caddesi, Pelagios/Georgios Yazıtı.
Resim 65: C1 Caddesi, Pelagios/Georgios Yazıtı.
Resim 66: C2 Caddesi, Herakles Farnese Heykeli, I no'lu Alan.
Resim 67: C2 Caddesi, Herakles Başı, I no'lu Alan.
Resim 68: C1 Caddesi, Eros Torsosu ve C2 Caddesi, Eros Başı Fragmanı.
Resim 69: C1 Caddesi (?), Athena Başı.
Resim 70: C2 Caddesi, Silenos Başı Fragmanı.
Resim 71: Khimationlu Erkek Torsosu.
Resim 72: Giyimli Kadın Torsosu.
Resim 73: Ana Kapı Hava Fotoğrafı. Fotoğraf: V. Öztekin.
Resim 74: Ana Kapı, Tip 1A-B Arşitrav-Friz Blokları
Resim 75: Ana Kapı, Tip 2 Arşitrav-Friz Bloğu.
Resim 76: Ana Kapı, Tip 2 Geison-Sima ve Konsol Blokları.
Resim 77: Ana Kapı, C1 Caddesi ve Meydan
Resim 78: C1 Caddesi, Meydan, Anıt (?)
Resim 79a: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D1 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 79b: C1 Caddesi, Batı Portiko Gerisindeki B1 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 80a: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D17 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 80b: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D4 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 81a: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D18 Dükkanı Güneybatı Duvarı.
Resim 81b: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D25 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 81a: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D28 Dükkanı Genel Görünüm.

Resim 82a: C1 Caddesi, Batı Portiko Gerisindeki B35 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 82b: C1 Caddesi, Batı Portiko Gerisindeki B41 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 83a: C1 Caddesi, Batı Portiko Gerisindeki D38 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 83b: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D33 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 84: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D8 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 85a: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D33 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 85b: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D33 Dükkanı Arka Duvarı Üzerindeki Sonradan Kapatılan Pencere Açıklığı.
Resim 86a: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D16 Dükkanı Kuzeydoğu Duvarındaki Niş.
Resim 86b: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D17 Dükkanı Güneybatı Duvarındaki Niş.
Resim 87: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D19 Dükkanı Güneybatı Duvarı Önündeki Merdiven ve Niş.
Resim 88: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D34 Dükkanı Güneydoğu Duvarı Üzerindeki Niş.
Resim 89: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D19 Dükkanı Kuzeydoğu Üzerindeki Nişler.
Resim 90: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D6 Dükkanı İçerisindeki Seki Düzenlemesi.
Resim 91: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D9 Dükkanı İçerisindeki Seki Düzenlemesi.
Resim 92a: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D7 Dükkanı Mozaik Zemini.
Resim 92b: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D18 Dükkanı Mozaik Zemini.
Resim 93: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D10 Dükkanı Zemini.
Resim 94: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D20 Dükkanı Kum Taşı Plakalarla Oluşturulmuş Zemin.

Resim 95: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D12 Dükkanı/Latrina(?).
Resim 96: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D33 Dükkanı Kuzeydoğu Duvarı Üzerindeki Hatıl Yuvaları.
Resim 97: C1 Caddesi, Batı Portiko Gerisindeki D27 Dükkanı İçerisindeki Merdiven.
Resim 98a: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D15 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 98b: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D17 Dükkanı Genel Görünüm.
Resim 99: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D38 Dükkanı Güneybatı Duvarında Yer Alan Kemerli Geçiş ve Niş Düzenlemesi.
Resim 100: C1 Caddesi, Doğu Portiko Gerisindeki D40 Dükkanı Güneybatı Duvarında Yer Alan Kemerli Geçiş ve Niş Düzenlemesi.
Resim 101: Agora-Tiyatro Kompleksi Hava Fotoğrafı.
Resim 102: Dionysos Tapınağı Planı ve Tiyatro'nun Fil Ayağı Altında Kalan Güneydeki Girişi. Çizim: K. Piesker, Fotoğraf: F. Soykal Alanyalı. Bknz. K. Piesker, 2015c ve F. Soykal-Alanyalı 2016b yayınları.
Resim 103: I1 Çeşmesi, Arşitrav Bloğu.
Resim 104: I1 Çeşmesi, Friz Bloğu.
Resim 105: I1 Çeşmesi, Geison Bloğu.
Resim 106: I1 Çeşmesi, Aedikula Alınlık Bloğu.
Resim 107: I2 Çeşmesi, Cephe Görünümü.
Resim 108: I2 Çeşmesi, Daire Planlı Havuz.
Resim 109: Tak (D) ve Vespasianus Anıtı/Çeşmesi.
Resim 110a: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Anıtın/Çeşmenin Gerisindeki Su Tertibatı.
Resim 110b: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Anıtın/Çeşmenin Gerisindeki Duvar Görünüşü.
Resim 110c: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Anıtın/Çeşmenin Gerisindeki Duvar ve Tak'ın (D) Planı.

Resim 110d: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Anıtın/Çeşmenin Gerisindeki Duvar İle Tak'ın (D) Kesişimi.
Resim 110e: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Anıtın/Çeşmenin Gerisindeki Duvarın II ve III no'lu Duvar Bedenlerinin Kesişimi.
Resim 111a: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi.
Resim 111b: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Aedikula Alınlığı.
Resim 111c: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Arşitrav-Friz ve Geison Blokları.
Resim 111d: Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Korinth Sütun Başlığı.
Resim 112: Kent Merkezinde Yer Alan Meydan ve Etrafındaki Yapılaşma.
Resim 113a: İkincil Castella(?), Doğu Cephesi.
Resim 113b: İkincil Castella(?), Batı Cephesi.
Resim 113c: İkincil Castella(?), Güney Cephesi.
Resim 113d: İkincil Castella(?), Batı Cephesi.
Resim 114: Kilise (?) ve Gerçekleştirilen Temizlik Çalışmaları Sırasında Yapının Genel Görünümü. Fotoğraf Side Kazısı Arşivinden Alınmıştır.
Resim 115: 805 Ada 3 Parsel'deki Eksedra ve C2 Caddesi Batı Portiko Düzenlemesi.
Resim 116: C2 Caddesi Propylonu(?), Mimari Üst Yapı Elemanları.
Resim 117a: C2 Caddesi, 806 Ada 1 Parsel, Hava Fotoğrafı ve K.Sond.1'in Parseldeki Konumu.
Resim 117b: C2 Caddesi, 806 Ada 1 Parsel, K.Sond.1.
Resim 118a: C2 Caddesi, 806 Ada 2ve 3 Parseller, Hava Fotoğrafı ve K.Sond.5 ve 6'nın Parseldeki Konumu.
Resim 118b: C2 Caddesi, 806 Ada 2ve 3 Parseller, K.Sond.5.
Resim 118c: C2 Caddesi, 806 Ada 2ve 3 Parseller, K.Sond.6.
Resim 119a: C2 Caddesi, 809 Ada 5 Parsel, Hava Fotoğrafı ve K.Sond.1 ve 2'nin Parseldeki Konumu.
Resim 119b: C2 Caddesi, 809 Ada 5 Parsel, K.Sond.1.

Resim 119c: C2 Caddesi, 809 Ada 5 Parsel, K.Sond.2.

Resim 120a: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, Hava Fotoğrafı ve K.Sond.1 ve 4'ün Parseldeki Konumu.

Resim 120b: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, K.Sond.1.

Resim 120c: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, K.Sond.4 ve Sıvalı Erken Dönem Duvarı.

Resim 121a: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, Hava Fotoğrafı ve K.Sond.1-2, 6-8 'in Parseldeki Konumu.

Resim 121b: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.1.

Resim 121c: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.2.

Resim 121d: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.6.

Resim 122a: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, Çeşme.

Resim 122a: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, Çeşme.

Resim 122a: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.7.

Resim 123a: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, Doğu Portiko Sonundaki Meydana Açılan Merdivenler, K.Sond.7-8.

Resim 123b: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.8.

Resim 124a: C2 Caddesi, 792 Ada 5 Parsel, Hava Fotoğrafı ve K.Sond.10'un Parseldeki Konumu.

Resim 124b: C2 Caddesi, 792 Ada 5 Parsel, K.Sond.10.

Resim 125a: C2 Caddesi, 792 Ada 5 Parsel, Çeşme, Doğudan Bakış.

Resim 125b: C2 Caddesi, 792 Ada 5 Parsel, Çeşme, Doğudan Bakış, Detay.

Resim 126: a Caddesi Hava Fotoğrafı.

Resim 127: Agora Güney Kapısı.

Resim 128: a Caddesi Güneybatı Portiko Üzerindeki *in-situ* Kaideler.

Resim 129: a Caddesi, Portiko Düzenlemeleri.

Resim 130: a Caddesi'nden Agora'ya açılan İkinci Kapı.

Resim 131: Küçük "b" Caddesi Hava Fotoğrafı ve Döşeme Taşlarından Detay

Görünüm.
Resim 132: Küçük “b” Caddesi Üzerindeki Kumul Tabakası.
Resim 133: Doğu Kapısı’nın Hava Görünümü, Planı ve Küçük “b” Caddesi ile Olan İlişkisi.
Resim 134: Küçük “c” Caddesi, Hava Fotoğrafı.
Resim 135a-d: Küçük “c” Caddesi, Cadde Döşemelerindeki Devşirme Malzemeler.
Resim 136: Küçük “c” Caddesi, Cadde Döşemelerindeki Devşirme Sütun Kaideleri.
Resim 137: Küçük “c” Caddesi, Doğu Portiko Arka Duvarı.
Resim 138: Küçük “c” Caddesi, K.Sond.2’de Açığa Çıkarılan Mozaik Döşeme.
Resim 139: Küçük “c” Caddesi, Doğu Portikodaki Mozaik Döşeme.
Resim 140: Küçük “c” Caddesi, Genel Görünüm.
Resim 141: Küçük “c” Caddesi, Ana Kanal.
Resim 142: Küçük “c” Caddesi, Ana Kanala Ait Kapaklar.
Resim 143: Küçük “c” Caddesi, Ara Kanal.
Resim 144: Küçük “c” Caddesi, K.Sond.1, Mekandan Ara Kanala Bağlanan Gider.
Resim 145: Küçük “c” Caddesi, Girişi Devşirme Malzemelerle Kapatılan Dükkan Girişi.
Resim 146: Küçük “c” Caddesi, Dükkan Girişi Önünde Yer Alan Basamak.
Resim 147: Küçük “c” Caddesi, DP-5 Sokağı’nın Küçük “c” Caddesi’ne Açılan Bölümündeki Örülerek Kapatılan Girişi.
Resim 148: Küçük “c” Caddesi, Batıdaki Sokak Sistemleri ve Yapılar.
Resim 149: Küçük “c” Caddesi, Girişi Kireç Taşları ile Oluşturulmuş Mekan.
Resim 150: Küçük “c” Caddesi, Sarnıç(?).
Resim 151: Küçük “c” Caddesi, Eksedra.
Resim 152: Küçük “c” Caddesi, Eksedra İçerisindeki Zemin Döşemesi.
Resim 153: Küçük “c” Caddesi, Eksedra Doğu Cephesindeki Nişler.
Resim 154a-c: İki Açıklıklı Tak, Genel ve Detay Görünüm.

Resim 155: Liman Agorası Caddesi, 818 Ada 2 Parsel Hava Fotoğrafı.
Resim 156: Liman Agorası Caddesi, 818 Ada 2 Parsel, Genel Görünüm.

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 1: B Caddesi Kesiti

Çizim 2: B Caddesi, Doğu Portiko Arka Duvarı Görünüş Çizimi. Çizim: V. Öztekin.

Çizim 3: B Caddesi Batı Portikodaki Düzenlemeler, Görünüş ve Restitüsyon. Çizim: V. Öztekin.

Çizim 4: B Caddesi, Postament Heykel Kaidesi (?).

Çizim 5: B Caddesi, Çeşme, Kuzey Kesiti. Çizim: V. Öztekin.

Çizim 6: B Caddesi, Çeşme, Batı Kesiti. Çizim: V. Öztekin.

Çizim 7: B Caddesi, Çeşme, Güney Kesiti. Çizim: V. Öztekin.

Çizim 8: B Caddesi, Güneyde Sona Erdiği Bölümde Yer Alan Geç Dönem Duvarı. Çizim: V. Öztekin.

Çizim 9: B Caddesi, Propylon Restitüsyon Denemesi.

Çizim 10: C2 Caddesi, 806 Ada 1 Parsel, K.Sond.1, Kuzey Kesiti. Çizim: E. B. Arı.

Çizim 11: C2 Caddesi 811 Ada 2 Parsel, K.Sond.6, Doğu Kesiti. Çizim: E. E. Arı ve G. Erci.

Çizim 12a: C2 Caddesi, 806 Ada 1 Parsel, K.Sond.6, Güney Kesiti. Çizim: E. B. Arı

Çizim 12b: C2 Caddesi, 792 Ada 8 Parsel, K.Sond.9, Kuzey Kesiti. Çizim: E. B. Arı ve G. Erci.

Çizim 13: C2 Caddesi, 805 Ada 3 Parsel, Batı Portiko Düzenlemesi. Çizim: V. Öztekin.

Çizim 14: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, Cadde Rekonstrüksiyonu. Çizim V. Öztekin.

Çizim 15: Tak'ın (D) Güneyinde Yer Alan Erken Dönem Duvarı. Çizim V. Öztekin.

Çizim 16: C2 Caddesi, 792 Ada 5 Parsel, K.Sond.10, Kuzey Kesiti, Çizim: G. Akgün ve A. Özkan.

Çizim 17: C2 Caddesi, 806 Ada 1 Parsel, K.Sond.4, Kuzey Kesiti, Çizim: E. B. Arı.

Çizim 18: C2 Caddesi, 806 Ada 2 Parsel, K.Sond.6, Güneybatı Kesiti, Çizim: S.

Çalkar.

Çizim 19: C2 Caddesi, 806 Ada 3 Parsel, K.Sond.5, Güneybatı Kesiti, Çizim: S. Çalkar.

Çizim 20: C2 Caddesi, 809 Ada 5 Parsel, K.Sond.1, Kuzey Kesiti, Çizim: S. Çalkar.

Çizim 21: C2 Caddesi, 809 Ada 5 Parsel, K.Sond.2, Kuzey Kesiti, Çizim: B. Akmay.

Çizim 22: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, K.Sond.1-7, Kuzeydoğu Kesiti, Çizim: E. E. Arı.

Çizim 23: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, K.Sond.4, Kuzeybatı ve Güneydoğu Kesitleri, Çizim: E. E. Arı.

Çizim 24: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.1, Kuzeydoğu Kesiti, Çizim: G. Erci.

Çizim 25: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.2, Güneybatı Kesiti, Çizim: O. Özer ve G. Erci.

Çizim 26: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.6, Kuzeydoğu Kesiti, Çizim: O. Özer ve G. Erci.

Çizim 27: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.7, Güneydoğu Kesiti, Çizim: O. Özer ve G. Erci.

Çizim 28: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.8, Güneydoğu Kesiti, Çizim: O. Özer ve G. Erci.

Çizim 29a: Küçük “c” Caddesi, Sond.1/19, Plan. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 29b: Küçük “c” Caddesi, Sond.1/19, Kuzeydoğu Kesiti. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 30a: Küçük “c” Caddesi, Sond.2/19, Plan. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 30b: Küçük “c” Caddesi, Sond.2/19, Plan. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 31a: Küçük “c” Caddesi, Sond.2/19, Güneybatı Kesiti. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 31b: Küçük “c” Caddesi, Sond.2/19, Kuzeydoğu Kesiti. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 31c: Küçük “c” Caddesi, Sond.2/19, Kuzeybatı Kesiti. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 32: Küçük “c” Caddesi, Kanal Kesiti. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 33a: Küçük “c” Caddesi, Exadra Kesiti, Sond.2f, 2f1 ve 2g/19, Kuzeybatı Kesiti. Çizim: V. Öztekin ve B. Akmay.

Çizim 34: Küçük “c” Caddesi, Batı Mekanlar ve Sokak Sistemleri Kesit Çizimi.

Çizim 35: Küçük “c” Caddesi, Sarnıç (?) Cadde Cephesi Kesit Çizimi.

Çizim 36: İki Açıklıklı Tak, Doğu Cephe Kesiti. Çizim: Prof. Dr. D. Özkut, R. Yılmaz, B. Atalay, C. Yıldırım. Revize: V. Öztekin.

Çizim 37: Mimari Elemanlar, Sütun Başlıkları, Çizim: V. Öztekin.

Çizim 38: Mimari Elemanlar, Sütun Kaideleri, Çizim: V. Öztekin.

Çizim 39: Mimari Elemanlar, Postament Kaideler, Çizim: V. Öztekin.

Çizim 40: Mimari Elemanlar, Sütun Gövdeleri, Çizim: V. Öztekin.

Çizim 41: Mimari Elemanlar, Restitüsyon 1, Çizim: V. Öztekin.

Çizim 42: Mimari Elemanlar, Restitüsyon 2, Çizim: V. Öztekin.

Çizim 43: Mimari Elemanlar, Restitüsyon 3, Çizim: V. Öztekin.

Çizim 44: Mimari Elemanlar, Restitüsyon 4, Çizim: V. Öztekin.

Çizim 45: Mimari Elemanlar, Restitüsyon 5, Çizim: V. Öztekin.

PLANLAR DİZİNİ

Plan 1: F. Beaufort, 1811-1812, Side Kent Planı.

Plan 2: K. G. Lanckoroński, 1890, Side Kent Planı.

Plan 3: A. M. Mansel, 1956, Side Kent Planı.

Plan 4: Side Uluslararası Turizm ve Planlama Yarışması, 1968, Side Kent Planı.

Plan 5: J. İnan, 1975, Side Kent Planı.

Plan 6: A. M. Mansel, 1978, Side Kent Planı.

Plan 7: S. Aydal ve A. Yurtsever, 2015, Side Kent Planı.

Plan 8: F. Soykal-Alanyalı, V Öztekin ve E. Çiftçi, 2023, Güncel Plan.

Plan 9: Side Antik Kenti, Kent İçi Ana Ulaşım Arterleri.

Plan 10: B ve Küçük "c" Caddeleri Etrafındaki Sokak Sistemleri.

Plan 11: B Caddesi Muhtemel Yapı Evreleri

Plan 12: B Caddesi Planı.

Plan 13: B Caddesi, Çeşme Yapısı ve Güneyindeki Düzenleme. Çizim. V. Öztekin.

Plan 14: B Caddesi, Apsisli Yapı, Çizim: V. Öztekin.

Plan 15: 804 Ada 3, 4 ve 5 Parsel Planları. Çizim: F. Soykal-Alanyalı, N. Üreğen ve V. Öztekin.

Plan 16: 817 Ada 3 Parsel Planı. Çizim: : F. Soykal-Alanyalı, A. Yıldırım, C. Demirel ve V. Öztekin.

Plan 17: 801 Ada 4 Parsel Planı. Çizim: F. Soykal-Alanyalı, N. Üreğen, V. Öztekin ve E. Çiftçi.

Plan 18: Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Topografik Yapılanma İçerisinde Değerlendirilen Parsellerin Konumları.

Plan 19: C2 Caddesi, 786 Ada 1 Parsel Planı. Çizim: F. Soykal-Alanyalı, C. Demirel, S. Erkoç ve V. Öztekin.

Plan 20: C2 Caddesi, Doğu Portikosu, 807 Ada 5 ve 6 Parseller. Çizim: F. Soykal-Alanyalı, V. Öztekin, E. B. Arı ve A. Doğan.

Plan 21: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel Planı. Çizim. C. Yıldırım, V. Öztekin, E. E. Arı ve G. Erci.

Plan 22: C1 Caddesi ve Gerisindeki İnsulalara Ait Yapılaşma Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 23: C1 Caddesi, Birinci Doğu Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 24: C1 Caddesi, İkinci Doğu Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 25: C1 Caddesi, Üçüncü Doğu Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 26: C1 Caddesi, Dördüncü Doğu Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 27: C1 Caddesi, Beşinci Doğu Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 28: C2 Caddesi, 786 Ada 1 ve 3 ile 806 Ada 1 Parsellerin Kent Planı İçerisindeki Konumları.

Plan 29: C1 Caddesi, Birinci Batı Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 30: C1 Caddesi, İkinci Batı Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 31: C1 Caddesi, Üçüncü Batı Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 32: C1 Caddesi, Dördüncü Batı Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 33: C1 Caddesi, Beşinci Batı Portiko Sırası Planı. Çizim: V. Öztekin, B. A. Kalkan ve E. Demirkaya.

Plan 34: C2 Caddesi, Su Sistemleri.

Plan 35: C Caddesi'nde Yer Aldığı Tespit Edilen Yazıtların, Alan Kodlarına Göre Buluntu Durumları.

Plan 36: C Caddesi'nde Yer Aldığı Tespit Edilen Yazıtlı Heykel Kaidelerinin, Alan Kodlarına Göre Buluntu Durumları.

Plan 37: C Caddesi'nde Yer Aldığı Tespit Edilen Heykel ve Heykel Fragmanlarının, Alan Kodlarına Göre Buluntu Durumları.

Plan 38: Ana Kapı Planı. Mansel, 1978 Yayınından Alınmıştır.

Plan 39: Ana Kapı, Meydan ve Anıt (?) Planı. Çizim: V. Öztekin.

Plan 40: Tiyatro ve Çevresindeki Yapılaşma Planı.

Plan 41: Tiyatro (?) ve Yol Sistemleri, MS 1. Yüzyıl Planlaması

Plan 42: Agora Hamamı ve Agora Arasındaki Portiko Düzenlemeleri

Plan 43: Agora Hamamı Planı, Mansel, 1978 Yayınından Alınmıştır.

Plan 44: Tak(D), Kent Planı Üzerindeki Konumu.

Plan 45: Büyük Hamam Planı, Mansel, 1978 Yayınından Alınmıştır.

Plan 46: C2 Caddesi Güzergahındaki Yön Değişikliği.

Plan 47: Tapınaklar Bölgesi Meydanı Planı.

Plan 48: N1, N2, AA Bazilikası ve C2 Caddesi.

Plan 49: a Caddesi Kent İçi Konumu ve Planı.

Plan 50: Küçük “b” Caddesi Kent İçi Konumu ve Planı.

Plan 51: Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi Kent İçi Konumu ve Planı.

Plan 52: Liman Agorası Caddesi Kent İçi Konumu ve Planı.

Plan 53: Küçük “c” Caddesi, Plan.

Plan 54: Küçük “c” Caddesi Çevresindeki Sokak Sistemleri.

Plan 55: Küçük “c” Caddesi, Batı Cephedeki Sütun Kaideleri Planı.

Plan 56: Mimari Elemanlar, C1 ve C2’nin Başlangıcındaki Alanların Numaralandırılması.

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: C2 Caddesi, 792 Ada 5 Parsel, K.Sond.10.

Tablo 2: C2 Caddesi, 806 Ada 1 Parsel, K.Sond.4.

Tablo 3: C2 Caddesi, 806 Ada 2 Parsel, K.Sond.6.

Tablo 4: C2 Caddesi, 806 Ada 3 Parsel, K.Sond.5.

Tablo 5: C2 Caddesi, 809 Ada 5 Parsel, K.Sond.1.

Tablo 6: C2 Caddesi, 809 Ada 5 Parsel, K.Sond.2.

Tablo 7: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, K.Sond.1.

Tablo 8: C2 Caddesi, 811 Ada 2 Parsel, K.Sond.4.

Tablo 9: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.1.

Tablo 10: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.2.

Tablo 11: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.6.

Tablo 12: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.7.

Tablo 13: C2 Caddesi, 811 Ada 6 Parsel, K.Sond.8.

Tablo 14: Küçük “c” Caddesi, Sond.1/19.

Tablo 15: Küçük “c” Caddesi, Sond.2/19.

Tablo 16: Küçük “c” Caddesi, Sond.2a1/19.

Tablo 17: Küçük “c” Caddesi, Sond.2a2/19.

Tablo 18: Küçük “c” Caddesi, Sond.2b/19.

Tablo 19: Küçük “c” Caddesi, Sond.2c/19.

Tablo 20: Küçük “c” Caddesi, Sond.2d/19.

Tablo 21: Küçük “c” Caddesi, Sond.2d1/19.

Tablo 22: Küçük “c” Caddesi, Sond.2d2/19.

Tablo 23: Küçük “c” Caddesi, Sond.2e/19.

Tablo 24: Küçük “c” Caddesi, Sond.2f/19.

Tablo 25: Küçük “c” Caddesi, Sond.2f1/19.

Tablo 26: Küçük “c” Caddesi, Sond.2g/19.

Tablo 27: Küçük “c” Caddesi, Portiko Sondajları, Matrix.

Tablo 28: Küçük “c” Caddesi, Eksedra Sondajları, Matrix.

Tablo 29: Sütunlu Caddelerdeki Sütun Başlıklarının Ölçüm Değerleri Tablosu.

Tablo 30: Sütunlu Caddelerdeki Sütun Kaidelerinin Ölçüm Değerleri Tablosu.

Tablo 31: Sütunlu Caddelerdeki Sütun Kaidelerinin Ölçüm Değerleri Karşılaştırma Tablosu.

Tablo 32: Sütunlu Caddelerdeki Postament Kaidelerinin Ölçüm Değerleri Tablosu.

Tablo 33: Sütunlu Caddelerdeki Sütun Gövdelerinin Ölçüm Değerleri Tablosu.

Tablo 34: Sütunlu Caddelerdeki Sütun Gövdelerinin Ölçüm Değerleri Karşılaştırma Tablosu.

KISALTMALAR LİSTESİ

Teknik Kısaltmalar

A.B.	Alt Bilezik Yüksekliği
A.Ç.	Alt Çap
A.G.	Abakus Genişliği
Bkz./bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Ç.	Çap
Çev.	Çeviren
D.	Derinlik
Ed.	Editör
G.R.	Granit
İ.G.D.	İnce Gri Damarlı
K.	Kırık/Eksik
Kat./kat.	Katalog
K.G.D.	Kalın Gri Damarlı
K.Y.	Kaide Yüksekliği
Lev.	Levha
Mal.	Malzeme
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
No./Nr.	Numara
P.D.	Pembe Damarlı
P.G.	Plinthos Genişliği
P.Y.	Plinthos Yüksekliği
Post. G.	Postament Genişliği
Post. Y.	Postament Yüksekliği
Res.	Resim
s.	Sayfa
Suppl.	Suplement
T.Y	Toplam Yükseklik (Postamentlerde)
Ü.B.	Üst Bilezik Yüksekliği
Ü.Ç.	Üst Çap
Y.	Yükseklik

Kaynakça Kısaltmaları

AA	Archäologischer Anzeiger.
Adalya	Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı.
Anadolu	Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
ANMED	Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü – Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri.
AJA	American Journal of Archaeology.
AW	Antike Welt.
CollAn	Colloquium Anatolicum.
İstMitt	İstanbul Mitteilungen.
JHS	Journal of Hellenic Studies.
JRS	Journal of Roman Studies.
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı.
Mefra	Mélanges de l'Ecole française de Rome Antiquité.
ÖJH	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts.

GİRİŞ

Antikçağda Akdeniz ticaretinde stratejik bir konuma sahip olan Side, tarih boyunca bu avantajını etkili bir şekilde değerlendirmiş ve Pamphylia Bölgesi'nin önde gelen şehirlerinden biri olmuştur. Kentin deniz kıyısında olmasından dolayı, kentte ulaşım ve ticaret de büyük oranda deniz yoluyla sağlanmıştır.

Side'nin Roma Erken İmparatorluk Dönemi öncesine ilişkin bilgiler mimari açıdan yeterli veri sunmasa da, kamusal yapılarla ve stratigrafik kazı çalışmaları ile birlikte kentin MS 1. yüzyılı temsil edilmektedir. Bu dönem içerisinde kapsamlı bir inşa faaliyetinin yürütüldüğü, yol sistemlerinin de bu süreç içerisinde oluşturulduğu yürütülen çalışmalar neticesinde tespit edilmiştir. MS 2. ve 3. yüzyıllarda ise kentte yeni bir planlamaya gidilmiş, başta ana arterler olmak üzere bütün ulaşım ağları yeniden elden geçirilmiştir. Ayrıca, söz konusu dönem aralığında inşa edilen yeni kamusal yapılara ulaşımlar da, yeni cadde aksları ile sağlanmıştır.

Kentte günümüze kadar tespiti yapılabilen, iki tanesi ana arter olmak üzere toplam yedi cadde yer almaktadır. Bu caddelerden kentin ana arteri olan C Caddesi, Ana Kapı'dan başlayıp Tiyatro'ya kadar neredeyse düz bir doğrultuda uzanmakta, devamında ise keskin bir dönüş yaparak Tapınaklar Bölgesi Meydanı'nda sona ermektedir. Farklı dönemlerde kentte gerçekleştirilen imar faaliyetleri kapsamında doğrultusunda yaşanan kırılma, C Caddesi'nin iki farklı güzergaha sahip olmasına neden olmuştur. Bu nedenle caddenin Ana Kapı-Tiyatro arasındaki güzergahı C1, Tiyatro-Tapınaklar Bölgesi arasındaki güzergahı ise C2 olarak isimlendirilmiştir.

Kentin diğer sütunlu caddesi ise Ana Kapı'nın gerisindeki meydandan başlayarak kuzey-güney doğrultusunda uzanan B Caddesi'dir. Cadde güneyde Piskoposluk Sarayı Kompleksi/Bölgesi önünde muhtemel bir propylon ile son bulur. Bu caddeler dışında kentteki diğer arterler ise a, Küçük "b", Küçük "c", Liman Agorası ve Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddeleri'dir.

Günümüze kadar Side'deki kent içi ulaşım arterleri ile ilgili tekil çalışmalar gerçekleştirilmiş ve bu caddelerden bazılarının inşa süreçleri ile ilgili öneriler getirilmiştir. Kentte gerçekleştirilen çalışmaların artması ve özellikle Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki parsellerde yürütülen çalışmalarda yol sistemlerine ilişkin elde edilen yeni bulgular ise, caddelerin ve sokakların yeniden ve bütün olarak değerlendirilmesini zorunluluk haline getirmiştir.

Kent içi ulaşım arterleri, kentteki şehircilik faaliyetlerini algılayabilmek adına önemli birer kamusal öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bir arter, kentteki yapılaşma ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olup, inşa süreçleri de birlikte sürdürülmüştür. Bu çalışmada Side Antik Kenti içerisinde günümüze kadar gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında, kentin ana ulaşım arterleri, doğrultuları, barındırdığı mimari elemanları ve ulaşım sağladığı birimler ile bu birimlerin günümüze kadar saptanmış yapı evreleri üzerinden caddeler ile olan ilişkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PAMPHYLİA BÖLGESİ VE SİDE

Pamphylia, Anadolu'nun güneybatı kıyısında Manavgat'tan Antalya'ya doğru 80 km'lik bir mesafe içerisinde kalan geniş sahil ovasına verilen addır[1]. Kelime olarak "bütün kabilelerin ülkesi" anlamına gelen Pamphylia, kuzeyde Pisidia, güneyde Akdeniz (*Mare Pamphylium*), batıda Lykia ve doğuda Kilikia Trakheia ile sınırlanan bölge içerisinde yer almaktadır[2]. Toroslardan doğup Pamphylia Bölgesi'ne ulaşan dört büyük nehir[3] sayesinde verimli topraklara sahip ovada tarımın yanı sıra hayvancılık, balıkçılık, denizcilik ve ticaret, bölge kentlerinin önemli geçim kaynaklarını oluşturur[4]. Roma Dönemi içerisinde bölgede sekiz kent ön plana çıkmaktadır. Bu kentler başta Side (Selimiye Köyü) ve Perge (Aksu) olmak üzere, Aspendos (Belkıs), Syllion (Yanköy), Magydos (Antalya), Attaleia (Antalya), Olbia (Antalya) ve Lyrbe (Şıhlar Köyü)'dir[5].

[1]G. E. Bean (1999). *Güney Kıyılar*. (Çev. İnci Delemen – Sedef Çokay). İstanbul: Arion Yayınevi, s. 3; H. S. Alanyalı ve A. Yurtsever (2020). Pamphylia Bölgesi ve Side'nin Tarihi Coğrafyasına Genel Bir Bakış. Canan Parla Armağanı. *Sanat Tarihi, Arkeoloji, Tarih ve Filoloji Araştırmaları*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, s. 37.

[2]Strabon. *Geographika*, 14.3.1. A. Pekman (Çev.), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2012; Plinius, *Naturalis Historia* 5.26. H. Rackham (Çev.), Cambridge: Harvard University Press, 1967; C. E. Bosch (1957). *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 7; J. Nolle (1987). Pamphylische Studen 6-10. *Chiron*, (17), s. 236-276; A. Erzen (1979), Pamphylische Studen 6-10. *Chiron*, (17), s. 93.Antik yazarlar bölgenin sınırları hakkında farklı anlatımlara yer vermişlerdir. Antik metinlerde, bölgenin batı sınırının Olbia ya da Phaselis'e kadar uzatıldığı, doğu sınırının ise Manavgat Nehri (Melas) ya da Side'ye kadar batıya çekildiği gibi, günümüz araştırmacılarının elde ettiği bulgular doğrultusunda Syedra'ya kadar uzatıldığı da görülmektedir. Ancak, Plinius'un Manavgat Nehri'ne kadar batıya çekilen doğu sınırı için "eski sınır" tabirini kullanması, zaman içerisinde bölge sınırlarının değişime uğradığını göstermektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise, Olbia ile Korakesion arasında kalan alanın Pamphylia olarak nitelendirildiği bilinmektedir.

[3]Adı geçen nehirler Kestros (Aksu), Eurymedon (Köprüçay), Melas (Manavgat) ve Kataraktes (Düdensu)'tir.

[4]Aelianus. *Natural Animalium* 8.28. A. F. Scriolfield (Çev.), Cambridge: Harvard University Press, 1958; Pliniu, 31.73: 11.80; Cicero. *Epistulae ad Familiares* 8.9.3. W. Glynn Williams (Çev.), Cambridge: Harvard University Press, 1958; Strabon, 12.7.1: 14.3,2; Arrianos. *Anabasis* 1.26.2. E. I. Robson (Çev.), Cambridge: Harvard University Press, 1967.

[5] Strabon, 14.4.4; D. Magie (1950). *Roman Rule in Asia Minor*. New Jersey: Princeton University Press, s. 261; A. M. Mansel (1978). *Side:1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 2.

Manavgat İlçesine bağlı, eski adıyla Selimiye Köyü'nde bulunan Side,[6] Melas ve Eurymedon Nehirleri[7] arasında yer alan bir Doğu Pamphylia kentidir[8]. Yarımada üzerinde yerleşim gören kent, geçiminin büyük bir bölümünü deniz ticareti üzerinden sağlamış ve zaman içerisinde giderek zenginleşmiştir[9]. Bu sayede Pamphylia'da önde gelen kentler içerisine giren Side, Antik Çağ'da ise kötü bir şöhrete sahiptir[10].

Köken olarak Grekçe ile bağlantısı olmayan Side kelimesinin, Luvi ya da Fenike kökenli olduğu ve "Nar" anlamı taşıdığı bilinmektedir[11].

1.1. Side Antik Kenti'nin Tarihsel Coğrafyası

Kentin kuruluş süreciyle ilgili en erken bilgiler, MS 4. yüzyıl içerisinde yaşamış bir kilise tarihçisi olan Eusebios tarafından aktarılmaktadır[12]. Bu bilgilerde kentin MÖ 1405 yılında kurulduğu ifade edilse de bu tarihi destekleyecek arkeolojik bulgular henüz tespit edilememiştir[13]. Arrianos kentin Aiolia'dan gelen Kymelilerce kolonize edildiğini bildirmiş

[6]Alanyalı ve Yurtsever, 2020, **a.g.k.**, 40. Pamphylia Bölgesi dışında Side ismine benzer isimlerle anılan Pontos, Thessalia, Lakonia ve Lykia'da yer alan başka kentlerin varlığı bilinmektedir.
[7]Strabon, 14.6.2; J. Nollé (1993). *Side im Altertum I. Geschichte und Zeugnisse.* Bonn: Rudolf Habelt, s. 3-6.
[8]A. M. Mansel (1967). *Side Kılavuzu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 20; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 2; J. Nollé (1990). Side: zur Geschicte einer kleinasiatischen Stadt in der römischen Kaiserzeit im Spiegel ihrer Münzen. *Antike Welt,* (21)*,* 244.
[9] Mansel, 1978, **a.g.k.,** 2; S. Mitchell (2001). *Anatolia Land, Men, and Gods in Asia Minor Volume I, The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*. Oxford: Clarendon Paperbacks, s. 238.
[10]Strabon, 14.3.2; Athenaios, *Natural Animalium*, 8.42.; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 13,14. Strabon'dan öğrenildiği üzere Side, Kilikialı korsanlarla anlaşıp limanını köle ticaretine açmıştır. MS 2. ve 3. yüzyıllarda giderek zenginleşen kent kötü bir şöhretin de sahibi olur. Athenaios'tan öğrenildiği kadarıyla, Stratonikos isimli bir şairin "Pamphylia'nın en aşağılık insanları Phaselisliler, dünyanın en aşağılık insanları ise Sidelilerdir" söylemi Side'nin Antik Çağ'daki ününü ortaya koymaktadır.
[11]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 4; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 38,46,47. Anadolu'da ana tanrıça kültüyle bağdaştırılan nar, bolluk ve bereketi simgelemektedir. Erken dönemlerden beri Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Anna, Nana ya da Ma isimleriyle anılan bu tanrıça, zaman içerisinde Kybele veya Artemis ile özdeşleştirilmiştir. Side'de ise nar, Athena'nın episemonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Mansel, 1978, s. 6). Bu durumda, Side'de erken dönemlerde bir ana tanrıça kültünün var olduğu ve daha sonra bu kültün Athena ile bütünleştiği düşünülebilir. Side kelimesini, Pontos ve Troas'ta "Side" ya da "Sibde", İonya'da "Siderus" ya da "Sidene", Lykia'da ise "Sidyma" şeklinde görmekteyiz (Mansel, 1978, s. 4).
[12]Nollé, 1993, **a.g.k.**, 155; F. Soykal-Alanyalı (2017b). Bir Kentin Kayboluşunun Hikayesi. *Arkeoloji ve Sanat*, (155), s. 187.
[13]Side'nin kuruluş mithosları için bknz.: İ. Dağlı-Dinçer (2020). *Cults and Religious Life of Pamphylia from the Archaic to the Late Antique Period*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Koç Üniversitesi, s. 56-57.

olsa da[14], kolonistlerin küçük çaplı bir göç hareketiyle kente ulaştıkları ve burada yaşayan yerel halkla zaman içerisinde kaynaştıkları günümüzde kabul edilen görüştür[15].

Kentin erken dönemlerine dair çok fazla bir bilgi olmamasına karşın, bu dönemlerde Side'nin Pamphylia tarihi ile ortak bir süreç içerisinden geçtiği kabul edilmektedir[16]. Arkeolojik bulgularla temsil edilen kentin en erken dönemi ise Geç Hitit Dönemi içerisine uzanmaktadır[17]. Side özelinde kentin tarihi ile ilgili en erken bilgilere ise, Lydia Krallığı'nın Pers egemenliğine girmesiyle birlikte ulaşılır[18]. Eurymedon Savaşı'ndan sonra kısmi olarak

[14]Arrianos, 1.26.4.

[15]Bosch, 1957, **a.g.k.,** 17; Mansel 1978, **a.g.k.**, 4; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 40-42. Kymelilerin istila ya da koloni kurmak amacıyla Side'ye gelmediklerini, bunların Side'de göçmen olarak kabul edildikleri ve Metoikos'lar (vatandaş olmayanlar) sıfatıyla iskan ettiklerinden, antik yazarların Side için söyledikleri "Kyme'nin kolonisi" söyleminin gerçekçi olmadığı öne sürülmektedir. Daha sonra ise, anaşehir ile koloni kenti arasında olması gereken bağın, Kyme ile Side arasında bulunmaması da Side'nin bir koloni kenti olamayacağını destekler niteliktedir. Arrianos'tan edinilen bilgilerin aksine Bosch, bu duruma biraz daha temkinli yaklaşmaktadır. Bosch, buraya gelen Yunanlıların yeni çevrede varlıklarını sürdürebilmeleri için yerel dili öğrenmek zorunda kalmış olabileceklerini ve Hellenizasyon sürecinin burada çok yavaş ilerlemiş olabileceğini ileri sürmektedir.

[16]Bosch, 1957, **a.g.k.,** 18; A. Goetze (1957). *Kleinasien – Handbuch der Altertumswissenschaft III*. Münih: CH Beck'sche Verlagsbuchhandlung, s. 31; H. Brandt (1992), *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens und Pisidiens im Altertum*. Bonn: Habelt, s. 11,12; W. Martini (2003). Historische Schlußfolgerungen. H. Abbasoğlu ve W. Martini (Eds.), *Die Acropolis von Perge: Survey und Sondagen 1994-1997*. Mainz: Franz Steiner Verlag**,** s. 179; A. Özdizbay (2008b). Pamphylia – Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi Öncesi Perge'nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında Genel Bir Değerlendirme. İçinde: İ. Delemen, S. Çokay-Kepçe, A. Özdizbay ve Ö. Turak (Ed.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, Euergetes*. İstanbul: AKMED, s. 840-846. K. Kopanias (2018). Cilicia and Pamphylia During the Early Iron Age. Hiyawa, Mopsos and the Foundation of the Greek Cities, *AURA*, (1), s. 86, 87. İ. Dağlı-Dinçer (2020). *Cults and Religious Life of Pamphylia from the Archaic to the Late Antique Period*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Koç Üniversitesi, s. 23-29. Pamphylia Bölgesi'nin Prehistorik ve Protohistorik Dönemleri'ni Karain, Beldibi, Belbaşı mağaraları temsil etmektedir. Bölgenin Geç Neolitik ve Kalkolitik Dönemleri ise Perge Akropolisi'nde yürütülen çalışmalar sonucunda tespit edilmiştir. Erken Bronz Çağ'da Pamphylia'nın Troya-yortan kültürünün izlerini taşıdığı, MÖ 2. bin ile MÖ 1300 yılları arasında ise metinlerde Parha adıyla anılan Perge nedeniyle Hitit Uygarlığının egemenliğinde bulunduğu tartışmalı olsa da kabul edilmektedir. Bölgedeki göç hareketlerinin ise en erken MÖ 12. yüzyılda gerçekleştiği öne sürülmektedir. MÖ 1. yüzyılda bölgede hakimiyet kurdukları kesin olarak desteklenemese de Asur ve Kilikia Krallıklarının Pamphylia'daki varlıkları bilinmektedir. Pamphylialılar, Xerxes'in Yunanistan'a yapacağı iki seferde yer almış, bu dönemden sonrasında ise Perslerin bölgedeki hakimiyeti azalmaya başlamıştır.

[17]A. M. Mansel (1958c). Ein Basaltkessel aus Side. *Anatolia*, (3), s. 1-13; M. Özhanlı (2007). Side'de Bulunan Bir Yeni Hitit Eserinin Düşündürdükleri, *Adalya*, (10), s. 17-30; F. Işık (2021). *Anadolu Akdeniz'inde Pamphylia, Luvi Soylu Kabileler Ülkesi*. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s. 139. Tapınaklar Bölgesi'nden ele geçen bir bazalt bir krater, Geç Hitit Dönemi içerisine tarihlendirilmektedir.

[18]Herodotos, *Historia,* 1.28: 3.90: 7.91. F. Akderin (Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları, 2007; Diodorus Scilus, *Bibliotheca Historica,* 11.3.7. C. H. Oldfather (Çev.). Cambridge: Harvard University Press, 1967; V. Sevin (2007). *Anadolu Tarihi Coğrafyası 1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 185-193. MÖ 560-546 yıllarında ise Herodotos'un aktardığı bilgiler doğrultusunda bölge Lydia egemenliğine girmiştir. Ancak Sevin, Herodotos'un verdiği bilgilerin çelişkili olduğunu ve Pamphylia'da Lydia hakimiyetinin sorgulanması gerektiğini ifade etmektedir. Sonrasında Pamphylia I. Dareios Dönemi'nde de I. Satraplık Merkezi içerisine dahil edilmiştir.

otonom bir siyasi yapıya sahip olan Side, MÖ 367-360 yılları arasında yaşanan Satrap ayaklanmaları sonucunda gelişen olaylarla özerkliğini kaybeder[19]. Bu dönem içerisinde Pamphylia'nın yönetimi Pers İmparatorluğuna bağlı Doğu Lykia Kralı Artumpara'nın denetimine bırakılmış, ancak sonrasında Artumpara'nın bölgeyi terketmek zorunda kalmasıyla birlikte Side yeniden otonom yapıya kavuşup, sikke basmaya devam etmiştir[20].

Hellenistik Dönem'e gelindiğinde ise, III. Aleksandros'un Side'ye uğradığı ve kente bir garnizon bıraktığı bilinmektedir[21]. III. Aleksandros kentten ayrıldıktan sonraki süreçte ise, Nearkhos'u Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin satrapı olarak atamıştır[22]. III. Aleksandros'un ölümü ile beraber Pamphylia Bölgesi ilk olarak MÖ 323-301 yılları arasında Antigonos Monophthalamos'un hakimiyetinde kalmıştır[23]. Sonrasında ise, Seleukoslar ve Ptolemaioslar'ın arasındaki mücadeleler nedeniyle bölge sürekli el değiştirmiştir[24]. MÖ 190 yılında Seleukos Krallığı ve Hannibal, Pergamon Krallığı ve Roma'nın desteğini alan Rodos ile savaşmış, ancak bu savaştan mağlup ayrılmışlardır[25]. Savaş sonunda MÖ 188 yılında imzalanan Apameia Barış Antlaşması ile birlikte ise, Kestros Irmağı'na kadar tüm Pamphylia Bölgesi, Pergamon Krallığı'na bırakılmıştır[26]. Ancak, Side'nin bu antlaşmanın dışında kaldığı ve Doğu Pamphylia kentlerinin Galatia Kralı Amyntas'a bırakıldığı döneme kadar bağımsız bir yapıda olduğu görülmektedir[27]. Bu süreçte kentin ekonomik anlamda

[19]Diodorus Sicilus, 15.90.3.
[20]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 8.
[21]Arrianos, 1.25.1-5: 1.26.5; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 8. Bu dönemde basılan, üzerinde nar tasviri bulunan, altın Alexandros III staterleri, buranın önemli sikke basım merkezlerinden biri olduğunu göstermektedir.
[22]Arrianos, 3.6.6; H. Brant ve F. Kolb (2005). *Lycia et Pamphylia: Eine römische provinz im Südwesten Kleinasiens*. Mainz: Philipp von Zabern Verlag, s. 20.Nearkhos'tan sonra başka bir satrabın başa geçtiğine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle Lykia ve Pamphylia'nın Büyük Phyrgia Satraplığı'na, satrap Antigonos Monophthalamos yönetimine geçtiği öne sürülmektedir.
[23]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 8.
[24]S. Atlan (1967). *Sidenin Milattan önce V. ve IV. Yüzyıl Sikkeleri Üzerinde Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 485; Sevin, 2007, **a.g.k.,** 171; Mansel, 1967, **a.g.k.,** 6; Bean, 1999, **a.g.k.,** 9; İ. Akşit (2008). *Anadolu Uygarlıkları ve Türkiye'nin Antik Kentleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 295. Side, MÖ 301-218 yıllarında güçlü bir donanmaya sahip Ptolemaioslar'ın, MÖ 218-189 yıllarında ise, Suriye'de hüküm süren Seleukoslar'ın egemenliği altına girmiştir.
[25]Bean, 1999, **a.g.k.**, 65.
[26]H. Hellenkemper ve F. Hild (2004). *Lykien und Pamphylien, TIB 8*, Viyana: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, s. 103; Brandt ve Kolb, 2005, **a.g.k.,** 20; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 9.
[27]Bosch, 1957, **a.g.k.,** 44, 45; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 11; A. Pekman (1989). Son Kazı ve Araştırmaların Işığı Altında Perge Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 25; Hellenkemper ve Hild, 2004, **a.g.k.**, 103; Brandt ve Kolb, 2005, **a.g.k.,** 20; MÖ 133 yılında Pergamon Krallığı'nın III. Attalos'un vasiyeti ile Roma'ya bırakılmasıyla birlikte Pamphylia Bölgesi'ndeki kentlerin durumu belirsizdir.

giderek zenginleştiği ve altın çağını yaşadığı bilinmektedir[28]. Apameia Barışı'ndan sonra Seleukoslar, tüm donanmasını Roma'ya bırakarak Kilikia Pedias'a kadar geri çekilmiştir[29].

Rhodos'un Roma ile yaşadığı politik sıkıntılar nedeniyle giderek zayıflaması,[30] Lykia'nın doğusundan itibaren Kilikia Trakheia'ya kadar Akdeniz'deki hakimiyetin, korsanlara geçmesine neden olmuştur. Bu nedenle Side'nin MÖ 2. yüzyılda yaşadığı özgürlük ve refah dönemi sona ermiştir[31]. Side'nin korsanlara limanını açmasıyla beraber, kent kölelerin açık arttırmayla satıldığı bir pazar haline gelmiştir[32]. MÖ 78 yılında korsanlara karşı büyük bir zafer kazanan Gnaeus Pompeius Magnus, Kilikia Bölgesi'nde düzenlemeler yaparak Pamphylia'yı da Kilikia Eyaleti'ne dahil etmiştir[33].

MÖ 25 yılında Galatia Kralı Amyntas'ın ölümüyle krallığın veraseti Roma'ya bırakılmış ve Side'nin de içinde bulunduğu Pamphylia Bölgesi'nin bir bölümü, Galatia Eyaleti'nin bir parçası haline gelmiştir[34]. MS 72/3 yıllarında Vespasianus'un Lykia-Pamphylia Eyaleti'ni kurmasıyla beraber Side, Galatia Eyaleti'nden tamamen ayrılmıştır[35].

MS 2. ve 3. yüzyıllara gelindiğinde ise, kent ekonomik anlamda ikinci altın çağını yaşamıştır[36]. Bu dönem içerisinde kentte gerçekleştirilen yoğun imar faaliyetleri de bu durumun bir göstergesidir. Side'nin MS 3. yüzyıl içerisinde, altı kere neokoros ünvanı almış olması[37] ve MS 253-268 yılları arasında imparatorluğun doğuya yaptığı seferlerde önemli bir

[28]Bosch, 1957, **a.g.k.**, 34; Mansel, 1967, **a.g.k.**, 9.
[29]M. Arslan (2003). İ.Ö. 188 Yılından İ.Ö. 67 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları. *Adalya*, (11), s.91-119.
[30]Polybios, *Histories,* 30.31.4, 10. E. S. Shuckburgh (Çev.), Cambridge: İn Parentheses Publications, 2002. Roma'nın Pydna savaşı (MÖ 167) sonrasında Rhodos'tan kuşkulanıp, Lykia ve Karia'daki egemenliğine son vermesi ve Delos'un açık liman ilan edilmesiyle Rhodos'un gücü azalmıştır.
[31]Arslan, 2003, **a.g.k.**, 91-119; M. Arslan (2007). *Mithridates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul: Odin Yayıncılık, s. 291-303.
[32]Strabon, 14.5.2; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 11; Nolle, 1993, **a.g.k.,** 69.
[33]M. A. Kaya (2005). Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi. *Türk Arkeoloji Dergisi*, (24/38), s. 18.
[34]Kaya, 2005, **a.g.k.**, 19.
[35]Alanyalı ve Yurtsever, 2022, **a.g.k.**, 52.
[36]Mansel, 1967, **a.g.k.**, 9-12. Pamphylia, M. Aurelius Dönemi'nde senatoya bağlanmış bir prokonsul tarafından yönetilmeye başlanmıştır.
[37]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No:26, 285-290; F. Baz (2012). İ. S. 1-2. Yüzyıllarda Side Kentine Neokoros Ünvanı Verilip Verilmediğine İlişkin Düşünceler. A. V. Çelgin ve N. E. Akyürek-Şahin (Eds.) *Akron, Eskiçağ Yazıları,* (3), s. 34-35.

üs haline gelmesi[38], kentin ekonomik anlamda güçlenmesine neden olmuştur. MS 266-270 yılları arasında Side'ye muhtemel Goth saldırılarının gerçekleştiği[39] ve bu dönemlerde kentte buğday sıkıntısının yaşandığı bilinmektedir[40]. Pamphylia'nın tek başına eyalet oluş sürecinin ne zaman gerçekleştiği ise tartışmalıdır[41].

MS 5.-6. yüzyıllarda Side üçüncü ve son altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde kent, Doğu Pamphylia Metropolitliği'nin başkenti olur[42]. MS 6. yüzyıl sonlarında İsaurialılara karşı askeri bir üs olarak kullanılan kent, MS 7. yüzyılda olasılıkla Sasani ve Arap saldırılarına maruz kalmıştır. Bu dönemde, yarımadanın en dar olduğu noktada ve ortasında inşa edilen Attius Philippus Suru nedeniyle kent, polisten kastrona dönüşür[43]. Kent, MS 10. yüzyılda büyük bir yangın geçirir ve MS 12. yüzyılda da büyük oranda terkedilir[44].

1.2. Side'nin Kent İçi Ulaşım Sistemlerine İlişkin Araştırmalar

12. yüzyıldan itibaren kente gelen seyyahların kaleme aldıkları belgeler doğrultusunda[45], kentte yer alan yapılara ilişkin önemli bilgiler elde edilmiş[46], kent planı ise

[38]F. Onur (2009). The Roman Army in Pamphylia: From Third to Sixt Centuries A. D. *Adalya*, (12), s. 299-318.
[39]J. Nollé (2001). *Side im Altertum II*. Geschichte und Zeugnisse. Bonn: Rudolf Habelt, s. 402.
[40]J. Nollé (2017). Ein Brief des Kaisers Gallienus an Side. Herrscherliche Hilfe bei einer Versorgungskrise. *Chiron*, (47), s. 303-337.
[41]Nollé, 1993, **a.g.k.**, 134; C. Foss (1996). *Cities, fortresses and villages of Byzantine Asia Minor.* Yarmouth: Variorum; Hellenkemper ve Hild, 2004, **a.g.k.**, 109; S. Şahin (2004). *Die Inschriften von Perge II, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 54.* Bonn: Dr. Rudolf Habelt Gmbh, No: 287, s. 7-10; J. Bennet (2007). Roman Army in Lycia and Pamphylia. *Adalya*, (10), s. 134; Onur, 2009, **a.g.k.**, 302.
[42]Bean, 1999, **a.g.k.,** 66,68; Mansel (1963a). *Die Ruinen von Side*. Berlin: Walter De Gruyter & Co.; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 16.
[43]Soykal-Alanyalı, 2017b, **a.g.k.**, 187-196.
[44]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 18; Bean, 1999, **a.g.k.,** 68.
[45]1154 yılında kente gelen ünlü coğrafyacı İdrisi kentten Antaliya al-muhraqa "Yanık Antalya" adıyla bahsetmektedir. F. Soykal-Alanyalı (2016a). Side – Kaybolan Bir Kentin Yeniden Keşfinin Hikâyesi. MJH, (VI/2), s. 19.
[46]Piri Reis (2013). *Kitab-ı Bahriye*. (Ed. B. Özükan). İstanbul: Boyut Yayın Grubu, s. 24, 25; L. A. O. Corancez (1816). *Itinéraire D'une Partie Peu Connue de L'Asie Mineure*. Paris: J.-M. Eberhard et A.-A. Renouard, s. 373-383; S. P. Cockerell (1903). *Travels in Southern Europe and the Levant, 1810-1817. The Journal of C. R. Cockerell, R. A*. London, s. 175-176; W. M. Leake (1824). *Journal of a Tour in Asia Minor*. London: Richard Taylor Printed, s. 195-196; J. A. Cramer (1832). *A Geographical and Historical Description of Asia Minor II*. Oxford: University Press, s. 283-286; C. Fellows (1839). *A Journal Written During an Excursion in Asia*

ilk defa Küçük Asya kıyı şeridinin haritasını çıkarmak üzere görevlendirilen İngiliz Amiral F. Beaufort tarafından 1811-1812 yılları arasında gerçekleştirilmiş çalışmaları konu alan Karamania adlı eserde yayınlanmıştır[47]. Planda kentteki yapılara çok fazla yer verilmemekle birlikte, mevcut yapıların da kent içerisindeki konumları plana yanlış aktarılmıştır (**Plan 1**)[48].

Kentin ana ulaşım arterini oluşturan C Caddesi, Beaufort'un planında yer almamaktadır[49]. Planda Ana Kapı'dan başlayan bir caddenin bulunduğu ve bu caddenin güneybatıya doğru keskin bir dönüş yaparak "agora" olarak isimlendirilen yapıda sona erdiği görülmektedir. Planda "agora" olarak ifade edilen yapı, plan tipi nedeniyle A. M. Mansel tarafından M Yapısı, günümüzde ise Hamam-Gymnasium Kompleksi olarak isimlendirilen yapı olmalıdır[50]. Bu durumda Ana Kapı'dan başlatılan cadde B, güneybatıya doğru keskin

Minor. London: J. Murray, s. 203-204; T. A. B. Spratt ve E. Forbes (2008). *Milyas, Kibyratis ve Likya'da Yolculuklar, II. Cilt.* (Çev. D. Türker). Antalya: AKMED, s. 33-35; C. Texier (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, III. Cilt*. (Çev. A. Suat - K. Y. Kopraman - M. Yıldız). Ankara: Enformasyon ve Döküman Hizmetleri Vakfı, s. 474-476; P. Trémaux (1863?). Exploration archéologique en Asie Mineure. Paris, s. 99-101.

[47]F. Beaufort (1818). *Karamania, or Brief Description of the South Coast of Asia Minor and the Remains of Antiquity*. Londra: R. Hunter, s.132-155.

[48]Beaufort, 1818, **a.g.k.**, 140, 141.

[49]Beaufort'un planında ana kapı belirgin olmayan bir şekilde işlenmesine karşın, plan üzerinde yazı ile ifade edilmiştir. Aquadükt, Anıtsal Nymphaeum, kent surları, Agora, Tiyatro ve kısmen de olsa Büyük Hamam ve AA Bazilikası kent planında yer alan diğer yapılardır.

[50]A. M. Mansel (1950b). 1950 Side Kazısına Dair Kısa Rapor. *Belleten,* (14/56), s. 683: A. M. Mansel (1951b). Side Kazısı. *Belleten,* (15/58), s. 305; A. M. Mansel (1952a). Side Kazısı. *Belleten,* (16/63), s. 435; A. M. Mansel (1952b). Summary of Archaeological Work in Turkey During 1955-Side. *AnSt.* (2), s. 16; A. M. Mansel (1958a). 1946-1955 Yıllarında Pamphylia'da Yapılan Kazılar ve Araştırmalar. *Belleten,* (22/86), s. 220-221, Res. 17-18; A. M. Mansel (1958b). Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1946-1955. *AA/71,* s. 57-66, Abb. 18-26; A. M. Mansel (1963a). *Die Ruinen von Side*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., s. 109-121; Mansel, 1967, **a.g.k.,** 20; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 169; A. Yurtsever (2017b). Side M Yapısı, Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST,* (39/2), s. 443, 444; F. Soykal-Alanyalı (2017a). Side M Yapısı, Arkeolojik Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı ve F. Soykal-Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST,* (39/2), s. 444, 445; F. S. Alanyalı ve V. Öztekin (2018a). Side M Yapısı. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (16), s. 103, 104; F. S. Alanyalı ve V. Öztekin (2018b). Side M Yapısı. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *KST, (40/2),* s. 427, 428*;* A. Yurtsever (2018a). Mimari Belgeleme ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları" *KST, (40/2)*, s. 432, 433; A. Yurtsever (2018b). Mimari Belgeleme ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (16), s. 109; F. Soykal-Alanyalı ve V. Öztekin (2019a). M Yapısı ve Çevresi. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *KST,* (41/2), s. 485, 486; F. Soykal-Alanyalı ve V. Öztekin (2019b). M Yapısı ve Çevresi. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *ANMED* (17), s. 1-3; A. Yurtsever (2019). *M Yapısı*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; A. Yurtsever (2021). *Side Antik Kenti Araştırmaları 1, Side Gymnasiumu (M Yapısı), Mimari Araştırmalar ve Araştırmaların Sonuçları.* İstanbul: Ege Yayınları; F. Soykal-Alanyalı, E. Akış ve A. Doğan (2022), Hamam Gymnasium Yapısı (M Yapısı, Güney Stoa ile Hamam

bir dönüş yaparak komplekse uzatılan cadde ise, Küçük "c" Caddesi olmalıdır (**Plan 1**). Ayrıca planda Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin kuzeybatısında bir cadde daha işlenmiştir. Ancak caddenin kent planında işlendiği bölümde bir caddenin yer alıyor olması kompleksin batı stoası gerisinde bulunan Attius Philippus Suru[51] nedeniyle mümkün değildir. Bu nedenle planda işlenen caddenin konumunun yanlış bir şekilde verildiği, bu caddenin ise kompleksin kuzeybatı köşesinden Agora'ya[52] ulaşım sağlayan a Caddesi[53] olması gerektiği düşünülmektedir. Kentteki üç sütunlu caddenin işlendiği planda Beaufort, ne yazık ki bu caddelerle ilgili bilgi vermekten kaçınmıştır.

19. yüzyıl itibariyle kente gelen araştırmacılar tarafından yapılan incelemeler, kentin caddeleri ile ilgili yeterli bir bulgu sunmamaktadır[54]. Ancak 1884-1885 yılları arasında Kont K. G. von Lanckoroński ve ekibi tarafından kentte ilk geniş çaplı çalışmalar gerçekleştirilmiş ve bu çalışmalar, 1890 yılında Städte Pamphyliens und Pisidiens, I. Band: Pamphylien adlı kitapta yayınlamıştır. Lanckoroński'nin ekibinde yer alan ressam ve mimar olan G. Niemann

Yapısı Arasındaki Mekanlarda Kazı Çalışmaları. İçinde: F. Soykal-Alanyalı – S. Erkoç "Side 2019-2020 Yılı Çalışmaları", *Kazı Çalışmaları, 2019-2020 Yılı,* (2), s. 198.

[51]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 39, 40; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 67-70; W. Müller-Wiener (1986). Von der Polis zum Kastron. *Gymnasium,* (93), s. 452-457; C. Foss ve D. Winfeld (1986). *Byzantine Fortifications. An Introduction*. Pretoria: University of South Africa, s. 17; Foss, 1996, **a.g.k.**, 43; Hellenkemper ve Hild, 2004, **a.g.k.**, 376-389; U. Peschlow (2010). Mauerbau in Krisenloser Zeit? Zu spatantiken Stadtbegestigungen in südlichen Kleinasien: Der Fall Side. D. Kreikenbom vd. *(*Eds.*), Krise und Kult. Vorderer Orient und Nordafrika von Aurelian bis Justinian. Millenium Studies 28*, Berlin/New York: De Gruyter, s. 61-108; F. Alanyalı, S. Erkoç ve K. Piesker (2014a). Attius-Philippus Suru, *KST 36-1*, s. 273-276; F. Alanyalı, S. Erkoç ve K. Piesker (2014b). Attius-Philippus Suru. İçinde H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (12), s. 94-96; F. Soykal-Alanyalı ve S. Erkoç (2015a). Attius Philippus Suru, Arkeolojik Çalışmalar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (13), s. 114-117; F. Soykal-Alanyalı ve S. Erkoç (2015b). Attius Philippus Suru, Arkeolojik Çalışmalar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST,* (37/1), s. 253-256; K. Piesker (2015a). Attius Philippus Suru, Mimari Araştırmalar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST,* (37/1), s. 256, 257; K. Piesker (2015b). Attius Philippus Suru, Mimari Araştırmalar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (13), s. 117, 118; F. Soykal-Alanyalı ve S. Erkoç (2016). Attius Philippus Suru, Arkeolojik Çalışmalar. İçinde: "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (14), s. 137-138; K. Piesker (2016a). Attius Philippus Suru, Mimari Yapı Araştırması. İçinde: "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (14), s. 138; K. Piesker (2016b). Attius Philippus Suru, Mimari Yapı Araştırması. İçinde "2015 Yılı Side Kazı ve Araştırmaları", *KST,* (38/1), s. 100; F. Soykal-Alanyalı (2016b). Side Dionysos (?) Tapınağın Işığında Tiyatro ile Çevresinin Kentsel Değişimi ve Dönüşümü. *OLBA,* (XXIV), s. 419-450.

[52]A. M. Mansel (1956). Mimari Anıtlar. A. M. Mansel, C. E. Bosch ve J. İnan (Eds.), Side Agorası ve Civarındaki Binalar, 1948 Yılı kazılarına dair rapor. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 1-14; Mansel, 1963, **a.g.k.**, 97-108; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 149-167; V. Öztekin (2017). Side Agora-Tiyatro Kompleksi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 37-47.

[53]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 22; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 29.

[54]Bknz. Dpnt. 45.

tarafından kentteki birçok yapı ve yol ağı, plana eklenerek oldukça kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilmiştir (**Plan 2**). Daha önce Beaufort'un kent planında da yer verilen B Caddesi, Lanckoroński'nin planında "G" harfi ile isimlendirilmiştir. Bu zamana kadar kente gelen gezginler ve araştırmacılar içerisinde B Caddesi ile ilgili ilk bilgiler Lanckoroński tarafından verilmiştir. Lanckoroński, kentin Ana Kapı'sına açılan ve bu kapıyla aynı eksende olmayan iki caddeden bahsetmekte, bunlardan kuzey-güney doğrultusunda uzanan B Caddesi'nin güzergahının kesin bir şekilde takip edilemediğinden söz etmektedir. Lanckoroński, olasılıkla toprak altında kalmasından ya da çalılarla kaplı olmasından kaynaklı caddenin sadece tek bir noktasında ölçümler yapabildiğinden ve caddenin genişliğinin bu noktada yaklaşık 9 m. olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca portiko gerisinde kapı açıklıkları bulunan bir duvarın yer aldığını, bu duvarın yaklaşık 5 m. gerisinde ise ikinci bir duvarın yer aldığını ileri sürmektedir. Sözü edilen duvarlar, caddenin batı portikosu gerisindeki dükkanlara ait olmalıdır. Araştırmacı caddede sütunlara ait bir iz görmediğinden söz etmekte ancak, 0.46 m. çapında 0.52 m. yüksekliğinde dört adet korinth başlığının varlığını vurgulamaktadır. Caddenin kuzey başlangıcında ise bir attik-ion sütun kaidesi ve bir temelin köşesinde, diş sırası ve şişkin profilli sarmal dal firizine sahip geison köşe bloğunun yattığından bahsetmektedir. Lanckoroński'nin tanımına uyan geison köşe bloğu olasılıkla tarafımızdan B.P.20.4 ya da B.P.20.16 olarak adlandırılan ve günümüzde propylonun hemen önünde yer alan üst yapı elemanlarından biri olmalıdır. Sözü edilen geison köşe bloğunun propylonun yer aldığı noktadan oldukça uzakta, caddenin diğer ucunda yer alıyor olması, bu noktada yer alan ve daha sonra farklı bir noktaya taşınmış olabileceği düşünülen başka bir geison köşe bloğu ile ilgili olması muhtemeldir. Ancak caddenin bahsi geçen bölümünde Lanckoroński'nin tarif ettiği şekilde bir üst yapı elemanına dair günümüzde herhangi bir ize rastlanmamaktadır[55].

Lanckoroński, caddenin güney ucunun, kendisinin "t" harfi ile belirttiği, A. M. Mansel tarafından ise "b" olarak isimlendirilen[56], M Yapısı'ndan kentin ikinci giriş kapısı olan Doğu Kapısı'na uzanan cadde ile kesişmesi gerektiğini öne sürmektedir. Lanckoroński, propylonun bulunduğu bölümü tarif ederek, caddenin bu noktaya kadar izlenebildiğini dile

[55]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 130.
[56]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 30.

getirmektedir[57]. Günümüzde de caddenin bu bölümünün, toprağın ve çalıların altında kalmasından dolayı sınırlarının güçlükle takip edilebildiği, ancak bu noktadan sonra B Caddesi'nin oldukça daralarak[58] Lanckoroński'nin "t" harfiyle isimlendirdiği, Doğu Kapısı'na uzanan cadde ile birleştiği gözlemlenebilmektedir.

C Caddesi'nin bütün güzergahı da ilk defa Lanckoroński'nin kent planında yerini almıştır. Planda cadde basit bir formda olsa da, günümüzdeki görünümü ve doğrultusu ile eksiksiz bir şekilde işlenmiştir[59]. Lanckoroński verdiği bilgilerde, caddenin Ana Kapı'dan itibaren takip edilebildiğinden ve Tiyatro'nun[60] bulunduğu noktada yön değişikliği yaparak, "çalılıklar arasında kıyıya yakın yerdeki açık alana" kadar kesintisiz bir şekilde devam

[57]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 130.

[58]B Caddesi'nin güneyde sona erdiği Piskoposluk Sarayı Kompleksi sınırları içerinde yer alan bölümde, sütunlu bir düzenleme ile mermer bir zemine sahip bir avluya açıldığı görülür. Bu avludan itibaren B Caddesi ile aynı doğrultuda devam eden, yaklaşık 4.70/3.50 m. genişliğinde ve 180 m. uzunluğundaki P2-3 Sokağı, Küçük "b" Caddesi'ne uzanır.

[59]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 125.

[60]Beaufort, 1817, **a.g.k.**, 142-147; Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 147-150; A. M. Mansel (1945). Antalya Bölgesinde (Pamfilya) 1943 Yılı Sonbaharında Yapılan Arkeoloji Gezisine Dair Kısa Rapor. *Belleten,* (9/33), s. 140; Mansel, 1950b, **a.g.k.**, 299, 300; A. M. Mansel (1957). 1956 Side ve Perge Kazılarına Dair Kısa Rapor. *Belleten,* (21), s. 660; Mansel, 1958a, **a.g.k.**, s. 216; A. M. Mansel (1959). 1958 Side Kazısı. *Belleten*, (23/92), s. 690, 691; A. M. Mansel (1960). Side Kazıları, *Belleten*, (24/96), s. 711; A. M. Mansel (1962a). Side Tiyatrosu. *Belleten,* (26/101), s. 45-56; A. M. Mansel (1962b). Side Kazısı. *Belleten,* (26/103), s. 622; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 122-142; A. M. Mansel (1963b). Side Kazısı. *Belleten,* (27/107), s. 543; A. M. Mansel (1964b). Restaurationen und Umänderungen des Theaters von Side in Byzantinischer Zeit. *Actes du XIIe Congres International D'Études Byzantines*, (3), s. 239-243; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 187-213; Ü. İzmirligil (1985). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları. *KST,* (7), s.387–395; Ü. İzmirligil (1986). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları. *KST,* (8/2), s. 127-135; Ü. İzmirligil (1987). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları. *KST,* (9/2), s. 165-171; Ü. İzmirligil (1990). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları (1989). *KST,* (7/1), s. 193-200; Ü. İzmirligil (1991). Side Tiyatrosu ve Çevresi Onarım ve Düzenleme Çalışmaları (1990). *KST,* (8/2), s. 259-263; Ü. İzmirligil (1993). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları (1992). *KST,* (15/2), s. 243-252; Ü. İzmirligil (2003). Side Tiyatrosu Çalışmaları 2001 – 2002. *ANMED,* (1), s. 61-63; Ü. İzmirligil (2005). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı, Koruma – Onarım Çalışmaları. *ANMED,* (3), s. 79-85; Ü. İzmirligil (2006). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı ve Düzenleme Çalışmaları 2005. *ANMED,* (4), s. 51-55; Ü. İzmirligil (2007). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı ve Düzenleme Çalışmaları 2006. *ANMED,* (5), s. 68-72; Ü. İzmirligil (2008). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı - Düzenleme Çalışmaları 2007. *ANMED,* (6), s. 70-73; Ü. İzmirligil (2009). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı ve Düzenleme Çalışmaları 2008. *ANMED,* (7), s. 82-88; F. Soykal-Alanyalı, H. S. Alanyalı ve D. Şen (2010). Kazı ve Araştırma Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side Tiyatrosu ve Çevresi 2009 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (8), s. 94-100; F. S. Alanyalı ve D. Şen (2010). Kazı ve Araştırma Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "2009 Yılı Side Tiyatrosu ve Çevresi Çalışmaları", *KST,* (32/2), s. 437-439; R. Günay (2008). Side Antik Tiyatrosu Sahne Binası 1992-2006 Yılları Çalışmaları Sonucu Ön Rapor. İçinde: İ. Delemen, A. Özdizbay ve Ö. Turak (Eds.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı – Eurgetes* Festschrift *für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag*, İstanbul: AKMED, s.543; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 21-31; R. E. Sağnak (2017). *Anadolu Tiyatrolarında Tonoz*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 189-200.

ettiğinden söz etmektedir[61]. Söz konusu açık alan, C2 Caddesi'nin güneydoğuda sona erdiği noktada yer alan meydan olmalıdır. Ayrıca caddenin 9.30-9.50 m. genişliğe ve sütunların eksenleri arasındaki mesafenin 2.25-2.40 m. aralığında olduğunu belirtmektedir. Lanckoroński, sütun gövdelerinin gri ve kırmızı granitten oluşturulduğunu ancak, caddeye ait hiç bir üst yapı elemanı göremediğinden söz etmektedir[62].

Lanckoroński'nin caddelerle ilgili vermiş olduğu bilgiler B ve C Caddeleri ile sınırlı olmasına rağmen, planda kentin diğer önemli yol ağlarına da yer vermiş olması dikkat çekicidir. Daha önce Beaufort'un kent planında da yer alan Küçük "c" Caddesi, günümüzdeki görünümünde Lanckoroński'nin planında da yerini almıştır. Ayrıca cadde üzerinde hastane? yapısının kuzeydoğu cephesi önünde uzanan DP-9 sokağının da plana işlendiği görülür **(Plan 3)**. Günümüzde toprak ve kumul tabakası altında kaldığından görülemeyen a ve Küçük "b" Caddeleri'nin de planda yer alması dikkat çekicidir. Bu caddelerden a Caddesi planda isimlendirilmezken, Küçük "b" Caddesi, "t" harfi ile belirtilmiş ve sokak olarak nitelendirilmiştir. Sokak olarak nitelendirilen "w" ise, günümüzde Kentsel ve III. Derece Sit Alanı içerisindeki 811 Ada 2 parselde tespit edilen ve Liman Agorası'na ulaşım sağlayan "Liman Agorası Caddesi" olmalıdır.

1947-1966 yılları arasında kentteki ilk sistematik kazılar, A. M. Mansel ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar kapsamında kentteki birçok yapıda kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş ve bu yapılarla ilgili 1963 ve 1978 yıllarında yayımlanan "Die Ruinen vom Side" ve "Side, 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları" isimli yayınlarda detaylı bilgiler verilmiştir. Mansel döneminde, B Caddesi'nde kazı çalışması gerçekleştirmemiş olmakla birlikte, bu caddeyle ilgili Lanckoroński'nin vermiş olduğu bilgiler de yinelenmiştir. Mansel, Lanckoroński'nin söylemlerinden farklı olarak sadece doğu portikonun önünde dikine duran yassı taş levhalarla ayrılmış bir açık su kanalının

[61]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 131.
[62]Lanckoroński'nin caddeyle ilgili tarif ettiği bölüm, caddenin Tiyatronun batısı ile Büyük Hamam arasında uzanan bölümü olmalıdır. Günümüzde gri granitten yapılmış sütun gövdelerinin caddenin sadece sözü edilen bölümünde kullanıldığı bilinmektedir. Ancak, Lanckoroński'nin sözünü ettiği kırmızı granitten yapılmış sütun gövdeleri günümüzde cadde üzerinde ve çevresinde tespit edilememiştir.

varlığından ve Piskoposluk Saray Kompleksi'nin inşası ile birlikte caddenin güneyde kesintiye uğradığından söz etmektedir[63].

Mansel dönemi'nde C Caddesi ise, kentteki ilk kazı çalışmalarının gerçekleştirildiği 1947 yılındaki proje kapsamına, N1-N2 Tapınakları[64] ve P Tapınağı[65] ile beraber dahil edilmiştir. 1947 yılında cadde, Tak (D)[66] yapısının gerisinden modern yerleşimin başladığı noktaya kadar olan 150 m.'lik bölümde kazılarak tamamen açığa çıkartılmış ve bu noktadan caddeye ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir[67]. Caddenin bu bölümünde yürütülen kazı çalışmalarında çok sayıda yazıtın yanı sıra heykel/heykel fragmanları da ele geçmiştir[68]. Mansel, caddenin Tapınaklar Bölgesi'ndeki[69] meydanda son bulduğundan ancak, buradaki köy evleri nedeniyle geniş ölçüde tahrip olduğundan söz eder. Mansel ayrıca, caddenin genişliğinin 9.60-11.60 m. arasında değiştiğini, batı portiko önünde bir atık su kanalı, doğu portiko önünde ise bir açık su kanalı olduğunu belirterek, bu kanallarla ilgili gözlemlerini detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Lanckoroński'nin kenti ziyareti sırasında göremediği caddeye ait üst yapı elemanlarından sadece arşitrav bloklarının yer aldığını belirten Mansel, olasılıkla bu blokların yetersiz sayıda olmasından dolayı Bizans Dönemi'nde portiko üstlerini kapatmak için ahşap bir konstrüksiyonun tercih edilmiş olabileceğini vurgulamaktadır. Bu dönemde yapılan çalışmalarda Mansel, portikolar ve buralarda kullanılan mimari elemanlarla ilgili de kısaca bilgi vermektedir[70].

Uzunca bir süre caddedeki çalışmalara ara veren ekip, 1959/60 yılları arasında caddenin, Tak ile Ana Kapı arasında kalan bölümünde çalışmalara devam etmiş ve bu bölüm

[63]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 21, 93.
[64]A. M. Mansel (1948a). 1947 Side (Eski Antalya) Kazıları. *Belleten,* (12/45), s. 257; A. M. Mansel (1948b). Antalya'da Side (Eski Antalya) Kazısı. *Belleten,* (12/46), s. 495; A. M. Mansel (1951a). Mimarlık Anıtları. İçinde: *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Önrapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 3-9.
[65]Mansel, 1948b, **a.g.k.**, 495-496; Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 9-12.
[66]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14, 15; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 14, 15; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 31, 32.
[67]Mansel, 1948a, **a.g.k.**, 256-260; Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 12-13; A. M. Mansel (1958a). 1946-1955 Yıllarında Pamphylia'da Yapılan Kazılar ve Araştırmalar. *Belleten,* (22/86), s. 215-216; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 21-29.
[68]Mansel, 1948a, **a.g.k.**, 258-260.
[69]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 77-91; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 121-142. N1-N2 (Apollon-Athena Tapınakları) ve P Tapınağı'nın (Demeter?) bulunduğu kentin güneydoğu bölgesindeki alan Side Kazı Başkanlığı tarafından "Tapınaklar Bölgesi" olarak adlandırılmaktadır.
[70]Mansel, 1948a, **a.g.k.**, 257-260; Mansel, 1948b, **a.g.k.**, 495-496; Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 12, 13; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 17, 18; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 21-23.

tamamen kazılarak açığa çıkartılmıştır[71]. Bu dönemde yürütülen çalışmalara ilişkin detaylı bir inceleme yapılmıştır[72]. Mansel caddenin Ana Kapı yakınlarında geç dönemlerde yeniden elden geçirildiğini, sütun dizilerinin kaldırıldığını ve portiko gerisindeki dükkan cephelerinin söküldüğünü dile getirmektedir. Aynı zamanda Mansel, caddede mimari üst elemanlarının yer almamasından dolayı Bizanslılar zamanında üst örtünün ahşap bir konstrüksiyon ile oluşturulduğunu, portiko zeminlerinin ise, Roma Dönemi'nde topraktan ibaret olduğunu, Bizans Dönemi'nde ise geometrik motiflerden meydana gelen siyah, beyaz ve kırmızı renkte iri taşlardan özensiz tarzda yapılmış mozaiklerin yapıldığını belirtmektedir. Portikolar, gerisindeki dükkanlar ve caddeye açılan sokaklarla ilgili de detaylı bilgiler veren Mansel, caddenin kentin trafiğinde birinci derecede rol oynadığını ileri sürmektedir[73]. Bu dönemde yapılan çalışmalarla ilgili mimari açıdan detaylı bilgiler verilmiş olsa da, caddeden ele geçen yazıtlar ve heykel/heykel fragmanlarına ise kısaca değinilmiştir[74].

Mansel, kentin ana caddelerinin yanında kentteki diğer ulaşım arterlerinden de söz etmektedir. Mansel, ilk defa Lanckoroński'nin kent planında işlenen a Caddesi'nin, ticaret agorası (K) ile devlet agorası (M) arasında uzandığını ve ortalama 10 m. genişliğe sahip olduğunu ileri sürmektedir[75]. Caddenin güneyinde bir portikonun olduğu, portikonun gerisinde ise Attius Philippus Suru'nun inşası ile beraber eski fonksiyonlarını kaybetmiş ve tahrip olmuş dükkan sıralarının yer aldığından söz etmektedir[76]. Mansel, kentin diğer arterleri olan Küçük "b" ve "c" Caddeleri'nden ise kısaca bahsetmiştir[77].

[71]A. M. Mansel (1961). Side Kazısı. *Belleten,* (25/99), s. 524.
[72]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 18-22; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 25-28.
[73]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 18-20; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 25-28.
[74]Mansel, 1961, **a.g.k.**, 524.
[75]Mansel, 1952a, **a.g.k.**, 435; Mansel, 1956, **a.g.k.**, 16; Mansel, 1958a, **a.g.k.**, 222-223; Mansel, 1958b, **a.g.k.**, 65-66; Mansel, 1963a, **a.g.k.**,118, 120-121; Mansel, 1967, **a.g.k.**, 20-21; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 177, 179, 183, 186; H. S. Alanyalı ve B. S. A. Oransay (2011). İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010", *KST*, (33/2), s. 535. M Yapısı olarak nitelendirilen yapı Mansel tarafından, gymnasium ya da Devlet Agorası olması gerektiği yönünde yorumlanmıştır. Araştırmacı ayrıca, doğu portiko gerisindeki mekanlardan ortadakini Kaisersaal (imparator salonu), yan mekanların ise kitaplık olduğunu belirtmiştir. Yapıda gerçekleştirilen son çalışmalarla birlikte ise, güneyde yer alan hamam ile birlikte yapının hamama bağlı bir palaestra, doğudaki mekanın ise bir imparator salonu olduğu ileri sürülmüştür.
[76]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 3; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 100; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 30, 156. Buradaki dükkanlardan bir tanesinin içerisine de kentin başka bir noktasından getirilmiş bir eksedranın yer aldığı belirtilmiştir. Söz konusu eksedranın agora içerisinden getirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.
[77]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 23; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 30.

Mansel döneminde yürütülen çalışmalarda verilen bilgilerin yanı sıra bu dönemde yapılan kent planı çalışmaları da caddelerle ilgili önemli bulgular barındırmaktadır. 1956 yılında basılan "Side Agorası ve Civarındaki Binalar, 1948 Yılı kazılarına dair rapor" adlı yayında yer alan plan, kentteki caddelere dair önemli bilgiler içermektedir[78]. Planda B Caddesi'nin Küçük "b" Caddesi'ne kadar uzatılmış olması dikkat çekicidir. Ayrıca yine B Caddesi'nin Piskoposluk Sarayı Kompleksi öncesindeki kuzey kanadındaki portikoların doğrultularındaki farklılıklar da, günümüzdeki görünümüne yakın işlenmiştir. Daha önce Lanckoroński'nin kent planında da işlenen Liman Agorası Caddesi, DP-9 Sokağı ve Küçük "c" Caddesi de kent planındaki yerini almıştır. Ancak söz konusu sokak ve caddeler, olasılıkla üzerlerindeki dolgu toprak ve çalılık nedeniyle sadece doğrultuları takip edilebildiğinden, plana kesik çizgilerle işaretlenmiştir. Küçük "b" Caddesi bütünüyle kent planındaki yerini almışken, a Caddesi'nin Attius Philippus Suru önündeki güney sınırı belirtilmemiştir (**Plan 3**).

1968 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen "Side Uluslararası Turizm ve Planlama Yarışması" kapsamında yarışmacılara Side ve çevresi hakkında bilgi vermek için bir kitap basılmıştır. Kitapta, antik kentteki yapılarla ilgili verilen kısa bilgilerin yanında, 1956 yılındaki planın revize edildiği yeni bir kent planı yer almaktadır[79]. Planda caddeler üzerinde gerçekleştirilen en belirgin değişiklik B Caddesi'nde gerçekleştirilmiştir. B Caddesi'nin 1956 planından farklı olarak, Piskoposluk Sarayı Kompleksi'nin başladığı noktadan itibaren kesik çizgilerle devam ettirilerek Küçük "b" Caddesi'ne uzatıldığı görülmektedir. Bunun yanında caddenin Piskoposluk Sarayı Kompleksi dışında kalan kuzey kanadındaki portikoların doğrultularının da yeniden elden geçirildiği görülmektedir. 1956 yılındaki plandan farklı olarak Küçük "b" Caddesi'nin de kesik çizgilerle ifade edilmiş, a Caddesi'nin ise sınırları işlenmiştir[80]. C Caddesi'nin planında

[78]Mansel, 1956, **a.g.k.**, Kent Planı.
[79]Side Uluslararası Turizm Planlama Yarışması (1968). Turizm ve Tanıtma Bakanlığı-Turizm Genel Müdürlüğü-İller Bankası, Belediyeler İmar Planlama Müdürlüğü, Fiziksel Planlama-Yarışma Şartnamesi Kitabı. Ankara, s. 175-179.
[80]Planda, C1 Caddesi'nin doğu portikosu gerisindeki DP-5 ile 11 aralığındaki sokaklar ve batı poritkosunun gerisinde birkaç sokağın işlendiği görülmektedir. Bu sokaklar dışında, Liman Hamamı'nın kuzeybatısında bir başka bir sokak(?) daha yer almaktadır. Ancak planda görülen sokak, günümüzde 815 ada 5 parselde açığa çıkartılan Liman Agorası'nın güneydoğu portikosu olmalıdır.

ise bir değişikliğe gidilmemiş olup, bu planda caddenin sona erdiği Tapınaklar Bölgesi'ndeki meydana ilk defa yer verilmiş olması dikkat çekicidir (**Plan 4**).

1975-1980 yılları arasında Side Antik Kenti Kazı Başkanlığını devralan Jale İnan'ın 1975 yılındaki "Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı" yayınında yer alan kent planında ise, C Caddesi'nin Tapınaklar Bölgesi'nde sona erdiği meydanın plandan çıkartıldığı görülmektedir[81]. Bunun dışında planda, 1968 yılındaki plandan farklı olarak ulaşım arterlerinde bir değişikliğe gidilmemiştir (**Plan 5**).

A. Müfid Mansel'in 1975 yılında vefatından sonra yayımlanan "Side, 1946-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları" isimli çalışmada yer alan kent planında ise 1968 ve 1975 yıllarında kent planında yapılan bazı eklemelerin çıkartıldığı görülmektedir[82]. Önceki planlarda kesik çizgilerle devam ettirilen B Caddesi'nin Piskoposluk Sarayı Kompleksi içerisinde kalan bölümü bu planda tamamen çıkartılmıştır. Küçük "c" Caddesi'nin ise sadece Hamam-Gymnasium Kompleksi'nden itibaren DP-9 Sokağı ile kesiştiği bölüme kadar planda işlendiği görülmektedir. Küçük "b" Caddesi'nin Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin kuzeydoğusunda kalan bölümü, olasılıkla kumul altında kaldığından plandan çıkartılmış, ancak devamında kuzey portiko gerisinde caddenin yüzeyden takip edilebilen bölümleri kesik çizgilerle işlenmiştir. Plandaki bir başka yenilik ise, Liman Agorası Caddesi'nin ve C Caddesi'nin Tapınaklar Bölgesi'nde sona erdiği meydanın plandan çıkartılmasıdır. Söz konusu yapılar olasılıkla kent planının revize edildiği bu dönemde modern yapılaşmanın altında kaldığından görülememiş ve plana işlenmemiş olmalıdır (**Plan 6**).

1982 yılından itibaren Side'deki çalışmalar, İstanbul Merkez Restorasyon Müdürü Ülkü İzmirligil ve ekibi tarafından Side Tiyatrosu merkezinde sürdürülmüştür[83]. İzmirligil başkanlığında 2001-2004 yılları arasında çevre düzenlemesi kapsamında C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına denk gelen batı portiko gerisindeki dükkanlarda kazı ve temizlik

[81]J. İnan (1975). *Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Lev. IV-1.
[82]Mansel, 1978, **a.g.k.**, Ek Pafta.
[83]Ü. İzmirligil (1983). Side Tiyatrosu Kazı Onarım ve Çevre Düzenlemesi 1982. *KST,* (5), s. 291-295.

çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde batı portikodaki mozaik zeminin bir bölümü de onarılmıştır[84].

Side Müzesi denetiminde C Caddesi'nde 1998-2003 yılları arasında kazı ve onarım çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışmalar sonucunda, C Caddesi'nin Mansel Dönemi'ndeki kazılarda açığa çıkartılan sütun kaide ve gövdeleri ayağa kaldırılmıştır[85]. Ayrıca bu dönem aralığında caddenin Ana Kapı-Tiyatro güzergahı arasında doğu portikodaki ve bazı dükkanların zeminlerindeki mozaikler de konsolide edilmiştir[86].

2002 yılında Side Müzesi, B Caddesi'nde de kazı ve onarım çalışmaları gerçekleştirmiştir[87]. Caddede ilk defa temizlik ve kazı çalışmaları da bu dönemde yapılmış olup[88], çeşme yapısı ve propylona (?) ait üst yapı elemanları bu dönemde ortaya çıkartılmış olmalıdır. Kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkartılan sütun gövdelerinin bir bölümü de restorasyon ve konservasyon çalışmaları kapsamında birleştirilmiştir. Daha sonra bu sütunlar, orjinal ve replika kaideler üzerine yerleştirilerek stylobatlardaki yerlerini bu dönemde almış olmalıdır. Ancak, yayımlanan kısa raporda caddedeki çalışmalara ilişkin detaylı bilgilere yer verilmemiştir[89].

Caddeler ile ilgili 2014 yılına kadar bir çalışma gerçekleştirilmemiş olup, 2013 yılında tamamlanan Doç. Dr. Şener Yıldırım'ın "Side'nin Bizans Dönemi Dini Mimarisi" konulu doktora tezinde, B Caddesi'nin Roma ve Geç Antik Çağ evrelerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu çalışma kapsamında Yıldırım, caddenin güneyinde yer alan propylon (?)

[84]İzmirligil, 2005, **a.g.k.**, 80-82.
[85]İzmirligil, 2007, **a.g.k.**, 69. Sütunların ayağa kaldırılma çalışmaları Side Müzesi denetiminde Sayka Mimarlık&İnşaat Ltd. tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarla ilgili detaylı bir rapor olmamasına rağmen, kazı arşivlerinde çalışmaların yürütüldüğü alanlara ilişkin görseller bulunmaktadır. Ana Kapı'nın güneybatısında batı portikodaki sütunlar ile tiyatronun batısında kalan bölümdeki ayağa kaldırılan sütunların hepsi bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.
[86]http://www.sayka.com.tr/Project/135/Colonnaded-Street.html (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
[87]M. Yıldızturan (2003). Side Müzesi Çalışmaları 2002. *ANMED,* (1), s. 59-60.; Y. S. Şener (2005). Side Antik Kenti Sütunlu Cadde Mozaiklerinin Restorasyonu. *AST,* (20), s. 54-66.
[88]Yıldızturan tarafından yayımlanan raporda, caddede kazı çalışması gerçekleştirildiğine dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Ancak bu dönemde, caddede yürütülen temizlik çalışmalarının yanı sıra cadde sınırlarını belirginleştirmek amacıyla cadde ve portiko zeminleri üzerindeki dolgu toprağın kazılarak temizlendiği anlaşılmaktadır. Böylece doğu portiko önündeki temiz su kanalının tamamının yanı sıra hem caddeye hem de cadde çevresindeki birimlere ait olduğu düşünülen mimari elemanların bu çalışmalar sonucunda açığa çıkartıldığı düşünülmektedir.
[89]Yıldızturan, 2003, **a.g.k.**, 59-60.

yapısından bahseden ilk kişi olmuştur. Araştırmacı, bu yapının Suriye tipi alınlık parçaları dahil olmak üzere üst yapı elemanlarının oldukça kaliteli beyaz mermerden ve iyi bir işçiliğe sahip olduğundan bahsetmektedir. Bunun yanı sıra bu parçaların, Sarayın inşaasından sonra anıtsal bir giriş oluşturmak için buraya taşınmadıkları varsayıldığında, Piskoposluk Sarayı öncesinde bu alanda anıtsal nitelikli başka bir yapının var olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır[90]. 2013-2014 yıllarında ise Prof. Dr. Hüseyin Sabri Alanyalı başkanlığındaki ekipte yer alan Arkeolog Sabri Aydal ve Dr. Öğr. Üyesi Adem Yurtsever tarafından kent planı çalışmaları gerçekleştirilmiş ve 2015 yılında yayımlanmıştır (**Plan 7**)[91].

2014 yılında Side Müzesi denetiminde başlayan, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan parsellerde yürütülen kazı çalışmaları ile kentteki ulaşım arterlerine yönelik bilgiler artmıştır. Özellikle 2014-2020 yılları arasında Side Müzesi tarafından C2 Caddesi'nin 786 ada 1, 3 ve 4 ile 811 ada 2 parsellerde kalan bölümlerinde yürütülen çalışmalar sonucunda, kentin ana ulaşım arterine ve bu artere ulaşan sokak sistemlerine ilişkin önemli bilgiler elde edilmiştir. Ayrıca, 2018 yılında 818 ada 2 parselde yürütülen çalışmalarda kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu antik limana doğru uzanan bir sütunlu cadde daha açığa çıkartılmış, daha sonra kentte devam eden çalışmalarla birlikte bu caddenin Liman Agorası'na ulaşan bir ana cadde olduğu anlaşılmıştır. Aynı dönem içerisinde Prof. Dr. Hüseyin Sabri Alanyalı başkanlığında, gezi güzergahı oluşturmak amacıyla Küçük "c" Caddesi'nde çalışmalar gerçekleştirilmiş ve 2020 yılında cadde bütünüyle kazılarak açığa çıkartılmıştır. Bu çalışma dahilinde caddenin muhtelif noktalarında kontrol sondajları açılarak, inşa sürecine ilişkin önemli bulgular da elde edilmiştir[92]. Gezi güzergahı projesi kapsamında 2019 yılında Küçük "b" Caddesi'nin doğu ucundan itibaren 106-225 m.'lik bölümünde kum tabakasının kaldırılmasına yönelik

[90]Ş. Yıldırım (2013a). *Side Antik Kentinin Bizans Dönemi Dini Mimarisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 166.

[91]S. Aydal ve A. Yurtsever (2014a). Kent Planı Çalışmaları. *ANMED,* (12), s. 107, 108; S. Aydal ve A. Yurtsever (2014b). Kent Planı Çalışmaları, *KST,* (36/1), s. 286, 287, Plan 1. Bu çalışma Arkeolog Sabri Aydal'ın 2016 yılında vefat etmesi nedeniyle tamamlanamamıştır.

[92]F. Alanyalı, A. Yurtsever, K. Önsoy, V. Öztekin (2018a). M Yapısının Kuzeybatısına Uzanan Caddedeki Kazı ve Düzenleme Çalışmaları. *ANMED,* (16), s. 109, 110; F. Alanyalı, A. Yurtsever, K. Önsoy, V. Öztekin (2018b). M Yapısının Kuzeybatısına Uzanan Caddedeki Kazı ve Düzenleme Çalışmaları. *KST,* (40/2), s. 433,434; S. Erkoç ve V. Öztekin (2019). M Yapısının Kuzeybatısına Uzanan Caddedeki Kazı ve Düzenleme Çalışmaları. *KST,* (41/2), s. 493; F. Soykal-Alanyalı ve V. Öztekin (2022). C Caddesi, Kazı ve Belgeleme Çalışmaları, *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), s. 187,188.

temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir[93]. Bu çalışmalar, kumun altındaki kültür toprağı seviyesine kadar sürdürülmüştür. Böylece, cadde üzerinden Doğu Kapısı'na ulaşım daha elverişli koşullarda sağlanmış ve daha sonra caddede gerçekletirilecek sistematik kazı çalışmalarına kadar caddenin toprak altında korunması amaçlanmıştır[94].

Side Antik Kenti'ndeki kazı çalışmaları 2020 yılı itibariyle Prof. Dr. F. Soykal Alanyalı tarafından sürdürülmektedir. İlk olarak 2014 yılında Side Müzesi tarafından Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki parsellerde yürütülen çalışmalar, 2020 yılı ile beraber kazı başkanlığı tarafından devam ettirilmektedir. Bu dönemde parsellerdeki çalışmalar hız kazanmış ve modern yerleşimin yer aldığı kentin muhtelif noktalarında kamusal ve dini yapıların yanında birçok özel konut ve dükkan açığa çıkartılmıştır. Bu çalışmalarla C2 Caddesi'nin de önemli ölçüdeki bölümü tamamen kazılarak açığa çıkartılmış ve caddeye dair yeni bulgular edinilmiştir[95]. Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda yürütülen çalışmalarla birlikte 2014 yılından itibaren kent planı çalışmaları da devam etmiştir. Günümüzde de kent planı yeni çalışmalarla birlikte sürekli güncellenmektedir (**Plan 8**).

[93]F. Soykal-Alanyalı (2022). Gezi Güzergahı ve Çevre Düzenleme Projesi, *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), 196, 197.
[94]F. Soykal-Alanyalı ve V. Öztekin (2022). Doğu Kapısı Caddesi (B Caddesi) Temizlik Çalışmaları. *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), s. 193.
[95]Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde C2 Caddesi'nin yer aldığı kazısı yapılan parseller: 786 ada 1, 3 ve 4 parseller, 806 ada 1, 2 ve 3 parseller, 818 ada 1 ve 2 parseller, 792 ada 8 parsel, 792 ada 5 parsel, 809 ada 3, 4 ve 5 parseller, 811 ada 2 ve 6 parseller.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KENT İÇİ ULAŞIM AĞLARI

Kentte günümüze kadar tespiti yapılabilen, bir tanesi ana arter olmak üzere toplam yedi cadde yer almaktadır. Bu caddelerden kentin ana arteri olan C Caddesi, Ana Kapı'dan başlayıp Tiyatro'ya kadar neredeyse düz bir doğrultuda uzanmakta, devamında ise keskin bir dönüş yaparak Tapınaklar Bölgesi Meydanı'nda sona ermektedir. Farklı dönemlerde kentte gerçekleştirilen imar faaliyetleri kapsamında doğrultusunda yaşanan kırılma, C Caddesi'nin iki farklı güzergaha sahip olmasına neden olmuştur. Bu nedenle caddenin Ana Kapı-Tiyatro arasındaki güzergahı C1, Tiyatro-Tapınaklar Bölgesi arasındaki güzergahı ise C2 olarak isimlendirilmiştir.

Kentin diğer sütunlu caddesi ise, Ana Kapı'nın gerisindeki meydandan başlayarak kuzey-güney doğrultusunda uzanan B Caddesi'dir. Cadde güneyde Piskoposluk Sarayı Kompleksi/Bölgesi önünde muhtemel bir porpylon ile son bulur. Bu caddeler dışında kentteki diğer arterler ise a, Küçük "b", Küçük "c", Liman Agorası ve Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddeleri'dir.

2.1. B Caddesi

Side antik kentinin ikinci büyük ana caddesi olan B Caddesi, kentin Ana Kapı'sından[96] başlayarak güneye doğru yaklaşık 190 m. kadar devam etmekte ve Piskoposluk Sarayı Bölgesi'ne[97] doğru açılan muhtemel bir propylon (?) yapısı[98] ile sona ermektedir. Side Müze Müdürlüğü'nce 2001-2002 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyon ve konservasyon uygulamaları kapsamındaki temizlik çalışmaları da dahil günümüze kadar B Caddesi'nde herhangi bir sistematik kazı gerçekleşmemiştir[99]. Kente gelen gezginler ve araştırmacılar da caddeyle ilgili, detaylı bilgiler vermemektedir.

[96]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 36, 37; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 47-54.

[97]A. M. Mansel (1950a). Side Kazısı. *Belleten,* (14/54), s. 299; Mansel, 1952, **a.g.k.,** 436; S. Eyice (1952). *Side Şehrinin Erken Hıristiyan ve Bizans Devirlerine Ait Mimari Eserleri Hakkında Bir Tetkik Denemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, s. 22-33; A. M. Mansel (1965). 1964 Side Kazısına Dair Kısa Rapor. *Belleten,* (29/115), s. 553; Ş. Yıldırım (2011a). Piskoposluk Sarayı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010", *ANMED,* (9), s. 111; Ş. Yıldırım (2011b). Piskoposluk Sarayı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010", *KST,* (33/2), s. 532; Ş. Yıldırım (2013b). Bizans Dönemi Araştırmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2012 Yılı Çalışmaları", *KST,* (35/1), s. 458; Ş. Yıldırım (2013c). Bizans Dönemi Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2011-2012 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (11), s. 127; Ş. Yıldırım (2013a). *Side Antik Kentinin Bizans Dönemi Dini Mimarisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; A. Pülz (2016a). Side Piskoposluk Yerleşimi. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (14), s. 141, 142; A. Pülz (2016b). Side Piskoposluk Yerleşimi. İçinde: H. S. Alanyalı "2015 Yılı Side Kazı ve Araştırmaları", *KST,* (38/1), s. 104-106; A. Pülz (2017). Side Piskoposluk Bölgesi. İçinde: H. S. Alanyalı ve F. Soykal-Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST,* (39/2), s. 447; A. Pülz (2018a). Piskoposluk Alanı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (16), s. 117, 118; A. Pülz (2018). Piskoposluk Alanı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", KST, (40/2), s. 435, 436; A. Pülz ve E. Profant (2019a). Side Piskoposluk Alanı. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (17), s. 4, 5; A. Pülz ve E. Profant (2019b). Side Piskoposluk Bölgesi/Piskoposluk Sarayı. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *KST,* (41/2), s. 487-489; A. Pülz ve E. Profant (2022). Piskoposluk Sarayı ve Çevresi, Kazı ve Belgeleme. İçinde: F. Soykal-Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2019-2020 Yılı Çalışmaları", *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), s. 188, 189.

[98]B Caddesi'nin güneyde sona erdiği noktada muhtemel bir propylon yapısı yer almaktadır. Daha önceki yayınlarda bu yapının varlığına ilişkin kısaca bilgiler verilmiş olmasına karşın, detaylı incelemelerde bulunulmamıştır. Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 166; Pülz, 2016, **a.g.k.**, 105.

[99]Yıldızturan, 2003, **a.g.k.**, 59-60. 2002 yılında Side Müzesi tarafından B Caddesi'nde restorasyon ve konservasyon çalışmaları kapsamında kazı ve temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiş, ancak bu çalışmalarla ilgili yayınlarda bir bilgi verilmemiştir.

2.1.1. Cadde'nin kent içerisindeki konumu ve önemi

Cadde, C Caddesi gibi kentin Ana Kapı'sının hemen güneybatısından başlamakta ve yaklaşık olarak 190 m. civarında güneye doğru devam ederek bu noktada yer aldığı düşünülen propylonun (?) önünde son bulmaktadır (**Resim 1, Çizim 1**). B Caddesi, kentin en büyük ikinci sütunlu caddesidir. Araştırmacılar tarafından caddeyle ilgili bir tarih önerisi getirilmemiş olmasına karşın, caddeki en erken tarihli başlıklar Erken – Orta Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirilmektedir[100]. Ancak caddenin ilk yapıldığı evrede hangi yapı ya da yapılara ulaşım sağladığı henüz tespit edilememiştir. Cadde, MS 5. yüzyıl itibariyle de kentin en önemli Hristiyanlık merkezi olarak bilinen Piskoposluk Sarayı Kompleksi'ne ulaşım sağlamasından dolayı, bu dönemde de önemini korumuştur[101].

Araştırmacılar, caddenin güneyde tam olarak nerede son bulduğuyla ilgili kesin bir bilgi vermemektedir[102]. Lanckoroński caddenin propylonun (?) olduğu noktaya kadar takip edebildiğinden söz etmektedir[103]. Araştırmacı bu noktadan sonra caddenin, planda "t" olarak isimlendirdiği[104] ve Mansel tarafından "b" olarak adlandırılan caddeye kadar[105] devam ediyor olma ihtimali üzerinde durmaktadır[106]. Mansel ise, caddenin güneyde tam olarak nerede son bulduğunun bilinmediğini, bunun yanı sıra sözü edilen alanların kumullarla örtülü olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, MS 5. yüzyılda inşa edilen Piskoposluk Sarayı'nın caddeyi güneyde

[100]Başlıklar için bknz.: 3.1.3.2. Tip 3b başlıkları.
[101]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 253.
[102]Cadde'nin doğrultusu ile ilgili son yıllarda yapılan bir değerlendirme Küçük "c" Caddesi'nin erken evresinin, B Caddesi'nin devamı olduğuna yöneliktir. Ancak, hem Küçük "c" Caddesi'nde hem de Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yürütülen çalışmalarda açığa çıkartılan yol sistemlerinin MS 1. yüzyıl içerisinde inşa edildiği kesin bir şekilde tespit edilmiştir. Bu durum, bu yüzyıldaki mevcut kadastrodan tamamen bağımsız bir doğrultuda inşa edilen B Caddesi'nin, C2 ve Liman Agorası Caddeleri'nde olduğu gibi daha sonraki bir planlamaya ait olduğunu göstermektedir. Bu durumda farklı dönemlerde inşa edildiği anlaşılan B ve Küçük "c" Caddeleri'nin birbirinin devamı olması mümkün değildir. Araştırmacı'nın öne sürdüğü bir başka düşünce ise, Küçük "c" Caddesi'nin, B Caddesi'ne açıldığı bölümünde doğu cephede yer alan geç dönem duvarının gerisindeki döşeme taşlarından yola çıkarak, caddenin bu noktada B Caddesi'ne doğru kıvrıldığıdır. Ancak sözü edilen döşeme taşları, doğu cephedeki geç dönem duvarı inşa edilmeden önce Küçük "c" Caddesi'ne açılan DP- 9 Sokağı'na ait kanal kapaklarıdır. Bu nedenle söz konusu öneri değerlendirmeye alınmayıp dipnotta belirtilmiştir.
[103]Propylon (?) yapısına ait üst yapı elemanlarına dair hiçbir bilgi vermemesinden dolayı Lanckoroński'nin, bu blokları ve bu noktada yer alması muhtemel propylonu (?) hiç görmediği düşünülmektedir.
[104]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 130, Kent Planı.
[105]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 30.
[106]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**,130.

kestiğini, yani Piskoposluk Sarayı'nın inşa edilmesiyle birlikte caddenin bu noktada iptal edildiğini ifade etmektedir[107]. Cadde, Mansel'in 1956 ve 1958 yıllarındaki yayınlarında yer verdiği planda, Küçük "b" Caddesi'ne kadar devam etmektedir (**Plan 3**)[108]. Ancak 1978 yılındaki planda bu caddenin Piskoposluk Saray Kompleksi'nin başladığı noktada kesintiye uğradığı görülmektedir[109]. İnan'ın "Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı" yayınındaki planda ise caddenin Piskoposluk Saray Kompleksi içerisinde kalması gerektiği düşünülen bölümü kesik çizgilerle tamamlanarak Küçük "b" Caddesi'ne kadar uzatılmıştır[110].

Son yıllarda yapılan çalışmalara kadar caddenin güney sınırı, alanın tamamen ağaçlık, deniz kumu ve dolgu toprak altında kalmasından dolayı algılanamamaktaydı. Ancak özellikle Piskoposluk Saray Kompleksi içerisinde yürütülen çalışmalar neticesinde caddenin propylon (?) yapısından sonra daralarak, Küçük "b" Caddesi ile kesiştiği kesin olarak anlaşılmıştır[111].

Piskoposluk Saray Kompleksi olarak nitelendirilen alanın yer aldığı bölgenin yerleşim planı, B Caddesi'nin devamı niteliğinde olan ve P2-3 olarak tarafımızdan isimlendirilen sokağı değerlendirebilmek için oldukça önemlidir. Söz konusu bölgedeki yapılaşma ve yol ağı sistemi, doğrultu açısından tüm kentteki yerleşim planından farklılık göstermektedir. Kent genelinde sokakların kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda, bölgede ise kuzey-güney yönünde olduğu görülür. Piskoposluk Sarayı Bölgesi içerisindeki planlamanın kent genelinden farklılık göstermesi, buradaki insulaların farklı bir dönem aralığında yapılmış olması ile açıklanabilir.

Piskoposluk Sarayı'nın kapladığı alan, P2-3 Sokağı'nın doğusunda kalan yapıların bulunduğu bölümü kapsamaktadır. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalarla, sonradan

[107]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 20.
[108]Mansel, 1956, **a.g.k.**, Kent planı; Mansel, 1958, **a.g.k.**, Kent planı. Mansel'in 1956 ve 1958 yıllarındaki yayınlarında yayınlamış olduğu Side kent planı aynıdır. Mansel, 1958 yılında basılan Belleten dergisindeki yayınında caddeyi Lanckoroński'nin planında olduğu gibi Küçük "b" Caddesi'ne kadar devam ettirmektedir. Ancak bu planda caddenin Piskoposluk Sarayı Kompleksi'ne ulaşmadan önceki bölümünde farklı doğrultulara sahip portikoların da plana doğru bir şekilde aktarıldığı görülmektedir.
[109]Mansel, 1978, **a.g.k.**, Kent Planı.
[110]İnan, 1975, **a.g.k.**, Lev. IV – 1. Planda doğu portikonun C1 Caddesi ile birleşen bölümündeki kırılma haricinde, portikoların doğrultuları aynı hat üzerinde işlenmiştir.
[111]M. H. Cordero ve A. Pülz (2019). Modelling Antiquity. Surveying the Private Areas of the Episcopal Palace, Side. Turkey. *Open Archaeology 2019*, s. 396-415; Figure 1, 397; Pülz ve Elke, 2022, **a.g.k.**, 201, Plan 1

eklenen yeni birimlerle birlikte saray kompleksinin sınırlarının genişlediği anlaşılmıştır. Bu nedenle P2-3 Sokağı'nın batısında kalan insulalarda yer alan yapı grupları da, Piskoposluk Sarayı'na bağlı birimler olması kuvvetle muhtemeldir. Kendi içerisinde düzenli bir planlamaya sahip olan bölgenin ve bu bölge içerisinde kalan tüm yapılaşmanın, belli bir amaca hizmet eden bir yapı kompleksinin parçaları olduğu düşünülmektedir. Bu nedenden dolayı, Piskoposluk Sarayı'nın içerisinde bulunduğu bölgenin, kapladığı alan ve belli bir yapı faaliyeti kapsamında oluşturulmuş görüntüsü nedeniyle, burasının Piskoposluk Sarayı Bölgesi olarak nitelendirilmesi daha doğru olacaktır (**Plan 8**)[112]. Mevcut durumda MS 4. yüzyıl sonu MS 5. yüzyıl başlarında inşa süreci başladığı bilinen ve Orta Çağ'a kadar da inşa faaliyetlerinin devam ettiği son yapılan araştırmalar neticesinde anlaşılan bu bölgenin yol ağı sisteminin oluşturulması da ilk inşa faaliyetlerinin başladığı MS 5. yüzyıl içerisinde gerçekleştiği öngörülmektedir[113]. B Caddesi'nin devamı niteliğinde olan ve Piskopoluk Sarayı ile komplekse bağlı ek yapıları birbirinden ayıran P2-3 Sokağı'nın da, kompleks içerisindeki diğer sokaklarda olduğu gibi aynı inşaat faaliyetleri sonucunda oluşturulduğu ileri sürülebilir.

B Caddesi'nin kent içerisindeki konumu ve doğrultusu oldukça dikkat çekicidir. Kentin en büyük iki sütunlu caddesinden biri olan cadde, Ana Kapı'dan yaklaşık 50 m. sonra başlamakta ve kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. C Caddesi ise, Tiyatro'nun yanındaki Tak'ın (D)[114] bulunduğu noktaya kadar kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda devam etmekte, sonrasında kırılma yapıp güneye doğru uzanarak, P Tapınağı'nın da (Demeter Tapınağı)[115] içinde yer aldığı meydanda son bulmaktadır. B Caddesi'nin ise ana

[112]P2-3 Sokağı'nın doğusunda kalan Piskoposluk Sarayı'nın bulunduğu bölge yaklaşık 2.5 hektarlık bir alan üzerinde inşa edilmiştir. Sokağın batısında kalan bölgedeki yapılaşmanın da saraya bağlı birimler olarak işlev gördüğü düşünüldüğünde kompleksin sınırlarının yaklaşık 4.2 hektarlık alana yayıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenden dolayı etrafındaki birimlerle birlikte kompleksin kentte kapladığı alan göz önünde bulundurulduğunda, burasının "Piskoposluk Sarayı Bölgesi" olarak nitelendirilmesi uygun olacaktır.

[113]Piskoposluk Saray Kompleksi içerisindeki inşa faaliyetlerinin geniş bir dönem aralığında sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu yapı faaliyetleri içerisinde kompleks içerisinde yer alan Piskoposluk Saray Kilisesi için öne sürülen tarih önerisi MS 4. yüzyıl sonu 5. yüzyıl başlarıdır. Kompleks içerisinde yer alan Kapalı Haç Planlı Kilise'nin ikinci inşa evresinin tarihi araştırmacılar için tartışmalı olsa da, günümüzde bu kilisenin Orta Çağ'da yeniden inşa edildiği görüşü genel olarak kabul edilmektedir. Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 175; Pülz ve Profant 2022, **a.g.k.**,188.

[114]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14, 15; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 14, 15; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 31, 32.

[115]Mansel, 1948a, **a.g.k.,** 257; Mansel, 1948b, **a.g.k.,** 495, 496; Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 9-12; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 86-90; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 135-142; G. Kaymak (2014a). P Tapınağı Mimari Çalışmaları. İçinde: H.

caddeden farklı olarak düz bir hatta uzanıyor olması dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra, C Caddesi, sadece Ana Kapı'dan Tapınaklar Bölgesi'ne[116] değil, kentteki bütün siyasi, dini, kamusal ve konut alanlarına doğrudan ya da dolaylı olarak ulaşımı sağlayan en önemli ulaşım arteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent içerisinde yer alan ve günümüze kadar gerçekleştirilen kazı çalışmaları neticesinde tespiti yapılan neredeyse bütün yol ağlarının C Caddesi ile direk ya da dolaylı olarak bağlantılı olması nedeniyle caddenin, kent içerisindeki tüm birimlere ulaşımı sağlayan en önemli kamusal alan olarak işlev gördüğünü dile getirmek mümkündür. B Caddesi'ne bakıldığında ise, caddeyle bağlantı sağlayan Küçük "c" Caddesi ve P2-3 Sokağı dışında başka bir yol ağı sisteminin yer almadığı görülmektedir. Caddenin batı portikosunun gerisinde dükkân olarak işlev gördüğü düşünülen mekânlara ait girişlerin yer aldığı bilinmektedir[117]. Ancak C1[118] ve Küçük "c" Caddeleri'nin[119] arasında kalan bölgede yer alan kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu sokaklardan sadece bir tanesinin B Caddesi'ne ulaştığı, bu yönde uzanan diğer bütün sokakların ise sonraki evrelerde iptal edildiği

S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *ANMED,* (12), s. 102, 103; G. Kaymak (2014b). P Tapınağı Mimari Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *KST*, (36/1), s. 281, 282; G. Kaymak (2015a). P Tapınağı Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *ANMED,* (13), s. 122, 123; G. Kaymak (2015b). "P" Tapınağı Mimari Araştıma ve Belgeleme Çalışmaları". İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *KST*, (37/1), s. 259, 260; G. Kaymak (2015c). Side P Tapınağı'nda Yeni Araştırmalar, Yeni Bulgular ve Yeni Yorumlar. *ADALYA,* (XVIII), s. 203-240; G. Kaymak (2016a). P Tapınağı Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *ANMED,* (14), s. 139-141; G. Kaymak (2016b). P Tapınağı Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde H. S. Alanyalı "2015 Yılı Side Kazı ve Araştırmaları". *KST,* (38/1), s. 102, 103; G. Kaymak (2017). Side "P" Tapınağı'nda Mimari Araştırma, Rölöve ve Restitüsyon Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve F. Soykal-Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları". *KST*, (39/2), s. 446, 447; G. Kaymak (2018a). Side "P" Tapınağı'nda Mimari Araştırma, Rölöve ve Restitüsyon Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve F. Soykal-Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (16), s. 116, 117; G. Kaymak (2018b). Art and Roman Architecture: God's Face on the Temple Facade: A Case Study in Temple éP" in Side, Pamphylia/Turkey. *Online Journal of Art and Design,* (6/3), s. 1-23; G. Kaymak (2019a). Side "P" Tapınağı'ndaki Mimari Araştırmalar. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (17), s. 7, 8; G. Kaymak (2019b). Side "P" Tapınağı'ndaki Mimari Araştırmalar. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *KST,* (41/2), s. 493, 494; G. Kaymak (2021b). Demeter Tapınağı (P Yapısı). İçinde: F. Soykal-Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2019-2020 Yılı Çalışmaları. *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), s. 190, 191; G. Kaymak (2021b). An Example of Fit-for Purpose Use of Materials in Roman Architecture: P Temple, Side, Antalya/Turkey. P. Roca, L. Pelà ve C. Molins (Eds.), 12th International Conference on Structural Analysis of Historical Constructions SAHC 2020, s. 245-256.

[116]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 77-91; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 121-142. N1-N2 (Apollon-Athena Tapınakları) ve P Tapınağı'nın (Demeter?) bulunduğu kentin güneydoğu bölgesindeki alan Side Kazı Başkanlığı tarafından "Tapınaklar Bölgesi" olarak adlandırılmaktadır.

[117]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.,** 130; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 17; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 21.

[118]C1 Caddesi ile ilgili detaylı bilgiler için bknz.: 2.2.1. Caddenin kent içerisindeki konumu ve önemi

[119]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 23; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 30.

görülür[120]. Bunun yanı sıra, caddenin sadece Piskoposluk Bölgesi'ne ulaşım sağladığı görülmektedir ki cadde, bu işlevini MS 5. yüzyıl ve sonrasında kazanmıştır. Caddenin inşa edildiği zaman hangi yapıya ya da yapılara hizmet ettiği konusu ise tartışmalıdır. Mevcut haliyle etrafında MS 5. yüzyılda inşa edilen Piskoposluk Sarayı Kompleksi dışında başka bir yapı ya da yapı grubu bulunmamaktadır. Bu nedenle MS 5. yüzyıl öncesinde de caddenin, C Caddesi'nde olduğu gibi kentteki birçok yapı birimi arasında köprü görevi gören bir işleve sahip olmadığı düşünülmektedir. Genişliği, boyutu ve anıtsallığı göz önünde bulundurulduğunda caddenin erken dönemlerde Piskoposluk Sarayı Bölgesi içerisinde yer alan kent için önemli bir yapıya, belki de geniş bir temenos alanına sahip, büyük bir tapınağa hizmet ettiği öngörülmektedir. Ancak, kentin mahallelere bölündüğünden bahseden, MS 3. yüzyıl sonlarına tarihlendirilen, kentin muhtelif noktalarının yanı sıra B Caddesi'nden de ele geçen yazıtlarda[121], bölgenin Büyük Fabrika Mahallesi olarak adlandırılmış olması[122], alanın bu dönemde işliklere hizmet ettiğini düşündürmektedir. Günümüzde bu işliklere dair arkeolojik bir bulgu tespit edilememiş olması, alanda geç dönemde gerçekleştirilen yoğun yapı faaliyetleri ile açıklanabilir. Bu yazıtla birlikte caddenin erken dönemlerde muhtemel bir tapınağa ulaşım sağlayan bir işleve sahip olduğu düşüncesi çelişmektedir. Ancak, yazıtın MS 3. yüzyıl sonlarına tarihlendirildiği de göz önünde bulundurulduğunda, kentin daha erken dönemlerde yine aynı şekilde mahallelere ayrılmış olduğu ya da mahallelere ayrılmış olsa bile bu bölgenin yine aynı isimle anılıp anılmadığına ilişkin şu an için bir bulgu saptanamamıştır.

[120]2023 yılı kapsamında Prof. Dr. Feriştah Soykal Alanyalı başkanlığında B Caddesi'nde gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları kapsamında batı portiko gerisindeki mekanların girişlerinde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, B Caddesi'ne ulaşım sağlayan kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu sadece bir adet sokağın girişine rastlanmıştır. C1 ve Küçük "c" Caddeleri arasında kalan yerleşim içerisinde ve hastane(?) yapısının kuzeydoğusunda kalan alandaki Geç Antikçağda inşa edildiği düşünülen yapı kompleksi ile beraber söz konusu sokağın sadece bu komplekse ulaşım sağlamak amacı ile kullanıldığı anlaşılmıştır.

[121]Kentin mahallelere ayrıldığına ilişkin bilgeler veren yazıtlar için bknz.: 2.2.3.2.3. Bryonianus Lollianus ve Quirinia Patra'yı onurlandırma yazıtları.

[122]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No. 105, 106, 107, 108, 109, s. 54-58.

2.1.2. Tanım

B Caddesi, doğu ve batıdaki portikoları, yassı kum yol taşları, atık su kanalı ve açık su kanal sistemlerinin yanı sıra cadde üzerinde ve etrafındaki yapılarla birlikte değerlendirilmiştir (**Resim 1**).

2.1.2.1. *Doğu portiko*

Doğu portiko yaklaşık olarak 5.60 m.'lik bir genişliğe sahiptir. Portiko genelinde stylobat ve krepis bloklarının genel olarak batı portikoya göre daha iyi korunduğunu söylemek mümkündür. Buradan ele geçtiği düşünülen ve doğu stylobat üzerine yerleştirilen sütun gövde ve kaidelerin de batıdakilere göre daha iyi durumda oldukları gözlemlenmektedir. 2002'de Side Müzesi tarafından yapılan restorasyon/konservasyon çalışmalarında, sütun gövde ve kaideleri doğu ve batı stylobat üzerine yerleştirilmiştir[123].

Batıdaki örneğe göre daha iyi durumda korunmuş olan doğu stylobat blokları, 1.40x0.97 ile 1.25x1.00 m. ölçüleri arasında değişkenlik göstermektedir. Bloklar üzerindeki dübel ve kaide izleri sayesinde sütunlar arasındaki interaksiyel mesafe 2.40 m. olarak ölçülmüştür[124]. Krepis bloklarının ölçüleri ise 1.70x0.25 ile 0.50x0.25 m. aralığında değişmektedir[125]. Doğu portiko önündeki açık su kanalının doğudaki duvarı aynı zamanda krepis sırası olduğundan, bu blokların altındaki temel duvarının kanal seviyesinde kalan bölümleri sıvanmıştır. Bu uygulama açık su kanalının sona erdiği çeşmeye kadar krepis bloklarının temel duvarında gözlemlenmektedir.

[123]Yıldızturan, 2003, **a.g.k.**, 59-60. Stylobatlar üzerinde yer alan dübel ve kaide izleri sayesinde sütunlar arasındaki interaksiyel mesafenin 2.40 m. olduğu anlaşılmıştır. Ancak restorasyon çalışmaları sırasında sütunların yaklaşık 2.50 m. aralıklarla stylobatlar üzerine yerleştirildiği tespit edilmiştir.

[124]2002 yılında gerçekleştirilen restorasyon/konservasyon çalışmaları kapsamında stylobatlar üzerine yerleştirilen sütunlar arasındaki interaksiyel mesafenin 2.50 m. olduğu saptanmıştır. Çalışmalar sırasında ayağa kaldırılan sütunların altındaki stylobatlar üzerindeki dübel ve kaide izleri görülemediğinden bu ölçünün doğruluğu ispatlanamamıştır.

[125]0.25 m. olarak ölçülen krepis genişliği, stylobatın krepis bloğu üzerine oturduğu mesafedir.

Doğu portikonun doğrultusu, batıdakinden 2 derecelik bir farkla kuzeybatıya doğru yönlendirilmiştir. Bu durum, C1 Caddesi'ne yaklaştıkça iki stylobat arasındaki mesafenin artmasına neden olmuştur. Böylece B Caddesi'nin genişliği güneyde Küçük "c" Caddesi'nin başladığı noktada 10.50 m.'yken, kuzeyde 13.70 m.'ye ulaşmaktadır. Portikolardaki söz konusu doğrultu farkları doğu portikoda sonraki evrelerde gerçekleştirilen düzenlemelerle ilişkili olmalıdır. Bu duruma etki eden ise, doğu portiko önüne eklenen açık su kanal sistemidir. Bu sistemin eklenmesiyle birlikte portiko zemininin, batıdakine göre 0.40 m. yükseltildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle doğu portikoda, her iki portikonun üst örtü seviyelerini birbirine yakın tutmak amacıyla daha küçük ölçeklerdeki Tip 3 sütun kaideleri, Tip 1d sütun gövdeleri ve Tip 3a ve 6 sütun başlıkları kullanılmıştır[126]. Tip 3 grubundaki attik-ion sütun kaidelerinin üzerinde, pembe damarlı Tip 1d sütun gövdeleri yer almaktadır. Caddede bu gövdeler ile uyumlu MS 3. yüzyıl ortaları ya da hemen sonrasına tarihlendirilen Tip 3a sütun gövdeleri ile MS 5.-6. yüzyıl aralığına tarihlendirilen Tip 6 grubuna ait korinth başlıkları bulunmaktadır. Çeşmenin sona erdiği bölüme kadar doğu stylobat üzerindeki mimari elemanların kullanımı bu şekilde izlenebilmektedir. Çeşmenin sona erdiği noktadan propylon (?) yapısına kadar olan bölümde ise, ince gri damarlı Tip 1a grubundaki sütunlar, Tip 3, 4 ve 5 no'lu monolit ya da tekil olarak yapılmış postament ve postament/attik-ion kaideler üzerine yerleştirilmiş olmalıdır[127].

Stylobat sıralarının arasında portikodan caddeye ulaşım sağlaması için 3.50 m.'lik açıklık bırakılmıştır (**Çizim 3**). Bu açıklık, doğu portiko arka duvarının güneyde son bulduğu noktadan itibaren başlamaktadır. Arka duvarın güney ucunun batıya doğru dirsek vererek, portiko içerisine doğru 0.80 m. kadar paye şeklinde uzaması ve stylobat sırasından da yine portiko içerisine temel duvarı şeklinde uzanan bir karşılığının bulunması, bu noktada bir kapı düzenlemesinin yer aldığına işaret etmektedir. Farklı seviyelerde oluşturulan portiko zemini arasındaki kot farkının giderilmesi için ise, kapının güneyine yerleştirilmiş en fazla iki basamaklı bir merdivenin yer aldığı ileri sürülebilir.

[126]Mimari elemanlar ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 3. Caddelerdeki Mimari Elemanlar.
[127]Tip 1a sütun gövdeleri için bknz.: 3.5. Sütun gövdeleri, postament kaideler için bknz.: 3.4. Postament kaideler.

Caddeye ulaşım sağlayan açıklıktan sonra krepis kullanılmadan oluşturulmuş bir stylobat sırası yer almaktadır (**Çizim 3**)[128]. Stylobat sırası daha önce bahsedildiği üzere kuzeydeki stylobat hattına göre 0.40 m. daha alt seviyede yer almaktadır. Benzer bir düzenleme batı portikodaki paralelinde de gözlemlenmektedir. Doğu portikoda yapılan bu düzenlemeyle birlikte kullanılan mimari elemanlarda da değişikliğe gidildiği görülmektedir. Her iki stylobat seviyesi arasındaki kot farkını gidermek amacıyla bu noktada Tip 3 ve 4 olarak gruplandırılan postament kaideler kullanılmıştır[129]. Attik ion kaide ile monolit olarak işlenmeyen Tip 3 grubuna ait postamentlerin üzerine yine kuzeyde yer alan örneklerdeki gibi Tip 3 sütun kaideleri yerleştirilmiştir. Sütun gövdeleri ise, doğu portikonun kuzeyindeki düzenlemede kullanılan örneklerden farklıdır. Bu bölümde, kalın gri damarlı mermerden yapılmış kentteki caddelerde kullanılan en küçük sütun gövdeleri olan Tip 1a grubu tercih edilmiştir. Krepis kullanılmadan oluşturulan doğu ve batı portikolardaki stylobat hatlarının her ikisi de doğu portiko düzenlemesinin çeşmeye kadar olan bölümü ile aynı doğrultudadır. Söz konusu bölümlerin birlikte planlanan görüntüsü nedeniyle, caddenin güneyindeki Piskoposluk Sarayı Kompleksi için bu bölümlerin yeniden düzenlendiği ileri sürülebilir (**Plan 2**).

Portikonun doğusunu sınırlandıran duvar büyük oranda tahrip olmuştur. Ancak, caddenin güney sınırından yaklaşık olarak 26,50 m. sonra başlayan ve 24 m. kadar devam eden duvar, hem muhtemel bir yapı grubunun caddeye bakan dış cephe duvarı hem de doğu portiko arka duvarı olarak düşünülmelidir (**Resim 2, Çizim 2**). Duvarın daha önce üç tane kapıya sahip olduğu, sonraki bir evrede ise bu kapıların moloz taşlar ve tuğlalarla örülerek kapatıldığı gözlemlenmektedir.

Portiko arka duvarının kuzeye doğru uzanan doğrultusu üzerinde bu duvara ait bir kalıntıya rastlanmamıştır. Bu bölümler genel olarak dolgu toprak altında kaldığından duvarın yüzeyden takibini yapmak mümkün değildir. Dolgu toprağın seviyesinin yer yer portiko zemin seviyesine kadar düştüğü bölümlerde dahi bu duvarın izine rastlanmaması ise dikkat

[128]Küçük "c" Caddesi'nde'de stylobatların MS 5. yüzyıl üçüncü çeyreğinde ya da hemen sonrasında söküldüğü, mimari elemanların krepis blokları üzerine yerleştirildiği görülür. Ancak, B Caddesi'nde krepislerin üzerinde stylobat bloklarının oturduğuna dair bir iz bulunmamaktadır. Caddedeki söz konusu düzenleme, Piskoposluk Sarayı Kompleksi'nin inşası ile birlikte gerçekleştirilmiş olmalıdır.

[129]Tip 4 postamentler attik ion sütun kaidesi ile birlikte monolit olarak yapılmıştır.

çekicidir. Doğu portikonun sadece güney kanadında tespiti yapılabilen bu duvarın Piskoposluk Sarayı Bölgesi'nin kuzey kanadındaki birimlere ait olduğu öngörülmektedir[130].

Portikonun zemini mozaik ile kaplıdır. Günümüzde üzerinde bir dolgu toprak tabakası bulunduğu için mozaiği, sadece belirli noktalarda tespit edebilmek mümkün olmuştur (**Resim 3**)[131]. Tesseralar yaklaşık olarak 1,5 - 2 cm genişliğinde, siyah, gri ve beyaz renklerdedir. Mozaik çok küçük boyutlarda korunduğu için işlenen desenler belirgin değildir[132]. Sadece siyah tesseralarla oluşturulmuş muhtemel bordür çizgilerinin göze çarptığı söylenebilir.

2.1.2.2. *Batı portiko*

Doğu portikoya göre daha dar olan batı portiko, 4.50 m. genişliğe sahiptir (**Resim 4**). Portikonun, kuzey ucu ile propylon (?) ve Küçük "c" Caddesi arasındaki bölümlerde stylobat ve krepis bloklarının iyi korunduğu gözlemlenmektedir. Diğer bölümlerde ise bu blokların büyük oranda tahrip olduğu ve birçok noktada söküldüğü anlaşılmaktadır.

Batı portikonun kuzeyde korunmuş stylobat hattından itibaren güneye doğru yaklaşık 1.10 m.'lik bölümü, daha önce doğu portiko bölümünde de söz edildiği üzere cadde genelinden farklı bir doğrultu sergilemektedir. Bu bölümdeki stylobatlar, 1.25x0.80 m., krepisler ise 1.10x0.40 m. ölçülerindedir. Ancak, krepis bloklarında farklı malzeme gruplarının kullanılmış olması sonraki evrelerde caddenin bu bölümünün yeniden elden geçirildiğini göstermektedir[133]. Stylobatlar üzerinde C1 Caddesi'nde de kullanıldığı bilinen

[130]Piskoposluk Sarayı Bölgesi'nin kuzeydeki sınırı B Caddesi'nin güney sınırından itibaren yaklaşık 35 m. kadar kuzeye doğru uzanmaktadır. Doğu portiko gerisindeki duvar da kompleksin kuzey sınırı ile neredeyse aynı noktaya kadar takip edilebilmektedir. Bu nedenle söz konusu duvarın kompleks içerisindeki birimlere ait olduğu düşünülmektedir.

[131]Doğu portiko üzerindeki üst taşıyıcı elemanların zaman içerisinde devrilmesiyle beraber mozaik zeminde göçüklerin yaşanmış olması muhtemel olduğundan, belirli bir seviye aralığında mozaik döşemeyi tespit etmek şu an için mümkün olmamıştır.

[132]Portikolardaki mevcut haliyle görülebilen mozaik döşemeler üzerinde bir desen algılamak güçtür. Sadece doğu portiko zemin mozaiği üzerinde beyaz tesseralarla oluşturulmuş arka plan üzerinde, siyah tesseralarla işlenmiş iki sıra halindeki bordür görülebilmektedir.

[133]Krepis blokları 1.80 x0.45 m. ile 1.10 x 0.40 m. aralığında değişen ölçülere sahiptir. Bloklar içerisinde kum taşı, konglomera ve kireç taşı bloklardan oluşan karışık bir malzeme grubunun kullanıldığı görülmektedir. Bu

Tip 4 sütun kaideleri yer alır[134]. Kaideler üzerinde ise, ince gri damarlı mermer malzemeden yapılmış Tip 2a sütun gövdeleri bulunur[135]. Gövdelerle uyumlu başlıklar ise Erken-Orta Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilen Tip 3b ile MS 5-6. yüzyıllar içerisine tarihlendirilen Tip 6 başlıklarıdır[136]. Tip 3b başlıkları caddedeki en erken başlık grubu olması ve sadece batı portikodaki Tip 2a sütun gövdeleri ile uyumlu olması nedeniyle caddenin bu bölümünün ilk inşa evresinde yer aldığı düşünülmektedir. Krepis bloklarının yeniden elden geçirilmesi ise, Tip 6 başlıklarının caddede kullanılmaya başlandığı MS 5-6. yüzyıl aralığındaki düzenlemelerle ilişkili olmalıdır. Portikonun, Küçük "c" Caddesi ile kesiştiği noktanın hemen öncesinde, doğu portikonun doğrultusuna paralel bir şekilde uzatıldığı görülür. Küçük "c" Caddesi'nden sonraki bölümde de portiko aynı doğrultuda devam ettirilmiştir. Bu durumda portikodaki söz konusu düzenlemenin, caddenin inşasından sonraki bir dönemde gerçekleştirilmiş olduğu açıktır.

Doğuda olduğu gibi batı portikonun zemininde de mozaik yer alır (**Resim 5**). Üst yapı elamanlarının ve batı mekân duvarlarının portiko üzerine devrilmesi sonucu oluşan çökmeler, mozaiğin belli bir seviyede takibini oldukça güçleştirmektedir. Genel olarak zemin üzerindeki dolgu tabaka nedeniyle burada yer alan mozaik ile ilgili bilgilerimiz sınırlı kalmaktadır. Ancak portiko zemininde yer yer gözlemlenen mozaiğin, 1.5-2 cm ölçülerindeki siyah, gri ve beyaz renklerdeki tesseralardan oluştuğu görülebilemektedir. Mevcut haliyle zemin üzerinde hangi motiflerin uygulandığı ise doğu portikoda olduğu gibi belirgin değildir.

Caddenin batı portikosunun gerisinde mekânlar yer almaktadır[137]. Söz konusu mekânların, Küçük "c" Caddesi'nin batı cephesindeki mekânlar gibi birer dükkân olarak kullanılmış olma ihtimali oldukça kuvvetlidir. Mevcut durumda on adet muhtemel dükkân girişinin yer aldığı ve bazı dükkan girişlerinin zaman içerisinde moloz taşlarla örülerek

malzeme gruplarının yanında, 2023 yılında F. Soykal-Alanyalı başkanlığında caddede yürütülen restorasyon-konservasyon çalışmaları kapsamında krepis blokları arasında Sidece bir yazıt ele geçirilmiştir.

[134]Tip 4 sütun kaideleri için bknz.: 3.3 Sütun kaideleri.

[135]Tip 2a sütun gövdeleri için bknz.: 3.5 Sütun gövdeleri.

[136]Tip 3b ve 6 sütun başlıkları için bknz.: 3.1.3.2. Tip 3b ve 3.1.6. Tip 6.

[137]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.,** 130; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 17; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 21.

kapatıldığı tespit edilmiştir (**Resim 6-7**). Aynı durumu yine Küçük "c" Caddesi'nin batısındaki mekân girişlerinde de görmek mümkündür[138].

Batı portikonun gerisi yüksek bir dolgu tabakası ile kaplı olduğu için mekânlara ait duvarlar bu bölümde görülememektedir. Bu nedenle mekânların ölçülerini tespit edebilmek mümkün olmamıştır. Ancak Lanckoroński, buradaki dükkânların arka duvarlarının 5 m. kadar geride olduğundan söz etmektedir[139]. Mansel'de bu konuyla ilgili Lanckoroński'nin söyleminin dışında başka bir bilgi vermemiştir[140].

Batı portiko gerisindeki dükkân sıralarının aralarında sadece bir adet sokak girişinin yer alıyor olması, sonraki evrelerde gerçekleştirilen düzenlemelerle caddeye açılan kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu sokakların iptal edildiğini göstermektedir. Daha önce sözü edilen batı portikoya ulaşan tek sokak ise, hastane (?) yapısının[141] kuzeydoğusundaki işlevi henüz saptanamayan Geç Antikçağ'da inşa edildiği düşünülen yapı kompleksine ulaşım sağlamaktadır. Kompleks inşa edildikten sonra güneybatıya uzanan bölümüne ait sokağın devamına ilişkin bir kalıntı mevcut durumda gözlemlenememektedir[142].

2.1.2.3. *Döşeme taşları*

Caddenin döşeme taşları, düzgün kesim kum taşı bloklarlardan oluşmakta ve yaklaşık olarak 1.00x0.60 ile 0.40x0.75 m. ölçüleri arasında değişiklik göstermektedir. Caddenin Ana

[138]Söz konusu düzenlemelerin ihtiyaç durumunda gerçekleştirildiği ve mekanın iptal edilip, bir yandaki mekanla birleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda dönemsel düzenlemeler kapsamında gerçekleştiği söylenebilir.
[139]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 130.
[140]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 21. Mansel'in bu noktada herhangi bir kazı ya da temizlik çalışması yaptığına dair bir bilgi olmadığından, olasılıkla sözü edilen duvarları alanda tespit edemediği için Lanckoroński'nin verdiği bilgileri doğru kabul etmiş olmalıdır.
[141]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 170, 171; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 286-288; S. Eyice (2000-2001). Side'de Bir Bizans Hastahanesi mi?. *ADALYA,* (5), s. 154-162.
[142]Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki parsellerde yürütülen kazı çalışmaları sonucunda, kent genelinde kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu sokakların büyük bir bölümünün iptal edildiği ve sokakların sonraki evrelerde etrafındaki yapılaşmanın içerisine dahil edildiği saptanmıştır. Benzer bir durumun C1 Caddesi ile Küçük "c" Caddesi arasındaki yerleşim içerisinde de uygulanmış olması muhtemeldir. Söz konusu yerleşim içerisinden B Caddesi'ne ulaşım sağlayan tek arter olma niteliği gösteren bu sokağın, kompleksin güneybatısında kalan bölümü de benzer şekilde tamamen iptal edilerek sonradan etrafındaki yapılaşmanın içerisine dahil edilmiş olması mümkündür.

Kapı'ya uzanan bölümlerinde döşeme taşlarının doğu ve batı stylobat yakınlarında, caddenin güney bölümünde propylon (?) ile çeşme yapıları arasında kısmen de olsa iyi şekilde korunduğu görülmektedir (**Plan 3-Resim 8**).

2.1.2.4. *Kanal*

Caddedeki atık su kanal sistemine dair günümüzde belirgin bir iz bulunmamaktadır. Kanala dair kapaklar da cadde bütününde görülememektedir[143]. Ancak caddenin ortasına yakın bir noktada, bir doğrultu üzerinde bazı noktalarda takip edilebilen kalıntıların ana kanal sistemine ait olduğu düşünülmektedir. Bu kalıntıların kanalın üst taşıyıcısı olan tonoz sistemine ait olması kuvvetle muhtemeldir. Tonozun üst örtüsü olarak kullanıldığı düşünülen ve günümüzde küçük bir bölümü görülebilen duvarda harçla birbirine sabitlenmiş küçük boyutlu kum taşları ve moloz taşlar kullanılmıştır (**Resim 9-10**). Kanala ait izlerin bulunduğu bölümlerde ise, toprak zeminde çökmelerin yaşandığı görülmektedir. Bu alanların tamamen toprak ile dolması buradaki düzenlemenin kanala ait olup olmadığını kesin bir şekilde saptamayı güçleştirmektedir.

Muhtemel ana kanala ait söz konusu izler, caddenin tam merkezinde olmasa da doğu stylobata biraz daha yakın bir noktada yer almaktadır. Bu durum, caddenin inşa edildikten sonraki evrelerde portiko doğrultularında yeni bir düzenlemeye gidilmesiyle ilişkilendirilebilir. Batı portikonun Küçük "c" Caddesine açıldığı noktaya kadar doğu portikoya göre 2 derecelik açıyla kuzeybatıya doğru yönlendirilmiş görüntüsü, her iki portiko doğrultusu arasında farklılıklar oluşmasına sebep olmuştur. Açık su kanalının inşası ile birlikte yeniden düzenlendiği anlaşılan doğu portikonun yeni doğrultusu ise farklılığın ana nedenidir. Bu düzenleme ile beraber caddenin genişliği de Küçük "c" Caddesi'nin başladığı noktada 10.50 m. iken, C1 Caddesi ile kesiştiği noktada 13.70 m.'ye ulaşmaktadır. Küçük "c" Caddesi'nin güneyinde kalan bölümlerdeki her iki portikonun doğrultusu da doğu

[143]Caddenin mevcut durumunda kanal kapaklarının tespit edilememiş olması, kapakların zaman içerisinde kanal zemini içerisine düşmüş olabileceği gibi, caddenin son kullanım evrelerinde bu kapakların sökülerek başka bir yapıda kullanılmış olabileceği ile de açıklanabilir.

portikonun mevcut doğrultusuna uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Ana kanala ait olduğu düşünülen izlerin yönü ise, batı portiko ile paralellik göstermektedir. Kanalın cadde ile birlikte inşa edildiği göz önünde bulundurulduğunda, batı portikonun Küçük "c" Caddesine açılmadan önceki kırılma yaşadığı kanal ile paralel doğrultuya sahip bölümünün, caddenin ilk evresine ait olduğu öngörülmektedir (**Resim 11**).

Ana kanala bağlanan yan arterler ile ilgili arkeolojik bir bulguya cadde üzerinde rastlanmamıştır. Günümüzde caddenin doğusu ile kent surları[144] arasında kalan bölümünde Piskoposluk Sarayı Bölgesi'ne bağlı birimler ile Apsisli Yapı dışında herhangi bir yapılaşma izine rastlanmamaktadır[145]. Caddenin batısı doğusundan farklı olarak, dükkân olarak kullanıldığı düşünülen mekânlara ve bu mekânların gerisindeki muhtemel konut yapıları nedeniyle oldukça yoğun bir yapılaşmaya ev sahipliği yapmaktadır. Bu yoğun yapılaşmadan dolayı batı cephedeki mekânlar arasında yer alan ve sonradan iptal edilen sokaklara ait yan kanalların, caddenin inşasından sonra da aktif olarak işlevlerini sürdürmüş olmaları gerekmektedir[146].

2.1.3. Yazıtlar

Cadde üzerinde ve yakınlarında tespiti yapılabilmiş dört adet yazıt bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi C ve B Caddelerinin kesişim noktasının hemen önünde, diğer ikisi, B Caddesi'nin güney ucunda propylon yakınlarından ele geçmiştir. Son yazıt ise, doğu portiko önündeki açık su kanalının parapet bloklarının altında devşirme olarak kullanılmıştır.

[144]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 17-34; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 47-48; U. Lohner-Urban ve M. Grebien (2019). Doğu Kapısı ve Kara Surları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *KST,* (41/2), s. 489-491; M. Grebien (2019). Kara Suru Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (17), s. 6, 7.
[145]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 167,168.
[146]Alt yapıda doğabilecek aksaklıkların önüne geçmek ve ortaya çıkacak iş yükünü gidermek amacıyla batı cephedeki yeni düzenlemede bu kanallara dokunulmamış olması gerekmektedir.

Yazıtlardan ikisi, kentin ileri gelen ailelerinden, askerlik kariyerinde yükselmiş oldukça zengin Bryonianus Lollianus[147] ve konsüller yetiştirmiş soylu bir ailenin kızı Quirinia Patra[148] adındaki karı kocaya ithafen yapılmış birer heykel kaidesi üzerinde yer alan yazıtlardır. Yazıtlarda Melas'tan[149] kente su getiren aquadüktler[150] ile Ana Kapı'nın kuzeydoğusundaki Anıtsal Nymphaeum'un[151], Bryonianus Lollianus ve eşi Quirinia Patra'nın finansörlüğünde onarıldığı anlatılmaktadır. Bu olay üzerine her mahallenin gerusiası, bu aileye teşekkür etmek amacıyla yazıtlı kaideler üzerinde bulunan heykeller diktirmiştir[152]. MS 3. yüzyılın sonlarına tarihlendirilen bu yazıtlar sayesinde de kentin Tetrapolitler (Atlılar), Megalopolitler (Büyük Kapılılar), Bomitler (Sunaklılar) ve Büyük Fabrika adı altında dört mahalleye ayrıldığı ve her mahalleye ait bir gerusianın bulunduğu anlaşılmıştır[153].

Bryonianus Lollianus ailesine atfedilen yazıtlardan iki tanesi B Caddesi ve çevresi ile yakından ilişkilidir. Bunlardan ilki Megalopolitler Mahallesi Gerusiası tarafından

[147]Bryonianus Lollianus, ducenarius, ex-procurator, primipilarius gibi ünvanların yanı sıra kentte gerçekleştirdği onarımlar nedeniyle halk tarafından ktistes ünvanı ile de anılmaktadır (Foss, 1977, 163).
[148]Yazıtta, ünlü bir ailenin kızı olan Quirinia Patra'nın ise bir nymphe olan Pegasis ile özdeşleştirildiği görülmektedir.
[149]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 1; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 1.
[150]A. M. Mansel (1966). 1965 Side Kazısı. *Belleten,* (30/119), s. 495; J. İnan (1978). Side'nin Antik Suyolları Araştırmaları. *Belleten,* (42/167), s. 532; J. İnan (1979). Side Suyolları Araştırması 1978 Yılı Çalışmaları. *Belleten,* (43/72), s. 892, 893; Ü. İzmirligil (1979). Die Wasserversorgunsanlagen von Side. *Leichtweiss-Institut für Wasserbau, Mitteilungen 64*. Technische Universität: Braunschweig, s. 1-25; K. Grewe (1994). Die römische Wasserleitung nach Side (Türkei). *Antike Welt,* (2), s. 192-203.
[151]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 53-64; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 95-108.
[152]C. Foss (1977). Bryonianus Lollianus of Side. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, (26), s. 161-171; J. M. Carrìe (1979). Bryonianus Lollianus de Side ou les Avatars de L'orde Equestre. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik,* (35), s. 213-224; Nollé, 2001, **a.g.k.**, Nr. 105, 106, 107, 108, 109.
[153]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 32-34; Nollé, 2001, **a.g.k.**, 403. Tetrapolitlerin adının geçtiği yazıtta (Nollé, 2003, No. 106., s. 407-409) su yolunun işlemediği, suyun kaybolduğu, fakat Lollianus ve eşinin suyu tekrardan şehrin içine akıttığı ve çeşmelere ulaştırdığı bildirilmektedir (Mansel, 1978, s. 15, 164-165). Foss, aqudüktlerde yaşanan bu sıkıntıyı MS 3. yüzyılda gerçekleştiği düşünülen Gotların (MS 266-270) ya da aynı yüzyıl içerisinde Pamphylia kentlerine saldırılarda bulunan İsauria'lıların kente yaptıkları muhtemel saldırılar sonucunda gerçekleştiğinden bahsetmektedir (Foss, 1977, s. 165-166). Nollé de benzer bir şekilde MS 269 yılında Gotların Side'ye saldırdığını ve kente ulaşan su kaynağını kestikleri ve Nymphaeuma zarar verdiklerini öne sürmektedir. Bunun üzerine su temininin uzun bir süre kesintiye uğramaması için MS 270 yılında ya da hemen sonrasında Bryonianus Lollianus'un destekleriyle onarımın gerçekleşmiş olabileceğini dile getirmektedir (Nollé, 2001, s. 402.).

atfedilen ve B ile C Caddeleri'nin kesişim noktasında Lanckoroński tarafından tespit edilen yazıttır[154].

2.1.3.1. Bryonianus Lollianus Büyük Fabrika Mahallesi Yazıtı

B Caddesi'nden ele geçtiği bilinen bir diğer yazıt, caddenin güneyde sona erdiği noktada doğu portiko üzerinde tespit edilmiştir (No: 53)[155]. Bir heykel kaidesi üzerinde yer alan yazıtta, Büyük Fabrika Mahallesi gerusiası tarafından Bryonianus Lollianus'un eşi Quirinia Patra onurlandırılmaktadır[156]. Yazıtta adı geçen Büyük Fabrika Mahallesi'nin konumu ise üzerinde durulması gereken bir konudur. Yazıtın bulunduğu konum itibariyle, Büyük Fabrika Mahallesi'nin caddenin güneyinde yer alan Piskoposluk Sarayı Bölgesi'ni de içerisine alıyor olması dikkat çekicidir. Adından da anlaşılacağı üzere bu mahalle, işliklerin yer aldığı bir üretim merkezini ifade ediyor olmalıdır. Yazıtın kentte ele geçen diğer Bryonianus Lollianus yazıtları ile aynı döneme ait olduğu (MS 3. yüzyıl sonları) göz önünde bulundurulduğunda[157], sözü edilen bölgede bu dönemlerde bir üretim tesisinin yer alması beklenmektedir. Ancak caddenin güneyinde yer alan ve MS 5. yüzyıl içerisinde inşa edildiği bilinen Piskoposluk Sarayı ve etrafındaki birimler nedeniyle, söz konusu üretim merkezine dair izleri tespit etmek şu an için güçtür.

---

[154]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 142-143. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No. 105, s. 398. Bryonianus Lollianus'un onurlandırıldığı Megalopolitler Gerusia'sı tarafından atfedilen yazıt için bknz.: 2.2.3.2.3.3. Bryonianus Lollianus – Megalopolitler mahallesi. Lanckoroński yazıtta, Megalopolit (Büyük Kapı) adının yer alması ve yazıtın kentin ana giriş kapısının yakınında tespit edilmiş olması nedeniyle, heykel kaidesinin ele geçtiği noktanın çok yüksek ihtimalle orjinal yeri olduğunu savunmaktadır (Lanckoroński, 2005, 143). Mansel'in kent planında Megalopolitler Mahallesi, Ana Kapı'nın batısına rastlayan alana atfedilmiştir (Mansel, 1978, Side Kent Planı, Ek Pafta. Çiz.: A. Şakar). Ancak bunun dışında Mansel, mahallelerinin sınırlarıyla ilgili hiçbir öneri getirmemektedir. Günümüzde de kentteki mahallelerin sınırları kesin bir şekilde netlik kazanmamış olsa da, Ana Kapı'nın güneyinden itibaren, B Caddesi'nin büyük bir bölümü (ya da tamamı) ile Tetrapolitler Mahallesi gerusiası tarafından atfedilen yazıtlı kaidenin ele geçtiği Tak'ın bulunduğu alana kadar olan bölümün Megalopolitler Mahallesi adı altında anılmış olması gerektiği düşünülmektedir (Nollé, 2001, Nr. 108, 412).

[155]Bknz.: Tablo 35.

[156]Nollé, 2001, **a.g.k.**, Nr. 109, 412-414. Yazıtta, Büyük Fabrika'nın gerusiası tarafından Quirinia Patra, "ünlü, Bryonianus Lollianus'un eşi - ünlü olan) *ducenarius*, *procuraturen*'in eski sahibi olan *pri-mipilarius*, anavatanın kurucusu ve dostu - tümüyle vatanın arkadaşı konsolosluğun kızı ve torunu" olarak adlandırılmaktadır.

[157]Bryonianus Lollianus yazıtları için bknz.: 2.2.3.2.3. Bryonianus Lollianus ve Eşi Quirinia Patra'yı onurlandırma yazıtları.

2.1.3.2. Yapı ithaf yazıtı

Caddenin güney sınırında ve Piskoposluk Saray Kompleksi'nin doğusunda ele geçen yazıtın ise bir yapıya ait ithaf yazıtı olduğu düşünülmektedir (No: 54)[158]. Bean ve Nollé yazıtı, metinde geçen "*Gaius'un kızı, kahraman Marcus'un kardeşi(?) ... a Magna"* tarafından yaptırılan bir yapı ile ilişkilendirmektedir. Nollé yazıtın Flaviuslar Dönemi'ne ait olabileceğini ifade etmekte ve aynı yapı ile ilişkili olduğunu düşündüğü, yine Marcus adının geçtiği başka bir yazıtın varlığından daha söz etmektedir. Ancak bu yazıtın, Agora Hamamı'nın devamında C Caddesi'nden sahile doğru inen sokakta yer aldığını, diğer yazıtla aynı ölçülerde olmadığından farklı bir yazıta ait olması gerektiğinden bahsetmektedir. Her iki yazıtın da aynı yapıya ait olma ihtimali doğrultusunda, yazıtta sözü edilen yapının B Caddesi ile ilişkisine şüphe ile yaklaşmak gerekmektedir.

2.1.3.3. Hybristos'un kül kabı(?)

Caddenin doğu portikosu önündeki açık su kanalına ait parapet bloklarının altındaki kireç taşı blok üzerinde, harf karakterlerinden dolayı Geç Hellenistik ya da Erken İmparatorluk Dönemi içerisinde değerlendirilen bir yazıt yer almaktadır (No: 55)[159]. Yazıt bir mezar ile ilişkili olup, kentin başka bir noktasından caddeye getirilip devşirme olarak kullanılmıştır.

Yazıtta adı geçen Hybristos isminin mezarın sahibi, Gorgias'ın ise Hybristos'un babası olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yazıtta eksik olmasına karşın Pantag[athos] olarak tamamlanan bir başka isim daha yer almaktadır. Yazıttaki "καυστρα" sözcüğünün "ölü yakma yeri" anlamının yanında kül kabı ya da daha genel olarak gömü yerinin kendisini ifade etmiş olabileceği öne sürülmektedir[160].

[158]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 117, 27; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 56, 337. Bknz.: Tablo 35.
[159]Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 21, 111-112. Bknz.: Tablo 35.
[160]G.E. Bean ve T. Mitford (1970). *Journeys in Rough Cilicia* 1964–1968. Viyana: Österreichische Akademie der Wissenschaften, PhilosophischHistorische Klasse Denkschriften 102; J. Nollé (1992). Zur Geschichte der Stadt Etenna in Pisidien. Mit einem Exkurs zur Interpretation von Götterdarstellungen auf den kaiserzeitlichen

2.1.3.4. Yazıt Parçaları

Batı portiko önündeki yol taşlarının üzerinde, mermer bir levha parçası üzerinde tam bir metin teşkil etmeyen yazıt tespit edilmiştir (**Resim 11**). Levha parçasının ön yüzünde ni (N) ve epsilon (€) harfleri geniş aralıklarla yerleştirilmiştir. Levhanın geri kalan bölümleri ise cadde üzerinde tespit edilememiştir.

2.1.4. Heykeller

B Caddesi'nden ele geçtiği bilinen sadece tek bir heykel bulunmaktadır. 1949 yılında ele geçen torso ile ilgili bilgiler sadece Jale İnan'ın Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı kitabında yer almakta, bunun dışında aynı yıllara ait hiçbir kazı raporunda eser ile ilgili bilgiye yer verilmemektedir (No: 46)[161]. Söz konusu eserin caddenin hangi bölümünden ele geçtiğine yönelik bir bilgi de bulunmamaktadır.

Eser, torso şeklinde zırhlı bir imparator heykelidir (**Resim 12**). Heykelin zırhının ortasında iki griffon ve bunların arasında bir kadın figürü yer almaktadır[162]. Kadın figürünün hemen üzerinde ise, Medusa başı bulunmaktadır. Sol omzundan geriye doğru bir *paludamentum*un uzandığı, sağ omuz bandı üzerinde ise bir şimşek tasvirinin yer aldığı görülmektedir[163]. İnan, eserin Villa Albani'deki Hadrianus başını taşıyan zırhlı heykel ile benzer motif özellikleri gösterdiğinden bahsetmektedir. Araştırmacı, iki heykeldeki tek farkı, Villa Albani örneğinde kadın figürünün dizleri üzerine çökmüş bir şekilde, Side örneğinde ise aynı figürün ayakta tasvir edilmiş olmasıyla açıklamaktadır[164].

Stadtmünzen Kleinasiens. İçinde: E. Schwertheim (Ed.), *Forschungen in Pisidien, Asia Minor Studien*, (6), No: 18, s. 133; Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 21, 111-112. Hybristos'un mezarının, dikdörtgen bir kaide üzerinde duran kutu biçimli bir gömü kabından oluştuğu önerilmektedir. Benzer tipteki mezarların Pamphylia Bölgesi'ndeki diğer yerleşimlerde yer aldığı bilinmektedir.

[161]İnan, 1975, **a.g.k.**, No. 93, 153-154. Bknz.: Tablo 36.

[162]Araştırmacı, zırh üzerinde yer alan sahnenin ise Arismopoi efsanesi ile ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Efsaneye göre Arismopoi İskitler'in ilerisinde oturan mistik bir barbar kavimdir. Efsane, griffonların koruduğuna inanılan altınların bu barbar kavim tarafından kaçırılmasını konu almaktadır.

[163]İnan, 1975, **a.g.k.**, 153.

[164]İnan, 1975, **a.g.k.**, 154.

Torsonun başının olmaması nedeniyle net bir tarih vermekten kaçınan İnan, eserin Villa Albani'deki motif ve Perge Hadrianus heykelindeki üslup benzerliğinden dolayı Hadrian Dönemi'ne tarihlendirilebileceğinden söz etmektedir[165].

Heykelin B Caddesi için üretildiği ya da sonradan buraya taşındığına ilişkin bir bulgu yoktur. Ancak heykelin üslup özelliklerinin Piskoposluk Sarayı Kilisesi'nde devşirme olarak kullanılan anıtsal boyutlardaki sütun başlıkları ile aynı dönem özelliklerini göstermesi dikkat çekicidir[166]. Ayrıca heykelin bir komutanı simgelemediği öngörüldüğünde, C2 Caddesi'nde sergilenen imparator heykelleri serisinin bir parçası olduğu ve sonradan B Caddesi'ne taşınarak burada sergilendiği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır[167]. Ana Kapı yakınlarından ele geçen ve üzerinde imparator Diokletianus'un adının geçtiği heykel kaidesi de sonraki dönemlerde bu noktaya taşınmış olmalıdır[168]. Böylece, C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünde sergilenen imparator heykel serisinin, sonraki evrelerde kentin muhtelif noktalarına taşınmış olduğu öne sürülebilir.

Heykel buluntuları ile ilişkili caddede ele geçen son bulgu ise, batı portiko üzerinde Tip 6 grubu içerisinde değerlendirilen postament kaide üzerinde yer almaktadır. Pembe damarlı mermerden yapılmış bu kaidenin üzerinde bronz bir heykele ait ayak ve destek izi (?) bulunur[169]. Diğer ayağın oturduğu blok cadde üzerinde ve çevresinde tespit edilememiş olmasına rağmen, aynı malzemenin kullanıldığı ve aynı ölçülere sahip ikinci bir postament kaidesi de diğerinin hemen yakınında tespit edilmiştir. Bu kaidenin üzerinde ise, sadece dübel deliği bulunmaktadır[170].

[165]İnan, 1975, **a.g.k.**, 154.
[166]Piskoposluk Sarayı Kilisesi'nde devşirme olarak kullanılan sütun başlığı için bknz.: 2.1.5.4. Piskoposluk Sarayı Kompleksi/Bölgesi.
[167]C2 Caddesi'ndeki imparator heykelleri için bknz.: 2.2.3.2 Yazıtlı imparator heykel kaideleri. Ancak söz konusu torsonun, imparatorun yanı sıra bir komutana ait olma ihtimali de göz önünde bulundurulmaktadır.
[168]İmparator Diokletianus'un adının geçtiği yazıtlı heykel kaidesi için bknz.: 2.2.3.2.2.2. Diokletianus.
[169]Bknz.: Kat. No. 50.
[170]Bknz.: Kat. No. 49.

2.1.5. Cadde üzerindeki yapılar

2.1.5.1. *Çeşme yapısı ve temiz su kanalı*

B Caddesi'nin doğu portikosu önünde bir çeşme yapısıyla son bulan açık bir temiz su kanalı bulunur. Kanalın uzunluğu yaklaşık olarak 133 m., genişliği ise 0.74 m.'dir. Kanalın batı cephesini dikine yerleştirilmiş 0.69/0.72 m. yüksekliklere sahip kum taşı bloklardan oluşturulmuş parapetler, doğu cephesini ise stylobat, krepis ve onun altında yer alan moloz taş ve tuğlalarla örülü, sıvalı duvar oluşturmaktadır (**Resim 13**).

Kanalın başlangıcı, caddenin kuzeyde modern yolun altında kalmasından dolayı tespit edilememektedir. Mansel kanalın, Ana Kapı'nın hemen dışındaki Anıtsal Nymphaeum'un havuzunda biriken fazla suyu denize dökmek gibi bir işleve sahip olduğu üzerinde durmaktadır[171]. Ancak kanalın, cadde üzerindeki çeşme yapısına temiz su sağlamak amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Belirli aralıklarla yerleştirilmiş 0.14/0.17 m. kalınlıklarında ve 0.65-0.72 m. yüksekliklerinde kum taşı parapetlerle kanal içerisinde hazneler oluşturulmuştur (**Resim 14**). Her bloğun üst kısmında, suyun bir sonraki hazneye aktarılmasını sağlayacak oyuklar yer almaktadır. Parapetlerin kanal içerisindeki konumları birbirinden farklı ölçülerde hazneler oluşturduğu için, bu blokların büyük bir bölümünün tahrip olduğu ya da yerlerinden sökülerek başka bir yapıda kullanıldığı düşünülmektedir.

B Caddesi'ndeki açık su kanal sistemi için en yakın örneklerden biri, Perge'deki kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddede görülmektedir. Caddenin tam ortasından geçen

[171]Mansel 1978, 93.

Perge'deki kanal, Akropolisin eteğindeki F3 Çeşmesi'nden[172] başlayıp Hadrianus Dönemi Takı'nın[173] güneyinde son bulmaktadır. Perge örneğinde kireçtaşı parapetlerle kanalın, yaklaşık 8 m. aralıklarla bölündüğü ve havuzlara ayrıldığı bilinmektedir (**Resim 15**)[174]. Side örneğinde ise, haznelerin hangi aralıklarla oluşturulduğu, kum taşı bölmelerin eksik olmasından dolayı tespit edilememiştir. Her iki örnekte de kanalın haznelere ayrılmasıyla suyun debisinin azaltılarak, üstteki pisliğin dibe çökmesini önlemek ve suyun temiz kalmasını sağlamak amaçlanmış olmalıdır. B Caddesi'ndeki temiz su kanalını Perge örneğinden ayıran, Side örneğinin caddenin doğusuna yaslandırılmış ve daha küçük ebatlarda inşa edilmiş olmasıdır. Kanalın ayrıca, caddeye bakan cephesinin hemen önünde, fazla suyun aktarıldığı 0.43 m. genişliğinde bir gider yer almaktadır. Giderin ortasında 0.14 m. genişliğinde bir oluk bulunur[175]. Caddede sonraki evrelerde gerçekleştirilen düzenlemelerde atık su giderinin doğrultusundaki bazı bölümlere devşirme bloklar yerleştirilmiştir[176]. Devşirme blokların yerleştirildiği bölümlerde açık su kanalının üzerinden portikoya geçişi sağlamak için basamaklı bir düzenlemenin yapıldığı, kanalın batısındaki parapetlerin caddeye bakan cephesinde görülen izler sayesinde dile getirilebilir (**Resim 16**). Perge örneğinde de kanal, caddenin tam ortasından geçtiğinden kanalın iki yanı arasında ulaşım sağlamak için dar köprülerin inşa edildiği bilinmektedir[177]. B Caddesi'ndeki açık su

[172]F3 Çeşmesi için bknz.: A. M. Mansel (1970). 1970 yılı Perge Kazısına dair Önrapor. *Türk Arkeoloji Dergisi,* (19/2), s. 172; A. M. Mansel (1973). 1971 Perge Kazısı. *Türk Arkeoloji Dergisi,* (20/2), s. 144-145; A. M. Mansel (1974). 1972 Perge Kazısı Önraporu. *Türk Arkeoloji Dergisi,* (21/1), 112-113; A. M. Mansel (1975a). Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972. *AA,* (90), s. 83-92; A. M. Mansel (1975b). Die Nymphaeen von Perge. *IstMitt,* (25), s.369-371; H. Abbasoğlu (2000). Perge Kazıları. O. Belli (Ed.), *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi.* Ankara: Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Şti., s. 241; H. Abbasoğlu (2003). Zur Gechichte der Ausgrabungen in Perge. H. Abbasoğlu ve W. Martini (Eds.), *Die Akropolis von Perge I*, Mainz: Franz Steiner Verlag**, s.** 1-12; A. Özdizbay (2008a). *Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 107-112; Ç. Çağlayan (2009). *Perge Antik Kentinde Suyun Kullanımı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 34-35; A. Özdizbay (2012). Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi.Antalya: Adalya Ekyayın Dizisi 10, s. 62-66.

[173]S. Bulgurlu (1999). Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

[174]Özdizbay, 2008a, **a.g.k.**, 143; Özdizbay, 2012, **a.g.k.**, 83-84.

[175]Benzer bir uygulama C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünde de görülür. Söz konusu gider, açık su kanalı ile beraber planlanmıştır. C2 Caddesi'ndeki gider için bknz.: 2.2.2.4. Su sistemleri.

[176]Kanala ait parapet bloklarının birinin altında harf karakterlerinden dolayı Geç Hellenistik – Erken Roma Dönemi'ne ait olduğu ileri sürülen ve Pantagothas'ın vasiyeti doğrultusunda, Gorgias'ın oğlu Hybristos'un kül vazosunu (urne?) kaidesiyle birlikte yeniden yaptırdığına yönelik bir ifade bulunan yazıtlı blok yer almaktadır. M. Adak, E. N. Akdoğu-Arca ve M. Oktan (2015). Neue Inschriften aus Side. *Philia I*, Nr: 21, s. 111.

[177]Özdizbay, 2008a, **a.g.k.**, 144; Özdizbay, 2012, **a.g.k.**, 84.

kanal sistemi uygulamasına daha yakın bir örnek Perge'deki doğu-batı doğrultulu sütunlu caddenin kuzey portikosu önünde yer almaktadır (**Resim 17**)[178]. Side'deki uygulamadan farklı olarak, kanalın caddeye bakan cephesindeki parapet sıralarının yanı sıra portikoya ait stylobat blokları önünde de ikinci bir parapet sırası yer almaktadır. Side'de ise, ikinci parapet sırası yerine krepis ile krepis altındaki temel duvarının sıvandığı ve bu noktada bir hat oluşturulduğu görülür.

Temiz su kanalı, caddenin güney sınırından kuzeye doğru yaklaşık 40 m. sonra doğu portiko önündeki bir çeşme yapısına bağlanmaktadır[179]. B Caddesi'nin Küçük "c" Caddesi ile kesiştiği noktada yer alan bu çeşme, yaklaşık 3.00 x 2.50 m. ölçülerindedir (**Resim 18, 22, 23, Çizim 3**). Çeşmenin korunan yüksekliği ise 1.40 m.'dir. Dikdörtgen bir forma sahip çeşmenin tabanında, kireçtaşı bloklardan oluşturulmuş 0.22 m. yüksekliğinde profilli bir platform bulunur. Bu platform üzerindeki duvar örgüsünde ise konglomera ve moloz taşlar kullanılmıştır.

Anıtsal Nymphaeum'un havuzunda toplanan suyu ulaştırdığı düşünülen açık su kanalının çeşmeye bağlantısı kuzey cepheden gerçekleşmektedir. Bu cephede yer alan kanal genişliğindeki açıklık sayesinde, çeşmenin içerisindeki hazneye su ulaştırılmaktadır (**Resim 19, Çizim 5**). Hazne, yapının tam ortasında doksan derecelik bir açıyla batıya doğru kırılma yaparak "L" formu oluşturmaktadır. Suyun dışarıya aktarımı da çeşmenin batı cephesindeki oluktan sağlanmaktadır. Oluk, cadde zemininden yaklaşık 0.80 m.'lik bir yüksekliğe sahiptir. Bu durumda çeşmenin içerisindeki haznenin, açık su kanalı zemininden yaklaşık olarak 0.10 m. kadar daha alçak olduğu anlaşılmıştır.

Batı cephe ise, çeşmenin ön cephesini oluşturmaktadır (**Resim 20, Çizim 6**). Bu cephedeki oluktan taşan suyun, caddenin içerisine doğru uzanan kuzeybatı-güneydoğu akslı gidere doğru, ön tarafta yer alan kanal aracılığı ile akışı sağlanmaktadır. Gider, caddenin içerisine doğru 2.05 m. kadar uzanmakta, suyun aktarımının sağlandığı çeşme önündeki atık

[178]O. Kara ve M. Demirel (2016). Perge 2015 Yılı Kazıları. *ANMED,* (14), Res. 14, s. 348; O. Kara ve M. Demirel (2022). Perge Antik Kenti 2012-2019 Yılları Kazıları. M. Demirel, M. Arslan, S. Atalay ve U. Orhan (Eds.), *Antalya'nın Arkeolojik Mirası Antalya Müzesi 100. Yaşında*, (1). Fig. 10, s. 532.

[179]Daha önceki yayınlarda B Caddesi'nin doğu portikosu önünde yer alan çeşme ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır.

su kanalına bağlanmaktadır (**Plan 13**)[180]. Buradan da fazla suyun, ana kanala aktarıldığı öngörülmektedir. Söz konusu giderin de çeşmenin batı cephesindeki oluğun hizasında sona erdiği, batı ve güney cephelerdeki düzgün kesim kum taşı bloklarla oluşturulmuş platform üzerinde devam etmediği görülür (**Resim 22, 23**).

Çeşmenin güneyinde, 3.10x6.25 m. ebatlarında dikdörtgen formda, havuz olarak kullanıldığı düşünülen özel bir düzenleme yapılmıştır (**Plan 13, Resim 24**). Ancak düzenlemenin, çeşme ile bağlantısını oluşturan muhtemel su sistemlerinin tespiti mevcut durumda yapılamamaktadır. Ayrıca, alanın üzerini kaplayan dolgu toprak tabakası nedeniyle bu düzenlemenin işlevini kesin olarak saptamak güçtür. Alanın içerisine güneyden iki basamak ile ulaşılmakta, bu basamakların bulunduğu bölüm ile daha önce sözü edilen doğu portiko üzerinde caddeye ulaşımı sağlayan bölüm arasındaki yakınlık dikkat çekmektedir. Bu durumda portiko üzerinde gerçekleştirilen düzenlemenin, çeşme yapısının konumu da gözetilerek oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

Doğu portikoya bakan çeşmenin arka cephesi ise, krepis basamağının üzerine oturtulmuştur. Burada çeşme yüzeyinin üzerinde yer alan 6 cm kalınlığındaki mermer levha parçaları nedeniyle çeşmenin her cephesinin mermerle kaplı olduğu anlaşılmaktadır.

Çeşmenin etrafında dağınık bir şekilde yer alan geison bloklarının yanı sıra dairesel planlı bir yapıya ait olduğu düşünülen konik formlu çatı parçalarının çeşme ile ilişkisi mevcut durumda tespit edilememiştir (**Resim 25**)[181].

[180]C2 Caddesi'nde yer alan gider de, 806 ada 1 parselde caddenin ortasına doğru uzatılmıştır. Detaylı bilgi için bknz.: 2.2.2.4. Su sistemleri.

[181]G. Koiner ve A. Puhm (2016). Tykhe Tapınağı Mimari Bezeme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları, *ANMED*, (13), s. 143. Konik formlu çatı parçalarının dairesel planlı bir yapıya ait olması gerektiği düşünülmektedir. Tykhe Tapınağı mimari bezeme çalışmaları kapsamında Koiner ve Puhm tarafından bu parçalar incelenmiştir. Ancak çalışmalar sonucunda, bu parçaların kentte bilinen tek dairesel planlı yapı olma özelliği gösteren Tykhe Tapınağı'na ait olup olmadıkları kesin olarak saptanamamıştır.

2.1.5.2. *Propylon (?)*

B Caddesi'nin güneyde sona erdiği noktada var olan, mimari üst yapı elemanlarından dolayı bir propylonun (?) yer aldığı düşünülmektedir[182]. Ancak, caddenin güney sınırındaki geç dönem düzenlemeleri nedeniyle propylonun konumunu ve planını saptayabilmek mümkün olmamıştır (**Resim 26, Çizim 8**)[183].

Caddenin güney sınırında bir yapının cephe düzenlemesine ait çok sayıda mimari üst yapı elemanı yer almaktadır. Bu mimari elemanlara, 2002 yılı öncesinde B Caddesi ya da çevresinin konu edildiği hiçbir yayında değinilmemiştir. Bu nedenle parçaların, 2002 yılında caddede gerçekleştirilen restorasyon/konservasyon uygulamaları öncesi alanda gerçekleştirilen temizlik ve kazı çalışmaları esnasında ortaya çıkartılmış oldukları düşünülmektedir. Bloklar içerisinde beş adet arşitrav-friz bloğu, iki adet konsollu geison-sima-alınlık bloğu ve bir adet kemerli arşitrav bloğu bulunmaktadır.

Caddenin güneyinde geç dönemde örülmüş duvar kalıntısının hemen önünde ikisi iyi korunmuş olmakla birlikte beş adet arşitrav friz bloğu tespit edilmiştir (**Resim 27**). Bloklarda, fascia taçlarında boncuk-makara dizisi, arşitrav tacında boncuk-makara dizisi, ion-kymationu, açık-kapalı palmet dizisi, frizde ranke, friz tacında ise yine ion-kymation dizisi yer almaktadır. Bloğun alt yüzünde defne yapraklı soffit bezeme, üst yüzde ise üç adet dübel deliği bulunmaktadır.

İon kymation dizisinde oval formdaki yumurtaların, ışık-gölge etkisi yaratmak için derin oyulduğu ve çanaktan bağımsız yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, yumurta altta bir ipçikle çanağa bağlanmaktadır. Ok kanatlarının yukarı doğru çekilerek yanlardan çanağa bağlandığı, hacim kazanmış ok uçlarının ise, alt sıradaki boncuk-makara dizisindeki boncukların merkezine oturduğu görülmektedir. Boncuk-makara sırasındaki dizilim bir boncuk, iki makara dizisi şeklindedir ve bezeme dizileri birbirine ince bir ipçikle bağlanmaktadır. Boncuğun oval formunu kaybettiği ve yanlardan uzatılarak silindirik bir

[182]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 166.
[183]B Caddesi'nin güneyde sona erdiği bölümde Piskoposluk Sarayı Kompleksi'nin inşaatı ile bağlantılı olduğu düşünülen bir kapı açıklığına sahip duvar örülmüştür.

forma kavuştuğu görülür. Makara ise eşkenar dörtgen formunda işlenmiştir. Astragal ile ion-kymation dizilerini birbirinden ayıran bir bant bulunmamaktadır.

Anthemiondaki açık-kapalı palmet, yaprak aralarının açık ve derin işlendiği, tekil yaprakların ise "S" formunda kıvrım yaptığı görülür. Palmetler, bir eksen yaprağı ile yanlarda ikişer yan yapraktan oluşur. Eksen yaprağının düz bir doğrultuda daralarak yükseldiği görülür. Arşitrav-friz bloklarındaki son bezeme ise ranke sırasıdır. Bu bezeme kuşağındaki kıvrık dalların, zemin yüzeyini yaprak demetleriyle büyük oranda kapatmasına rağmen, Severuslar Dönemi içerisinde karşımıza çıkan örneklerde olduğu gibi zeminin görünürlüğü tamamen yitirilmemiştir. Ayrıca bezemede, yan dalların uçlarından çıkan rozetlerin cepheden işlendiği, kıvrık dalı oluşturan yaprak ve rozetlerde ise derin matkap oyuklarının oluşturulduğu görülür.

Üst yapı elemanları arasındaki diğer grup, B.P.20.4 ve B.P.20.16 no'lu parçaların yer aldığı konsollu geison-sima-alınlık bloklarıdır (**Resim 28**). Akanthus yaprağı biçimli konsolların kenarları ion-kymationuyla çevrilidir. Akanthus yaprakları büyük oranda tahrip olduğundan işleniş biçimi ve stil özelliklerine yönelik bir yorumda bulunmak güçtür. Ancak, blok üzerindeki diğer ion kymationu süslemerinde olduğu gibi konsol kenarlarındaki süslemeler de, arşitrav-friz bloklarındaki örneklerle aynı özellikleri göstermektedir. B.P.20.16 no'lu bloğun konsolları ise akanthus yaprağı biçiminde işlenmemiş olup tamamen düz bırakılmıştır. Kasetlerde bitkisel motifler yer alırken, geison tacında ion-kymationu, simada düz açık-ters kapalı palmet kuşağı bulunmaktadır. Sima bloğunun merkezinde ve açık-kapalı palmet dizisinin arasında bir aslan başı betimi yer alır.

Propylon'a (?) ait olduğu düşünülen son mimari eleman ise, alanda tek bir örnek ile temsil edilen arşitrav kemer bloğudur (**Resim 29**). Kemer üzerindeki süslemelerde aşağıdan yukarıya doğru, fascia taçlarında: boncuk-makara dizisi, arşitrav tacında: boncuk-makara dizisi, ion-kymation dizisi ve açık-kapalı palmet sırası yer almaktadır. Ion kymation ve boncuk-makara dizilerinin düzenlemesi ve stil özellikleri arşitrav-friz ve konsollu geison-sima-alınlık bloklarındaki örneklerle aynıdır.

Side örneğindeki süsleme stilinin benzerlerini epigrafik verilerle kesin bir şekilde tarihleme yapılan Kremna Antoninus Pius Tapınağı arşitrav friz bloklarında görmek

mümkündür[184]. Kremna örneği dışında boncuk-makara bezemesi yönünden Side örneğine, MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen Sagalassos'taki Kuzeybatı Kutsal Alanı geison blokları ve üzerindeki bezemeler de yakınlık göstermektedir[185]. Ayrıca, propylon (?) bezemelerindeki yumurta ve çanak motiflerinin, yazıtıyla birlikte kesin olarak MS 156/157 yıllarına tarihlendirilen Laodikeia Kilisesi Kuzey Koridor'unda devşirme olarak kullanılan arşitrav-friz bloğundaki örneklerle benzerlikler sunmaktadır[186]. Ancak Side örneğindeki boncuk-makara dizilimindeki boncukların, Marcus Aurelius Dönemi içerisine tarihlendirilen, Sagalassos Yukarı Agorası Nymphaeumu[187], Miletos Faustina Hamamı[188] ve Kremna Marcus Aurelius ve Commodus Tapınağı[189] blokları üzerindekilere göre daha kısa tutulduğu görülür. Bu durum Side Propylonu'nun (?), karşılaştırmalı örnekler sayesinde Antoninus Pius Dönemi sonlarına ait bezemelerin stilistik özelliklerini yansıttığı dile getirilebilir.

Caddenin güneyindeki stylobat sırası üzerinde yer alan kaidelerin (B.P.20.8-12), propylon'a (?) ait olduğu düşünülen mimari üst yapı elemanları ile birlikte kullanıldığı öngörülmektedir (**Resim 30**). Caddede bu tip kaidelerden iki adet yer almakta ve her ikisi de büyük oranda tahrip olmuş durumdadır. Kaidelerin 0.35 m. yüksekliğe, 0. 99 m. plinthos genişliğine sahip olduğu görülmektedir. Kırıklar nedeniyle tam alınamasa da kaidelerin çapının da yaklaşık 0.70 m. (?) olduğu söylenebilir[190]. Cadde genelinde bu iki kaidenin

[184]S. Mitchell (1995). *Cremna in Pisidia: An Ancient City in Peace and in War*. London: Duckworth, s. 92.
[185]L. Vandeput (1997). *The Architectural Decoration in Roman Asia Minor. Sagalassos: A Case Study*. Brepols: Brepols Publishers, s. 99, pl. 42.2.
[186]B. Yener (2019). Laodikeia Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Bezemeleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, s. 230-232.
[187]Vandeput, 1997, **a.g.k.**, 101, pl. 44.1-2.
[188]R. Köster (2004). *Die Bauornamentik von Milet. Die Bauornamentik der Frühen und Mittleren Kaiserzeit*. Berlin: Walter de Gruyter, s. 134, taf. 123.4.
[189]Mitchell, 1995, **a.g.k.**, 108, pl. 52.
[190]B Caddesi'nde Tip 3, 4 ve 6 olmak üzere üç farklı tipte ve ölçülerde sütun kaideleri yer almaktadır. Bunlardan Tip 3 olarak adlandırılan grubun yükseklikleri genel olarak 0.22-0.24 m., plinthos genişlikleri 0.63-0.66 m., çapları ise 0.50-0.52 m. aralığında değişiklik göstermektedir. Propylon'a(?) ait olabileceği düşünülen kaidelere daha yakın değerler sunan Tip 4 kaideleri ise genel olarak 0.27-0.27,5 m. yüksekliğe, 0.68 m. plinthos genişliğine ve 0.56-0.60 m. aralığında değişen çap ölçülerine sahiptir. Tip 3 ve 4 no'lu grubu giren kaideler attik-ion tipinde yapılmış olup, caddede yer alan son kaide grubunu oluşturan Tip 6 grubuna ait kaidelerin ise, propylon(?) ve caddedeki diğer kaide örneklerinden farklı olarak torus ve trokhilos bölümleri işlenmeden bırakılmıştır. Bu durumda, attik ion tipinde yapılmış propylon(?)'a ait olduğu düşünülen kaidelerle karşılaştırılabilecek gruplar, Tip 3 ve Tip 4'tür. Ancak, her iki grubun kaideleri de ölçüleri açısından söz konusu örneklerden daha küçük boyutlara sahiptir.

ölçülerine yakın başka bir örnek bulunmamaktadır. Bu nedenle her ikisinin de propylon(?)'a ait olduğu düşünülmektedir[191].

Mimari üst yapı elemanları Geç Antikçağ'da ya da caddede gerçekleştirilen restorasyon ve düzenleme çalışmaları sırasında bu noktaya taşınmadıysa, propylon'un (?) konumu için en uygun noktanın caddenin güneyde Piskoposluk Sarayı Bölgesi'ne açılan bölümü olması kuvvetle muhtemeldir. Yapının planını saptayabilmek ise, caddenin güneyinde Geç Antikçağ'da gerçekleştirilen yeni düzenlemeler nedeniyle mümkün olmamıştır. Ancak, alanın uzunluğu dört ya da altı sütun dizilimine sahip bir cephe düzenlemesine müsaade etmektedir. Yapıya ait sütun gövdeleri ve başlıklar alanda tespit edilememiş olmasına karşın bu elemanlar üzerine oturan arşitrav friz blokları ile geison-sima-alınlık blokları yapının cephe düzenlemesine ilişkin bir fikir sunmaktadır. Alanda tek bir örnek ile temsil edilen ve bezeme stil özellikleri açısından diğer bloklar üzerindeki örneklerle benzerlik gösteren kemer arşitrav bloğu da göz önünde bulundurulduğunda, yapının merkezinde Suriye alınlığına sahip bir cephe düzenlemesinin yer aldığı ileri sürülebilir (**Çizim** 9).

Propylon (?)'un, mimari süslemeler ışığında Antoninus Pius Dönemi sonlarında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Yapının, Piskoposluk Saray Kompleksi inşa edilmeden önce bu noktada yer alan anıtsal bir yapıya giriş için inşa edildiği, ancak MS 5. yüzyıl sonrasında kompleksin kuzeyden girişi için burasının yeniden tasarlandığı öngörülmektedir. Kompleks içerisindeki yapı birimleri içerisinde özellikle Piskoposluk Kilisesi'nde kullanılan büyük boyutlu postament kaidelerin yanında sütun gövde parçaları ve bir adet başlığın kilise inşa edilmeden önce alanda yer alan anıtsal bir Roma yapısından sökülerek bu yapıda devşirme olarak kullanıldığı düşünülmektedir (**Resim 35**)[192]. Ancak söz konusu mimari elemanların kent içerisindeki konumları itibariyle propylon (?) ile bağlantılı bir yapıya ait oldukları öngörülmektedir.

[191]B Caddesi'ne ait sütun kaideleri için bknz.: 3.3. Sütun kaideleri.
[192]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 166.

2.1.5.3. *Apsisli yapı*

B Caddesi'nin doğusunda kalan alanda yapılaşmaya dair tek iz, caddenin kuzeyden güneye 75-85 m. aralığında yer alan yapıdır (**Plan 14, Resim 34**)[193]. Tarafımızdan "Apsisli Yapı" olarak isimlendirilen yapının mevcut haliyle iki kademeli bir arka cephesi bulunmaktadır. Mekânın iç tarafının arka cephesinde bir apsis yer almaktadır (**Resim 31**). Apsisin gerisinde ise, yapının güney duvarı, doğuya 3.86 m. daha devam edip köşe yaparak, kuzeye doğru 1.85 m. kadar uzanmakta ve apsisin gerisinde küçük ölçekli kapalı bir mekân oluşturmaktadır.

Yapının en iyi korunan duvarını temsil eden güney duvar, 4.17 m. yüksekliğe sahiptir. (**Resim 32**). Duvarın doğu köşesinde büyük boyutlu konglomera ve kum taşı blokların, geri kalan bölümlerinde ise küçük boyutlu moloz taşlar ve tuğlaların kullanıldığı görülmektedir. Duvarda, yapının arka tarafında oluşturulmuş kapalı mekâna bakan 1.25 m. genişliğinde ve 1.78 m. yüksekliğinde, üst tarafı tuğla kemerli bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Sadece 1.85 m.'lik bölümü korunan doğu duvar üzerinde de batıdakinin karşılığı olacak şekilde bir pencere açıklığının varlığı bu bölümde yer alan tuğla kemer izlerinden yola çıkarak dile getirilebilir (**Resim 33**). Pencere düzenlemelerinin ayrıca, yapının güney cephesinde de uygulandığı anlaşılmaktadır. Yapının kuzey duvarının ise, oldukça küçük bir bölümü günümüze kadar korunagelmiştir. Moloz taşlar ve tuğlalarla örülü bu duvar, 2.75 m. uzunluğa sahiptir.

Doğu-batı doğrultusunda inşa edilen yapının batı ucu dolgu toprak altında kaldığından, bu bölümüyle ilgili bilgilerimiz sınırlıdır. Ancak, yapının bu bölümünün doğu portiko arka duvar hizasına kadar uzanması beklenmektedir. Böylece yapıya girişlerin de doğu portiko arka duvarı üzerinde yer alması muhtemel bir kapıdan gerçekleştiği düşünülmektedir.

Apsisli Yapı, mevcut haliyle 15.40 m. uzunluğunda ve 5.40 m. genişliğinde dikdörtgen planlı tasarıma sahiptir. Apsisin bulunduğu ana salonun ölçüleri 10.00 x 5.40 m.,

[193]Daha önceki yayınlarda Apsisli Yapı ile ilgili bir bilgi verilmemiştir.

apsisin gerisindeki dış sınır ölçüleri ise ortalama 5.40 x 5.40 m.'dir. Küçük mekâna girişler ise, olasılıkla bu mekânın doğu duvarı üzerinden yapılıyor olmalıdır. Yapının kuzeyde ve güneyde ek mekânlara sahip olup olmadığı ise, bu bölümlerin toprak altında kalmasından dolayı anlaşılamamaktadır. Apsisli Yapı'nın korunan bölümleri işlevini saptamak için yeterli arkeolojik bulgu sunmamaktadır. Ancak doğu portiko gerisinde, Piskoposluk Saray Kompleksi'ne bağlı birimler dışında tespiti yapılabilen tek yapı olması nedeniyle, yapının işlevini saptamaya yönelik ileride yürütülecek çalışmalar önem arz etmektedir.

2.1.5.4. *Piskoposluk sarayı kompleksi/bölgesi*

Piskoposluk Sarayı Kompleksi, kuzeyde B Caddesi'nin güney ucu, güneyde Küçük "b" Caddesi[194] ve batıda Küçük "c" Caddesi'nin arasında kalan bölgede yer almaktadır (**Plan 10**)[195]. Kompleksin doğu sınırı ise kesin bir şekilde anlaşılamamış olmakla birlikte, kent surlarının bu noktada sınır olabileceği düşünülmektedir. Piskoposluk Sarayı ve saraya bağlı birimlerin kapladığı alan yaklaşık 4.2 hektarlık bir bölge içerisinde kalmasından dolayı burası "Piskoposluk Sarayı Bölgesi" olarak adlandırılmaya başlanmıştır[196].

Kompleks kent içerisinde, yapılaşmanın çok yoğun olmadığı kentin kuzeydoğu bölümündedir. Piskoposluk yapılarının, Side örneğinde olduğu gibi yapılaşmanın yoğun olmadığı bölgelerde kent içerisinde veya dışında yapıldığına ilişkin örnekler bilinmektedir[197].

Kompleksin içerisinde transeptli bazilikal planlı kilise, vaftizhane, trikonkhos planlı yapı, sarnıç, küçük kilise, triklinium, martyrion yapıları ile kuzey, güney ve güneybatıdaki işlevi saptanamayan yapı toplulukları yer almaktadır[198]. Bu yapı topluluklarının yanı sıra

[194]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 22, 23; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 30.
[195]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 267. Bu bölümde Piskoposluk Sarayı kompleksi ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermek yerine, alanın erken dönemdeki kullanımı ve kompleksin B Caddesi ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.
[196]Piskoposluk Sarayı Kompleksi'nde araştırmalar yapan Pülz tarafından buradaki yapı stoğu bütününün komplekse bağlı birimler olduğu ve alanın bir mahalle olabilecek kadar geniş sınırlarının olduğundan sözel olarak bahsetmektedir. Ayrıca araştırmacı söz konusu alanın, Piskoposluk Sarayı Bölgesi olarak adlandırılmasının daha doğru olacağı görüşündedir.
[197]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 167,168.
[198]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 103.

oldukça düzenli bir şekilde ve olasılıkla kompleks ile birlikte planlanmış kuzey-güney ve doğu-batı akslı sokaklar, sözü edilen yapılar arasında ulaşımı sağlamaktadır[199].

Kompleksin MS 4. yüzyıl sonu, MS 5. yüzyıl başlarında inşa sürecinin başladığı ve bölgede Orta Çağ'a kadar da inşa faaliyetlerinin devam ettiği son yapılan araştırmalarla birlikte tespit edilmiştir[200]. Ancak bölgenin erken dönemde nasıl bir yapılaşmaya sahip olduğu ve hangi yapı gruplarına hizmet ettiği kesin olarak bilinmemektedir.

Küçük "c" Caddesi'nde yürütülen kazı çalışmaları sırasında caddenin kuzeydoğuda B Caddesi'ne açıldığı bölüme yakın noktalarda kompleks yerleşimine doğru uzanan kanal sistemleri tespit edilmiştir[201]. Kanalların hangi süreç içerisinde inşa edilmiş olduklarını anlayabilmek için doğrultuları hakkında bu konuda bir fikir sunmaktadır. Kompleks içerisindeki doğu – batı ve kuzey – güney yönlü uzanan sokak sistemleri ile paralel uzanan kanallardan farklı olarak, söz konusu kanalların yönü kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundadır. Bu nedenle kanalların, kompleks içerisindeki ulaşım ağlarının yerine, söz konusu kanallarla aynı doğrultuya sahip Küçük "c" Caddesi'nin batısındaki sokak sistemleri ile birlikte planlanmış olmaları daha kabul edilebilir bir durumdur. Küçük "c" Caddesi'nde yürütülen çalışmaların yanı sıra Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki parsellerde açığa çıkartılan diğer sokak sistemlerinin MS 1. yüzyıl içerisinde inşa edilmiş olmaları, Küçük "c" Caddesi'nin batısındaki sokak sistemlerinin de aynı yüzyıl içerisinde planlanmış olabileceğini göstermektedir[202]. Bu durumda sokak sistemlerinin ve birlikte planlanarak inşa edilen kanalların MS 1. yüzyıldaki varlığı göz önünde bulundurulduğunda, kompleksin içerisine uzanan bu kanalların da aynı dönem içerisinde inşa edilmiş olmaları ve

[199]Söz konusu sokaklar ile ilgili bilgiler için bknz.: 2.2.5.2. Caddenin doğusundaki yol ağı sistemi.

[200]Piskoposluk Saray Kompleksi içerisindeki inşa faaliyetlerinin geniş bir dönem aralığında sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu yapı faaliyetleri içerisinde kompleks içerisinde yer alan Piskoposluk Saray Kilisesi için öne sürülen tarih önerisi MS 4. yüzyıl sonu 5. yüzyıl başlarıdır (Yıldırım, 2013, s. 175). Kompleks içerisinde yer alan Kapalı Haç Planlı Kilise'nin ikinci inşa evresinin tarihi araştırmacılar için tartışmalı olsa da, günümüzde bu kilisenin Orta Çağ'da yeniden inşa edildiği görüşü genel olarak kabul edilmektedir (Pülz ve Profant 2022, s. 188).

[201]Küçük "c" Caddesi'nden Piskoposluk Sarayı Bölgesi'ne uzanan kanal sistemleri için bknz.: 2.2.3. Kanal sistemleri.

[202]Kent genelindeki sokak sitemlerinin bütünü Küçük "c" Caddesi'nin batısındaki sokaklar ile aynı doğrultuda inşa edilmiştir. Bu nedenle Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan parsellerde yürütülen çalışmalarda açığa çıkartılan sokaklarda yürütülen çalışmalarda bu sokakların MS 1 yüzyıl içerisinde inşa edildiklerinin saptanmış olması, kent bütününde aynı yüzyıl içerisinde kapsamlı bir kent planlamasının yapıldığını göstermektedir.

bölgedeki erken ulaşım ağları ile ilişkisi kuvvetle muhtemeldir. Ancak bölgedeki mevcut yapılaşma ve erken yerleşimi saptamaya yönelik bir kazı çalışması gerçekleşmediğinden bu durumu kesin olarak saptamak şu an için mümkün değildir.

Bölgenin Piskoposluk Sarayı Kompleksi'nin inşasından önceki kullanımına dair başka bir bulgu ise, kompleksin bahçesi olarak işlev gördüğü düşünülen alanda yürütülen jeofizik çalışmaları sonucunda elde edilmiştir. Bu çalışmalarda alanın daha erken dönemlerdeki kullanımına işaret eden kuzey-güney ve doğu-batı doğrultulu yapılaşmalara dair izlere rastlanmıştır[203]. İzlerin doğrultuları komplekstekі yapılaşmanın yanı sıra B Caddesi ile de aynıdır. Bu nedenle kentteki MS 1. yüzyıl planlamasından sonra kompleksin bulunduğu bölgede kent genelinden farklı bir doğrultuda yeni bir yapılaşmanın gerçekleştirilmiş olması muhtemeldir. Özellikle B Caddesi'nin güneyde son bulduğu noktada propylon'a (?) ait mimari üst yapı elemanlarının üzerindeki bezemelerin Antoninus Pius Dönemi sonlarına ait örneklerle benzerliği, bölgede de aynı dönemlerde inşa faaliyetlerinin gerçekleştirilmiş olabileceğini göstermektedir. Ayrıca Piskoposluk Sarayı Kilisesi'nde kullanılan devşirme malzemelerin arasında kalathos yüzeyinde aşınma ve tahribat izlerinin yoğun olduğu bir korinth başlığı da söz konusu dönem aralığına işaret eden izler taşımaktadır[204]. Korinth tipindeki başlıkta, ince, uzun formdaki akanthus yapraklarının birbirine aralıklı yapıldığı ve yaprak dişlerinin komşu dişlerle birleşmediği görülür. Yaprakların kanalları derin oyulmuş, yaprak gözleri ise damla formundan sıyrılıp ince, uzun bir görünüme kavuşmuştur.

Piskoposluk Sarayı Kilisesi'nin apsisinin önünde ve gerisindeki anıtsal boyutlardaki postament kaideler ve sütun gövdelerinin yanında bu mimari elemanlarla ölçüleri itibariyle uyum gösteren başka bir sütun başlığı ise bezeme özellikleri açısından dikkat çekicidir (**Resim 35**). Söz konusu başlık, N1 ve N2 Tapınakları'nın korinth ve kompozit başlıklarına ölçüleri itibariyle yakındır[205]. Kalathos yüzeyinde aşınmalar kalathos tabanı ve abakus

[203]İ. Akça, Ç. Balkaya, A. Pülz, H. S. Alanyalı, M. A. Kaya (2019). Integrated geophysical investigations to reconstruct the archaeological features in the episcopal district of Side (Antalya, Southern Turkey). *Journal of Applied Geophysics*, (163), s. 29.
[204]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, Res. 23.
[205]Mansel, 1978, **a.g.k.**, Res. 138, 146, 126, 132; bknz.: 2.2.5.13. Apollon, Athena Tapınakları ve AA Bazilikası.

bölümünde kırıklar görülen başlığı, kısmen korunan bezemeleri sayesinde tarihlemek mümkün olmuştur. Başlığın ekhinusunda yoğun aşınma izleri bulunmasına rağmen ion kymation sırası ve altındaki boncuk-makara dizisine ait izler seçilebilmektedir. Üst yaprak çelengine ait akanthusların yüzeyleri aşınmış olduğu ancak, yaprak işleniş ve biçim özelliklerini yansıtacak şekilde iyi durumda günümüze kadar korunageldiği görülmektedir. Alt yaprak çelengi, kaulisler ve volütleri tamamen tahrip olmasına karşın, mevcut haliyle başlık, yaprak özellikleri biçim ve form açısından N2 Tapınağı'nın kompozit başlıkları ile benzerlikler sunmaktadır. Piskoposluk Sarayı Kilisesi kompozit başlığı, N2 Tapınağı'nın[206] yanı sıra Pergamon Traianus Tapınağı başlıkları[207] ile aynı yaprak işleniş ve biçim özellikleri göstermesinden dolayı Geç Hadrianus Dönemi içerisinde değerlendirilebilir. Söz konusu başlık ve birlikte kullanıldığı öngörülen postament ve sütun gövdelerinin alanda yer alan daha erken bir yapıya ait oldukları ve kilisenin inşası ile birlikte bu mimari ögelerin buraya taşınarak yeniden işlev gördükleri düşünülmektedir. Anıtsal ölçülerdeki bu mimari elemanların Roma İmparatorluk Dönemi'nde inşa edilmiş bir tapınak yapısına ait olabileceği düşünülmektedir.

B ve C2 Caddeleri'nde ortak kullanım gören Tip 3b sütun başlıkları ile Tip 2a sütun gövdeleri, bu caddelerin aynı yapı programı çerçevesinde inşa edildiklerini göstermektedir. C2 Caddesi'nin Apollon, Athena ve P Tapınağı (Demeter (?) Tapınağı gibi yapı gruplarının yer aldığı liman kutsal alanına[208], B Caddesi'nin ise mimari elemanların ölçüleri itibariyle Apollon ve Athena Tapınakları'nın büyüklüğünde bölgede yer alması muhtemel, ancak kime ithaf edildiği bilinmeyen bir tapınak yapısına ulaşım sağlıyor oluşu, birlikte planlanan bu caddelerin aynı düşünce çerçevesinde inşa edildiklerini göstermektedir. Bu durumda, B

[206]Mansel, 1978, **a.g.k.**, Res. 146, 132.

[207]D. E. Strong (1953). Late Hadrianic Architectural Ornament in Rome. *BSR*, (21), s. 132; V. M. Strocka (1988). Wechselwirkungen der stadtrömischen und kleinasiatischen Architektur unter Trajan und Hadrian. *IstMitt*, (38), s. 300-301; Vandeput, 1997, **a.g.k.**, 137, 323, Pl. 100.1; K. Nohlen (1982). Die Wiederaufrichtung des Traian-Heiligtums in Pergamon. *Mannheimer Forum,* (82/83), s. 163-230; K. Nohlen (2014). İmparatorluk Kültüne Adanmış Bir Tapınak: Pergamon Traianeumu. F. Pirson ve A. Scholl (Eds.), *Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent: Pergamon*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 508-520; J. Rohmann (1998). *Die Kapitellproduktion der römischen Kaiserzeit in Pergamon. Pergamenische Forschungen 10.* Berlin: De Gruyter, s. 8-30.

[208]E1 limanının doğusunu içine alan bölgede Apollon, Athena, P (Demeter?) Tapınakları'nın yanı sıra, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki bölgede yer alan parsellerde yürütülen çalışmalarda yeni kutsal alanlar açığa çıkartılması nedeniyle bölge, F. Soykal-Alanyalı tarafından "Liman Kutsal Alanı" olarak isimlendirilmektedir.

Caddesi'ni de C2 Caddesi'nde olduğu gibi bir *prosesyon* yolu olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır[209].

B Caddesi'nin güneyde sona erdiği noktada ele geçen Bryonianus Lollianus'un eşi Quirinia Patra'nın onurlandırıldığı yazıt ise, bölgenin kompleks inşası öncesindeki kullanımına ilişkin başka bir düşünce ortaya koymaktadır[210]. MS 3. yüzyılın sonlarına tarihlendirilen yazıtta bölgenin "Büyük Fabrika Mahallesi" olarak adlandırılıyor olması dikkat çekicidir[211]. Bu dönemde bölgede muhtemel işliklerin yer aldığı ve alanın bir üretim merkezi olarak kullanılmış olabileceği ön görülmektedir.

Piskoposluk Sarayı Bölgesi'nin kuzeyde ve güneyde olmak üzere iki girişi olduğu görülmektedir. Kuzeydeki girişin halkın kullanımına açık olduğu, güneydekinin ise bu bölgede toplanan idari işleve sahip yapı gruplarından dolayı saraya idari işler için gelenlere hizmet ettiği öne sürülmektedir[212]. Komplekse kuzeyden girişin B Caddesi üzerinden gerçekleştiği ve cemaatin de bu caddeyi kullanarak komplekse ulaşım sağladığı görülmektedir. Bu durumda caddenin MS 2. yüzyıldan sonra Geç Antikçağ içerisinde de dini işlevini sürdürdüğü dile getirilebilir.

[209]F. Bömer (1952). Pompa. *RE*, (21.2), s.1878-1994; J. N. Bremmer (1996). *Götter, Mythen und Heiligtümer im antiken Griechenland*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, s. 44-51; S. R. F. Price (2001). Prozession (Çev: P. Riedl). *DNP*, (10), s. 477-479. *Prosesyon*, Antikçağda kentlerin önde gelen tanrıları onuruna düzenlenen bayramların önemli bir parçasıdır. Önceden düzenlenmiş kurallar çerçevesinde işleyen *prosesyon*, tanrının kült heykelleri eşliğinde halkın katılımıyla birlikte geçekleştirilmektedir. Ritüel, kentin içerisinde oluşturulan bir rota çerçevesinde gezilerek son olarak tanrının kutsal alanı önünde veya kutsal alandaki sunakta gerçekleştirilen kurban töreni ile son bulmaktadır.
[210]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No. 109, 412-414.
[211]Bknz.: 2.1.3. Yazıtlar.
[212]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 170-172.

2.2. C Cadddesi

2.2.1. Caddenin kent içerisindeki konumu ve önemi

C Caddesi[213], Ana Kapı'dan başlayıp yaklaşık 1 km'yi bulan uzunluğu ile Tapınaklar Bölgesi'ne kadar uzanan kentin ana ulaşım ağıdır (**Plan 9**). İki farklı güzergahı bulunan cadde ilk etapta, kentin Ana Kapı'sından[214] itibaren yaklaşık olarak 400 m. kadar batı yönünde devam etmektedir. Bu noktadan sonra cadde, Tiyatro'nun[215] inşa edildiği bölümde yaklaşık doksan derecelik açıda dirsek yaparak, önce kuzeybatıya, sonra da güneybatıya doğru yönlendirilmiştir. Tiyatro'nun batısından itibaren ise düz bir doğrultuda yaklaşık 500 m. güneybatı yönünde devam ederek, Tapınaklar Bölgesi'ndeki[216] meydanda son bulmaktadır. Doğrultusunun Tiyatro'nun inşa edildiği noktada değişmesi nedeniyle, cadde iki farklı güzergahta değerlendirilmektedir. Bu nedenle cadde, birbirini takip eden iki isim ile değerlendirilmiştir. Ana Kapı-Tiyatro arası C1, Tiyatro-Tapınaklar Bölgesi arasındaki ise, C2 Caddesi adı altında değerlendirilmiştir.

Bir liman kenti olan Side'de caddenin antik limana değil de Tapınaklar Bölgesi'ne ulaşım sağlıyor oluşu dikkat çekicidir. Bu duruma etki eden iki faktör üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki kentin topografisi ile ilişkilidir. Kentin merkezi sayılabilecek Tiyatro'nun ve çevresindeki kamusal yapıların bulunduğu noktada, özellikle Tiyatro'nun caveasının oturtulduğu doğal yükseltinin, limana doğru gidildikçe azaldığı görülür (**Resim 36**). Bu yükselti, Tiyatro'nun özellikle batısındaki yapılaşmaların oturduğu zemin kotu için

[213]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 125; Mansel, 1948a, **a.g.k.**, 256-260; Mansel, 1948b, **a.g.k.**, 495-496; Mansel, 1951a, **a.g.k.**, s. 12-13; Mansel, 1958a, **a.g.k.**, 215, 216; Mansel, 1961, **a.g.k,** 524; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 18, 22; İnan, 1975, **a.g.k.**, Lev. IV-1; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 21-29, Ek pafta-Kent planı.
[214]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 36, 37; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 47-54.
[215]Beaufort, 1817, **a.g.k.**, 142-147; Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 147-150; Mansel, 1960, **a.g.k.**, 711-712; Mansel, 1961, **a.g.k.**, 524-525; Mansel 1962a, **a.g.k.**, 45-56; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 122-142; İzmirligil, 1985, **a.g.k.**, 387- 395; İzmirligil, 1986, **a.g.k.**, 127–135; İzmirligil, 1987, **a.g.k.**, 165-171; İzmirligil, 1990, **a.g.k.**, 193-200; İzmirligil, 1991, **a.g.k.**, 259- 263; İzmirligil, 1993, **a.g.k.**, 243-252; İzmirligil, 2003, **a.g.k.**, 61–63; İzmirligil, 2005, **a.g.k.**, 79-85; İzmirligil, 2006, **a.g.k.**, 51-55; İzmirligil, 2007, **a.g.k.**, 68-72; İzmirligil, 2008, **a.g.k.**, 70-73; İzmirligil, 2009, **a.g.k.**, 82-88; Günay, 2008, **a.g.k.**, 543; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 21-31.
[216]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 77-91; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 121-142. N1-N2 (Apollon-Athena Tapınakları) ve P Tapınağı'nın (Demeter?) bulunduğu kentin güneydoğu bölgesindeki alan Side Kazı Başkanlığı tarafından "Tapınaklar Bölgesi" olarak adlandırılmaktadır.

oldukça belirgin bir rol üstlenmektedir. Yükseltinin kentin sözü edilen bölümlerinde bir anda değişiklik göstermesi, özellikle bu noktadaki kent dokusunun oluşturulmasında teraslı bir yerleşim planının gözetilmesine neden olmuştur.

C Caddesi'nin Tiyatro'dan sonra antik limana (E1 Limanı)[217] doğru uzanan muhtemel bir rotasının varlığı gözetildiğinde, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda yer alan parsellerde yürütülen kazı çalışmaları neticesinde açığa çıkartılan yapılaşmaların zemin kotları, buradaki topografik yapıyı algılayabilmek adına önemli sonuçlar içerir. Yükselti farkının belirgin bir şekilde gözlemlenebildiği 2020 yılında 804 ada 3, 4 ve 5 parsellerde yürütülen kazı çalışmalarında ortaya çıkartılan üç insula içerisindeki konut yerleşimlerinin, alanın topografik özellikleri göz önünde bulundurularak planlandığını göstermektedir[218]. Söz konusu parsellerde açığa çıkartılan üç adet sokağın, insulaları birbirinden ayırdığı ve her insula içerisindeki yapılaşmanın kademeli olarak farklı bir düzlem üzerine oturtulduğu tespit edilmiştir (**Plan 15**).

Parseldeki konut ve sokaklara dair kalıntıların zemin kotlarının, doğudan batıya doğru giderek düştüğü gözlemlenmektedir. I ve II olarak isimlendirilen sokakların arasında, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu uzanan III numaralı sokağın[219], her iki sokak arasındaki ulaşımı sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, III no'lu sokağın doğuya doğru basamaklarla kademelendirilerek yükseltildiği ve parselin doğusu ile batısı arsındaki kot farkının da bu şekilde giderildiği anlaşılmaktadır[220]. İnsulalar içerisinde kalan konut yapıları da, arazinin topografisine uygun bir şekilde farklı kotlarda inşa edilmiştir[221]. Söz konusu parsellerin güneybatısındaki 817 ada 3 parselde de bu durumu gözlemlemek mümkündür (**Plan 16**). Parselde ortaya çıkartılan yapılaşmada teraslama sisteminin uygulandığı, kanalın doğusundaki ve batısındaki muhtemel konut yapılarının zemin seviyelerinin ise değişkenlik

[217]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, s.43; P. Knoblauch (1977). *Die Hafenanlagen und die Anschliessenden Seemauern von Side*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 18-26; Mansel, 1978, **a.g.k.**, s. 71-76.
[218]804 ada 3, 4 ve 5 parsellerin kazısı Side Müzesi tarafından gerçekleştirilmiştir.
[219]III no'lu sokak sonraki bir evrede moloz taşlar ve tuğlalarla örülerek iptal edilmiştir.
[220]Sokak I zemin seviyesinin 9.56 m., II'nin ise 8.36 m. civarında olduğu tespit edilmiştir.
[221]İnsula IV içerisinde yer alan ve mozaik döşemeye sahip mekanın zemin kotunun 8.40 m., İnsula II'deki kum taşı bloklarla oluşturulmuş taban döşemesinin ise 9.18 m. olduğu tespit edilmiştir.

gösterdiği görülmektedir[222]. Ancak, parselde modern tahribatın boyutunun oldukça fazla olmasından dolayı, kanalın doğusundaki ve batısındaki mekânlar arasında kot farkının giderilip giderilmediğine ilişkin arkeolojik bir bulguyla karşılaşılmamıştır.

Tiyatro'nun kuzeybatısından itibaren büyük limana (E1 Limanı) doğru uzanan, hatta Liman Agorası'nın[223] batı portikosu ile meydanın bir bölümünü içine alan 801 ada 4 parsel ise, sözü edilen hattın topografisini algılayabilmek adına önemlidir[224]. Agora meydanının zemin döşemesine ait harç tabakası, parselin kuzeydoğusunda kısmen korunmuş olarak açığa çıkartılmıştır. Harç tabakasının 2.61 m. kotunda yer aldığı ve döşeme taşlarının da 2.65-2.75 m. seviyeleri arasında olması gerektiği öngörülmektedir (**Plan 17**). Mevcut haliyle 804 ada 3, 4, 5 ve 817 ada 3 parsel ile 801 ada 4 parselin zemin kotları karşılaştırıldığında yaklaşık olarak 7 metrelik bir fark ortaya çıkmaktadır[225].

E1 olarak adlandırılan büyük liman ile Tiyatro arasındaki doğrultunun topografisi, sözü edilen parseller üzerinden değerlendirildiğinde kentin bu bölümünde kot farklarının bulunduğu, cadde portikolarının sütunlu bir düzenleme için uygun bir düzleme sahip olmadığı görülmektedir (**Resim 36 ve Plan 18**). Söz konusu rotayı sütunlu cadde için uygun koşullara getirmek masraflı ve zahmetli olacağından, caddenin topografik açıdan daha uygun koşullara sahip başka bir hattan Tapınaklar Bölgesi'ne ulaştırılması daha kabul edilebilir bir durumdur. Ancak caddenin ilk inşa evresinde söz konusu güzergahın kullanılmış olması,

[222]Kanal sisteminin batısında kalan yapılaşma içerisinde zeminleri saptanabilen iki adet mekan, kanalın doğusunda ise sadece zemin altındaki harç tabakasının korunduğu bir adet mekan saptanabilmiştir. Kanalın doğusundaki mekan zeminleri 9.84/9.25 m. kotları aralığındayken, batıdaki zemin 6.88 m. kotundadır.

[223]F. Soykal-Alanyalı, A. T. Tek, S. Erkoç, D. Şen, B. S. A. Oransay, V. Öztekin, H. Y. Öztunç (2022). Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Kazıları. *Kazı Çalışmaları, 2019-2020 Yılı, (2),* s. 200; F. Ç. Özcan (2022). *Side Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı 779-14, 798-1, 785-19 ve 785-18 Parsel Kazılarının Seramikler Işığında Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Plan 3.

[224]Liman Agorası, daha önce kentte varlığı bilinmeyen, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndaki parsel kazıları sırasında 801 ada 4, 802 ada 1 ve 6, 815 ada 6 ve 7 ile 816 ada 1 parsellerde yürütülen çalışmalar neticesinde açığa çıkartılmıştır. Parsellerde agoranın kuzey, doğu ve batı portiklerinin bir bölümü ile güney portiğinin oldukça küçük bir kısmı tespit edilmiştir. Ayrıca, 802 ada 6 parselin batısında, agora meydanının ise tam ortasında yer alan yuvarlak bir temele sahip, üzerinde ise dörtgen bir podyumu bulunan bir yapı yükselmektedir.

[225]801 Ada 3, 4, 5 ve 817 ada 3 parselde ortaya çıkartılan ve günümüze kadar korunagelmiş en yüksek zemin kotu 9.84 m.'dir. 801 ada 4 parselde ise muhtemel zemin kotunun 2.80/2.90 m. kot aralığında olması gerektiği, 2.61 m. kotunda rastlanan döşeme zemin altındaki korunmuş harç tabakasından yola çıkılarak öngörülmektedir.

kazı çalışmalarında erken evrelere ilişkin bir bulguya rastlanmamasına rağmen, bir liman kenti olan Side için kabul edilebilir bir durumdur[226].

C Caddesi'nin doğrultusunda topografinin yanında ön plana çıkan diğer unsur külttür. Kentin ana tanrı ve tanrıçası olan Apollon ve Athena[227] için düzenlenen Epibaterios Bayramı[228] ile Apollon onuruna düzenlenen Pythia Bayramı[229] caddenin güzergahının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bayramlarda tören alayının, Ana Kapı'nın hemen dışındaki Nymphaeum'dan başlayarak, Tiyatro'ya geldikleri[230] ve buradaki agonları izledikten sonra ise Mansel tarafından N1 ve N2 olarak adlandırılan Apollon ve Athena Tapınakları'na[231] ulaştıkları ve ritüelin son adımının burada gerçekleştirildiği bilinmektedir[232].

Epibaterios, kışın sona ermesiyle birlikte gemi yolcuklarının yeniden başlamasını kutlamak için ilkbahar aylarında gerçekleştirilen, Athena ve Apollon onuruna düzenlenen bir bayramdır[233]. Bir liman kenti olarak Side için deniz ticareti hayati önem arz ettiğinden, özellikle Epibaterios Bayramı'na katılımın geniş kitlelerce sağlandığı öngörülmektedir. Nymphaeum'dan[234] başlayarak Tiyatro ile devam eden ve Tapınaklar Bölgesi'nde son bulan üç etaplı güzergah için ise, sözü edilen her yapıya tek bir doğrultudan ulaşım C Caddesi vasıtasıyla sağlanmaktadır. Caddenin doğrudan limana uzanmamasının nedeni ise tapınaklara ulaşım sağlayan bir *prosesyon* yolu görevi amacıyla inşa edilmiş olması ile açıklanabilir[235].

---

[226]C Caddesi'nin ilk inşa evresinde izlemiş olduğu güzergah ile ilgili düşünceler için bknz.: 2.2.1. Caddenin kent içerisindeki konumu ve önemi ile 4. Genel Değerlendirme ve Sonuç.

[227]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 3; Atlan, 1967, **a.g.k.**, 39-42; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 5; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 105; H. S. Alanyalı (2011b). Side'nin Roma Dönemi Pantheonu. *Anadolu/Anatolia,* (37*)*, s. 77. H. S. Alanyalı (2016). Das römische Pantheon von Side in Pamphylien, F. Blakolmer, M. Seyer ve H. D. Szemethy (Eds.), *Angekommen auf Ithaka – Festgabe für Jürgen Borchhardt zum 80. Geburtstag*. Viyana: Phoibos Verlag, s. 147, 153.

[228]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, No: 107k-q, 186; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No:120-126, 423-432; Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 77.

[229]Nollé, 1993, **a.g.k.**, 87; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 134, 442-454; Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 76.

[230]J. Nollé (1987), Pamphylische Studien 6-10. *Chiron,* (17), s. 254; Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 82.

[231]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 77-86; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 121-135.

[232]Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 82.

[233]Nollé, 1993, **a.g.k.**, 113; Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 76.

[234]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 53-64; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 95-108.

[235]C2 Caddesi'nin Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndaki parsellerde kalan bölümlerinde yürütülen çalışmalarda, caddenin MS 2. yüzyıldan daha erken bir evresine ilişkin bulguya henüz rastlanmamıştır. Bu

Epibaterios Bayramı ile ilgili en erken arkeolojik bulgular, MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilen yazıtlardan bilinir [236]. Bu dönemden daha önceki dönemlerde bayramın kentte kutlanıp kutlanmadığına ya da kutlanıyor olsa bile hangi isimle anıldığına ilişkin net bir veri bulunmamaktadır. Kentlerde bu tip ekümenik festivallerin ve themis statüsündeki agonların daha çok Hadrianus Dönemi ile yeniden canlandırıldığı bilinmektedir[237]. Side'de de benzer bir durumun olduğunu, eldeki veriler doğrultusunda söylemek mümkündür. C2 Caddesi'nin, Tiyatro'dan Tapınaklar Bölgesi'ne uzanan ve düzgün doğrultuda seyreden güzergahının da, MS 2. yüzyıl başlarından hemen sonraki bir dönemde inşaatının başladığı, caddenin parsellerde açığa çıkartılan bölümlerinde yürütülen çalışmalar dahilinde söylenebilir[238]. Portikolarda yer alan sütunlu düzenlemeye ait başlıkların da genel olarak MS 2. yüzyıl sonları - 3. yüzyıl başlarına tarihlendiriliyor oluşu da caddenin inşa süreci sırasında bu mimari ögelerin eklendiğine ilişkin düşünceyi desteklemektedir[239]. Bu durumda caddenin inşa edilmesiyle paralel olarak, Epibaterios Bayramı'nın kentte kutlandığı ve cadde güzergahının bu bayram için de kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Caddenin mevcut rotası kült işlevinin yanında topografik açıdan değerlendirildiğinde bu rotanın, Tiyatro'nun önünden antik limana uzanan alternatif güzergaha göre daha elverişli olduğu görülmektedir (**Resim 36**). Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde caddenin geçtiği parsellerde yürütülen çalışmalar, cadde güzergahının topografik açıdan değerlendirilebilmesini mümkün kılmıştır.

Tiyatro'nun güneybatısındaki 786 ada 1 parselde (eski 332 parsel) yürütülen çalışmalarda, C2 Caddesi'nin küçük bir bölümünün parselin doğu kanadından geçtiği tespit edilmiş ve bu noktada cadde zemin kotunun 10.82 m. olduğu görülmüştür (**Plan 19**). 786

durum, MS 2. yüzyıl öncesinde caddenin güzergahının farklı bir noktadan geçiyor olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

[236]Nollé, 2001, a.g.k., No.120-121, 423-427.

[237]M. A. Kaya ve K. T. Özcan (2006). Roma İmparatoru Hadrianus ve Anadolu: Geziler, Eyaletler ve Kentler. B. Takmer, E. N. A. Arca ve N. G. Özdil (Eds.), *Vir Doctus Anatolicus*, s. 499-504; M. T. Boatwright (2003). *Hadrian and The Cities of The Roman Empire*. Princeton: Princeton University Press, s. 31; Magie, 1950, **a.g.k.**, 615. Hadrianus'un Anadolu'daki kentleri ziyaretleri sırasında Kyzikos ve Thyateria'da imparatorun adının verildiği festivaller ile Erytrai'de *Megale Hadrianeia*, Tarsos'ta *Hadrianeia* festivallerinin düzenlendiği bilinmektedir.

[238]C2 Caddesi üzerinde yürütülen kazı çalışmalarından elde edilen bulgular için bknz.: 2.2.6. Tarihlendirme – Kazı çalışmaları

[239] Sütun başlıkları için bknz.: 3.1. Korinth Başlıkları

ada 1 parselin güneydoğusundaki 807 ada 6 (eski 326 parsel) ve 807 ada 5 parsellerde ise caddenin doğu portikosu gerisinde yer alan ve bazilikal planlı bir kiliseye (?) ait kalıntılar ortaya çıkartılmıştır[240]. Kilisenin (?) doğu portikoya bakan kuzeybatı cephesinde, 11.00 m. kotunda mozaik bir zemin tespit edilmiş, cadde zeminin de kentin bu bölümünde ortalama 10.70-10.85 m. kot aralığında olması gerektiği öngörülmüştür (**Plan 20**).

Kentin güneybatı ucunda caddenin son bulduğu Tapınaklar Bölgesi'ndeki meydanın kuzeydoğusunda, 811 ada 2 parselde yürütülen çalışmalarda ise, caddenin doğu portikosu ve gerisindeki dükkanlar ile batı portikonun bir bölümü açığa çıkartılmıştır (**Plan 21**). Bu noktada, cadde zemininin 6.50 m. seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. 786 ada 1 parsel ile 811 ada 2 parsel arasında yaklaşık olarak 300 metrelik bir mesafe olmasına karşın, cadde zemin kotlarındaki farkın yaklaşık 4.30 m. olduğu saptanmıştır. Caddenin sözü edilen iki ucu arasındaki mesafeden dolayı bu kot farkı, sütunlu bir düzenleme için kabul edilebilir bir değerdedir. Söz konusu parsellerde yürütülen çalışmalarda tespit edilen zemin kotları, cadde güzergahının oluşturulmasında, *prosesyon* yolu olarak tasarlanma amacının yanı sıra topografinin de önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir.

2.2.2. Tanım

C Caddesi'nin, Ana Kapı – Tiyatro güzergahı arasındaki bölümü C1, Tiyatro-Tapınaklar Bölgesi güzergahı ise, C2 Caddesi olarak isimlendirilmiştir. Söz konusu iki güzergahın da farklı doğrultulara sahip oluşu, caddede gerçekleştirilen dönemsel değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Bu durum sebebiyle caddeye ait tüm düzenlemeler her iki güzergah için ayrı olarak değerlendirilmiştir.

[240]Parsellerde yürütülen kazı çalışmaları Side Müze Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu yapı bazilikal planlıdır. Ancak yapının kilise olup olmadığı, parseldeki modern tahribat nedeniyle anlaşılamamıştır.

2.2.2.1. *Doğu portiko*

Ana Kapı – Tiyatro güzergahı üzerinde uzanan C1 Caddesi'nin doğrultusunun, düz bir hatta ilerlemediği, belirli bölümlerde güneydoğuya doğru hafif esneyerek yayvan bir görünüm kazandığı görülmektedir. Bu güzergahta yaşanan kırılmalar, en belirgin şekilde portikoları sınırlandıran stylobat blokları doğrultularından takip edilebilmektedir (**Plan 22**)[241].

Doğu portiko gerisinde yer alan D1-D5 aralığındaki mekânların önünde portiko sırasına dair herhangi bir ize rastlanmamıştır. Ancak, portiko sırasının burada devam ettiği ve B Caddesi'nin batı portikosu ile köşe yaptığı öngörülmektedir.

İnsula 1'in önünde ve B Caddesi ile DP-1 Sokağı arasında kalan portiko, sözü edilen kırılmanın ilk yaşandığı noktadır (**Resim 37, Plan 23**). Burada portikonun, B Caddesi'nin kuzeyde sona erdiği bölüme doğru, kendisinden bir önceki portiko sırasına göre 15 derecelik bir açıyla konumlandırıldığı görülmektedir. Portiko, 3.78 m. genişliğe, 28.95 m. uzunluğa sahiptir. D5 Mekânı'nın kuzeydoğu duvarı önünde uzanan stylobat blokları, portikoyu kuzeydoğuda sınırlandırmaktadır. Güneybatıda ise, D11 Mekânı'nın güneybatı duvarı önünde uzanan ve yüzeyden görülebilen tek bir stylobat nedeniyle, portikonun bu noktada sona erdiği anlaşılmaktadır. Bütün bir stylobat bloğunun ölçüleri yaklaşık olarak 0.86 x 1.15 m. civarında olup, sütunlar arasındaki interaksiyel mesafe, 2.10 m. olarak tespit edilmiştir.

Söz konusu bölümde ise, güneydoğudaki dükkanlar arasında herhangi bir sokak sistemine dair bir ize rastlanmamıştır. Caddenin doğu portikosu gerisindeki sokak sistemlerinin yaklaşık 16.50 m.'lik aralıklarla oluşturulduğu düşünüldüğünde, 45.68 m.'lik portikonun bu bölümünün gerisinde sokakların yer almıyor oluşu, burada daha sonraki bir dönemde gerçekleştirilen yeni bir düzenlemeyi akla getirmektedir. Benzer olarak bu durum, doğu portiko gerisindeki en büyük insulanın oluşmasına da ön ayak olmuştur. Olasılıkla, portikoda ve gerisindeki mekân sıralarında gerçekleştirilen sonraki bir düzenlemeyle, buradaki sokağın iptal edildiği düşünülmektedir. Bu durumla ilgili tek iz, D5 Mekânı

[241]C Caddesi Ana Kapı – Tiyatro güzergahı, plan revizyonu. Çiz.: V. Öztekin, B. Alperen Kalkan, E. Demirkaya

önünden portikoyu dikine kesen stylobat sırasıdır. Portikoların dikine yerleştirilen stylobat blokları ile birbirinden ayrılması ve bu ayrımın yer aldığı bölümlerde sokak sistemlerinin bulunuyor olması, C1 Caddesi'nin güzergahı üzerinde sıklıkla karşımıza çıkan bir durumdur. Bu nedenden dolayı portikoyu dikine bölen stylobat bloklarının kuzeydoğusunda kalan alanın hizasındaki D4 Mekânı'nın, olasılıkla ilk düzenlemede bir sokak olabileceği öngörülmektedir.

Portikonun, B Caddesi'nin kuzey ucuna bitiştirilmiş olması nedeniyle bu düzenlemenin B Caddesi'nin inşası ile beraber yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca, portikonun böyle bir açı yaparak B Caddesi'ne doğru yönlendirilmesi, Ana Kapı'nın gerisinde ve C1 Caddesi'nin başladığı noktada geniş bir alanın oluşmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle oluşturulan alanın, caddenin bu bölümündeki düzenlemelerle birlikte bir meydan olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir[242].

D12 Mekânı'nın kuzeybatı bitişiğinde, portiko üzerinde 4.41 m. çapında yarım daire planlı bir düzenleme görülmektedir (**Resim 38**). Bu düzenlemenin dış hattını kum taşı blokları, küçük taşlar ve devşirme stylobat blokları oluşturmaktadır. Düzenlemenin zemininde ise, döşeme taşları için kullanılan yassı bir yüzeye sahip, küçük boyutlu kum taşları yer almaktadır. İki portiko sırası arasında kalmış olan D12 Mekânı ve önündeki düzenleme birlikte planlanmış ortak bir işleve sahip olmalıdır. Söz konusu mekânın portiko cephesine bakan duvarının ön taraftaki düzenlemeyi ortalayacak bir biçimde konumlandırılmış olması bu durumu desteklemektedir. Yarım daire planlı düzenlemede kullanılmış olan stylobat bloklarının ise, hangi yapıdan söküldüğünü saptamak, blokların büyük oranda tahrip olmuş olmasından dolayı oldukça güçtür. Düzenlemeye en yakın stylobat blokları, C1 Caddesi'nde yer almaktadır. Blokların caddeden sökülüp, kullanılmış olması ya caddenin aktif kullanımının azaldığına ya da caddede gerçekleştirilen geç dönem düzenlemeleriyle birlikte oluşturulduğuna işaret etmektedir. Düzenlemenin, MS 5. ya da 6. yüzyıllarda caddede gerçekleştirilen imar faaliyetleri kapsamında oluşturulmuş olma ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

[242]Kentin ana giriş kapısının önündeki meydanla ilgili bilgiler için bknz.: 2.2.5.1. Ana Kapı ve meydan.

DP-1 Sokağı'ndan sonra yaşanan kırılmadan itibaren D13-16 Mekânları önünde uzanan ikinci bir portiko sırası yer almaktadır (**Plan 24**). Buradaki düzenlemede, D13 Mekânı'nın kuzeydoğu duvarının önünde portikoyu kuzeydoğuda sınırlandıran bir adet stylobat bloğu bulunmaktadır. Stylobat temel seviyesinde korunmuş olup, ancak D15 Mekânı hizasına kadar takip edilebilmektedir. Sadece kuzey duvarının bir kısmı korunmuş olan D16 Mekânı'nın önünde de stylobat sırasının aynı açıyla devam ettirilmiş olduğu ileri sürülebilir. Ancak burada stylobat sırasının, arkadaki mekân sırasının dış hattından farklı bir doğrultuda oluşturulduğu, böylece kuzeydoğudan güneybatıya gidildikçe portikonun genişlediği görülmektedir. Bu nedenden dolayı portiko genişliği, kuzeydoğuda 3.10 m., güneybatıda ise yaklaşık 3.70 m. civarındadır. Portikonun uzunluğu ise, DP-1 ve DP-2 Sokakları arasındaki alan göz önünde bulundurulduğunda 19 m. civarında olduğu anlaşılmaktadır.

DP-2 Sokağı'ndan sonra D31 Mekânı'na kadar yaklaşık 97.70 m. portikonun doğrultusunda herhangi bir yön değişikliği yaşanmamaktadır (**Resim 39, Plan 25**). Sadece D25-D31 no'lu mekânların, DP-2 ile DP-5 Sokakları arasındakilere göre yaklaşık 1.70 m. daha önde oldukları görülmektedir. Bu durum, DP-5 Sokağı ile D31 Mekânı hizasındaki portikonun daha daralmasına sebep olmuştur. Genel olarak 4.10 m. civarında seyreden portiko genişliğinin, bu bölümde 2.60 m.'ye kadar indiği görülmektedir.

Portiko hattında DP-2 Sokağı ile D31 Mekânları arasında, portikoyu caddeden ayıran stylobat blokları kısmen izlenebilmektedir. En büyüğü 0.77 x 1.70 m. civarında ölçülere sahip olan bu bloklar, C1 Caddesi içerisindeki en geniş örnekleri oluşturmaktadır. DP-5 Sokağı'nın basamaklarla portikoya ulaşıyor olması, İnsula 5 ve 6'daki yapılaşmanın daha üst bir kotta inşa edildiğini göstermektedir. Portikonun da bu noktadan itibaren daralması, tam olarak DP-5'ten portiko içerisine uzanan basamaklarla başlamaktadır. Portiko zemin kotuna inen son basamakla birlikte, D25 ve D30 arasındaki mekânlarının aynı hizada oluşturulmuş olması, kot farkı nedeniyle burada sözü edilen mekânların portiko içerisine doğru inşa edilmelerine sebep olmuş olabilir. DP-5 Sokağı'ndaki basamaklı düzenlemenin, yaklaşık 16.15 m. kuzeydoğusundaki DP-4 ile 18.50 m. güneybatısındaki DP-6

Sokakları'nda yer almadığı görülmektedir. Bu nedenden dolayı kotun, sadece İnsula 5 ve 6'da portiko zemin seviyesinden daha yüksekte olduğu ileri sürülebilir.

Doğu Portiko'da görülen bir diğer kırılma ise, D32 Mekânı hizasında yaşanmakta ve bu noktadan sonra portiko, 70.60 m. kadar düz bir doğrultuda uzanarak, DP-11 Sokağı'na kadar kırılma yaşamadan devam etmektedir (**Resim 40, Plan 26**). Ancak, kırılma yaşanan bölümlerde stylobatın kesintiye uğramadığı ve hafif bir şekilde kavis verilerek döndürüldüğü gözlemlenmektedir. Bu bölümde, portiko genişliğininin 3.53-3.05 m. aralığında seyrettiği ve belirgin farkların yer almadığı görülmektedir. Büyük bir bölümü yüzeyden görülebilen stylobatların ölçüleri yaklaşık 0.94 x 1.07 m. civarındadır. Bu portiko sırasında, sütunlar arasındaki interaksiyel mesafe ise, 2.33 m. olarak ölçülmüştür.

DP-8 ve 9 Sokakları'ndaki kanal sistemlerinin portiko içerisine doğru uzatıldığı ve caddenin doğu stylobat önünde yer alan kanala doğru yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Olasılıkla diğer sokaklardan uzanan kanal sistemleri de, DP-8 ve 9 Sokakları'ndaki örnekleri gibi portiko içerisine uzanıyor olmalıdır. Ancak portiko zemininin çakılla örtülmüş olması ve portiko üzerindeki modern unsurlar nedeniyle diğer kanallara ilişkin izleri günümüzde görmek güçtür.

C1 Caddesi'nin doğu portikosu üzerinde günümüzde tespit edilebilen son kırılma, Mansel tarafından kazısı yapılan R1 ve R2 Konutları'nın[243] hemen önündeki portiko hattında yaşanmaktadır (**Resim 41, Plan 27**). DP-11 Sokağı'nın kuzeydoğu duvarı hizasından itibaren D45-47 aralığındaki mekânlarda ve stylobat hattında, portikonun doğrultusunda bir kırılma gözlemlenmektedir. Bu bölümdeki stylobat hattının 13 m. kadar takip edilebilmesine rağmen, Agora'nın anıtsal propylonunun[244] kuzeydoğusunda kalan dükkan sıralarının caddeye bakan cephelerinin, D45-47 Mekânlarına ait dış hat ile aynı doğrultuda uzandığı anlaşılmaktadır. Böylece, bu portiko sırasının da en azından sözü edilen bölüme kadar kırılma yaşamadan devam ettiği ileri sürülebilir. Bu noktada stylobat blokları üzerinde postament kaidelerin oturduğu izlere rastlanmadığı için sütunlar arasındaki interaksiyel

[243]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 15-23; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 157-162; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 241-255.
[244]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 4-5; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 98, 99; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 150; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 40, 41.

mesafe hesaplanamamıştır. Ancak, stylobat bloklarının en büyüğü 1.91 x 0.88 m., yüksekliği ise 0. 26 m. ölçülerindedir. Krepis genişliği 0.35 m. olmakla birlikte yüksekliği ise, bloklar toprak altında kaldığından dolayı hesaplanamamıştır.

Agora Propylonu'nun güneybatısında kalan dükkan sıralarının caddeye bakan cepheleri, bütünüyle modern kaldırımın altında kaldığından burada bir portikonun varlığına ilişkin net bir şey söylemek oldukça güçtür. Buradaki dükkan sıralarının, Agora'nın kuzeybatı portikosu gerisindeki dükkan sıraları genişliğinde oluşturulduğu öngörülmektedir[245]. Ancak böyle bir durumda bu noktada caddenin iki yanında karşılıklı yer alacak bir portiko düzenlemesi caddenin çok fazla daralmasına sebep olacağı için, bu bölümde bir portikonun yer almaması gerektiği öngörülmektedir.

C2 Caddesi'nde ise, C1'den farklı olarak, Büyük Hamam[246] yakınlarındaki hafif yön değişikliği dışında belirgin bir kırılma yaşanmamaktadır. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan caddeye ait portikolar, Tiyatro'nun kuzeyindeki meydanın güneybatısından itibaren başlamaktadır. Doğu portiko ile meydanın birbiri ile olan oryantasyonu, alandaki modern uygulamalar nedeniyle şu an için görülememektedir. Ancak, Dionysos Tapınağı'nın[247] kuzey ucunda stylobat sırasının köşe yaptığı ve bu noktadan itibaren kesintisiz bir şekilde Tapınaklar Bölgesi'ne doğru uzandığı öngörülmektedir. Caddenin, Tiyatro'nun kuzey ve kuzeybatısındaki takip edilebilen bölümlerinde ve daha

[245]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 4; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 98; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 150; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 41, 42.
[246]Büyük Hamam ile ilgili detaylı bilgi için: Mansel, 1962, **a.g.k.**, 623; A. M. Mansel (1963b), Side Kazısı. *Belleten (27-107)*, s. 543, 544; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 221-232; H. Abbasoğlu (1982). *Pamphylia Hamamları*. Yayımlanmamış Doçentlik Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, s. 48-85; S. Kanat (2020). Basilica Thermarum (?) in den Thermen von Side. L. Berger vd. (Eds.), *Akten des 17. Österreichischen Archäologentages am Fachbereich Altertumswissenschaften, Klassische und Frühägäische Archäologie der Universität Salzburg vom 26. bis 28. Februar 2018*, Salzburg: Universität Salzburg, s. 190.
[247]Dionysos Tapınağı ile ilgili detaylı bilgi için: Mansel, 1960, **a.g.k.**, 711; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 90-94; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 142-146; İzmirligil, 2005, **a.g.k.**, 82-83; İzmirligil, 2006, **a.g.k.**, 53, 54; M. Büyükkolancı (2008). Side Dionysos Tapınağı'na İlişkin Yeni Bulgular. İçinde: İ. Delemen, A. Özdizbay ve Ö. Turak (Eds.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı – Eurgetes* Festschrift *für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag*. İstanbul: AKMED, s. 1-24; F. Soykal-Alanyalı ve D. Şen (2011). Dionysos Tapınağı. İçinde: H. S. Alanyalı "2009 Yılı Side Tiyatrosu ve Çevresi Çalışmaları". *KST,* (32/2), s. 439; F. Soykal-Alanyalı, A. T. Tek, D. Şen-Yıldırım, B. S. A. Oransay (2011a). Kazı ve Araştırma Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010". *ANMED, (9)*, 100-103; F. Soykal-Alanyalı, A. T. Tek, D. Şen-Yıldırım, B. S. A. Oransay (2011b). Kazı ve Araştırma Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010". *KST,* (33/2), s. 521-524; K. Piesker (2015c). Auf den zweiten Blick: ein neuer Rekonstruktions-vorschlag für den "Dionysos Tempel" in Side. *IstMitt,* (65/151), s. 151-183; Soykal-Alanyalı, 2016b, **a.g.k.**, 419-450.

önce kazı çalışmaları gerçekleştirilen parsellerde her iki portikonun da, C1 Caddesi'nin aksine kesintiye uğramadığı, aralarda stylobat sıralarıyla oluşturulan bölmelerin kullanılmadığı tespit edilmiştir. C1 Caddesi'nde böyle bir uygulamanın yapılmış olması, caddedeki kırılmalarla ilişkilidir. Ancak, C2 Caddesi'nin doğrultusunda herhangi bir kırılmanın yaşanmıyor oluşu, her iki güzergah arasında mimaride farklı uygulamaların gerçekleştirildiğini ve dönemsel farklılıkların yer aldığını göstermektedir.

C2 Caddesi'nde doğu portikoyu sınırlandıran arka duvar, Tiyatro'nun kuzey ve kuzeybatısında algılanamamaktadır. Ancak bu noktaya en yakın yer olan 786 ada 3 parselde caddenin doğu portikosu 4.42 m. olarak ölçülmüştür. Bu parselin güneybatısında konumlanan 806 ada 1 parselde ise doğu portikonun biraz daha genişleyerek 5.44 m. ölçülerine ulaştığı ve Tapınaklar Bölgesi'ne gelmeden önceki caddenin son bölümü olan 811 ada 2 parselde de hemen hemen aynı ölçüyü koruduğu gözlemlenmektedir (**Plan 28**)[248].

C1 Caddesi'nin portiko zeminlerinde mozaiklerin yer aldığı bilinmektedir. Ancak günümüzde üzerlerinde, çakıl ve modern ahşap yürüyüş yolları yer aldığından mozaikler algılanamamaktadır. Mansel'in caddedeki kazı çalışmaları sırasında açığa çıkarttığı[249] R1 konutunun önündeki Theodoros yazıtının[250] yer aldığı mozaik[251], 2004 yılında konservasyon çalışmaları kapsamında korumaya alınmış ve buradaki panoda yer alan motiflere ilişkin bir bilgi edinilmiştir (**Resim 42**)[252]. Panoyu çevreleyen bordür, dışta tek, panoyu ayıran bölümde ise, siyah tesseralarla örülü iki şeride sahiptir. Bordür içerisinde siyah ve beyaz tesseralar kullanılarak örülen, yan yana sıralanmış, ilmikli düğümlerle birbirine bağlanan daire motifleri yer almaktadır. Pano merkezini çevreleyen ikinci bir bordür sırasında ise, balık pulu motifi tercih edilmiştir. Yine siyah tesseralar kullanılarak örülen pulların kontürlerinin yanı sıra bu pulların merkezlerinde yer alan üçgen motifleri de, aynı renk tesseralarla oluşturulmuştur. İç panonun bir bölümünde, Theodoros yazıtı, diğer bölümünde ise birbiri ile bağlantısı olmayan ve yan yana sıralanmış, beyaz arka plan üzerine siyah tesseralar

[248]811 ada 2 parselde doğu portikonun genişliği yaklaşık 5.30 m. civarındadır.
[249]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 27
[250]Theodoros yazıtı için bknz.: 2.2.3.2.6.1. Theodoros tarafından yaptırılan portiko zemin mozaiği üzerindeki yazıt
[251]Mansel yayınlarında, burada yer alan mozaik ile ilgili detaylı bir bilgi vermemektedir.
[252]Şener, 2004, **a.g.k.**, Res. 13, 65.

kullanılarak oluşturulmuş daire motifleri yer almaktadır. Yazıt dolayısıyla mozaik, MS 5. yüzyıl üçüncü çeyreğine tarihlendirilmektedir[253].

C2 Caddesi'nde sadece Büyük Hamam bölgesinde, caddenin doğrultusunda çok hafif bir şekilde yön değişikliği görülmektedir. Bunun nedeni de olasılıkla erken evrede hamamın kuzeybatısındaki geç dönem eklentilerinin yerinde bir palaestranın yer almasıyla ilgili olmalıdır[254].

806 ada 1 ve 792 ada 8 parsellerde doğu portikoda yürütülen çalışmalarda stylobat bloklarının genişliklerinin yaklaşık 0.93/0.99 m., yüksekliklerinin ise, 0.24/0.26 m. aralığında değişkenlik gösterdiği görülmektedir (**Çizim 10**)[255]. 811 ada 2 parselde ise blokların genişlik ve yüksekliklerin hemen hemen sözü edilen iki parseldeki örneklerle yakın ölçülere sahip oldukları görülmektedir (**Çizim 12**)[256]. İki basamaklı krepidomanın görüldüğü portiko düzenlemesinde birinci basamağın 0.30 m., ikinci basamağın ise 0.24 m. genişliğinde olduğu, 806 ada 1 ve 811 ada 2 parsellerde doğu portikonun korunan bölümlerinde gözlemlenebilmektedir (**Çizim 10-11**)[257]. Ayrıca krepis bloklarının yükseklikleri de C2 Caddesi güzergahında açığa çıkartılan bütün parsellerde 0.19/0.20 m. aralığındadır. Benzer şekilde sözü edilen parsellerdeki sütunlar arasındaki interaksiyel mesafe de 2.30/2.33 m. olarak ölçülmüştür.

Doğu portikoda, stylobatın hemen bitişiğinde, 0.65 m. genişliğinde ve 0.20 m. yüksekliğinde bir kanal sistemi yer almaktadır (**Resim 43**)[258]. Kanalın kuzeybatı cephesini sınırlandıran duvarda yaklaşık 0.09/0.10 m. genişliğinde kırık tuğla parçaları ve harç, güneydoğuda ise 0.12/0.15 m. genişliğinde düzgün kesim tuğlalar ve aralarında harcın kullanıldığı bir set duvarı oluşturulduğu tespit edilmiştir. Kanal zemini, sadece 806 ada 1 parselde yürütülen çalışmalarda korunmuş bir şekilde açığa çıkartılmıştır. Ancak 792 ada 8 parselde de kanalın zeminine ait izler kısmen korunmuş bir şekilde tespit edilebilmiştir

[253]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164, 483.
[254]Caddenin Büyük Hamam bölgesinde doğrultusunun değişmesine ilişkin bknz.: 2.2.5.11. Büyük Hamam.
[255]806 ada 1 parsel stylobat ve krepidomanın rekonstrüksiyonu, Çiz.: E. B. Arı, AutoCAD: V. Öztekin. 806 ada 1 parseldeki stylobat bloklarının ölçüleri 1.42 x 1.06 m. ile 1.15 x 0.93 m. arasında, 792 ada 8 parselde ise parsel sınırları içerisinde tümüyle görülebilen bir stylobat kaidesi görülememektedir.
[256]811 ada 2 parseldeki stylobat bloklarının ölçüleri 1.32 x 0.92 m. ile 0.95 x 0.91 m. arasında değişmektedir.
[257]Çizim 2, 811 ada 2 parsel stylobat ve krepidomanın rekonstrüksiyonu, Çiz.: E. E. Arı, AutoCAD: V. Öztekin.
[258]Fotoğraflar Side kazı arşivinden alınmıştır.

(**Çizim 12a-b**)[259]. Zemin, kalın bir harç tabakası üzerine yerleştirilmiş tuğla bloklardan oluşmaktadır. Birbirine yaklaşık 70 m. civarında bir mesafesi bulunan her iki parselde açığa çıkartılan kanal zeminleri arasında yaklaşık 1 cm'lik bir eğim verildiği görülmektedir. İlk aşamada kanalın atık su için kullanıldığı, ancak daha sonraki bir evrede kanalın güneydoğu duvarına yaslandırılarak sabitlenen künk hattının, bu kanalın içine yerleştirildiği tespit edilmiştir.

Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde C2 Caddesi'nin geçtiği parsellerde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sayesinde, portikolarda yer alan mozaik döşemelere ilişkin bilgilerimiz, C1 Caddesi'ndeki örneklere göre daha fazladır. Caddenin doğu portikosunun açığa çıkartıldığı dört parselden[260] sadece 806 ada 1 ve 792 ada 8 parselde mozaik zeminin korunduğu görülmektedir. Kazısı gerçekleştirilen parsellerde mozaiğin korunan bölümlerinde, her bir panonun birbirinden farklı motifler barındırdığı anlaşılmıştır.

806 ada 1 parselde doğu portikonun sadece 11 m.'lik bir bölümü parsel sınırları içerisinde kalmaktadır (**Resim 44**). Portikonun küçük bir bölümü parsel sınırları içerisinde kalmış olmasına rağmen söz konusu alanda üç farklı pano tespit edilmiştir. İlk panonun parsel sınırları içerisinde kalan bölümü 3.27 m.'lik genişliğe sahip olmakla birlikte parsel dışına doğru devam etmektedir. Portikonun kuzeydoğusunda yer alan ve sadece siyah ve beyaz tesseraların kullanıldığı ilk panoda[261], bir dış bir de iç bordür sırası yer almaktadır. Siyah ve beyaz tesseralar kullanılan panonun bordürlerinde, meander, rozet, baklava ve

[259]Çiz. a: E. B. Arı, AutoCAD: V. Öztekin; Çiz. b: E. B. Arı, E. E. Arı, G. Erci, AutoCAD: V. Öztekin.

[260]786 ada 3 parselde portiko algılanabilecek bir şekilde korunmuş olmasına karşın, mozaik döşemenin tamamen tahrip olduğu anlaşılmıştır. Caddenin doğu portikosunun ulaştığı bir diğer parsel olan 786 ada 4 parselde ise, modern tahribat nedeniyle caddeye dair neredeyse bütün bloklar sökülmüş, mozaik zemin de tahrip edilmiştir.

[261]Sadece panonun batısındaki dış bordürdeki baklava motiflerinde kırmızı tessera kullanılmıştır.

boncuk-makara dizisi motifleri uygulanmışken[262], iç panoda daire formu oluşturacak şekilde yerleştirilmiş baklava ve geometrik motifler bulunmaktadır[263].

Siyah, kırmızı ve beyaz tesseraların kullanıldığı ortadaki ikinci pano, batıda yaklaşık 1.20 m. kadar ilk panonun, doğuda da 1.50 m. kadar üçüncü panonun içine doğru uzanmaktadır. Diğer iki panonun tahrip olduğu bölümlerde uygulanmış olan bu pano, sonraki bir evrede gerçekleştirilen bir onarım olarak değerlendirilebilir. Sadece iç panoda uygulanan bu onarımda, iç içe geçmiş baklava deseni ve geometrik motifler tercih edilmiştir[264].

Doğu portikodaki son panoda ise, birinci ve ikinci panoda görülen iç ve dış bordür desenleri devam etmektedir. İç panoda, iç içe yerleştirilen dikdörtgen ve yatay üçgen motifleri birbirini takip eden bir düzen içerisinde panoda uygulanmıştır[265].

Doğu portikodaki mozaik deseni repertuarını inceleyebilceğimiz bir diğer parsel ise 792 ada 8 parseldir (**Resim 45-46**). Portikodaki mozaikler büyük oranda tahrip olmuş olmasına karşın, korunan bölümlerden iki farklı mozaik panonun bu noktada yer aldığı anlaşılmaktadır.

---

[262]Doğudaki dış bordür büyük oranda tahrip olmuş olmasına rağmen, korunan bölümlerden meander motiflerinin aralarında kare ve daire desenleri, bunların arasında ise stilize rozetler ve balık pulu motifleri yer almaktadır. İç bordürde, bir makara, bir boncuk şeklinde dizilime sahip boncuk-makara dizisi mevcuttur. Batıdaki dış bordürde, siyah tesseralarla dış hatları belirlenmiş dikdörtgen alanlar içerisine kırmızı tesseralarla oluşturulmuş içi dolu baklava motifleri işlenmiştir. İç bordürde ise, doğudaki örneğinde olduğu gibi boncuk-makara dizisi yer almaktadır.

[263]Panonun içinde, köşeleri uç uca gelecek ve aralarında dikey ve yatay doğrultulu baklava motifleri oluşacak şekilde yan yana ve alt alta yerleştirilmiş dört kollu yıldızların yer aldığı bir motif bulunmaktadır. Ayrıca, yıldızların her iki kolunu ortalayacak şekilde sadece dış bordurü işlenmiş ve içi beyaz bırakılmış baklava motifleri mevcuttur. İç bordüre bitişik yıldızların aralarında da, dış kontürleri işlenmiş ve iç tarafı beyaz bırakılmış dikdörtgen motifi işlenmiştir.

[264]İç panoda, ikinci panoyu iç bordürden ayıran, siyah tesseralarla farklı ebatlarda oluşturulan büyük ve küçük boyutlu dikdörtgen motifler yer alır. Büyük dikdörtgen motiflerin içerisinde, dış hattında kırmızı tesseralar, içerisinde ise beyaz tesseralar kullanılan baklava motifli bir dizilim bulunmaktadır. Küçük dikdörgen motif içerisinde ise, arka planında beyaz tesseraların kullanıldığı, baklava motiflerinin ise kırmızı tesseralarla örüldüğü görülmektedir. Aynı dizilim, iç panoyu batıda sınırlandıran bölümde ve iç pano içerisindeki motif sıralarının aralarında da kullanılmıştır.

[265]Merkezdeki iç içe yerleştirilen yatay üçgen motiflerinin dört bir yanında 45'er derecelik açılarla, yine iç içe yerleştirilen dikdörtgen motifler bulunmaktadır. Dikdörtgen ve yatay üçgen motiflerinin oluşturduğu desen sıralarının aralarında da dikey bir şekilde konumlandırılmış üçgen motifi uygulanmıştır. Her bir geometrik motifin dış kontürleri için siyah, iç kısımda kalan boşlukları için de beyaz tesseralar kullanılmıştır. Ayrıca, yine her bir motifin içinde oluşturulan küçük üçgen motifleri de tamamen siyah tesseralar kullanılarak oluşturulmuştur.

İkinci panoya göre daha iyi durumda korunmuş olan ilk pano portikonun güneybatı ucundadır. Büyük oranda tahrip olmuş olan kuzeybatı uçtaki dış bordürde siyah tesseralarla oluşturulan bir meander sırası yer almaktadır. Ancak bu motifin sadece küçük bir bölümü korunmuştur. İç bordürde ise, boncuk-makara dizisinin yer aldığı görülmektedir[266].

Birinci panonun güneydoğu sınırını oluşturan dış bordürde, biri kalın diğeri ince olacak şekilde iki şerit vardır[267]. İnce olan ikinci şerit içerisinde, kontürleri siyah, içleri ise beyaz tesseralarla oluşturulmuş ve yan yana yerleştirilmiş balık pulu motifleri mevcuttur[268]. İç bordürde de yine kuzeybatıdaki örnekte olduğu gibi boncuk-makara dizilimi yer almaktadır[269]. İç panoda ise, kontürleri siyah, içleri beyaz tesseralarla oluşturulmuş, kesişim yerlerinde mekikler ve aralarında içbükey kenarlı kareler oluşturacak şekilde yerleştirilmiş kesişen daireler görülmektedir.

792 ada 8 parselin doğu portikosundaki mozaik zeminde yer alan ikinci panonun, sadece dış ve iç bordürleri iyi durumda korunmuş, iç panodaki motifler ise büyük oranda tahrip olmuştur. Dış bordürde, beyaz tesseralarla oluşturulmuş arka plan üzerine, siyah tesseralarla kontürleri belirlenen tek dönüşlü svastika meander dizisi yer almaktadır. Dış bordür ile iç bordürü birbirinden ayıran bir şeride ise yer verilmemiştir. Ancak bu noktada ilk panodaki boncuk-makara dizisinin devam ettirildiği görülmektedir. İç panonun korunan bölümlerinde ise dama tahtası motifinin yer aldığı, arka planda beyaz, motiflerde ise siyah tesseraların kullanıldığı görülmektedir.

[266]Buradaki dizilim iki makara bir boncuk şeklindedir. Beyaz tesseralarla oluşturulmuş bordürün arka planı üzerine, siyah tesseralardan bir şerit uygulanmıştır. Şeridin içerisinde yer alan boncuk ve makaralar ise, beyaz tesseralarla belirtilmiştir. Boncuk - makara diziliminde ögeleri birbirine bağlayan ipçikler de yine beyaz tesseralarla örülmüştür. Ayrıca, boncuk motiflerinin içerisinde siyah tesseralarla oluşturulmuş daha küçük boyutlu boncuklar işlenmiştir

[267]Kalın olan dıştaki şerit dört tessera sırası, ince olan içteki şerit ise iki tessera sırası ile oluşturulmuştur.

[268]Balık pulu motiflerinin içlerinde, siyah tesseralar kullanılarak dikey üçgen motifleri işlenmiştir.

[269]Ancak, kuzeybatıdaki örnekten farklı olarak buradaki motifte farklı bir dizilim bulunmaktadır. Hangi aralıklarla yapıldığı anlaşılamasa da iki makara, bir boncuk şeklinde devam eden dizilimin, bazı bölümlerde bir makara, bir boncuk sırası şeklinde ilerlediği görülmektedir.

2.2.2.2. *Batı portiko*

C1 Caddesi batı portikosunun, doğu portikoda olduğu gibi belirli noktalarda kırılmalar yaşadığı görülmektedir. Kırılmaların yaşandığı bölümlerde sokakların caddeye açıldığı ve portikonun kuzeydoğu ve güneybatı ucuna yerleştirilen stylobat bloklarıyla kesintiye uğradığı gözlemlenmektedir.

C1 Caddesi'nin batıdaki ilk portiko sırası, B1 Mekânı önü ile BP-1 Sokağı kuzeydoğu ucunda yer alır (**Resim 47, Plan 29**). Bu bölümdeki düzenleme, Ana Kapı'nın caddeye açılan girişinin doğrultusundan farklı olarak yaklaşık 10 derecelik bir açıyla kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanmaktadır. Batı portikonun izlediği doğrultu nedeniyle bu noktada cadde, en geniş ölçülere ulaşmaktadır. 46.50 m. uzunluğundaki portiko sırası, kuzeydoğu ve güneybatıda yaklaşık 1.00 x 0.89 m. genişliğindeki stylobat blokları ile sınırlandırılmıştır. Portiko genişliği kuzeydoğuda 3.25 m., güneybatıda ise 2.35 m.'ye kadar düşmektedir. Sütunlar arasındaki interaksiyel mesafe ise, 2.32 m.'dir.

Batıdaki ikinci portiko sırası ise, BP-1 ile BP-2 Sokakları arasında yer almaktadır (**Resim 48, Plan 30**). BP-1 Sokağı ile birlikte batı portikodaki düzenleme, ilk portiko hattına göre yaklaşık 25 derecelik bir açıyla güneybatı yönünde devam ettirilmiş ve bu noktada keskin bir kırılma yaşanmıştır. Batı portikonun bu şekilde yönlendirilmesiyle birlikte cadde giderek daralmaya başlamış ve BP-1 Sokağı'ndan sonra da standart ölçüsüne kavuşmuştur. Batı portikodaki ikinci düzenleme 34.50 m. uzunluğunda, portikonun genişliği ise bu bölümde 3.65 m. civarındadır. Stylobat blokları kuzeydoğudan güneybatıya doğru yaklaşık 17.70 m. kadar takip edilebilmektedir[270]. Stylobat genişliği ise, batı portikodaki ilk düzenlemeye yakın olmakla birlikte 0.78 x 0.80 m. civarında olduğu anlaşılmıştır. Sütunlar arasındaki interaksiyel mesafe bu bölümde yine ilk düzenlemeyle uyumlu olarak 2.30/2.32 m. civarındadır.

[270]C1 Caddesi'nde 2002-2003 yılları arasında Side Müzesi tarafından sağlamlaştırma çalışmaları gerçekleştirilmiş ve portikolara açılan dükkanların gerisindeki toprağın akmasını önlemek amacıyla toprağın önüne beton dökülerek bir istinat duvarı oluşturulmuştur. Ayrıca, caddenin de algılanabilmesi için eksik stylobat bloklarının yerine stylobat blok ölçüleri referans alınarak beton dökümü işlemi uygulanmıştır. Sözü edilen uygulama batı portikonun bu bölümünde stylobat bloklarının eksik olduğu güneybatıdan kuzeydoğuya 16.80 m.'lik bölümde gözlemlenebilmektedir.

Caddenin batısındaki ilk ve ikinci portiko sıralarında portiko genişlikleri, interaksiyel sütun mesafeleri gibi parametrelerin yanında burada yer alan mimari ögelerin de aynı ölçülere ve niteliğe sahip oldukları görülür[271]. Bu nedenden dolayı her iki portiko sırasının aynı yapı programı içerisinde oluşturulduğu ya da elden geçirildiği düşünülmektedir.

İkinci portiko sırasının üzerinde yer alan B12 Mekânı'nın portikoya açılan kapısının kuzeydoğusunda ve portiko üzerinde 0.83 x 1.74 m. ölçülerine sahip bir düzenleme vardır. Küçük bir bölümü düzgün kesim kum taşı bloklar, geri kalan bölümü ise moloz taşlarla oluşturulmuş düzenlemenin, gerisinde yer alan B12 Mekânı'nın portikoya bakan duvarı ile organik bağı bulunmamaktadır. Ancak düzenlemenin, mekânın girişinden başlayıp, mekân sınırının kuzeydoğuda sona erdiği noktada kesintiye uğraması, mekânla ilişkili bir kullanımının olduğunu göstermektedir. Korunan yüksekliği 0.82 m., genişliği 2.20 m., derinliği ise 0.83 m. olan bu düzenlemenin, B12 Mekânı önünde sonradan oluşturulmuş bir seki olabileceğini akla getirmektedir.

Batıdaki üçüncü portiko sırası, B17 ile B28 Mekânları aralığında bulunmaktadır. Bu portiko sırası, bir öncekine göre 7 derecelik bir açıyla batıya yönlendirilmiştir (**Resim 49, Plan 31**). Batı portikodaki bu dönüş ile beraber, her iki portikonun doğrultusu da birbirine hizanlanmıştır. Cadde genişliği ise, BP-2 ve DP-1? Sokakları hizasında 10.10 m., B21 ile DP-2 Sokağı hizasında 8.20 m.'ye düşmektedir. Batı portiko bu bölümde, yaklaşık 118.50 m. bir kırılma yaşamadan düz bir doğrultuda devam etmektedir. B28 ile B26 no'lu mekânların portikoya bakan cephe duvarlarının düz bir hatta ilerlediği ancak, B28 ve B35 aralığındaki mekânların aynı duvarlarının stylobat doğrultusuna uygun inşa edilmediği görülmektedir. Bu durum söz konusu mekânların daha sonraki bir evrede yeniden elden geçirilmiş olabileceğini düşündürmektedir[272]. Sözü edilen portiko hattının gerisindeki mekânların dış hattının bu şekilde tasarlanması, portiko genişliğinde de yer yer değişikliğe yol açmıştır. Portiko, B17 ile B26 Mekânları önünde 4.30 m.'lik bir genişliğe sahip iken, B28 Mekânı önünde 4.60 m., B35 Mekânı önünde ise, 5.40 m.'ye kadar ulaşmaktadır.

[271]Batıdaki ilk ve ikinci portiko sıralarında kullanılan mimari ögeler, Tip 3a sütun başlıkları, Tip 1e sütun gövdeleri ve Tip 3 sütun kaideleridir. Detaylı bilgi için bknz.: 3. Caddelerdeki Mimari Elemanlar

[272]Söz konusu mekanlara ait duvarların, sonradan portiko içerisine doğru uzatıldığına ilişkin bir diletasyon izi bulunmamaktadır. Bu nedenle mekanların sonraki bir evrede portikonun içerisinde kalacak şekilde yeniden inşa edildiği düşünülmektedir.

Stylobat blokları bu bölümde büyük oranda korunmuş olup, ölçüleri ortalama 1.04 x 1.20 m. civarındadır. Sütunlar arası interaksiyel mesafenin ise, 2.45 m. olduğu ve cadde genelindeki örneklerinden biraz daha geniş tutulduğu gözlemlenmektedir.

Modern yapılaşmadan dolayı B17 ile B28 Mekânları aralığında herhangi bir sokak izine mevcut durumda rastlanmamıştır. Ancak, batı portiko gerisindeki sokak sistemlerinin yaklaşık 32-34 m. aralığında yerleştirildiği, bu nedenden dolayı B22-B24 Mekânları aralığında bir sokağın olması gerektiği düşünülmektedir[273]. B28 Mekânı'nın güneybatı köşesi hizasında bir portiko sırasının mevcut durumda yer almadığı görülmektedir.

Batı portikonun, B35 Mekânı'ndan sonra BP-5 Sokağı ile beraber yeniden bir kırılma yaptığı düşünülmektedir (**Plan 32**). Ancak, bu bölümde stylobat hattı, modern yolun altında kaldığından mevcut durumda tespiti yapılamamıştır. B36 ile B39 aralığındaki mekânların bir önceki portiko düzenlemesindeki mekân sıralarından daha önde/portiko içerisinde konumlandırılmış olmaları ise dikkat çekicidir. Bu düzenlemeden dolayı portikonun bu bölümünün oldukça daralmış olması gerekmektedir[274]. B36-B39 aralığındaki mekânlar tarafından bozulan portiko gerisindeki düz hat, B40 ile B43 Mekânları ile eski konumuna geri çekilmiştir. B36 Mekânı hizasında başlayan portiko düzenlemesi, gerisindeki mekânların korunan duvar kalıntıları sayesinde 63.15 m. takip edilebilmektedir. Ancak bu bölümün karşılığındaki doğu portiko hattı insula 8 ile 11 aralığında uzun bir mesafe boyunca devam etmektedir. Doğu portiko gerisindeki D45 Mekânı hizasında başlayan yeni bir kırılmayla birlikte batı portikodaki düzenlemenin son bulduğu öngörülmektedir.

[273]Doğu portikodaki sokakların ve BP-1 ve 2 Sokakları'nın C1 Caddesi'ne açıldıkları bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de bir stylobat sırasının olmaması, burasının da caddeye açılan bir sokak olabileceğini düşündürmektedir.

[274]Diğer bir olasılık ise bu noktada caddenin daraltılmış olmasıdır. Ancak, özellikle C Caddesi'nin Ana Kapı – Tiyatro güzergahının hiçbir bölümünde caddenin bu denli daraltıldığına ilişkin bir iz görülememektedir. Doğu portikoda D25-D30 Mekanları'nın, kendinden önceki ve sonraki mekan dizilerine göre portiko içerisine doğru uzatılması sonucu, portikonun doğrultusunda herhangi bir değişiklik yapılmadığı görülmektedir. Portiko bu noktada iyice daralmış ancak, D31 Mekanı hizasında portikonun genişliği standart ölçülerine yeniden kavuşmuştur. Batı portikoda sözü edilen dükkan sıralarının da portiko içerisine doğru uzatılması, benzer bir şekilde açıklanabilir.

Batı portikodaki son kırılma ise, R1-R2 konutlarının[275] batısında, Agora Hamamı'nın[276] ise doğusundaki bölümde yaşanmıştır. Kırılmanın başladığı nokta, mevcut durumda alanda yer alan modern unsurlar nedeniyle gözlemlenememektedir[277]. Ancak, daha önceki portiko düzenlemesinde de bahsedildiği üzere, doğu portikodaki D45-47 Mekânları'nın önünde yaşanan kırılmanın aynı hizalarda batı portikoda da gerçekleştiği, bu noktada korunan stylobat temelleri sayesinde gözlemlenebilmektedir (**Resim 50, Plan 33**). Portiko yaklaşık 48.50 m. kadar takip edilebilmekte, ancak bu noktadan sonra stylobat blokları ya da temel izlerine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamaktadır. Son kırılmanın yaşandığı batı portikodaki düzenlemenin kuzeybatı ucundaki stylobat temelinden yaklaşık 7 m. sonra, Agora Hamamı'na bağlı ek bir mekân yer almaktadır[278]. Ayrıca bu mekân ve Agora Hamamı'nın güneybatı cephesi, batı portiko doğrultusu üzerinde bulunmaktadır. Eğer hamam inşa edildikten sonra portiko son bir kırılma yapıp biraz daha güneybatıya doğru yön verilerek inşa edilmediyse, batı portiko Agora Hamamı'nın başladığı noktadan itibaren iptal edilmiş ya da kesintiye uğramış olmalıdır. Portikonun biraz daha güneybatıya yön verilerek devam ettirilmesi ise ancak, caddenin genişliğinin yaklaşık 6-7 m.'ye inecek şekilde daraltılmasıyla mümkün olacaktır. Hamamın batısında yer alan I1 Çeşmesi de[279], portikonun tespiti yapılabilen son doğrultusuna göre stylobat bloklarının dışında, döşeme taşlarının üzerinde kalmaktadır. Ayrıca, çeşmenin önünde bir portiko sırası düşünüldüğünde cadde genişliği yaklaşık 3-4 m.'ye kadar düşmesi gerekmektedir. Caddenin bu şekilde daraltılmış olmasına işaret eden herhangi bir veriye rastlanmadığı için, batı portikonun bu noktada kesintiye uğramış ya da iptal edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

C2 Caddesi'nde ise batı portiko, C1'den farklı olarak kırılma yaşamadan düz bir doğrultuda uzanmaktadır. Bu nedenle C2 Caddesi'nin doğu portikosunda da olduğu gibi,

[275]Mansel, 1950a, **a.g.k.**, 299; Mansel, 1956, **a.g.k.**, 15-23; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 157-162; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 241-255.
[276]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 148-156; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 232-240; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 41-48; Kanat, 2020, **a.g.k.**, 191.
[277]Kırılmanın yaşandığı bölüm, müzenin güvenlik ve otopark girişinin olduğu bölümdür. Bu nedenle söz konusu alanın üzeri modern taş döşeme ile kaplıdır.
[278]Agora Hamamı'na bağlı bu mekanın günümüzde algılanabilmesi, bu noktada yer alan modern unsurlar nedeniyle güçtür. Mekan, III no'lu salonun (caldarium) kuzeydoğusunda yer almaktadır.
[279]Mansel, 1960, **a.g.k.**, 712; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 66-69; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 108-111; C. D. Klingenschmid (2001). *Prunkbrunnen in kleinastischen Städten. Funktion im Kontext.* Münih: F. Pfeil, s. 242; Gliwitzky, 2010, **a.g.k.**, 132-139.

portikoları birbirinden ayırmak için düzenlenmiş ve portikoyu yatay bir şekilde keserek sınırlandıran stylobat bloklarına bu güzergahta rastlanmamaktadır.

Batı portiko ortalama 5.30 m.'lik bir genişliğe sahiptir. Portikonun genişliğinde çok belirgin bir değişikliğin olmadığı, C2 Caddesi'nin 786 ada 1 ve 806 ada 1 parsellerdeki açığa çıkartılan bölümlerinde tespit edilmiştir[280]. Stylobat genişlikleri 0.92-1.00 m. aralığında olmakla birlikte sütunlar arasındaki interaksiyel mesafe 2.30/2.34 m.'dir[281]. Caddenin doğrultusunun uzandığı bölümlerde kentin topografisi göz önünde bulundurulduğunda mimarinin de topografiye göre şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Bu durum doğu portikoda olduğu kadar, batı portikoyu da etkilemiştir. Özellikle Tiyatro'nun güneybatısındaki ve Tiyatro'dan yaklaşık 60-120 m. aralığındaki parsellerde yürütülen çalışmalarda arazinin engebeli bir yapıda olduğu ve böylece caddenin doğusu ile batısı arasında kot farklarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sözü edilen durum en belirgin şekilde 805 ada 3 parseldeki batı portiko ile bu parselin hemen güneydoğusunda yer alan 806 ada 1 parseldeki doğu portikoda görülebilmektedir. Her iki parseldeki veriler değerlendirildiğinde caddenin batısının seviyesinin, doğusuna göre yaklaşık 1 m. kadar daha aşağıda olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenden dolayı özellikle 805 ada 3 parselde açığa çıkartılan batı portikoya stylobat ve krepisler yardımıyla caddeden inilecek şekilde bir düzenleme yapılmıştır (**Çizim 13**).

Kentsel ve Arkeolojik III. Derece Sit Alanı içerisinde yürütülen parsel kazılarında açığa çıkartılan C2 Caddesi'nin batı portikosu zeminine ilişkin bir ize rastlanmamıştır. Portiko, 786 ada 1, 792 ada 5, 805 ada, 806 ada 1, 809 ada 3, 818 ada 2-3 ve 811 ada 2 parsellerde açığa çıkartılmış olmasına rağmen, zeminin modern yapılaşma esnasında tamamen sökülerek tahrip edildiği sadece mozaik harcının muhtelif noktalarda korunduğu görülmüştür. Ancak, Mansel tarafından 1947 yılında C1 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünde yürütülen kazı çalışmalarında, batı portikonun mozaik zemini açığa

[280]786 ada 1 parselde caddenin genişliği 5.32 ve 806 ada 1 parselde 5.70 m. olarak ölçülmüştür. Portiko genişliği, C2 Caddesi'nin batı portikosunun açığa çıkartıldığı diğer parseller olan, 792 ada 5 ve 809 ada 5 parsellerde 5.60 m., 809 ada 3 parselde 5.70 m. olarak ölçülmüştür.

[281]Ölçümler 786 ada 1 ve 806 ada 1 parsellerdeki stylobat bloklarından yapılmıştır. Bu parseller dışında 792 ada 5 parselde 1.16 x 0.95 m. ile 1.03x0.98 m, 809 ada 3 parselde 1.17x0.90 m. ile 1.02x0.87 m. aralığında değişmektedir. 811 ada 2 parseldeki örneklerde ise standart ölçülerden daha büyük ve küçük boyutlu stylobat bloklarının da kullanıldığı görülmüştür. Buradaki blokların ölçüleri 1.25x0.95 m. ile 0.96x077 m. aralığındadır. Söz konusu parsellerde interaksiyel sütun mesafesi ise değişmemektedir.

çıkartılmıştır[282]. Buradaki çalışmalarda mozaiklerin Geç Antik Çağa ait olması gerektiği öne sürülmüş ancak mozaiklere ilişkin daha detaylı bir bilgi verilmemiştir[283].

2001 yılında Tiyatro'nun batısında batı portiko önündeki mozaiklerin üzerindeki çakıl tabakası kaldırılarak restorasyon ve konservasyon çalışmaları yapılmıştır[284]. Çalışmanın yapıldığı portiko gerisindeki dükkan sıralarının önünde, bir bordürle çevrelenmiş, iç panoda çeşitli geometrik mortiflere sahip yazıtlı bir mozaik zemin bulunmaktadır (**Resim 51**). Burada yer alan dış bordürde ise dış kontürleri siyah, içi ise beyaz tesseralardan oluşturulmuş, birbirini takip eden daire motifleri yer almaktadır[285]. İç panoda ise, merkezde bir hat boyunca birbirini takip eden dış kontüründe siyah, içinde ise beyaz tesseraların kullanıldığı iç içe geçmiş iki kare olacak şekilde bezeme alanı oluşturulmuştur[286]. Altı adet olduğu anlaşılan bezeme alanlarının her birinin içerisinde ise, birbirinden farklı motifler bulunmaktadır. Panonun güneybatı ucundaki ilk motif, siyah, kırmızı ve açık mavi tesseralar kullanılarak oluşturulmuş, iç içe geçmiş ve karşılıklı birbiriyle kesişen üçgenlerden oluşmaktadır. İkinci motifte yine aynı renk tesseralar kullanılarak örülmüş balık pulu motifi göze çarpmaktadır. Üçüncü motifte bir yazıt yer almakta[287], dördüncü motif ise tahribata uğradığı için belirgin bir şekilde algılanılamamaktadır. Diğer iki motif, sırasıyla çarpı ve Süleyman düğümü motifleri olarak karşımıza çıkar. Süleyman düğümü motifinde diğerlerinden farklı olarak sarı renkli tesseraların kullanıldığı görülmektedir. Mozaik, üzerindeki yazıt sayesinde MS 6. yüzyıla tarihlendirilmektedir[288].

[282]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 163, 482. G. E. Bean (1965). *Side Kitabeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, No: 181, s. 64.
[283]Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 12.
[284]Şener, 2004, **a.g.k.**, 53-66, dpnt. 4.
[285]Dairelerin içlerinde yer alan geometrik süslemelerin dış kontürleri siyah, iç kontürleri kırmızı, bunların içleri ise, açık mavi tesseralarla oluşturulmuştur. Bordür, iki sıra siyah tesseralarla oluşturulmuş ince bir şerit ile iç panodan ayrılmaktadır.
[286]Bezeme alanları beyaz tesseraların kullanıldığı iki sıra şerit ile birbirine bağlanmaktadır. Bezeme alanları ile bordür arasında kalan alan ise siyah, kırmızı ve açık mavi tesseralar kullanılarak oluşturulmuş geometrik motiflerle süslenmiştir.
[287]Mozaik üzerindeki yazıtla ilgili bilgi için bknz.: 2.2.3.2.6.2. Paulos/Proklos? tarafından yaptırılan portiko zemin mozaiği üzerindeki yazıt
[288]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 181, 64.

2.2.2.3. *Döşeme taşları*

C Caddesi'ne ait döşeme taşları sadece 786 ada 1, 806 ada 1 ve 811 ada 2 parsellerde yürütülen çalışmalarda saptanabilmiştir. Ancak, bu parseller içerisinde döşeme taşları, en iyi durumda korunmuş olarak ortaya çıkartılan parsel, 811 ada 2'dir.

Cadde döşemesi kentteki diğer yol ağlarında olduğu gibi farklı boyutlardaki yassı kum taşlarından oluşmaktadır[289]. Döşeme taşlarını boyutları açısından iki farklı grupta incelemek mümkündür. Caddede uzun kenarı 1 m.'nin üzerinde olan blokların yanı sıra, daha küçük boyutlu ve uzun kenarı 0.50 m. ve altındaki bloklar da kullanılmıştır. Büyük boyutlu bloklar yatay olarak yerleştirilirken, küçük boyutlular ise hem yatay hem de dikey olarak konumlandırılmıştır (**Resim 53**)[290].

811 ada 2 parsel'de yürütülen K.Sond.5 no'lu kontrol sondajı ile cadde döşemesinin altındaki tabakalanmaya dair bulgular elde edilmiştir. Bu noktada yürütülen çalışmalarda cadde taşları döşenmeden önce büyük boyutlu moloz taşların gelişi güzel bir şekilde alana serildiği görülür (**Resim 52**)[291]. Bu taşların üzerine ise daha düzenli ve belli bir seviyede daha küçük boyutlu moloz taşlarla bir tesviye tabakası oluşturulmuştur. Tesviye tabakasının üzerine de ince bir kum tabakası dökülmüştür. Bu noktadan sonra ise cadde/döşeme taşları döşenmiştir.

Döşeme taşları, ortada yayvan bir görünüm oluşacak şekilde inşa edilmiştir (**Çizim 14**)[292]. 811 ada 2 parselde yapılan ölçümlerle, döşeme taşlarının orta bölümlerde 6.32 m., yanlarda ise 5.59/6.01 m. kotlarında olması bu durumu desteklemektedir. Bu uygulama yağmur sularının cadde üzerinde birikmesini önlemek amacıyla yapılmış olmalıdır. Böylece ortada biriken su, döşeme taşlarının eğimli bir şekilde yerleştirilmiş olması sayesinde iki yana dağılarak kanallar yardımıyla tahliye edilmektedir.

---

[289]Gri renkte yassı kum taşları kentin diğer yol sistemleri olan B Caddesi, Küçük "c" Caddesi, Liman Agorası Caddesi ve Agora Hamamı Caddesi'nde de kullanılmıştır. Ayrıca, gri renkteki kum taşları, kentteki bütün sokak sistemlerinin kanal kapaklarında da kullanılmıştır.

[290]811 ada 2 parsel hava fotoğrafı Side Müzesi arşivinden alınmıştır.

[291]Bu noktadan sonra sondaj alanı daraldığı için büyük boyutlu moloz taşların altında nasıl bir tabakalanma olduğu saptanamamıştır.

[292]Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 12.

2.2.2.4. *Su sistemleri*

C Caddesi'ndeki su sistemlerine ilişkin bilgileri daha çok Tiyatro-Tapınaklar Bölgesi güzergahı üzerindeki parsel kazıları sırasında caddeye ait bölümlerde yürütülen çalışmalar esnasında edinmek mümkün olmuştur. Böylece caddedeki su sistemlerini Temiz su kanalı, temiz su kanalı önündeki gider, atık su kanalları ve künkler olarak dört grupta incelemek mümkün olmuştur (**Plan 34)**.

B Caddesi'nin doğu portikosu önünde bulunan temiz su kanalı uygulamasının bir başka örneği de, C2 Caddesi üzerinde yer almaktadır[293]. C1 Caddesi üzerinde söz konusu kanala dair herhangi bir bulguya rastlanmadığından, buradaki kanalın sadece C2 Caddesi üzerinde yer aldığı anlaşılmıştır.

Caddedeki temiz su kanalına dair izler, C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun kuzeybatısına denk gelen bölümünde, doğu portikoya ait stylobat önünde rastlanmaktadır. Temiz su kanalına su temini, olasılıkla H2 Sarnıcı[294] vasıtasıyla Tak'ın (D)[295] üzerinden sağlanmış olmalıdır. Bu noktada Tak'ın güneyinde yer alan erken dönem duvarının[296] batı cephesinde oluşturulan su teknesinin, caddedeki kanala temiz su temin ettiği öngörülmektedir (**Resim 54**)[297].

Modern unsurlar nedeniyle günümüzde, Tiyatro'nun kuzeybatısında, doğu portiko önünde başlayan temiz su kanalına dair, sadece kanalın yan duvarına ait kum taşı parapetlerle oluşturulmuş sıranın yüzeyi takip edilebilmektedir. Mansel, kanalın genişliğinin 0.66 m. olduğunu ve kanalı batıda sınırlandıran kum taşı parapetlerin ise 0.70 m. yüksekliğe ve 0.18

[293]B Caddesi'nde yer alan temiz su kanalı ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 2.1.5.1. Çeşme yapısı ve temiz su kanalı.
[294]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 66; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 23, 91, 108, 231; F. Alanyalı (2014a). Müze Alanı Kazıları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (12), s. 96, 97; F. Soykal-Alanyalı (2015). H1, H2 Alanı – I1 ve I2 Alanı ile Attius Philippus Suru. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED*, (13), s. 124.
[295]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14, 15; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 24, 25; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 31, 32.
[296]Tak yapısının güneyinde yer alan erken evreye ait duvar ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 2.2.5.6. Tak (D) ve Vespasianus Anıtı/Çeşmesi.
[297]Tak'ın güneyinde yer alan erken dönem duvarı ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 4.5.9. 2.2.5.6. Tak (D) ve Vespasianus Anıtı/Çeşmesi. Söz konusu su teknesi ile C2 Caddesi'nin doğu portikosu önünde yer alan açık su kanalı arasındaki bağlantı mevcut durumda modern unsurlar nedeniyle görülememektedir.

m. kalınlığa sahip olduğunu belirtmektedir[298]. Mansel ayrıca, bu parapetlerin aralarında herhangi bir bağlayıcı malzemenin kullanıldığına dair bir bilgi vermemekte, oldukça iyi bir şekilde yerleştirilmiş blokların suyun sızmasını önleyecek nitelikte olduğundan bahsetmektedir[299].

786 ada 3 parselde yürütülen çalışmalarda C2 Caddesi'nin doğu portikosu, portiko gerisindeki mekânlara ait kalıntılar ve Tiyatro'nun batısında rastlanan temiz su kanalının devamına rastlanılmıştır (**Resim 55**). Bu noktada kanalın 0.64 m. genişliğe ve dikine yerleştirilen parapetlerin ise, 0.70 m. yüksekliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Parsel sınırları içerisinde su kanalının bütünüyle korunduğu ancak, bu parselin güneyinde yer alan 786 ada 4 parseldeki modern tahribat nedeniyle kanalın tamamen söküldüğü görülmektedir.

786 ada 3 parselin doğu portikosu önündeki temiz su kanalının doğu cephesinde gerçekleştirilen uygulama ise, B Caddesi'ndeki örnekten farklıdır. Bu noktada stylobat bloklarının tamamen, stylobat temeline ait konglomera blokların ise, belli aralıklarla söküldüğü ve sökülen konglomera blokların yerine postament kaidelerin yerleştirildiği tespit edilmiştir (**Resim 56**)[300]. Yivsiz ve süslenmeden bırakılmış postamentlerin üzerinde de, torus ve trokhilos bölümleri yine işlenmeden bırakılmış, MS 5.-6. yüzyıllar içerisine tarihlendirilen sütun kaideleri yer almaktadır[301].

[298]Mansel'in parapet blokları için yaptığı ölçümler, B Caddesi'ndeki temiz su kanalına ait parapetler ile yakınlık göstermektedir. B Caddesi'ndeki örnekler 0.14/0.17 m. kalınlıklarında ve 0.65-0.72 m. yüksekliklerindedir.

[299]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 23.

[300]786 ada 3 parsel, 2016 yılında Side Müzesi tarafından kazılmış, 2017 yılında ise parselde açığa çıkartılan kalıntılara zarar vermeyecek şekilde parselin üzerine modern bina inşa edilmiştir. Binanın yer almadığı parsel sınırları içerisinde caddeyi yukardan izleyebilmek adına cam sergileme yapılmış ancak, günümüzde bu sergi alanının içerisine ulaşım sağlamak için bir merdiven inşa edilmemiştir. Bu nedenle caddede ölçümler ve mimari elemanlara dair detaylı incelemeler yapılamamıştır. Söz konusu postament kaidelerin tipolojik olarak B Caddesi'nde yer alan Tip 4 postament kaide grubuna yakın özellikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak, C2 Caddesi'ndeki postamentlerin, Tip 4 grubu postamentlerden daha alçak ve basık oldukları görülmektedir. Tip 4 postament kaide grubu ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 3.4. Postament kaideler.

[301]786 ada 3 parselde postamentler üzerinde in-situ haliyle tespit edilmiş sütun kaidelerine B, C1 ve Küçük "c" Caddeleri'nde de rastlamak mümkündür. Tip 6 sütun kaideleri ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 3.3. Sütun kaideleri. Söz konusu kaideler, B ve C1 Caddeleri'nde Tip 6, Küçük "c" Caddesi'nde ise Tip 6 ve 7 sütun başlıkları ile birlikte kullanılmaktadır. Bu nedenle başlıklar için verilen MS 5.-6. yüzyıl tarih önerisi, Tip 6 sütun kaideleri için de geçerlidir. Tip 6 ve 7 sütun başlıkları ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 3.1.6. Tip 6 ve 3.1.7. Tip 7.

Doğu portikodaki stylobat bloklarının seviyesi 11.21 m., temiz su kanalının caddeye bakan cephesindeki, dikine yerleştirilmiş parapetlerin üst seviyesi ise 11.36 m.'dir. Parapetler ile stylobat arasındaki mesafeyi eşitleyebilmek ve suyun portikoya taşmasını önleyebilmek için, kaideler arasına 0.15-0.16 m. yüksekliğinde kum taşı bloklarla bir set örülmüştür[302].

C2 Caddesi'nde temiz su kanalına dair izlere en son 786 ada 3 parselde rastlanmıştır. Bu parselin güney bitişiğinde yer alan, C2 Caddesi'nin yol taşlarının ve doğu portikosunun açığa çıkartıldığı 786 ada 4 parselde, modern tahribat nedeniyle kanalın izlerine rastlamak mümkün olmamıştır. Ancak, 786 ada 4 parselin yaklaşık 18 m. kadar güneybatısında bulunan C2 Caddesi'nin geçtiği 806 ada 1, 2 ve 3 parsellerde yürütülen çalışmalarda da temiz su kanalına ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamış olması dikkat çekicidir. Söz konusu parsellerde doğu stylobat önünde sadece atık su kanalı ve onun önünde yer alan bir gider bulunmaktadır. Ayrıca temiz su kanalına dair izlere, 806 ada 1, 2 ve 3 parseller ile C2 Caddesi'nin Tapınaklar Bölgesi'nde sona erdiği bölüme kadar olan parsellerde de rastlanmamaktadır[303]. Bu durumda kanalın, Tiyatro'nun kuzeybatısından itibaren başlayıp, 786 ada 1 ile 806 ada 1 parselleri aralığında yer alması beklenen bir çeşmede son bulması beklenmektedir.

C2 Caddesi üzerinde bir diğer su ile ilişkili düzenleme doğudaki kanalın önünde yer alan toplamda 0.43 m., oluk kısmı ise 0.21 m. olan atık su gideridir. Bu gider, sadece 786 ada 3 ve 806 ada 1 parsellerde tespit edilebilmiştir. Her iki parselin arasında yer alan 786 ada 4 parselde ise modern tahribat nedeniyle gidere ait izlere rastlanmamıştır. 806 ada 1 parselde sadece 5.53 m.'lik bölümü korunmuş bir şekilde ortaya çıkartılan giderin, kuzeydoğu ucunun 90 derecelik açıyla cadde içerisine doğru uzatıldığı, bu noktadan itibaren

[302]Temiz su kanalının doğu kanadında gerçekleştirilen bu uygulamaya, aynı kanalın Tiyatro'nun batısına denk gelen bölümünde rastlanmaz. Kanalın söz konusu bölümü, bu noktada kazı çalışması gerçekleştirilmemesi ve modern yürüyüş yolunun altında kalmış olmasına rağmen yüzeyden izlenebilmektedir. Mevcut haliyle bu noktada, 786 ada 3 parseldeki uygulamadan farklı olarak stylobat bloklarının sökülmediği, postament ve Tip 6 sütun kaidelerinin kullanılmadığı görülmektedir. Bu durumda 786 ada 3 parseldeki düzenlemenin, temiz su kanalının sadece bu bölümünde uygulanmış olduğu ve kullanılan kaidelerden yola çıkarak MS 5.-6. yüzyıl aralığında gerçekleşmiş olduğu ileri sürülebilir.

[303]806 ada 1, 2 ve 3 parseller ile caddenin sona erdiği bölüm arasında temiz su kanalının yer aldığı doğu portiko bölümünün açığa çıkartıldığı parseller: 792 ada 8, 809 ada 3, 4 ve 5, 802 ada 2 ve 6 parseller.

4.12 m. kadar cadde boyunca devam ettiği görülmektedir (**Resim 58**)[304]. Ancak bu bölümde kullanılan eşik taşlarının yeniden işlenerek, su gideri sistemine sonradan dahil edildiği anlaşılmıştır. Benzer bir giderin B Caddesi'ndeki temiz su kanalının önünde de yer aldığı görülmektedir. B Caddesi'ndeki örnek, kanalın sona erdiği noktada yer alan çeşmenin önünde C2 Caddesi'nde olduğu gibi cadde içerisine doğru uzatılmıştır (**Plan 13**). Temiz su kanalı ile birlikte planlandığı göz önünde bulundurulduğunda B Caddesi'ndeki örnekte olduğu gibi giderin caddenin içerisine doğru uzatıldığı bölümün gerisinde bir çeşme yer alması beklenmektedir. Ancak, alanda çeşmeye dair bir kalıntıya ya da bu noktaya ulaşan bir su tertibatına ait izlere rastlanmamıştır.

Cadde üzerindeki su sistemlerinden bir diğeri atık su kanallarıdır. Atık su kanallarına dair izlere, C1 Caddesi'nin ancak tek bir noktasında rastlanmaktadır[305]. Ana Kapı'nın güneybatısındaki batı portiko önünde yer alan kanal kapakları[306], portikolardaki kırılmalarla paralel uzanmaktadır[307]. C2 Caddesi'nde ise, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda yürütülen kazı çalışmaları sayesinde atık su kanal sistemlerine ilişkin daha çok bulgu mevcuttur. Parsellerde yürütülen çalışmalar sayesinde C2 Caddesi'nin her iki portikosunun önünde birer atık su kanalı yer aldığı tespit edilmiştir.

811 ada 2 parselde yürütülen çalışmalarda doğu portiko önünde yer alan kanalda K.Sond.7 no'lu kontrol sondajı ile çalışılmış ve kanalın içerisi kazılarak dolgu toprak tamamen temizlenmiştir (**Resim 57**). Burada yürütülen çalışmada, kanalın moloz taşlar ve harçla örülerek oluşturulan duvarlarından doğudakinin, krepis bloklarının temeli önünde inşa edildiği tespit edilmiştir. Duvarların kanalın içine bakan yüzleri ise sıvanmıştır. 1.67 m. yüksekliğe sahip duvarlardan doğudaki 0.13 m., batıdaki ise 0.25 m. kalınlığa sahiptir. Kanalın genişliği 0.52 m. olarak ölçülmüş, kanal zeminine ilişkin herhangi bir bulguya ise rastlanmamıştır.

[304]Giderin parsel sınırları içerisinde devamına ilişkin bir ize rastlanmamıştır. Bu bölümden itibaren kanal kapaklarının da sökülmüş olması, modern yapılaşma nedeniyle bu alanın tahrip edildiğini göstermektedir.
[305]C1 Caddesi üzerinde yer alan modern yol nedeniyle kanallar görülememektedir.
[306]Kapakların ölçüleri, 1.60x1.20 ile 1.30x0.90 m. aralığında değişmektedir.
[307]Kanal, batıdaki birinci ve ikinci portiko sıraları önünde takip edilebilmektedir. Kanalın, birbirinden farklı açılarda konumlandırılan her iki portiko sırasının da doğrultusuna uydurulduğu görülmektedir.

Atık su kanalı, 786 ada 3 ve 4 parsellerde ise temiz su kanalının altında kalmıştır. Bu nedenden dolayı temiz su kanalının caddenin ilk evresinde yer almadığı, daha sonraki bir dönem aralığında atık su kanalının üzerine inşa edilmiş olması gerektiği düşünülmektedir[308].

C2 Caddesi'nde su kullanımı ile ilgili son uygulama ise her iki portiko zemininin altındaki su künkleridir (**Resim 59**). 786 ada 1 parselde caddenin batı portikosunda yürütülen çalışmalarda, on dört adet künk sırası tespit edilmiştir. Ancak, bazı bölümlerde künk sıralarının tahrip olduğu, bu nedenle sayıma dahil edilmeyen başka künk hatlarının da var olması gerektiği düşünülmektedir. 806 ada 1 parselde açılan K.Sond.4 no'lu kontrol sondajında[309] künk hattının tespit edildiği SB1 tabakasından ele geçen en geç tarihli seramik buluntunun MS 6. yüzyıl içerisine tarihlendiriliyor oluşu, künklerin de bu dönem içerisinde onarıldığına işaret etmektedir. Doğu portiko üzerinde ise, künk hattının varlığına ilişkin tek bulgu, 806 ada 3 parselde gerçekleştirilen K.Sond.5 no'lu kontrol sondajından elde edilmiştir (**Resim 60**)[310].

2.2.3. Yazıtlar

C Caddesi'nde 1947-48 yılları ile 1959-60 yılları arasında yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçen ve daha sonraki dönemlerde araştırmacılar tarafından tespit edilen ya da yeniden yorumlanan yazıtlar, bu bölümde ele alınmıştır. Yazıtlar, cadde üzerindeki buluntu yerleri ile ilişkili verilen bilgiler doğrultusunda, cadde üzerindeki konumlarını daha iyi

[308]B Caddesi'nin doğu portikosu önünde yer alan temiz su kanalının da, doğu portiko ile beraber caddenin sonraki bir evresinde inşa edildiği anlaşılmıştır (B Caddesi'ndeki temiz su kanalının inşa evresi için bknz.: 2.1.5.1. Çeşme Yapısı ve Temiz Su Kanalı).

[309]K.Sond.4 no'lu kontrol sondajının SB1 tabakasından ele geçen en geç tarihli seramik buluntusu LRA form 1 amphora kulp parçasıdır. Bknz.: Tablo 2.

[310]Kentsel ve III. Derece Sit Alanı'nda yer alan parsellerde C2 Caddesi'nin doğu portikosu üzerinde 809 ada 5 parselde K.Sond.1, 811 ada 2 parselde K.Sond.1 ve 4, 806 ada 2 parselde ise K.Sond.1 no'lu kontrol sondajları açılmıştır. Sözü edilen kontrol sondajlarının hiçbirinde 806 ada 3 parselde karşılaşılan künk hattının devamı tespit edilememiştir.

algılayabilmek adına tarafımızdan verilen alan kodları ile birlikte değerlendirilmiştir (**Plan 35**)[311].

2.2.3.1. *Bina ithaf yazıtları*

2.2.3.1.1. *Bir binanın Claudius ya da Nero'ya ithafı*

İki parça halinde ele geçen yazıtın ilk fragmanı C. E. Bosch tarafından, Agora Propylonu[312] yakınlarında[313], ikinci fragman ise 1982 yılında Agora Hamamı'ndan[314] yaklaşık 100 m. uzaklıkta sütunlu caddenin sağ tarafında (körfeze doğru) bulunmuş ve Nollé tarafından iki fragmanın aynı yazıtın parçası olduğu tespit edilmiştir (No:20)[315].

Yazıt Nollé tarafından, "*Anavatanın babası Tiberius Nero Claudius Caesar Augustus'a Germanicus İmparator, ve imparatorluk sahne sanatçıları birliği…"* şeklinde okunmuş ve anıtsal nitelikteki harf karakterlerinden dolayı yazıtın büyük bir anıt ya da bir binaya ait ithaf yazıtı olması gerektiği ileri sürülmüştür.

Yazıt Claudius ya da Nero'ya ithaf edildiğinden dolayı MS 41-68 yılları arasında yapılmış bir anıt ya da bina ile ilişkili olmalıdır. Söz konusu yazıta ait fragmanların ele

[311]C Caddesi ve çevresinden ele geçtiği bilinen yazıtlar, cadde planı üzerinden konumlandırılmıştır. Yazıtların konumları, Side yazıtlarına çalışan araştırmacılar tarafından verilen bilgiler doğrultusunda işlenmiştir. Fakat araştırmacılar, yazıtların tam konumlarını net bir şekilde ifade etmedikleri için, plan üzerinde işlenen konum bilgisi mevcut veriler doğrultusunda tarif edilen noktaya uygun bir şekilde yerleştirilmiştir. Bu nedenle işaretlenen konum bilgisi, eserin direk olarak yer aldığı noktayı ifade etmekten çok, bulunduğu alanı tarif etmektedir.

[312]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 4-5; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 98, 99; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 150; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 40, 41.

[313]G. E. Bean (1956). Kitabeler. A. M. Mansel, G. E. Bean ve J. İnan (Eds.) *Side Agorası ve Civarındaki Binalar, 1948 Yılı kazılarına dair rapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, No: 50, s. 83; Nollé, 1993, **a.g.k.,** No: 32, 300-301.Bean yazıtın konumuyla ilgili bilgi verirken bu yazıtın agoranın arka kapısında bulunduğundan söz etmektedir. Ancak Nollé aynı eserin, 1948 yılındaki kazılar sırasında, agora girişinin yakınından ele geçtiğini dile getirmektedir. İkinci fragmana olan yakınlığından dolayı Nollé'nin belirttiği konumun daha doğru olacağı düşünülmüştür.

[314]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 148-156; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 232-240; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 41-48; Kanat, 2020, **a.g.k.**, 191.

[315]Nollé, 1993, **a.g.k.,** No: 32, 300-301. Bknz.: Tablo 35.

geçtiği bölümlerde aynı yüzyıl içerisine tarihlendirilen ya da bu dönemde kullanım gördüğü tespit edilen yapılar mevcuttur[316].

2.2.3.1.2. *MS 2. yüzyıl ilk yarısı'na tarihlendirilen sütun bağış yazıtı?*

Caddenin, Tiyatro'nun[317] kuzeyinden modern yerleşimin başladığı noktaya kadar olan bölümünün kazısı sırasında açığa çıkartılan yazıtın içeriği nedeniyle bir yapıya ait ithaf yazıtı olduğu öne sürülmektedir (No: 23)[318].

Bosch, üç fragmana ait yazıtın içeriğinin tam olarak okunamadığından ama genel hattıyla *"Lukius Publius Aelius ...'un, muayyen bir binayı "bütün süsleriyle" yani bütün dekorlarıyla, kendi parasıyla inşa ettirdi"* şeklinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir[319]. Bean ise, dördüncü fragman parçasının da eklenmesiyle birlikte yazıtı *"Lucius Publius Aelius ...lianus Ch... pon bu sütunu kaidesi, alt silmesi ve başlığı ile birlikte vatanına hibe etmiştir"* olarak okumuştur[320]. *"Lucius Publius Aelius ... lianus L(am)pon, sütun kaidesini başlığıyla beraber vatanına bağışladı"* şeklinde değerlendiren Nollé ise, yazıtta adı geçen kişinin sadece sütun kaidesi ve başlığını yaptırdığını ileri sürmektedir[321]. Nollé'nin söylemi göz önünde bulundurulduğunda Lucius Publius Aelius'un bütün bir yapının inşası için değil sadece yapıya ait bir bölümün inşasına katkıda bulunduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Yazıt, Bosch tarafından kesin olmamakla birlikte MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir[322]. Bu tarihin aynı zamanda, C2 Caddesi'nin inşa süreci ile çağdaş olması dikkat çekicidir.

---

[316]Vespasianus Anıtı: A. M. Mansel (1964a). Side'deki "Vespasianus Anıtı". *Belleten,* (28/110), s. 185-200; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 114-120, Dionysos Tapınağı: Mansel, 1978, **a.g.k.,** 142-146; Soykal-Alanyalı, 2016, **a.g.k.,** 423; Piesker, 2015c, **a.g.k.,** 172.

[317]Beaufort, 1817, **a.g.k.**, 142-147; Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 147-150; Mansel, 1962a, **a.g.k.**, 45-56; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 122-142; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 187-213.

[318]C. E. Bosch (1951). Kitabeler. İçinde: *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Önrapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, No:12, s. 64-65; Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 85, 6. Bknz.: Tablo 35.

[319]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:12, 64-65.

[320]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 85, 6.

[321]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 162, 481-482.

[322]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:12, 64-65. Nollé yazıtın Yüksek İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğunu ifade etmektedir (Nollé, 2001, No: 162, s. 481-482).

2.2.3.2. *Yazıtlı heykel kaideleri*

C Caddesi'nden ele geçen yazıtlar içerisindeki en kalabalık grubu heykel kaideleri oluşturmaktadır. Günümüze kadar yapılan çalışmalar neticesinde caddeden toplam 25 adet yazıtlı heykel kaidesi ele geçmiştir (**Plan 36**). Bunlardan 16 tanesinin I no'lu alanda, 4 tanesinin II no'lu alanda, 3 tanesinin ise IV no'lu alanda yer alması gerektiği, araştırmacılar tarafından eserlerin buluntu konumlarına ilişkin verilen bilgiler doğrultusunda saptanmıştır.

I no'lu alanda tespit edilen yazıtlı heykel kaidelerinden bazılarının tahribat nedeniyle içeriği okunamamıştır (No: 41, 42)[323]. Bir kaidedeki (No: 38)[324] dört satırlık yazıtın ise, bilinçli bir şekilde kazılarak silindiği anlaşılmaktadır[325].

2.2.3.2.1. *Tanrı/Tanrıça heykellerine ait yazıtlı heykel kaideleri*

2.2.3.2.1.1. *Artemis heykeli'ne ait yazıtlı heykel kaidesi*

1958 yılında C1 Caddesi'nin, Attius Philippus Suru'nun[326] Agora'ya[327] bakan cephesi önünde bulunan heykel kaidesi üzerindeki yazıttan, Aurelius Paioniannos Konon isimli bir kişi tarafından Artemis heykelinin dikildiğini öğrenmekteyiz (No: 21)[328]. Heykel kaidesindeki yazıtı Bean, *"Aurelius Paioniannos Konon Artemis'in heykelini kaidesi ile birlikte vakfetti"* şeklinde yorumlarken[329], Nollé yazıtı "*Paion'un oğlu Aurelius Konan,*

[323]No: 41 için: Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 3, 52-53; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 275, 571-572. No: 42 için: Bosch, 1951, No:4, **a.g.k.**, 53; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 288, 577-578. Bknz.: Tablo 35.
[324]Bknz.: Tablo 35.
[325]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:5, 53; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 295, 580.
[326]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 39, 40; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 67-70; Müller-Wiener, 1986, **a.g.k.**, 452-457; Foss ve D. Winfeld, 1986, **a.g.k.**, 17; Foss, 1996, **a.g.k.**, 43, 44; Hellenkemper ve F. Hild, 2004, **a.g.k.**, 376-389; Peschlow, 2010**, a.g.k.**, 61-108; Alanyalı vd., 2014a, **a.g.k.**, 273-276; Alanyalı vd., 2014b, **a.g.k.**, 94-96; Soykal-Alanyalı ve S. Erkoç, 2015a, **a.g.k.**, 114-117; Soykal Alanyalı ve Erkoç, 2015b, **a.g.k.**, 253-256; Piesker, 2015a, **a.g.k.**, 256, 257; Piesker, 2015b, **a.g.k.**, 117, 118; Soykal-Alanyalı ve Erkoç, 2016, **a.g.k.**, 137-138; Piesker, 2016a, **a.g.k.**, 138; Piesker, 2016b, **a.g.k.**, 100; Soykal-Alanyalı, 2016, **a.g.k.**, 419-450.
[327]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 1-14; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 97-108; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 149-167; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 37-47.
[328]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 135, 39; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 5, 263. Bknz.: Tablo 35.
[329]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 135, 39;

Artemis heykelini ve kaidesini bağışladı" olarak çevirmiştir[330]. Konon ya da Konan ismi, kentte farklı noktalardan ele geçen iki yazıtta daha geçmekte olup, bunların aynı kişiye ait olup olmadıkları yönünde bir bulguya rastlanmamıştır[331]. Yazıt, Nollé tarafından MS 3. yüzyıl'ın başlarına tarihlendirilmiştir.

2.2.3.2.1.2. *Agoronomos Maximinianos Touesianos'un adadığı heykele ait yazıtlı kaide*

1959 yılında Tiyatro'nun karşısında C Caddesi'nde, agoronomosluk görevi yapan Maximinianos Touesianos adlı kişinin adının geçtiği yazıtlı bir heykel kaidesi bulunmuştur (No: 22)[332].

Burada yer alan heykelin bir tanrı heykeli olması gerektiği Bean tarafından belirtilse de bunun hangi tanrıya bahşedildiğine yönelik bir fikir sunulmamıştır. Nollé'de çoğunlukla Agora'yı güzelleştirmeyi amaçlayan heykellerin, agoranomosların görev süreleri sırasında veya sonrasında verdikleri olağan hediyeler arasında olduğunu, bunların ise genellikle Eros veya Nike heykelleri olduğunu vurgulmaktadır. Ancak burada yer alan "αγαλμα" teriminin, bir tanrı heykeli anlamına geldiğini belirtmekte ve Bean'in görüşünü desteklemektedir[333].

Touesianos ismi, kentte tespit edilen başka yazıtlarda da geçmektedir[334]. Bu kişinin kentte hayat boyu agonotheteslik (şenlik yöneticisi) yaptığı ve adına düzenlenmiş güreş yarışmalarının ve panayırlarının var olduğu bilinmektedir[335]. Yazıt Nollé tarafından MS 3. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir[336].

[330]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 5, 263.
[331]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 145, 43-44, Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 149, 51-55; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 130, 437-440.
[332]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 137, 39, 40; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 155, 475, 476. Bknz.: Tablo 35.
[333]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 155, 476.
[334]Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 56, 89; Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 136, 39; No: 145, 43-44. Aynı soyadı taşıyan Kononianus adında bir kişinin adının geçtiği, Tiyatro'nun diazomasında ele geçen bir sütun kaidesi üzerindeki yazıt için bknz.: Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 59, 90, 91; Nollé, **a.g.k.**, 2001, No: 147, 466.
[335]Nollé, **a.g.k.**, 2001, No: 122, 428.
[336]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 155, 475, 476.

2.2.3.2.2. *Yazıtlı imparator heykel kaideleri*

Caddenin I ve II olarak isimlendirilen alanlarında imparator isimlerinin yer aldığı beş adet yazıtlı heykel kaidesi ele geçmiştir (No: 9)[337]. İmparator heykellerinin kent merkezi olarak nitelendirilen Tiyatro çevresinde konumlandırılmış olması şaşırtıcı değildir. İmparator heykellerinin bu alanda sergilenmesi geleneğinin uzunca bir süre devam ettiği, tespit edilen yazıtlı kaideler sayesinde mümkün olmuştur.

Bean, caddeden ele geçen bir yazıtta Roma senatosunu temsil eden bir heykelin, "imparatorun ilahi atalarının yanına" dikildiğinden söz etmesi üzerine, caddede yer alan imparator heykellerinin sıralı bir şekilde bu yazıtın ele geçtiği yer olan Tiyatro'nun yanındaki cadde üzerinde yer alması gerektiğini öne sürmektedir (No:19)[338]. Bean, Roma senatosunu temsil eden heykele ait yazıtın MS 2. yüzyıl'ın ikinci yarısına ait olduğunu ve imparator heykelleri serisinin de bu dönemde sözü edilen alanda yer alması gerektiğini dile getirmektedir. Bean'e bu şekilde düşündüren en büyük etken ise, MS 4. yüzyıl'a ait kaidelerin ikinci kullanıma tabi tutulmuş olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kaidelerin birbirine çok benziyor oluşu ve yüksek kaliteli malzemeden yapılmış olması da bu durumu destekler niteliktedir[339]. Nollé ise, Roma senatosunu temsil eden bu yazıtın MS 3. yüzyıl'a tarihlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir[340].

2.2.3.2.2.1. *Gordianus III*

Caddede sergilenen imparator heykel serisinden kronolojik olarak en erken olanı Gordianus III'e atfedilen heykele ait yazıtlı kaidedir (No: 8)[341]. Bosch tarafından kaidenin buluntu yeri "Tiyatro'nun karşısında yolun sağ kenarında, sütunlu galerinin içinde" şeklinde

[337]Bknz.: Tablo 35.
[338]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 18, 66-67; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 26, 285-290.
[339]Bean, 1956, **a.g.k.**, 81.
[340]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 26, 286.
[341]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:8, 60-61; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 42, 311-314. Bknz.: Tablo 35.

belirtilmiştir. 1947 yılında caddenin sadece Tiyatro'nun kuzeybatısından başlayarak modern yerleşimin yer aldığı bölüme kadar olan kısmının kazısı yapıldığından, eserin caddenin batı portikosu içinde ve I no'lu alan içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yazıtla ilgili ilk çalışmaları gerçekleştiren Bosch yazıtı *"Uluhiyetinin ve haşmetinin muhlisi, (...)lerin Kohors I Flavia'sı (isim kayıp) için, asil (Caesar) için (bu taşı dikmiştir)"* şeklinde çevirmiştir[342]. Yazıttaki eksik bölümleri tamamlayan Nollé ise *"(Marcus) Antonius (Gordianus'a), Nobilissimus (Caesar Augustus'a) kohor Flavia I Numidarum, onun tanrısallığına ve majestelerine adanmıştır"* şeklinde çevirerek heykelin Gordianus III'e ait olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Nollé, heykelin Gordianus III'ün imparatorluğun başına geçtiği MS 238 yılında dikilmiş olması gerektiğinden söz etmektedir[343].

2.2.3.2.2.2. *Diokletianus*

Serinin ikincisi, İmparator Diokletianus'un isminin geçtiği yazıtlı heykel kaidesidir (No: 9)[344]. Buluntu yeri olarak, Ana Kapı'nın yakını (IV no'lu alan), B Caddesi ile C Caddesi'nin kesişim noktası olarak belirtilmiştir. Buluntu yeri yönüyle serinin diğer örneklerinden ayrılmaktadır. Nollé, yazıtın üzerindeki kötü bir şekilde yapılmış kazıma çizgilerden yola çıkarak, bu kaidenin ikinci kez kullanım gördüğünü dile getirmektedir. Ayrıca, yeni yazıtın oldukça gelişigüzel bir şekilde işlendiğini ve harf boyutlarının ise eşit olmadığından bahsetmektedir.

[342]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:8, 60.
[343]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No:42, 314.
[344]Bean, 1956, **a.g.k.**, No:46, 80; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 46, 321-322. Bknz.: Tablo 35.

2.2.3.2.2.3. *Constantius II*

Caddeden ele geçen bir diğer yazıtlı imparator heykel kaidesi ise Constantius II'ye (MS 337-361) ithaf edilmiştir[345]. Eser, II no'lu alan içerisinde Tak'ın (D)[346] hemen dışında bulunmuştur. Bu yönüyle II no'lu alandan ele geçen tek imparator heykel kaidesi olma özelliği göstermektedir (No: 10)[347].

Yazıtla ilgili ilk incelemeleri yapan Bean, kaidedeki yazıtı *"Sidelilerin parlak metropolisi dünyanın hakimi Flavius Constantius'u (tebcil eder)"* şeklinde tercüme etmiştir. Nollé ise yazıtı *"Dünyanın hakimi Flavius Constantius, Side'nin görkemli metropolisini onurlandırdı"* olarak okumuştur. Nollé ayrıca Magnentius'un son yenilgisinden ve Gallus'un infazından sonra tüm imparatorluğun tartışmasız tek hükümdarı olan Constantius II'nin Side'de onurlandırılmasını tabi bulmaktadır. Bunun yanı sıra, Constantius II Dönemi'nde Side limanı'nın vali Alypos tarafından temizletilmesi ve tekrar kullanılabilir hale getirilmesi de Sidelilerin imparatora minnettar olmak için başka bir geçerli sebebinin daha olduğunu belirtmektedir[348].

2.2.3.2.2.4. *Iulianus*

Caddede yer alan dördüncü imparator heykel kaidesinde Iulianus (MS 361-363) onurlandırılmıştır[349]. Bu kaide Gratianus'un adının geçtiği heykel kaidesinin oldukça yakınlarından ele geçmiş ve her ikisi de I no'lu alan içerisinde değerlendirilmiştir (No: 12)[350].

[345]Bean, 1956, **a.g.k.**, No:49, 82-83; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 49, 325-326.
[346]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14, 15; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 14, 15; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 31, 32.
[347]Bknz.: Tablo 35.
[348]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 49, 326.
[349]Bean, 1956, **a.g.k.**, No:48, 81-82; Nollé, **a.g.k.**, 1993, No: 50, 327-328.
[350]Bknz.: Tablo 35.

Yazıtta *"Tanrı Iulianus Augustus'u"* ifadesi yer almaktadır. Kaidenin ikinci bir kullanıma tabi olduğu, kaide yüzeyindeki kazıma izlerinden ve yeni yazıtın harflerinin düzensiz oluşundan dolayı dile getirilmektedir[351].

2.2.3.2.2.5. *Gratianus*

İmparator heykelleri serisinin sonuncusu ise, Gratianus'un heykelinin yer aldığı yazıtlı heykel kaidesidir. Yazıtın ele geçtiği konum "Selimiye köyünün bir sokağında Tiyatro'nun güneyinde" şeklinde belirtilmiş olması nedeniyle çok belirgin değildir (No: 11)[352]. Ancak, caddede yer alan imparator heykellerinin bulunduğu seri göz önünde bulundurulduğunda bu kaidenin de olasılıkla C2 Caddesi üzerinde I no'lu alanda yer alması gerektiği öngörülmektedir. İmparator Gratianus MS 367-383 yılları arasında görev yaptığından bu heykelin de caddeki MS 4. yüzyıl imparator heykelleri arasında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yazıt, Bosch tarafından *"(Bu heykel) Gratianus Augustus'u (gösterir)"* şeklinde çevrilmiştir[353]. Nollé ise, bu heykelin Valantinianus Hanedanlığındaki aynı dönemde görev yapmış diğer imparatorlarla birlikte sergilenen grup heykellerinden biri olabileceğini öne sürmektedir[354].

2.2.3.2.3. *Bryonianus Lollianus ve Quirinia Patra'yı onurlandırma yazıtları*

C Caddesi'nden ele geçen yazıtlı heykel kaidesi serilerinden bir diğeri, yaptıkları yardımlar nedeniyle, kentteki çeşitli mahallelerin gerusiaları tarafından Bryonianus Lollianus, eşi Quirinia Patra ve oğulları Iasonianus Seleukos Anatolius'un

[351]Bean, 1956, **a.g.k.**, No:48, 81.
[352]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:33, 77. Bknz.: Tablo 35.
[353]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:33, 78.
[354]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 51, 328-329.

onurlandırıldıkları gruptur. Bu seriye ait grup, MS 270 yılından kısa bir süre sonrasına yani MS 3. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmektedir[355].

Bryonianus Lollianus ve ailesinin onurlandırıldığı yazıtlı heykel kaideleri grubu aynı zamanda kentin mahallelere ayrıldığının ve her mahallenin birer gerusiasının olduğunun bilgisini verdiği için oldukça önem arz etmektedir. Böylece Ana Kapı ve çevresinin Büyük Kapılılar Mahallesi "Megalopolitler", B Caddesi ve çevresinin Büyük Fabrika Mahallesi[356], Tak (D) ve çevresinin Dört Atlı Arabalılar Mahallesi "Tetrapolitler/Quadriga" ve son olarak Tiyatro'nun güneyi de Bomitler-Sunaklılar Mahallesi/Zeus Sunağı olarak adlandırıldığı anlaşılmıştır. Bu mahallelerin dışında da mahallelerin olması muhtemeldir. Şimdiye kadar tespiti yapılan bu heykel serisinde, Bryonianus Lollianus'un üç, Quirinia Patra'nın iki ve Bryonianus Iasonianus Seleukos'un ise bir adet onurlandırma yazıtının olduğu heykel kaideleri bilinmektedir[357].

Bosch, Bryonianus Lollianus ve ailesinin onurlandırıldığı bu heykel serisini kaideler üzerindeki harf karakterlerinden yola çıkarak MS 3. yüzyıl içerisine tarihlendirmektedir[358]. Nollé ise, bu yazıtların MS 3. yüzyıl sonlarına ait olduğunu öne sürmektedir[359].

2.2.3.2.3.1. *Bryonianus Lollianus – Tetrapolitler/Quadriga mahallesi*

Bryonianus Lollianus ve ailesine atfedilen yazıtlardan ilki, Tiyatro'nun karşısındaki C Caddesi'nin batı portikosundan ele geçmiştir (No: 3)[360]. Yazıt, Bosch tarafından *"Asil dukenarius, prokurator, primipilar, konsular'ların akrabası ve halefi, müessis ve vatansever Bryonianos Lollianus'u Tetrapolitler gerusiası (tebcil eder). Senin yardımın, ey kurucu ve senin çalışmaların sayesinde nehir memnuniyetle mukaddes şehre geri geldi. Çünkü sen kendin, durup dinlenmeyen nehrin yolunu yeniden yapmakla, kaybolmakta olanı çeşmelere*

[355]Nollé, 2001, **a.g.k.**, 399.
[356]Büyük Fabrika Mahallesi'nden ele geçen Quirinia Patra'nın onurlandırıldığı yazıt, B Caddesi bölümünde değerlendirilmiştir. Bknz.: 2.1.3. Yazıtlar
[357]Nollé, 2001, **a.g.k.**, 402-403.
[358]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:6, 54-58.
[359]Nollé, 2001, **a.g.k.**, 402.
[360]Bknz.: Tablo 35.

doğru tekrar götürdün. Bunun için sana ihtiyar Tetrapolit'ler altından yapılanlardan daha iyi bir mermer heykel ile şükranlarını bildirirler." şeklinde çevrilmiştir[361]. Nollé ise, Bosch'tan çok farklı olmayarak bu yazıtı "*Bryonianus Lollianus, ünlü ducenarius prokuratör, konsulların torunu Primopilarius, vatanın kurucusu ve arkadaşı, Tetrapolitler'in Gerusia'sını onurlandırdı. Senin yardımın ve çabalarınla Ktistios, nehir yeniden kutsal şehre geri döndü. Çünkü yorulmak bilmeyen su yatağını kendiniz inşa ettiniz ve yıkılan yatağı ağzına kadar geri beslediniz. Bu yüzden Tetrapolitler'in Gerusiası sizi altından yapılmış bir heykelden daha iyi bir mermer heykel ile onurlandırıyor."* olarak çevirmiştir[362]. Yazıttan bu heykel kaidesinin ele geçtiği bölümün "Tetrapolitler Mahallesi" olarak isimlendirildiği ve Bryonianus Lollianus'un bir nedenden dolayı işlevini yerine getiremeyen aquaducktleri[363], kaynağından itibaren kendi imkanlarıyla onardığı anlaşılmaktadır. Söz konusu mahallenin ismi "Dört Atlı Arabalılar"[364] ya da "Dört Atlı Zafer Arabası"[365] anlamına geldiğinden bunun Tak üzerinde yer alan ve bir imparator tarafından sürülen quadrigayı temsil ettiği öngörülmektedir. Nollé ise, bu imparatorun Parth seferinden zaferle dönen Septimus Severus olabileceğini öne sürmektedir[366].

Yazıttan, nedeni kesin olarak bilinmemekle birlikte kent içerisine temiz su taşıyan aquaduktlerin MS 3. yüzyıl sonlarına doğru tahrip olduğu ve onarıma ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. MS 3. yüzyıl'da Pamphylia'nın kuzeyindeki dağlık bölgelerde oturan toplulukların kıyı bölgeleri yağmaladıkları bilinmekte ve bu durumdan Side'nin de etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Mansel, Side'nin İmparator Claudius Gothicus Dönemi'nde (MS 266-270) Gotlar ya da İskitler tarafından kuşatıldığından bahsetmekte[367], Nollé de benzer bir şekilde MS 269 yılında Gotların Side'ye saldırdığını ve kente ulaşan su kaynağını kestiklerini ve Nymphaeuma zarar verdiklerini öne sürmektedir. Bunun üzerine su temininin uzun bir süre kesintiye uğramaması için MS 270 yılında ya da hemen sonrasında

[361]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:6, 54-58.
[362]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 106, 407-410.
[363]Mansel, 1966, **a.g.k.**, 495; İnan, 1978, **a.g.k.**, 532; İnan, 1979, **a.g.k.**, 892, 893; İzmirligil, 1979, **a.g.k.**, 1-25; Grewe, 1994, **a.g.k.**, 192-203.
[364]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 33.
[365]M. Adak ve F. Onur (2010). Side'de Epigrafik Çalışmalar. Ü. İzmirligil, G. Tanyeli ve Z. Ahunbay (Eds.), *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu 20-22 Nisan 2007.* Antalya: Siva Side Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı s. 52.
[366]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 106, 409.
[367]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 15.

Bryonianus Lollianus'un destekleriyle onarımının gerçekleşmiş olabileceğini dile getirmektedir[368].

2.2.3.2.3.2. *Quirinia Patra – Tetrapolitler/Quadriga mahallesi*

Tetrapolitler Mahallesi Gerusiası tarafından, Bryonianus Lollianus'un eşi Quirinia Patra'nın onurlandırıldığı diğer yazıt ise, bir önceki yazıtın oldukça yakınından ele geçmiştir (No: 4)[369]. Bosch yazıtı, *"Sevin Pegasis! Asil dukenarius, prokurator, primipilius, müessis ve vatansever Bryonianos Lollianus'un asil zevcesi, konsular'ların kızı ve torunu, vatansever Quirinia Patra'yı Tetrapolitler gerusiası (tebcil eder)"* olarak çevirmiştir[370]. Nollé ise, Quirinia Patra için Bosch'un ifade ettiği "*Sevin Pegasis*" bölümünü "*İyi şanslar Pegasios*" olarak çevirmiş ve genel olarak benzer ifadeler kullanmıştır[371]. Aynı zamanda senator soyundan gelen eşi Quirinia Patra, bir nymphe adı olan "*Pegasios*" olarak anılmıştır. Ayrıca, kelimenin kökeni Pegasus'tan gelmektedir. Bu nedenle Quirinia Patra'nın, Helikon Dağı'nda Pegasus'un toynak darbesiyle Hippokren pınarını fışkırtması ile ilişkili olarak Pegasios ismini almış olabileceği de düşünülmektedir[372]. Pegasus'un aynı zamanda baharı sembolize ettiği ve Quirina Patra'nın da kente suyu tekrar getirmesiyle beraber bu takma isimle ilişkisinin kurulduğu düşünülmektedir[373].

2.2.3.2.3.3. *Bryonianus Lollianus – Megalopolitler mahallesi*

Bryonianus Lollianus ve ailesinin onurlandırıldığı heykellere ait serinin bir diğeri Ana Kapı'dan girince C Caddesi'nin başladığı noktada bulunmuştur (No: 5)[374]. Yazıt, Nollé

[368]Nollé, 2001, **a.g.k.**, 402.
[369]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 7, 58-60. Bknz.: Tablo 35.
[370]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 7, 59.
[371]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 108, 411-412.
[372]Pegasus'un Hippokren pınarı ile ilgili efsane için bknz.: A. Erhat (1996). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 239.
[373]Nollé, 2001, **a.g.k.**, 404-405.
[374]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 105, 398.

tarafından, *"Bryonianus Lollianus, ünlü Ducenarius, Primipilarius, Procuratures'in eski sahibi, danışmanların akrabası, anavatanın kurucusu ve arkadaşı, Megalopolitlerin Gerusia'sını onurlandırdı. Büyük kapı 'nın yöneticisi Ktistios, nymphelerinin evinin yanına sizi yerleştirdi; böylece Zeus nehrinin ve sürekli akan suyun ilahi dalgalanmasının tadını çıkarırsınız. Çünkü sonsuz hattı kendi kaynaklarından cömertçe inşa ettin. İyi Şanslar, Ktistios!"* olarak çevrilmiştir[375]. Yazıttan öğrenildiği kadarıyla Bryonionus Lollianus, ducenarius, eski procurator ve primipilarius rütbelerini elinde tutmakta ve senator soyundan gelmektedir. Ayrıca kendisi, kentin 'kurucusu', hayırseveri ve sevgilisi olarak anılarak kendisine "*Ktistios*" onursal adı verilmiştir. Kehanete göre kentin kurucusu olan Apollon'un yanında yeni kurucu olarak anılmak, Bryonianus Lollianus için onur verici olmalıdır[376].

2.2.3.2.3.4. *Bryonianus Lollianus – Bomitler/Zeus Sunağı mahallesi*

Bomitler Mahallesi (Sunaklılar/Zeus Sunağı) adının geçtiği ve Bryonianus Lollianus'un onurlandırıldığı heykel kaidesi ise sütunlu caddenin yakınlarında Tiyatro'dan yaklaşık 200 m'lik bir mesafede bulunmuştur (No: 6)[377]. Nollé tarafından yazıt *"Bryonianus Lollianus, meşhur Ducenarius, eski prokuratür, konsüllerin akrabası, Primopilarius, vatanın kurucusu ve dostu, Zeus sunağından halkın Gerusia'sı tarafından onurlandırıldı! Senin yüzünden (..), sağdan (...) ağızdan (...). Bu yüzden insanlar sizin menfaatlerinize ve (...) resminize karşılık Zeus Sunağını dikti. Bol şanslar!"* şeklinde çevrilmiştir[378]. Bomitler Mahallesi olarak anılan mahallenin isminin bir Zeus Sunağı'ndan geldiği anlaşılmaktadır.

2.2.3.2.3.5. *Bryonianus Iasonianus Seleukos Anatolios – Megalopolitler mahallesi*

Bryonianus Lollianus ve eşi Quirinia Patra'nın oğlu Bryonianus Iasonianus Seleukos'un onuruna yaptırılan şu ana kadar bilinen tek kaide, Ana Kapı yakınlarında, C

[375]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 105, 398-401.
[376]Foss, 1977, **a.g.k.**, 161-171; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 105, 398-401.
[377]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 9, 61-62. Bknz.: Tablo 35.
[378]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 107, 410-411.

Caddesi'nin başlangından ele geçmiştir (No: 7)[379]. Yazıtta *"Megalopolitler gerusiası asil ducenarius, sabık procurator, primipilars, kurucu ve vatansever Bryanianus Lollianus'un oğlu, vatanın kurucusu Bryanianus Iasonianus Seleukos, diğer adı ile Anatolios'u (tebcil etti)."* ifadesi yer almaktadır. Bryonianus Iasonianus Seleukos Anatolios hakkında çok fazla bir şey bilinmemektedir[380]. Ancak, Seleukos adının MS 3. yüzyıl'ın ortalarında Side'de Pythia festivali için sunak inşa ettiği bilinen iki meclis üyesi tarafından kullanıldığı bilinmekte ve bu kişilerin Bryonianus Lollianus ile akraba olabileceği öne sürülmektedir[381].

2.2.3.3. Modesta ve Modestus'u onurlandırma yazıtları

Tetrapolitler gerusiası tarafından Tiyatro'da gerçekleştirilen gladyatör oyunlarının finansörlerinden Modesta ve Modestus'un onurlandırıldığı kabartmalı ve yazıtlı anıt eserler, II no'lu alan olarak nitelendirilen Tak'ın (D) dış yüzü önünde (Agoraya bakan cephede) ele geçmiştir (No: 1-2)[382].

Sütunları ilk farkeden Lanckoroński olmuş, birinin üzerinde sadece "ΜΟΛΕ" harflerini gördüğünden ve kabartmalı sütunlarda yer alan tasvirlerden kısaca bahsetmiştir (**Resim 61**)[383]. Sütunların üzerindeki yazıtlarla ilgili daha detaylı incelemeler yapan Bosch ilk sütundaki yazıtı *"Şanlı metropolis Side'nin kararı üzerine Tetrapolit'ler gerusia'sı, Artemios ismini de taşıyan, fıtri olarak hakkı seven Modestos'u (tebcil eder)"* şeklinde okumuştur[384]. Aynı yazıtı Nollé de, *"Tetrapolitlerin Gerusiası, ünlü Metropolis Side'nin genel bir kararı üzerine, Artemios olarak da adlandırılan Modestus'u onurlandırdı"* şeklinde dile getirerek Bosch'un tercümesine benzer bir öneri getirmiştir[385]. Bosch yazıtı,

[379]Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 116, 26. Bknz.: Tablo 35.
[380]Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 116, 26; Foss, 1977, **a.g.k.**, 163-164; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 110, 402.
[381]Nollé, 2001, **a.g.k.**, 402.
[382]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 133; Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:1, 48-50; Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:2, 50-52; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 209-210; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 111, 415-416; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 112, 416-419; A. Yurtsever (2012). *Side'de Romanizasyon Sürecinde Gladyatörler ve Agonlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lev. 1-2, 135-138. Bknz.: Tablo 35.
[383]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 133.
[384]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:1, 48-50.
[385]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 111, 415-416.

MS 3. yüzyıl ilk yarısına tarihlendirirken[386], Nollé bu yazıtın MS 3. yüzyıl'ın sonuna ait olduğunu ileri sürmektedir[387].

Kırmızı mermer yekpare taştan yapılan Modestus Anıtı, üzerine yuvarlak bir profilin oturduğu, sekizgen bir kaideden oluşmaktadır. Bunu, altta gladyatör sahneleri ve üstte bir yazıt plakası ile süslenmiş düz bir sütun şaftı izlemektedir. Solda bir dişi aslan, sağda ise sola doğru hareket eden yeleli bir erkek aslan yer almaktadır. Dişi aslanın altında, biri yuvarlak, diğeri kare kalkan taşıyan iki gladyatör birbirleriyle kılıçlarla dövüşürken tasvir edilmiştir. Arkalarında ise *exomis* içinde iki elini de kaldırmış bir kişinin betimlendiği, bu kişinin ise hakem olması gerektiği ileri sürülmektedir. Anıt yuvarlak bir üst profille sonlanmaktadır. En üstteki yüzeyin pürüzsüz olması ve herhangi bir giriş izine rastlanmaması nedeniyle bu kaidenin heykel taşımadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle eser, sadece onurlandırma görevi görmek amacıyla yapılmış olmalıdır[388].

Modesta'nın onurlandırıldığı diğer kabartmalı sütundaki yazıtı Bosch ve Nollé yine birbirine yakın ifadeler sunarak *"Ecdadından senatörler sınıfına mensup olan başrahibe Modesta'yı Sideli'lerin (altı) defa Neokoros olan metropolisinin kararı üzere Tetrapolitler gerusiası (tebcil eder)"* şeklinde tercüme etmişlerdir[389].

Eserin alt bölümü sağlam olmamasına rağmen Modestus Anıtı'ndaki gibi sekizgen bir postament üzerine oturuyor olması gerektiği düşünülmektedir. Sütun yüzeyinde iki sıra kabartma yer almakta, yazıt ise her iki kabartma sırasının tam ortasında bulunmaktadır. Yazıtın her iki yanında bir dişi, bir de erkek aslan tasviri yer almaktadır. Aslanların alt bölümünde ise birbirleriyle mücadele içinde betimlenen gladyatör grupları görülmektedir[390].

Her iki anıtın da sahip olduğu yazıtlardan, Tiyatro'da gladyatör ve hayvan dövüşlerinin gerçekleştirildiği ve yazıtlarda ismi geçen kişilerin bu etkinlikleri finans ettikleri anlaşılmaktadır[391]. Tiyatro'nun orkestrası ile caveası arasında devşirme kesme

[386]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:1, 48-50.
[387]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 111, 415-416.
[388]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 111, 415.
[389]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:2, 50-52; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 112, 416-419.
[390]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 112, 416-419.
[391]Mansel, 1962a, **a.g.k.**, 53; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 208.

taşlarla örülmüş duvarın, burada gerçekleştirilen gladyatör ve hayvan dövüşleri için seyircilerle orkestra arasında bir set görevi görmesi amacıyla oluşturulduğu düşünülmektedir[392]. Tiyatro'da gerçekleştirilen bu yeni düzenlemenin de MS 3. yüzyıl içerisinde yapılmış olması gerektiği öngörülmektedir[393].

2.2.3.4. Bule, demos ve büyük gerusia yazıtları

C Caddesi'nde yer alan büyük gerusia ile ilgili yazıtların hepsi I no'lu alandan ele geçmiştir. Bu yazıtlardan iki tanesi heykel kaidesi üzerinde yer almaktadır. Her iki yazıtta birbirine çok yakın noktalardan, C2 Caddesi'nin modern yerleşimin başladığı bölümünden ele geçmiştir[394].

2.2.3.4.1. Büyük Gerusia tarafından onurlandırılan bule ve demos yazıtları

Kaidelerin her ikisinde de aynı yazıt yer almakla birlikte, gerusia tarafından yüksek bule ve demos'un onurlandırıldığı ve bu iki kurumu temsil eden sembolik heykellerin dikildiği anlaşılmaktadır (No: 14-15)[395]. Söz konusu yazıtlar, *"Yüksek bule'yi saygı değer demos'u (tebcil eder). Bu heykeli şehrin büyük gerusiası (dikmiştir)."* şeklinde çevrilmiştir[396].

Yazıtlardan bule ve demos arasında doğmuş bir sorunun şehrin büyük gerusiası tarafından çözüme kavuşturulduğu ve iki kurumun yine büyük gerusia tarafından barıştırıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu yazıtlarda bule adının demos'tan hep önce ifade edilmesi dikkat çekicidir. Aynı şekilde heykel kaidelerinden birinin diğerinden 20 cm daha

[392]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 208.
[393]S. Erkoç (2019). Side Tiyatrosu'ndan Portre Bir Baş. *MJH,* (IX/2), s. 249, 250.
[394]Yazıtın ele geçtiği nokta günümüzde, 785 ada 18, 19 ve 35 ile 786 ada 1, 3 ve 4 parsellerin bulunduğu bölge olmalıdır.
[395]Bknz.: Tablo 35.
[396]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 10, 62; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 28-29, 293-296; Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 11, 63; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 28-29, 293-296.

yüksek tutulmuş olması da olasılıkla yüksek kaidenin bule'nin kişileştirildiği heykeli taşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Yazıtlardan yola çıkarak bu noktada propaganda amacı güdüldüğü ileri sürülebilir. Ayrıca yazıtların bir diğer önemi de her iki kaidede de adının geçtiği "büyük gerusia" ifadesidir. Böylece kentte mahalli gerusiaların yanı sıra tüm bu gerusiaların hepsinin üzerinde büyük şehir gerusiasının olduğu anlaşılmaktadır[397].

2.2.3.4.2. Büyük Gerusia tarafından onurlandırılan kutsal senato yazıtı

Tiyatro'nun karşısında batı portiko üzerinden ele geçen ve aynı noktadaki imparator isimlerinin yer aldığı yazıtlı heykel kaidelerine yakınlığından dolayı da önem teşkil eden, senatonun onurlandırıldığı yazıtlı heykel kaidesi dikkat çekicidir (No: 16)[398]. Yazıt, Bosch tarafından *"İmparatorun ecdadının ilahi nesebinin yanında parlak bule, kuvvetli demos ve Sidelilerin altı defa neokoros olan parlak ve meşhur şehrinin muhterem, imparator seven ve asil gerusiası-ki gayri kabili cerh ilahe Athena'nın ve gerusiasının ali deipnisterion'undaki ilah Dionysos'un neokorosudur – ulvi senatoyu (tebcil eder)"* olarak çevrilmiştir[399]. Nollé ise, bu yazıtı *"İmparatorun, en görkemli bulenin, sadık demosun ve Sidelilerin altı defa neokoros alan saygıdeğer, imparator seven, şanlı ve büyük gerusiası – iltica eden tanrıça Athena ve tanrı Dionysos'un neokorosu kutsal ziyafet salonlarını, kutsal senotaya adadı"* olarak okumuştur[400].

Yazıt, Bosch tarafından MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiş, ancak Nollé bu yazıtın MS 3. yüzyıl sonlarına ait olması gerektiğini ileri sürmüştür. Söz konusu metinde geçen "Sidelilerin altı defa neokoros olan" ifadesi ile Bosch'un tarih önerisi arasında çelişki bulunmaktadır. Sözü edilen dönemde Side'nin neokoros ünvanı almadığı, kentin ilk ünvanını, İmparator Valerianus Dönemi'nde (MS 253-260) elde ettiği, sikkelerden[401] ve

[397]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:10-11, 62-64; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 28-29,
[398]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:18, 66. Bknz.: Tablo 35.
[399]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:18, 66-67.
[400]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 26, 286.
[401]SNG v. Aul. 11 (1965). Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland, Sammlung H. von Aulock, Vol. 11 Pamphylien. Berlin: Verlag Gebr. Mann, 4835.

Büyük Hamam'da açığa çıkartılan bir yazıttan[402] bilinmektedir. Aurelianus Dönemi'ne (MS 270-275) ait bir kent sikkesi üzerinde kentin üçüncü neokoros ünvanına sahip olduğu anlaşılmaktadır[403]. C2 Caddesi'nden ele geçen yazıtın ise, MS 3. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmesi ve metinde sadece tek bir imparatordan söz edilmesi üzerine, bu dönemde hüküm sürmüş eş imparatorlar gözardı edildiğinde geriye Aurelian, Tacitus ve Probus kalmaktadır. Bu nedenle yazıtın MS 270-282 yılları arasına tarihlendirilmesi gerektiği öne sürülmektedir. Bu durumda Side'nin tüm neokoros ünvanlarını MS 253-282 yılları arasında kazandığı anlaşılmaktadır[404].

Metinde geçen bir diğer önemli nokta, Nollé'nin çevirisinde dile getirilen "Büyük Gerusia" ifadesinin bu yazıtta da yer alıyor olmasıdır. Aynı ifadenin geçtiği diğer yazıtla (No: 17) beraber bu yazıtın da 1 no'lu alandan ele geçmesi dikkat çekicidir.

2.2.3.4.3. Büyük Gerusia onuruna yaptırılan yapıların ithaf yazıtları

Tak yapısında (D) lento olarak kullanılan bir bloğun üzerindeki yazıtta, bir avukat olan ve Proklos adıyla da anılan Sophron adındaki bir kişi tarafından kutsal ziyafet salonunun yeniden onarımına ilişkin bilgiler yer almaktadır (No: 17)[405]. Söz konusu yazıtın tahrip olmuş harf ve kelimeleri, yerlerine gelebilecek en uygun şekilde tamamlanıp çevirisi aşağıdaki gibi tamamlanmıştır.

"*(Sonra ...) ... karar ...) valinin gayretli teşviki ile Pupilius, biri (...) ve her şeyden önce şehrin ve Gerusia'nın koruyucusu ve hayırseveridir, selefleri olarak hakları korudu. Valilik, şanlı ve imparatorluk seven, kutsal ve büyük Side Büyük Gerusia'nın yaşam haklarının eski avukatı olan Sophron olarak da anılan Proklos'u, kutsal ziyafet salonunu ziyafetlerine uygun hale getirmek için fonlarından inşa etti ve yeniden restore etti. İyi şanslar Telemachios!"*[406].

[402]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 183, 65-67.
[403]SNG v. Aul. 11., 4864.
[404]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No:26, 285-290; Baz, 2012, **a.g.k.**, 34-35. Bknz.: Tablo 35.
[405]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 153, 471, 472.
[406]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 153, 473.

Side'deki gerusia ziyafet salonunun anıtsal kapısına inşaat çalışmaları ile ilgili notlar oyulmuştur. Bu metnin başında muhtemelen gerusianın, ziyafet salonunu restore etme kararı aldığı belirtilmiş olduğu düşünülmektedir. Metinde ziyafet salonunun yapımını destekleyen, şehrin ve gerusianın hamisi olan ve görevdeki selefleri gibi haklarını koruyan bir il valisinden bahsedilmektedir. Bu valinin de yine Tak yapısında devşirme olarak kullanılan bir blok üzerindeki yazıtta yer alan Tiberius Claudius Bithynicus ya da sonrasında görev yapmış bir valinin olabileceği düşünülmektedir[407].

Yazıtın sadece ziyafet salonunun girişinde Proklos'un gerçekleştirdiği bir onarımla ilgili olmadığı, aynı zamanda bütün yapının inşasına ilişkin bilgiler içerdiği de öne sürülmektedir[408]. Bu durumda yazıtta ismi tahrip olan valinin Tiberius Claudius Bithynicus olma ihtimali üzerine durulmaktadır. Her iki yazıtında aynı yapıda devşirme olarak kullanılmış olması da bunların aynı yapıya ait olabileceğini düşündürmektedir (No: 17-18). Tiberius Claudius Bithynicus'un, Hadrianus Dönemi'nde Samnium'da olduğu bilinen Aeclanum'lu İlvirle olan ilişkisinden dolayı valinin adının geçtiği yazıtın Hadrianus Dönemi'ne ait olması gerektiği ileri sürülmektedir[409]. Fakat Proklos yazıtı ise MS 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başı arasına tarihlendirilmektedir[410].

Proklos ya da Sophron olarak tanınan kişi, Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin güney stoasındaki nişlerden birinin içerisinde bir heykelle onurlandırılmıştır. Herme şeklinde yapılan heykelin yazıtında verilen bilgiler sayesinde bu kişiyi daha yakından tanımak mümkün olmuştur[411].

[407]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 153, 473.
[408]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No:154, 475.
[409]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 154, 475.
[410]Bean, 1956, **a.g.k.**, No:51, 83-84; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 153, 471-474.
[411]J. Nollé (2018). Epigrafi Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *KST,* (40/2), s. 429, 430; Yurtsever, 2019, **a.g.k.**, 56, 57.

2.2.3.5. Diğer Onurlandırma Yazıtları

2.2.3.5.1. Publius Servilius Vatia Isauricus (?) ya da Lucius/Gaius Valerius Flaccus (?)'un onurlandırma yazıtı

Yuvarlak formlu mermer bir kaidenin üzerinde yer alan yazıt, Tiyatro'nun kuzey ucundaki C2 Caddesi'nin başlangıcından ele geçmiştir (No: 50)[412]. Yazı karakteri sayesinde eser, araştımacılar tarafından MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Yazıt ikincil kullanımla birlikte bir kuyu bileziğine dönüştürülmüş ve halat izlerinin bulunduğu bölümlerdeki yazılar tahrip olmuştur[413].

Yazıtta, Geç Cumhuriyet Dönemi'nde yüksek rütbeli bir Roma vatandaşının kentin hamisi olarak onurlandırıldığı ifade edilmektedir. Bu yazıta kadar, kentin hamisi olduğunu bildiğimiz Gnaues Pompeius Magnus'un onurlandırıldığı yazıt dışında, benzer bir bulgu günümüze kadar ele geçmemiştir[414]. Yazıtta şehrin koruyucusu olarak nitelendirilen prokonsülün kim olduğu ise kesin olarak tespit edilememiştir[415].

Araştırmacılar tarafından yazıtta adı geçen kişinin kim olabileceğine yönelik çeşitli öneriler getirilmiştir. Bu önerilerden ilki, Iulius Caesar tarafından MÖ 48 yılında Asia Eyaleti prokonsüllüğü ile ödüllendirilen Publius Servilius Vatia İsauricus'tur. Küçük Asia'nın batısındaki birçok kentte kendisine bahşedilen çok sayıdaki onurlandırma yazıtlarının yanı sıra, MÖ 79 yılında konsül olan ve aynı adı taşıyan babasının MÖ 78-75 yıllarında korsanlara karşı gerçekleştirilen mücadeler sırasında Side'yi bir üs olarak kullanmış olması[416], Publius Servilius Vatia İsauricus'un bu yazıtta onurlandırılmış olabileceğini düşündürmüştür. Bu nedenlerden dolayı yazıtta ismi anılan kişinin yüksek olasılıkla Publius Servilius Vatia İsauricus olması gerektiğine değinen araştımacılar, yine de yazıtta anılan ünvanlar nedeniyle bu isme temkinli yaklaşmaktadır[417].

---

[412]Bknz.: Tablo 35.
[413]M. Adak, E. N. Akdoğu-Arca ve M. Oktan (2015). Neue Inschriften aus Side. *Philia*, (1), No: 1, s. 90-91.
[414]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 101, 15; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 54, 333-335; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 72-73.
[415]Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 1, 91-92.
[416]M. Kurt ve E. Karakuş (2023). Geç Roma Cumhuriyeti Dönemi'nden Seçkin Bir Devlet Adamı: P. Servilius Vatia Isauricus. *Cedrus*, (XI), s. 135-163.
[417]Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 1, 91-92.

İkinci öneri ise, ifade edilen ünvan nedeniyle bu yazıtın MÖ 1. yüzyılın başlarına ait olduğu ve Sideliler tarafından onurlandırılan senatörün ise MÖ 90'lı yılların ikinci yarısında birbirini takip edecek şekilde Asia Eyaletinin başına geçen Lucius ya da Gaius Valeius Flaccus kardeşlerden biri olması gerektiği yönündedir. Publius Servilius Vatia İsauricus'ta olduğu gibi iki kardeşin de başta Kolophon olmak üzere, Asia Eyaletindeki diğer kentleri de himayeleri altına aldıklarına yönelik bulgular mevcuttur. Araştırmacılar tarafından, eski bir *patrici* ailesinden gelen iki kardeşin etkisiyle, kentin bu kişilerin koruması altına alınması sadece fayda sağlamakla kalmayacağı, aynı zamanda korsanlarla işbirliği yapma gibi kötü bir üne sahip Side için kentin Romalılar nezdindeki itibarını arttırmış olabileceği öne sürülmektedir[418].

2.2.3.5.2. Genç Hadrianus yazıtı

Tiyatro'nun girişinde, C2 Caddesi'nin doğu portikosuna ait stylobat hizasında kireç taşı bir heykel kaidesinin kısa kenarındaki yazıtta, Genç Hadrianus ve Glauketes isimli iki kişinin adı geçmektedir (No: 51)[419]. Harf karakterleri nedeniyle MS 3. ya da 4. yüzyıla tarihlendirilen yazıtta adı geçen Genç Hadrianus'un yerel bir ileri gelen olduğu ileri sürülmektedir. Glauketes isminin ise, Küçük Asia'da nadiren görülen bir isim olduğu belirtilmektedir. Bloğun uzun kenarında da bir yazıtın yer aldığı görülse de bu bölüm toprak altında kaldığından incelenememiştir[420].

2.2.3.5.3. Olympis'in bağışladığı sütun

C1 Caddesi doğu portikosu üzerinde, Agora'nın kuzeydoğu köşesinde, Kat. No.: 240 no'lu, Tip 2a sütun gövdesi üzerinde birer satır olmak üzere iki yazıt arasında ayakta duran bir erkek figürü tasvir edilmiştir (No: 52)[421]. Üstteki yazıtta Olympis adında bir

[418]Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 1, 92-93.
[419]Bknz.: Tablo 35.
[420]Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 5, 97.
[421]Bknz.: Tablo 35.

kadının ismi geçmekte, bu da araştırmacılar tarafından sütun bağışçısının ismi olarak kabul edilmektedir. Bu yazıtın altında, cepheden gösterilmiş sakallı erkek tasvirinin ise hemen altındaki yazıttan Varus adında bir kişiyi temsil ettiği anlaşılmaktadır. Bu kişinin, sütunu bağışlayan Olympis isimli kadının kocası ya da ailesinden biri olabileceği düşünülmektedir. Ancak bu isim Güney Anadolu kentlerinde yaygın bir şekilde kullanıldığı için, bu kişinin yerel bir aileye mensup olduğu ileri sürülmektedir[422].

Yazıtlar ise, harf karakterleri üzerinden MS 3. yüzyıl içerisinde değerlendirilmektedir[423]. Bu durum caddede söz konusu dönem içerisinde gerçekleştirilen onarım faaliyetleri ile ilişkili olmalıdır. C1 Caddesi üzerinde, Ana Kapı gerisindeki meydanda[424] ve Agora Hamamı hizasındaki batı portikodaki düzenlemeler[425] dışında söz konusu dönemde, Tip 2a sütun gövdelerinin de caddeye eklendiği anlaşılmaktadır[426].

2.2.3.5.4. Cadde üzerindeki anıtlar (?) ile ilişkili yazıtlar

Caddeden ve çevresinden ele geçen iki yazıt, C2 Caddesi'nde yer alması muhtemel anıtlarla ilişkilidir. Bunlardan ilki; Tiyatro ile C2 Caddesi'nin arasında tespit edilen, bir Aphrodite rahibesi'nin kocası tarafından onurlandırıldığı yazıttır (No:29)[427]. Üç blok halinde ele geçen bu yazıtın bir anıta ait olduğu düşünülmektedir[428].

Yine bir anıt ile ilişkilendirilen diğer yazıt ise, C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun kuzeyinde başladığı noktadan sahile doğru inen modern yol üzerinden ele geçmiştir (No: 28)[429]. Yazıtta, Legio III Cyrenaica tribünü, Mısır'ın Iuridicus'u ve Kapadokia-Kilikia Eyaleti'nin procuratoru C. Iulius Proculus onurlandırılmıştır. Bu kişinin adı, Pisidia

[422]Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 22, 112-113.
[423]Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 5, 97.
[424]Ana Kapı gerisindeki meydanda gerçekleştirilen düzenlemelr için bknz.: 2.2.5.1. Ana Kapı ve Meydan.
[425]Agora Hamamı hizasındaki caddenin batı portikosunda gerçekleştirilen düzenlemeler için bknz.: 2.2.5.5. I1 ve I2 Çeşmeleri.
[426]Tip 2a sütun gövdeleri için bknz.: 3.5. Sütun Gövdeleri.
[427]Bknz.: Tablo 35.
[428]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 121, 30-31; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 98-99, 387-389.
[429]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 118, 27-28. Bknz.: Tablo 35.

Antiokheia'da ele geçen başka bir yazıtta da geçtiğinden, C. Iulius Proculus'un kimliğine ilişkin daha kapsamlı bilgilere sahip bulunmaktayız[430].

Yazıtlardan, C. Iulius Proculus'un Pisidia Antiokheia'dan geldiği ve memleketinde *duumvirlik* de dahil olmak üzere çeşitli görevlerde bulunduğu bilinmektedir. Kızlarından biri muhtemelen Side kentinin bir vatandaşıyla evlenmiş ve yazıtta adı geçen Marcus bu birliktelikten doğmuştur. Öldüğünde adına bir anıt dikilmiş, bu anıt aynı zamanda büyükbabasına ve en az bir akrabasına (büyükanne, kız kardeş?) adanmıştır. C. Iulius Proculus, 'legio III Cyrenaica'da (Mısır'da) askeri bir mahkemeden sonra Mısır'ın Iuridicus'u olmuş ve Nero zamanında Kapadokia ve Kilikia Eyaletleri'nin 'procurator'u konumuna yükselmiştir. Bean, Pisidia Antiokheia yazıtında İmparator Nero'nun adının geçtiğinden söz etmekte, bu nedenle Side yazıtının da Nero Dönemi'ne ait olması gerektiğini öne sürmektedir. Ancak Nollé, imparatorun adının yazıtta geçmemesini, Nero'nun *damnatio memoriae*'ye uğramasıyla ilişkilendirmekte, bu nedenle yazıtı Flaviuslar Dönemi'ne tarihlendirmektedir[431].

2.2.3.6. Caddedeki Geç Antik Çağ düzenlemelerine ilişkin yazıtlar

C Caddesi'nde ele geçen mimari üst yapı elemanlarından hareketle caddenin MS 5. yüzyıl ikinci yarısı itibariyle yeniden elden geçirildiğine ilişkin somut bulgular bulunmaktadır. Aynı şekilde bu bulguları destekleyecek önemli bir yazıt grubu da cadde çevresinden ele geçmiştir.

2.2.3.6.1. Theodoros tarafından yaptırılan portiko zemin mozaiği üzerindeki yazıt

C1 Caddesi'nin doğu portikosu üzerinde ve Mansel tarafından R1-R2 olarak isimlendirilen konut yapılarının[432] hemen önünde, mozaik döşemede Theodoros isimli bir

[430]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 118, 27-28; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 55, 335-337.
[431]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 118, 27-28; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 55, 335-337.
[432]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 15-23; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 157-162; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 241-255.

kişinin yaptırdığı mozaik için ithaf yazıtı bulunmaktadır (No: 24)[433]. Yazıt, *"Bu mozaik …atos'un oğlu Theodoros yılında, (…) ve Baba, indiksiyon'un 1. yılının 10. ayında yeniden yapılmıştır."* şeklinde çevrilmiştir[434]. Yazıtta adı geçen Theodoros adlı kişinin Tiyatro'da da benzer onarım veya yenileme faaliyetlerine yardım ettiği buradan ele geçen yazıtlardan bilinmektedir[435]. Tiyatronun onarımı için Theodoros'un yanında Phronton adlı bir kişiden daha söz edilmekte ve bu onarıma ilişkin bilgiler Tiyatro'dan ele geçen dört farklı yazıtla temsil edilmektedir[436]. Theodoros'un aynı zamanda Tiyatro'dan ele geçen yazıtlarından birinde, kentte kötü durumdaki başka yapılara da müdahale ettiğine ilişkin bir bilgi de verilmektedir[437].

Mozaik üzerindeki Theodoros yazıtı, MS 5. yüzyıl'a tarihlendirilmektedir (**Resim 62**)[438]. Mevcut durumda caddeye ait portiko zeminlerinin mozaikle kaplanması ve mimari üst yapı elemanlarının da elden geçirilmiş olması birbirine oldukça yakın dönemlerde gerçekleşen onarım faaliyetleri ile ilgili olduğu görülmektedir[439]. Yazıttan anlaşıldığı üzere Theodoros'un sadece portikodaki mozaiği yenilediği anlaşılmakta, mimari elemanlarının yenilenmesi ile ilgili bir ilişkisinin olup olmadığına yönelik bir bilgi verilmemektedir.

2.2.3.6.2. Paulos/Proklos? tarafından yaptırılan portiko zemin mozaiği üzerindeki yazıt

C2 Caddesi'nin batı portikosundaki zemin mozaiği üzerinde bulunan bir başka yazıt, yine caddedeki mozaik onarımı ile ilişkin bilgiler içermektedir (No: 25)[440].

Yazıt, Bean tarafından "(Bu mozaik) alçakgönüllü müdür Paulos (?) zamanında (yapılmıştır)." şeklinde çevirilmiştir[441]. Ancak Nollé, burada adı geçen kişinin Proklos

[433]Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 70, 95-96. Bknz.: Tablo 35.
[434]Bean, 1956, **a.g.k.**, No:70, 95-96; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164, 483-484.
[435]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 151-152, 470-471.
[436]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No:149-152, 467-471.
[437]Mansel, 1956, **a.g.k.**, Lev. XV, Res. 57; Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 90, 8-9; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 152, 471.
[438]Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 70, 95-96; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164, 483-484.
[439]Ş. Yıldırım (2017). Mimari Plastik Veriler Işığında Erken Bizans Döneminde Side'de Sütunlu Caddelerin Onarımı. *Seleucia,* (7), s. 187-206.
[440]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 181, 64. Bknz.: Tablo 35.
[441]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 181, 64.

olması gerektiğini öne sürmektedir[442]. Nollé'nin önerdiği isime sahip kişi, Büyük Gerusia'ya ait ziyafet salonunun onarımını üstlenen Sophron ya da Proklos olarak anılan kişiden farklı olmalıdır[443]. Söz konusu ziyafet salonu onarımı ile ilgili yazıt MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir[444]. Paulos ya da Proklos isminin geçtiği yazıt ise, Bean tarafından MS 6. yüzyıl içerisine tarihlendirilmektedir[445].

Yazıttan, Paulos ya da Proklos adlı kişinin aynı Theodoros gibi portikodaki mozaik zeminin yapımını üstlendiği görülmektedir (**Resim 63**)[446]. Böylece farklı noktalarda yer alan portiko zemin mozaiklerinin, yine farklı kişiler tarafından masraflarının üstlenildiği anlaşılmaktadır. Ancak birbirine yakın dönemlere tarihlendirilen her iki mozaik yazıtından anlaşılacağı üzere, bu düzenleme çalışmalarının aynı yapı programı çerçevesinde gerçekleşmiş olduğu ileri sürülebilir.

2.2.3.6.3. Pelagios/Georgios? tarafından yenilenen portiko

Portikonun yenilendiğine dair üçüncü bir yazıt ise, C1 Caddesi'nin başlangıcında, Anıtsal Nymphaeum'a yakın bir noktada tespit edilen beyaz mermerden profilli bir kaidedir (No: 26)[447].

Yazıt Nollé tarafından *"Bu stoa en iyi hatip Skolastikus ve Baba Pelagios zamanında, 6. İndiksiyonda yenilendi."* olarak çevrilmiştir[448]. Onur ise, Nollé tarafından Pelagios olarak okunan ismin Georgios olması gerektiğini önermektedir (**Resim 64**)[449]. Bu yazıta benzer bir şekilde diğerinin oldukça yakınından yine *"Bu stoa en iyi hatip Skolastikus ve Baba Pelagios zamanında, 6. İndiksiyonda (yenilendi.)"* olarak tercüme edilen ikinci bir yazıt daha ele

[442]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 163, 482-483.
[443]Sophron ve Proklos ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 2.2.3.2.5.3. Büyük Gerusia onuruna yapıtırılan yapıların ithaf yazıtları.
[444]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No:153, 471-474.
[445]Bean, 1965, No: 181, 64.
[446]Theodoros yazıtı için bknz.: 2.2.3.2.6.1. Theodoros tarafından yaptırılan portiko zemin mozaiği üzerindeki yazıt.
[447]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164a, 484-485. Bknz.: Tablo 35.
[448]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164a, 484-485.
[449]Onur, 2006, **a.g.k.**, 196-197.

geçmiştir (No: 27). Söz konusu yazıtlarda Georgios adında tek bir kişiden bahsedildiği ve her iki yazıtın da MS 5. yüzyılın ortası ile 6. yüzyıl'ın başı aralığına tarihlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (**Resim 65**)[450].

Aynı bilgilerin paylaşıldığı iki yazıtta da portikonun elden geçirildiğine ilişkin bilgi verilmektedir. Ancak, bu noktada yapılan düzenleme eserlerin buluntu noktaları göz önünde bulundurulduğunda hangi caddeye ya da hangi portikoya ait olduğuna ilişkin net bir bulgu sunmamaktadır. Ayrıca portikonun hangi bölümüne ne denli bir müdahale gerçekleştiğine ilişkin de somut bir veri bulunmamaktadır.

2.2.3.6.4. Sütunların yenilenmesine ilişkin yazıt

Tiyatro yakınlarındaki bir Bizans yapısında devşirme olarak kullanıldığı ifade edilen yazıtlı kireç taşı blok, caddelerde gerçekleştirilen imar faaliyetlerine yönelik bilgi içermesinden dolayı önemlidir (No: 35)[451].

Yazıtta ismi okunamayan bir valinin yönetiminde bir yapıya ait 250 sütunun yenilendiği ifade edilmektedir. Nollé sözü edilen yapının, muhtemelen depremle tahrip olmuş bir sütunlu cadde olması gerektiğini düşünmektedir. Araştırmacı, yazıt ile ilgili kesin bir tarih önerisi getirmese de hem yeni inşaat hem de onarım faaliyetlerinin Geç Antik Çağ'da valilerin en önemli görevlerinden biri olduğunu belirtmektedir[452].

MS 5. ve 6. yüzyıllarda birçok yapıda olduğu gibi kentin caddelerinde kapsamlı onarım faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Günümüze kadar yazıtta sözü edilen onarım faaliyetinin hangi cadde ya da caddeleri kapsadığı kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak bu çalışma ile beraber, belirtilen dönem aralığında özellikle C1, B ve Küçük "c"

[450]Onur, 2006, **a.g.k.**, 197-198.
[451]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 156, 476-477. Bknz.: Tablo 35.
[452]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 156, 476-477.

Caddeleri'nde imar faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, sütunlarının kaidelerinden başlıklarına kadar yenilendiği anlaşılmıştır[453].

2.2.4. Heykeller

A. M. Mansel'in kazı başkanlığında 1947/48 yıllarında C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünde, 1959/60 yıllarında ise C1 Caddesi bütününde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda yayımlanan kazı raporlarında, ele geçen heykel buluntularından ve buluntu yerlerinden bahsedilmiş olmasına rağmen, tarif edilen buluntu yerlerinin yazıtlarda olduğu gibi net bir konum ifade etmediği anlaşılmıştır. Ancak, Mansel'in raporlarında caddenin hangi bölümlerinde ne zaman çalışmalar yapıldığının, İnan'ın yayınında ise heykellerin buluntu yıllarının belirtilmiş olması, bu heykellerin caddenin hangi bölümünde gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda ele geçtiğine ilişkin bir fikir sunmaktadır.

Çalışmada, plan üzerinde heykel buluntularının konumları işaretlenmiş ve buluntu yoğunluğunun caddenin dört ayrı bölümünde toplandığı tespit edilmiştir. Bunun sonucunda ise yazıtların yanı sıra heykel buluntularının da caddenin doğrultusunda kırılmalar yaşandığı bölümlerde yoğunlaştığı anlaşılmıştır.

Caddenin hangi bölümünden ele geçtiği bilinen toplam on beş heykel ve heykel parçası bulunmaktadır. Bunlardan on bir tanesi I no'lu alandan, üç tanesi II no'lu alandan, bir tanesi ise IV no'lu alandan ele geçmiştir. III no'lu alanda ise, heykel ya da heykel kaidesi yer almamaktadır. Ayrıca bu eserler dışında, C Caddesi'nden bulunduğu bilinen ancak buluntu yerleri ile ilgili çok geniş bir ifade kullanılan otuz heykel parçası daha mevcuttur.

[453]Erken Bizans Dönemi'nde Side caddelerindeki onarımlar ile ilgili çalışmalar gerçekleştiren Yıldırım, C ve B Caddeleri'nde MS 5. yüzyıl içerisinde kapsamlı bir imar faaliyetine gidildiğini ifade etmektedir (Yıldırım, 2017, s. 199). Ancak günümüzde yazıtta sözü edilen sütun yenileme faaliyetlerinin C Caddesi'nin sadece C1 olarak nitelendirilen Ana Kapı-Tiyatro güzergahı ile B ve Küçük "c" Caddeleri'ne tesir ettiği tespit edilmiştir.

2.2.4.1. *İdeal heykeller*

2.2.4.1.1. *Herakles Farnese heykeli ve Herakles başı*

Tak yapısına 25-30 m.'lik bir mesafede, I no'lu alan içerisinde tespit edilen Herakles Farnese Heykeli, caddede iyi durumda korunmuş şekilde ele geçen az sayıdaki heykellerden bir tanesidir (No: 2)[454].

Herakles, üzerine aslan postu atılmış sopasına sol koluyla yaslanmaktadır (**Resim 66**). Sopasının tokmak kısmının olduğu bölümde yer alan boynuz nedeniyle, başka Herakles tasvirlerinde olduğu gibi burada bir boğa başının olması gerektiği ileri sürülmüştür. Heraklesin sol kolu dirsekten hafif bükük bir şekilde sopanın ve postun üzerinden aşağıya doğru uzanmakta ve eli aslanın yelesini tutmaktadır. Sağ kolu ise, yine dirsekten bükük olarak arkaya doğru uzanmakta ve avucunun içinde üç tane Hesperid elması tutmaktadır. Dionysos'un atribüsü olarak tanımlanan asma yapraklı çelengin heykelde kullanılmış olması, Dionysos ile Herakles'in kardeş olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Eser İnan tarafından Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilmektedir.

Nollé, İmparatorluk Dönemi Herakles Farnese tasvirli sikkelerin, Apollon onuruna düzenlenen Pythia oyunlarını[455] tanımlamak için kullanılan bir motif olarak tercih edildiğini belirtmektedir[456]. Herakles Farnese heykelinin de benzer bir amaçla kent merkezi olarak nitelendirilebilecek bu noktada tercih edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Tüm korunan bu Herakles heykelinin dışında, 1948 yılında C2 Caddesi kazıları sırasında Tak yapısının hemen yakınında tanrıya ait bir baş ele geçmiştir (No: 6)[457]. Bu başın da Herakles'in Farnese tipi ile uygunluk gösterdiği ve aynı döneme tarihlendirilmesi

[454]Bean, 1956, **a.g.k.**, No:1, 50; İnan, 1975, **a.g.k.**, 78-83, Lev. XL. Bknz.: Tablo 36.
[455]Agon Phobeios olarak adlandırılan oyunların yerini alan Pythia Agonu kentte ilk defa Gordianus III Dönemi'nde (MS 243 yılında) M. Aurelius Obrimianus Konon tarafından düzenlenmiştir. Agon, yazıtlarda *Agon Apollonios Gordianeios Antoninios*, sikkelerde ise *Pythia* olarak isimlendirilmektedir. Nollé, 1990, **a.g.k.**, No. 96, 98, Res. 18, s. 257. Kentte Pythia agonunun düzenlendiğine ilişkin ayrıca bir de altınla kaplı taşınabilir bir sunağa ait altlık ele geçmiştir. Nollé, 2001, **a.g.k.**, 442-451.
[456]Nollé, 1993a, **a.g.k.**, 120.
[457]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 31, 84, Lev. XLI, 2-4. Bknz.: Tablo 36.

gerektiği öne sürülmektedir (**Resim 67**). Ancak, ölçüleri oldukça küçük olduğu için eserin gerçek yerinin caddeden çok, konum açısından yakınlığı nedeniyle Agora'nın kuzeybatısındaki dükkanlarda yer alıyor olması mümkündür.

2.2.4.1.2. *Eros Başı fragmanı ve Eros torsosu*

1948 yılı kazılarında, bir çocuk başı veya Eros olabileceği düşünülen bir baş parçası ele geçmiştir (**Resim 68**)[458]. C Caddesi kazısından ele geçtiği bilinen eserin, söz konusu yılda caddenin, Tiyatro'nun kuzeyi ile modern yerleşim arasında kalan bölümünün kazısı yapıldığından, C2 Caddesi'ne ait I no'lu alan içerisinden ele geçtiği görülmektedir (No: 3)[459].

Eserin yüzünün sadece sağ tarafı kısmen korunmuştur. Eser, saç üslübundan hareketle MS 3. yüzyıl'ın üçüncü çeyreği içerisinde değerlendirilmiştir[460].

C1 Caddesi'nin Agora'nın kuzeybatısına rastlayan ve II no'lu alan olarak nitelendirilen bölümünde, 1959 yılı cadde kazıları sırasında bir de Eros Torsosu ele geçmiştir (No: 7)[461]. İki parça halinde ele geçen torsonun baş, boyun, sol kol, sağ el ve vücudun belden aşağısı eksiktir (**Resim 68**). Sırtındaki kanat izleri eserin Eros olarak tanımlanmasına neden olmuştur[462]. Eseri ilk kez bilim dünyasına tanıtan İnan, eserin korunmuşluk durumu iyi olmadığı için bir tarih önerisinde bulunmamıştır.

2.2.4.1.3. *Athena başı (Athena Hope)*

İnan, 1959 yılında C Caddesi kazıları sırasında Tiyatro'nun önünden Athena'ya ait bir heykel başının ele geçtiğini ifade etmektedir. Ancak, 1959 yılında caddenin Ana Kapı ile

[458]Bean, 1956, **a.g.k.**, No:7, 52.
[459]İnan, 1975, **a.g.k.**, No:90, 139-140, Lev. LXXV, 4. Bknz.: Tablo 36.
[460]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 90, 151.
[461]Bknz.: Tablo 36.
[462]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 33, 88, Lev. XLIII, 1-2.

Tak (D) arasında kalan bölümünde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir[463]. Bu durumda, İnan'ın eserin Tiyatro'nun önünden ele geçtiğine yönelik ifadesi, buluntu yeri açısından çelişki içermektedir[464]. Araştırmacı, eserin üzerinde harç kalıntıları bulunduğundan Bizans Dönemi'nde yapı malzemesi olarak kullanıldığını ileri sürmektedir (No: 4)[465].

Miğferin altından takip edilebilen ve alın üzerinde ortadan ikiye ayrılan dalgalı saçlar geriye doğru taranmıştır (**Resim 69**). Yanaklar dolgun ve genişçe olmakla birlikte, gözler iri ve göz bebekleri işlenmemiştir. Başın, Attika tarzı bir miğfere sahip olduğu, miğferin ise figürlerle süslendiğine işaret eden kabartma izlerinin yer aldığı öne sürülmektedir. Bunlardan sadece sağ taraftaki figürün seçilebildiği ve bunun bir hayvanın bacağı olabileceği öne sürülmektedir. Bu bacağın da bir griffona ait olduğu ve aynı şekilde miğferin diğer karşılığında da başka bir griffonun daha olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Eserin bu özellikleriyle Athena Hope heykeli ile benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Araştırmacı başı, Antoninus'lar Dönemi başlarına tarihlendirmiştir[466].

2.2.4.1.4. *Silenos başı fragmanı*

C2 Caddesi'nde bulunan ve buluntu yeri net bir şekilde bilinen eserlerden biri Silenos Başı'na ait bir fragmandır. Eser, Tiyatro'nun IX. kemerinin yakınında bulunmuştur (No: 9)[467]. Bu durumda, eserin Tiyatro'nun ana girişine yakın bir noktadan ele geçtiğini söylemek mümkündür.

Başın sol bölümünde kırıklar bulunmakta, sol kulak, yanağın bir kısmı ile çene ise eksiktir (**Resim 70**). Saçsız bir şekilde işlenen baş, sarmaşık yapraklarından oluşan bir çelenk ile süslüdür. Alında yatay iki derin kırışıklık ve kaşların çatıldığı noktada dikey bir kırışık

[463]Mansel, 1961, **a.g.k.**, 524.
[464]İnan'ın eserin buluntu yeri olarak tarif ettiği bölüm C2 Caddesi'dir. Ancak, kazı raporlarında 1948 ve 1949 yılları dışında C2 Caddesi'nde kazı çalışmaları gerçekleştirildiğine yönelik herhangi bir bilgi yer almamaktadır.
[465]Bknz.: Tablo 36.
[466]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 14, 52, Lev. XXIV, 1-2.
[467]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 51, Lev. LV, 1. Bknz.: Tablo 36.

göze çarpmaktadır. Yüzde ise, Satyr ve Silenlere özgü burun şekli ve yabanıl bir ifade yer almaktadır. İnan, eserle ilgili bir tarih önerisi sunmamıştır.

2.2.4.1.5. *Giyimli erkek ve kadın heykelleri*

Sadece gövde kısımları korunmuş iki adet heykel, caddenin I ve II olarak isimlendirilen bölümlerinden ele geçmiştir. Ancak, eserlerin baş bölümleri ele geçmediği için bu heykelleri birer portre olarak nitelendirmek için temkinli yaklaşmak gerekmektedir.

2.2.4.1.6. *Khimationlu erkek torsosu*

C1 Caddesi'nde 1958 yılında yürütülen kazı çalışmaları sırasında Tak'ın (D) doğusunda, Agora önünde bir erkek torsosuna ait parça ele geçmiştir (II no'lu alan). Ancak, üzerindeki harç izleri, eserin geç bir dönemde yapı malzemesi olarak kullanıldığını düşündürmüştür (No: 5)[468]. Torsoya ait diğer parçaların ise nereden bulunduklarına ilişkin bir bilgi yer almamaktadır[469].

Heykelin sağ eli ve başı eksik olmasının yanı sıra baş bölümünün ayrı bir parçadan işlendiği ve heykelle bütünlük göstermediği düşünülmektedir (**Resim 71**). Sol bacağının yanında, kısmen mantonun sarkan ucu tarafından örtülmüş, bir bantla bağlanmış kitap ruloları heykel için destek görevi görmektedir[470].

Eser, benzer örneklerden yola çıkılarak Hadrianus Dönemi içerisinde değerlendirilmektedir. Ayrıca, eserin ortaya çıkartıldığı noktada iki adet heykel kaidesinin de ele geçtiği bilinmektedir. Bunlardan ilki Constantius II'ye ithaf edilen yazıtlı heykel kaidesidir (No: 10)[471]. Diğeri ise, Senato, bule ve gerusianın adının geçtiği kaidedir (No:

[468]Bknz.: Tablo 36.
[469]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 26, 73-74, Lev. XXXVII, 2.
[470]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 26, 73-74, Lev. XXXVII, 2.
[471]Bknz.: Tablo 36.

19)[472]. İlk kaide, Contantius II'nin ismi yer aldığı için MS 337-361 yılları içerisine[473], harf karakter özellikleri açısından değerlendirilerek tarihlendirilen ikinci kaide ise MS 3. yüzyıl sonu – 4. yüzyıl başı'na tarihlendirilmiştir[474]. Söz konusu kaideler, torsoya göre daha geç tarihlidirler. Ancak bu durum şu şekilde açıklanabilir. Eserin baş kısmı, gövdeden ayrı çalışılmıştır. Böylece orjinal baş, daha geç bir dönemde başka bir baş ile değiştirilerek eser, ikinci bir kullanım görmüş olabilir[475].

Heykelin desteğinde görülen kitap rulolarının daha çok idari işlerden sorumlu, eğitim ve kültür seviyesi yüksek entellektüel kişileri tasvir ettiği düşünüldüğünde burada yer alan figürün onurlandırılmış bir yarışmacı, memur, senator ya da bir hayırsevere ait olabileceği düşünülmektedir[476]. Bu nedenle torsonun bir imparator heykelinden ziyade senato, bule ve gerusianın isminin geçtiği yazıtlı heykel kaidesi ile daha çok ilişki kurulabileceği öngörülmektedir. Ancak, bu eserin mevcut yazıtlı kaidelerde ithaf edilen kişiler dışında başka bir kişiyi temsil ediyor olma ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2.4.1.7. *Giyimli kadın torsosu (pudicitia tipi) ve kadın başı fragmanı*

1950 yılında C Caddesi'nin kazı çalışmalarında Tiyatro'nun karşısında bulunduğu (I no'lu alan) bilinen eser, elbise kıvrımları ve matkap işçiliği açısından Antoninler Dönemi'nin başlarına tarihlendirilmektedir (No: 10)[477].

---

[472]Bknz.: Tablo 36.
[473]Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 49, 82-83.
[474]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No:113, 419-420.
[475]Prof. Dr. Hüseyin Sabri Alanyalı ile yapılan görüşmede Alanyalı, portre heykellerinde bazen gövde ile başın ayrı bir şekilde yapıldığını ve sonradan bir araya getirildiğini ifade etmiştir.
[476]M. Bieber (1959). Roman Men in Greek himation (Romani Palliati) a contribution to the history of copying, *American Philosophical Society*, (103/3), s. 413; M. Bieber (1977). *Ancient Copies Contributions to the History of Greek and Roman Art*. New York: University Press, s. 138; R. Özgan (2003). *Die kaiserzeitlichen Sarkophage in Konya und Umgebung*. *Asia Minor Studien,* (46). Bonn: Rudolf Habelt, s. 1; J. Fejfer (2008). *Roman Portraits in Context*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 192; H. R. Goette (2013). Die römische "Staatstracht" toga, tunica und calcei. M. Tellenbach, R. Schulz ve A. Wieczorek (Eds.), *Die Macht der Toga Dresscode im römischen Weltreich.* Regensburg: Schnell & Steiner, s. 51; D. Ersun (2019). Turgut Tokuş Koleksiyonundan Toga Giyimli Bir Heykel. V. Keleş, H. Kasapoğlu, H. E. Ergürer, E. Çelikbaş, A. Yılmaz (Eds.), *Cevat Başaran'a 60. Yaş Armağanı/Essays for Cevat Başaran's 60th Birthday Occasion*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, s. 225, 226.
[477]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 57, 116-118, Lev. LX, 1-3. Bknz.: Tablo 36.

İnce bir khiton ve kalın khimation giyen figürün sağ kolu dirsekten bükülerek yukarı doğru uzanmakta ve sol omuzdan atılan khimationun bir kısmını eliyle tutmaktadır (**Resim 72**). Sol kol da yine dirsekten bükülmekte, ancak bu sefer aşağıya doğru inerek sağ kalça üzerinde eliyle khimationun püsküllü kumaşını tutmaktadır[478].

Torso, Antoninler Dönemi başlarına tarihlendirildiği için buluntu yeri göz önünde bulundurulduğunda, tarihsel açıdan uyum sağlayacak yazıtlı bir heykel kaidesi alandan ele geçmemiştir. Ancak, söz konusu heykelin yine bir ikinci kullanıma tabi tutulmuş olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Mevcut durumda torsonun ele geçtiği alanda bulunan ve bir kadına ithaf edildiği bilinen, MS 270 sonrasına tarihlendirilen tek yazıtlı kaidenin, Bryonianus Lollianus'un eşi Quirinia Patra'ya ait olduğu anlaşılmaktadır (No: 4)[479]. Bunun dışında caddenin Tiyatro karşısına rastlayan bölümünde Hadrianus Dönemi'nden (?) itibaren imparator heykellerinin sergilendiği, MS 3. yüzyıl sonu 4. yüzyıl'a tarihlendirilen ve yeniden kazınarak işlenen yazıtlı heykel kaidelerinin varlığı bilinmektedir[480]. Bu durumda torsonun bu alanda sergilenmiş imparatorlardan birinin eşine de ait olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2.5. Cadde üzerindeki yapılar ve cadde ile ilişkileri

2.2.5.1. *Ana Kapı ve meydan*

C Caddesi'nin başlangıcındaki Ana Kapı, kentin iki büyük kapısından biridir (**Resim 73**)[481]. Modern unsurlar nedeniyle kapının, zaman içerisinde tahribata uğradığı ve

[478]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 57, 116-118.
[479]Bknz.: 2.2.3.2.3.2. Quirinia Patra – Tetrapolitler/Quadriga mahallesi ve Tablo 36.
[480]Gordianus III için bknz.: Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:8, 60-61; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 42, 311-314. Diokletianus için bknz.: Bean, 1956, **a.g.k.**, No:46, 80; Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 46, 321-322. Iulianus için bknz.: Bean, 1956, **a.g.k.**, No:48, 81-82; Nollé, **a.g.k.**, 1993, No: 50, 327-328. Gratianus için bknz.: Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:33, 77. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 51, 328-329.
[481]Beaufort, 1817, **a.g.k.,** 141; Lanckoroński, 2005, **a.g.k.,** 130; Mansel, 1950, **a.g.k.,** 314; Mansel, 1951a, **a.g.k.,** 305; Mansel, 1951a, **a.g.k.,** 50; Mansel, 1956, **a.g.k.,** 69-73; Mansel, 1958a, **a.g.k.,** 372; Mansel, 1958b, **a.g.k.,** 223; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 34-40; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 47-54; Gliwitzky, 2010, **a.g.k.**, 123-131; U. Lohner-Urban (2022). Ana Şehir Kapısı. İçinde: F. Soykal-Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2019-2020 Yılı Çalışmaları", *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları*, (2), s. 191, 192.

algılanabilir bir görünümden uzak olduğu söylenebilir[482]. Ancak, yapının mevcut korunan duvarlarından ve etrafındaki mimari üst yapı elemanlarından yola çıkarak, kapının planını ve iç cephe düzenlemesini algılamak mümkün olmuştur.

Ana Kapı yakınlarından ele geçen ve kentin mahallelere ayrıldığının bilgisini veren yazıt grubundan iki tanesinde megalopolyt adının geçtiği ve yapının antikçağda "Büyük Kapı" olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır[483]. Ana giriş kapısı, dış cepheleri kavisli iki dikdörtgen mekânın arasındaki ana giriş ve onun arkasındaki yarım yuvarlak bir avludan meydana gelmektedir[484]. Avlunun zemininin yassı döşeme taşlarından oluşturulduğu belirtilmiş[485], ancak günümüzde modern yol nedeniyle avlu zeminini görmek mümkün olmamıştır. Avlunun etrafını ise, 1.50 m. kalınlığında, dış cepheden payelerle desteklenen bir duvar, çevrelemektedir (**Plan 38**)[486]. Avlunun güneybatısında, avlu ve ana giriş ile aynı doğrultu üzerine konumlandırılmış bir başka mekân ile de direk olarak C1 Caddesi'ne ulaşım sağlanmaktadır[487]. Tahkimat sistemi içerisinde inşa edilmiş kentteki en büyük iki kule, ana girişin kuzeydoğuya bakan dış cephesinin iki yanında konumlanmaktadır. Kuleler içerisinde yan girişler ve orta girişin her iki yanında koridorlar yer almakta, ancak bunların daha sonraki bir evrede örülerek kapatıldığı anlaşılmaktadır.

Avlulu tipte inşa edilen Ana Kapı, plan olarak Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen Perge ve Sillyon örnekleri ile benzerlikler sunar[488]. Perge'deki şeref avlusunun ve buradaki kompleksin öncülünde Hellenistik Dönem'de inşa edildiği düşünülen armudi bir plana sahip avlunun savunmaya yönelik planlandığı ve yuvarlak kulelerin arkasına yerleştirildiği

[482]Ana Kapı'nın büyük bir bölümü modern caddenin altında kalmaktadır.
[483]Foss, 1977, **a.g.k.**, 161-171; Carrìe, 1979, **a.g.k.**, 213-224; Nollé, 2001, **a.g.k.**, Nr. 105, 106, 107, 108, 109.
[484]Ana giriş odası 7.50 x 11.00 m. ölçülerinde, avlu ise 28.50 m. çapındadır (Mansel 1978, 47).
[485]Mansel 1978, 47.
[486]Mansel 1978, Res. 41, 49.
[487]C Caddesi'ne ulaşım sağlayan mekanın ölçüleri 7.60 m. 10.10 m.'dir. Avludan bu mekana ulaşım ise 3.75 m.'lik bir açıklığa sahip geçiş ile sağlanmaktadır (Mansel 1978, 47).
[488]A. M. Mansel (1964d). Pamphylia Şehir Surları ve Kapıları. *Atatürk Konferansları*, (I), s. 234. Avlulu kapıların bilinen en erken örneklerinin Anadolu'da bulunuyor olması, bu tipin kökeninin Anadolu ya da Yakın Doğu'da aranması gerektiği öne sürülmektedir. Anadolu'daki en erken avlulu plana sahip kapılar olan Zincirli ve Gordion örnekleri için bknz.: J. P. Adam (1982). *L'Architecture Militarie Greque*. Paris: Éditions Picard, s. 9; B. Vergnaud (2016). Fortifications of Central Anatolia in the Early First Millenium BC. R. Frederiksen, S. Müth, P. I. Schneider, Schnelle (Eds.), *Focus on Fortification, New Research on Fortification in the Ancient Mediterranean and Near East*, s. 99-100.

bilinmektedir[489]. Hellenistik Kulelerde kullanıldığı bilinen dor frizi trigliflerinin, stilistik özelliklerinden dolayı Geç MÖ 2. yüzyıla (?) tarihlendiriliyor oluşu[490], kapının da Hellenistik Dönem'de inşa edildiği düşüncesini desteklemektedir. Erken Roma Dönemi'nde kapının savunma amacının ortadan kalkmasıyla birlikte değişikliğe gidildiği görülmektedir. Hadrianus Dönemi ile birlikte ise, Plancia Magna'nın finansörlüğünü ve heykel programını üstlendiği avlunun iç cephe düzenlemesinin gerçekleştirildiği bilinmektedir[491].

Side Ana Kapısı, Perge örneğinin yanı sıra Sillyon'daki kapı ile benzerlikler göstermektedir[492]. İki kule, bir avlu ve bir girişten oluşan Sillyon Kent Kapısı'da, Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde yeniden elden geçirilmiştir[493]. Kapıda herhangi bir stratigrafik kazı çalışması gerçekleştirilmemiş olmasına karşın, yapıyla ilgili çalışmalarda bulunan Taşkıran, kent kapılarında avlulu plan tipinin MÖ 4. yüzyıl itibariyle birçok kentte uygulandığını ve Sillyon örneğinin de Hellenistik Dönem'de inşa edilmiş olması gerektiğini öne sürmektedir[494].

Side'nin Ana Kapı'sı da Perge ve Sillyon örneklerinde olduğu gibi avlulu plan tipi nedeniyle, Mansel tarafından Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir[495]. 1949 yıllarında kapıda kazılar gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, yapıyı tarihlendirmeye yönelik bir çalışma yapılmamıştır[496]. Bu nedenle yapının ilk inşa evresi kesin olarak bilinememektedir. Ancak, gerçekleştirilen son araştırmalarda kapının ilk inşa evresinde tekil bir formda olduğu,

[489]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 5-10; Mansel, 1964b, **a.g.k.**, Bulgurlu, 1999, **a.g.k.**, 7-34, 47, 92-116. Bulgurlu Perge Hellenistik Güney Kapı'sının erken evresi için MÖ 3. yüzyılın ilk yarısını önerisinde bulunmaktadır.
[490]W. Martini (2008). Perge und seine Akropolis. Zur Funktion der in der frühen und mittleren Kaiserzeit. İçinde: İ. Delemen, A. Özdizbay ve Ö. Turak (Eds.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı – Eurgetes* Festschrift *für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag*, s. 780-797. W. Martini (2012). Form, Funktion und Bedeutung der Stadtmauern von Perge in Pamphylien. R. Frederiksen, S. Müth, P. I. Schneider, M. Schnelle (Eds.), *Focus on Fortifications, New Research on Fortifications in the Ancient Mediterranean and the Near East*. Oxford: Oxbow Books, s. 224.
[491]Bulgurlu, 1999, **a.g.k.,** 364-381, Özdizbay, 2008a, **a.g.k**, 90-107; Özdizbay, 2012, **a.g.k.**, 59.
[492]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 38; Gliwitzky, 2010, **a.g.k.,** 126.
[493]E. Özer ve M. Taşkıran (2018). The Sillyon Main City Gate. Adalya, (18), s. 151-173.
[494]M. Taşkıran (2017). *Sillyon Antik Kenti Savunma Sistemi ve Pamphylia Bölgesindeki Konumu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, s. 194-217; Özer ve Taşkıran, 2018, **a.g.k.**, 151-173.
[495]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 39.
[496]Mansel, 1950a, **a.g.k.**, 314.

kulelerin ve surun yapıya sonradan eklendiği tespit edilmiştir[497]. Bu nedenle kapının MS 1.-2. yüzyıldan daha erken bir döneme tarihlendirilmesi gerektiği öne sürülmektedir[498]. MÖ 6-5. yüzyıla kadar yerleşim izlerine rastlanan Side'de[499], kent içerisindeki ana ulaşım arterine açılan Ana Kapı'nın Roma İmparatorluk Dönemi içerisindeki planlamalardan daha erken bir geçmişinin olması bu durumda kaçınılmazdır. Böylece Ana Kapı ile doğrudan bağlantılı olan C Caddesi'nin de primitif bir formda kentin yerleşim tarihi içerisinde, erken dönemlerden itibaren var olması beklenmektedir.

Side'de MS 1. yüzyıl içerisinde yeni bir yapılaşmaya gidildiği ve kadastro sisteminin elden geçirildiği görülmektedir[500]. Kentin ana ulaşım arterine açılan, kentin ana giriş kapısının da aynı inşa programı çerçevesinde elden geçirilmiş olması muhtemeldir. Perge örneğinde olduğu gibi, Pax Romana sürecinde Side'deki Ana Kapı'da da savunma amaçlı bir işleve ihtiyaç duyulmadığı ve bu nedenden dolayı yapıda değişikliğe gidilmiş olabileceği öngörülmektedir[501].

Mansel, Ana Kapı'nın kesin olmamakla birlikte MS 2. yüzyılın sonlarında, Perge Hellenistik Kapı'da olduğu gibi bir şeref avlusuna dönüştürüldüğünden söz etmektedir[502]. Ayrıca, büyük konglomera bloklardan örülen yuvarlak avlu duvarının önüne, 0.70 m. kalınlığında küçük taşlar ve harçla oluşturulmuş ikinci bir sıranın eklenerek sağda ve solda yedişer taneden toplamda on dört nişe sahip bir düzenlemenin oluşturulduğunu belirtmektedir. Avlunun ikinci katının da aynı sayıda niş düzenlemesine sahip olduğu ve iç cephe düzenlemesinin tamamen mermer plakalarla kaplı olduğu düşünülmektedir[503].

[497]Lohner-Urban, **a.g.k.,** 192. Araştırmacı ayrıca, kulelerin, pylon duvarlarının, kapı odalarının ve avlu duvarlarının Ana Kapı ile yapısal bir bağlam içerisinde olmadığını vurgulamaktadır.
[498]Lohner-Urban, **a.g.k.,** 192.
[499]Bknz.: Tablo 10.
[500]MS 1. yüzyıl itibariyle kentte yeni kamusal ve dini yapıların inşa edildiği bilinmektedir. Benzer bir şekilde aynı dönem içerisinde sokak sistemlerinin de elden geçirildiği, hem c Caddesi'nde hem de kentin muhtelif birçok noktasında açığa çıkartılan sokak sistemlerinde yürütülen çalışmalar neticesinde anlaşılmıştır.
[501]H. Lauter (1972). Das hellenistische Südtor von Perge, *Bonner Jahrbücher* (172), s. 1.
[502]Mansel, 1963a, **a.g.k., 39**; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 49.
[503]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** Abb.22, 35.

1949 yılında Ana Kapıda gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında üst yapıya ait arşitrav-friz blokları ele geçmiştir[504]. İki farklı tipte ele geçen bloklardan Tip 1'in alt kat, Tip 2'nin ise üst kat cephe düzenlemesine ait olduğu düşünülmektedir (**Resim 74-75**)[505].

Ana Kapı'dan ele geçen diğer üst yapı elemanları ise geison-sima blokları[506] ve konsollar'dır (**Resim 76)**.[507] Ana Kapı'daki bezemeler ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Gliwitzky, arşitrav-friz bloklarındaki boncuk-makara ve ion kymation dizilerinin Perge Geç Antik Çağ kapıları olan C1 ve C2'de devşirme olarak kullanılan bloklar üzerindeki

[504]Ana Kapı'nın avlusunda sergilenen monolit olarak yapılmış arşitrav-friz blokları iki farklı tip ve boyuta sahiptir. Tip 1 olarak isimlendirilen bloklar üzerindeki süslemeler sırasıyla, fascia taçlarında boncuk-makara dizisi, boncuk-makara dizisi, arşitrav tacında ion kymationu, açık-kapalı palmet sırası, frizde akanthuslu sarmal dal ve son olarak friz tacında ion kymation sırası yer almaktadır. Frizlerdeki süslemelerde farklılıklar nedeniyle Tip 1 grubu, iki alt tip içerisinde değerlendirilir. Tip 2 olarak isimlendirilen bloklarda ise, alttaki fascia tacında boncuk-makara dizisi yerine ip motifi yer almaktadır. Ayrıca arşitrav tacında da ion kymation sırası ve palmet dizisi yerine lesbos kymationu işlendiği görülmektedir. Avluya ait Tip 1 arşitrav-friz bloklarının iç cephe düzenlemesinin alt katına, Tip 2 olarak isimlendirilen blokların ise üst kata ait olduğu düşünülmektedir. Tip 1a'da görülen boncuk-makara dizisi fascia taçlarını süslemektedir ve 2 makara + 1 boncuk dizilimine sahiptir. Makaralar eşkenar dörtgen formundadır ve bir yanındaki boncuğa ve makaraya ince bir ipçikle bağlanır. Boncuk ise ince, uzun ve silindirik bir formdadır. Arşitrav tacındaki ion kymation sırasında ok, kanatlı ve etlidir. Ayrıca iki yana doğru kavis yaparak yumurta çanağına tutunmaktadır. Yumurtalar çanağa göre oldukça küçük ve derin işlenmiştir. Ayrıca yumurtalar, diziyi altta sınırlandıran şerite ince bir ipçikle bağlanmaktadır. İon kymation sırasının üzerinde açık-kapalı palmet sırası beşer yaprak diliminden oluşmaktadır. En dıştaki dilimler birbirine, ortadaki dilimler ise üstteki şerite değmektedir. Frizdeki akanthus motifleri ise iki farklı tipte görülmektedik. Tip 1a'da sarmal akanthus dalları ve aralarda kırık olsada mevcut izlerden rozet motiflerinin yer aldığı bir süsleme görülmektedir. Tip 1b'de ise merkezde, üç yapraklı ve her yaprağında üçer dilimi olan akanthusun etrafına konumlandırılan akanthus yaprakları ve filizler yardımcı bezeme ögesi olarak kullanılmıştır. Friz tacındaki ion kymationunda ise ok kanatları, oldukça etli bir görünümde olup, kavisli bir şekilde iki yana doğru uzanarak çanakla birleşmektedir. Üzengi formundaki lesbos kymationunun dil yaprağı üsteki gözle birleşmekte, üzengi çerçevesi ise gözü çevrelemektedir. Dil yaprağının iki yanındaki damarlar üzengi çerçevesine tutunur. Ara yaprak ise tek saptan yükselmekte ve yukarıda ikiye ayrılmaktadır.

[505]Gliwitzky, 2010, **a.g.k.**, 128.

[506]Konsollu geison-sima blokları üzerindeki süslemeler sırasıyla diş sırası, lesbos kymationu, konsollar, ion kymation sırası ve düz kapalı – ters açık palmet dizisi şeklindedir. Lesbos kymationu arşitrav-friz bloğundaki ile aynı özellikleri gösterir. Sadece arşitrav bloğundan farklı olarak dil yaprağının üstteki gözle bütüncül işlendiği ve iki öge arasındaki ayrımın belirgin olmadığı görülür. Konsollar akanthus yaprağı şeklinde işlenmiş olmakla birlikte akanthus yapraklarının sadece dört yaprak diliminin ve yaprak sapının küçük bir bölümünün konsol sınırları içerisinde belirtildiği görülmektedir. Konsollar arasında rozet motifleri/bitkisel motifler yer almakta ve hem konsolları hemde dış yüzden işlenmeden bırakılacak şekilde rozetlerin etrafını boncuk sırasının çevrelediği görülmektedir. En üstte yer alan düz kapalı-ters açık palmet sırası ise beşer adet yaprak diliminden oluşmaktadır. Yaprak dilimleri palmetler arasındaki sarmal dala dokunmaktadır.

[507]Günümüzde Ana Kapı'da toprağın altında kısmen görülebilse de üst kat cephe düzenlemesine ait konsollar da yapıdan ele geçen son mimari grubu oluşturmaktadır. Blok üzerindeki süslemeler alttan üste doğru sırasıyla, fascia taçlarında ip motifi, boncuk-makara dizisi, arşitrav tacında lesbos kymationu, anthemionda akanthus yaprak sırası, ion kymation, lesbos kymationu, korniş ve son olarak düz kapalı-ters açık palmet sırası yer almaktadır. Buradaki süslemelerin hepsi arşitrav-friz ve geison-sima bloklarındaki örneklerle aynı özellikleri göstermektedir.

süslemelere yakın olduğunu belirtmektedir[508]. Ayrıca, frizlerdeki ranke bezemelerinin de Sagallasos Yukarı Agora Nymphaeumu ile benzerlik gösterdiğini[509], böylece yapının MS 220-230 (Geç Severuslar Dönemi) içerisinde inşa edilmiş olması gerektiğini öne sürmüştür[510]. Ancak, Anıtsal Kapı'daki arşitrav blokları üzerinde kullanılan bezemelerin, kapının hemen kuzeydoğusunda konumlanan Anıtsal Nymphaeum'daki örneklerle benzerlik göstermesi her iki yapının da aynı inşaat programı çerçevesinde yeniden elden geçirildiğini göstermektedir. Bu durumda, Nymphaeum'daki mimari bezemelerin tarihlendirilmesi Ana Kapı'daki yapı evresini tespit edebilmek açısından önemlidir.

Mansel Anıtsal Nymphaeum'u, Antoninler Dönemi (MS 140-180?) içerisinde değerlendirmektedir[511]. Vandeput ise özellikle friz blokları üzerindeki akanthus görünümlü palmet yapraklarının işlenişi açısından yapıyı Aspendos Nymphaeumu[512] ve Sagalassos Hamamı Kapısı'ndaki[513] bezemelere yakın olduğunu dile getirmekte ve yapıyı, Geç Antoninler Dönemi içerisine tarihlemektedir[514]. Yapıdaki bezemelere ilişkin Türkmen de, frizlerde yer alan söz konusu akanthus görünümü almış palmet motiflerinin benzerlerininin, Perge Severuslar Çeşmesi (F4)[515] ve Aspendos Nymphaeum'unda[516] yer aldığını ve bu yapılardaki süslemelerin Septimius Severus ile Caracalla Dönemi özelliklerini gösterdiğini ifade etmektedir[517]. Anıtsal Nymphaeum'la ilgili son araştırmaları yapan Yurtsever ise, yapının arşitrav-friz blokları üzerindeki ion kymationu bezeme özellikleri açısından, Side'deki Batı Nekropol Alanı'ndaki Mezar Anıtı'nda[518], Perge F2 Nymphaeumu'nda[519] ve

[508]Gliwitzky, 2010, **a.g.k.,** 129.
[509]Gliwitzky, 2010, **a.g.k.,** 130.
[510]Gliwitzky, **a.g.k.,** 2010, 130.
[511]Mansel, 1963, **a.g.k**, 63, 64; Mansel, 1978, **a.g.k**, 108.
[512]J. Kramer (1983). Zu einigen Architekturteilendes Grabtempels westlich von Side. *Bonner Jahrbücher,* (183), s. 154-158.
[513]Vandeput, 1997, **a.g.k.**, 122, 123, 140.
[514]Vandeput, 1997, **a.g.k.**, 140, Pl. 117.2.
[515]M. Türkmen (2007). *Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 31-33.
[516]H. Hörmann (1929). Das Nymphäum zu Aspendos. *Jahrbuch des Deutschen Archaologischen Instituts*, (44), s. 269-273; Kramer, 1983, **a.g.k.**, 154-158; Vandeput, 1997, **a.g.k.**, Pl. 78.1-2.
[517]Türkmen, 2007, **a.g.k.**, 40-43.
[518]Kramer, 1983, **a.g.k.**, 160, 161.
[519]Türkmen, 2007, **a.g.k.**, 11-14; Gliwitzky, 2010, **a.g.k.**, 45-54.

Severuslar Dönemi Takı'nda[520] son olarak ise, Aphrodisias Tetrapylonu'ndaki[521] örneklerle benzerlikler sunduğunu öne sürmektedir. Yurtsever söz konusu bezeme stilinin MS 2. yüzyıl sonu ile MS 3. yüzyıl başları arasında yapılmış olması gerektiğini vurgulamaktadır[522].

Ana Kapı'yı tarihlendirmeye yönelik veri sunan bir diğer buluntu grubu ise avlunun içerisindeki nişlerde yer aldığı düşünülen heykellerdir. Burada iyi durumda korunmuş torsolardan ikisi Asklepios'a aittir[523]. Asklepios torsoları dışında 1949 yılında Ana Kapı'da yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçen bir diğer eser "Khimationlu Erkek Torsosu" dur. Eser, büyük oranda korunmuş olmasına karşın, baş, eller ve göğsünün bir bölümü eksiktir[524]. Sol ayağın yanında bulunan heykel desteği ise, kitap rulosu biçimde işlenmiştir. Bilindiği üzere kitap rulolarının, eğitim ve kültür seviyesi yüksek entellektüel kişileri tasvir ettiği, burada yer alan figürün onurlandırılmış bir yarışmacı, senator ya da bir hayırsevere ait olabileceği öngörülmektedir[525]. İnan eseri, üslup ve teknik açıdan benzer örneklerden yola çıkarak Antoninuslar Dönemi'ne tarihlendirmektedir. Aynı sene ele geçen ve "Giyimli Kadın Torsosu" olarak adlandırılan eser ise, Ana Kapı'nın hemen dışında bulunmuştur[526]. Alt tarafı büyük oranda kırık olan heykelin üst bölümünde ise, baş, sağ kolun bir bölümü ve sol el eksiktir. İnan tarafından Hadrianus Dönemi'ne tarihlendirilen eserin, portre bir heykele ait olabileceği ileri sürülmüştür. 1949 yılında Ana Kapı'da yürütülen kazı çalışmalarında ele geçen üçüncü heykel ise "Giyimli Kız Torsosu" olarak isimlendirilmiştir. Baş ve sol eli eksik eserin, İnan tarafından bir portre heykel olduğu ileri sürülmekte, ancak başı eksik olduğu için tarih önerisi getirilmesinin zor olduğu dile getirilmektedir. Bununla beraber, eserin daha

[520]Türkmen, 2007, **a.g.k.**, 28-30.
[521]U. Outschar (1996). Zur Baudekoration Stellung des und typologischen Tetrapylons. C. Roueché ve R.R.R. Smith (Ed.), *Aphrodisias Papers 3*, 224; Vandeput, 1997, **a.g.k.**, Pl. 76.4.
[522]A. Yurtsever (2017a). Side'de MS 1.-3. Yüzyıllar Arasında Yumurta-Ok Bezemelerinin (İon Kymationu) Stilistik Değişim ve Gelişimi. G. Coşkun (Ed.), *Anadolu, Arkeoloji, Zaman ve Mekan (Dumlupınar Üniversitesi V. Arkeoloji Sempozyumu, Kütahya 10-12 Ekim 2016)*. Ankara: Bilgin kültür Sanat Yayıncılık, s**.** 260-261.
[523]İnan, 1975, **a.g.k.,** No: 17,18, 56-59, Lev. XXVII, 1-2; Lev. XXVIII, 1-3. İnan eseri, MÖ 4. yüzyıl orjinaline dayanan bir Roma dönemi portresi olarak belirtmekte ve heykelin sol bacağının yanındaki kitap rulosu desteğine dikkat çekmektedir
[524]İnan, 1975, **a.g.k.,** No: 27, 75-76.
[525]Bieber, 1959, **a.g.k**, 413; Bieber, 1977, **a.g.k**, 138; Özgan, 2003, **a.g.k**, 1; Fejfer, 2008, **a.g.k**, 192; Goette, 2013, **a.g.k**, 51; Ersun, 2019, **a.g.k**, 225, 226.
[526]İnan, 1975, **a.g.k.,** No. 39, 95-96.

çok cepheden izlenebilir şekilde işlenmiş oluşu ve sert uzanan kıvrım çizgileri nedeniyle Traianus Dönemi'ne tarihlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur[527].

Ana Kapı'nın Traianus ve Antoninuslar Dönemi arasına tarihlendirilen heykeltraşlık eserler barındırdığı görülmektedir. Söz konusu eserlerin farklı dönemlerde yapılmış olmaları nedeniyle, MS 2. yüzyıl sonrasındaki bir tarihte Ana Kapı'ya getirilmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. C1 Caddesinin de Ana Kapı'daki inşa faaliyetlerinden doğrudan etkilendiği, Ana Kapı'nın gerisindeki meydanda gerçekleştirilen düzenlemelerden dolayı dile getirilebilir.

Kentin Ana Kapı'sının hemen güneybatısında yer alan C1 Caddesi üzerindeki geniş alanın, meydan olarak kullanıldığı düşünülmektedir (**Resim 77**). Meydanın sınırlarına ilişkin günümüzde kesin bir şey söylemenin güç olduğu ancak, C Caddesi'nin portiko sınırlarının buradaki meydan düzenlemesine ilişkin bir fikir verebileceği öngörülmektedir.

Mansel, C Caddesi'nin kazı çalışmaları sırasında meydan olarak kullanıldığı düşünülen bölümün oldukça tahribata uğradığından[528] ve bu noktada caddenin genişlediğinden söz etmektedir[529]. Ancak Mansel, caddedeki bu genişlemenin nedenine ya da bu alanın kullanımına ilişkin herhangi bir öneri getirmemiştir[530].

C1 Caddesi'nin Ana Kapı'ya bağlandığı bölümde, iki stylobat arasındaki mesafenin yaklaşık 9.50-11.50 m. civarında değişen genişliğinin 23 m.'ye kadar çıktığı görülmektedir. Caddenin bu denli genişlemesi, özellikle caddenin bu bölümünde batı portikoda görülen kırılmalardan kaynaklanmaktadır.

Batı portikodaki ilk düzenlemenin, Ana Kapı'nın caddeye açılan bölümüne göre yaklaşık 7,5 derecelik bir açıyla, 49.50 m. kadar kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda devam ettiği görülmektedir. Bu noktadan sonra, doğrudan caddeye açılan BP-1 Sokağı, stylobatın kesintiye uğramasına neden olmaktadır (**Plan 29-30)**. Sokaktan sonra bir önceki portiko

[527]İnan, 1975, No: 71, 129-131, Lev. XXXVII, 3 (a); İnan, 1975, **a.g.k.,** Lev. XLVIII, 4 (b); İnan, 1975, **a.g.k.,** Lev. LXVII, 2 (c).
[528]Mansel, 1961, **a.g.k.,** 524.
[529]Mansel, 1963, **a.g.k.,** 20; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 28.
[530]Ana Kapı'nın güneybatısında, C1 Caddesi'nin başlangıcında yer alan meydandan ilk defa bu çalışma kapsamında söz edilmektedir.

düzenlemesine göre 25,5 derecelik açıyla güneydoğuya doğru yönlendirilen bir stylobat sırasının yer aldığı ve bu sıranın da başka bir insulanın başlangıcı olan BP-2 Sokağı ile kesintiye uğradığı anlaşılmaktadır[531]. BP-1 Sokağı'nın iki yanında çapraz bir doğrultuda uzanan batı portiko sıraları nedeniyle cadde bu noktada genişlemektedir.

Mevcut durumda batı portikoda yaşanan kırılmanın olduğu bölümde doğu portikoda herhangi bir kırılma yer almamaktadır. Ancak doğu portikonun, Ana Kapı girişine göre 9 derecelik bir açıyla kuzeybatıya yönlendirilmiş olması B ve C Caddelerinin kesişiminde iki portiko arasındaki mesafenin giderek genişlemesine yol açmıştır. Doğu portiko'daki ilk kırılma ise, meydan düzenlemesinin sona erdiği DP-1 (?) Sokağı'nın başlangıcından itibaren yaşanmaktadır. Burada portikonun bir önceki düzenlemeye göre 15,5 derecelik bir açıyla güneybatıya devam ettirildiği ve hizasındaki batı portiko sırası ile neredeyse paralel bir konumda düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ana Kapı'nın gerisindeki doğu ve batı portikoların doğrultularında görülen bu düzenlemenin BP-2 ve DP-1 Sokakları hizasında son bulduğu gözlemlenmektedir. Böylece meydan düzenlemesinin sınırlarının da Ana Kapı'nın güneybatısından itibaren, sözü edilen sokakların başlangıcına kadar olan bölümü kapsadığı ileri sürülebilir. Bu durumda meydanın genişliği, en çok 23 m. en az 11.50 m.[532], uzunluğu ise yaklaşık 82 m. civarındadır[533].

Ana Kapı, C1 Caddesi ve meydanın birbirine göre olan oryantasyonları meydan düzenlemesinin caddeden ve kapıdan daha sonraki bir tarihte oluşturulduğunu göstermektedir. Meydana ait portikolarda kullanılan mimari elemanların da cadde genelinde tercih edilen örneklerden farklı olması, meydanın caddeye ait sonraki bir evre içerisinde oluşturulduğuna ilişkin düşünceyi desteklemektedir. Meydanda Liman Agorası ve B Caddeleri'nde tercih edilen kent caddeleri içerisinde ölçüleri itibariyle en küçük grubu oluşturan Tip 3 kaideler yer alır[534]. Kaideler üzerinde, ölçüleri itibariyle Liman Agorası,

[531]Bu sokaktan sonra stylobat sırası, bir önceki düzenlemeye göre 6.7 derecelik açıyla, 95,40 metrelik mesafede herhangi bir kırılma yaşamadan devam ettirildiği görülmektedir.
[532]Meydanın en geniş olduğu nokta, doğu portiko gerisindeki D1 ile batı portiko gerisindeki B5 Mekanları hizasındaki stylobatlar arasıdır. En dar olduğu nokta ise doğu portiko gerisindeki D11 ile batı portiko gerisindeki B16 Mekanları hizasındaki stylobat arasındaki mesafedir.
[533]Ana kapı'dan C1 Caddesi'ne geçiş ile DP-1 ile BP-2 Sokakları arasındaki mesafe yaklaşık 82 m. civarındadır.
[534]Tip 3 Sütun kaideleri için bknz.: 3.3. Sütun kaideleri.

Küçük "c" ve B Caddelerindeki örneklerle yakın olmasına karşın, mermer cinsi nedeniyle söz konusu benzerlerinden ayrılan Tip 1e sütun gövdeleri bulunur[535]. Alanda meydandaki sütun düzenlemesine ait bir sütun başlığı yer almıyor olsa da, batı portiko gerisindeki B16 no'lu dükkan içerisinde yer alan Tip 3a grubuna ait bir başlığın, ölçüleri itibariyle meydanda kullanılan sütun düzenlemesi ile uyum sergilediği görülür[536]. MS 3. yüzyılın ortaları ya da hemen sonrasına tarihlendirilen bu başlığın meydan düzenlemesinde kullanıldığı ispatlandığı takdirde, alandaki yapı faaliyetlerini tarihsel olarak değerlendirmek mümkün olacaktır[537]. Başlığın buradaki düzenlemeye ait olduğu düşünüldüğünde ise meydanın, Ana Kapı'nın MS 2. yüzyıl sonları ile MS 3. yüzyıl ilk çeyreği arasındaki bir zaman diliminde şeref avlusuna dönüştürülmesinden hemen sonra oluşturulduğu ileri sürülebilir.

Caddeler üzerindeki meydan düzenlemelerine en yakın örnek Perge'de yer almaktadır. Severuslar Dönemi'nde kentin, kuzey-güney doğrultulu ana arteri üzerinde C2 Kapısı ile Hellenistik Yuvarlak Kuleli Oval Avlu önünde bir meydanın oluşturulduğu ve bu meydan içerisine F2 ve F4 Çeşmeleri'nin inşa edildiği görülmektedir[538]. Perge'deki bir diğer meydan düzenlemesi, aynı caddenin güneydeki başlangıcından itibaren 220 m. sonra, doğu ve batı portikoların gerisindeki dükkanların geriye doğru çekilmesiyle oluşturulmuştur. C1 Caddesi üzerindeki meydanlarda olduğu gibi, yazıtlı heykel kaidelerinin bu alanda yoğun bir

[535]Yükseklik ve çap ölçüleri açısından birbirine yakın örnekler olan gövdelerden Liman Agorası ve Küçük "c" Caddesi örnekleri ince gri damarlı mermerden yapılmıştır. B Caddesi'nin doğu portikosuna ait stylobat üzerinde yer alan Tip 1d grubu gövdeleri ise pembe damarlı mermerden oluşturulmuştur. Meydana ait Tip 1e grubu gövdeleri ise kalın gri damarlıdır.

[536]Bknz.: 3.1.3.1. Tip 3a ve Kat. No. 96.

[537]Ancak meydanda ya da meydan çevresindeki yapılaşmalar içerisinde buradaki sütun düzenlemeleriyle uyumlu başka bir başlık tespit edilememiştir. Bu nedenle başlığın meydan düzenlemesinde kullanıldığına ilişkin kesin bir yaklaşım sergilemek şu an için güçtür.

[538]Özdizbay, 2008a, **a.g.k.**, 71. C2 Kapısı için bknz.: Özdizbay, 2008a, **a.g.k.**, 167; Hellenistik Yuvarlak Kuleli Oval Avlu için bknz.: Özdizbay, 2008a, **a.g.k.**, 90-112; Özdizbay, 2012, **a.g.k.**, 52-59. Güney Hamam için bknz.: H. Abbasoğlu (2004). Pamphylia Hammaları: Plan Açısından bir Değerlendirme. *Festschrift für Fahri Işık, 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan: Anadolu'da Doğdu*. İstanbul: Ege Yayınları: s. 2; F2 Çeşmesi için bknz: A. M. Mansel (1969). 1968 Perge Kazısına Dair Önrapor. s. 93, 94; H. Abbasoğlu (2001). The Founding of Perge and its Development in the Hellenistic and Roman Periods. *Urbanism in Western Asia Minor: New Studies on Aphrodisias, Ephesos, Hierapolis, Perge and Xanthos. Journal of Roman Archaeology Supp*., (45), s. 182; Abbasoğlu, 2003, **a.g.k.**, 7. F4 Çeşmesi için bknz.: Mansel, 1975b, **a.g.k.**, 367, 368; S. Şahin (1999). *Die Inschriften von Perge I. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 54*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH, 1999. Inschriften von Perge I, s. 233-235; C. Dorl-Klingenschmid (2001). *Prunkbrunnen in kleinasiatischen Städten: Funktion im Kontext*. Münih: Verlag Dr. Friedrich Pfeil, s. 230, 231.

şekilde ele geçtiği ve bu alanda kent için önemli şahısların onurlandırıldığı tespit edilmiştir[539].

Anadolu dışında Ürdün'deki Gerasa kentinde, güney kent kapısı ile cardo arasında bağlantıyı sağlayan Oval Meydan cadde üzerindeki meydan düzenlemeleri içerisinde en bilinen örnektir. MS 2. yüzyıl başlarında inşa edildiği bilinen Oval Meydan, Zeus Tapınağı önünde yer almaktadır[540]. Meydanın merkezine yakın bir noktasında ise anıt sütun bulunur. Leptis Magna'nın antik limandan kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan sütunlu caddesi de güneybatıdaki Hadrianus Hamamı'nın önünde geniş bir meydan ile kırılma yaşar ve bu noktadan sonra cadde, güneybatıya doğru devam eder. Güneybatısında bir nymphaeum, kuzeydoğusunda ise sonraki evrelerde bir kilisenin inşa edildiği meydanın, Hadrianus ile S. Severus Dönemleri arasında oluşturulduğu düşünülmektedir[541]. Bostra'da da benzer bir düzenleme kentin Batı Kapısı'nın doğusundaki decumanus maximus'un başlangıcında yer almaktadır[542]. Söz konusu örnekler içerisindeki en düzenli forma sahip Bostra meydanı, etrafı sütunlarla çevrili düzgün, oval bir plana sahiptir. Kesin olarak tarihlendirilemese de Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde değerlendirilen, Aelia Capitolina'nın Damascus Kapısı'nın güneybatısında, merkezinde Gerasa örneğindeki gibi merkezinde bir anıt sütun bulunan meydan yer alır[543]. Söz konusu örneklerden ayrılan, kentlerin cardo ve decumanuslarının kesiştiği noktalardaki meydanlar ise, düzgün bir daire formu sergiler. Roma'nın doğu eyaletlerinde sıklıkla karşımıza çıkan bu meydan düzenlemelerinin merkezlerinde ise birer tetrapylon bulunur. Bu duruma, Gerasa'da Diokletianus Dönemi içerisinde inşa edildiği bilinen cardo ve güney decumanusun

[539]Özdizbay, 2008a, **a.g.k.**, 144-146.
[540]Parapetti (1993). Gerasa, Town Plan. *American Journal of Archaeology*, (98), s. 500; C. Fischer (1938). The Forum, in Gerasa, C. Kraeling (Ed.), *Gerasa, City of the Decapolis*. New Haven: American Schools of Oriental Research, s. 157; M. Tabaczek (2002). *Zwischen Stoa und Suq. Die Säulenstraßen im Vorderen Orient in römischer Zeit unter besonderer Berücksichtigung von Palmyra*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Köln: Universität zu Köln, Archäologischen Institut, s. 170; R. Burns (2017). *Origins of the Colonnaded Streets of the Roman East*. Oxford: Oxford University Press, s. 62, dpnt. 146, 147.
[541]Burns, 2017, **a.g.k.**, 101, 102.
[542]A. Segal (1997). *From Function to Monument: Urban Landscapes of Roman Palastine. Syria and Provincia Arabia*. Oxford: Oxbow Monograph 6, s. 22-27.
[543]S. Weksler-Bdolah (2022). The Camp of the Legion X Fretensis and the Starting Point of Aelia Capitolina. J. J. Price, M. Finkelberg ve Y. Shahar (Eds.), *Rome An Empire of Many Nations. New Perspectives on Ethnic Diversity and Cultural Identity*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 323.

kesişiminde oluşturulan meydan (Tetrakonia Meydanı) örnektir[544]. Caddeler üzerinde benzer meydan düzenlemelerinin görüldüğü diğer örnekler ise, Palmyra Ana Caddesi[545] ve Bostra Decumanus Maximusu[546] üzerindeki, tetrapylonların etrafında oluşturulmuş daire formlu meydan düzenlemeleri olarak karşımıza çıkar.

Meydanın kuzeyinde, batı portikonun yaklaşık 3.50 m. güneydoğusunda dış yüzü düzgün kesim kum taşları ile iç dolgusu ise, moloz taşlar ve tuğla kırıklarının harç kullanılarak bağlanması ile oluşturulmuş bir anıt yer almaktadır. (**Resim 78**). Anıt, C1 Caddesi'nin Ana Kapı ile bağlandığı bölümün yaklaşık 28 m. güneybatısında meydan üzerinde konumlandırılmıştır. İç dolgusu dışında büyük oranda tahrip olmuş yapının, dış yüzündeki kum taşı bloklardan sadece, kuzeybatı ve güneybatıdakiler kısmen korunmuştur. Anıtın kuzeybatı cephedesindeki kum taşı bloklarla oluşturulmuş iki sıra basamak, konstrüksiyonun daha iyi anlaşılması adına önemlidir. İlk basamak 0.42 m. yüksekliğe, 0.38 m. derinliğe, ikinci basamak ise 0.19 m. yüksekliğe ve 0.26 m. derinliğe sahiptir[547]. Basamak sıralarının izlerine güneybatı cephede de rastlanmaktadır. Kuzeydoğu da ise, basamakların sadece altındaki temel korunmuş durumdadır. Son olarak güneybatı cephede, basamak sırasına dair herhangi bir iz görülemiyor olsa da, söz konusu basamakların, yapının bütün cephelerini çevrelediği öngörülmektedir.

Anıtın meydan içerisindeki konumu ise dikkat çekicidir. Mevcut durumda batı portikodan yaklaşık 3.50 m. uzaklıkta, meydan içerisindeki yapı, Ana Kapı'nın C1 Caddesi'ne açılan girişi ile aynı doğrultu üzerindedir. Bu durum, anıtın Ana Kapı ile birlikte tasarlandığını ve ilk planlamada caddenin ya da önceki evrelere ait muhtemel meydan düzenlemesinin merkezinde yer alıyor olması gerektiğini göstermektedir (**Plan 39**). Ancak, B Caddesi'nin inşası ile beraber meydan, güneye doğru kaydırılarak yeniden düzenlenmiştir. Böylece anıt, yeni oluşturulan meydanın merkezinden uzaklaşmıştır.

[544]L. Lavan (2020). *Public Space in the Late Antique City, Volume 1: Streets, Processions, For a, Agorai, Macella, Shops*. Leiden/Boston: Brill, s. 62, dpnt. 146.
[545]Tabaczek, 2002, **a.g.k.**, 22; Burns, 2017, **a.g.k.**, 233-252.
[546]Segal, 1997, **a.g.k**., 69, 70.
[547]Basamakların üzerinde yer alan duvar bedeni kısmen ikinci basamak sırasının üzerine oturmaktadır.

Anıt, gerek Anadolu, gerekse de İmparatorluğun Doğu Eyaletlerinden örneklerini bildiğimiz bir onurlandırma sütununun kaidesi olabilir[548]. Roma'da MÖ 439 yılından itibaren onurlandırma sütunlarının varlığı bilinirken[549], bu tip anıtların Augustus Dönemi ve sonrasında[550], başta Kent Roma olmak üzere eyaletlerde de, caddeler ve kamusal yapılarda kullanıldığı görülmektedir[551]. MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edildiği bilinen Gerasa'daki oval avlu[552] ve yine Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde değerlendirilen Aelia

[548]Plinius Naturalis Historae'de, onurlandırılan insanların heykellerinin sütunlar üzerine yerleştirilmesinin Yunan geleneğinden geldiğini ifade etmektedir (Plinius. *Naturalis Historae*. 34-27). Bilinen en erken onurlandırma sütunu MÖ 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen Delphi'deki Apollon Kutsal Alanı'na giden yol üzerinde yer alan Naxier Sütunu'dur. Naxier Sütunu için bknz.: D. Wannagat (1995). *Säule und Kontext: Piedestale und Teilkannelierung in der griechischen Architektur*. Munich: Biering & Brinkmann GbR, s. 12. Aynı dönem içerisine tarihlendirilen Paestum'daki Athena Tapınağı'nın doğusunda yer alan basamaklı bir kaideye sahip sütun da, bu tipteki erken örnekler içerisindedir. Paestum örneği için bknz.: Wannagat, 1995, **a.g.k.**, 15. MÖ 4. yüzyıla gelindiğinde ise, Yunan ana karasında ilk defa sütunların adak işlevi yerine onursal imalar kazanmaya başladığı görülür. Kallikrates tarafından Ptolemy II ve eşi Arsinoe II için tasarlanan iki onurlandıma sütunu Olympia'daki Altis içinde Echo Stoa'nın önünde yükselir. Olympia örnekleri için bknz.: J. Ma (2013). *Statues and Cities: Honorific Portraits and Civic Identity in the Hellenistic World*. Oxford: Oxford University Press, s. 184. MS 3. yüzyıl ikinci yarısına tarihlendirilen Aristaineta ve Pleistainos ile MÖ geç 2. yüzyıl içerisinde değerlendirilen at üstünde tasvir edilen Eumenes II'nin ve Prusias II'nin anıtları da bu grup içerisinde yer alan Hellenistik Dönem örnekleridir. M. Jordan-Ruwe (1995). *Das Säulenmonument: Zur Geschichte der erhöhten Aufstellung antiker Porträtstatuen*. Bonn: Rudolf Habelt GmbH, 22-36.

[549]L. Richardson jr (1992). *A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, s. 96. MÖ 439 yılına tarihlendirilen bir sikke üzerindeki betimde, şehrin tahıl tedarikini denetlemekle ilgili bir yetkili olan L. Minucius Augurinus'un heykelinin halk tarafından bir sütun üzerine dikildiği görülmektedir. Bu heykel, Roma'da bağımsız bir sütun üzerine dikildiği bilinen en erken örnektir.

[550]P. Zanker (1990). *The Power of Images in the Age of Augustus*. Michigan: University of Michigan Press, s. 41-42, fig.32.). Augustus Dönemi'nde Sextus Pompei'ye karşı MÖ 36'da Naulochus'ta kazanılan zafer sonrası, Forum Romanum'a dikilen düşman gemilerin pruvaları ile birlikte bir sütun üzerinde "*columna rostatae*" tasvir edilen Octavianus heykeli yer alır. Ayrıca, Augustus'un Mısır'a karşı kazandığı zafer nedeniyle Roma'da, kendisini ve Agrippa'yı onurlandırmak adına 4 adet gemi pruvalı sütun "*columna rostatae*" diktirdiği de sikkeler üzerindeki betimlerden bilinmektedir.

[551]Sagalassos Yukarı Agorası'nda, Augustus Dönemi'nde eklenen dört onurlandırma sütunu için bknz.: M. Waelkens (2019). Sagalassos Archaeology of. C. Smith (Ed.), *Encyclopedia of Global Archaeology*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, s. 5, 6, fig. 1, 2. Antiokheia'daki oval forum merkezindeki Tiberius heykelinin yer aldığı onurlandırma sütunu için bknz.: Malalas. *Chronicle*. 233.3. Trajan Sütunu için bknz.: K. Lehmann-Hartleben (1926). Die Trajanssäule. Ein römisches Kunstwerk zu Beginn der Spätantike. Berlin-Leipzig: W. de Gruyter & Company; A. Claridge (1993). Hadrian's Column of Trajan. *Journal of Roman Archaeology*, (6), s. 5-22. Antoninus Pius Sütunu için bknz.: L. Vogel (1973). *The Column of Antoninus Pius*. Cambridge: Harvard University Press. M. Aurelius Sütunu için bknz.: M. Beckmann (2011). *The Column of Marcus Aurelius: The Genesis and Meaning of a Roman Imperial Monument.* Chapel Hill: University of North Carolina Press. Aleksandria'daki Diokletianus onuruna dikilen sütun için bknz.: J. S. McKenzie, S. Gibson ve A. T. Reyes (2004). Reconstructing the Serapeum in Alexandria from the Archaeological Evidence. *The Journal of Roman Studies*, (94), s. 73-121.İstanbul'daki Constantin Sütunu, Tetrark Heykeli, Arkadius Sütunu, Marcian Sütunu ve Justinian Sütunu için bknz.: F. A. Bauer (2002). Urban Space and Ritual: Constantinople in Late Antiquity. *Acta ad Archaeologiam et Artium Historiam Pertinentia*, (15) s. 27-62.

[552]Parapetti, 1993, **a.g.k.**, 500; Fischer, 1938, **a.g.k.**, s. 157; Tabaczek, 2002, **a.g.k**, 170; Burns, 2017, **a.g.k**, 62; M. Piccirillo (1993). The Mosaics of Jordan. Amman: American Center of Oriental Research, s. 336-337. Sütun üzerindeki heykel, kesin olmamakla birlikte Hadrian'a atfedilir.

Capitolina'daki[553] caddeler üzerindeki meydan düzenlemelerinin merkezinde birer anıt sütun bulunduğu bilinmektedir. Perge'deki kuzey-güney doğrultulu sütunlu cadde üzerinde de benzer bir onurlandırma sütun kaidesinin yer aldığı ileri sürülmektedir[554].

Side anıtının da Ana Kapı ile olan oryantasyonu, her iki yapının birlikte planlandığını düşündürmektedir. Bu sürecin ise, Ana Kapı'nın şeref avlusuna dönüştürülmesinden ve yeni oluşturulan meydan düzenlemesinden daha önce gerçekleşmiş olması beklenmektedir. Mevcut haliyle antikçağdaki görünümüne ilişkin kesin bulgular sunmasa da anıtın, ilk inşa evresinde sadece tek bir anıt sütunu taşımış olması kuvvetle muhtemeldir. Geç antikçağda ise sütunun, üzerine yerleştirilen muhtemel bir heykelle birlikte sergilendiği öngörülmektedir.

2.2.5.2. *Dükkanlar*

Dükkan sıraları, C1 ve C2 Caddeleri içerisinde farklı özellikler barındırması nedeniyle her iki güzergah ayrı bir şekilde değerlendirilmiştir. Dükkanlar form-ölçü, duvar örgü sistemleri, yapı ögeleri ve etrafındaki mekânlarla bağlantıları açısından incelenmiştir.

C1 Caddesi'nin doğu portikosu gerisindeki insula 6-12 ve batı portikonun gerisindeki insula 18-21 aralığındaki dükkan sıralarının iyi durumda korunduğu görülmektedir.

Farklı form ve ölçülere sahip dükkan sıraları için belirleyici etken, dönemsel farklılıklardan kaynaklı olmalıdır. Üçgen bir plana sahip D1'i, güneydoğuda B Caddesi kesmektedir (**Resim 79a**). B Caddesi inşa edilmeden önce doğu portikodaki dükkan sıralarının, B Caddesi boyunca devamlılık gösterdiği düşünülmektedir. Ancak, caddenin inşası ile beraber D1, B Caddesi'nin doğrultusuna uygun olacak şekilde küçültülmüş olmalıdır. D1'in yanı sıra, düzgün dörtgen bir form sergilemeyen B1'de olasılıkla batı portiko gerisindeki geç dönem düzenlemeleriyle birlikte günümüzdeki formuna kavuşmuş

[553]Sear, 1998, **a.g.k**, 79-81, fig. 79, 80.
[554]Yurtsever, 2019, **a.g.k.**, 91; F. A. Bauer (1998). *Stadt, Platz und Denkmal in der Spätantike: Untersuchungen zur Ausstattung des öffentlichen Raums in den spätantiken Städten Rom, Konstantinopel und Ephesos*. Mainz: Philip von Zabern, s. 367, Taf. 35, 1-2.

olmalıdır (**Resim 79b**). Dükkanlardaki geç dönem düzenlemeleri ile birlikte farklı ölçülerde dükkanlara da rastlanmaktadır. Dükkanların en küçük ölçülere sahip olanları 2.83 x 2.80 m.; 2.65x3.41 m.[555], en büyükleri ise 3.67 x 7.97 m.'yi bulmaktadır[556]. Bunun dışında, C1 Caddesi güzergahında genel ölçüleri 4.50 x 4.50 m. civarında olup, düzgün dörtgen bir form sergileyen dükkanlar da mevcuttur (**Resim 80a-b**)[557].

Dükkan sıralarının örgülerinin genel olarak moloz taş, tuğla, kum taşı, dere taşı, konglomera kırıkları ve devşirme malzemelerden oluşturulduğu görülmektedir. Bu tip örgü sistemine sahip dükkanların, olasılıkla caddedeki geç dönem düzenlemeleriyle birlikte yeniden oluşturulduğu ya da elden geçirildiği düşünülmektedir (**Resim 81a**). Ancak bazı dükkanların duvarlarında büyük boyutlu masif konglomeraların kullanıldığı, zaman içerisinde bunların üzerine küçük boyutlu moloz taşlar, kum taşları ve tuğlalarla onarımlar yapıldığı görülmektedir (**Resim 81b**)[558]. Genel olarak bu tipteki örgüye sahip dükkan duvarlarında alt kotlarda korunmuş büyük boyutlu konglomeralar gözlemlenmekte, bu blokların üstlerine ise, daha küçük boyutlu taşlar kullanılarak oluşturulan bir örgü sistemi yer almaktadır[559]. Ancak, mevcut korunan duvarlarında büyük oranda konglomeraların kullanıldığı dükkanlar da bulunmaktadır (**Resim 81c**)[560].

[555]Ölçüleri verilen ilk dükkan D12, ikincisi ise D34'tür. Ancak her iki dükkanın doğu portikoya bakan bölümlerinin ölçüleri referans alınmıştır. Söz konusu her iki dükkânında arka cephelerinde başka bir mekana açılan birer kapısı bulunmaktadır. Ancak günümüzde arkadaki mekanların içerisi tamamen dolgu toprak ile dolduğu için, bu mekanların form ve ölçülerine ilişkin herhangi bir gözlemde bulunmak güçtür.

[556]Bahsi geçen dükkan, batı portiko gerisindeki B30'dur. Benzer şekilde doğu portiko gerisinde de benzer ölçülere sahip D21 bulunmaktadır. Ancak bu mekanın portikoya bakan duvarının iç cephesinde sadece 0.40 m. takip edilebilen, dükkanı kesen bir duvar sırası bulunmaktadır. Bu duvarın boylu boyunca uzanıp D21'i ikiye ayırıp ayırmadığı şu an için anlaşılamamaktadır.

[557]Düzgün dörtgen form sergileyen dükkanlar için kullanılan görsellerden Resim 80a-D17'ye, Resim 80b ise D4'e aittir.

[558]Alt kotlarda korunmuş konglomera bloklarla oluşturulan duvar örgüleri D27 ve D28'de gözlemlenmektedir. Ancak dükkanlar genel olarak sonraki bir evrede elden geçirilerek duvar örgülerinde daha küçük boyutlu malzemeler kullanılmıştır.

[559]Olasılıkla dükkanların duvarları ilk yapı evresinde tamamen büyük boyutlu konglomera bloklardan oluşmaktaydı.

[560]D25'in 2.50 m. yüksekliğindeki iki cephe duvarı tamamen büyük boyutlu konglomeralardan oluşmaktadır. D26 ile ortak duvarında ise küçük boyutlu taşlar kullanılmıştır. Olasılıkla sonraki bir dönemde dükkan, bu duvar örülerek küçültülmüş olmalıdır.

Duvarların derzleri restorasyon sırasında onarıldığı için, bağlayıcı malzemenin içeriği anlaşılamamıştır[561].

Batı portiko gerisindeki insula 18 ile 20 aralığında arazi kotu oldukça yükseldiğinden buradaki dükkanların duvarlarının büyük bir bölümü anakayanın işlenmesiyle oluşturulmuştur. Bu tip bir uygulamaya sahip ilk dükkan B33'tür. B35 no'lu dükkan duvarlarında ise, anakaya yaklaşık 1-1.5 m. yükseklikte olmakla birlikte, bu noktadan sonra küçük boyutlu taşlarla tamamlama yapılmıştır (**Resim 82a**). Ancak, anakaya taban yüzeylerinin geniş tutulmuş olması, ilk evrelerde dükkan duvarlarının bunların üzerine oturan büyük boyutlu konglomeralar kullanılarak inşa edilmelerine neden olmuştur. Benzer bir durum doğu portiko gerisindeki D30'un arka duvarında da gözlemlenmektedir. Dükkan zemininden yaklaşık 1.20 m. yüksekliğe sahip ana kaya, D30 ile DP-7 Sokağı'nı ayıran duvarın alt kotlarında da devam etmektedir[562]. B41 no'lu mekâna gelindiğinde ise, arazi kotunun iyice yükseldiği, bununla doğru orantılı olarak, anakayanın da üst kotlarda yer aldığı görülmektedir[563]. B41'in batı portikoya bakan dış cephesi neredeyse tamamen anakayadan oluşmaktadır (**Resim 82b**)[564].

Dükkanların girişleri de, duvar örgülerinde olduğu gibi sonraki bir evrede değişikliğe uğramış olmalıdır. Bazı dükkanların girişlerinde monolit şekilde silmeli söveler tercih edilmişken (**Resim 83a**)[565], cadde genelindeki diğer örneklerde kum taşı bloklardan kesilerek oluşturulmuş söveler kullanılmıştır (**Resim 83b**). Monolit bloklar sadece batı portiko gerisinde, insula 19 içerisindeki dükkanların girişlerinde yer almaktadır. Dükkan girişlerine anıtsal bir görünüm kazandıran bu blokların dükkanların ilk evresine ait bloklar olduğu ve cadde genelindeki dükkanlarda gerçekleştirilen düzenlemeyle birlikte burada yeniden kullanıldıkları öngörülmektedir.

[561]İzmirligil, 2007, **a.g.k.**, 69; http://www.sayka.com.tr/Project/135/Colonnaded-Street.html (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
[562]Anakaya D28 ve D29'un arka duvarlarında da dükkan zemininden yaklaşık 0.50/0.70 m. yükseklikte traşlanarak kullanılmıştır.
[563]Burada anakayanın portiko zemininden yaklaşık 3.70 m. kadar yüksekte olduğu görülmektedir.
[564]B41'deki kadar yüksek olmasa da B40-B33 aralığındaki bütün dükkanların duvarlarında anakayanın işlenerek kullanıldığı görülmektedir.
[565] Fotoğraf batı portiko gerisindeki B38 no'lu dükkana aittir.

Dükkan girişlerindeki geç dönem değişiklerini, bazı dükkanların eşik taşlarında da gözlemlemek mümkündür. Doğu portiko gerisindeki D8'in portikoya açılan girişinde eşik taşı olarak bir geison bloğu kullanılmıştır (**Resim 84**). Ancak, ikincil kullanımla birlikte bloktaki işlemeler traşlanarak yok edilmiştir[566].

Genel olarak alt kotlarda korunan dükkan duvarları nedeniyle, mekânlarda pencerelerin varlığına ilişkin izler yeterli sayıda değildir. Ancak, D33'ün arka cephe duvarında mekân zemininden üst kotlarda, sonradan moloz taşlarla örülerek kapatılan bir pencereye rastlanmıştır (**Resim 85a-b**). Pencerenin alt zemini de günümüzde görülebilmektedir. Ancak duvarın önündeki moloz dolgu tabakasından dolayı duvarın cephe düzenlemesinin nasıl olduğuna dair bir fikir elde edilememiştir. D32'nin arka cephe duvarında da sonradan örülerek kapatılan bir pencere açıklığı söz konusudur (**Resim 83b**).

Dükkanların bazılarında farklı boyutlarda ve formlarda niş düzenlemeleri yer almaktadır. Yaklaşık 0.54 m. genişliğe, 0.26 m. derinliğe ve 0.90 m. yüksekliğe sahip, yanakları düzgün kesim kum taşı bloklar, zemini ve kemeri tuğladan örülü D16'nın, D15 ile ortak duvarındaki niş genel olarak, cadde dükkanlarında kullanılan niş düzenlemeleri için bir örnek teşkil etmektedir (**Resim 86a**). D17'de ise, nişin yanaklarındaki duvarlar moloz taşlarla örülmüştür (**Resim 86b**). Zemini yine tuğlalardan oluşturulan nişin, kemeri ise tamamen tahrip olmuş durumdadır.

D19'un DP-3 Sokağı ile ortak duvarının önünde konumlanan merdiven düzenlemesinde yanak duvarları tamamen tuğla kullanılarak örülmüş bir niş yer almaktadır (**Resim 87**). Bu tuğla örgünün nişin kemerinde de aynı şekilde devam ettirildiği, kemerin korunan bölümlerinden anlaşılmaktadır. Nişin sadece bir duvarı günümüze kadar korunmuş şekilde görülebilirken, diğer duvar ve kemerin büyük bir bölümü tamamen tahrip olmuştur. Mevcut durumda, mekân zemininde yer alan toprak nedeniyle nişin zemininde nasıl bir uygulamanın yapıldığına ilişkin bilgi vermek güçtür.

D34'ün arka duvarı üzerinde, üst kotlarda küçük bir niş düzenlemesi mevcuttur (**Resim 88**). Düzgün kesim kum taşı bloklar ve tuğlalarla oluşturulmuş nişe ait yanak

[566]Bazı bölümlerinde diş kesim sıralarını günümüzde de görmek mümkündür. Bloğun, hangi yapıdan sökülüp burada kullanıldığı ise tespit edilememiştir.

duvarları büyük oranda korunmuştur[567]. Ancak, nişin üst örtüsü tamamen tahrip olmuş durumdadır.

D19'un D18 ile ortak duvarındaki küçük boyutlu ve düzgün dörtgen formlu niş düzenlemeleri, cadde dükkanlarındaki örneklerden farklılıklar sunmaktadır (**Resim 89**). Bu farklılığın en önemli nedeni, nişlerin üst örtülerinin kapatılmasında kemer yerine lento kullanılmış olmasıdır. Lentolar yerlerinden söküldüğü için günümüzde görülememekte, ancak izleri belirgin şekilde takip edilebilmektedir.

D38, 39, 40 ve 41 no'lu dükkanlarda ise tek bir plan tipinin benimsendiği ve her bir mekânın birbiriyle ortak olan duvarlarında aynı düzenlemenin uygulanmış olduğu görülmektedir. Buradaki niş düzenlemelerinde kullanılan malzeme ve örgü sistemi, D16'daki örnekle oldukça benzerdir. Ancak bu dükkanlardaki nişlerin D16'daki örnekten daha büyük boyutlu olduğunu söylemek mümkündür. Ortalama 0.56 m. genişliğe, 0.25 m. derinliğe ve 1.42 m. yüksekliğe sahip nişler, oldukça iyi durumda korunmuştur. Kemerleri tamamen tuğlalarla örülü nişlerden sadece D40'ın, D39 ile ortak duvarı üzerindeki nişte bir taş, üç tuğla şeklinde bir düzende kemer örgüsü kullanılmıştır. D40 ile D41'in ortak duvarı üzerindeki nişin yanak duvarlarında ise, D19'daki örnekte olduğu gibi büyük oranda tuğla malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

Dükkanların bazılarında bir duvar hattı boyunca ya da duvarın belirli bölümünde sekiler oluşturulmuştur. Bunlar genel olarak oturma alanları olarak tertiplenmiş olmakla birlikte bazıları eşyaların konulduğu bir masa işlevi görmüş olmalıdır. D6'daki seki, mekânın her iki yan duvarı önünde uzanmaktadır. Bunlardan D7 ile ortak olan duvar önündeki sekinin sadece bir bölümü korunarak günümüze gelmiştir (**Resim 90**)[568]. Her iki sekinin önünde de belirgin bir hat boyunca takip edilebilen tuğla döşemeler yer almaktadır. Sadece belirli bir doğrultuda yerleştirilmiş ve mekân içerisinde izlerine rastlanmayan bu tuğlaların tamamen sekilerle bağlantılı bir düzenlemeye ait olduğu düşünülmektedir.

D9 no'lu dükkandaki seki ise, sadece D10 ile ortak olan duvarın önünde, portikodan mekâna girişinin hemen sağındadır (**Resim 91**). 1.81 m. uzunluğa ve 0.90 m. genişliğe sahip

[567]Niş yaklaşık olarak 0.25 m. genişliğe ve 0.22 m. derinliğe sahiptir. Korunan yüksekliği ise 0.73 m.'dir.
[568]Bir duvar hattı boyunca uzanan seki düzenlemelerine batı portiko gerisindeki B2 ve B11'de rastlanmaktadır.

bu seki, tamamen dış hatları düzenli, içleri ise düzensiz bir şekilde yerleştirilmiş moloz taşlar ve tuğlalardan oluşturulmuştur[569].

Dükkanların büyük bir bölümünün zeminleri, tamamen toprak ile örtülüdür. Ancak bazı dükkanların zeminlerinde döşeme taşlarının ve mozaik zeminin yer aldığı görülebilmektedir. D7'nin zemininin küçük bir bölümünde beyaz ve kırmızı renkli 1 x 1 cm ölçülerinde tesseralara sahip mozaik zeminin sadece dış bordüründeki asma yaprağı motifi görülebilmektedir (**Resim 92a**). Asma yaprağı tamamen kırmızı tesseralarla oluşturulmuşken, arka plan rengi olarak beyaz tesseralar tercih edilmiştir. Ancak, iç panonun üzeri tamamen çakılla örtülü olduğu için nasıl bir motif düzenlemesine gidildiğini görmek şu an için pek mümkün değildir. Benzer şekilde, D18'in zemininin küçük bir bölümünde de mozaik gözlemlenebilmektedir (**Resim 92b**). Burada da D7'de olduğu gibi 1 x 1 cm ölçülerinde, ancak kırmızı ve beyazın yanında açık mavi renkli tesseraların da kullanıldığı görülmektedir. Mozaiğin mekân içerisindeki konumu göz önünde bulundurulduğunda, panoyu çevreleyen bordürdeki süslemede bitkisel motiflerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu motifler, kırmızı tesseralarla oluşturulmuş olup, kontürleri tek sıra halinde olacak şekilde açık mavi tesseralarla örülmüştür. Arka plan rengi olarak yine beyaz tesseralar tercih edilmiştir.

D10'un doğu portikoya bakan cephesine yakın bir bölümünde küçük bir alanda korunmuş kum taşı plakalarla oluşturulmuş bir zemin döşemesi gözlemlenmektedir (**Resim 93**). Bu plakalar yaklaşık 5-6 cm kalınlığında olmakla birlikte, en büyükleri 0.34-0.36 m. ebatlarındadır. Portikodan dükkana girdikten sonra solda kalan alanda ise üç adet daha büyük boyutlu ve farklı cinste kum taşı blok yer almaktadır[570]. Bu bloklar ya mekânın orjinal döşemesi ya da daha sonraki bir evrede başka bir yerden sökülerek burada kullanılan döşemeler olmalıdır. Boyutları ve kalınlıkları itibariyle diğerlerine göre daha dayanıklı olduklarından dolayı ilk düşüncenin doğruluğunun daha kuvvetle muhtemel olduğu ileri sürülebilir.

[569]Dükkanlar içerisinde sıkça rastlanılan bu seki düzenlemesi doğu portiko gerisinde D6, D7, D9 ve D30'da, batı portiko gerisinde ise B3, B35, B36, B38 ve B40 dükkanlarında görülmektedir.
[570]D10'daki büyük boyutlu taş plakalarla oluşturulmuş kum taşı döşemeler, doğu portiko gerisindeki D30'da ve batı portiko gerisindeki B11'de de görülmektedir.

Dükkanın sadece bir köşesinde korunmuş, yine büyük boyutlu kum taşı plakalarla oluşturulmuş bir zemin D20'de gözlemlenmektedir (**Resim 94**). Zeminin izlenebilen bölümünün portikoya yakın cephesini sınırlandıran, mekânın DP-3 Sokağı ile ortak olan duvarından uzanan tek bir blok yer almaktadır. Bu bloğun devamına ilişkin izler döşemenin altındaki hat boyunca izlenebilmektedir. Ancak bu döşemeyi diğer hatta sınırlandıran herhangi bir ize rastlanmamıştır. Olasılıkla bu düzenleme mekân genişliği boyunca D20'nin D21 ile ortak duvarına kadar uzanmaktadır.

D12'nin tam ortasına denk gelecek şekilde sınırlandırılmış, iç tarafı büyük boyutlu kum taşlarından, etrafı ise düzgün kesim küçük boyutlu kum taşı bloklardan oluşan bir zemin yer almaktadır (**Resim 95**). Zemin ile mekân duvarları arasında 0.60/0.80 m. genişliğinde bir koridor oluşturulmuştur. Mekânın hemen önünde doğu portiko içerisinde daha öncede sözü edilen yarım daire formunda döşeme taşlarından oluşturulmuş bir düzenleme yer almaktadır (**Resim 13**). Mekân ile ilgili mevcut veriler göz önünde bulundurulduğunda, burasının bir latrina olabileceği düşünülmektedir. Döşemenin etrafını çevreleyen koridorda olasılıkla insanların tuvalet ihtiyaçlarını giderdikleri oturma sıraları ve bu oturma sıralarının altında ise atık su kanalı yer alıyor olmalıdır. Mekânın hemen önünde, portikoda yer alan yarım daire formlu düzenleme ise olasılıkla çeşme olarak kullanılmış olmalıdır[571]. Ancak, bu mekândaki tahribat nedeniyle oturma basamakları ve çeşmeye dair izler görülememektedir. Kanal olduğu düşünülen koridor ise, tamamen toprak altında kaldığından izler belirgin değildir.

Duvarlardaki hatıl delikleri ve merdiven düzenlemeleri bazı dükkanların iki katlı olduğunu göstermektedir (**Resim 96**). Özellikle üst kotlara kadar duvarları korunmuş dükkanların duvarlarındaki hatıl deliklerini görmek mümkündür[572]. Alt kotlardaki hatıllar ise olasılıkla mekân içerisinde oluşturulmuş ahşap konstrüksiyonu desteklemek için kullanılmıştır.

[571]Benzer bir düzenleme 792 ada 5 parselde caddenin batı portikosu üzerinde de uygulanmıştır. Detaylı bilgi için bknz.: 2.2.6. Tarihlendirme – Kazı çalışmaları.

[572]Dükkan duvarlarında üst kotlarda korunmuş hatıl delikleri doğu portiko gerisindeki D15, D33, D37, D39, D40 ve D41'de görülebilmektedir.

Dükkanların ikinci katının varlığına ilişkin en belirleyici unsur olan merdiven ise, sadece D19'da görülebilmektedir (**Resim 87**). D19'un DP-3 Sokağı ile ortak duvarının hemen önünde iç örgüsü düzgün kesim kum taşları, tuğla ve moloz taşlarla, basamakları ise düzgün kesim kum taşı bloklardan oluşturulmuş bir merdiven düzenlemesi yer almaktadır. Merdiven ile üst kata ulaşım D19'un gerisindeki mekândan sağlanmakta, bu mekân ile D19 arasında giriş çıkış sağlayacak bir kapı izine ise rastlanmamaktadır.

D19'daki örnekle benzer bir merdiven düzenlemesi batı portiko gerisindeki B27'de de görülmektedir (**Resim 97**). Ancak, buradaki merdivenin üst kata erişimden ziyade mekân içerisinde farklı kademelerdeki zeminlere ulaşım için oluşturulduğu ileri sürülebilir. Söz konusu merdiven, dükkanın portikoya bakan cephe duvarına doğru uzanmakta ve bu noktadan portiko doğrultusunda dönüş yaparak "L" formu kazanmaktadır. Ancak merdivenin basamakları büyük oranda söküldüğü için nasıl bir düzenlemeye sahip olduğu ya da ikinci kata ulaşım sağlayacak kadar merdivenin yükseltilip yükseltilmediği konusunda temkinli yaklaşmak gerekmektedir.

Dükkanlar tek bir mekândan oluştuğu gibi, birden çok mekâna sahip olan örnekleri de mevcuttur. Cadde dükkanlarının bir bölümü arkasındaki ya da yanındaki mekânlara açılan kapılara sahip iken, geri kalan bölümünde bu kapılar yer almamaktadır (**Resim 98a-b**). Başka mekânlarla bağlantısı olan dükkanlar, genel olarak arka taraflarındaki mekânlarla giriş çıkışı sağlayabilecek kapılara sahiptir. Ancak, arkadaki mekânların büyük bir bölümü dolgu toprak altında kaldığı için bu mekânların işlevini saptamak güçtür. Mansel tarafından kazısı yapılan doğu portiko gerisindeki insula 12 içerisinde, R1 olarak isimlendirilmiş bir konut yer almaktadır. R1 konutu ile portiko arasındaki bölümde ise, D45, D46 ve D47 dükkanları bulunur. Bu nedenle, cadde dükkanlarının büyük bir bölümünün gerisinde konutların yer alması beklenmekte ve dükkanların arka duvarlarındaki kapıların bu konutlara ulaşım için kullanıldığı öngörülmektedir.

Doğu portikonun gerisinde, insula 10 önündeki D38, D39 ile D40 ise D41 ile kapılar vasıtasıyla birbirine geçişler sağlanmaktadır. Birbiri ile yakın plan ve düzenlemelere sahip bu dükkanlar, olasılıkla tek bir planlama doğrultusunda oluşturulmuştur. D38 ile D39'un ortak duvarındaki kemerli kapı ve hemen yanındaki niş düzenlemesinin aynısı (**Resim 99**),

D40 ile D41'in ortak duvarı üzerinde de görülmektedir (**Resim 100**). Kapıların kemerli üst örtüleri hepsinde, birer düzgün kesim kum taşı yastık ile başlamakta, kemerler ise, tamamen tuğla ve harçla oluşturulmuş durumdadır. Bu dükkanların birbirine geçiş veren ortak duvarları üzerinde kapının hemen yanında yer alan niş düzenlemeleri de birebir aynı form, ölçü ve örgü sistemine sahiptir. D39 ile D40'ın ortak duvarında ise, her iki mekân arasında birbirine geçiş sağlayan bir kapı izine rastlanmamıştır. Bunun yerine daha önce de sözü edilen birbirine geçiş sağlayan mekânların ortak duvarlarındaki nişlerden farklı bir örgü sistemine sahip bir niş düzenlemesi yer almaktadır.

2.2.5.3. *Agora-Tiyatro Kompleksi*

Side Agora-Tiyatro Kompleksi, yarımadanın en dar olduğu noktada ve kentin merkezinde yer almaktadır[573] (**Resim 101**). Agora ve Tiyatro yapılarının yanı sıra Agora içerisindeki Latrina[574], Propylon[575] ve Tykhe Tapınağı[576] da kompleksin bir parçasını oluşturmaktadır. Kentin ana caddesi olan "C Caddesi"[577] üzerinde inşa edilen kompleksin kuzeyinde Bouleterion/Odeion?[578], Agora Hamamı[579], Tak[580], Vespasianus Anıtı/Çeşmesi[581], I1 ve I2 Çeşmeleri[582], H2 Sarnıcı[583], kuzeybatısında ise Dionysos Tapınağı?[584] bulunur. Tiyatro'nun sahne binasına bitişik inşa edilen Attius Philippus Suru'nun[585] yanı sıra

[573]Beaufort, 1817, **a.g.k.**, 142-147; Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 147-150; Mansel, 1945, **a.g.k.**, 140; Mansel, 1950b, **a.g.k.**, 299, 300; Mansel, 1957, **a.g.k.**, 660; Mansel, 1958a, **a.g.k.**, s. 216; Mansel, 1959, **a.g.k.**, 690, 691; Mansel 1960, **a.g.k.**, 711; Mansel, 1962a, **a.g.k.**, 45-56; Mansel, 1962b, **a.g.k.**, 622; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 122-142; Mansel, 1963b, **a.g.k.**, 543; Mansel, 1964b, **a.g.k.**, 239-243; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 187-213; İzmirligil, 1985, **a.g.k.**, 387–395; İzmirligil 1986, **a.g.k.**, 127-135; İzmirligil 1987, **a.g.k.**, 165-171; İzmirligil, 1990, **a.g.k.**, 193-200; İzmirligil, 1991, **a.g.k.**, 259-263; İzmirligil, 1993, **a.g.k.**, 243-252; İzmirligil, 2003, **a.g.k.**, 61-63; İzmirligil, 2005, **a.g.k.**, 79-85; İzmirligil, 2006, **a.g.k.**, 51-55; İzmirligil, 2007, **a.g.k.**, 68-72; İzmirligil, 2008, **a.g.k.**, 70-73; İzmirligil, 2009, **a.g.k.**, 82-88; Soykal-Alanyalı, Alanyalı ve Şen, 2010, , **a.g.k.**, 94-100; Alanyalı ve Şen, 2010, **a.g.k.**, 437-439; Günay, 2008, **a.g.k.**, 543.; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 21-31; Sağnak, 2017, **a.g.k.**, 189-200.

[574]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 6-7; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 151-156.

[575]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 4-5; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 150.

[576]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 7-14; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 157-167; Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım ve Oransay, 2011a, **a.g.k.,** 103-104; Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım ve Oransay, 2011b, **a.g.k.,** 524-525; Yürük, **a.g.k.,** 2017, 17-31.

[577]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.,** 125; Mansel, 1951, **a.g.k.,** 12-13; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 17-22; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 21-28.

[578]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 64-65; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 108; Alanyalı, 2014a, **a.g.k.,** 96-97; Alanyalı, 2014b, **a.g.k.,** 276-278. Mansel, yapıyı H1 olarak isimlendirmiş ve sarnıç olduğunu öne sürmüştür.

[579]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 148-156; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 232-240.

[580]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 14-15; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 24-25; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 31-32.

[581]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 70-76; Mansel, 1964a, **a.g.k.,** 185-197; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 114-120; Nollé, 1993, **a.g.k.,** No.: 33, 303.

[582]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 66-70; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 108-111.

[583]Mansel, 1978, **a.g.k.,** 23, 91, 108, 231.

[584]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 91-94; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 142-146; Büyükkolancı, 2008, **a.g.k.,** 239-262; M. Büyükkolancı (2010). Side Tiyatrosu Batı Paradosu Kazıları ve Dionysos Tapınağı'na İlişkin Yeni Bulgular. Ü. İzmirligil, G. Tanyeli ve Z. Ahunbay (eds.), *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu, 20-22 Nisan 2007 (Side 2010)*. Antalya: Siva Side Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı, s. 92-104; Alanyalı ve Şen, 2010, **a.g.k.,** 439; Soykal-Alanyalı, Alanyalı ve Şen, 2010, **a.g.k.,** 97-99; Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım, Oransay, 2011a, **a.g.k.,** 100-103, Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım, Oransay, 2011b, **a.g.k.,** 521-524; Piesker, 2015c, **a.g.k.,** 151-183; Soykal-Alanyalı 2016b, **a.g.k.,** 419-450.

[585]Foss, 1977, **a.g.k.,** 172-180; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 40; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 67-70; Nollé, 2001, **a.g.k.,** No.: 167, **a.g.k.,** 488-490; Hellenkemper ve Hild, 2004, **a.g.k.,** 388, Peschlow, 2010, **a.g.k.,** 61-108; Soykal-Alanyalı ve Erkoç 2015a, **a.g.k.,** 114-117; Piesker, 2015b, **a.g.k.,** 117-118; Alanyalı ve Erkoç 2016, **a.g.k.,** 137-138.

kompleksin doğusunda konutlar[586], güneyinde Hamam-Gymnasium Caddesi[587] ile bu cadde üzerinde konumlandırılan iki açıklıklı Tak[588], güneybatısında ise bir Kilise?[589] yer alır. Kompleks, söz konusu kamusal yapıların merkezindedir.

Her iki yapı da, sergiledikleri mimari bütünlük ve ortak işlevler nedeniyle kompleks adı altında değerlendirilmektedir[590]. Agora ve Tiyatro yapıları arasında birlikte planlanıp, mimari bütünlük sergileyen tekil örneklerden birisi olduğundan Side'deki kompleks, bu özellikleriyle eşsizdir.

Side Tiyatrosu, Anadolu'da karşımıza çıkan "Greko-Roman Tiyatro" grubuna girmektedir. Hellenistik tiyatro geleneğindeki *ima cavea*[591], bir yükselti üzerine inşa edilmiş, *summa cavea* ise Roma tiyatrosu özelliği gösteren tonoz ve kemerlerle ayağa kaldırılmıştır[592]. Kentteki tek yükseltinin üzerine inşa edilen Roma tiyatrosunun, erken evresinin de aynı noktada yer aldığı ileri sürülebilir. Planı ve konumu dışında, oturma basamaklarında yer alan ve MS 1. yüzyıla tarihlendirilen bir yazıt, bu düşünceyi destekler niteliktedir[593]. Olasılıkla, yapının erken evresine ait *ima cavea*, MS 2. yüzyılın I. yarısı veya ortasına kadar büyük oranda korunmuş olmalıdır. 2010-2013 yıllarında, Tiyatro'nun

[586]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 15-23; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 157-163; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 241-255.
[587]Alanyalı ve Şen, 2010, **a.g.k.,** 439; Soykal-Alanyalı, Alanyalı ve Şen, 2010, **a.g.k.,** 96-97: Tiyatro'nun güneyinde C2 Caddesi'nden M Yapısı Propylonu'na uzanan bir caddenin yer aldığı öngörülmektedir. 2009 yılında Tak'ta yürütülen çalışmalar neticesinde MS 5. yüzyılda yükseltildiği düşünülen zeminin de bu caddeye ait olduğu ileri sürülebilir.
[588]Alanyalı ve Şen 2010, **a.g.k.,** 439; Soykal-Alanyalı, Alanyalı ve Şen, 2010, **a.g.k.,** 96-97; Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 225.
[589]İzmirligil, 2006, **a.g.k.,** 51-53: Tiyatronun güneyindeki alanda temizlik ve düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiş ve burada tespit edilen yapı, İzmirligil tarafından kilise olarak tanımlanmıştır. Ancak planı itibariyle yapı, kilise görünümünden uzaktır. Kentteki Küçük Liman Kilisesi (Mansel, 1978, s. 257-266; Yıldırım, 2013, s. 89-101, 237-251), bb Kilisesi (Mansel, 1978, s. 266; Yıldırım, 2013, s. 82-84. 219-222) ve Piskoposluk Saray Kilisesi (Mansel, 1978, s. 267-284; Yıldırım, 2013, s. 26-30, 105-120) örneklerinde apsislerin içten yarım daire, dıştan ise üç cepheli bir duvar düzenlemesine sahip olduğu bilinmektedir. Söz konusu yapının ise dıştan ve içten yarım daireyi aşan at nalı formuna yakın bir plan şemasına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca apsisin, yapının büyük bir bölümünü kaplaması da dikkat çekicidir. Günümüzde bu yapının bulunduğu alan park olarak kullanılmakta ve yapıya ait duvarlar toprağın üzerinde kısmen gözlemlenebilmektedir.
[590]Öztekin, 2017, **a.g.k.,** 71-73.
[591]*İma cavea*, Hellenistik Dönem Tiyatro geleneği gösteren yarım daireyi aşan at nalı formunda inşa edilmiştir.
[592]Mansel, 1962a, **a.g.k.,** 47; Mansel, 1964b, 239; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 187; Bean, 1999, **a.g.k.,** 75; Sear, 2006, **a.g.k.,** 377.
[593]Nollé 2001, 461, Nr. 143, 3a.

kuzeybatısında yer alan ve A. M. Mansel tarafından Dionysos Tapınağı?[594] olarak adlandırılan yapıda yürütülen çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar bu durumu destekler niteliktedir. MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına ya da üçüncü çeyreğine kadar inen ilk evrede[595] tapınağın girişinin güney cephede yer aldığı, ancak *summa cavea*nın inşası ile birlikte girişin kuzey cepheye taşındığı anlaşılmıştır (**Resim 102, Plan 40**).

Kompleksin diğer parçası olan Agora'nın erken evresine ilişkin bilgilerimiz ise sınırlıdır. Ancak, Agora'nın güney kapısının, Agora'dan ziyade a Caddesi[596] ile olan paralel konumu ve masif konglomera bloklarından oluşturulmuş örgü sistemi dikkat çekicidir[597] (Plan 9). Kapıda stratigrafik kazı çalışmaları gerçekleştirilmemesine karşın[598] Attius Philippus Suru projesi kapsamında a Caddesi'nde yürütülen çalışmalar, kapının inşa evresine ilişkin bir fikir sunmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda a Caddesi'nin MS 1. yüzyılda inşa edildiği tespit edilmiş ve bu cadde üzerinde yer alan Agora'nın güney kapısının da aynı dönem içerisinde oluşturulmuş olabileceği ihtimali kuvvetlenmiştir[599]. Bu durumda Agora'nın güney kapısının, şu an görülen agoradan daha erken dönemde inşa edilmiş bir

[594]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 142-146; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 117; Soykal-Alanyalı, 2016, **a.g.k.**, 424: Mansel tapınağı, Dionysos kültüne ait kentte ele geçen epigrafik, arkeolojik ve nümizmatik belgelerin yanı sıra yapının Tiyatro'ya olan yakınlığından dolayı bu tanrı ile ilişkilendirmektedir. Nollé ise Tiyatro ve çevresinden ele geçen Nemesis'e ait adak yazıtlarından dolayı tapınağın Nemesis kültüne ait olabileceğini öne sürmektedir. Ancak tapınakta yürütülen kazı çalışmaları ile beraber yapının MÖ 1. yüzyılın 2. yarısında inşa edildiği anlaşılmış ve yine Tiyatro ve çevresinden ele geçen imparator kültüne ilişkin yazıtlar nedeniyle burasının "İmparator Kültü Tapınağı" olabileceği düşünülmüştür. Tiyatro ve çevresinden ele geçen imparator kültüne ilişkin yazıtlar için bknz.: Soykal-Alanyalı, 2016, **a.g.k.,** dpnt. 17, 424.

[595]Soykal-Alanyalı, 2016, **a.g.k.,** 423; Piesker, 2015c, **a.g.k.,** 172.

[596]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 22; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 29.

[597]Öztekin, 2017, **a.g.k.,** 40. Agora'nın Tiyatro ile birlikte inşası sırasında plan açısından orjinal görünümünü koruduğu düşünülen kuzeydoğu portiğinin gerisindeki dükkanlarda ve bu dükkanların portiğe bakan cephe duvarında, büyük boyutlu, düzgün kesim konglomera, kum taşı ve küçük boyutlu moloz taşların kullanıldığı görülür. Aynı malzemeyi, burada yer alan dükkanlara ait diğer duvarlarda da görmek mümkündür. Birbirinden farklı plan ve ölçülere sahip kuzeybatı dükkan sırasının portiğe bakan cephe duvarında ise, yoğun olmamakla birlikte küçük boyutlu düzgün kesim kum taşları ile moloz taşlar kullanılmıştır. Sahne binasının Agora'ya bakan cephesinin arkasındaki dükkan sıralarında ise masif konglomera bloklar kullanılmıştır. Portikoya bakan ön cephe duvarında yer yer bu bloklar kullanılmış olsa da bu duvar, genel olarak düzgün kesim kum taşları ve moloz taşlarla oluşturulmuş bir örgüye sahiptir.

[598]İzmirligil, 2007, **a.g.k.,** 70; İzmirligil, 2009, **a.g.k.,** 87-88. 2006 yılında Agora'nın güney kapısı ve gerisindeki mekana ait döşeme taşları ile kanal sistemi tamamen kazılarak açığa çıkartılmıştır. 2007 ve 2008 yıllarında ise kazı çalışmaları sonucu açığa çıkartılan kapı ve gerisindeki mekanın rölöve çalışmaları yapılmış, tahrip olmuş döşeme taşları ile bu taşların altındaki kanal sisteminine ait kanal kapakları da onarılarak yerlerine yerleştirilmiştir. Ancak, kapıyı tarihlendirmeye yönelik stratigrafik kazı çalışmaları gerçekleştirilmediğinden, kapının agora ile olan tarihsel ilişkisi ve yapı evrelerine ilişkin bilgiler yeterli değildir.

[599]Soykal-Alanyalı ve Erkoç, 2016, **a.g.k.,** 99-100; Soykal-Alanyalı, 2017b, **a.g.k.**, 191.

yapıya, belki de erken dönem agorasına hizmet etmiş olma ihtimali mevcuttur. Kapı, erken dönem agorasına ait ise, bu durumda yapının konumunun, mevcut durumdakinden farklı bir doğrultu üzerinde olması beklenmektedir. Tykhe Tapınağı'nın mevcut durumda Agora'nın tam ortasında yer almıyor oluşu da bu şekilde açıklanabilir[600]. Ancak, B Caddesi[601] ile Hamam-Gymnasium Kompleksi arasında ulaşımı sağlayan Küçük "c" Caddesi'nde yürütülen çalışmalarda, Küçük "c"- C1 Caddeleri arasındaki insulalar içerisinde yer alan sokak sistemlerine ilişkin saptanan bulgular, Agora alanının önceki kullanımına ilişkin yeni bilgiler sunmaktadır[602]. Agora meydanı içerisinde doğrultuları uzanan DP-16 ve DP-17 Sokakları, Tykhe Tapınağı'nı kuzeydoğuda ve güneybatıda sınırlandırmaktadır (**Plan 41**). İki sokak arasında bir insula içerisinde kalan tapınağın konumunun, alanın erken kullanım evresi içerisinde belirlendiği açıktır[603]. Kentteki sokak sistemlerinin MS 1. yüzyıl planlaması içerisinde oluşturulduğu, kentin muhtelif noktalarında yürütülen kazı çalışmaları neticesinde saptandığından, buradaki sokakların da aynı dönem içerisinde inşa edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu durum, Tykhe Tapınağı'nın inşa edildiği noktada daha önceden yerel bir tanrı/tanrıçaya hizmet eden bir tapınağın ya da kutsal alanın bulunduğu ve yeni tapınağın da bu öncü yapının temelleri üzerine inşa edildiği düşüncesini desteklemektedir[604]. Ayrıca, tapınakta yürütülen kazı çalışmaları da, alanın Hellenistik ya da Geç Hellenistik Dönem'de tesviye edildiğini göstermektedir. Alanın MS 1. yüzyıldaki kadastral planlaması içerisinde bir tapınak yapısı ya da kutsal alanın varlığı desteklenebilirken, daha erken evrelere ilişkin daha kesin bulgulara henüz rastlanmamıştır. Ancak, bu durum alanın MS 1. yüzyıl planlamasında farklı bir kullanıma sahip olduğunu ve Tiyatro'nun tekil bir yapı olarak işlevini sürdürdüğünü göstermektedir.

[600]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 7-14; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 157-167: Erken evrede Agora'nın tam ortasında Ana Tanrıça Kültü'ne hizmet eden bir tapınağın ya da sunağın yer aldığı, daha sonra Agora'nın yeniden inşası ile bu yapının meydanın biraz daha kuzeybatısında kalmış olduğu ileri sürülebilir (Mansel, 1978, s. 166-167).
[601]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.,** 130; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 17; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 21, 93; Yıldızturan, 2003, **a.g.k.,** 59-60.
[602]Alanyalı, Yurtsever, Önsoy, Öztekin, 2018a, **a.g.k.,** 433-434; Alanyalı, Yurtsever, Önsoy, Öztekin, 2018b, **a.g.k.,** 109-110; Erkoç ve Öztekin, 2019, **a.g.k.,** 493.
[603]MS 1. yüzyılda ya da öncesinde tapınağın insulanın doğrultusuna uygun bir şekilde konumlandırıldığı, ancak kompleksin inşası ile yeniden düzenlenen yapının yeni doğrultusunun, komplekse uygun bir şekilde yönlendirildiği düşünülmektedir.
[604]Mansel, 1978, **a.g.k.,** 167.

MS 2. yüzyılda Side'nin Akdeniz coğrafyasının en önemli liman kentlerinden biri olması ve akabinde giderek zenginleşmesi ile beraber kentte geniş çaplı imar faaliyetleri başlamış, N1, N2 Tapınakları[605], M Yapısı (Hamam-Gymnasium Kompleksi)[606], P Tapınağı (Demeter Tapınağı)[607], Tykhe Tapınağı[608] ve Liman Hamamı[609] gibi anıtsal yapılar inşa edilmiştir. Bunların yanı sıra yazıtlardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda kentte bu dönemlerde, Serapis Tapınağı ya da Sunağı[610], Gerusia'nın Ziyafet Salonu[611], Nemesis Altarı (?)[612], Zeus Halonites Sunağı[613] ve Zeus Noritos/Nerites Sunağı[614] gibi kült alanları ile kamusal yapıların da inşa edildiği ve onarım gördüğüne ilişkin veriler mevcuttur. Kentin en önemli prestij yapılarından olan Tiyatro ile birlikte kompleksin bütünü de bu dönemde yeniden elden geçirilmiştir. Tiyatro'nun sahne binasının alt katındaki mimari bezemelerden yola çıkılarak, Tiyatro'nun Geç Traianus-Erken Hadrianus Dönemi (MS 110-120) içerisinde inşa edildiği bilinmektedir[615]. Benzer şekilde daha önce de sözü edilen Tiyatro'nun kuzeybatısında konumlanan ve Dionysos Tapınağı olarak adlandırılan yapının ilk evresinde güneyde yer alan girişinin, MS 2. yüzyıl I. yarısı/ortasında *summa cavea*nın inşası ile kuzey

[605]Strocka, 1988, **a.g.k.,** 300; Pülz, 1989, **a.g.k.,** 42; Vandeput, 1997, **a.g.k.,** 38: Hadrianus Dönemi; Strocka, 1996, **a.g.k.,** 469: Geç Hadrianus Dönemi, Strong, 1953, **a.g.k.,** 132-133: MS 2. yüzyıl ortası; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 208: Antoninler Dönemi; Yurtsever, 2017, **a.g.k.,** 258: Hadrianus Dönemi Ortası (MS 115-125).

[606]Yurtsever, 2017, **a.g.k.,** 259; Yurtsever, 2021, **a.g.k.,** Geç Hadrianus-Erken Antoninler Dönemi (MS 128 sonrası), Mansel, 1963a, 63-64, 118: Antoninler Dönemi, Wegner, 1989, **a.g.k.,** 163, 167: Geç Antoninler (MS 166-192).

[607]Wegner, 1989, **a.g.k.,** 162: MS 2. yüzyılın 2. yarısı, Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 89: MS 3. yüzyıl başı, Gliwitzky, 2010, **a.g.k.,** 184: MS 170-180 arası, Türkmen, 2007, **a.g.k.,** 45: Septimus Severus-Caracalla Dönemi (MS 193-217), Yurtsever, 2017, **a.g.k.,** 260: Antoninus Pius Dönemi (MS 138-161).

[608]Wegner, 1989, **a.g.k.,** 161: Hadrianus Dönemi, Strocka, 1996, **a.g.k.,** 469: Geç Hadrianus Dönemi, Koenigs ve Radt, 1979, **a.g.k.,** 348: Antoninler Dönemi; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 166: Antoninler Dönemi, Yurtsever, 2017, **a.g.k.,** 257: Hadrianus Dönemi; Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım, Oransay, 2011a, **a.g.k.,** 104; Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım, Oransay, 2011b, **a.g.k.,** 524-525.

[609]Mansel, 1978, **a.g.k.,** 221.

[610]Mansel 1978, **a.g.k.,** 146: Batı deniz surunun dışında ve deniz kenarında bulunmuş, Hadrianus Dönemi'ne ait bir yazıtta Serapis Sunağı'ndan bahsedilmektedir.

[611]Nollé, 2001, **a.g.k.,** 475: Gerusia'ya ait ziyafet salonunun tadilatının Hadrianus Dönemi'nde gerçekleştirildiği düşünülmektedir.

[612]Nollé, 1993, **a.g.k.,** 267; Bean, 1965, **a.g.k.,** Nr. 139.

[613]Nollé, 1993, **a.g.k.,** 274: Zeus Sunağına ait yazıt, Müze Hamamı'nın arkasından ele geçmiştir.

[614]Nollé, 1993, **a.g.k.,** 276: Noritos ya da Norites, Zeus'un şu ana kadar bilinmeyen bir toponymden türetilmiştir.

[615]Yurtsever, 2017, **a.g.k.,** 255; Yurtsever, 2021, **a.g.k.,** 229. Mansel tarafından Tiyatro Antoninler Dönemi içerisine tarihlendirilmiştir (Mansel, 1962a, s. 53; Mansel, 1978, s. 208). Birçok araştırmacı ise yapının inşa tarihine ilişkin Mansel'in tarih önerisini yinelemektedir. J. B. Ward-Perkins (1981). Roman İmperial Architecture. Yale: Yale University Press Pelican History Art. S. 57; Bean, 1999, **a.g.k.,** 75; Sear, 2006, **a.g.k.,** 377; İzmirligil, 2012, **a.g.k.,** 92. Ferrero, Tiyatro'nun inşa tarihini MS. 2. yüzyılın 3. çeyreğine (MS 170-200) taşımıştır (Ferrero, 1988, s. 142).

cepheye kaydırılması da bu tarihi, kısmen de olsa desteklemektedir[616]. Kompleksin inşa sürecine ilişkin diğer somut bulgular ise, C2 Caddesi'nin, Tiyatro'nun inşası ile beraber yeniden tasarlanması ile ilintilidir. Caddenin, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit alanında içerisindeki parsellerde yürütülen çalışmalarda, caddenin MS 2. yüzyılın başlarında inşa sürecinin başlatıldığı anlaşılmıştır. Sözü edilen güzergah Tiyatro'nun kuzeyinde yaşanan kırılmadan itibaren Tapınaklar Bölgesi'ne kadar tek seferde planlanarak oluşturulduğundan, Tiyatro'nun genişletilmesi C2 Caddesi'nin inşa sürecini tetiklemiş olmalıdır. Bu durumda Tiyatro'nun da C2 Caddesi ile koordineli bir şekilde MS 2. yüzyılın başlarında inşa sürecinin başladığı ileri sürülebilir[617]. Ancak, Tykhe Tapınağı'nın arşitrav-friz bloklarındaki bezemelerin Tiyatro'nun birinci kat sahne binasındaki örneklerden stil olarak daha üstün olduğu ve Geç Hadrianus Dönemi içerisinde değerlendirildiği görülmektedir[618]. Tiyatro'nun sahne binasının ikinci ve üçüncü katındaki bloklardaki bezemeler, MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir[619]. Mevcut bilgiler, kompleksin MS 2. yüzyılın başlarında inşa sürecine başlandığı ve bu sürecin Antoninler Dönemi içerisinde tamamlandığını göstermektedir.

Kompleksin özellikle Tiyatro'nun inşası, tapınağın yanı sıra Tiyatro çevresinde gerçekleştirilecek imar faaliyetlerine de doğrudan etki etmiş, bu noktada inşa edilecek yeni yapılaşmalar da MS 2. yüzyılda alanda oluşturulan yeni kadastral düzenlemeye sadık kalacak şekilde planlanmıştır [620].

MS 3. ve 4. yüzyıllarda komplekste gerçekleştirilen onarım faaliyetlerini ve yapılan eklemeleri daha çok yazıtlar vasıtasıyla takip etmek mümkündür. MS 2. yüzyıl sonu – 3.

[616]Soykal-Alanyalı, 2016, **a.g.k.,** 425-428; Piesker, 2015c, **a.g.k.,** 162.
[617]C2 Caddesi'nin inşa süreci için bknz.: 2.2.6. Tarihlendirme – Kazı çalışmaları
[618]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 13-14; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 166; Wegner, 1989, **a.g.k.,** 161; Strocka, 1996, **a.g.k.,** 469; Yurtsever, 2017, **a.g.k.,** 256-257; Yurtsever, 2021, **a.g.k.,** 229.
[619]Mansel, 1962a, **a.g.k.,** 53; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 138; Wegner, 1989, v161; Vandeput, 1997, **a.g.k.,** 73.
[620]MS 2. yüzyıl başları/ortalarında gerçekleştirilen Tiyatro'nun summa caveasının inşasından en çok etkilenen yapı C Caddesi'dir. Ana Kapı'dan Tiyatro'ya kadar olan bölümü kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan caddenin aksının üzerine tiyatronun fil ayakları denk geldiğinden, caddenin güzergahında değişiklik yapılması zorunluluk haline gelmiştir. Böylece Tiyatro'nun inşa edildiği noktada caddenin önce kuzeybatıya doğru keskin bir kırılma yaptığı ve sonrasında da tekrardan güneybatıya yönlendirildiği görülmektedir (Mansel, 1951, s. 12; Mansel, 1978, s. 21). Kırılmanın gerçekleştiği bu noktada ayrıca bir Tak yapısının inşa edildiği ve iç kente ulaşım sağlayan ikinci bir kent kapısının oluşturulduğu görülür (Mansel, 1956, s. 14; Mansel, 1978, s. 31). Takın gerisinde ve caddenin güneybatıya yönlendirilmeden önceki bölümünde de yaklaşık 42 x 18 m'lik alanda bir meydan oluşturulmuş (Alanyalı 2014a, s. 277; Alanyalı, 2014b, s. 96-97), meydanın kuzeydoğusunda ise aynı dönem içerisinde Bouleterion/Odeion? inşa edilmiştir (Alanyalı, 2014a, s. 277).

yüzyıl başlarında *logeion*da düzenlemelerin yapıldığını Aquiliana Modesta adında bir kişinin adının geçtiği bir parapet bloğu üzerindeki yazıt göstermektedir[621]. Tak (D) önünden, MS 3. yüzyılın sonuna tarihlendirilen, mahallenin gerusia'sı tarafından dikilen Modestus ve Modesta'nın onurlandırıldığı iki adet gladyatör kabartmalı yazıtlı sütun, Tiyatro'da bu dönemde gerçekleştirilen gladyatör[622] ve hayvan dövüşleri (*venationes*) ile ilişkilidir[623]. Orkestra ile caveayı birbirinden ayıran duvar da, Tiyatro'daki seyirci tribününün güvenliğini sağlamak amacıyla aynı dönem içerisinde inşa edilmiş olmalıdır[624].

MS 3. yüzyıl sonu – 4. yüzyıl başında ise *pulpitum*un onarım gördüğü[625], MS 4. yüzyılın ilk yarısı içerisinde Gaius Flavius Aurelius Constantinus'un (Constantinus I) annesi Helene'nin heykelinin dikildiği orkestra içerisinde ele geçen yazıtlı heykel kaidesi dolayısıyla bilinmektedir[626].

MS 3. ve 4. yüzyıllar içerisinde Agora'da gerçekleştirilen inşaa faaliyetlerine ilişkin net bir bulgu saptanamamıştır. Ancak, portiklerin kesiştiği noktalarda kemerli bir açıklığın oluşturulması[627] ve köşelerdeki dükkanların daha sonradan iptal edilip yerine eksedraların yerleştirilmesi[628] gibi düzenlemeler bu dönem aralığında gerçekleştirilmiş olmalıdır. Bunun yanı sıra, Agora'nın güneydoğu cephesindeki dükkan sırasının iptal edilip yerine bir duvarın inşa edilmiş olması da bahsi geçen dönem aralığında ya da MS 5 yüzyılda gerçekleştirilen imar faaliyetlerinin bir sonucu olabilir[629]. Ayrıca bu duvarda farklı dönemlerde eklemelerin ve onarımların yapıldığı da gözlemlenmektedir [630].

---

[621]Mansel, 1956, **a.g.k.,** Nr. 57, 90; Nollé, 2001, **a.g.k.,** Nr. 142, 460.
[622]Bean, 1999, **a.g.k.,** 77; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 208.
[623] Yazıtlar için bknz.: 2.2.3.3. Modesta ve Modestus'u onurlandırma yazıtları.
[624]Mansel, 1962, **a.g.k.,** 53; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 208; Bean, 1999, **a.g.k.,** 77, Sear, 2006, **a.g.k.,** 377; Erkoç, 2019, **a.g.k.,** 247.
[625]Adak ve Onur, 2010, **a.g.k.,** 53-54.
[626]Onur, 2006, **a.g.k.,** Nr. 4, 197-198; Adak ve Onur, 2010, **a.g.k.,** 55: Helena'nın ölmeden önce (MS 328-329) Kutsal topraklara yaptığı hac seyahati sırasında Side'ye uğradığı ve yazıtın da MS 324-328/329 yılları arasında yapıldığı öne sürülmektedir.
[627]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 2.
[628]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 3.
[629]Mansel, 1978, **a.g.k.,** 150.
[630]Öztekin, 2017, **a.g.k.,** 38-39. Kuzeydoğu köşeden başlayan, büyük boyutlu konglomeraların kullanıldığı duvarın yönü, güneybatıya doğru devam etmekte ve bu noktadan sonra güneye doğru hafif bir dönüş yapmaktadır. Dönüşün gerçekleştiği noktadaki köşe taşları hafif bir şekilde traşlanarak duvarın yönü güneye doğru devam ettirilmiştir. Bu dönüşün gerçekleştiği noktadan itibaren, küçük boyutlu konglomera bloklar, kum

MS 5. ve 6.yüzyıllarda Side, Piskoposluk merkezi olduğundan, bu dönemde son altın çağını yaşamış ve kent bütününde ciddi bir imar faaliyeti gerçekleşmiştir[631]. Bu dönem öncesinde Tiyatro nedeni belli olmayan bir sebeple büyük oranda tahrip olmuş ve bunun üzerine yapıda tadilat çalışmaları başlatılmıştır[632]. Tiyatro'nun onarımına dair bu dönemlere ilişkin dört adet yazıt ele geçmiştir[633]. Yapıdaki onarım çalışmalarının genelinden ve bu onarımları yaptıran kişilerden bahseden yazıtlardan biri özellikle dikkat çekicidir. Bu yazıtta, şehrin kendi kaynakları kullanılarak yapının fil ayaklarının ve kemerlerinin tamir edildiğinden bahsedilmektedir[634]. Bu dönemde gerçekleştirilen onarımlar dışında yapıya birçok ekleme de yapılmıştır. Kuzeybatı ve batı bölümlerindeki üst kat galerilerin beşik tonozlarının kilit taşlarındaki haç kabartmaları[635], alt ve üst cavealar arasında geçişi sağlayan merdiven[636] ve güneybatıdaki ayakta kalan son fil ayağı ile bitişik iki açıklıklı Tak, bu eklemelerden bazılarıdır (**Plan 40**)[637]. Ancak bu dönemde gerçekleştirilen en önemli eklemeler, caveanın batı ucunda, orkestra seviyesindeki dikdörtgen formlu, üzeri tonozlu mekân[638], batı paradosun orkestraya uzanan bölümündeki analemma duvarı üzerinde yer alan

taşları ve tuğlaların kullanıldığı kuzeydoğu-güneybatı doğrultuluı duvar 9.60 m. daha devam edip, DP-17 Sokağı'nın Agora'ya açılan köşe duvarına bağlanmaktadır. Bu noktadan sonra duvar 40.30 m. boyunca uzanıp, güneybatı köşesindeki eksedranın yan duvarına yaslanır.

[631]Mansel, 1962a, **a.g.k.,** 54; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 12; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 16; Nollé, 1993, **a.g.k.,** 139; Hellenkemper ve Hild, 2004, **a.g.k.,** dpnt. 62, 377; Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 15-24; Alanyalı ve Yurtsever, 2020, **a.g.k.**, 55.

[632]Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 224-225. MS 417 yılında Manavgat-Alanya arasında bir depremin gerçekleştiğine dair bir veri var olmasına karşın yine de bu duruma ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir.

[633]Mansel, 1962a, **a.g.k.,** 54-55; Mansel, 1964b, **a.g.k.,** 239-243. Bean, 1965, **a.g.k.,** Nr. 87-90, 7-9; Nollé, 2001, **a.g.k.,** Nr. 149-152, 467-471.

[634]Mansel, 1962a, **a.g.k.,** 55; Bean, 1965, **a.g.k.,** 7; Mansel, 1964b, **a.g.k.,** 240; Nollé, 2001, **a.g.k.,** 467-468. Tiyatro'nun, fil ayakları ve kemerleri gibi taşıyıcı unsurlarında onarıma ihtiyaç duymuş olması, yapıdaki hasarın boyutuna ilişkin bir fikir vermektedir.

[635]Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 234.

[636]Yılıdırm, 2013, **a.g.k.,** 224-225.

[637]Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 225.

[638]Mansel, 1962a, 54; Mansel, **a.g.k.,** 1978, 210-211; Ancak caveanın batı ucuna eklenen mekanın inşası sırasında MS 3. yüzyıl içerisinde yapıya eklenen cavea ile orkestrayı birbirinden ayıran duvarın bahsi geçen mekana yakın olan ucunda da tadilat gerçekleştirilmiştir (Erkoç, 2019, s. 243-251). Bu tadilat esnasında MS 253-260 yılları arasında yapıldığı tespit edilen bir portre başın moloz taşlarla birlikte dolgu malzemesi olarak kullanıldığı anlaşılmıştır (Akçay-Güven, 2014, s. 84-85; Erkoç, 2019, s. 249). MS. 3. yüzyıl sonu – 4. yüzyıl başına tarihlendirilen, demosun adının geçtiği ve olasılıkla demosun personifikasyonunu taşıyan bir heykele sahip, özensiz bir şekilde yazılmış harf karakterleri barındıran başka bir yazıtlı heykel kaidesi de benzer şekilde caveanın kuzey ucundaki yıkıntı içerisinden ele geçmiştir (Bean, 1965, Nr. 91, s. 9; Nollé, 1993, Nr. 25, s. 283-285. Portre başta olduğu gibi kaidenin ve heykelinin tiyatroya ait olup olmadığını tespit edebilmek mümkün olmamıştır.

dört adet arkosoliumlu mezar[639], doğu parados içerisindeki freskolu mekân[640] ve batı parados bitişiğindeki dış galerinin şapel olarak kullanılması[641] olarak göze çarpmaktadır[642]. Orkestradaki eklemeler göz önünde bulundurulduğunda, güney paradostaki mekân dışında oluşturulan diğer mekânların birer mezar odası olarak kullanıldığı[643], böylece Tiyatro'nun bu dönemde martyriona dönüştürüldüğü ileri sürülmektedir[644]. Mevcut veriler dahilinde, nedeni bilinmeyen bir olaydan dolayı Tiyatro'da geniş çaplı bir hasarın meydana geldiği ve bu durumdan yüksek ihtimalle sahne binasının da etkilenmiş olabileceği öngörülmektedir[645]. Ancak sahne binasının onarımına ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır[646].

MS 5. ve 6. yüzyıllarda Agora'da herhangi bir onarım ya da eklemeye ilişkin bilgi şu an için mevcut değildir. Bu dönemde kentteki birçok yapı yeniden elden geçmiş olmakla beraber Agora'nın da yeniden düzenlenmiş olması kuvvetle muhtemeldir[647]. MS 5. yüzyılda

[639]Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 226.

[640]İzmirligil, 2004, **a.g.k.,** 251; Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 225-226. Fresko üzerindeki tasvirlerde genç ve sakalsız İsa (?), Başmelek ve yanında Petrus (?) olması muhtemel yaşlı sakallı bir figür yer almaktadır. Üst bölümde ise, üzerinde Iustinianus Dönemi betimlemelerine benzeyen ve takdis işareti yapan elinden dolayı İsa olduğu düşünülen bir figür, çevresindeki figürlerle birlikte tasvir edilmiştir (Yıldırım, 2013, s. 226).

[641]Mansel, 1978, **a.g.k.,** 211.

[642]Mansel, orkestranın doğu ve batısına eklenen mekanların birer şapel olarak kullanıldığını belirtmektedir. Ancak Yıldırım, bu mekanlardan batıdakinin, batı parados yanındaki Tiyatro'nun dış galerisinde yer alan şapel ile olan mekânsal bağlatısından ve her iki mekanın da dini bir mekan olduğunu gösteren litürjik bir özelliğinin olmadığından söz etmektedir. İki mekanın da şapel olamayacağını belirten Yıldırım, bunların birer mezar odası olarak kullanım görmüş olması gerektiği üzerinde durmaktadır.

[643]Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 227. Mezar odası olarak kullanıldığı düşünülen mekanların hiçbirinden iskelet çıkmamış olması nedeniyle, söz konusu yapıların daha önceden yaşanmış olaylara ithafen inşa edildiği ve sembolik bir anlam taşıması gerektiği üzerinde durulmaktadır

[644]Mansel, 1962a, **a.g.k.,** 54; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 210; İzmirligil, 1984, **a.g.k.,** 293; İzmirligil, 1986, **a.g.k.,** 388; Günay, 2008, **a.g.k.,** 542; İzmirligil, 2010, **a.g.k.,** 89; Ü. İzmirligil (2012). The Theatre at Side. G. Sobrà, F. Masino ve P. Mighetto (Eds.), *Restoration and Management of Ancient Theatres in Turkey, Proceedings of the Hierapolis Symposium Karahayıt-Pamukkale (Denizli), Lycus River Hoteş 7th-8th of September 2007.* Lecce: Congedo Editore, s. 90; Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 227.

[645]Mansel, 1978, **a.g.k.,** 211; E. Guidoboni, A. Comastri ve G. Traina (1994). *Catalogue of ancient earthquakes in the Mediterranean area up to the 10th century*. Roma: Istituto Nazionale di Geofisica, Nr. 187, s. 301; Foss, 1996, **a.g.k.,** IV/38; T. M. P. Duggan (2004). A Shorth Account of Recorded Calamities (earthquakes and plagues) in Antalya Province and Adjacent and Related Areas Over the Past 2,300 Years – an Incomplete List, Comments and Observations, *Adalya*, (7), s. 131; Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 225.

[646]Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 225.

[647]MS 5. yüzyıl itibariyle kent genelinde büyük çaplı bir imar faaliyeti gerçekleşmiştir. Bu imar faaliyetleri içerisinde; Tiyatro'nun yanı sıra sütunlu caddelerdeki tadilatlar (Bean, 1965, s. 9; Nollé, 2001, s. 483, Nr. 164, s. 476, 484; Onur, 2006, s. 197-198), E2 Limanı'nın inşası (Mansel, 1978, s. 76), aquaducktlerin onarımı (Nollé, 2001, Nr. 165, s. 485), M Yapısı'nın güney stoasındaki düzenleme çalışmaları (Alanyalı ve Öztekin 2018a, s. 103, 104; Alanyalı ve Öztekin, 2018b, s.427, 428), Agora Hamamı (Mansel, 1978, s. 238), AA Bazilikası'nın inşası (Yıldırım, 2013, s. 63), Piskoposluk Sarayı'nın inşası (Mansel, 1978, s. 284), gg yapısı

sütunlu caddenin onarımına ilişkin yazıtlardan, caddedeki 250 adet sütunun yenilendiği[648] ve portiklerin bu dönemde onarım gördüğü bilinmektedir[649]. Aynı dönemlerde, R1 olarak isimlendirilen konsollu evin önündeki mozaiğin sahip olduğu yazıtta adı geçen Theodoros adlı kişinin sütunlu cadde portiklerinin onarımı için girişimde bulunduğu anlaşılmaktadır[650]. Theodoros'un adı, aynı zamanda Tiyatro'nun MS 5. yüzyıldaki onarımına ilişkin yazıtlarda da geçmektedir[651]. Bu kişinin, Side'deki bayındırlık faaliyetlerinde etkin bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Yazıtlar, onarımların hangi caddelerde ya da bu caddelerin hangi bölümlerinde gerçekleştiğine ilişkin net bir bulgu sunmamaktadır. C1 Caddesi ile ilişkilendirilen onarımlara dair veriler sunan yazıtlar, caddenin bu dönemde büyük oranda yeniden düzenlendiğini göstermektedir. Ancak, C1 Caddesi üzerindeki dükkan sıralarının da bu düzenleme çalışmalarından etkilenmiş olması mümkündür. Agora'nın kuzeybatı portiğinin gerisindeki dükkanların, Agora'daki diğer dükkanlardan, plan ve kullanılan malzeme açısından farklılık gösterdiği anlaşılmıştır (**Plan 42**). Bu nedenden dolayı kuzeybatı dükkan sırasının, Agora'nın diğer dükkanlarından/kompleksten daha sonraki bir süreçte oluşturulduğu açıktır[652]. Agora'daki bu düzenlemenin, C1 Caddesi'ndeki yeni imar faaliyetleri kapsamında tekrardan elden geçirildiği öngörülmektedir[653].

Agora ve Tiyatro Kompleksi'nin, özellikle Tiyatro'nun MS 5. yüzyılda geçirdiği değişikliklere rağmen "toplanma alanı" olma özelliğini kaybetmediği görülmektedir. Ayrıca, Agora'daki kuzeybatı dükkan sırasının bu dönemde yeniden düzenlendiği göz önünde bulundurulduğunda, Agora'nın ticari işlevini de devam ettirdiği dile getirilebilir.

(Mansel, 1978, s. 284-285), hh çeşmesi (Mansel, 1978, s. 289, Arcadius Forumu (Nollé, 2001, Nr. 166, s. 486-488), praetorium yapısı (Nollé, 2001, Nr. 171, s. 492) yer almaktadır.

[648]Nollé, 2001, **a.g.k.,** Nr. 156, 476,

[649]Nollé, 2001, **a.g.k.,** Nr. 164a, 484; Onur, 2006, **a.g.k.,** Nr. 2-3, 196-198,

[650]Nollé, 2001, **a.g.k.,** Nr. 164, 483,

[651]Nollé, 2001, **a.g.k.,** Nr. 152, 471,

[652]Öztekin, 2017, **a.g.k.,** 41-42.

[653]Agoranın kuzeydoğu portiği gerisinde, MS 3. yüzyıl içerisinde (?) eksedralar yerleştirilerek iptal edilen köşe dükkanları da dahil sekiz adet dükkan yer almaktadır. Güneybatı portiko gerisinde ve sahne binasının dış cephe duvarının önüne rastlayan bölümdeki dükkan sayısı ise, sahne binasının altındaki mekanlara ulaşım sağlayan mekanlar göz ardı edildiğinde ve eksedranın yerleştirildiği mekan da sayıma dahil edildiğinde altıdır. Kuzeybatı portiko gerisinde ise hem Agora'ya hem de C1 Caddesi'ne cephesi olan iki sıra dükkan düzenlemesi yer alır. Propylonun kuzeyinde on bir, güneyinde en az on üç dükkan yer almakta, böylece toplamda en az yirmi dört adet dükkan bulunmaktadır. Agora'nın ilk yapı programı içerisinde buradaki dükkanların, diğer portikolar gerisinde olduğu gibi daha az sayıda ve birbirine yakın form ve ölçülerde olması beklenmektedir.

Kompleksin son evresi ise, kenti tam merkezden ikiye bölen, üç kuleyle güçlendirilmiş, üzerinde bir *tabula ansata* yüzeyindeki yazıttan[654] dolayı Mansel tarafından "Attius Philippus" Suru olarak isimlendirilen yapının inşasıyla bağlantılıdır. Attius Philippus Suru, Tiyatro'nun sahne binasına yaslanmakta ve aynı zamanda Agora ile Tiyatro'nun sınırını oluşturmaktadır (**Resim 101, Plan 40**)[655]. Ayrıca sur inşa edilirken sahne binasının dışında Vespasinus Anıtı/Çeşmesi'nin batısında yaslandığı duvar, Tak, Latrina ve Bouleterion/Odeion (?) yapısı (H1 Alanı) surun bir parçası olarak kullanılmıştır[656]. Surun inşa tarihine ilişkin farklı öneriler söz konusu olmasına karşın yapıda gerçekleştirilen son çalışmalarda hem kent tarihine hem de kompleksin son evresine ilişkin önemli bulgular edinilmiştir. Çalışmalar sonucunda surun üç evresinin olduğu ve sur olarak hizmet eden yapının en geç MS 7. yüzyılda inşa edildiği tespit edilmiştir[657]. MS 7. yüzyıl üçüncü çeyreğinden önce sura ait kulelerin de inşa edildiği ya da onarıldığı anlaşılmıştır.[658] Surun inşa edilmesiyle birlikte, Tiyatro'dan Agora'ya geçişi sağlayan kapılar da örülerek kapatılmış ve iki yapı arasındaki bağlantı kesilmiştir[659]. Bu nedenle kompleksin MS 6. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle, birlikte olan kullanımlarının sona erdiği söylenebilir. Bu tarihten sonra her iki yapıda birbirinden bağımsız kendi işlevlerine devam etmiş olmalıdır.

Surun dışında kalan alanlardan ele geçen buluntuların MS 7. yüzyılın üçüncü çeyreğinden daha geç olmaması, bu dönemden sonra yerleşimin surun içine çekildiğini göstermektedir[660]. Kentteki bu dönüşümün, MS 622/623 yıllarında gerçekleştiği düşünülen Sasani[661] ya da MS 656 yılındaki Arap akınlarının[662] etkisinde gelişmiş olmalıdır. Attius Philippus Suru'nun da bu akınları önlemek amacıyla inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir. Bu durumda surun inşasıyla beraber, Agora'nın da eskisi kadar aktif kullanılmamış olması ya da tamamen orijinal işlevini yitirmiş olması mümkündür. Attius Philippus Suru kent için olduğu gibi kompleks için de bir dönüm noktası olmuş, surun inşası ile kompleksin bütüncül

[654]Nollé, 2001, **a.g.k.,** Nr. 167, 488; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 68.
[655]Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 38-40; Foss, 1977, **a.g.k.,** 172-180; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 67-70
[656]Soykal-Alanyalı, 2017b, **a.g.k.,** 188.
[657]Soykal-Alanyalı, 2017b, **a.g.k.,** 192.
[658]Soykal-Alanyalı, 2017b, **a.g.k.,** 192.
[659]Mansel, 1962a, **a.g.k.,** 54; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 138-140; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 210.
[660]Scherrer ve Lohner, 2016, **a.g.k.,** 139; Soykal-Alanyalı, 2017b, **a.g.k.,** 192.
[661]Tek, 2015, **a.g.k.,** 128-129.
[662]Alanyalı, 2017b, **a.g.k.,** 190.

yapısı bozulmuştur. Ancak, Tiyatro'nun batı paradosunun bitişiğindeki MS 5. ya da 6. yüzyılda şapel olarak kullanılan galerinin, MS 7. yüzyılda cam atölyesine dönüştürülmesi yapıların bir şekilde kullanımına devam edildiğini göstermektedir[663].

Tiyatro'da gerçekleştirilen kazı çalışmalarında birçok heykel de ele geçmiştir. Bu eserler içerisinde Geç Hellenistik – Erken Roma Dönemine (?) tarihlendirilen Kharitler grubu[664] ve Augustus portre başı[665] dikkat çekicidir. Bu eserler dışında, Tykhe heykeli

[663]Yıldırım, 2013, **a.g.k.,** 231.

[664]İnan, 1975, **a.g.k.,** No: 85, 145-148. 1956-57 yıllarında skenenin B kapısı önünde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında Üç Kharitler Grubu heykelleri parçalar halinde ele geçmiştir. İnan grubun, sadece tek cepheden izlenebilir şekilde yapılmış olduğuna dikkat çekerek, yapılışının Geç Hellenistik Dönem'den önce olamayacağını belirtmektedir. Eserin tarihi için Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi önerilebilir. Bu durumda, eğer başka bir noktadan taşınıp buraya getirilmediyse, eserin Tiyatro'nun MS 1. yüzyıl evresinde burada sergilendiği düşünülmektedir.

[665]J. İnan (1965). *Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri: Römische Porträts aus dem Gebiet von Antalya*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, No: 1a, s. 12; B. Akçay-Güven (2014). *Pamphylia Bölgesi Roma Dönemi Portreciliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No.: SE2, s. 15-17. Tiyatro'da bulunan diğer heykeltıraşlık eser grubu ise portre başlardır. Portreler arasındaki en önemli eser ise Augustus'a aittir. 1956'de Tiyatroda gerçekleştirilen kazılarda moloz içerisinden ele geçen başın ölçüleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça kolossal bir bedene sahip olduğu anlaşılmaktadır. Başın ölçüleri; Y: 0,455, G: 0,18, D: 0.23, Yüz Y: 0.275 m. olarak ölçülmüştür (Güven, 2014, Kat. No.: SE2, s. 15-17). Çıplak bir heykele yerleştirilmek üzere yapılmış olduğu düşünülen başın, sahip olduğu portre heykelin posthumus olması gerektiği öne sürülmektedir. Bunun yanı sıra Güven, eserin göstermiş olduğu stilistik özellikler nedeniyle Tiberius Dönemi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Güven ayrıca, eserin tarihsel olarak Tiyatro ile uyum sergilemediğini, heykelin başka bir yapıdan buraya taşındığını dile getirmektedir. Ancak MS 1. yüzyılda da Tiyatro'nun var olduğu bilindiğinden eserin orjinal yerinin de bulunduğu nokta olması kuvvetle muhtemeldir. Olasılıkla Augustus heykeli, sahne binasının orta nişlerinden birinde sergileniyor olmalıydı.

fragmanı[666], sphenks[667], kadın başı[668] ve bir erkek başı[669] Tiyatro'dan ele geçen diğer önemli heykeltıraşlık eserlerdir[670].

Tiyatro'nun sahip olduğu bir diğer önemli heykeltıraşlık eseri ise, sahne binasının podium frizi üzerindeki Dionysos frizidir[671]. Büyük oranda tahrip olan frizde, Dionysos'un Helen Mitolojisinde yer alan öyküleri ve kendisine yapılan tapınıma ait gizemli konular ele alınmıştır[672]. Alanyalı 2003 yılında Dionysos frizi ile ilgili ilk yayınında bir tarih önerisinde

[666]İnan, 1975, **a.g.k.,** No: 45, 99-101. 1956 yılında Tiyatro'nun Agora'ya açılan orta kapısının önündeki molozlar arasında Tykhe heykeline ait bir parça ele geçmiştir. Vatikan tipinde yapılan Tykhe'nin sadece belden aşağısı korunmuş durumdadır. Sağ ayağının yanındaki küre tasviri ve kürenin üzerinde kalan izlerden bir dümen tuttuğu anlaşılan eser için İnan, elbise kıvrımlarının işlenişinden yola çıkarak MS 3. yüzyılın ilk çeyreğini önermektedir.

[667]İnan, 1975, **a.g.k.,** No: 63, 122. 1957-58 yılları arasında parçalar halinde orkestradan ele geçen sphenks heykeli için İnan, göz bebeklerinin işlenişi açısından MS 3. yüzyıl ilk yarısına tarihlendirilmesi gerektiğini dile getirmektedir.

[668]J. İnan ve E. A. Rosenbaum (1979). *Römische und Frühbyzantinische Porträtplastik aus des Türkei: Neu Funde*. Mainz am Rhein: Philipp von Zabern, Nr. 241, 260, Taf. 171, 1. 2. Tiyatro'nun ikinci tonozlu galerisinden geldiği bilinen bir kadın başı, stilistik özelliklerinden hareketle Orta Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.

[669]Güven, 2014, **a.g.k.**, Kat. No.: SE11, 84-85; Erkoç, 2019, **a.g.k.**, 243-251, Fig. 1-2. Orkestrayı çevreleyen duvarın caveaya bakan bölümünde moloz taşlarla örülerek desteklenen duvarda devşirme malzeme olarak kullanılmış bir erkek portre başı ele geçmiştir (Portre başının ölçüleri; Y: 0.195 m., G: 0.165 m.). Eserin MS 3. yüzyıl üçüncü çeyreğine tarihlendirilmesi gerektiğini belirten Erkoç, MS 4. yüzyıl son çeyreği ya da hemen sonrasında başın bu bölümde devşirme malzeme olarak kullanılmış olması gerektiğini vurgulamaktadır. İnan ve Rosenbaum tarafından "kadın başı" için öne sürülen tarih, Tiyatro'nun MS 2. yüzyıl evresi ile uyum sergilemektedir. Sahne binasının ilk katına ait cephe düzenlemesinin MS 2. yüzyıl başlarında yapıldığı, ikinci ve üçüncü katın ise Antoninler Dönemi içerisinde tamamlandığı bilinmektedir. Eser ile Tiyatro'nun inşa tarihlerinin uyumlu olmasına rağmen, heykelin ölçülerinin Tiyatro gibi anıtsal bir yapı için oldukça küçük olması, eserin başka bir noktadan taşınarak buraya getirilmiş olma ihtimalini doğurmaktadır. Erkek başının yapılış tarihi ise Tiyatro'da gerçekleştiği bilinen imar faaliyetlerinden hiçbiri ile örtüşmemektedir. Ancak Erkoç'un da belirttiği gibi MS 3. yüzyıl, kentte hem yeni inşa faaliyetlerinin başladığı hem de var olan yapıların yeni eklemelerle birlikte elden geçirildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle kentteki en anıtsal yapı olan Tiyatro'da da bu dönemde yeni eklemelerin yapılmış olması muhtemeldir. Mevcut veriler doğrultusunda, eserin orjinal yerinin Tiyatro olduğuna dair net bir bulgu bulunmamaktadır.

[670]İnan, 1955 yılında skenenin alt katı içinde orta bölmede bulunmuş Apollon Torsosu için, Sideliler tarafından sonradan doldurulan dolgu içerisinden ele geçtiğini belirtmektedir (İnan, 1975, No: 5, s. 28-29). Başka bir yerden Tiyatro içerisine taşınmış olma ihtimali nedeniyle eser, şu an için değerlendirmemize alınmamıştır. Bunun dışında İnan tarafından bir tarih önerisi getirilmeyen, skenenin C kapısı önünden ele geçen Hermaphrodite heykelciği parçası da değerlendirmeye tabi tutulmamıştır (İnan, 1975, No: 56, s. 113-115).

[671]Mansel, 1962a, **a.g.k.**, 52; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 138; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 205-206.

[672]H. S. Alanyalı (2003). Dionysos Frizi ve Kaset Kabartmaları Çalışmaları. İçinde: Ü. İzmirligil "Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı, Onarım Ön Çalışmaları", *KST*, (24/2), s. 269-270; H. S. Alanyalı (2010). Side Tiyatrosunda Yeni Yapılan Araştırmalar Işığında Scaenae Frons Kaset Kabartmaları ve Dionysos Frizi. Ü. İzmirligil, G. Tanyeli ve Z. Ahunbay (Eds.), *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu 20-22 Nisan 2007 Side (2010)*. Antalya: Siva Side Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı, s. 87-89. Podyumun kuzeydoğu köşesindeki büyük oranda tahrip olmuş ilk sahnede konu Dionysos'un doğum sahnesi olması gerektiğinden, olasılıkla burada nymphelerin, Zeus'un ve Semele'nin yer almış olması gerekmektedir. Daha sonra tahta outran Zeus'un sol bacağı üzerinden Dionysos doğmakta ve Doğum Tanrısı Eileithia ve yardımcıları doğuma eşlik etmektedir. Bir

bulunmamış[673], 2010 yılındaki yayında ise MS 2. yüzyıl tiyatrolarında Dionysos ile ilgili sahnelerin moda olduğundan söz etmiştir[674].

Tiyatro'daki son heykeltraşlık eser grubunu ise, şu an Agora içerisinde konuşlandırılmış kasetler üzerindeki figürler oluşturmaktadır. Sahne binasının birinci katına ait kasetlerde Side Pantheonu'nun önde gelen tanrı ve tanrıçalarına yer verilmiştir. Başta kentin ana tanrı ve tanrıçası olan Apollon ve Athena'nın yanı sıra Demeter, Dionysos, Artemis ve Kybele'nin tasvirleri yer almaktadır. Bununla beraber, Poseidon ile ilişki kurulabilecek dişi aslan triton ile daha önceki araştırmacılar tarafından Tanrı Men'e ithaf edilmiş ay-yıldız betimi de kasetlerde tasvir edilen betimler arasında yerini almaktadır[675]. Sahne binasının üçüncü katına ait olduğu düşünülen kasetlerde ise, güzel sanatların perileri olarak kabul edilen Mousalar tasvir edilmiştir[676].

2.2.5.4. *Agora Hamamı*

Günümüzde müze olarak kullanılan hamam yapısı, kent merkezi olarak nitelendirilebilecek bir noktada konumlandırılmıştır. Hamam, C1 Caddesi üzerinde yer almakta ve yapıya ulaşım bu cadde üzerinden sağlanmaktadır. Ancak, hamam ile direk

sonraki sahnede ise Dionysos, Nysa Nympheleri tarafından yıkanmaktadır. Bundan sonra sırasıyla, korybantların ellerindeki kalkanlarla ses çıkarıp dans ederek gürültü yaptığı ve ağlayan küçük Dionyos'un sesini Hera'nın duymasını engellemeye çalıştığı, Dionysos'un panterlerin çektiği arabanın içerisinde zafer alayına katıldığı ve Dionysos'un Naksos Adası'nda Ariadne ile karşılaştığı sahneler izlemektedir. Daha sonra ise Olympos'a dönmeyi kabul etmeyen Hephaistos'u sarhoş ederek kendi alayı içerisinde Olympos'a ulaşmasını sağladığı sahne gelmektedir. Podyumun güneydoğusundaki son sahnede yer alan Giganthomakhia frizi ile de Dionysos'un yaşam öyküsü tamamlanmıştır.

[673]Alanyalı, 2003, **a.g.k.**, 26, 270.

[674]Alanyalı, 2010, **a.g.k.**, 89.

[675]Men kültünün Side'de varlığına ilişkin yeteri kadar bulgu olmadığından, burada yer alan ay-yıldız tasvirinin direk olarak Tanrı Men ile bağlantısı henüz saptanamamıştır.

[676]Alanyalı, 2003, **a.g.k.**, 270-272; Alanyalı, 2011a, **a.g.k.**, 84-87. Mousalardan Erato, Thalia, Melpomene, Kalliope, Urania ve Euterpe kasetler üzerinde resmedilmişken, Klio, Polhymnia ve Terpsikhore'yi tespit etmek henüz mümkün olmamıştır. Kasetler üzerindeki kabartma figürlerle ilgili herhangi bir tarih önerisi getirilmemiştir.

bağlantı, Agora Hamamı ile Bouleterion/Odeion (?)'un arasında kalan ve bir ara cadde olarak nitelendirilebilecek yol ağı ile sağlanmaktadır (**Plan 42**)[677].

Halka tipi hamamlar arasında değerlendirilebilecek Agora Hamamı, beş adet bölümden oluşmaktadır. Bunlardan I no'lu mekânın apodyterium/frigadarium, II no'lu mekânın sudotorium/laconikum, III no'lu mekânın caldarium, IV ve V no'lu mekânların ise tepidarium olarak kullanıldığı bilinmektedir (**Plan 43**)[678]. Yapının kuzeybatısında ise, etrafı duvarlarla çevrili bir avlu, avlunun iki yanında portikolar ve onların da gerisinde yan yana sıralanmış mekânlar yer almaktadır.

Hamamın kuzeybatısındaki VI no'lu mekân, hamama girişi sağlayan bir ön avlu işlevine sahiptir. Ara caddeden hamama ulaşım da bu mekânın güneybatısındaki girişten sağlanmaktadır. İşlev olarak bu mekânın bir *bazilika thermarum* olduğu öne sürülmektedir[679]. VI no'lu mekânın kuzeybatısındaki meydan ise, hamam ile simetrik açıdan bir bütünlük sergilememektedir. Bu nedenle hamam ve meydan arasında dönemsel farkların olduğu, ancak sonraki planlamada iki yapının bütüncül bir işlev kazandığı ileri sürülebilir. Mansel, hamamın arkasından deniz suruna kadar uzanan bu meydanın, 9.60 m. genişliğinde ve 29,50 m. uzunluğunda bir cadde, caddenin iki kenarında sütunlu bir düzenlemeye sahip portikolar ve portikolar gerisinde ki dükkan sıralarından oluştuğundan ve bu alanın bir çeşit agora haline getirilerek, hamama gelen ziyaretçilerin alışverişlerini buradaki dükkanlarda yaptıklarından söz etmiştir[680].

Agora Hamamı'nı kesin bir şekilde tarihlendirebilecek ya da yapı evrelerine ışık tutabilecek arkeolojik bir bulguya rastlamak güçtür. Mansel, oldukça yüksek bir yapı olan Agora Hamamı'nın Attius Philippus Suru'na olan yakınlığının, kent için bir güvenlik zafiyeti oluşturacağını düşündüğünden yapının, surdan sonraki bir tarihte inşa edilmiş

[677]Söz konusu yol ağı çalışmada bir ara cadde olarak nitelendirilmiş olmasına karşın, günümüzde sadece döşeme taşları ve bir atık su kanalı korunmuştur. Kuzey cephede ana kayanın tıraşlanmasıyla oluşturulmuş, kuzey stylobata ait muhtemel bir temel yer almaktadır. Bunun dışında portikolara dair başka bir ize rastlanmamaktadır. Olasılıkla bu cadde, Agora Hamamı ve Attius Philippus Suru inşa edilmeden önce aktif olarak hizmet etmekteydi. Ancak, söz konusu yapıların inşası ile birlikte caddeye ait sadece yol taşlarının bulunduğu bölümün korunduğu görülmektedir.
[678]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 231-240.
[679]Kanat, 2020, **a.g.k.**, 191.
[680]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 236.

olduğunu ileri sürmektedir[681]. Mansel suru, örgüsünde kullanılan devşirme bir blok üzerinde yer alan yazıttan dolayı MS 4. yüzyıl'a tarihlendirmektedir[682]. Ancak, surun inşa sürecinin MS 7. yüzyıl'ın ilk çeyreğinde gerçekleştirildiğinin tespiti ile birlikte[683], hamamın inşa edildiği dönem ile ilgili olasılıklar artmıştır.

Hamamın inşa süreci ve evreleriyle ilgili arkeolojik ve epigrafik bulgular bir fikir sunmaktadır. Epigrafik bulgular içerisinde ilk değerlendirilecek eser, şair Aelius Paion'un oğlu, demiurg Aelius (…) adlı kişinin adının geçtiği yazıtlı levha parçasıdır[684]. Hamamda devşirme olarak kullanılan eser, Hadrianus'un arkadaşı ünlü şair Aelius Paion'un oğlunun adını taşıdığı için MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmektedir. Hamamda döşeme taşı olarak kullanılmış ikinci demiurg yazıtında ise, Tanrıça Roma, Apollon ve Poseidon Asphaleios'un rahibi olduğunu öğrendiğimiz, demiurg M. Annius Afer'in adı geçmektedir[685]. Nollé yazıt için, Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğunu bildirmiş, ancak daha detaylı bir tarih önerisi sunmamıştır. Hamamın zeminindeki üçüncü demiurg yazıtında, İsis ve Serapis'in rahibi ve aynı zamanda da bir demiurg olan T. Flavius (…) adında bir kişiden söz edilmektedir[686]. Hamamda devşirme olarak kullanılan bir diğer demiurg yazıtında ise, Dionysos'un rahibi ve ticaretten sorumlu demiurg Decimus Junius Zenodotos'un adı geçmektedir[687]. Nollé, bu kişinin MS 3. yüzyılda kentte kutlanan Pythia oyunlarının alytarch'ı Decimus Junius Licinius'un bir akrabası[688], ya da torunu olabileceğini öne sürmektedir. Bu durumda bahsi geçen kişinin MS 3. yüzyıl sonlarında ya da daha sonraki bir tarihte yaşamış olması gerekmektedir. Sözü edilen yazıtlar dışında hamamın muhtelif noktalarında devşirme olarak kullanılmış başka yazıtlar da bulunmaktadır[689]. Hamamda yer

[681]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 238.
[682]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 67-68; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 167, 488-490.
[683]A. T. Tek (2015). Side Sikke Buluntuları Işığında MS 622/3'de Pamphylia'ya "Olası" Bir Sasani Saldırısı. *CollAn,* (14), s. 129; Soykal-Alanyalı ve Erkoç, 2016, **a.g.k.**, 98; Soykal-Alanyalı, 2017b, 192.
[684]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 70, 357-361.
[685]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 111, 22; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 71, 361-362.
[686]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 128, 36-37; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 74, 365-367.
[687]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 127, 35; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 76, 368-370.
[688]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 134, 442-451.
[689]Hamamın arkasında yer aldığı belirtilen Geç Dönem duvarında kullanılan, Patra adındaki birisinin heykelinin dikilerek onurlandırıldığına dair bilgi veren bir kaide üzerindeki yazıt (Nollé, 2001, No: 100, s. 389) ile yine devşirme olarak kullanılan bir levha üzerindeki imparatorluk rahibi Antiochianos adındaki birisi tarafından gladyatör oyunları ve/veya hayvan yemleri için imparatordan onay talep ettiğine ilişkin bilgi içeren bir yazıt mevcuttur (Nollé, 2001, No: 138, s. 455-456). Bunlar dışında, Sideli elçilerin isimlerinin yer aldığı ve

alan ve tarih önerisi getirilebilen yazıtların genel olarak ikincil kullanım gördükleri anlaşılmaktadır.

Yazıtlar dışında yapıdan ele geçen ve tarihlendirmeye yardımcı olabilecek diğer bir buluntu ise peristylden ele geçmiş portre baştır. Başında bir defne çelengi taşıyan eser, gösterdiği stilistik özellikler nedeniyle MS 3. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmektedir[690].

Hamam'da yer alan veya ele geçen arkeolojik ve epigrafik bulgular içerisinde yapı da devşirme malzeme olarak kullanılan yazıtlı bloklar, yapının inşa süreci ile ilgili bir fikir sunar. Bu noktada hamamda devşirme olarak kullanıldığı bilinen MS 3. yüzyıl sonlarına tarihlendirilen demiurg yazıtı, kesin olarak yapının inşaatı ile ilgili olmasa da, bu tarih sonrasında yapının elden geçirildiğinin kanıtıdır. Yapıdan ele geçen bir başka eser olan portre başın da aynı döneme tarihlendiriliyor oluşu, bu dönemde yapının hem mimari hem de heykeltıraşlık repertuarı acısından elden geçirildiği ihtimalini düşündürmektedir[691].

Hamamın, C1 Caddesi ile ilişkisini modern unsurlar nedeniyle algılayabilmek güç olsa da, kent içerisindeki konumları yapıların birbiri ile olan ilişkisi hakkında bir fikir sunmaktadır.

Hamam, caddenin batı portikosunun doğrultusu üzerinde yer almaktadır (**Plan 42**). Bu nedenle hamamın inşaatı ile beraber portikonun bu noktada iptal edildiği görülmektedir. Bu düzenlemenin hangi süreç içerisinde gerçekleştiğini anlayabilmek ancak, hamamın ne zaman inşa edildiğinin tespiti ile mümkün olacaktır. Batı portiko, hamamın bulunduğu bölgeden Tak (D) yapısına kadar iptal edilmiş olmalıdır. Bu nedenle söz konusu güzergah üzerinde konumlanan I1 ve I2 Çeşmeleri'nin inşa süreci, portikonun hangi süreçte iptal edildiğine ilişkin bir yorum yapabilmeye olanak tanımaktadır.

hamamdaki havuzda kullanıldığı belirtilen bir yazıt (Nollé, 2001, No: 254, 562-563) ile Hekebolos adında bir kişinin adının geçtiği yedi parça halindeki yazıtlı bir mermer levha parçası bulunur (Bean, 1965, No: 180, s. 64; Nollé, 2001, No: 265, s. 567).

[690]İnan ve Rosenbaum, 1979, **a.g.k.**, No: 245, 263, Taf. 174, 1-2.

[691]Tarihsel açıdan demiurg yazıtı ile uyum gösteren portre başın, hamama sonradan getirilmiş olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2.5.5. *I1 ve I2 Çeşmeleri*

I1 Çeşmesi, yarım daire planlı yapının güneydoğu duvarının dışında, Agora'nın kuzeybatısında ve C1 Caddesinin batı portikosunun (?) gerisindedir. Çeşme yaklaşık 17,50 m. uzunluğunda olup, dört adet aedikulası ve bu aedikulalar arasında yer alan üç adet havuzdan oluşmaktadır[692]. Konglomera bloklardan oluşturulan duvar örgüsünün üzeri mermer levha kaplamalarıyla süslenmiştir. Ayrıca çeşmenin çevresindeki üst yapı elemanları, yapının anıtsal bir cephe düzenlemesine sahip olduğunun anlaşılmasına imkan tanımaktadır (**Plan 42**)[693].

Çeşmeye ait üst yapı elemanları içerisindeki en kalabalık grubu arşitrav blokları oluşturmaktadır[694]. Bu bloklar dışında friz, geison ve aedikula alınlık parçaları da[695] caddede

[692]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 108.

[693]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 108. Mansel, cephe düzenlemesinde kullanılan kaidelerin 1.50 m. yüksekliğe, 1.85 m. genişliğe ve 1.12 m. derinliğe sahip olduğundan söz etmekte, ayrıca aedikulanın da yaklaşık 4 metre yüksekliğe ulaşıyor olması gerektiğini dile getirmektedir. Ancak Mansel, bahsi geçen kaideler üzerine oturan sütun kaide, gövde ve başlıkların ölçülerine ilişkin herhangi bir söylemde bulunmadığından, aedikula yüksekliğini tahmini bir değerde belirtmiş olmalıdır. Araştırmacı, söz konusu sütun kaide, gövde ve başlık parçalarından sadece başlıkların korinth düzeninde olduğundan söz etmekte diğer mimari ögelerle ilgili bir değerlendirmede bulunmamaktadır. Günümüzde de bu mimari yapı elemanlarına çeşme ve çevresinde rastlanmamaktadır.

[694]Mimari üst yapı elemanları içerisinde en kalabalık grubu arşitrav blokları oluşturmaktadır. Arşitrav bloğunda üç fascia yer almakta, ilk fascia tacında ip motifi, ikinci fascia tacında ise boncuk-makara dizisi bulunmaktadır. Bir boncuk iki makara şeklinde işlenen dizide makaralar eşkenar dörtgen, boncuklar ise uzun silindirik bir formda oluşturulmuştur. Her bir öge ise birbirine ince bir ipçik ile bağlanmaktadır. Arşitrav tacında ise sırasıyla ion kymation dizisi ve onun üzerinde açık-kapalı palmet sırası bulunmaktadır. İon kymation dizisinde yumurtanın çanaktan tamamen bağımsız ve ışık-gölge etkisi yaratmak için derin bir şekilde oyularak işlendiği görülmektedir. Ayrıca mevcut örnekler içerisinde tahribat nedeniyle çok belirgin olmasa da yumurta ince bir ipçik ile çanağa oturmaktadır. Oklar geniş başlayıp uçlara doğru sivrilmekte ve kanatları etli "V" formda, çok hafif bir kavis alarak çanağa bağlanmaktadır.

[695]Geison blokları ise altta diş sırası, geison tacında ise sırasıyla boncuk-makara dizisi ve üzerinde açık-kapalı palmet sırası yer almaktadır. Boncuk-makara dizisi arşitrav bloğundaki gibi iki makara, bir boncuk şeklinde sıralanmıştır. Fakat boncuk, arşitrav bloklarından farklı olarak daha kısa ve oval görünümdedir. Makaralar ise yine arşitrav bloklarında olduğu gibi eşkenar dörtgen formunda oluşturulmuştur. Açık-kapalı palmet sırası ise yedişer dilimden oluşmakta, palmetleri birbirine bağlayan karşılıklı "S" biçimli sarmal dallar ise palmetlerin en dıştaki kısa dilimini oluşturmaktadır. I1 Çeşmesi'nin ön cephe düzenlemesindeki aedikulalardan en az ikisine dair bilgiye sahibiz: bunlardan birisi kırıklar birleştiğinde neredeyse bütün bir bloğu oluşturmakta, diğeri ise alınlığın köşesinin küçük bir bölümünü içermektedir. Blok altta diş sırası onun üzerinde ise alınlığı çevreleyen boncuk-makara dizisinden oluşmaktadır. Boncuk-makara dizisi geison bloğundaki gibi iki makara bir boncuk sırasından oluşmakla birlikte, boncuklar yine geison bloğundaki gibi ince, uzun silindirik bir formda tasarlanmıştır. Simada ise beşer dilimden oluşan açık-kapalı palmet sırası yer almaktadır. Palmetleri birbirine bağlayan karşılıklı "S" biçimli sarmal dallar ise yine palmetin en dışındaki kısa dilimini oluşturmaktadır.

yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçen çeşmeye ait diğer mimari elemanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (**Resim 103-106**)[696].

Mimari üst yapı elemanlarında yer alan süslemelerden boncuk-makara dizisindeki boncuk motifinin ince, uzun silindirik bir formda tasarlandığı görülmektedir. Benzer olarak ion kymation sırasındaki yumurta motiflerinin çanaktan uzaklaşarak derin bir şekilde işlenmiş olması dikkat çekicidir. Ok kanatlarının etli bir görünüme sahip olmasının yanı sıra bu kanatlara hafif kavis verilerek iki yandaki çanağa birleştirilmiş olduğu görülmektedir. Friz bloğunda yer alan ranke sırasında, akanthus yaprak dilimlerinin uçlarının dikenli bir şekilde işlenmiş olmasının yanı sıra rozetlerin friz kuşağının ortası yerine alt ve üst bölümlerdeki kenarlara daha yakın konumlandırılmış olması, üst yapı elemanlarını tarihleme hususunda oldukça belirleyicidir.

Bloklar üzerindeki bezemelerden yola çıkarak Mansel çeşmeyi, MS 3. yüzyıl son yarısına ya da sonlarına, Gliwitzky ise MS 3. yüzyıl ortasına tarihlendirmektedir[697]. Öneriler doğrultusunda çeşmenin MS 3. yüzyılın ortası ile sonları arasında inşa edildiği dile getirilebilir[698].

Çeşmeden ele geçen tarihlendirmeye yardımcı olacak bir diğer buluntu grubu heykeltraşlık eserleri olmasına karşın, farklı dönemlerin özelliklerini yansıtmaları nedeniyle bu eserlerin başka yapılardan çeşmeye getirildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu eserler içerisinde Hermes[699] ve Athena heykellerinin[700] yanında Hermes başı[701] ve Eros heykelciği

[696]Yapı çevresinde sadece bir friz bloğu ele geçmiştir. Akanthus yaprak dilimlerinin uçları dikenli bir şekilde işlenmiştir. Rankenin üzerindeki ion kymation sırası ise arşitrav bloklarındaki örneklerle aynı tiptedir.
[697]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 69; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 111; Gliwitzky, 2010, **a.g.k.**, 139.
[698]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 69; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 111.
[699]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 19, 59-66, Lev. XXIX 1-2; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 110. I1 Çeşmesi'nin kazısı sırasında açığa çıkartılan eserin buluntu yeriyle ilgili ayrıntılı bilgi verilmediğinden hangi aedikulada yer alması gerektiğine ilişkin bir öneri getirilememektedir. Heykelin sağ eli bir para kesesi, sol eli ise boynunun etrafına sarılmış mantosunun ucunu tutmaktadır. Yanında ise sakallı bir hermeden oluşan bir destek yer almaktadır. Eser yüzeyinin perdahlı oluşu ve saçlarda kullanılan burgunun derin olması nedeniyle Hermes Heykeli Antoninus'lar Dönemi'ne tarihlendirilmektedir.
[700]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 72, 121; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 111. Aedikulalarda yer aldığı düşünülen bir diğer eser ise, aşağıya sarkan sol eliyle dikine duran bir kalkana yaslanan, peplos giymiş ve göğsünde aegis tasviri taşıyan bir Athena Heykeli'dir. Eser, tam olarak orta havuzun 1.50 m. kadar önünde bulunmuş, olasılıkla ortadaki iki aedikuladan birinden düşmüş olmalıdır. İnan, heykelin kuvvetli ışık gölge etkilerine rağmen heykelin sert ve kabartma etkili görünümünden dolayı Severuslar Dönemi özelliği gösterdiğini dile getirmektedir.
[701]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 6, 26-36. Çeşmenin kazısı sırasında ele geçen bir diğer heykel, Hermes Başı'dır. Eser çeşmenin ikinci ve üçüncü havuzlarının arasından 2 m. uzaklıkta cadde üzerinde bulunmuştur. Eser, İnan

parçası yer almaktadır[702]. Bu eserler dışında başka heykellere ait parçalar da çeşmenin bulunduğu bölümde yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçmiştir[703]. Ayrıca Aphrodite'nin denizden doğumunu betimleyen bir sahne, aedikulaya ait olduğu düşünülen tavan levhası üzerinde yer almaktadır[704].

I1 Çeşmesi'nin yer aldığı bölümde caddeye ilişkin unsurlar, modern yapılaşma nedeniyle belirgin değildir. Ancak çeşmenin bulunduğu noktada, doğuda ve batıda muhtemel portikoların varlığı iki stylobat arasındaki mesafeyi 2.5 m.'ye kadar düşüreceği için, MS 3. yüzyılın ortası ile sonları arasında caddenin bu bölümünde yeniden bir düzenlemeye gidilmiş ve batı portiko bu noktada iptal edilmiş olmalıdır[705]. Böylece caddede gerçekleştirilen bu yeni düzenleme ile beraber I1 Çeşmesi'nin inşa edilmiş olduğu öngörülmektedir.

Tak'ın (D) kuzeydoğu ayağının yanında ve I1 Çeşmesi'nin hemen güneybatı bitişiğinde, ikinci bir çeşme yapısı daha yer almaktadır. Aynı zamanda bu çeşme, yarım daire planlı yapının güneydoğu duvarının dışında güney köşesinde bulunmaktadır (**Plan 42, 107**)[706].

Çeşmenin ön cephe düzenlemesinde üstte, ortadaki diğerlerinden biraz daha yüksek olacak şekilde üç adet niş bulunmaktadır. Bu nişlerden batıdaki iyi durumda günümüze kadar korunagelmişken[707], ortadaki niş kısmen algılanabilmektedir[708]. Doğudaki niş ise büyük

tarafından Lucius Verus portre heykellerinin gösterdiği özelliklere yakınlığından dolayı MS 2. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmektedir.

[702]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 83, 143-144. Eros heykelciği, Aphrodite heykelinin desteği olarak kullanılmış ve yunusa biner şekilde tasvir edilmiştir.

[703]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 109, 162: No: 169, 175: No: 204, 180. Çeşmeden ele geçen diğer heykeltraşlık buluntular arasında bir erkeğe ait baş parçası ile kadın eli, kol ve bacak parçaları yer alır.

[704]Mansel, 1978, **a.g.k.**, Res. 118, 111.

[705]C Caddesi'nin batı portikosunun bu bölümde iptal edildiğine ilişkin düşüncelere çeşmenin kuzeydoğusunda yer alan "Agora Hamamı" ile ilgili bölümde yer verilmiştir.

[706]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 111.

[707]Batıdaki niş, günümüze kadar iyi bir şekilde korunageldiğinden, tuğla kemer sistemi net bir şekilde görülebilmektedir. Aynı kemer sistemine dair izler, ortadaki ve alttaki büyük nişte de belirgin bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Üst tarafta tahrip olan doğudaki nişte de aynı kemer düzenlemesinin yapıldığı öngörülmektedir. İyi durumda korunan batıdaki nişte görüldüğü üzere, niş cephe örgüsünün düzgün kesim küçük boyutlu kum taşı bloklarla oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Nişin içerisi tuğla örgüye sahip olup, merkezinde muhtemel bir pencere açıklığı yer alır.

[708]Ortadaki nişe ait düzenleme batıdaki nişten farklıdır. Bu niş batıdakine göre daha yüksektir ve arkasında herhangi bir açıklık barındırmamaktadır. Bu açıklığın yerine nişin tam ortasında bir oluk yer almaktadır. Ayrıca

oranda tahrip olmuş durumdadır. Yapı genelinde olduğu gibi bu bölümde dış cephe örgüsünün büyük oranda tahrip olduğu, yer yer korunan bölümler dışında genel olarak iç örgüde kullanılan büyük boyutlu konglomera bloklar ve daha küçük boyutlu yapı blokları belirgin bir şekilde görülebilmektedir[709].

Alttaki niş, yapının ön cephe düzenlemesindeki en büyük nişi oluşturmaktadır. Bu nişin ortasında bir oluk yer almakta ve bu oluktan akan su, nişin içerisine oturacak şekilde oluşturulan daire formlu havuza dolmaktadır (**Resim 175**). Havuzun çapı yaklaşık 3.80 m. civarında olup, etrafını 0.67 m. yüksekliğinde parapetler çevirmektedir. Havuz zemini, oldukça kalın suyun geçirgenliğini önleyecek bir şekilde kum, kireç, taşçık ve seramik kırıklarından yapılmış bir harç ve onun üzerine oturtulan düzgün kesim kum taşı plakalardan oluşmaktadır. Havuza ulaşım yarım daire formunda oluşturulmuş üç basamak vasıtasıyla, C1 Caddesi'nden direk olarak sağlanmaktadır[710].

Mansel, I2 Çeşmesi'nden çok kısaca bahsetmiş olmakla birlikte, yapılış tarihine ilişkin bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ancak Mansel, çeşmenin Attius Philippus Suru'nun bir parçası olduğunu dile getirmektedir[711]. Attius Philippus Suru olarak nitelendirilen duvarın MS 1. yüzyıl'dan itibaren varlığı bilinmekle birlikte, duvarın sura dönüştürülmesinin ise MS 7. yüzyıl ilk yarısını bulduğu surla ilgili yürütülen çalışmalar kapsamında tespit edilmiştir[712]. Ancak çeşmenin, kent şehirciliği için oldukça geç bir tarihte oluşturulan Attius Philippus Suru'ndan daha önceki bir tarihte inşa edilmiş olması daha kabul edilebilir bir durumdur. İnşa tarihi ile ilgili kesin bir öneri getirilemese de,

niş zemininin ön cepheye bakan yüzünde daha küçük ebatlarda ikinci bir oluğun daha yer aldığı görülmektedir. Niş içerisinde yer alan geniş oluktan suyun, önce nişin içerisindeki hazneye sonra da, alt taraftaki nişin önünde yer alan daire formlu havuza aktarıldığı anlaşılmaktadır. Orta nişin, batıdaki nişten farklı olarak yarım kubbe şeklinde bir tonoza sahip olduğu, nişin üst kotlarda korunan bölümlerinde görülen tuğla örgüsü nedeniyle söylenebilir. Benzer düzenlemenin altta yer alan büyük nişte de uygulandığı görülmektedir.

[709]Kente gelen ziyaretçiler için tehlike arz etmemesi adına yapının bozulmuş konglomera bloklarının yeri küçük boyutlu moloz taşlar ile doldurulmuştur. Bu nedenle yapının duvar örgüsü günümüzde net bir şekilde algılanamamaktadır.

[710]Üçüncü basamak üzerinde 0.27 m. genişliğinde bir atık su gideri mevcuttur. Ancak bu giderin caddedeki kanala bağlantısı tahribat nedeniyle algılanamamaktadır.

[711]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 111.

[712]Soykal-Alanyalı ve Erkoç, 2016, **a.g.k.**, 98.

Peschlow'un da söz ettiği gibi çeşmenin Geç Antik Çağda oluşturulmuş olduğu öngörülmektedir[713].

2.2.5.6. *Tak (D) ve Vespasianus Anıtı/Çeşmesi*

C1 Caddesi'nin sona erdiği ve kent merkezi olarak nitelendirilebilecek bir noktada, Mansel tarafından "D" olarak isimlendirilmiş bir Tak bulunmaktadır[714]. Tak, caddenin C1 ve C2 güzergahları arasında, meydan ile birlikte bağlantıyı sağlayan ana unsurdur. Ayrıca Tak, Tiyatro'nun MS 2. yüzyıl'ın ortasında ikinci kat caveasının inşası ile beraber taban oturum alanının genişlemesi nedeniyle C Caddesi'nin güzergahında gözlemlenen 92,5 derecelik bir açıyla dirsek yapan ilk kırılmanın yaşandığı noktanın başlangıcında yer almaktadır (**Resim 109-Plan 44**)[715].

Tiyatro'nun *ima caveas*ının oturduğu doğal tepe nedeniyle, Tak'ın güneydoğusu ile kuzeybatısı önündeki zemin kotları arasında seviye farkı bulunmaktadır. Ancak C Caddesi'nin, Tak'ın yer aldığı bölümdeki akıbetine ilişkin net bir bulguya, cadde üzerinde yer alan modern yol nedeniyle rastlamak mümkün olmamıştır. Bu konuyla ilgili Mansel, caddenin oldukça meyilli bir şekilde Agora'ya doğru indiğinden söz etmektedir[716]. Bu durumda Tak'ın bulunduğu bölümde caddenin, kademeli bir şekilde basamaklarla yükseltilmesi yerine, rampa yaparak devam ettirildiği ve caddedeki kot farkının bu şekilde giderildiği öne sürülebilir. Ayrıca, Tak'ın yer aldığı bölümde caddeye ait sütunlu düzenlemenin kesintiye uğraması nedeniyle, C Caddesi'nin Ana Kapı-Tiyatro ve Tiyatro-Tapınaklar Bölgesi güzergahları arasındaki organik bağın koptuğu görülür.

---

[713]Peschlow, 2010, **a.g.k.**, 75.

[714]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14. Güneydeki duvar 4.10 m., Tak'ın her iki iki ayağı ise 2.25 m. kalınlığındadır. İki ayak arasındaki mesafe 8.60 m., ayakların yüksekliği ise 7.59 m.'dir. Ayakların sona erdiği noktadan itibaren ise kemer düzenlemesi başlamakta, kemerin son bulduğu noktaya kadar takın yüksekliğinin 11.89 m.'ye ulaştığı anlaşılmaktadır. Takın her iki ayağının oturduğu zeminden itibaren 1.99 m.'lik kısmında mermer silmelerle oluşturulmuş bir kaide bölümü, kemerlerin başladığı noktada ise 0.45 m. kalınlığında yine mermer silmeler yer almaktadır.

[715]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 31.

[716]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14.

Bryonianus Lollianus ve eşi Quirinia Patra'ya adanan heykel kaideleri üzerindeki yazıtlardan Tak ve çevresinin, Tetrapolitler/Quadriga Mahallesi olarak anıldığı bilinmektedir[717]. Mahalle, ismini bu bölgede yer alan quadriga üzerine binmiş bir imparator heykelinden aldığı öne sürülmektedir. Bu durumda böyle bir heykel için bölgedeki en uygun noktanın tak olacağı düşünülmüştür[718]. Bean bu yazıtı, MS 3. yüzyıl başlarına tarihlendirmektedir[719] ve Mansel'de buradan yola çıkarak Tak ile bu yazıtın çağdaş olması gerektiğini öne sürmektedir[720]. Ancak Nollé, söz konusu yazıtları, MS 270 yılının hemen sonrasına tarihlendirmektedir[721]. Bu nedenle kentteki şehircilik faaliyetlerinin daha iyi algılanabilmesi için kritik öneme sahip Tak'ın inşa sürecinin C Caddesi ile birlikte mevcut veriler doğrultusunda yeniden gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.

MS 2. yüzyıl içerisinde Tiyatro'nun *summa cavea*sının inşa edilmesiyle birlikte C Caddesi, bu yapının etrafından döndürülmek zorunda kalmış ve C2 güzergahı da bu dönemde gerçekleştirilen imar faaliyetleri kapsamında oluşturulmuştur. Bu durumda Tak'ın, MS 2. yüzyıl ortaları ile MS 3. yüzyılın ilk çeyreği arasındaki bir süre zarfında, Tiyatro'nun *summa cavea*sının ve C2 Caddesi'nin oluşturulma süreci sırasında ya da hemen sonrasında inşa edildiği öngörülmektedir. Ancak Tak'ın kesin bir şekilde tarihlendirilebilmesine yönelik somut veriler elde edebilmek için bu noktada gerçekleştirilecek kazı çalışmaları büyük önem taşımaktadır.

Tak'ın daha sonra iç bölümünün devşirme malzemelerle doldurularak daha küçük bir kapı ile kent içerisine ulaşım sağlaması ise, MS 7. yüzyıl ilk çeyreğinde Sasani veya Arap saldırıları öncesinde güvenlik zaafiyeti oluşmasını önlemek amaçlı yapılmış olmalıdır[722].

MS 2. yüzyıl ilk yarısı içerisinde özellikle kent merkezinde gerçekleştirilen yoğun imar faaliyetlerinin tespit edilebilmesi Tak'ın inşa sürecine ilişkin bir fikir vermektedir.

[717]Bryonianus Lollianus ve eşi Quirinia Patra'nın onurlandırıldığı Tetrapolitler Mahallesi'nin adının geçtiği yazıtlar için bknz.: 2.2.3.2.3.1. Bryonianus Lollianus – Tetrapolitler/Quadriga mahallesi ve 2.2.3.2.3.2. Quirinia Patra– Tetrapolitler/Quadriga mahallesi.
[718]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 15.
[719]Bosch 1951, **a.g.k.**, No:6, 54-58.
[720]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 15.
[721]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 105, 398-401; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 106, 407-410; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 107, 410-411; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 108, 411-412
[722]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 32.

Ancak, bu yapının hemen güneyinde yer alan ve önünde Vespasianus Anıtı/Çeşmesi'nin bulunduğu duvarın ne zaman oluşturulduğu ise hala soru işaretidir. Tak'ta olduğu gibi güneyindeki bu duvarın da günümüze kadar inşa sürecine ilişkin bir çalışma gerçekleştirilmemiştir.

İki cephesi de özenle tasarlanmış duvarın kalınlığı 4.30 m.'dir. Duvarın batı cephesinde ortada dikdörtgen iki yanında ise yarım daire formunda nişler yer alır. Doğu cephede ise, üzeri yarım kubbe ile örtülü büyük bir niş, bu nişin içerisinde de bir heykel kaidesi bulunmaktadır. Ayrıca güneyde, büyük niş ile aynı seviyede bir pencere açıklığı bulunmakla birlikte bunun altında da üzeri kemerli bir kapı yer almaktadır[723]. Mansel Tak'ın, söz konusu bu duvara sonradan eklendiğini belirterek, duvarın Tak'tan daha önceki bir evrede inşa edilmiş olduğunu vurgulmaktadır[724]. Peschlow ise, Side'deki Geç Antik Çağ savunma sistemlerine ilişkin yapmış olduğu çalışmada Vespasianus Anıtı'nın hemen gerisindeki bu duvarın Tak'tan daha sonraki bir tarihte inşa edildiğini, Tak'ın güneydoğu payesindeki silmeli başlığın da bu nedenden dolayı kesilmiş olduğunu ifade etmektedir[725].

Söz konusu duvarın, kent içerisindeki konumu, etrafındaki yapılar ile ilişkisi, kullanılan malzeme ve örgü teknikleri göz önünde bulundurularak tarihsel süreç içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapı evrelerini tespit edebilmek için aynı düzlemde yer almayan ve farklı örgü düzenine sahip duvarlar ayrı olarak değerlendirilmiş ve duvar, üç kademede (I-II ve III) incelenmiştir.

III olarak isimlendirilen duvar bölümü, Tiyatro'nun birbirini takip eden fil ayağı sırasının kuzeydeki son örneğidir (**Resim 110b-c**)[726]. Bu nedenden dolayı MS 2. yüzyıl içerisinde Tiyatro'nun ikinci kat caveasının inşası ile beraber bu duvarın varlığını kabul etmek gerekmektedir.

II ve I no'lu duvarda masif konglomera bloklar kullanılmıştır. Ancak örgü sistemleri farklıdır (**Resim 110a-c**). Aynı şekilde iki duvarın kesişim noktasının belirgin bir hatla

[723]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14.
[724]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 14.
[725]Peschlow, 2010, **a.g.k.**, 69.
[726]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 15.

ayrıldığı, blokların iç içe geçerek organik bir bağ içerisinde olmadıkları gözlemlenmektedir. Bu özelliklerinden dolayı II no'lu duvar bölümü ile Tiyatro'nun MS 2. yüzyıl evresine ait I no'lu bölüm arasında dönem farkının olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, II ve III no'lu bölümler, iki duvarın blokları birbiri ile kesişim noktasında iç içe geçecek şekilde örüldükleri için birlikte planlanmış olmalıdır. (**Resim 110e**).

II ve III no'lu bölümlerin, Tiyatro'nun ikinci kat caveasının inşası ile beraber caddede ve alandaki yeni düzenlemeyle uyumlu bir konumda yer aldığını söylemek güçtür. Söz konusu inşaat faaliyetleri sırasında caddenin keskin bir şekilde dönüş yaparak devam ettiği görülmektedir. Dönüşe uygun bir şekilde bu duvarın devamına Tak'ın eklendiği ve Tak'ın ayaklarını bastığı bölümler arasında caddenin sınırlandırıldığı görülmektedir. Bu durumda Mansel'in söylemine uygun olarak Tak'ın, I no'lu bölümden sonraki bir dönemde inşa edilmiş olması kuvvetle ihtimaldir.

Tak inşa edilirken de duvarın III no'lu bölümünün kesintiye uğradığı ve Tak'ın bu duvara bitiştirildiği görülmektedir. Duvara ait II ve III bölümlerin aynı yapı programının bir parçası olduğu ve Tak inşa edilirken III no'lu bölümün kuzey cephesinin tıraşlandığı anlaşılmaktadır (**Resim 155**). Bu durumda II no'lu düzenlemenin, benzer şekilde duvarın III no'lu bölümünün kuzey cephesinde de yer alması gerektiği öngörülmektedir. Böylece Tak'ın inşası öncesinde cadde hattında şu an görülen mevcut kırılmanın yer almadığı ve yolun düz bir doğrultuda devam ederek burada konumlanan kapılardan kentin iç bölümüne geçişin sağlandığı düşünülmektedir.

Duvarın III no'lu bölümü aynı zamanda, önünde Vespasinus Anıtı'nın yer aldığı duvarın arka cephesini oluşturmaktadır. Bu anıtın ise, daha sonraki bir dönemde çeşmeye dönüştürüldüğü öne sürülmektedir[727]. Bu aşamada anıtın orta hücresinin arkasının delindiği ve künk veya kurşun borularla suyun bu noktadan bir çörten yardımıyla anıtın ön cephesindeki havuza ulaştırıldığı ileri sürülmektedir (**Resim 110a**)[728]. Ancak II no'lu bölümün arka cephesinde de suyun aktarımı için bir deliğin olması dikkat çekicidir. Bu delik olasılıkla sözü edilen duvarın gerisinde konumlandırılan bir su haznesiyle bağlantılı

[727]Mansel, 1964a, **a.g.k.**, 192.
[728]Mansel, 1964a, **a.g.k.**, 192.

olmalıdır[729]. Böylece haznede biriken suyun, duvarın III no'lu bölümünün yüzeyindeki delik yardımıyla, ön cephedeki anıta suyu ulaştırdığı anlaşılmaktadır. Söz konusu duvarın 4.30 m. genişliğe sahip olduğu bilindiğinden alt kotlarda yer alan ve suyun aktarımı için oluşturulan giderin sonradan açılması için duvarın tamamen sökülerek yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Ancak, II ve III no'lu duvar bölümlerinin beraber planlanmış görüntüsü bu çeşmenin ilk düzenlemede de bu noktada var olduğuna ilişkin somut deliller sunmaktadır.

Mevcut düzenleme göz önünde bulundurulduğunda ikinci bir öneri olarak dile getirilen Vespasianus Anıtı'nın başka bir yerden sökülerek bu noktaya taşınmış olabileceği ihtimali üzerinde düşünmek gerekmektedir[730]. Anıtın yaslandığı duvarın III no'lu bölümünün, MS 2. yüzyıl'ın ortalarından daha erken bir dönemde inşa edilmiş olması ve anıt ile birlikte planlanarak oluşturulmuş görüntüsü bu ihtimali oldukça azaltmaktadır. Bu durumda anıtın ilk planlamada yine mevcut konumunda olduğu ve aynı zamanda çeşme görevi gördüğü anlaşılmaktadır.

Peschlow, Side'deki Geç Antik Çağ savunma sistemlerine ilişkin yapmış olduğu çalışmada, Attius Philippus Suru ile ilişkili olan, Vespasianus Anıtı'nın hemen gerisindeki duvardan söz etmiştir[731]. Bu duvarın Tak yapısından daha sonraki bir tarihte inşa edildiğini dile getiren Peschlow, Tak'ın güneydoğu payesindeki silmeli başlığın kesilmiş olduğunu vurgulamaktadır. Peschlow'un sözünü ettiği paye başlığı'nın batı cephede bütün bir şekilde korunduğu, ancak Vespasianus Anıtı'nın yer aldığı doğu cephede ise traşlanarak kısa tutulduğu kesindir. Ancak bu traşlama işleminin Peshclow'un öne sürdüğü şekliyle duvarın III no'lu bölümü sonradan buraya yerleştirilip, Tak'ın güneydoğu payesinin tıraşlanmasıyla olabileceği gibi, zaten burada yer alan III no'lu duvarın tıraşlanarak, Tak'ın sonradan bu noktaya entegre edilmesiyle de gerçekleşmiş olabilir (**Resim 110c**). Birlikte inşa edildiği

[729]Ancak günümüzde bu alana, olasılıkla Ülkü İzmirligil döneminde yapılan bir çevre düzenlemesiyle Tiyatro'nun cavealarına ait oturma basamakları ve caddenin üst yapı elemanlarının yerleştirilmiş olması nedeniyle hazneye ait izlere rastlamak oldukça güçtür.
[730]Mansel, 1964a, **a.g.k.**, 192-193; Peschlow, 2010, **a.g.k.**, 69.
[731]Peschlow, 2010, **a.g.k.**, 69.

düşünülen II ve III no'lu duvar bölümlerinin, ilk inşa evrelerine ilişkin kesin sonuçlar için bu duvarların önlerinde gerçekleştirilecek stratigrafik kazılara başvurmak gerekmektedir[732].

Birlikte planlandığı anlaşılan II ve III no'lu duvar bölümlerinin C1 Caddesi'ni cepheden karşılayacak bir konumda inşa edilmiş olması dikkat çekicidir. Bu durumda sözü edilen duvar bölümlerinin, MS 2. yüzyıl'dan önceki bir planlamaya uygun olarak yapıldığı, olasılıkla da bunun MS 1. yüzyıl içerisinde gerçekleşmiş olabileceği öngörülmektedir. Söz konusu duvarların dış cephesinde yer alan ve bu duvarlara uygun bir konumda yerleştirilmiş Vespasinus Anıtı da bu durumu destekler niteliktedir. Anıt, olasılıkla ilk planlamada da çeşme görevi görmekte ve duvarın III no'lu bölümüne yaslanmaktadır. Ayrıca, II no'lu bölümde olduğu gibi, şu an Tak'ın yer aldığı anıtın kuzey kanadında da ilk planlamada bir kapının yer alması gerektiği düşünülmektedir. Böylece anıt buradaki düzenlemenin ortasında kalmakta ve iki yanından kentin iç bölümüne ulaşım sağlayan muhtemel kapılara ev sahipliği yapmaktadır.

Tak'ın güneyindeki duvarın MS 1. yüzyıl planlaması içerisinde inşa edilmiş olabileceğine yönelik düşünceyi destekleyen bir başka unsur, daha önce de sözü edilen duvarın doğu cephesi önünde yer alan Vespasianus Anıtı/Çeşmesi'dir (**Resim 111a**)[733]. Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin siyasi ve dini düzenlemelerinin yeniden elden geçirilmesi sırasında Side'nin vermiş olduğu muhtemel destek nedeniyle Flavianus Hanedanlığı imparatorları tarafından kente teşekkür amaçlı sundukları bir onur anıtı niteliği taşıdığı düşünülmektedir[734].

Arşitrav blokları üzerindeki yazıt sayesinde yapının İmparator Vespasianus ve oğlu Titus'a ithaf edildiği bilinmektedir[735]. Yazıtta Vespasianus ve Titus'un memuriyet ve konsüllük sayıları da belirtildiğinden yapının inşa tarihini de kesin olarak söylemek mümkündür. Yazıtta, Vespasianus'un trib. pot. V., Titus'un ise trib. pot. III. olduğundan bahsedilmekte ve bu olayın da MS 73 yılının 1 Haziranında gerçekleştiği bilinmektedir.

[732]Tak ve II-III no'lu duvarlar ile ilgili değerlendirmeler, sadece bu iki yapıyla bağlantılı olmamakla birlikte hem alandaki şehircilik faaliyetleri hem de C Caddesi'nin bu yapılarla olan ilişkisinden yola çıkılarak yapılmıştır.
[733]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 70-76, Mansel, 1964a, **a.g.k.**, 185; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 114-120.
[734]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 33, 303.
[735]Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 83, 5.

Ayrıca sonraki satırlarda dile getirilen Vespasinus'un beşinci, Titus'un ise üçüncü konsüllüğüne başlaması ise 1 Ocak 74'te gerçekleşmiştir. Buna göre ithaf yazıtının MS 74 yılının ilk yarısına tarihlenmesi gerektiği düşünülmektedir[736]. Mansel'e ait "Side" kitabının Almanca ve Türkçe yayınlarında yazıtın MS 71 yılına tarihlendirilmesi gerektiğine değinilse de[737], yazıtla ilgili son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalarda bu yapının MS 74 yılına tarihlendirilmesi gerektiği öne sürülmektedir[738].

Anıt, U şeklinde bir plana sahip olmakla birlikte, yapının tabanında anakaya zemin üzerine yerleştirilen kum taşı bloklarla oluşturulmuş bir *euthynteria* ve üzerinde yine düzgün kesim kum taşı bloklarla oluşturulmuş bir basamak sırası yer almaktadır. Basamağın üzerinde ise anıtın cephe düzenlemesine ait, ön cepheleri mermer plakalarla kaplı podyum blokları bulunmaktadır. İki yanda yer alan aedikula ve bunların ortasındaki niş, bu podyum blokları üzerinde yükselmektedir. Aedikulalar, dört sütunlu bir düzenlemeye sahip olmakla birlikte, fasadın arka yüzüne yakın olan ikişer sütun, yarım sütun formundadır. Ayrıca aedikulaların ön cephesinde yer alan sütun gövdelerinin yivsiz, arka cephesindeki yarım sütunların ise yivli olduğu görülmektedir. Kazı çalışmaları sırasında yapıya ait olabilecek bir kaideye rastlanmıştır. Ancak, bu kaidenin yapıda kullanılmadığı onun yerine sütunların bu kaidenin formuna ve ölçülerine uygun bir şekilde oluşturulan beton dökümlerin üzerinde yükseltildiği görülmektedir[739]. Yine kazı çalışmaları sırasında dört adet korinth düzeninde sütun başlığının ele geçtiği ve bunlardan yivli sütunların üzerinde duran örneklerin diğerlerine göre daha tahrip durumda olduğu bilinmektedir[740]. Söz konusu başlıklar da yapının restorasyonu sırasında güneydeki aedikulada kullanılarak yerlerine konmuştur. Aedikulanın arka yüzündeki yarım sütun başlıkları büyük oranda tahrip olduğu için tarihlendirme konusunda çok belirgin bir fikir sunmamaktadır. Ancak, ön cephedeki başlıklar, arka cephedekilere nazaran daha iyi durumda korunmuşlardır. Çok derinliğe sahip olmayan iki sıra yaprak çelengine sahip olan başlıklar, gösterdikleri stilistik özellikler

[736]Mansel, 1964a, **a.g.k.**, 197.
[737]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 74; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 119.
[738]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 33, 301-303.
[739]Mansel, 1964a, **a.g.k.**, 188.
[740]Mansel, 1964, **a.g.k.**, 188.

nedeniyle MS 2. yüzyıl ortaları ya da ikinci yarısına tarihlendirilen başlıklarla benzerlik taşımaktadır (**Resim 111d**)[741].

Arşitrav-friz blokları üç adet fasciadan oluşmakta ve fascia taçlarında herhangi bir süsleme yer almamaktadır (**Resim 111c**). Yapının ön yüzünde yer alan blokların ise üstten alta doğru ilk iki fasciasında oldukça uzun bir yazıt bulunmaktadır. Yapının yan yüzlerindeki arşitrav bloklarında ise bu yazıt görünmez. Frizde ise sırasıyla, açık-kapalı palmet dizisi ve onun üzerinde ion kymation sırası yer almaktadır. Palmetler yedişer dilimden oluşmakta ve en dıştaki dilim orta bölümde hafif bir yayvan görünüm sergileyecek şekilde komşu dilim ile birleşmektedir. İon kymation sırasında ise okların kanatsız bir şekilde işlendiği ve belirli bir simetri gözetmeksizin yumurtanın çanak içerisine yerleştirildiği görülmektedir. Ayrıca bezeme aksları, çanak, yumurta ve ok keskin hatlara sahiptir[742].

Geison-sima ve alınlık bloklarında ise altta diş kesim sırası, yatay ve yan geison üzerinde ion kymation sırası, alınlıkta ise ion kymation sırası ve onun üzerinde açık-kapalı palmet sırası yer alır (**Resim 111b-c**). İon kymation dizisi ve palmet motifleri arşitrav-friz bloklarındaki örneklerle aynı özellikleri göstermektedir. Aedikulaların yapının dışına bakan yan yüzlerindeki palmet dizisinin aralarında aslan başları işlenmiştir. Aynı yüzde, yapının ön cephesine bakan her iki köşe noktasındaki diş kesim sıralarının birleşim bölümlerinde ise insan başlarının işlendiği görülmektedir. Orta alınlıkta ise bitkisel süslemeler arasında tam ortada olacak şekilde işlenmiş bir Medusa başı yer almaktadır.

Yapının etrafında yürütülen kazı çalışmaları sırasında aedikulalar içerisinde yerleştirildiği düşünülen heykeller ele geçmiştir. Bu heykellerden ilki Flaviuslar Dönemi'ne

[741]D. Kaplan (2013b). Arkaik – Roma Dönemi Mimari Elemanlarının/Süslemelerinin Kataloğu ve Değerlendirilmesi. S. Durugönül (Ed.), *Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu, Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler*. Mersin: Mersin Üniversitesi KAM Yayınları, Kat. No.: 135, s. 164; D. Kaplan (2016). Tarsus Müzesi'ndeki Roma Dönemi Mimari Elemanları. S. Durugönül (Ed.), *Tarsus Müzesi Taş Eserleri, Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler*. Mersin: Mersin Üniversitesi KAM Yayınları, Kat. No.: 61, s. 161.
[742]Yurtsever, 2017a, **a.g.k.**, 254.

tarihlendirilen khimationlu erkek torsosudur[743]. Anıttan ele geçtiği bilinen diğer bir heykel ise, Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen giyimli bir kadın heykeli fragmanıdır[744].

Erkek torsosunun yapının arşitrav bloğundaki yazıt ve mimari üst yapı elemanları üzerindeki süslemelerle uyumlu olarak Flaviuslar Dönemi'ne tarihlendirildiği görülmektedir. Ancak İnan, diğer eseri Hellenistik Dönem içerisinde değerlendirmektedir[745]. Bu iki eser, yapının aedikulaları içerisinde; ana nişte ise, imparatorun heykelinin konumlandırılmış olması gerekmektedir. Ayrıca, Vespasianus Anıtı'nın yaslandığı duvardaki, anıtın tam üstüne denk gelecek şekilde oluşturulmuş büyük nişte de yine bir imparatorun heykeli sergilenmiş olmalıdır. Anıt ve arkasındaki erken dönem duvarının? aynı düzenlemenin bir parçası olduğu öngörüldüğünden[746], sözü edilen nişlerdeki imparator heykellerinin anıtın üzerindeki yazıttan yola çıkarak, Vespasianus ve oğlu Titus'a ait olması gerektiği düşünülmektedir.

2.4.5.7. *Bouleterion/Odeion(?) ve Meydan (Kent Merkezi)*

Agora Hamamı'nın güneybatısında, I1-I2 Çeşmeleri'nin ise batısında yarım daire planı, radyal temel duvarları ve güneybatı cephesinde yer alan basamaklarıyla anıtsal bir yapının izlerine rastlanmaktadır (**Resim 112**). Bu alanda 2012 öncesine kadar bir kazı çalışması gerçekleşmediğinden, Mansel tarafından bu alan, H1 olarak isimlendirilmiş ve sarnıç olarak nitelendirilmiştir[747].

2012-13 yıllarında gerçekleştirilen çalışmalar doğrultusunda, alandaki erken yapılaşmalara yönelik önemli bulgulara rastlanmıştır[748]. Alanın kullanımına ilişkin en erken

[743]Mansel, 1964a, **a.g.k.**, 192; İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 24, 72-73; Mansel, 1978, **a.g.k.**, Res. 130, 118. İnan, eserin başının eksik olmasından kaynaklı tarihlendirilmesinin kolay olmadığını, ancak aynı tipte yapılmış tarihi bilinen örneklerden hareketle eserin duruşunun ve mantosunun stil özelliklerinin Flaviuslar Dönemi'ne işaret ettiğini önermektedir.
[744]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 139, 170. Heykelin sadece dizden aşağı kısmı korunmuştur. Eserin sol bacağının yanında papyrus ruloları yer almaktadır. Kadın heykellerinde çok sık rastlanmayan bu durumun, kadının entellüktüel kişiliğine vurgu yapmak amacıyla yapılmış olabileceğini düşündürmüştür. Araştırmacı, heykelin giysi kıvrımları ve üslubunun Hellenistik Dönem eserleri ile uyumlu olduğunu söylemektedir.
[745]Hellensitik döneme tarihlendirilen bu eser, bu yapı için başka bir alandan buraya getirilmiş olmalıdır.
[746]Detaylı bilgi için bknz.: 2.2.5.6. Tak (D) ve Vespasianus Anıtı/Çeşmesi.
[747]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 108.
[748]Alanyalı, 2014a, **a.g.k.**, 96-97; Alanyalı, 2014b, **a.g.k.**, 276-278.

evre, Geç Hellenistik/Erken Roma Dönemleri arasında inşa edildiği düşünülen, plan ve işlev açısından açıklık getirilemeyen bir yapıya ait büyük boyutlu muhtemel temel bloklarıdır. Burada yer alan yapının, hemen karşısındaki Dionysos Tapınağı (?) olarak adlandırılan yapı ile çağdaş olduğu anlaşılmıştır[749].

MS 2. yüzyıl'da ise, alanın tesviye edildiği ve bu noktaya anıtsal bir yapının inşa edildiği tespit edilmiştir[750]. Bu evrede, alana inşa edilen yapının yarım daire planlı olduğu ve ön cephede basamaklarla oluşturulmuş anıtsal bir girişinin bulunduğu anlaşılmıştır. Yürütülen çalışmalar sonucunda, radyal duvarlara sahip yarım daire planlı yapının, bouleterion ya da odeion olarak kullanılmış olabileceği öne sürülmüştür[751].

MS 5. yüzyıl'a gelindiğinde yapının, doğu duvarı üzerindeki kanala doğru uzanan bir merdivenin eklendiği görülür. Merdivenin de radyal duvarların arasındaki basamaklardan sökülerek oluşturulduğu öne sürülmektedir. Doğuda yer alan ve H2 olarak isimlendirilen sarnıcın inşası ile beraber ise, Bouleterion/Odeion'un (?) ön cephesindeki merdivenli anıtsal girişin bir bölümü, sarnıcın altında kalmıştır. Sarnıcın ne zaman inşa edildiği kesinlik kazanamasada bu sürecin, MS 5.-6. yüzyıl içerisinde gerçekleştiği düşünülmektedir[752].

Alanın son kullanımına ilişkin bulgular ise, MS 6. yüzyıl'ın ortalarına ait olmakla birlikte, bu dönemde yarım daire planlı yapıya ait merdivenli girişin büyük oranda söküldüğü ve alanın üzerinden künklerin geçirildiği anlaşılmıştır[753].

Bouleterion/Odeion'un (?) ana cephesi caddeye bakacak şekilde yönlendirilmiştir[754]. Bu noktada yine Tiyatro'nun ikinci kat caveasının inşası ile beraber Dionysos Tapınağı'nın (?) girişinin, güneyden kuzeye kaydırıldığı ve Bouleterion/Odeion ile birbirine bakacak

[749]Alanyalı, 2014a, **a.g.k.**, 96-97; Alanyalı, 2014b, **a.g.k.**, 276-278.
[750]Yapının bulunduğu konum olan kent merkezinin aynı dönemler içerisinde yoğun bir inşa faaliyetine sahne olduğu söylenebilir. Tiyatro'nun ikinci kat caveasının inşa edilmesi, Dionysos Tapınağı'nın ana girişinin kuzeye kaydırılması, Sütunlu Cadde'deki düzenlemeler ve Tykhe Tapınağı'nın inşası MS 2. yüzyıl içerisinde gerçekleşmiştir.
[751]Alanyalı, 2014a, **a.g.k.**, 96-97; F. Alanyalı (2014b). Müze Alanı Kazıları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST*, (36/1), s. 276-278.
[752]Alanyalı, 2014b, **a.g.k.**, 278.
[753]Alanyalı 2014b, **a.g.k.**, 278.
[754]Soykal-Alanyalı, 2016, **a.g.k.**, 427, 428.

şekilde, caddenin iki kenarında konumlandırıldığı gözlemlenmektedir[755]. MS 2. yüzyıl'da kentin bu bölümündeki yapılarda tespit edilen imar faaliyetlerinin, aynı dönemde C2 Caddesi'nde gerçekleştirilen düzenlemelerle çağdaş olduğu ve burasının etrafındaki yapılarla birlikte aynı yapı programı çerçevesinde oluşturulduğu görülmektedir. Söz konusu yapıların birbiriyle olan oryantasyonları nedeniyle, hepsinin merkezinde yer alan geniş alanın bir meydan olarak işlev gördüğü öne sürülmektedir (**Resim 112**)[756].

Kentin ana ulaşım arteri olan C Caddesi'nin belirli noktalarda genişlediği ve bu bölümlerde birer meydan oluşturduğu bilinmektedir[757]. Sözü edilen meydanların hepsi modern unsurlar altında kaldığından, buraların meydan işlevi gördüğüne ilişkin düşünceler; cadde üzerindeki konumları, caddenin genişliği, etrafındaki yapılarla birlikte konumları gibi etkenlerden yola çıkılarak ileri sürülmektedir.

Tiyatro'nun kuzeyinde, C Caddesi üzerindeki meydan, konumu itibariyle kentin merkezinde bulunmaktadır. Söz konusu alanda güneyde Tiyatro, Dionysos Tapınağı (?), doğuda Tak (D), kuzeyde Bouleterion/Odeion (?) ve H2 Sarnıcı, batıda C2 Caddesi portiko başlangıcı yer almaktadır. Sözü edilen yapıların ana cephelerinin hepsinin bu alana dönük olması ise, burasının meydan olarak kullanılmış olabileceğine yönelik düşünceyi destekler niteliktedir.

Meydanın oluşturulmasına ilişkin bilgilere ise, etrafındaki yapılarda yürütülen kazı çalışmalarında elde edilen sonuçlar doğrultusunda bir fikir sahibi olmak mümkündür. Daha önceden sözü edildiği gibi meydanın etrafını çevreleyen yapı gruplarının MS 2. yüzyıl başları/ortaları itibariyle yeni bir imar faaliyeti kapsamında elden geçirildikleri ya da yeniden inşa edildikleri görülmektedir[758]. Meydanı batıda sınırlandıran C2 Caddesi'nin de sözü edilen yapılarla birlikte aynı süreç içerisinde inşaatına başlandığı, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik

[755]Soykal-Alanyalı, 2016, **ag.k.**, 424.
[756]Alanyalı, 2014b, **a.g.k.**, 277.
[757]C Caddesi üzerinde üç adet meydan bulunmaktadır. Ana Kapı'nın güneybatısında, C1 Caddesi'nin başlangıcında yer alan meydan için bknz.: 2.2.5.1. Ana Kapı ve meydan, C2 Caddesi'nin Tapınaklar Bölgesi'nde sona erdiği meydan için bknz.: 2.2.5.12. Tapınaklar Bölgesi Meydanı ve P Tapınağı.
[758]Tiyatro için bknz.: Mansel, 1962a, **a.g.k.,** 53; Mansel, 1963a, **a.g.k.,** 138; Wegner, 1989, v161; Vandeput, 1997, **a.g.k.,** 73; Piesker, 2015c, **a.g.k.,** 162; Soykal-Alanyalı 2016, **a.g.k.**, 424. Dionysos Tapınağı için bknz.: Soykal-Alanyalı, 2016, **a.g.k.**, 424. Bouleterion/Odeion(?) için bknz.: Alanyalı, 2014a, **a.g.k.**, 96-97; Alanyalı, 2014b, **a.g.k.**, 276-278.

Sit Alanları içerisindeki parsellerde yürütülen çalışmalar kapsamında tespit edilmiştir[759]. Bu durumda etrafındaki yapılaşmayla olan bütüncül görüntüsü nedeniyle bu yapılaşmanın merkezinde kalan alanın, meydan olarak işlev kazanması da aynı dönem içerisinde gerçekleşmiş olmalıdır.

2.2.5.8. *H2 Sarnıcı (Castellum) ve İkincil Castella(?)*

Tiyatronun kuzeyinde, Bouleterion/Odeion'un (?) ise batısında yaklaşık olarak 16.60 x 10.40 m. ölçülerine sahip, dikdörtgen planlı bir yapı yer almaktadır (**Resim 112**). Yapının güney ve doğu duvarları üzerinde su kanallarının yer aldığı, sütunlu caddeye bakan güney cephesinde ise bir çeşme düzenlemesinin bulunduğu bilinmektedir. Kentin kuzey ucundan kent merkezine doğru uzanan aquadukt hattının H2 yapısında son buluyor olması[760] ve yanında barındırdığı su tertibatları bu yapının sarnıç olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Güneydoğu köşesinde sahip olduğu yedi basamaklı merdiven ile yapının içerisine ulaşım sağlanmaktadır[761].

Sarnıcın doğu ve kuzey duvarlarının üzerinde pişmiş toprak künk sıralarının geçtiği kanallar uzanır. Bu kanallardan kuzey duvarın üzerindeki, direk olarak sarnıca su sağlıyor olmalıdır. Doğudaki duvar ise, caddenin doğusuna ya da kent içlerine doğru su hattını taşıyan künk sıralarına sahiptir. Ancak bu bölüm tahrip olduğu için kanal hattının ne şekilde yönlendirildiğine yönelik arkeolojik bulgular yetersizdir. Ayrıca, sarnıcın güney duvarı cephesinde su dağıtım yuvalarının da yer aldığı görülür. Söz konusu özellikleri nedeniyle sarnıç, suyu depoloma işlevinin yanında kent içerisine suyun dağıtımı işlevini de üstlendiği, *castellum* ya da *castellum divisorium* olarak adlandırılan yapı grupları içerisinde değerlendirilmektedir[762].

Sarnıcın kuzey duvarının kalınlığı, yaklaşık 2.40 m.'yi bulurken, güney duvarı 2.00 m., doğu ve batı duvarların kalınlığı ise 1.50 m. civarındadır. Kalın duvarlara sahip sarnıcın

[759]C2 Caddesi'nin inşaat süreci ile ilgili detaylı bilgi için bknz.: 2.2.6. Tarihlendirme-Kazı çalışmaları.
[760]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 91.
[761]Eyice, 1952, **a.g.k.**, 36, 37; Mansel, 1978, **a.g.k.**,288, 289.
[762]F. Şahin (2015). Patara Kent İçi Su Dağıtım Yapıları. H. İşkan ve F. Işık (Eds.). *From Sand Into a City. 25 Years of Patara Excavations, International Symposium Proceedings, 11-13 Nov. 2013 Antalya, Patara VII.1*. İstanbul: Ege Yayınları, s. 509.

güney duvarının caddeye bakan cephesinin ayrıca payandalarla desteklendiği görülür. Payandaların arasında ise biri batıda diğeri ise doğuda olmak üzere iki adet çeşme yer alır.

Sarnıcın, güney duvarı cephesindeki su dağıtım yuvaları sayesinde depolama işlevinin yanında, kent içerisindeki su dağıtımını da sağladığı anlaşılmaktadır. Sarnıca plan açısından en yakın örneğe Patara kentinde rastlamaktayız. Ana su deposu olarak adlandırılan bu yapının, Side örneğinde olduğu gibi kalın duvarlara sahip olduğu ve bir cephesinde suyun basıncına karşı duvarı kuvvetlendirmek amaçlı payandalarla destekler yapıldığı gözlemlenmektedir[763].

Mansel tarafından H2 olarak isimlendirilen sarnıçta günümüze kadar herhangi bir arkeolojik kazı çalışması gerçekleşmemiştir. Bu nedenle yapının kesin tarihini saptayabilmek mümkün olmamıştır. Ancak, kent içerisindeki konumunun yanı sıra çevredeki yapılarla birlikte düşünüldüğünde, H2 Sarnıcı'nın inşa süreci ile ilgili değerlendirme yapmak mümkün olmuştur. Sarnıcın, Bouleterion ya da Odeion olarak işlev gördüğü düşünülen yapının güneybatısındaki merdivenli anıtsal girişinin üzerine oturtulmuş olması, bu yapıdan daha sonraki bir dönemde inşa edilmiş olduğunu göstermektedir. Bouleterion/Odeion'un (?), alanda yürütülen kazı çalışmaları neticesinde MS 2. yüzyıl'da inşa edildiği bilindiğinden, sarnıcın bu tarihten sonraki bir dönemde inşa edilmiş olması gerekmektedir. Mansel sarnıç ile birlikte planlanan payandalar arasındaki çeşmeleri Bizans Dönemi içerisinde değerlendirmektedir[764]. Eyice ise, Tiyatro'nun batısındaki bir yapı içerisinde tespit edildiği ifade edilen bir yazıt nedeniyle, sarnıcın MS 6. yüzyıl içerisinde inşa edildiğini ileri sürmektedir[765]. Ancak, Paribeni ve Romanelli tarafından tespiti yapılan yazıt, Nollé tarafından yeniden okunmuş ve söz konusu yazıtın sarnıç ile bir bağlantısının olmadığı anlaşılmıştır[766].

Sarnıcın inşası ile beraber C1 ve C2 Caddeleri arasındaki meydanın doğrultusunda da değişikliğe gidilmiştir. Tiyatro'nun kuzeyinde caddenin keskin bir şekilde dönüş yaparak

[763]Şahin, 2015, **a.g.k.**, 511-520, Res.11-12.
[764]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 288-289.
[765]Eyice, 1952, **a.g.k.**, 38-40
[766]Paribeni ve Romanelli, 1914, **a.g.k.**, 122; Nolle, 2001, **a.g.k.,** Nr.: 156, 476, 477. Yazıtta, nedeni belli olmayan bir sebepten dolayı kentteki bir caddenin 250 adet sütununun yenilendiğine yönelik bilgi verilmektedir.

güneye yöneldiği bölümde inşa edilen H2 Sarnıcı ile beraber buradaki dönüşün biraz daha yumuşatıldığı gözlemlenmektedir (**Resim 112, Plan 40, 44**).

H2 Sarnıcı ile bağlantılı olabilecek bir başka yapı ise meydanın batısında, C2 Caddesi batı portikosu başlangıcının önünde yer alan, yaklaşık 5.50 m. yüksekliğindeki tekil duvardır (**Resim 113a-d**). Kireç taşı blok sırası üzerine oturan iki kademeli örgüye sahip duvarın ön cephesinde, daralarak yükselen bir örgü sistemi gözlemlenmektedir[767]. Duvar yüzeyi boyunca belirli bir hat doğrultusunda yükselen duvar örgüsünde oyulmuş künk yuvaları, en üstteki blokta yer alan oluğa kadar kısmen de olsa takip edilebilmektedir. Duvarın arka cepheye bakan bölümü ise, sadece ön cephedeki düzenlemeyi statik açıdan desteklemek için oluşturulmuş bir görünüm sergiler[768]. Duvarın bulunduğu konum itibariyle, meydan içerisinde yer alan bir anıt olabileceği ihtimali olsa da, su tertibatına ilişkin bulgular, duvarın kent içi su dağıtım şebekesinin bir parçası olabileceğine yönelik izler taşır.

Duvarın su dağıtımı ile ilişkili olduğuna yönelik bir başka bulgu, 2011 yılında duvarın hemen kuzeybatısında yürütülen çalışmalarda elde edilmiştir. Duvarın yaklaşık 20 m. batısında açığa çıkartılan birbiriyle paralel şekilde konumlandırılmış kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu künk sıralarının duvara doğru uzandığı görülmektedir [769]. Bu durumda

[767]Düzgün kesim kireç taşı blokların üzerine yerleştirilen duvarın ön ve arka cephelerinde iki farklı örgü sistemi gözlemlenmektedir. Meydana bakan ön cephe duvarının oturduğu kireç taşı blok sırası, 6.00 m. genişliğinde ve 0.12 m. yüksekliğindedir. İlk sıranın ön cephesinde, altta yer alan kireç taşı blokların üzerine oturacak bir biçimde konuşlandırılmış, 0.27 m. yüksekliğinde ve 4.23 m. genişliğinde süpürgelik bulunmaktadır. Bunun üzerinde yükselen ikinci sıra, tek bir taş sırasına sahip olmakla birlikte 0.72 m. yüksekliğe ve 4.23 m. genişliğe sahiptir. Bu noktadan sonra anıtın ön cephesinde yer alan örgü daralarak yükselmektedir. Üçüncü sıra, bir alttaki sıraya göre biraz daha dar olmakla birlikte 2.23 m. genişliğe ve 0.56 m. yüksekliğe sahiptir. Bu sırada iki adet masif konglomera blok bulunur. Bu noktadan sonra daralarak yükselen (1.00 m. genişliğinde, 0.49 m. yüksekliğinde) dördüncü sırada ise, daha küçük boyutlu konglomera blokların kullanıldığı görülmektedir. Dördüncü sıra, anıtın ön yüzündeki son sırayı oluşturmaktadır. Dördüncü sıranın ortasındaki blokta bir oluğun yer aldığı görülmektedir. Dördüncü sıranın en üstünde yer alan oluğa sahip blok, aynı zamanda anıtın da tam ortasına denk gelecek bir konumda yerleştirilmiştir.

[768]Duvarın arka cephe örgüsü ise, ön cepheden farklı olarak tek bir düzlemde yükselmektedir. Bu duvar masif konglomera ve kum taşı bloklardan oluşan bir örgü sistemine sahip olmakla birlikte, ön cephedeki duvara nazaran biraz daha yüksektir. Ön cephede anıtın oturtulduğu düzgün kesim kireç taşı blokların arka cepheye doğru uzandığı, ancak ön sırada yer alan süpürgelik sırasının bu cephede devam etmediği anlaşılmaktadır. Duvarın ön ve arka cephe örgülerinin birbiriyle bütünlük sergilemediği görülmektedir.

[769]F. Alanyalı (2014c). Modern Otoparkın Kuzeydoğusundaki Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2011-2012 Yılı Çalışmaları", *ANMED*, (11), s. 124, 125; F. Alanyalı (2014d). Modern Otoparkın Kuzeydoğusundaki Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2012 Yılı Çalışmaları", *KST*, (35/1), s. 455, 456. Künk sıralarının sadece 2-2.5 m.'lik bölümü takip edilebilmektedir. Bu noktadan duvara kadar uzandığı düşünülen bölüm ise tahrip olmuştur.

oldukça yüksek bir duvardan oluşan düzenlemenin olasılıkla geç bir dönemde (muhtemelen MS 5.-6. yüzyıl içerisinde) kentin belirli bölümlerine su dağıtımı işlevi gören bir su kulesi/ikincil castella olabileceği öngörülmektedir[770]. Ayrıca, H2 Sarnıcı'na olan yakınlığı da, duvarın kent içerisindeki su dağıtım şebesinin bir parçası olabilceği ihtimalini kuvetlendirmektedir.

2.2.5.9. Kilise?

Tiyatronun hemen güneyinde bir kilise yapısına ait olduğu düşünülen kalıntılar yer almaktadır (**Resim 114**)[771]. Söz konusu yapıya Side ile ilgili çalışmaların değerlendirildiği yayınlar arasında yer verilmemiştir. Sadece İzmirligil, alanda yapmış olduğu düzenleme çalışmaları sırasında burasının bir kilise yapısı olması gerektiği üzerinde durmuştur[772].

Kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu yapının ana girişi, kuzeybatıya ve C2 Caddesi'nin doğu portikosuna bakmaktadır. Yön olarak, güneydoğuya bakan bb Kilisesi ile benzer özellikler göstermektedir. Kentteki diğer kiliselerden farklı olarak[773] bb Kilisesi de kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu sokakların arasındaki insulalar arasında konumlandırıldığı için yönelimi güneydoğuya doğrudur[774]. Bu durum Tiyatro'nun güneyindeki kilise? için de geçerli olabilir.

Yapının planı göz önünde bulundurulduğunda kentteki diğer kiliselerden ayrılmaktadır. Bu farklılık özellikle yapının apsis bölümünün at nalı formuna yakın plan

[770]A. T. Hodge (2005). *Roman aqueducts and water supply*. Londra: Geralt Duckworth&Co., s. 304. Ana su dağıtım şebekesinden ulaşan suyun basıncını dengelemek için kullanılan, Su kulesi ya da ikinci castella olarak isimlendirilen yapıların genellikle yoğun kavşaklar ya da kentin stratejik noktalarına inşa edildikleri bilinmektedir. Pompei'deki su kulesi örnekleri için bknz.: J. D. Larsen (1982). The water Towers in Pompeii. *Analecta Romana Instituti Danici*, (11), s. 41-67; R. Olsson (2015). *The Water Supply System in Roman Pompeii*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Lund: Lund University.
[771]Yapı günümüzde 786 ada 2 parsel içerisinde, C2 Caddesi'nin 110-135 m. aralığında yer almaktadır.
[772]İzmirligil, 2006, **a.g.k.**, 51-53.
[773]Side'deki kiliseler, çoğunlukla birkaç derecelik sapmayla doğuya dönük yapılırken, bb Kilisesi 36 derecelik sapmayla güneydoğuya bakmaktadır (Yıldırım, 2013, s. 221).
[774]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 221

şemasında gözlemlenmektedir. Kentteki diğer kiliseler olan AA Bazilikası[775], bb Kilisesi[776] ve Piskoposluk Sarayı Kilisesi'ndeki[777] örneklerde apsislerin içten yarım daire, dıştan ise üç cepheli bir duvar görünüşü düzenlemesi bulunmaktadır. Ayrıca Tiyatro'nun güneyindeki kilisenin apsisinin kapladığı alan yapının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır[778]. Yapının naos olabileceği düşünülen bölümü ise oldukça dar bir alanı kaplamakta ve mevcut durumda nef ayrımlarına ilişkin herhangi bir ize rastlanmamaktadır[779]. Bundan dolayı yapının bir kilise olmaması gerektiği düşünülmektedir. Ancak yüzeyde görünen kısmının büyük oranda tahrip olmuş olması geri kalan bölümünün ise toprak altında olması yapının işlevinin saptanamamasına neden olmaktadır.

İzmirligil, yapının bulunduğu alanda yapmış olduğu dolgu temizliği sırasında yazıtlı kırık mermer parçaların, triglif-metop bezeli blokların ve küçük mimari parçaların açığa çıkartıldığından söz etmektedir. Söz konusu eserlerden günümüzde sadece triglif-metop blokları alanda görülebilmektedir. Bunlar da çok daha erken bir yapıya ait bloklardır. Bu durum blokların başka bir bölgeden buraya getirilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca İzmirligil, yapının ana cephesi olan ve C2 Caddesi doğu portikosuna açılan girişin bulunduğu noktada bir temizlik çalışması gerçekleştirmiş ve bu noktada zeminde döşeme olarak kullanılmış, kırık mermer plakalar üzerinde Grekçe bir yazıtın yer aldığını dile getirmiştir. Ancak, yazıtla ilgili herhangi bir bilgi verilmediği gibi, yazıtın direk olarak yapıyla ilişkili olup olmadığına yönelik bir öneri de getirilmemiştir[780].

2.2.5.10. *805 ada 3 parsel'deki eksedra*

[775]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 257-266; Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 57.
[776]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 266; Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 82-84, 219-222.
[777]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 267-284; Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 26-30, 105-120.
[778]Apsisin genişliği yaklaşık olarak 11.25 x 12.70 m. civarındadır.
[779]Yapının naos olabileceği düşünülen bölümünün görülebilen ölçüleri yaklaşık olarak 22 x 12 m. civarındadır. Ancak, C2 Caddesine ait doğu portiko sınırına yakın bölümlerde yapının duvarlarının tahrip olduğu görülmektedir. Bu nedenden dolayı duvarların portiko sınırına kadar uzandığı göz önünde bulundurulduğunda yapının bu bölümünün uzunluğunun 13.50 m.'ye kadar çıktığı ileri sürülebilir.
[780]İzmirligil, 2006, **a.g.k.**, 52.

C2 Caddesi üzerinde[781] ve batı portiko gerisinde, altı köşeli bir forma sahip 13.40 x 6.90 m. ölçülerinde bir yapı yer almaktadır[782] (**Resim 185**). Yapıya giriş batı portikoya bakan cephedeki girişlerden yapılmaktadır. Girişlere ait eşik taşlarından sadece iki tanesi korunmuştur. Sözü edilen eşik taşlarının yapı ekseni etrafında yer aldıkları konumlara bakıldığında, bir tanesinin yapının tam merkezine diğerinin ise kuzeydoğu ucuna yerleştirildiği görülmektedir. Bu durumda batı portiko arka duvarı üzerindeki üçüncü bir eşik taşının ise güneybatı uçta olması beklenmektedir. Ancak, genel anlamda parseldeki kalıntılar temel seviyesi/temel seviyesine yakın korunduğu için, buradaki eşik taşının söküldüğü anlaşılmaktadır.

Yapının içinde yürütülen çalışmalarda herhangi bir zemin izine rastlanmamış olmasına karşın, eşik taşları sayesinde zeminin ortalama hangi kot aralığında yer alması gerektiğini tahmin etmek mümkündür[783]. Bu durumda yapının zemininin, caddenin doğu portikosu (10.74) zeminine göre daha alt kotta bulunduğu ve bu noktada caddenin doğusu ile batısı arasındaki arazi yapısında ciddi bir kot farkının yer aldığı görülmektedir[784].

805 ada 3 parselde yer alan C2 Caddesi'nin doğu portikosuna ait stylobat sırasında, arazi yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı caddenin günümüze kadar takip edilebilen bölümleri içerisinde farklı bir uygulamaya gidilmesine sebep olmuştur. Bu uygulamada arazideki eğim farkından dolayı stylobatın altındaki krepis basamakları normal seyrinden farklı olarak caddeye değil, portikoya doğru inmektedir (**Resim 115**). Doğu ve batı portiko arasında kot farkının görüldüğü 806 ada 1 parselde de durum benzer olmasına karşın 805 ada 3 parselde gözlemlenen uygulamanın burada yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeni 806 ada 1 parselin güneybatısına gidildikçe arazideki kotun giderek yükselmesinden kaynaklanmaktadır. Batı portiko gerisinde "E" Mekânı olarak isimlendirilen mekânın

[781]Yapı, C2 Caddesi'nin 180-200 m. aralığında yer almaktadır.
[782]Yapı 2014 yılında Side Müzesi tarafından gerçekleştirilen Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan 805 Ada 3 Parselde (Eski 334 Parsel) yürütülen kazı çalışmaları sırasında açığa çıkartılmıştır.
[783]Eşik taşları 9.52/9.50 m. kot aralığında yer almaktadır. Yapıya ait muhtemel zemin seviyesi ise yaklaşık olarak 9.52 – 9.45 m. kot aralığında olmalıdır.
[784]805 ada 3 ve 806 ada 1 parsellerde yürütülen çalışmalarda C Caddesi ve caddenin doğu ve batı portikoları açığa çıkartılmıştır. Kentin bu bölümünde görülen arazideki eğim nedeniyle doğu portikonun (10.70 m.) batı portikoya (9.95 m.) göre daha yukarda olduğu anlaşılmaktadır.

kuzeybatı kanadında korunan mozaik zeminin 10.55 m. kotunda yer alıyor olması da bu görüşü desteklemektedir.

Tiyatronun ilk kat caveasının oturduğu yükseltinin tiyatronun daha çok güney/güneydoğu bölümlerinde etkili olduğu ve neredeyse Büyük Hamam'a kadar uzandığı bilinmektedir. C Caddesi, doğrultusunda ve formunda bu yükseltiden neredeyse hiç etkilenmemiştir. Ancak 805 ada 3 parselde rastlanan batı portiko kotunun doğu portikodan yaklaşık 1/1.5 m. kadar aşağıda olması kentin bu noktasında arazinin batıya doğru gittikçe eğimli bir hal aldığını göstermektedir. Söz konusu eğim, birçok parselde yürütülen çalışmada açığa çıkartılan yapılaşmanın teras sisteminde inşa edilmesine neden olmuşken, cadde de ise bu kot farkını basamaklarla batı portikoya iniş yapılacak bir şekilde yapılan düzenlemeyle gidermişlerdir (**Çizim 13**).

805 ada 3 parselde bulunan caddenin portikoları arasındaki seviye farkı sorununu, 792 ada 5 parselde de görmek mümkündür. Bu parselde doğu portiko, batıdakine göre yaklaşık 0.90 m. daha yüksekte kalmaktadır[785]. Bunun nedeni de, caddenin doğusundaki Büyük Hamam'ın bulunduğu bölgedeki yükseltidir. Seviye farklılıkları nedeniyle caddeden batı portikoya 1 krepis, doğu portikoya ise 3 krepis ile ulaşım sağlanmaktadır.

2.2.5.11. *Büyük Hamam*

Side'nin en büyük hamamı olan yapı, kentin güney ucunda C Caddesi'nin doğu portikosunun gerisinde yer almaktadır[786]. Hamamın birbirine paralel eksenli bir sıra teşkil eden mekânlara sahip olduğu ve "sıralı" tipte bir hamam olduğu öne sürülebilir (**Plan 45**). II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX ve X no'lu mekânlarının sıralı tipte bir hamam düzenlemesine uygun olduğu fakat daha sonraki dönemlerde ek mekânlar yapılarak hamamın genişletildiği

[785]Doğu portikoya ait stylobat 8.71 m., batı portikodaki stylobat ise 9.62 m. seviyesindedir.
[786]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 221-232; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 48-85.

görülmektedir[787]. Aynı şekilde yapının ilk evresine ait olduğu düşünülen mekânlarda da, sonraki evrelerde müdahaleler gördüğü bilinmektedir[788].

Yapıda yürütülen çalışmalarda, I no'lu mekân *bazilika thermarum*[789], II no'lu mekân *apodyterium*[790], III no'lu mekân *tepidarium*[791], IV no'lu mekân *laconicum/sudatorium*[792], V no'lu mekân *caldarium*[793], VI no'lu mekân *frigidarium*[794], VII ve VIII no'lu mekânlar *caldarium* ve *frigidarium* arasındaki tali mekânlar[795], IX no'lu mekân *caldarium*a sıcak su aktarımını sağlayan kazanların bulunduğu mekân[796], X no'lu mekânın ise *praefurnium*[797] olduğu anlaşılmıştır. Yapının orjinal evresinden farklı olarak daha sonraki dönemlerde XI, XII ve XIII no'lu (pazar yeri) mekânların eklendiği bilinmektedir[798].

Mansel I no'lu salonun *palaestra* olarak kullanılmış olabileceğini ileri sürmektetir[799]. Abbasoğlu da mekânın çatısının olmamasından ve başka noktalardan sökülüp buraya getirilen banklardan dolayı mekânın bir palaestra olması gerektiğini öne sürmektedir[800]. Ancak burasının son yıllarda yapılan çalışmalar neticesinde *bazilika thermarum* olarak kullanıldığı anlaşılmıştır[801].

---

[787]Kanat, 2020, **a.g.k.**, 190.
[788]II ve III no'lu mekanların kuzey bölümünün uzatılarak büyütüldüğü ve konglomera yerine tuğla ve çeşitli taşlar kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca III no'lu salondan II no'lu salona geçişi sağlayan kapının açıldığı, VI no'lu salona açılan kapının ve üzerindeki pencerenin örüldüğü görülmektedir (Abbasoğlu, 1982, s. 64). IV no'lu salonun dörtgen planlı bölümünün ilk evrede var olduğu fakat, mekanın kuzeybatısında yer alan ve altında praefurnium olduğu düşünülen apsidal bölümün sonradan eklendiği anlaşılmıştır (Abbasoğlu 1982, s. 68). V no'lu mekanın doğu duvarında, içlerinde banyo teknelerinin bulunduğu nişler tuğla ile örülmüş ve en güneydeki nişten VIII no'lu mekana bir kapı açılmıştır. Ayrıca bu mekanın duvarlarının sonraki evrede düzensiz bir teknikle tamir gördüğü anlaşılmıştır (Abbasoğlu, 1982, s. 71). İlk evrede VI no'lu mekanın, VII ve VIII no'lu mekanları da kapsadığı, fakat sonraki bir dönemde bu mekan içerisine ara bölmeler inşa edilerek VII ve VIII no'lu mekanların oluşturulduğu öngörülmektedir (Abbasoğlu 1982, s. 74). X no'lu mekanın sonraki bir dönemde tamir gördüğü anlaşılmıştır (Abbasoğlu, 1982, s. 79).
[789]Kanat, 2020, **a.g.k.**, 190.
[790]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 229; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 83.
[791]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 231; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 65.
[792]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 231; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 68.
[793]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 231; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 72.
[794]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 229-231; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 76.
[795]Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 76.
[796]Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 79.
[797]Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 78.
[798]Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 79-81.
[799]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 232.
[800]Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 61-62.
[801]Kanat, 2020, **a.g.k.**, 190.

Söz konusu I no'lu mekânın, duvar örgü tekniklerinin farklılığı ve II ile III no'lu mekânlarla olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda yapıya sonradan eklenmiş olduğu gözlemlenebilmektedir. Benzer bir drurum XI ve XII no'lu mekânlar için de söz konusudur. Bu mekânların duvarları oldukça küçük taş ve tuğla malzeme kullanılarak oluşturulmuştur. Bu durum da yapının ilk evresine ait mekânların batı ve kuzeybatısında konumlandırılan tüm mekânların hamama sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Böylesi bir senaryo öngörüldüğünde, hamama sonradan eklenen mekânların bulunduğu noktada, yapının ilk evresinde *palaestra* için oldukça geniş bir alan açığa çıkmaktadır.

Hamamın I, XI ve XII no'lu mekânlarının tümünün ya da bir bölümünün *palaestra* olarak kullanılmış olabileceğine dair farklı bir düşünce ise, hamamın C2 Caddesi ile olan ilişkisinden yola çıkılarak öne sürülebilir. C2 Caddesi'nin Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndaki parsellerde kalan bölümlerinde yürütülen çalışmalarda herhangi bir sapmanın bulunmadığı anlaşılmıştır (**Plan 46**). Ancak caddenin doğrultusunun, 818 ada 2 ve 3 parsellerden itibaren Tapınaklar Bölgesi'ne kadar olan bölümünde yaklaşık 12 derecelik bir sapma yaşadığı anlaşılmaktadır. Böylece C2 Caddesinde çok belirgin olmamakla birlikte küçük bir yön değişikliğine gidildiği ve caddeye çok hafif yayvan bir görünüm kazandırıldığı görülmektedir. Söz konusu yön değişikliğinin sebebi ise Büyük Hamam yapısının varlığı ile açıklanabilir.

Yapıyla ilgili ilk çalışmaları gerçekleştiren Mansel, yapının iki inşa evresinin olduğundan söz etmektedir. İlk evrenin yapının özenli inşa tekniği ve Triton-Nereid frizinin üslübu nedeniyle MS 3. yüzyıla ait olması gerektiğini öne sürmektedir[802]. Abbasoğlu ise benzer tarihlendirici unsurları öne sürerek yapının MS 3. yüzyılın ortalarında inşa edilmiş olması gerektiğini düşünmektedir[803]. Yapının ikinci evresi için ise her iki araştırmacı da MS 5-6. yüzyıl aralığı tarih önerisini dile getirmektedir[804].

Son yıllarda C Caddesi'nde yürütülen çalışmalar neticesinde "Büyük Hamam" yapısının inşa tarihine ilişkin de önemli ipuçlarına rastlanmıştır. Özellikle caddenin Tiyatro-

[802]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 232.
[803]Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 84.
[804]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 232; Abbasoğlu, 1982, **a.g.k.**, 85.

Tapınaklar Bölgesi güzergahında yürütülen çalışmalarda, caddenin bu bölümünün MS 2. yüzyıl başlarında inşa sürecinin başladığı bilinmektedir. Ayrıca C2 Caddesi'nin mimari elemanlarının ve portiko düzenlemelerinin hep aynı tipte ve ebatta olmasının yanında, doğrultusunun Tiyatro'dan başlayarak neredeyse düz bir hatta Tapınaklar Bölgesi'ne uzanması, caddenin tek bir planlama doğrultusunda oluşturulmuş olduğunu göstermektedir. Ancak, daha önce sözü edildiği gibi bu güzergahta caddenin doğrultusunda küçük bir sapma yaşanmakta ve özellikle Büyük Hamam'ın kuzeydoğusu ve güneybatısı arasında hafif bir yön değişikliği meydana gelmektedir. Caddenin bu doğrultuda oluşturulmasında arazi yapısı herhangi bir engel oluşturmadığı gibi hamam dışında caddenin doğrultusunu etkileyebilecek başka bir kamusal yapıda hat boyunca yer almamaktadır. Bu durumda hamamın inşa tarihi ile ilgili düşünceleri gözden geçirmek gerekmektedir. C2 Caddesi'nde gözlemlenen bu yön değişikliği güzergah üzerinde caddeden daha erken ve işlevi devam eden bir yapının varlığı ile açıklanabilir. Bu yapının da, cadde inşa edilirken mevcut konumunu koruyabilmesi için, kamusal ya da dini bir niteliğinin olması ve bu yapının kent için önem arz etmesi gerekmektedir. Cadde güzergahında sözü edilen niteliklere sahip şu ana kadar bilinen tek yapı ise kentin en büyük ve anıtsal hamam yapısı olan Büyük Hamam'dır.

Büyük Hamamın caddenin batı portikosuna bakan cephesi I ve XII no'lu mekânların bulunduğu alandır. Söz konusu bölümde yer alan erken dönem unsurları nedeniyle caddenin doğrultusunda hafif bir yön değişikliğine gidilmiş olmalıdır. Söz konusu unsur ise olasılıkla I, XI ve XII no'lu mekânların bütününü ya da bir bölümünü içine alan, yapının ilk evresine ait *palaestra*dır. Önceki çalışmalarda *palaestra* için I no'lu mekân önerilmiş olsa da günümüzde bu mekânın *bazilika thermarum* olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu durumda *palaestra* için en uygun alan, daha sonraki bir dönemde hamama eklendiği bilinen I, XI ve XII no'lu mekânların yer aldığı bölümdür. Böylece hamamın ilk evresine ait bilinen bölümlerinin yanı sıra, palaestranın da ilk inşa evresinden itibaren var olduğu ve bu inşa evresinin de C2 Caddesi'nin inşasından daha erken bir dönemi temsil etmesi gerektiği düşünülebilir. MS 1. yüzyıl'da kentte önemli dinsel ve kamusal yapıların inşa edilmeye

başlandığı bilindiğinden[805], Büyük Hamam yapısının da bu tarihten itibaren kentteki yerini almış olabileceği öne sürülebilir.

2.2.5.12. *Tapınaklar Bölgesi Meydanı ve P Tapınağı (Demeter?)*

C2 Caddesi'nin Tiyatro-Tapınaklar Bölgesi güzergahının güneybatıda sona erdiği noktada bir meydan düzenlemesinin yer aldığı düşünülmektedir.

İlk olarak Lanckoroński'nin dikkatini çeken bu meydan, etrafında bulunan stylobat blokları ve mimari elemanlar nedeniyle, korinth düzeninde bir tapınak olması gerektiği şeklinde yorumlanmıştır[806]. Lanckoroński ayrıca, stylobat sırasının 26 adet bloğunun bulunduğunu, bunlardan iki tanesinin attik-ion sütun kaidesi taşıdığını, stylobat blokları üzerindeki dübel deliklerinden sütunlar arasındaki interaksiyel mesafenin 2.33-2.47 m. arasında olduğunu[807] ve mevcut stylobat sırasının bugünkünden daha uzun olmadığını dile getirmiştir[808]. Araştırmacı kente geldiğinde, planda "N" harfiyle isimlendirdiği alanda yer alan Apollon ve Athena Tapınaklarını fark edememiştir[809]. Bu nedenden dolayı Strabon'un

[805]Tiyatro için bknz.: 2.2.5.3. Agora-Tiyatro Kompleksi. Dionysos Tapınağı için bknz.: Mansel, 1960, **a.g.k.**, 711; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 90-94; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 142-146; İzmirligil, 2005, **a.g.k.**, 82-83; İzmirligil, 2006, **a.g.k.**, 53, 54; Büyükkolancı, 2008, **a.g.k.**, 1-24; Soykal-Alanyalı ve D. Şen, 2011, **a.g.k.**, 439; Soykal-Alanyalı vd., 2011, **a.g.k.**, 100-103; Soykal-Alanyalı vd., 2012, **a.g.k.**, 521-524; Piesker, 2015c, **a.g.k.**, 151-183; Soykal-Alanyalı, 2016b, **a.g.k.**, 419-450. Erken Dönem iç kent kapısı, Tak (D) ve Vespasianus Anıtı için bknz.: 2.2.5.6. Tak (D) ve Vespasianus Anıtı/Çeşmesi, N1-N2 Tapınakları için bknz.; Feriştah Soykal Alanyalı'nın 798 ada 7, 798 ada 3, 812 ada 1 ve 798 ada 7 ile 812 ada 1 parseller arasında kalan modern yol kazısı ile ilgili Antalya Koruma Kurulu için hazırladığı genel değerlendirme raporları. M Yapısı hamamı için bknz.: Soykal-Alanyalı – Öztekin, 2019a, **a.g.k.**, 485; Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2019b, **a.g.k.**, 1-2.

[806]Meydan olduğu düşünülen alan Lanckoroński'nin Side kenti planında "O" harfiyle isimlendirilmiştir.

[807]Lanckoroński bazı stylobat blokları üzerindeki izlerden bu mesafenin 4.66 m.'ye kadar çıktığından söz etmektedir. Olasılıkla Geç Antik Dönemde burada gerçekleştirilen yeni bir düzenlemeyle bahsi geçen açıklıktaki dübel deliği olan stylobat bloğunun sökülerek onun yerine başka bir bloğun buraya yerleştirilmiş olduğu düşünülmektedir.

[808]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 131.

[809]Lanckoroński alanı ziyaret ettiğinde yıkıntılarla dolu bazilikada serbest hareket edebilmenin bile oldukça güç olduğunu ve buradaki tahribattan dolayı yapılaşmayı algılayabilmenin mümkün olmadığını dile getirmiştir. Fakat Lanckoroński alanda tapınaklara ait üst yapı elemanlarından bazılarını görme şansı elde etmiş ve buradaki bloklara ait bezemelerden yapının MS 2. yüzyıl'dan daha erken bir tarihe ait olamayacağını dile getirmiştir. Ancak yapının işlevine yönelik herhangi bir söylemden kaçınılmıştır (Lanckoroński, 2005, s. 132-133).

bahsettiği Athena Tapınağı'nın[810], meydana ait stylobat sırasının bulunduğu bu alanda olması gerektiğini öne sürmüştür[811].

Tapınaklar Bölgesi'nde, P Tapınağı'nı da içine alan bölümün bir meydan olabileceği burada ilk defa sistematik kazıların başlandığı yıllarda Mansel tarafından dile getirilmiştir[812]. Ancak, bu yayında meydana ilişkin bilgiler detaylı bir şekilde açıklanmamış, Mansel olasılıkla Apollon, Athena Tapınakları, AA Bazilikası ile P Tapınağı arasındaki geniş düzlük alanı, herhangi bir arkeolojik ya da epigrafik bulguya dayanmadan, burayı mimari açıdan tasarlanmış bir alandan çok kelime anlamıyla meydan olarak ifade etmiş olmalıdır.

Mansel, İnan ve Bosch'un 1951 yılındaki yayınlarında ise, Lanckoroński ve ekibi tarafından bahsedilen ve Lanckoroński'nin kent planında günümüzde meydan olarak işlev gördüğü düşünülen ve "O" harfiyle isimlendirilen alanla ilgili daha detaylı bir bilgi sunmaktadır. Mansel, Lanckoroński ve ekibi tarafından alanla ilgili verilen bilgileri yinelemiş olmakla birlikte burada yer alan stylobat sırasının Petersen'in ileri sürdüğü gibi 6x11 sütunlu bir tapınak olamayacağını[813], stylobat bloklarının birçoğunun eksik olduğunu ve bunların hepsinin Bizans Dönemi'ne ait bir duvarın (temel duvarının?) üzerine oturtulduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca 1.30/1.40 m. uzunluğunda 0.90/1.00 genişliğindeki stylobat bloklarının C Caddesi'nden getirtilmiş olduğunu dile getirmiştir[814]. Mansel'in aksine alanda yapılan yeni ölçümlerle birlikte bu blokların uzunluklarının 2.05/1.46 m., genişliklerinin ise 0.75/0.80 m. civarında olduğu anlaşılmıştır. Ancak, C2 Caddesi'ndeki stylobat bloklarının 0.74/1.40 m. uzunluğunda, 0.86/0.94 m. genişliğindeki ölçülerle bu alanda yer alan stylobat bloklarının özellikle genişliklerinin uyuşmadığı gözlemlenmektedir. Ayrıca Mansel, buradaki stylobat bloklarının, bazilika ile P Tapınağı arasında yer alan büyük meydanın güneyindeki (deniz tarafındaki) portikoyu oluşturduğunu öne sürmektedir[815].

[810]Strabon, **a.g.k.**, XIV. 4.
[811]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 131.
[812]Mansel, 1948b, **a.g.k.**, 495.
[813]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 137.
[814]Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 9.
[815]Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 9.

Mansel 1958 yılındaki geniş kazı raporunda ise meydanın varlığından söz etmiş, ancak, bu meydanla ilgili detaylı bilgi vermekten kaçınmıştır[816]. Araştırmacı, daha sonraki biri Almanca olmak üzere iki Side kitabında da, 1951 yayınında meydanla ilgili verdiği bilgileri yineledikten sonra yeni bir bilgi olarak sözü edilen stylobat sırasının üzerinde 13 sütunun durduğunu ve aynı noktada çeşitli şekil ve büyüklüklerde sütun gövdelerinin yer aldığını dile getirmiştir[817].

Meydan, Mansel'in yayınlarındaki kent planlarında işlenmemiş/belirtilmemiş olmakla birlikte 1968 yılında Side'nin uluslararası turizm planlaması yarışması için oluşturulmuş planda, bu meydanın sınırlarıyla birlikte kent planına işlendiği görülmektedir (**Plan 4**)[818]. Planda işlenen meydanın düzgün dörtgen bir yapıda olmadığı, kuzeyde ve doğuda meydanı çevreleyen duvarların ya da stylobat sıralarının belirli noktalarda köşeler yaparak burasının çokgen bir plana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Kuzeydoğu köşede ise, C2 Caddesi'nin bu meydana bağlandığı, meydanı sınırlandıran duvarların ya da stylobat sırasının da caddenin doğrultusuna uygun olarak portikoları kesip cadde yol taşlarını açıkta bırakacak bir şekilde düzenlendiği görülmektedir. Meydanı batıda ve güneyde sınırlandıran bölümlerde ise stylobat sıralarının ve üzerlerindeki sütunların plana işlendiği anlaşılmaktadır[819]. Bu nedenden dolayı meydanın batısında da bir portiko düzenlemesinin var olabileceği düşünülmektedir. Ancak, meydanın kuzeyini ve doğusunu sınırlandıran hattın sadece duvarlardan oluştuğu görülmektedir.

Meydanın içerisinde kalan parsellerde 2017-2018 yılları arasında 798 ada 11 (Eski 891 parsel) ve 2020 yılında 798 ada 10 parsellerde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda erken dönemlere ait olduğu düşünülen birkaç duvar ve 798 ada 10 parselin kuzeydoğu köşesinde yer alan duvar dışında herhangi bir yapı kalıntısına rastlanmamıştır (**Plan 47**). Yürütülen çalışmalarda sadece alanın alt yapı sistemine ilişkin

[816]Mansel, 1958a, 215.
[817]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 90; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 142.
[818]Side Uluslararası Turizm Planlama Yarışması, **a.g.k.**, 175-179, Side Kent Planı
[819]Planda, meydanın güney stylobatının üzerindeki sütun izleri ve etrafta yer alan sütun kaideleri nedeniyle bu bölümde sütunların geldiği bölümler "nokta" şeklinde işlenmiştir. Aynı gösterimin meydanı batıda sınırlandıran alanda da yer aldığını görmek mümkündür. Benzer şekilde sütun düzenlemesine sahip olduğunu bildiğimiz başta C Caddesi olmak üzere, Apollon ve Athena Tapınakları ile Tiyatro kompleksine ait agorada da aynı gösterimin uygulandığı görülmektedir.

oldukça karışık ve farklı doğrultularda kanal sistemleri açığa çıkartılmıştır. Alandaki ana kaya seviyesinin de oldukça üst kotlarda yer aldığı ve bazı noktalarda ana kayanın oyularak kanal sistemi içerisine dahil edildiği görülmektedir. Bu parsellerde yürütülen çalışmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda alanda herhangi bir yapı kalıntısı izine rastlanmamış olması ve sadece kanal sistemlerinin bulunması nedeniyle burasının bir meydan olarak kullanılmış olabileceğine ilişkin önemli ipuçları edinilmiştir[820]. Daha önce sözü edilen 798 ada 10 parselin kuzeydoğu köşesinde yer alan duvarın ise 1968 yılında planda, meydanı kuzeydoğuda sınırlandıran kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu duvarın bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Parsellerde yürütülen çalışmalarda modern tahribat çok fazla olduğu için meydanın zeminine ilişkin herhangi bir ize rastlanmamıştır.

Meydanın doğusunda Geç Antik Çağ'da eklenen yapılar da söz konusudur. Planda bu noktada, bir tanesi trikonkhos planlı, diğeri de doğuya bakan cephede apsisi bulunan başka bir yapı yer almakta[821], bunlardan trikonkhos planlı yapıya, meydandan ulaşım sağlandığı görülmektedir[822]. Ancak, günümüzde bu yapıya meydandan ulaşım sağlanan açıklığın kapalı olduğu ve bu noktada Geç Antikçağ'da eklenen mekânlara ait duvarların yer aldığı anlaşılmaktadır[823]. Ayrıca, P Tapınağı'nın güneyinde, Mansel tarafından "hh" olarak isimlendirilen dörtgen planlı bir yapı mevcuttur[824]. Çeşme olduğu ifade edilen bu yapı[825], 1968 planında ve Mansel'in kent planında yer alırken günümüzde modern yolun altında kaldığından dolayı görülememektedir[826].

[820]1968 yılında Side'nin uluslararası turizm planlaması için oluşturulmuş Side kent planındaki meydanın sınırları güncel kent planına işlenmiştir.

[821]Doğuda apsisi bulunan yapı, sadece 1968 yılındaki Side'nin Uluslararası Turizm Planlaması Yarışması kitabındaki Side kent planında bulunmaktadır. Güncel planda bu noktada batı cephede, olasılıkla meydanın doğu sınırını olşturan duvar tahkimatı içinde bir apsis ya da nişin yer aldığı gözlemlenmektedir. Ancak, 1968 yılındaki planda görülen apsisli yapıyı günümüzde görmek mümkün değildir.

[822]Günümüzde trikonkhos plana sahip olduğu bilinen yapı, 1968 planında farklı bir şekilde işlenmiştir. Bu planda yapının doğusunda yer alması gereken apsidal duvar düz bir şekilde işlenmiştir.

[823]Kaymak, 2015, **a.g.k.**, 235, Res. 11.

[824]Mansel, 1978, **a.g.k.**, Side Kent Planı.

[825]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 289.

[826]Side Uluslararası Turizm Planlama Yarışması, **a.g.k.**, 175-179, Side Kent Planı; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 289, 290, Res. 327, 328, Side Kent Planı. Mansel'in aktardığı kadarıyla çeşmenin 12 metre uzunluğunda bir cephe düzenlemesinin olduğu ve onun önünde mermer kaplı dört kaidenin yer aldığı bilinmektedir. Çeşmenin korinth başlıklarına ve aedikula düzenlemesine sahip olduğundan söz eden Mansel, kaidelerin önünde de çeşmenin havuzunun bulunduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca havuzun önünde ise düzensiz bir dörtgen plana sahip portiko sırasının yer aldığı, ortada yer alan avlu zemininin ise çeşitli renklerde mermer opus sectile'lerle

Meydanın plan açısından düzgün dörtgen bir form sergilemiyor oluşu burada zaman içerisinde gerçekleştirilen düzenleme çalışmaları ile ilişkili olmalıdır. Meydanın batı ve doğu sınırının portikolardan, kuzey ve doğu hattının duvar sırasından oluşturulmuş olması bu durumu desteklemektedir. Sözü edilen portikolarda ya da duvarlarda tarihlendirmeye yönelik herhangi bir kazı çalışması gerçekleştirilmediğinden yapı evrelerine ilişkin bir veri henüz elimizde mevcut değildir. Ancak portikolara ait stylobat düzenlemelerinin ilk düzenlemede dörtgen bir form gösterdiği, sonrasında yeni düzenlemeyle birlikte meydanı oluşturan kuzey ve doğu hattına duvar sıralarının eklenmesiyle birlikte bu formun bozulduğu düşünülmektedir.

C2 Caddesi, güneybatıda Tapınaklar Bölgesi'ndeki bu meydanda sona ermektedir. Bu nedenle meydanın, cadde ile olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda her iki düzenlemenin de aynı dönem içerisinde inşa edilmiş olması beklenmektedir. Ayrıca, Cadde'nin meydana muhtemel bir propylon ile ulaşım sağladığı 811 ada 6 parselde ele geçen mimari üst yapı elemanları sayesinde öne sürülebilir (**Resim 116**). Bu mimari elemanlar üzerindeki bezemelerin de B Caddesi propylon'una ait bloklardaki örneklerle aynı özellikleri sunuyor olması, her iki yapının da MS 2. yüzyıl ortaları ya da hemen sonrasında inşa edildiğini göstermesi açısından meydan düzenlemesi için önerilen tarihi desteklemektedir[827].

Tapınaklar Bölgesi Meydanı'nın şüphesiz en dikkat çeken yapısı Lanckoroński tarafından "P" harfiyle isimlendirilmiş bir tapınaktır[828]. Tapınak yarım daireden biraz daha büyük bir plan şemasına sahip olmakla beraber bir podium üzerinde yükselmektedir[829].

oluşturulduğundan söz edilmiştir. 1968 planında meydanı doğuda ve güneydoğuda sınırlandıran duvar ise, bu çeşmenin etrafını çevreleyecek bir doğrultuda oluşturulmuştur. Bu noktadan sonra da duvarın güney stylobat sırası ile birleştiği görülmektedir. Mansel, "hh" Çeşmesi'nin hemen kuzeydoğusunda yer alan trikonkhos planlı yapı ve apsisli yapı ile ilişkisinin görülemediğinden söz etmektedir. Bu nedenle burada yer alan yapıların bütüncül bir kompleksin parçası olup olmadığına yönelik soru işaretlerinin olduğunu dile getirmiştir.

[827]C2 Caddesi Propylonu'na (?) ait üst yapı elemanlarında görülen bezemeler B Caddesi örneği ile aynı özellikleri taşımasından dolayı detaylı bir şekilde yeniden incelenmemiştir. Ancak, bu bloklardaki ion kymation sırasının iki farklı tipte işlendiği görülür. İlk Tip, B Caddesi örneği ile benzerlikler sumaktadır. İkinci tipte ise ok yerine mızrak tercih edilmiştir. Ayrıca, bloklardaki palmet motiflerinin B Caddesi örneğinden farklı olarak detaylandırılmadıkları görülür.

[828]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 131-132; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 135.

[829]Kaymak, 2015c, **a.g.k.**, 208.

Ayrıca yapının, celladan ulaşım sağlanan, üç adet mekâna sahip bir de alt katı bulunmaktadır[830].

Lanckoroński, yapıya ait *tympanon* bloğu üzerinde yer alan figürü, Kremna'daki benzer bir örnekten yola çıkarak "sivri külahlı ve omuzlarının arkasında hilal motifli bir adam (?)" şeklinde tanımlanmış ve bu figürün Tanrı Men olması gerektiğini ileri sürmüştür[831]. Yarım daire plan tipinin ve yapının batıya yönlendirilişinin de bu görüşü desteklediğini dile getirmiştir[832]. Ancak tanrının kentteki varlığı, Tiyatro kaseti üzerinde yer alan ay ve yedi kollu yıldız dışında arkeolojik ve epigrafik bulgular içerisinde bilinmemektedir[833].

Alanyalı, tapınağın yükseltilmiş podyumu, *krypta*ları ve planı göz önünde bulundurulduğunda Tanrı Men'den çok Roma İmparatorluk Kültü ile bağlantılı bir yapı ya da gizem tanrısı Dionysos ile gizem tanrıçası Demeter'in bu tapınakta tapınım görmüş olabileceklerini dile getirmiştir. Ancak Alanyalı, bu durumu destekleyecek arkeolojik ve epigrafik belgelerin sınırlı oluşundan dolayı düşüncesinin varsayımdan öteye gidemediğini de belirtmiştir[834]. Son yıllarda yürütülen çalışmalarda ise, üzerinde bir büstün yer aldığı *tympanon* bloğu sayesinde tapınağın kime ya da kimlere adanmış olabileceğine ilişkin önemli bulgulara ulaşılmıştır. Kaymak, daha önceden bir erkeğe ait olması gerektiği dile getirilen figürün, kulak memeleri ve boynunun altındaki üçgen çukuru ile gerdanı net bir şekilde tanınabilen, lüle lüle saçları ile yüksek kabartma olarak işlenmiş bir kadın olması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca Kaymak, bu figürün sağında ve solunda yer alan başak demeti ve haşhaş kozası betimleri nedeniyle burada tasvir edilen kişinin Demeter olması gerektiğini ileri sürmektedir[835].

İki adet aedikula cephe düzenlemesine sahip yapının *tympanon*larının diğeri ise büyük oranda tahrip olduğu için burada hangi figürün yer aldığına ilişkin sadece tahmin yürütülebilmektedir. Bu nedenle figürün gizem kültüne hizmet eden diğer tanrı Dionysos

[830]Kaymak, 2015c, **a.g.k.**, 209, 232, Res. 5.
[831]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 131-132.
[832]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 131.
[833]Alanyalı 2011b, **a.g.k.**, 81.
[834]Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 81.
[835]Kaymak, 2015, **a.g.k.**, 218-219, 238, Res. 18-19.

olabileceği ihtimaller arasında en kuvvetli olan görüştür[836]. Gallienus Dönemi'ne tarihlendirilen bir sikkenin arka yüzünde ise ödül betimlerinin yer aldığı ve bunların yanında *thyrsos* ile meşale tasvirlerinin bulunduğu görülmektedir[837]. Tapınak ve etrafında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında ele geçen heykeltıraşlık buluntular da tapınağın, Demeter'in yanında Dionysos'a da ithaf edilmiş olabileceğine yönelik izler taşımaktadır.

Tapınak ve çevresinde yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçen Hadrianus Dönemi'ne tarihlendirilen Dionysos Başı buradaki en dikkat çekici eser olarak karşımıza çıkmaktadır[838]. İnan, eserde yer alan boynuz şeklindeki çıkıntı nedeniyle, Dionysos'un ilk zamanlarda boğa kılığında ya da boğa boynuzları veya postu ile tasvir edilmesinden dolayı[839], bu başın Dionysos'a ait olması gerektiğini öne sürmüştür[840]. Ancak başın, Dionysos rahibine de ait olabileceğine yönelik bir düşünce mevcuttur[841]. Tapınağın güneyinde yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçen ve Dionysos ile ilişkilendirilen "çekmece tutan el" olarak

[836]Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 81; Kaymak, 2015, **a.g.k.**, 219. İkinci tympanondaki figür ile ilgili diğer düşünceler Demeter'in Thesmophoros veya Karpophoros gibi özelliklerinden birine atıfta bulunulmuş olabileceği ve mitolojideki anne-kız ilişkisinden dolayı Persephone'ye ya da Hades'e ait olabileceğine yöneliktir. Ancak, bu olasılıklara kesin bir yorum yapabilmek için daha fazla arkeolojik veya epigrafik bulgu gerekmektedir (Kaymak, 2015, s. 219).

[837]SNG v. Aul. 11, 4841; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 90-91, Res. 70; Nollé 1993, **a.g.k.**, 124, dn. 438, 439. Mansel tarafından, üzerinde üç tapınak tasviri bulunan Gallienus sikkesindeki ortadaki figürün Tanrı Men olması gerektiği dile getirilmiş, fakat Nollé ise bu figürün daha çok bir imparatora ait olması gerektiğini öne sürmüştür. Nollé ayrıca, buradaki imparator figürünün, elinde *thyrsos* bulunan Dionysos'a sunum yaptığını belirtmektedir. Bahsi edilen sikkenin arka yüzündeki tapınak betimlerinin bir arada yer alıyor olması zaten sikke üzerinde de belirtildiği üzere Side'nin neokoros ünvanından kaynaklanmaktadır. Kentin ilk neokoros ünvanını, imparator Valerianus Dönemi'nde (MS 253-260) elde ettiği, sikkelerden (SNG v. Aul. 11.,4835) ve Büyük Hamam'da açığa çıkartılan bir yazıt (Bean 1965, No: 183, s. 65-67) vasıtasıyla bilinmektedir. Aurelianus Dönemi'ne (MS 270-275) ait bir kent sikkesi üzerinde kentin üçüncü neokoros ünvanına sahip olduğu anlaşılmaktadır (SNG v. Aul. 11., 4864). C Caddesi'nden ele geçen yazıtın ise MS 3. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmesi ve metinde sadece tek bir imparatordan söz edilmesi üzerine, bu dönemde hüküm sürmüş eş imparatorlar gözardı edildiğinde geriye Aurelian, Tacitus ve Probus kalmaktadır. Bu nedenle kentin son neokoros ünvanını MS 270-282 arasında almış olması gerekmektedir (Nollé, 1993, No: 26, s. 285-290; Baz, 2012, s .34-35).

[838]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No.: 9, 29-31; İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 48, 103-105, Lev. LIII 1-4. Eser, 1947 yılında P Tapınağı'nın kazısı sırasında, tapınağın güney tarafındaki geç antik çağ çeşme yapısının avlusunun mozaik zemininin hemen üzerinden ele geçmiştir. Sakallı başın saçları, başlığa benzeyen kumaştan yapılmış bir örtünün içine alınmıştır. Bu başlık alnı açıkta bırakmakta ve başlığın altından boynuz şeklinde iki çıkıntı belirmektedir. Bıyık ve sakal ise arkaistik bir üslupta işlenmiştir.

[839]İnan, 1975, **a.g.k.**, dn. 529, 530, 104.

[840]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 48, 104.

[841]Prof. Dr. Feriştah Alanyalı ile olan görüşmede, başın üzerindeki boynuz şeklindeki çıkıntıları ve onu örten kumaştan yapılmış başlığın Dionysos şenliklerinde satyrlere öykünen bir başlık olabileceğini ve bu kişinin de Dionysos rahibi olabileceğini dile getirmiştir.

isimlendirilen eser de, Demeter'in yanında Dionysos'un da burada tapınım görmüş olabileceğine yönelik düşünceyi desteklemesi açısından önem teşkil etmektedir[842].

Tapınakta Demeter'in yanında Dionysos'un da tapınım gördüğü kabul edildiğinde, kentte düzenlenen ekümenik oyunlardan *agon mystikos* (Αγων ΜυστικΌς) önem kazanmaktadır[843]. Bu oyunun kentte ilk olarak hangi tarihte ve kimin onuruna düzenlendiğine yönelik tartışmalar olsa da trompetçi olduğu bilinen T. Flavius Philagros'un kazandığı agonlar ve bunların düzenlenmiş olduğu kentlerin sıralandığı Commodus Dönemi'ne tarihlendirilen (MS 180-192) yazıtta[844], bu kişinin Side'deki mystikos oyunlarını kazandığı dile getirilmiştir. Bu yazıt *agon mystikos*un Side'de düzenlendiğine ilişkin en erken veridir. Ayrıca bu isimle anılan oyunların Ankyra'da Hadrianus Dönemi'nden (MS 117-138) itibaren varlığı da bilinmektedir[845]. Side'de de benzer bir şekilde oyunların Hadrianus Dönemi'nden itibaren düzenlenmiş olabileceği ihtimaller dahilindedir[846]. Bununla birlikte Nollé, söz konusu agonun kente hediye edilmesine, Hadrianus'un dostu ve aynı zamanda saray şairi Side'li P. Aelius Pompeianus Paion'un da katkısının olabileceğini dile getirmektedir[847].

Demeter (?) Tapınağı'nın konumunu ve *agon mystikos*'un Hadrianus Dönemi'nden itibaren düzenlenmiş olabileceği göz önünde bulundurulduğunda C2 Caddesi'nin bu oyunlar için önemi artmaktadır (**Plan 47**). Söz konusu oyunların Tiyatro'da gerçekleştirildiği ve olasılıkla sonrasında Dionysos ve Demeter'i onurlandırmak için kortejin Demeter (?)

842 İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 165, 174-175. Bu eserde çekmece olarak nitelendirilen obje, bir kadına ait olduğu düşünülen el ile taşınmaktadır. Çekmecenin? ön tarafa bakan uzun cephesinde ise, yüzeyi büyük oranda aşınmış figürlü bir kabartma frizi yer almaktadır. Frizde, ortada iki aslan ya da parsın çektiği arabada bir figür oturmaktadır. Figür sağ eliyle dizginleri, sol eliyle ise bir asa tutmaktadır. Arabanın önünde, arkasında ve ortadaki sahneleyi çerçeveleyecek şekilde iki yanda yer alan toplamda dört Eros bulunmaktadır. İnan çekmecenin ağız kısmının açık olduğunu ve içinde yuvarlak nesnelerin yer aldığını dile getirmekte ve bu çekmecenin kurban törenlerinde kullanılan bir *accera* olabileceğini öne sürmektedir. Aslanlar ya da parslar tarafından çekilen arabada betimlenen figür, daha çok leopar ya da panterler tarafından çekilen bir arabada betimlenen Dionysos'u hatırlatmaktadır. Yüzeyi çok tahrip olmuş olmasına karşın net bir şekilde algılanamasa da figürün elindeki asanın da *thyrsos* olma ihtimali mevcuttur. Bu durumda İnan tarafından çekmece olarak nitelendirilen objenin de Dionysos ayinlerinde kullanılan *kista mystica* olabileceği, bu objeyi taşıyan kişinin de bir Dionysos rahibesini tasvir ediyor olabileceği öngörülmektedir.

[843]A. Uzunaslan (2008). Side'de Agonistik Festivaller. Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi, (XI), dn. 57, s. 123.

[844]Nollé, 1986, **a.g.k.**, 204; Nollé, 1993, **a.g.k.**, Nr.: Tep 14, 217; Uzunaslan, 2008, **a.g.k.**, 122.

[845]Nollé, 1986, **a.g.k.**, 204-205; Bosch, 1967, **a.g.k.**, Nr: 128, 155-156; Uzunaslan, 2008, **a.g.k.**, 123.

[846]Nollé, 1986, **a.g.k.**, 204-205.

[847]Nollé 1993, 85-86.

Tapınağı'na geldiği düşünülmektedir. Bu kortejin kullandığı yol ise, Tiyatro'dan direk olarak tapınağın da içinde yer aldığı meydana ulaşan C2 Caddesi'dir.

Araştırmacılar tapınağın inşa sürecini planı ve mimari üst yapı elemanları üzerinden değerlendirmişlerdir.

Tapınağın alt katı, erken evrelerde yapının farklı bir işleve sahip olabileceğine yönelik önemli bulgular barındırmaktadır. Alt katı çevreleyen podyumun dairesel dış duvarının kalınlığının 2.50 m. olduğu görülmektedir[848]. Bu duvar kalınlığı dikkat çekicidir. Zira, kentteki surlarda dahi duvarlar bu kadar kalın tutulmamıştır[849]. Kaymak, bu duvarda yer alan mazgal pencerelerin varlığına dikkat çekmekte ve bu nedenle duvarın, Hellenistik Döneme ait olabilecek bir kulenin temelini akla getirdiğini dile getirmektedir[850]. Hali hazırda var olan bu dairesel duvara da daha sonradan orta mekân ile yan mekânları birbirinden ayıran bölme duvarlarının yerleştirildiği öne sürülmektedir[851].

[848]Podyumun yarım daire formundaki dış duvarının oldukça kalın olması da dikkat çekici olmakla birlikte, kentteki sur sistemleri arasında bile neredeyse en kalın duvar örgülerinden birini bu duvarın oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle Kaymak'ın da öneride bulunduğu gibi bu kadar kalın bir duvarın savunma amaçlı bir işlev güden yapıya ait olması gerektiği kabul edilebilir bir durumdur.

[849]Kentin dış sur sisteminin genel olarak 2.00 m. civarında olduğu, fakat bazı noktalarda 3.60 m.'ye kadar çıktığı görülmektedir. Dış sura bağlı kule sistemlerinin duvarlarının 1.40/1.20 m. civarında kalınlığa sahip olduğu, fakat ana kapının dış cephesinde, iki yanda yer alan kulelerin ise duvar genişliklerinin yaklaşık 2.00 m. civarında olduğu görülmektedir. Kenti iç tarafta bölen Attius Philippus Suru'nun ise 2.18 m.'lik bir kalınlığa, bu sura bağlı kule sistemlerinin duvarlarının ise 2.28/1.90 m. civarında bir kalınlığa sahip olduğu bilinmektedir. Kentteki deniz surları, kara surlarına oranla büyük oranda tahrip olmuş olmasına karşın takip edilebilen bölümlerinde duvar kalınlıklarının 1.60 m. civarında olduğu, benzer bir şekilde bu sur sistemine bağlı kulelerin duvarlarının kalınlığı da aynı ölçülere sahip bulunmaktadır.

[850]Kaymak'ın öne sürdüğü podyumun dairesel dış duvarı üzerinde yer alan ve mazgal deliği olabileceği düşünülen pencere açıklıkları da oldukça ilgi çekicidir. Bu açıklıklar, form ve tasarım açısından kule yapılarında görülen mazgallara oldukça benzer niteliklere sahiptir. Ancak açıklıkların yapı içerisindeki konumları, şehir planlaması, topografya ve konum açısından değerlendirildiğinde, açıklıkların işlevine yönelik soru işaretlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Öncelikle açıklıkların birer mazgal olabileceği göz önünde bulundurulduğunda, güneydeki ve doğudaki açıklıkların, yapının konumu ve açıklıkların yönlendirilişi açısından bir kule yapısı için uygun bir doğrultu sergilediği görülür. Ancak yapıda görülen iki ana açıklıktan biri olan kuzeydeki düzenleme kent içerisine doğru yönlendirilmiş durumdadır. Böylece kulenin? "mazgal" olarak kullanıldığı öngörülen açıklıklardan kuzeydeki örneğinin, kentin dışından yani denizden gelecek bir tehditi önleyebilme potansiyeli mümkün görülmemektedir. Ayrıca yapının bir kule olarak tasarlanmış olması için inşa edilecek alanın coğrafi konumuna uygun bir doğrultuda konumlandırılmış olması beklenmektedir. Söz konusu yapı, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda inşa edilmiş olup, hemen güneyinde yer alan deniz ile paralel bir düzenlemeye sahip görülmemektedir. Yapı mevcut doğrultusu ile birlikte, "mazgal" olarak nitelendirilen açıklıkların denizden gelebilecek tehdite karşı neredeyse tamamen işlevsiz durumdadır.

[851]Kaymak, 2015, **a.g.k.**, 213-214. Kaymak'ın önerdiği gibi yapının erken dönemde sura ait bir kule işlevi görüyor olması yapının kent içerisindeki konumu ve denize yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda mümkündür. Ancak, kenti denizden çevreleyen Roma Dönemi deniz surları Hellenistik Dönemde'ki muhtemel

Yapının etrafında yer alan mimari üst yapı elemanları ise Roma Tapınağı'na ait malzeme grubudur. Bu bloklar üzerindeki bezemeler birçok araştırmacı tarafından çalışılmış ve yapının inşa süreci ile ilgili farklı tarih önerileri getirilmiştir. Bloklarda yer alan bezemelerle ilgili ilk değerlendirmeleri yapan Mansel yapıyı MS 2. yüzyılın sonu – 3. yüzyılın başlarına tarihlendirmektedir[852]. Türkmen bu bezemeleri, Septimus Severus – Caracalla Dönemi (MS 193-217) içerisine[853], Gliwitzky, MS 170-180 yılları arasına tarihlendirmektedir[854]. Kadıoğlu ve Yurtsever ise bezemelerin Antoninus Pius Dönemi (MS 138-161) içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir[855]. Demeter (?) Tapınağı'nın C2 Caddesi ile oryantasyonu, her iki yapının da inşa süreçlerinin birbirine yakın zaman dilimleri içerisinde ve aynı imar faaliyetleri kapsamında gerçekleştirildiğini düşündürür. Bu nedenle tapınağın C2 Caddesi'nin inşa süreci ile paralellik göstermesi nedeniyle Antoninus Pius Dönemi içerisinde inşa edilmiş olması kabul edilebilir bir öneridir.

2.2.5.13. *Apollon, Athena Tapınakları ve AA Bazilikası*

C2 Caddesi'nin güneybatıda sona erdiği meydanın hemen batısında, E1 Limanı'nın ise doğusunda yer alan tapınaklar, Apollon ve Athena'ya adanmıştır. Tapınakların

sur tahkimatı ile aynı noktaya inşa edildiyse ki, sur gibi oldukça maliyetli bir yapı grubu için daha önceden var olan duvarların onarılarak yeniden aynı noktada inşa edilmiş olması kabul edilebilir bir durumdur, yapı ile Roma Deniz Suru arasında yaklaşık 20 m. kadar bir mesafe kalmaktadır. Bu durumda savunma amaçlı oluşturulmuş kulenin denizden gelecek bir tehdite karşı oldukça işlevsiz kalmasına ve görüş mesafesinin de daralmasına neden olmaktadır. Ayrıca, kule olabileceği düşünülen yapının Roma Dönemi Deniz Suru'nun içinde kalıyor olması da dikkat çekicidir. Genel olarak Side Kenti özelinde de bakıldığında kule yapılarının hep surun dışında inşa edildiği ve böylece savunma açısından da daha işlevsel bir pozisyonda konumlandırıldığı bilinmektedir.

[852]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 140.

[853]Türkmen, 2007, **a.g.k.**, 45.

[854]Gliwitzky, 2010, **a.g.k.**, 184.

[855]M. Kadıoğlu (2013). Anazarbos Zafer Takı: Restitüsyon ve Tarihleme Önerisi. G. Kökdemir (Ed.), *Orhan Bingöl'e 67. Yaş Armağanı/A Festschrift for Orhan Bingöl on the Occasion of His 67th Birthday.* Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık, s. 249, fig. 7-8; Yurtsever, 2017a, **a.g.k.**, 259-260.

bulunduğu alan Lanckoroński tarafından "N" harfiyle isimlendirilmiş olduğundan[856] Mansel, buradaki yapıları "N1" ve "N2" olarak değerlendirmiştir (**Plan 48**)[857].

Mansel, N1 ve N2 Tapınakları'nın kazı çalışmaları sırasında herhangi bir yazıt ele geçmediği için bu tapınakların hangi tanrı ya da tanrıçaya ait olduğuna ilişkin kesin bir şey söylemenin güç olduğunu belirtmektedir. Ancak, kentteki en büyük iki tapınak olan bu yapıların kentin iki büyük tanrısı Athena ve Apollon'a ait olmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Mansel, sikkelerde ve yazıtlarda her zaman Athena'nın Apollon'dan önce geldiğini belirterek, N2 olarak isimlendirilen büyük tapınağın Athena'ya, N1 olarak isimlendirilen küçük tapınağın ise Apollon'a ait olması gerektiğini belirtmektedir[858]. Ancak Athena'nın kentin hem baş tanrıçası olması hem de deniz ticaretinin de koruyucu tanrıçası olması[859] tapınakların kime ait olabileceğine ilişkin yeni düşüncelerin doğmasına neden olmuştur. Konumu itibariyle denize daha yakın bir pozisyonda yer alan N1 Tapınağı, Athena'nın kentteki kimliğini daha iyi yansıtmaktadır. Şehrin kurucusu ve ata babası olarak nitelendirilen Apollon'un[860] ise kente bakan ve denizden daha içerde olan N2 Tapınağı'nda tapınım görmüş olması kuvvetle muhtemeldir. Bunun yanı sıra tapınakların hangi tanrı ve tanrıçaya hizmet etmiş olabileceğine ilişkin daha somut veriler ise her iki tapınağa ait frizlerde yer alan kabartmalarda görülmektedir. N1 Tapınağı frizinde, konsollar arasında betimlenen Medusa başı Athena ile, N2 Tapınağı'nın frizindeki üç ayaklı kazan tasviri ise Apollon ile ilişkilidir. Bu veriler doğrultusunda Mansel'in söyleminin aksine günümüzde

[856]Lanckoroński, şu an tapınakların bulunduğu yerin oldukça tahrip olduğunu ve buradaki yapıların durumunu algılayamadıklarını ifade etmektedir. Tapınaklara ait üst yapı elemanlarını farkeden ekip, bu bloklarla ilgili kısa da olsa bir değerlendirme yapmıştır. Ancak, bunların hangi yapıya ait olabileceğine yönelik bir öneri getirmemişlerdir (Lanckoroński, 2005, s. 138,139). Daha sonra kente gelen Paribeni ve Romanelli Athena Tapınağı'nın Lanckoroński'nin Side kent planında "N" ile işaretli alanda yer alması gerektiğini dile getiren ilk araştırmacılardır. R. Paribeni – P. Romanelli (1914). *Monumenti Antici pubblicazione per la cura R. Accademia dei Lincei* 23, s. 121). Fakat, bu nokta da iki tane tapınak olduğunu dile getiren ilk kişi ise, Arif Müfid Mansel'dir.

[857]Mansel, 1948, **a.g.k.**, 495; Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 3; Mansel, 1958, **a.g.k.**, 213-214; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 77-86, 78, Abb. 58; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 121-135.

[858]Bosch, 1951, **a.g.k.**, 8; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 83; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 135. Mansel'in ölümünden sonra yayınlanan 1978 Side kitabında belirtilen dipnottaki bölümde, büyük tapınak N1, küçük tapınak ise N2 olarak isimlendirilmiştir. Ancak aynı kitabın, Side kent planını gösteren içeriğinde büyük tapınağın N2, küçük olanın ise N1 olarak doğru bir şekilde isimlendirildiği görülmektedir.

[859]Atlan, 1967, **a.g.k.**, 39; Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 78.

[860]Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 76.

Alanyalı tarafından öne sürülen bu görüş, N1 Tapınağı'nın Athena'ya, N2 Tapınağı'nın ise Apollon'a ithaf edilmiş olması yönündedir[861].

Kentin sikke basmaya başladığı MÖ 5. yüzyıl başlarından, MÖ 1. yüzyıl arasındaki süreçte Athena ve Apollon'un kendileri ya da sembollerinin sikkeler üzerinde tasvir edildiği bilinmektedir[862]. Ancak Athena'nın Apollon'dan daha önce kentte tapınım gördüğü[863], kentin baş tanrıçası olmasından kaynaklı öne sürülmektedir[864]. Kyme'li kolonistler kente geldiğinde, Athena'nın buradaki yerel bir tanrıça ile özdeşleştirilmiş olabileceği düşünülmektedir[865].

Kentte Athena ve Apollon'un tapınımının politik olarak büyük önem taşıdığı, her ikisinin de kentin var oluşunu simgeleyen, sürekliliğini ve saygınlığını sağlayan figürler olduğu bilinmektedir. Bu nedenle her ikisinin de tapınağının, İmparator Kültü'ne ait Neokoros Tapınağı olarak kabul edildiği[866], Athena Tapınağı'nın ise "Asylia" hakkının bulunduğu bilinmektedir[867]. MÖ 67 yılında Gnaeus Pompeius Magnus önderliğinde korsan yuvası olan Korakesion'un fethedilmesi sırasında Side limanının üs görevi gördüğü ve bu nedenden dolayı Pompeius'un heykelinin Athena ya da Apollon Tapınağı'na yerleştirilmiş olduğu düşünülmektedir[868]. Ancak bu tapınağın Athena Tapınağı olması, Athena'nın kentte üstlendiği rolden dolayı kuvvetle muhtemeldir. MÖ 64 – MS 24 yılları arasında yaşamış Strabon'un da, kenti ziyareti sırasında sadece Athena Tapınağı'ndan bahsetmesi ve Apollon Tapınağı'na hiç değinmemiş olması bu durumu destekler niteliktedir[869]. Ancak daha kesin

[861]Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 78.
[862]Atlan, 1967, **a.g.k.**, 39.
[863]Atlan, 1967, **a.g.k.**, 42.
[864]Athena'nın Side kentine özgü sembolü olan narın şehre adını vermesi, sikkeler üzerinde daha çok tasvir edilmiş olması, iki figürün adının geçtiği yazıtlarda Athena'nın isminin Apollon'dan önce gelmesi gibi durumlar bu durumu destekler niteliktedir (Atlan, 1967, s. 42; Alanyalı, 2011b, s. 77).
[865]Atlan, 1967, **a.g.k.**, 40-41; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 40. Erken Dönemlerde Anadolu'lu toplumlar arasında bir bereket sembolü olarak kullanılan nar, Side'de Athena'nın kutsal sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenden dolayı Athena'nın da daha eski bir yerel tanrıça ile özdeşleştirilmiş olması gerektiği düşünülmektedir. Athena'nın savaş tanrıçası görünümünde betimlenmesi ve nar motifi ile birlikte kullanılmış olması Komana kentinde tapınım gören, silahlı ve savaşçı yerel bir tanrıça Ma'ya benzemektedir (Atlan, 1967, s. 40; Nollé, 1993, s. 39-40; Alanyalı, 2011b, s. 76).
[866]Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 77.
[867]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 83-84; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 135; Nollé, 1990, **a.g.k.**, 249; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 90.
[868]Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 54, 333-335; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 72-73.
[869]Strabon, XIV,4,2.

bir bilgi olarak, bir sikke üzerinde yer alan betimlemelerden yola çıkarak, Caracalla'nın tek başına hükümdar olduğu dönemde, Side'ye altın bir büstünü gönderdiği ve bu büstün Athena Tapınağı'nda korunduğu anlaşılmaktadır[870].

N1 Tapınağı'nda korinth, N2 Tapınağı'nda ise kompozit düzeninde sütun başlıkları kullanılmıştır[871]. N2 Tapınağı kompozit başlığı Pergamon'daki Asklepion'un kuzey portikosundaki başlıklarla benzerlik göstermektedir[872]. N1 Tapınağı'nın başlıklarının ise Side Tykhe Tapınağı[873] ve Pergamon Traianus Tapınağı başlıkları ile dikkate değer bir benzerlik gösterdiği söylenebilir[874]. Tapınaklara ait başlıkların yanında mimari üst yapı elemanlarındaki bezemeler için getirilen tarih önerisi ise Hadrianus Dönemi'nin ortasıdır[875].

Tapınakların inşa süreci, C2 Caddesi'nin doğrultusuna yön verdiği için büyük önem arz etmektedir. Caddenin ilk planlamadaki hattı şu an için tartışmalı olsa da Tiyatro'dan Tapınaklar Bölgesi'ne uzanan mevcut rotanın ilk planlamada oluşturulan kadastro ile uyum sergilemediği görülmektedir. Sözü edilen doğrultunun ilk planlamada limana doğru uzandığı ancak, MS 2. yüzyıl içerisinde (Hadrianus Dönemi ile beraber) başlayan imar faaliyetleri

[870]Nollé, 1990, **a.g.k.**, 255; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 112, Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 77.

[871]Her iki başlıkta da kalathos yüzeyini kaplayan yaprak çelenklerindeki akanthuslar belirgin bir şekilde dışa taşmaktadır. Korinth başlığında, akanthus yapraklarının damarlarının daha ince ve derin oyulduğu gözlemlenmektedir. Kaulisler, üst yaprak çelengi arasından uzanmakta ve prizma görünümü sergilemektedir. Kaulis çanakları arasında yer alan akanthus yaprağının üzerinden ince bir dal şeklinde abakus çiçeği sapı yükselmektedir. Bu sapın iki yanında ve kaulis çanakları üzerinden uzanan heliksler bulunmaktadır. Volütler de büyük oranda tahrip olmuş olmasına rağmen kaulis çanaklarının hemen üzerindeki izleri belirgin bir şekilde izlenebilmektedir. Abakus çiçeği ise tomurcuk görünümünde işlenmiştir. N2 Tapınağı'nda kullanılan kompozit başlıklar da, N1'deki korinth başlıkları ile benzer özellikler göstermektedir. Basık ve geniş görünümdeki kompozit başlıkların ekhinusunu boncuk-makara dizisi ve İon kymation sırası oluşturmaktadır. İon kymation sırasında yumurtaların çanaktan bağımsız olduğu ve ince bir ipçikle çanağa bağlandığı görülür. İnce uzun bir formda işlenen oklar, İon-kymation sırası ile boncuk-makara dizisi arasında yer alan şerite yaklaştıkça giderek sivrilmektedir. Ok kanatlarının bulunduğu kısım tahrip olmuş olmasına rağmen, mevcut durumda kanatların ya hiç işlenmediği ya da oldukça küçük bir şekilde işlenerek yumurta çanağı ile birleştiği düşünülmektedir. Volütlerin çok küçük bir bölümü korunmuş, abakus ve abakus çiçeği büyük oranda tahrip olmuştur.

[872]Vandeput, 1997, **a.g.k.**, pl. 101.5.

[873]M. B. Yürük (2017). *Side Tykhe Tapınağı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 68, kat. no.:20-21

[874]Strong, 1953, **a.g.k.**, 132; Strocka, 1988, **a.g.k.**, 300-301; Vandeput, 1997, **a.g.k.**, 137, 323, Pl. 100.1; Nohlen, 1982, **a.g.k.**, 163-230; Nohlen, 2014, **a.g.k.**, 508-520; Rohmann, 1998, **a.g.k.**, 8-30; Yurtsever, 2017a, **a.g.k.**, 257.

[875]Tapınaklar, Kremna Küçük Hadrianus Tapınağı ve Sagalassos Yukarı Agora Çeşmesi ile benzer bezeme özellikleri göstermektedir. S. Mitchell (1995). *Cremna in Pisidia: An Ancient City in Peace and in War*. London: Duckworth, s. 86-91, pl. 30; U. Mania (2011). *Die Rote Halle in Pergamon Ausstattung und Funktion*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, s. 114, dpn. 841, 127, taf. 49, 1, 3-4; Yurtsever, 2017a, **a.g.k.**, 258.

kapsamında Apollon ve Athena Tapınakları'nın yeniden elden geçirilmesi ile beraber rotanın Tapınaklar Bölgesi'ne yönlendirildiği öngörülmektedir[876].

Tapınaklarda yürütülen kazı çalışmalarında epigrafik bir buluntu ele geçmemiş, ortaya çıkartılan heykeltıraşlık eserler ise yapıyla ilişkilendirilememiştir[877]. Ancak Athena'nın onurlandırıldığı Epibaterion Bayramı'na, Apollon'un ise onurlandırıldığı Pythia Bayramı'na ilişkin kentin muhtelif noktalarından ele geçen sikkeler, yazıtlar ve kabartmalar bulunmaktadır. Ritüelin son adımı Apollon ve Athena Tapınakları'nda gerçekleşmekte ve buraya ulaşım için C Caddesi kullanılmaktadır. Bu nedenle cadde, bahsi geçen bayramlara eşlik eden kortej için oldukça önemli bir rol üstlenmektedir.

Epibaterios Bayramı, ilkbahar aylarında, kışın sona ermesiyle birlikte gemi yolcuklarının yeniden başlamasını kutlamak için Athena ve Apollon onuruna düzenlenmektedir[878]. Bayramın başlarda sadece Athena onuruna düzenlendiği daha sonrasında ise Apollon'un da tanrıçayla birlikte onurlandırıldığı bilinmektedir. Athena'nın Side için "denizcilerin koruyucu tanrıçası" rolünü üstlenmesi, Apollon'a göre daha ön planda olmasındaki en büyük etkendir[879]. Kentte ele geçen erken yazıtlardan birinde, ritüel sırasında Athena heykelinin taşınarak limana götürüldüğü ve burada bir kurban töreni gerçekleştirildiği bilinmektedir[880]. Ayrıca burada da heykelin, gabya çubuğunda şehrin sembolü olan nar tasviri taşıyan bir gemiye bindirildiği ve geminin denize açılarak, sembolik olarak deniz yolculuklarının başlatıldığı bilinmektedir.

[876]Mansel, 1951a, **a.g.k.**, 11-12; Mansel, 1958, **a.g.k.**, 214; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 82; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 133; Strocka, 1988, **a.g.k.**, 300; S. Pülz (1989). *Untersuchungen zur kaiserzeitlichen Bauornamentik von Didyma*. Tübingen: Wasmuth, s. 59-60. Vandeput, 1997, **a.g.k.**, 64, 76-77. Prof. Dr. Feriştah Alanyalı tarafından tapınakların kuzeydoğusunda yer alan 798 ada 3 ve 7 parsellerde yürütülen çalışmalarda, tapınakların daha erken evrelerine ilişkin bulgular tespit etmiştir. Söz konusu alanda yürütülen çalışmalar Alanyalı tarafından yayına hazırlanmaktadır.

[877]İnan, 1975, **a.g.k.**, No: 24, 72-73: No: 25, 73: No: 35, 89-90: No: 126, 166; No: 134, 168; H. Y. Öztunç (2018). *Side Müzesi'nde Bulunan Mermer Tanrı ve Tanrıça Heykelcikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 19.

[878]Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 76.

[879]Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 76. MÖ 5. yüzyıl'da Atina önderliğinde toplanan Attika-Delos Deniz Birliği'nde de Athena aynı rolü üstlenmektedir.

[880]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 120, 423-425.

Athena'nın gemi pruvası üzerinde betimlenen Side sikkelerinde, tanrıçanın denizcilerin koruyucusu olma rolünün bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır[881]. Epibaterion Bayramı'nda Apollon'un da tanrıçanın yanında onurlandırılmasının daha sonraki bir dönemde gerçekleştiği Athena da olduğu gibi denizcileri koruma rolünü üstlendiği söylenebilir[882]. Nymphaeum'da Athena'nın tasvir edildiği parapet levhası da kentte kutlanan Epibaterios Bayramı ile ilişkilidir[883]. Levhada Athena, önünde duran başka tanrıçalarla birlikte bir sunağın önünde kurban keserken ya da libasyon yaparken tasvir edilmiştir. Levhanın sağ tarafında, direğinin üzerinde nar bulunan yelkenli gemi tasviri nedeniyle, sahnenin Epibaterion kutlamalarıyla ilişkili olduğu ileri sürülmektedir[884].

Kentte Aurelius Paioninus Tuesianus adlı bir kişi tarafından organize edilen *themis'*lerin Apollon ile Athena'nın gemiye binme festivali zamanında gerçekleştirildiğine yönelik ifadenin geçtiği yazıtlar da kentte kutlanan Epibaterion Bayramı'na ilişkin önemli bulgular arasındadır[885].

Kentte kutlanan bir diğer önemli bayram Pythia ise, Apollon onuruna düzenlenmektedir. Eurgetesler tarafından düzenlenen agonistik festivallerden biri olarak karşımıza çıkan Apollon Phobeios, zaman içerisinde Pythia adını almıştır[886]. Burada Apollon'u kahinlik özelliğinden ziyade, güzel sanatların ve mistik yarışmaların tanrısı olarak değerlendirmek gerekmektedir. Söz konusu durum tanrının, Kitharoidos tipi ile tasvir edilen Side sikkelerinin[887] yanı sıra Tiyatro'nun sahne binasındaki kaset kabartmaları üzerinde Musa'larla birlikte betimlenmiş olmasıyla da desteklenebilir[888].

[881]CNG Elec. Auc. 168 (7/2007), lot 137.
[882]Nollé, 1993, **a.g.k.**, 109-110.
[883]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 63; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 106.
[884]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 63, Abb. 45; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 106.
[885]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 134, Res. 148; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 423-432, Nr. 120-126.
[886]Side'de Pythia oyunlarını başlatan kişi olarak Rahip Dionysos'un adı geçmektedir. Dionysos'un Pythia oyunlarının Side'de gerçekleştirilmesi için Delphoi kentine gittiği ve buradan aldığı kehanetle birlikte oyunların Side'de düzenlenmesini sağladığı bilinmektedir. P. Weis (1981). Ein agonistisches Bema und die isopythischen Spiele von Side. *Chiron*, (11), s. 334.
[887]SNG France III (1994). E. Levante ve P.Weiss (Eds.), Sylloge Nummorum Graecorum. France. Cabinet Des Medailles, Vol. III Pamphylie, Pisidie, Lycaonie et Galatie. Zürich: Numismatica Ars Classica, 807.
[888]Alanyalı, 2007, **a.g.k.**, 86-87; Alanyalı, 2011b, **a.g.k.**, 77.

Kentte kutlanan Epibaterion Bayramı için toplanan kortejin kullandığı güzergahın da C Caddesi olması, caddenin *prosesyon* yolu olarak da kullanıldığını göstermektedir. Bayramın kentte kutlandığına dair en erken veriler, MS 1. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başlarına işaret etmektedir. Bu durumda bayramın, tapınakların ve caddenin inşa tarihleriyle oldukça yakın bir zaman dilimi içerisinde kutlandığı anlaşılmaktadır. Bayramın önceleri sadece Athena onuruna düzenlendiği bilinmekle birlikte, ilk olarak hangi dönemde ortaya çıktığı henüz saptanamamıştır. Epibaterios'un erken dönemlerde var olan başka bir bayramın devamı niteliğinde olması ise mümkündür. Böyle bir durumda erken dönemlerden itibaren kutlanan ve kentteki en önemli bayram olan Epibaterios düşünülerek, caddenin güzergahında değişiklik yapılmış olması muhtemeldir. Side'de olduğu gibi diğer kentlerde de *prosesyon* sürecinin içerisinde caddelerin önemli rol oynadığı görülmektedir[889].

Side'deki Apollon ve Athena Tapınakları'nın işlevlerinin MS 4. yüzyıl içerisinde sona erdiği öngörülmekte[890], ancak bu tarihten sonra bazilikanın inşa edildiği döneme kadar

[889]H. W. Parke (1987). *Athenische Feste*. Çev: G. Hornbostel. Mainz am Rhein: Philipp vo Zabern Yayınevi, s. 25; A. Herda (2005). Apollon Delphinios, das Prytaneion und die Agora von Milet. Neue Forschungen. *AA*, (1. Halbband), 243-294; A. Herda (2008). Apollon Delphinios – Apollon Didymeus: Zwei Gesichter eines milesischen Gottes und ihr Bezug zur Kolonisation Milets in archaischer Zeit. İçinde: R. Bol, U. Höckmann, P. Schollmeyer (Eds.), *Kult(ur)kontakte. Apollo in Myus, Milet/Didyma, Histria, Myus, Naukratis und auf Zypern, Aktendes Table Ronde in Mainz vom 11.–12. Mart 2004* (13-86). Rhaden/Westfalen: Verlag Marie Leidorf GmbH; A. Herda (1995). Die heilige Straße von Samos. İçinde: K. Stemmer (Ed.), *Standorte. Kontext und Funktion antiker Skulptur, Ausstellungskatalog der Abguss-Sammlung Antiker*. Berlin: Freunde u. Förderer d. Abguß-Sammlung antiker Plastik, s. 133-134; Herda, A. (2005). Apollon Delphinios, das Prytaneion und die Agora von Milet. Neue Forschungen. *AA*, (1. Halbband), s. 249; Herda, A. (2008). Apollon Delphinios – Apollon Didymeus: Zwei Gesichter eines milesischen Gottes und ihr Bezug zur Kolonisation Milets in archaischer Zeit. İçinde: R. Bol, U. Höckmann, P. Schollmeyer (Eds.), *Kult(ur)kontakte. Apollo in Myus, Milet/Didyma, Histria, Myus, Naukratis und auf Zypern, Aktendes Table Ronde in Mainz vom 11.–12. Mart 2004* (13-86). Rhaden/Westfalen: Verlag Marie Leidorf GmbH, s. 18,19. Bu bayramlar içerisindeki en bilinen örnek, Atina'daki Panathenia Bayramı'dır. Bu bayramda kortejin, Dipylon Kapısı'nda toplandığı ve sonrasında Akademi Caddesi üzerinden önce Agora'ya sonra da Akropolise doğru ilerleyerek ritüelin aşamalarını yerine getirdikleri bilinmektedir. Milet'de Apollon Delphinios onuruna kutlanan bayramda ise, kortejin Milet ile Didyma arasındaki kutsal cadde boyunca ilerleyip Apollon Didymeius Kutsal Alanı'na ulaştığı ve burada ritüelin tamamlandığı görülmektedir. Bu süreçte, Epibaterion Bayramı'nda olduğu gibi tanrının kült heykeli, tapınaktan alınıp *prosesyon* boyunca taşınmaktadır. Benzer bir prosesyon süreci de Samos'ta Hera onuruna düzenlenen Heraia Bayramı'nda yer almaktadır. Bu bayramda da "Kutsal Cadde" olarak isimlendirilen caddenin *prosesyon* sürecindeki önemi bilinmektedir.

[890]Codex T. (1989). (Çev. C. Pharr), *The Theodosian code and novels and the Sirmondian constitutions*. New York: Greenwood Press, 16.10.2. Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 178. MS 341 tarihinde pagan inancı ve kurban törenlerinin yasaklandığı (Codex T., 16.10.2.) ve MS 346 yılında imparatorluk genelindeki tapınakların tamamen kapatıldığı bilinmektedir (Codex T., 16.10.4.). Ayrıca MS 399 yılında getirilen bir yasa ile de tapınakların yıkılmasının yasaklandığı, eğer içinde kurban ritüelleri devam ediyorsa sadece kült heykellerinin yıkılması gerektiği belirtilmiştir (Codex. T., 16.10.18). Böylece Apollon ve Athena Tapınakları'nın en geç MS 4. yüzyılın sonunda dini işlevlerini yitirmiş olması gerektiği öne sürülmektedir.

alanın ne şekilde kullanım gördüğüne ilişkin kesin bir veri bulunmamaktadır[891]. Eyice, atriumun güney duvarı ile deniz surunun arasındaki bölümde mozaik zemine sahip mekânların varlığından söz etmekte[892], ancak bu mekânlar günümüzde görülememektedir. Araştırmacı bu mekânların işlevlerine yönelik herhangi bir yorum getirmemiş olsa da Yıldırım, bu mekânların yoğun ticari faaliyetler çerçevesinde liman yakınında hizmet veren küçük işletmeler olabileceğini ileri sürmektedir[893].

MS 5.-6. yüzyıllar içerisinde ise, Apollon ve Athena Tapınakları'nın doğusundaki muhtemel temenos sınırları içerisine, Mansel'in kent planında "aa" olarak isimlendirilen bir bazilika yapısı inşa edilmiştir[894]. Bazilikanın inşa edilmesiyle birlikte tapınaklar da yapının atriumu içerisinde kalmıştır[895]. Bu evrede bazilikanın kuzey ve güney naos duvarlarının tapınaklara ait temenos duvarlarının temelleri üzerine yükseltilmiş olabileceği düşünülmektedir. Mevcut durumda tapınaklara ait altar ve propylon da henüz tespit edilemediğinden, bu unsurların da bazilikanın mevcut duvarlarının altında kalmış olabileceği ön görülmektedir. *Synthronon*'un iki yanındaki anıtsal boyutlardaki postament kaidelerin de olasılıkla propylona ait olabileceği, belki de bazilikanın inşası sırasında mevcut konumları korunarak, bazilika içerisinde kullanıldığı ileri sürülebilir.

Eyice, bazilikanın MS 4. yüzyılda yapılmış olabileceğini ifade etmektedir[896]. Bu düşüncesindeki temel etken ise, tapınakların işlevinin bu dönem itibariyle bitmiş olmasından kaynaklı olabilir. Ancak Mansel, bazilikanın Kilikia Bölgesi'ndeki kiliselerle, özellikle Meryemlik'teki Aya Tekla Kilisesi ile ilişkilendirmekte ve yapıyı MS 5. yüzyıla

[891]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 179.
[892]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, dpn. 349, 179.
[893]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 179.
[894]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 163; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 257-258; Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 178, Res. 108, Rölöve: Ş. Yıldırım, A. Yurtsever, Ö. Kalaycı, Çizim: Ş. Yıldırım.
[895]Bazilikanın konumu göz önünde bulundurulduğunda, N2 Tapınağı'nın tamamının, N1 Tapınağı'nın ise sadece yarısının atriumun içerisinde kaldığı görülmektedir. N1 Tapınağı, güneyde atriumu sınırlandıran duvarın arasında kalmaktadır. Atriumu güneyde sınırlandıran duvarla ilgili iki farklı düşünce söz konusudur. Mansel, bahsi geçen duvarın inşaat süreci sırasında yarım kaldığını ve eğer tamamlanabilmiş olsaydı N1 Tapınağı'nı ortadan keseceğini ileri sürmektedir (Mansel, 1978, s. 133). Duvarla ilgili diğer bir düşünce ise duvarın bilinçli bir şekilde yarım bırakıldığı ve tapınağın korunduğu şeklindedir (Yıldırım, 2013, dpn. 353, s. 180).
[896]Eyice, 1960, **a.g.k.**, 56.

tarihlendirmektedir[897]. Yıldırım ise kilisenin naosunda bulunan kompozit sütun başlıklarından yola çıkarak yapıyı, MS 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmektedir[898].

Bazilikaya ait tarihlendirmeye yardımcı olabilecek diğer mimari öğeler olan lento ve söveler ile litürjik elemanlar için de Yıldırım tarafından tarih önerisi getirilmiştir. Benzer elemanlar ve stilistik özellikler sayesinde bu mimari ögeler de genel olarak MS 5-6. yüzyıllar arasında değerlendirilmektedir[899].

AA Bazilikası içerisinde değerlendirilmesi gereken bir diğer önemli yapı ise, bazilikanın orta nefi içerisinde inşa edilen Küçük Liman Kilisesi'dir. Küçük Liman Kilisesi'nin inşa tarihine ilişkin net bir veri olmamasına karşın, mimari özelliklerinden yola çıkarak araştırmacılar tarafından bu yapıyla ilgili farklı tarih önerileri getirilmiştir. Yapı ile ilgili ilk çalışmaları gerçekleştiren Eyice, kilisenin MS 8-9. yüzyıllar içerisinde inşa edilmiş olması gerektiğini dile getirmiştir[900]. Mansel, bu yapının kentin tamamen terkedilmeden önceki son dönemlerinde, MS 9-10. yüzyıllar içerisinde inşa edilmiş olması gerektiğini öne sürmektedir[901]. Buschwald, yapı için MS 10. yüzyıldan önceki bir tarihi önermekte[902],

[897]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 265.

[898]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 200-212: Kat. No: AA1-6, 64-68. Yıldırım, Theodosien başlık grubu içerisinde değerlendirilen bu başlığın bazilikanın inşa süreci ile ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Başlık, MS 5. yüzyılın ilk yarısına, II. Theodosius Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Yapıda kullanım gören diğer sütun başlıkları ise MS 5.-6. yüzyıl aralığına tarihlendirilen impost-ion başlıklarıdır. Bazilikanın atrium ve dış narteks bölümlerinde tespit edilebilen sütun başlıkları impost-ion başlıklardır. Beş tipte görülen bu başlıklardan ilkinde, üstte Latin haçı motifi bulunan düz bir abakus ve altında iki yana doğru karşılıklı duran palmet motifi arasında bir yumurta ve yumurta çanağı yer almaktadır. Yumurta yüksek kabartma olmaktan ziyade oldukça yassı ve stilize bir biçimde yapılmıştır. Pulvinusun çok iyi korunmamasına rağmen düz yapraklar şeklinde işlendiği, balteus bölümünün ise tamamen tahrip olduğu görülmektedir. İkinci tip başlıkta ise impost yüzeyde ilk tipteki Latin haçına göre dikey düzlemde uzanan ve altta yer alan kol, daha kısa işlenmiştir. Ayrıca impost yüzeyinde ilk tiptekine göre daha uzun yapraklara sahip karşılıklı duran iki adet palmet motifi bulunmakta ve bunların yaprakları ortada kesişmektedir. Kesişim noktasında ise bir üçgen motif oluşturmaktadır. Üçüncü tipte impostun kısa ve uzun yüzeylerinde akanthus yaprakları yer almaktadır. Uzun yüzdeki akanthus yapraklarının dalları, impostun altında ve orta noktada birleşmekte, bu noktadan itibaren dallar ve yapraklar iki yana doğru uzanarak köşelerde son bulmaktadır. Volütler ve ekinus bölümü tamamen tahrip olmuştur. Dördüncü tip başlıklarda ise impost bölümü sade bırakılmış, sadece kısa kenarlarda Latin haçı motifi işlenmiştir. Ekinus ve balteus bölümleri tahrip olmuş olmasına rağmen pulvinus bölümünde akanthus yapraklarının alçak kabartma şeklinde işlendiği kısmen korunan yüzeyde görülmektedir. İlk dört tipe göre daha sade bir şekilde işlenmeden bırakılan beşinci tipte ise sadece impost bölümünün kısa kenarlarında Latin haçı motifinin işlendiği görülmektedir. Volütler, pulvinus ve balteus kırıktır, ekhinus ise işlenmeden düz bırakılmıştır.

[899]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 68-82, 237-246.

[900]Eyice, 1952, **a.g.k.**, 16-17; Eyice, 1960, **a.g.k.**, 58.

[901]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 265.

[902]H. Buchwald (1994). Criteria for the evaluation of transitional Byzantine architecture. E. Hörander, J. Koder ve O Kresten (Eds.), *Festschrift Andrias. Hebert Hunger zum 80. Geburtstag. Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 44*, dpnt.: 28, 29.

Ruggieri ise, yapıyı MS 11. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmektedir[903]. Yapıyla ilgili son çalışmaları gerçekleştiren Yıldırım ise, yapıdan ele geçen mimari plastik ve litürjik elemanlar sayesinde kiliseyi MS 10. yüzyıl içerisine tarihlendirmiştir[904].

AA Bazilikası, tapınaklarla aynı doğrultuda inşa edildiği için alanda uygulanan eski kadastroya uygun bir şekilde konumlandırıldığı ileri sürülebilir. Bu durumda MS 2. yüzyıl planlaması çerçevesinde oluşturulmuş C2 Caddesi'nin bazilikanın kullanım süresi boyunca da aktif bir şekilde işlev gördüğü düşünülmektedir. *Diakonikon* ve *prothesis* mekânlarının doğu yüzlerinde yer alan girişlerin, C2 Caddesi'nin sona erdiği meydana açılıyor oluşu da bu durumu destekler niteliktedir. Ancak, caddenin tapınaklara ulaşımı sağladığı MS 2. yüzyıl evresinde olduğu gibi yoğun kullanımın, bazilikanın inşasıyla beraber sürdürülmediği düşünülmektedir. Küçük Liman Kilisesi'nin inşası da, AA Bazilikası'nda olduğu gibi C2 Caddesi'nin kullanım yoğunluğuna direk olarak etki etmemektedir. Söz konusu duruma, kilisenin girişinin ve kullanımın yoğun olduğu alanın, yapının batı cephesi olması etkili olmuştur. C2 Caddesi'nde yürütülen çalışmalarda caddenin en son MS 7. yüzyıl içerisinde kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu nedenden dolayı AA Bazilikası ile Kilisenin inşasına kadar olan süreçte, bu yapılara ulaşımın, C2 Caddesi dışında alternatif bir rota üzerinden gerçekleşmiş olması beklenmektedir. Her iki yapının da ana girişlerinin batıda olması nedeniyle yapılara ulaşımın, liman bölgesinde henüz tespit edilemeyen bir yol ağı sayesinde gerçekleştirilmiş olması muhtemeldir.

2.2.6. Tarihlendirme – Kazı çalışmaları

C Caddesi, caddenin yönünün Tiyatro'nun inşa edildiği noktada değişmesinden dolayı iki farklı güzergahta değerlendirilmektedir. Caddenin yönünün değişmesinin nedeni ise, kentin ortasına yakın bir noktadaki doğal yükselti üzerine inşa edilen Tiyatro'dur. Tiyatro'nun inşa edilmesiyle birlikte, cadde de bu noktadan sonra yapının etrafından dolaştırılarak güzergahına devam ettirilmiştir. Böylece, her iki güzergah arasında dönem

[903]V. Ruggieri (1991). *Byzantine religious architecture (582-867): ıts history and structural elements*. Roma: Pontifical Institun Studiorum Aryentalium, s. 115.
[904]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 246.

farkları ortaya çıkmıştır. Ana Kapı ile Tiyatro arasındaki güzergah olan C1'de stratigrafik tabakalanmayı saptayabilmek ve caddeyi tarihlendirebilmek adına bir kazı çalışması gerçekleştirilememiştir[905]. Ancak C2 Caddesi'nin inşa sürecine ilişkin bilgiler, hem Tiyatro'nun inşa evrelerinin saptanmış olması, hem de Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndaki caddenin yer aldığı parsellerde yürütülen çalışmalar neticesinde mümkün olmuştur.

Tiyatro, sahne binasındaki mimari süslemelerden dolayı MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmektedir[906]. Ancak yapının Hellenistik Dönem özelliği gösteren unsurları[907] ile cavea oturma sırası üzerinde yer alan MS 1. yüzyıl'a ait yazıt nedeniyle erken evrelerinin varlığına ilişkin önemli bulgular mevcuttur[908]. Tiyatro'nun hemen kuzeybatısında yer alan Dionysos (?) Tapınağı[909] olarak adlandırılan yapıda gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda ortaya çıkan sonuçlar da bu durumu destekler niteliktedir. Tiyatro'nun ikinci kat caveasını taşıyan fil ayağının, Dionysos Tapınağı'nın erken evresinde güneyde yer alan girişinin üzerine oturtulmuş olması, bu sürecin MÖ 1. yüzyıl'ın ikinci yarısı ya da üçüncü çeyreğinin hemen sonrasında gerçekleştiğini göstermektedir (**Resim 2**)[910]. Aynı dönemde tapınağın güneyinde yer alan girişin, kuzey cepheye kaydırılması da tiyatronun ikinci kat caveasının inşası ile ilişkilidir[911].

Mevcut veriler doğrultusunda, MS 2. yüzyıl ortalarında eklendiği düşünülen ikinci kat caveanın inşası nedeniyle C Caddesi'nde yaşanan kırılmanın eş zamanlı gerçekleştiği

[905]C1 Caddesi üzerinde kazı çalışmaları gerçekleştirilememesinin nedeni, günümüzde de bu caddenin Side yerleşiminin ana ulaşım arteri olmasından kaynaklanmaktadır. Portikoların üzeri de ziyaretçilerin kentte rahat bir şekilde dolaşmalarını sağlayabilmek adına ahşap kalaslarla oluşturulmuş yürüyüş yolları ve mıcır ile kaplıdır.

[906]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 278. Mansel tarafından Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilen Tiyatro, Ferrero tarafından genel olarak MS 1. yüzyıl sonuna, caveasını MS 120'ye, sahne binasının ikinci katını ise MS 175-200 arasına tarihlendirmektedir (Ferrero, 1988, s. 178). Sear ise, yapıyı MS 2. yüzyıl sonuna tarihlendirmekte, ancak daha erken bir evresinin de var olabileceğini öne sürmektedir (Sear, 2006, s. 377). Sahne binasının alt kat arşitrav-friz bloklarını değerlendiren Yurtsever ise, bloklar üzerindeki bezemelerin Geç Traianus-Hadrianus Dönemi'ne (MS 110-120) tarihlendirilen örneklere yakın özellikler gösterdiğini dile getirmektedir (Yurtsever, 2017a, s. 254, 255).

[907]Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 27.

[908]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 143, 3a, 461

[909]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 142-146.

[910]Soykal-Alanyalı 2016b, **a.g.k.**, 423; Piesker, 2015c, **a.g.k.**, 172.

[911]Soykal-Alanyalı 2016b, **a.g.k.**, 425, 427-428; Piesker, 2015c, **a.g.k.**, 162.

öngörülmektedir. Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda C2 Caddesi'nin geçtiği parsellerde yürütülen çalışmalarda da bu durumu destekler sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Tiyatro'nun güneybatısındaki parsellerden 806 ada 1'de batı stylobatın portikoya bakan cephesi üzerinde açılan K.Sond.4'te karışık bir malzeme grubu ele geçmesine karşın temel seviyesinden gelen erken malzemelerin caddenin ilk inşa süreci ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (**Resim 117a-b; Çizim 17**). Sondajda stylobat temelinin 10.01 m. kotunda başladığı ve 8.03 m.'ye kadar devam ettiği anlaşılmıştır. Söz konusu seviyeler arasında genel olarak caddenin sonraki evrelerine ilişkin buluntu grupları ele geçmiş olmasına rağmen, SB5 içerisinde ele geçen, MS 1. yüzyılın ikinci yarısı - 2. yüzyılın ilk yarısı arasında değerlendirilen DSD form P40 grubu seramikler, caddenin ilk inşa süreci ile ilişkili olmalıdır (**Tablo 2**). Parselin güneydoğusunda yer alan 806 ada 2'de, cadde üzerindeki doğu kanalın dış duvarı önünde gerçekleştirilen K.Sond.6'da da benzer bulgulara rastlanmıştır (**Resim 118a,c; Çizim 18**). Kanal duvarının temel seviyesinden ele geçen MS 1.-2. yüzyıl aralığına tarihlendirilen DSD dip parçası, konteks içersindeki en geç tarihli seramik buluntusu olmasının yanında caddenin ve kanalın inşa süreci ile ilişkilidir (**Tablo 3**). Ancak, aynı tabakadan ve altından ele geçen MS 4.-5. yüzyıllar aralığına rastlayan bulgular, kanalda sonradan gerçekleştirilen muhtemel onarımlarla bağlantılıdır. Tiyatro'nun güneybatısında caddenin geçtiği son parsel olan 806 ada 3'te ise, doğu portiko üzerinde açılan kontrol sondajı steril bir tabaka sunmaktadır (**Resim 118a-b; Çizim 19**). Beş tabaka ile çalışılan sondajdaki üç tabakadan ele geçen seramik bulgular, MS 1. yüzyıl ilk yarısı ile MS 2. yüzyıl ilk yarısı aralığına tarihlendirilmektedir (**Tablo 4**)[912].

Cadde'nin Büyük Hamam ile Tapınaklar Bölgesi arasında yer alan 809 ada 5 parseldeki bölümünde yürütülen çalışmalarda ise, hem Geç Antik Çağ'daki düzenlemeler hem de modern tahribat nedeniyle tabakaların büyük bir bölümünün karışık malzeme barındırdığı görülür. Doğu stylobat bitişiğinde K.Sond.1 ve batı portiko önündeki kanal duvarının dışında açılan K.Sond.2, diğer kontrol sondajlarına göre steril bir tabakalanmaya

[912]K.Sond. 5 olarak adlandırılan sondajda toplam altı stratigrafik birim (SB) ile çalışılmıştır. Bu SB'lerden 1, 5 ve 6 no'lu tabakalarda tarihlendirilebilecek seramik ele geçmemiştir. Diğer SB'lerde ele geçen en geç tarihli seramik formları ise Agora MS4 kulp parçası, DSD P47 kulp parçası, Roma kandil parçası, DSD P10/11 ve DSD P40 parçalarıdır.

sahiptir. K.Sond.1'de yürütülen çalışmalarda malzemenin geldiği stylobat temel seviyesindeki son üç tabakadan ele geçen en geç tarihli seramik buluntular, MÖ 5.-4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmektedir (**Resim 119a-b; Çizim 20**). Bu tarih aralığı caddenin inşasından önceki alanın kullanımı ile ilişkili olmalıdır. Ancak, yürütülen çalışmalarda bu dönemi temsil eden mimari bir kalıntı tespit edilememiştir. Söz konusu tabakaların hemen üzerinden ele geçen en geç tarihli seramik buluntu ise, yine MS 1. yüzyıl ilk yarısı ile MS 2. yüzyıl ilk yarısı aralığına tarihlendirilen DSD P40 formlu seramik parçasıdır (**Tablo 5**). Aynı tabakadan ele geçen MS 4.-5. yüzyıl aralığına tarihlendirilen sikke ise, cadde bütününde tespit edilen Geç Roma Dönemi düzenlemeleri ile ilişkilendirilebilir. K.Sond. 2'de sadece kanal duvarı ile bu duvarın oturduğu ana kaya zemin arasından buluntu ele geçmiştir (**Resim 119a, c; Çizim 21**). Burada ele geçen seramik buluntuları içerisinde en geç tarihli örnek daha önce de karşımıza çıkan DSD P40 formudur (**Tablo 6**). 809 Ada 5 parselde yürütülen her iki sondajdan ele geçen buluntular, diğer parsellerdeki örneklerde olduğu gibi caddenin inşa evresini destekleyecek tarih önerileri sunmaktadır.

Caddenin Tapınaklar Bölgesi'nde sona erdiği meydanın kuzeydoğusunda yer alan 811 ada 2 parseldeki bölümünde, stylobat ve portiko arka duvarı önünde açılan iki kontrol sondajı, caddenin inşa tarihi için önemli bulgular içerir. K.Sond.1 olarak isimlendirilen ilk sondaj doğu stylobatın bitişiğinde açılmış ve temelin 6.91 m. kotunda başladığı görülmüştür (**Resim 120a-b; Çizim 22**). 6.38 m. seviyesinde, sondaj bütününde ana kayanın tıraşlanarak oluşturulduğu bir kuyu (?) açığa çıkartılmıştır[913]. Kuyunun batı cephesi aynı zamanda stylobat temeli olduğundan, kuyunun içinden gelen malzeme, caddenin inşa süreci ile ilişkilendirilebilir. Yürütülen çalışmada neredeyse temelin sonuna kadar seramik malzemeye rastlanmış, ancak temel altından itibaren buluntular tamamen kesilmiştir. Temelin sona erdiği seviyeden gelen malzeme ise, caddenin MS 1. yüzyıl – 2. yüzyıl ilk yarısı aralığının hemen sonrasında inşa edilmeye başlandığını göstermektedir (**Tablo 7**). K.Sond. 4 no'lu sondaj ise, doğu portiko üzerinde, portiko arka duvarı bitişiğinde açılmıştır **(Resim 120a, c; Çizim 23**). Çalışmada, portiko arka duvarının temelinin, 6.38 m. seviyesinde başladığı

[913]Kuyunun batı duvarı aynı zamanda stylobat temelidir. Kesin olmamakla birlikte kuyunun caddeden önce de burada var olduğu düşünülmektedir. Doğu stylobat inşa edilirken buradaki ana kayadan oyulmuş kuyunun da tıraşlandığı düşünülmektedir. Portikonun üzerinde yer alması beklenen mozaik de göz önünde bulundurulduğunda, caddenin inşası ile kuyunun işlevinin sona ermiş olması gerekmektedir.

görülmüş ve 5.62 m. kotunda başlayıp, 3.94 m. seviyesine kadar devam eden su ile ilişkili bir yapının sıvalı duvarı açığa çıkartılmıştır. 3.94 m. seviyesinden sonra, deniz suyunun çıkması ve buluntunun kesilmesi nedeniyle çalışmalar bu noktada sonlandırılmıştır. Sondaj çalışmalarının devam ettiği tabakalar, hem sıvalı duvarın son kullanım evresi, hem de portiko arka duvarının inşa evresine ilişkin bulgular barındırır. Sekiz tabakada çalışılan K.Sond.4'ün son iki tabakası buluntu içermemektedir. Ancak, bunların üzerindeki üç tabakadan ele geçen en geç tarihli seramik buluntuları, diğer parsellerdeki çalışmalarda olduğu gibi, MS 1. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başına tarihlendirilmektedir. Bu tabakaların hemen üzerinde yer alan SB2 ve 3'ten ele geçen en geç seramik buluntuları için getirilen tarih önerisi ise, MÖ 1. yüzyıl – MS 1. yüzyıldır (**Tablo 8**). Tamamen steril katmanlar barındıran K.Sond.4'ün, üst tabakalarında daha erken malzemenin yer alıyor olması, bu noktada ters stratigrafinin uygulandığını göstermektedir. Bu durum, portiko arka duvarının temelinin inşaası sırasında bu noktadaki mevcut toprağın kazılıp, inşaat tamamlandıktan sonra tekrar aynı noktaya döküldüğünü göstermektedir. Bu nedenle MÖ 1. yüzyıl – MS. 1. yüzyıl aralığına tarihlendirilen seramik bulguları, cadde inşa edilmeden önce bu noktada yer alan su ile ilişkili yapının son kullanım evresi ile ilişkili olmalıdır.

811 ada 2 parselin güneybatısında, C2 Caddesi'nin de meydana açıldığı noktada yer alan 811 ada 6 parseldeki çalışmalarda ise, hem caddenin hem de meydanın inşa sürecine ilişkin önemli bulgular tespit edilmiştir. Parselde yürütülen çalışmalar neticesinde, cadde, doğu portiko, doğu portikonun gerisindeki mekânlar ve en önemlisi de doğu portikonun sona erdiği bölümde meydana ulaşım sağlayan merdivenler açığa çıkartılmıştır. Doğu stylobat bitişiğinde kazısı gerçekleştirilen K.Sond.1'de, stylobat temelinin 4.96 m. kotunda ana kaya zemin üzerine inşa edildiği saptanmıştır (**Resim 121a-b; Çizim 24**). Ana kaya zeminin üzerinden buluntu ele geçmemiş olmasına karşın, bir üst tabakadan gelen seramik bulgular, stylobat temelinin MS 1. yüzyıl sonu - 2. yüzyıl başından hemen sonraki bir tarihte gerçekleştiğini göstermektedir (**Tablo 9**)[914]. Caddenin yol taşlarının bulunduğu bölümde açılan K.Sond. 6'da da bu durumu destekleyen sonuçlar ortaya konmuştur (**Resim 121a,c;**

[914]Sözü edilen SB3 tabakasından ele geçen en geç tarihli malzeme DSD P2 2B formlu seramik parçasıdır.

Çizim 26; Tablo 11)[915]. Doğu portiko arka duvarı bitişiğinde açılan K.Sond.2'den ele geçen malzeme ise dikkat çekicidir (**Resim 121a,d; Çizim 25**). 5.88-4.60 m. aralığında temel duvarı seviyesindeki tabakalardan ele geçen malzeme caddenin kullanım süreci ile ilişkilidir. Temel seviyesindeki SB4'ten ele geçen en geç tarihli malzeme, kesin olmamakla birlikte MS 1.-2. yüzyıl aralığı içerisinde değerlendirilmektedir (**Tablo 10**)[916]. Ancak SB2 için getirilen tarih önerisi olan MS 6. yüzyıl sonu – 7. yüzyıl ilk yarısı aralığı, caddenin bu tarihten sonra da kullanılmış olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir[917]. Stylobat temelinin sonu ile temelin altında yer alan SB 5-9 aralığındaki tabakalardan yoğun seramik buluntu ele geçmiştir. Bu tabakalardaki malzeme için, MÖ 3.-2. yüzyıl ile MÖ 7.-6. yüzyıl aralığına kadar geniş bir tarih önerisi getirilmiştir[918]. Mimari kalıntılarla desteklenememiş olsa da cadde inşa edilmeden önce, söz konusu tarih aralığında alanın aktif bir şekilde kullanıldığı açıktır.

811 ada 6 parselde gerçekleştirilen bir diğer önemli çalışma, doğu portikonun sona erdiği noktadaki meydana ulaşım sağlayan merdivenlerin hemen önünde gerçekleştirilmiştir. K.Sond.8 olarak adlandırılan bu kontrol sondajında üç adet tabaka tespit edilmiştir (**Resim 121a, 123a-b; Çizim 28**). MS 6. yüzyıl sonu-7. yüzyıl ilk yarısı içerisine tarihlendirilen en geç tarihli buluntusuyla SB1, caddenin ve meydanın son kullanım evresi ile ilişkili olmalıdır[919]. SB2 ve 3 ise yoğun miktarda Hellenistik Dönem seramik buluntuları içermesine

[915]Üç SB ile çalışılan K.Sond.6'da, SB1'den ele geçen geç tarihli malzeme MS 6. yüzyıl içerisinde değerlendirilen LRD 9A? formlu seramik parçasıdır. Bu tabaka için getirilen tarih önerisi olasılıkla, döşeme taşlarının sonraki evrelerde görmüş olduğu muhtemel tadilatlarla ilişkili olabilir. SB2'den ele geçen en geç tarihli buluntu ise, diğer parsellerde de sıklıkla karşımıza çıkan MS 1. yüzyıl 2. yarısı - 2. yüzyıl ilk yarısı içerisinde değerlendirilen DSD P40 formlu seramik parçasıdır. Ayrıca, K.Sond. 4'te caddenin inşası ile işlevi sona ermiş, cadde döşeme taşlarının seviyesinin altında, 4.17 m. seviyesinde bir duvar açığa çıkartılmıştır. Ancak, duvar seviyesinden gelen buluntular yetersiz sayıda olduğu için duvarın son kullanım evresine ilişkin bir tarih önerisi getirilememiştir.

[916]SB4 tabakasından ele geçen seramik buluntularının hepsi amorf niteliktedir. Ancak bunlar içerisinde yer alan bir parça için pişirme kalitesi ve hamur renginden dolayı kesin olmamakla birlikte söz konusu tarih önerisi getirilmiştir.

[917]Tabakadan ele geçen dört sikke de MÖ 2.-1. yüzyıl içerisine tarihlendirilmektedir. Ancak, aynı tabakadan ele geçen seramik bulgular içerisindeki en geç tarihli örnek, LRD 9C/10 formudur. Bu form, MS 6. yüzyıl sonu – 7. yüzyıl ilk yarısı aralığı içerisinde değerlendirilmiştir.

[918]Söz konusu tabakalardan ele geçen en geç tarihli malzeme SB9'da yer alan, MÖ 3.-2. yüzyıl aralığında değerlendirilen bir pişirme kabına ait ağız kenarı parçasıdır. En erken malzeme ise SB5'ten ele geçen MÖ 7.-6. yüzyıl aralığına tarihlendirilen siyah figürlü seramik parçasıdır.

[919]SB1 tabakasında MÖ 2.-1. yüzyıl aralığında değerlendirilen DSA form 23 parçası ve MÖ 5.-4. yüzyıl aralığına tarihlendirilen siyah astarlı seramik parçası yer alıyor olmasına rağmen, tabakanın en geç buluntuları

rağmen, bu tabakalardan ele geçen malzeme genel olarak MS 1.-2. yüzyıl (MS 1. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başı?) aralığına tarihlendirilmektedir[920]. Böylece, söz konusu tabakaların caddenin inşa sürecine ilişkin diğer parsellerde yürütülen çalışmalarda elde edilen tarih önerilerini desteklediği ileri sürülebilir.

Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan parsellerde yürütülen çalışmalar, caddenin inşa sürecinin MS 1. yüzyıl sonu ile MS. 2. yüzyıl başı arasında ya da hemen sorasında geçekleştiğini göstermektedir. Ancak parsellerde yürütülen kazı çalışmaları sayesinde, kent genelinde olduğu gibi cadde üzerinde de yeni eklemeler ve onarım faaliyetlerinin MS 5.-6. yüzyıl içerisine kadar sürdürüldüğü tespit edilmiştir.

Büyük Hamam'ın batısında yer alan 792 ada 5 parselde caddenin yol taşlarının büyük bir bölümü ile batı portikosu ve gerisindeki dükkan sıralarının bir kısmı açığa çıkartılmıştır. Dükkanların portikoya bakan cephesi önünde inşa edilmiş yarım daire formlu bir düzenleme bulunmaktadır. İçerisinde bulunan ve gerisindeki mekândan gelen künk tertibatları ile bu düzenlemenin çeşme olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Haznesinde açılan kontrol sondajı sayesinde çeşmenin inşasının ele geçen seramik bulgular doğrultusunda MS 5.-6. yüzyıl aralığında gerçekleştiği tespit edilmiştir (**Resim 124a-b, 125a-b; Çizim 16; Tablo 1**)[921].

C2 Caddesi'nde gerçekleştirilen geç dönem eklemeleri için bir başka örnek, caddenin Tapınaklar Bölgesi Meydanı ile kesiştiği noktada görülmektedir. Bu noktada yer alan 811 ada 6 parselde meydanın içerisinde kalacak şekilde konumlandırılan çeşme yapısının da 792 ada 5 parseldeki örnekte olduğu gibi aynı dönem aralığında inşa edildiği, K.Sond.7'de yürütülen çalışmalar kapsamında tespit edilmiştir (**Resim 121a, 122a-c; Çizim 27**). Sondajda, çeşmenin temel duvarı seviyesindeki son iki tabakadan ele geçen en geç tarihli

genel olarak MS 6.-7. yüzyıl aralığına tarihlendirilen LRD 12B ve LRD 9c/10 formlarına ait iki adet dip parçasıdır.

[920]SB2 ve 3 genel olarak Hellenistik Dönem seramik buluntuları içermektedir. Ancak içlerinde Klasik Dönem sonları içerisinde değerlendirilen şerit astarlı kase parçası dikkat çekicidir. Söz konusu iki tabakayı tarihlendiren en geç seramik buluntuları, Dressel 2-4(?) ile DSD P40 formu varyantına ait parçalardır. SB3'ten ele geçen MS 4. yüzyıla tarihlendirilen sikke buluntusu ise, tabakanın konteksini bozmaktadır. Bu nedenle tabakanın sterilliği konusunda tedbirli davranmak gerektiği düşünülmektedir.

[921]K.Sond. 10 olarak adlandırılan sondajda 8.38-7.94 m. seviyeleri arasında üç stratigrafik birim (SB) ile çalışılmıştır. İlk SB'den ele geçen en geç tarihli seramik, MS 6. yüzyıl 2. yarısı – MS 7. yüzyıl başı aralığına tarihlendirilen LRD 7 varyantı parçadır. Ancak, bu parça hem caddenin hem de çeşmenin son kullanım evresi ile ilişkili olmalıdır. SB2 ve 3'ten ele geçen en geç tarihli seramikler LRD 4, LRD 8 ve LRD 11C formlarıdır. MS 5-6. yüzyıl aralığına tarihlendirilen bu örnekler çeşmenin yapım evresi ile ilişkili olmalıdır.

malzeme, çeşmenin inşa süreci ile bağlantılı olmalıdır. Söz konusu tabakalardan ele geçen seramik buluntular için, MS 5. yüzyıl üçüncü çeyreği – 6. yüzyıl ilk yarısı aralığında bir öneri sunulmaktadır (**Tablo 13**).

2.3. a Caddesi

2.3.1. Caddenin kent içerisindeki konumu ve önemi

Agora'nın güney köşesindeki kapıdan başlayıp[922], Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin[923] kuzeybatısında, Küçük "c" ve "b" Caddeleri'nin kesiştiği noktada son bulan cadde, A. M. Mansel tarafından "a" olarak isimlendirilmiştir[924]. Büyük oranda toprak altında kalmasına rağmen caddeye ait bölümler, günümüzde kısmen de olsa takip edilebilmektedir (**Resim 126, Plan 49**). Bu noktada caddenin 100 m.'lik bir uzunluğa ve yaklaşık 11.50 m. civarında bir genişliğe sahip olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu genişlik ile birlikte a Caddesi'nin, kentin iki büyük caddesi olan B ve C Caddeleri ile yakın ölçülere sahip olduğu görülmektedir. Genişliğinin yanı sıra, caddede *in-situ* haliyle tespit edilen, kentteki tüm ulaşım sistemleri içerisindeki en büyük ölçülere sahip postament ve attik-ion sütun kaideleri de, a Caddesi'nin anıtsallığını ve kent için önemli bir ulaşım arteri olduğunu göstermektedir.

Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan cadde, konumu itibariyle yarımadanın en dar olduğu bölümde yer almaktadır (**Plan 9**). Söz konusu alan aynı zamanda, kentteki anıtsal kamu yapılarının yer aldığı kent merkezi olarak nitelendirilebilecek bir konuma sahiptir. Caddenin kuzeybatı ucu, Tiyatro ile birlikte inşa edilen Agora'ya, güneydoğu ucu ise Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne ulaşım sağlamaktadır. Doğrultusu, ulaşım sağladığı yapılar ve kent içerisindeki konumu a Caddesi'nin kent içerisindeki önemini ve tarihsel süreçteki yerini saptamaya yönelik önemli bulgular barındırmaktadır.

Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan a Caddesi, kentteki MS 1. yüzyıl planlamasında inşa edilen sokak sistemleri ile paralellik göstermektedir (**Plan 10**). Atttius Philippus Suru ile a Caddesi arasındaki dükkanlarda yürütülen çalışmalar da bu durumu destekler sonuçlar ortaya koymuştur. Çalışmalarda, caddenin güneydoğu portikosunun bir küçük bir bölümü ortaya çıkartılmış, bu noktada gerçekleştirilen stratigrafik kazı çalışmaları

[922]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 150-151; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 40.
[923]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 109-121; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 169; Yurtsever, 2019, **a.g.k.**, 23-36; Yurtsever, 2021, **a.g.k.**, 5-14.
[924]Mansel, 1963, **a.g.k.**, 22; Mansel 1978, **a.g.k.**, 29.

ile beraber ise caddenin ve portiko gerisindeki dükkanların MS 1. yüzyıl içerisinde inşa edildikleri tespit edilmiştir[925].

Güneydoğu portikoda yürütülen kazı çalışmalarının yanında ulaşım sağladığı birimler de caddenin inşa sürecine ilişkin bulgular taşımaktadır. Agora ve Hamam-Gymnasium Kompleksine bağlı İmparator Salonu ve palaestra, caddeyi kuzeybatı ve güneydoğuda sınırlandırmaktadır. Bu kamu yapılarının kent içerisindeki doğrultularının, a Caddesi'nden farklı olması da, söz konusu yapıların farklı yapı evrelerine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Caddenin inşa sürecinin, aynı doğrultulara sahip sokak sistemleri ile birlikte tek bir planlama çerçevesinde gerçekleşmiş olduğu açıktır. Ancak bu durumda caddeyi iki uçta sınırlandıran Agora ve Hamam-Gymnasium Komplekslerinin ya da bu yapıların bulundukları alanların MS 1. yüzyıl içerisindeki işlevlerini saptamaya yönelik yapılacak tespitler, caddenin bu dönemde kent içerisindeki önemini algılayabilmek açısından önemlidir.

Agora'nın mimari birliktelik sergilediği Tiyatro ile birlikte MS 2. yüzyıl başları/ortaları içerisinde inşa edildiği bilinmektedir[926]. Ancak, a Caddesi doğrultusu üzerinde yer alan Agora'nın, MS 1. yüzyıla ait erken bir evresinin varlığı, bu noktada caddenin devamına ilişkin soru işaretleri doğurabilecek niteliktedir. Bu noktada özellikle Agora'nın ortasında yer alan Tykhe Tapınağı'nın[927] konumu erken bir Agora'nın varlığına ilişkin düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu tapınak, Agora Meydanı'nın tam ortasında olmamakla birlikte meydanın biraz daha güneybatısında yer almaktadır. Bu nedenle tapınağın, öncül bir evresinin olduğu ve ilk planlamada öncül bir Agora'nın merkezinde yer aldığı öngörülmüştür. Ancak bu düşünce Agora'nın güneydoğusunda yer alan DP-16 ve DP-17 Sokakları'nın doğrultuları göz önünde bulundurulduğunda kabul edilebilir bir görüş olmaktan çıkar. Söz konusu sokakların, mevcut

[925]Soykal-Alanyalı ve Erkoç, 2016, **a.g.k.**, 99-100; Soykal-Alanyalı, 2017b, **a.g.k.**, 191.
[926]Bknz.: 2.2.5.3. Agora-Tiyatro Kompleksi bölümü.
[927]Mansel, 1956, **a.g.k.,** 7-14; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 157-167; Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım ve Oransay, 2011a, **a.g.k.,** 103-104; Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım ve Oransay, 2011b, **a.g.k.,** 524-525; Yürük, **a.g.k.,** 2017, 17-31.

doğrultuları devam ettirildiğinde Tykhe Tapınağı'nın iki yanından uzandığı ve tapınağın bu sokaklarla sınırlandırılarak bir insula içerisinde kaldığı anlaşılmaktadır (**Plan 41**). 2010 yılında Tykhe Tapınağı'nda gerçekleştirilen stratigrafik kazı çalışmaları sonucunda yapının oturduğu alanda yer alan anakayanın, Hellenistik Dönem (Geç Hellenistik Dönem?) içerisinde tesviye edildiği anlaşılmıştır[928]. Bu durum, Tykhe Tapınağı inşa edilmeden önce aynı noktada öncül bir yapının varlığına işaret etmekte[929], aynı zamanda Agora'nın doğusundaki sokak sistemlerinin de MS 1. yüzyıl içerisinde alandaki varlıklarını desteklemektedir. Ancak, tapınağın oryantasyonu MS 2. yüzyıl planlaması doğrultusunda, Agora-Tiyatro Kompleksi ile birlikte elden geçirildiği için kompleksin yönüne uygun bir konumda yeniden şekillendirilmiştir[930].

Erken evrelerde DP-16 ve DP-17 Sokakları'nın yanı sıra Agora alanı içerisine uzanan diğer sokak sistemlerinin de varlığı göz önünde bulundurulduğunda, MS 1. yüzyıl planlaması çerçevesinde aynı noktada öncül bir agora beklenmemektedir (**Plan 41**). Ancak bu durum, Agora ile birlikte MS 2. yüzyılda komplekse dönüştürülen Tiyatro için geçerli değildir. Tiyatro'nun sergilemiş olduğu mimari özellikler nedeniyle Hellenistik bir öncülünün olduğu açıktır[931]. Bu nedenle Tiyatro'nun kentteki yol sistemlerinin planlandığı ya da yeniden düzenlendiği MS 1. yüzyılda alandaki varlığı göz önünde bulundurulduğunda, a Caddesi ile olan ilişkisi dikkat çekicidir. Cadde, Agora'nın doğusunda yer alan sokak sistemlerinde olduğu gibi Agora alanı içerisine doğru yönünü koruyarak devam ettirildiğinde, MS 2. yüzyıl Tiyatrosu'nun altında kalmaktadır. Erken Dönem Tiyatrosu'nun oryantasyonu, MS 1. yüzyıl planlaması çerçevesinde düzenlendiğinde ise, a Caddesi'nin Tiyatro'ya ulaşım sağlayan ana arter olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır (**Plan 41**).

MS 1. yüzyıl planlamasında a Caddesi'nin C1 Caddesi ile olan muhtemel ilişkisi ise dikkat çekicidir (**Plan 9**). C1 Caddesi'nin mevcut doğrultusu ve Ana Kapı ile olan ilişkisi

[928]Soykal-Alanyalı, Tek, Şen-Yıldırım ve Oransay, 2011, **a.g.k.**, 103-104.
[929]A. M. Mansel, Tykhe Tapınağı'nın, kutsal yapıların yerlerinin pek değiştirilmemesi nedeniyle tapınağın temellerinin daha eski bir yapının (Tapınağın ya da kutsal alanın?) üzerine inşa edilmiş olması gerektiğini öne sürmektedir (Mansel, 1978, **a.g.k.**, 167).
[930]Öncül yapının oryantasyonu ise sokakların doğrultusuna uygun olacak şekilde konumlandırılmış olmalıdır.
[931]Tiyatro'nun ilk kat caveası Hellenistik normlar çerçevesinde inşa edilmiştir (Bknz.: 2.2.5.3. Agora-Tiyatro Kompleksi Bölümü). Ancak MS 2. yüzyılla beraber ikinci kat caveanın inşa edildiği ya da yeniden elden geçirildiği anlaşılmaktadır.

göz önünde bulundurulduğunda, kentin erken dönemlerinden itibaren C1 Caddesi'nin doğrultusunu korumuş olduğu düşünülmektedir. Bu durumda ilk planlama çerçevesinde C1 Caddesi, a Caddesi'ni dik bir açıda kesiyor olmalıdır. C1 Caddesi ile benzer olarak a Caddesi'nin yaklaşık 11.50 m.'lik anıtsal genişliği düşünüldüğünde, bu caddenin ilk planlamada kentin, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan ikinci ana caddesi olabileceği akla gelmektedir. Bu noktada Roma kent planlamasında sütunlu cadde düzenlemelerinde karşımıza çıkan *cardo*nun C1 Caddesi, *decumanus*un ise a Caddesi olması kuvvetle muhtemeldir[932].

Caddeye ait güneybatı stylobat üzerinde yer alan *in-situ* postament kaideler ile birlikte MS 1. yüzyıl sokak sistemlerinin doğrultusuna uygun bir şekilde inşa edilmiş Agora'nın güney köşesindeki kapı, caddenin doğrultusunu algılayabilmek adına önemlidir (**Resim 127**). Ancak bu doğrultu kuzeybatı yönünde devam ettirildiğinde a Caddesi, MS 1. yüzyıl içerisinde inşa edilmiş Dionysos(?) Tapınağı'nın[933] altında kalmaktadır (**Plan 40**). Dionysos(?) Tapınağı ve a Caddesi aynı yüzyılda gerçekleştirilen imar faaliyetleri kapsamında inşa edildikleri için caddenin bu şekilde bir rota izlemesi kabul edilemez. Bu nedenle caddenin Tiyatro'nun doğusuna rastlayan bölümünde, C1 Caddesi'nde olduğu gibi kırılmalar yaşamış olması, yönünün belirli noktalarda kuzeye kaydırılmış olması muhtemeldir[934].

C1 ve a Caddeleri birlikte değerlendirildiğinde, Perge kentinin planlaması ile yakın özellikler gösterdiği görülmektedir[935]. Perge'de de kuzey-güney doğrultulu uzanan Ana

[932]Her iki caddenin kesişim noktasında ve a Caddesi'nin Agora alanı içerisinde kalan güzergahı üzerinde yürütülecek kazı çalışmaları ile bu düşünce desteklenebilir. Mevcut durumda sözü edilen alanlarda yer alan MS 2. yüzyıl yapılaşmaları ve modern unsurlar, caddelerin birbiri ile olan ilişkisini saptamayı güçleştirmektedir.

[933]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 90-94; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 142-146; Piesker, 2015c, **a.g.k.**, 151-183; Soykal-Alanyalı, 2016b, **a.g.k.**, 419-450.

[934]Bu noktada a Caddesi'nin, Tak (D)'ın güneyinde yer alan Erken Dönem Duvarı'nın önünde, C1 Caddesi ile kesişiyor olması beklenmektedir. Bu durum ancak a Caddesi'nin rotasında yaşanmış olması muhtemel kırılmalarla mümkündür. Mevcut haliyle a Caddesi'nin doğrultusunda belirgin bir kırılmanın varlığına ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır.

[935]Perge kent planlaması için bknz.: H. S. Alanyalı (2012). Perge Antik Kentindeki Şehircilik Anlayışı, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (2/1-2), s. 1-13; H. S. Alanyalı (2015). Die Siedlungssituation pamphylischer Städte in römischer Zeit, B. Beck-Brandt, S. Ladstätter ve B. Yener-Marksteiner (Eds.), *Turm und Tor, Siedlungsstrukturen in Lykien und benachbarten Kulturlanschaften – Akten des Gedenkkoloquiums*

Cadde belirli noktalarda kırılmalar yaşayarak, kuzeyde akropolisin eteklerindeki F3 Çeşmesi'ne kadar uzanır[936]. Kuzey-güney doğrultulu Ana Cadde, F3 Çeşmesi'nden yaklaşık 100 m. kadar güneyde ise kentin ikinci ana arteri olan doğu-batı doğrultulu sütunlu cadde ile kesişir[937]. Caddelerin birbirini kestiği bölüm akropolis sınırları da dahil edildiğinde kentin merkezi olarak kabul edilebilecek bir noktada yer almaktadır. Side örneğinde de benzer kesişim, kent merkezi olarak nitelendirilen Tiyatro, Tak (D) ve Bouleterion(?)'un bulunduğu bölgede gerçekleşmiş olmalıdır.

Caddenin güneydoğu ucu ise Küçük "b" Caddesi'ne açılmaktadır. Küçük "b" Caddesi, Doğu Kapısı'nda[938] yürütülen çalışmalar doğrultusunda MS 1. yüzyıl içerisine tarihlendirilmiştir. Ancak bu cadde ulaşım sağladığı Hamam-Gymnasium Kompleksi ile birlikte MS 2. yüzyıl içerisinde yeniden elden geçirilmiş olmalıdır. Ayrıca, MS 5.-6. yüzyıllar içerisinde Piskoposluk Saray Kompleksi'nin inşası nedeniyle caddede önemli değişikliklerin yapıldığı bilinmektedir[939]. Bu nedenle Küçük "b" Caddesi'nin ilk inşa sürecinden itibaren rotasını koruyup korumadığına ilişkin kesin bir bulguya henüz rastlanmamıştır. Doğrultusu itibariyle MS 2. yüzyıl ulaşım arterleri ile olan uyumlu görüntüsü, caddede sonraki inşa süreçlerinde kapsamlı bir değişikliğe gidilmiş olabileceğine işaret etmektedir[940]. Bu durum, Küçük "b" Caddesi'nin, MS 1. yüzyıl planlamasında a Caddesi ile olan ilişkisini algılayabilmek adına soru işaretleri doğurmaktadır.

Caddenin güneydoğuda ulaşım sağladığı birim olan Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne bağlı palaestra ve İmparatorluk Salonu, MS 2. yüzyıl imar faaliyetleri kapsamında inşa edilmiş birimlerdir[941]. Ancak kompleksin diğer parçası olan hamamın ise,

---

für Thomas Marksteiner in Wien, November 2012. Viyana: Österreichisches Archäologisches Institut, s. 81-84.

[936]Mansel, 1975b, **a.g.k.**, 369-371; Özdizbay, 2008a, **a.g.k.**, 107-112; Çağlayan, 2009, **a.g.k.**, 34-35.

[937]Özdizbay, 2012, **a.g.k.**, 80-100.

[938]A. M. Mansel (1968). Side'nin Doğu Şehir Kapısı – 1966 Kazısına Dair Önrapor. *Belleten*, (32), s. 127-138; Mansel, 1978, **a.g.k.**, s. 54-65; U. Lohner-Urban (2017). Aspects of Public Memory at the East Gate of Side. E. Mortensen, P. Pedersen, B. Poulsen ve M. Seifert (Eds.), Cityscapes and Monuments of Remembrance in Western Asia Minor (Oxford 2017), s. 222-225; P. Scherrer ve U. Lohner-Urban (2019). Doğu Kapısı. İçinde: H. S. Alanyalı ve Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", ANMED, (17), s. 5-6.

[939]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 175; Pülz ve Profant 2022, **a.g.k.**,188.

[940]Detaylı bilgi için bknz.: 2.4. Küçük "b" Caddesi bölümü.

[941]Alanyalı ve Öztekin, 2018a, **a.g.k.**, 103-104; Alanyalı ve Öztekin, 2018b, **a.g.k.**, 427-428; Yurtsever, 2021, **a.g.k.**, 259-260.

MS 1. yüzyıl içerisinde inşa edildiği, bu noktada yürütülen çalışmalar neticesinde saptanmıştır[942]. Hamamın, kompleksin diğer birimleri ile farklı bir oryantasyonda inşa edilmiş olması da bu durumu destekler niteliktedir. Bu durumda kompleks içerisinde cadde ile aynı dönemlerde inşa edilmiş olan hamam dışında başka bir yapı alanda tespit edilememiştir. Ancak a Caddesi'nin MS 1. yüzyıl planlamasında, Küçük "b" Caddesi ile olan durumu nedeniyle hamama ulaşım sağlayıp sağlamadığını saptamak mevcut durumda güçtür.

2.3.2. Tanım

Günümüzde sadece güneybatı portikosuna ait stylobatlar üzerinde yer alan postament kaideleri ve attik-ion sütun kaideleri görülebilen a Caddesi'nin büyük bir bölümü toprak altında yer almaktadır (**Resim 126, 127**). Bunun yanında Attius Philippus Suru projesi kapsamında yürütülen çalışmalarda caddenin güneydoğu portikosuna ait mozaik zemin ile cadde döşeme taşlarının küçük bir bölümü açığa çıkartılmıştır. Caddenin kuzeydoğu portikosuna ait sadece muhtemel portiko arka duvarının bir bölümü mevcut durumda günümüze kadar korunagelmiştir.

Caddenin her iki yanında bulunan portikolardan güneybatıdakinin gerisinde dükkan sıraları ve dükkanlar gerisinde Attius Philippus Suru yer alırken, kuzeydoğu portiko gerisinde bulunan mekanların işlevi ise tespit edilememiştir.

2.3.2.1. *Güneybatı portiko*

Güneybatı portiko, yaklaşık 6.20 m.'lik bir genişliğe sahiptir. Zeminin tamamen mozaik ile kaplı olduğu, bu noktada yürütülen kazı çalışmalarında tespit edilmiştir[943]. Portikoya ait stylobat hattı ise tamamen toprak altında kalmıştır. Ancak, stylobat üzerinde yer alan *in-situ* postament kaideleri sayesinde stylobat genişliğini tespit etmek mümkün

[942]Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2019, **a.g.k.**, 485.
[943]Soykal-Alanyalı ve Erkoç, 2016, **a.g.k.**, 99-100; Soykal-Alanyalı, 2017b, **a.g.k.**, 191.

olmuştur (**Resim 128, 129**). 1.14 x 1.12 m. arasında değişen genişlikleri ile düzgün bir kare forma yakın ölçülere sahip postament kaideler sayesinde[944], stylobat genişliklerinin de 1.14-1.20 m. aralığında olması beklenmektedir. Söz konusu ölçüleriyle a Caddesi'ne ait stylobatların, postament ve attik-ion sütun kaidelerinde olduğu gibi kentteki caddeler içerisinde en büyük ölçülere sahip grubu oluşturduğu anlaşılmaktadır.

2.3.2.2. *Kuzeydoğu portiko*

Caddenin kuzeybatı portikosuna dair mevcut bulgular yetersizdir. Portiko zemini ve stylobat hattına dair bir ize rastlanmamış olmasına rağmen, aynı zamanda portikonun muhtemel arka duvarı olan mekanların dış cephe duvarının bir bölümünü alanda tespit etmek mümkün olmuştur.

Agora'nın Güney Kapısı'nın konumu, portikonun sınırlarını algılayabilmek adına soru işaretleri doğurmaktadır (**Plan 49, Resim 127**). Kapının kuzey kanadında yer alan sövenin hizası ile muhtemel portiko arka duvarı arasındaki mesafe yaklaşık 3 m.'dir. Bu aralık aynı zamanda kuzeydoğu portiko genişliği için ayrılan mesafeyi temsil etmektedir. Ancak caddenin güneybatı portikosunun genişliğinin 6.20 m. olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kuzeydoğudaki portiko sırasının bu denli dar tutulmuş olması mümkün görülmemektedir (**Plan 49**)[945].

Agora'nın Güney Kapısı'nın batısına a Caddesi'ne açılan ikinci bir kapı daha inşa edilmiştir (**Resim 130**). Bu kapıdan itibaren uzanan bir duvar sırası ile caddenin de daraltıldığı düşünülmektedir. Ancak bu inşa sürecinin hangi dönem aralığında gerçekleştiğine ilişkin bir bulgu mevcut değildir[946].

[944]Bknz.: Tip 1 Postament Kaide Grubu: Çizim 38, Tablo 32.

[945]Kuzeydoğu portikoda, güneydoğu örneğinde olduğu gibi yaklaşık 6 m.'lik bir genişlik öngörüldüğünde ise Agora'nın Güney Kapısı'nın, a Caddesi'nin yol taşlarına doğru değil, kuzeydoğu portikosuna açılıyor olması gerekmektedir. Bu nedenle caddenin kuzeydoğu portikosunun hangi doğrultuda yer aldığı ve genişliğine dair bulgular mevcut durumda yetersizdir.

[946]Agora'nın Güney Kapısı'nın batısına inşa edilen kapının, Agora'nın güneydoğu portikosu arka duvarında muhtemelen MS 5.-6. yüzyıla rastlayan bir dönem aralığında gerçekleştirilen düzenlemelerle birlikte oluşturulmuş olabileceği düşünülmektedir.

2.4. Küçük "b" Caddesi

Kent içi ulaşımdaki en önemli arterlerden biri olan Küçük "b" Caddesi[947], Doğu Kapısı'ndan başlayıp, Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne ait palaestranın kuzeybatı köşesinde sona ermektedir. Cadde yaklaşık 370 m. uzunluğunda ve 7.20/7.80 m. aralığında değişen genişliğe sahiptir (**Resim 131**)[948].

Doğu-batı doğrultusunda uzanan cadde, günümüzde bütünüyle kumul altında kalmaktadır (**Resim 132**). Doğu Kapısı'nda ve Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne ait palaestranın kuzey portikosu gerisinde yürütülen çalışmalarda döşeme taşlarına rastlanan caddede, günümüze kadar kapsamlı bir kazı çalışması gerçekleştirilmemiştir. 2019-2020 yılları arasında caddenin üzerinde yer alan kumul tabakanın kaldırılmasına yönelik temizlik çalışmaları yapılmış olmasına rağmen[949], cadde yol taşlarına kadar açılmamış ve döşeme üzerindeki kültür katmanı daha sonra kazılmak üzere koruma amaçlı bırakılmıştır.

Caddenin inşa sürecine ilişkin stratigrafik bir kazı çalışması gerçekleştirilmemiş olmasına rağmen Doğu Kapısı'nda yürütülen çalışmalar, Küçük "b" Caddesi ile ilgili bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır (**Resim 133**). C1 Caddesi ile beraber kent içerisine direk olarak ulaşım sağlayan iki caddeden biri olan "b", Doğu Kapısı'ndan başlamaktadır (**Plan 50**)[950]. Bu nedenle Doğu Kapısı'nın inşası ile beraber kent içerisine ulaşım sağlayan bir caddenin varlığı kabul edilebilir bir durumdur. Kapının inşa süreci ve tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümler de direk olarak Küçük "b" Caddesi ile bağlantılıdır. Çalışmalarda Doğu Kapısı'nın Erken Augustus Dönemi içerisinde inşa edildiği, MS 4.-5. yüzyıl aralığında yeni düzenlemelerin yapıldığı ve son olarak MS 7. yüzyıl içerisinde de işlevinin sona erdiği anlaşılmıştır[951].

---

[947]Cadde A. M. Mansel tarafından "b" olarak isimlendirilmiştir. Ancak kentin önemli arterlerinden olan B Caddesi ile karıştırılmaması adına cadde tarafımızdan Küçük "b" Caddesi olarak isimlendirilmiştir.
[948]Küçük "b" Caddesi, Hava Görünümü. Foto: A. Özkan-Y. Öztunç. Ortofoto: V. Öztekin.
[949]Soykal-Alanyalı, 2022, **a.g.k.**, 196-197; Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2022, **a.g.k.**, 193.
[950]Mansel, 1963a, 22-23; Mansel, 1978, **a.g.k.,** 30.
[951]Scherrer ve Lohner-Urban (2015a). İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST*, (37-1), s. 257-258; Scherrer ve Lohner-Urban (2015a). İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve

Çalışmalar, Doğu Kapısı'nın inşa sürecinin kentteki ilk şehir planmasının yapıldığı ve yol sistemlerinin oluşturulduğu bir dönem aralığında inşa edildiğini göstermiştir. Doğu Kapısı'nın inşası ile paralel olarak Küçük "b" Caddesi'nin de aynı süreç içerisinde oluşturulmuş olması, bu dönemde gerçekleştirilen imar faaliyetleri ile tutarlılık göstermektedir. Ancak, sonraki yüzyıllarda inşa edilen B Caddesi ve Piskoposluk Bölgesi yerleşimindeki sokak sistemleri ile uyumlu bir doğrultuda olması, Küçük "b" Caddesi'nin sonraki evrelerde yeniden elden geçirilmiş olabileceğine yönelik izler taşımaktadır.

MS 2. yüzyılla beraber Küçük "b" Caddesi, Doğu Kapısı'ndan Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne ulaşım sağlamaya hizmet etmiştir. Cadde sözü edilen rota üzerinde bir kırılma yaşamadan düz bir doğrultuda batı yönlü uzanmaktadır. Kentte, benzer doğrultulara sahip yol sistemleri Küçük "b" Caddesi'nin kuzeyindeki Piskoposluk Saray Bölgesi içerisindeki sokaklarda ve bu bölgenin de kuzeyinde yer alan B Caddesi'nde görülür (**Plan 9**).

Doğrultusu yönünden Küçük "b" Caddesi'ni dik kesecek şekilde uzanan B Caddesi'nin, MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edildiği bilinmektedir (**Plan 50**)[952]. Piskoposluk Sarayı Bölgesi içerisindeki ulaşım sistemlerinin ise, MS 2. yüzyıl planlamasında var olabilecek bir sokak sisteminin üzerinde yeniden inşa edildiğine yönelik kesin bir bulguya rastlanmamıştır[953]. Bu nedenle buradaki sokak sistemlerinin, Piskoposluk Sarayı Bölgesi içerisinde MS 5.-6. yüzyıllar gerçekleştirilen imar faliyetleri ile birlikte oluşturulduğu

Araştırmaları", *ANMED* (13), s. 118-119; P. Scherrer ve U. Lohner-Urban (2016a). Doğu Kapısı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "2015 yılı Side Kazı ve Araştırmaları, *KST*, (38-1), s.101-102; P. Scherrer ve U. Lohner-Urban (2016b). Doğu Kapısı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED*, (14), s. 139; U. Lohner-Urban (2016). Das Osttor von Side − ein hellenistisches Tor?. B. Kainrath ve G. Grabherr (Eds.), "Akten des 15. Österreichischen Archäologentages in Innsbruck, IKARUS 9 (Innsbruck 2016), s. 195–202; Lohner-Urban, 2017, **a.g.k.**, 222-225; Scherrer ve Lohner-Urban (2018a). İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2017 Yılı Çalışmaları", KST, (40-2), s. 434, 435; Scherrer ve Lohner-Urban, 2018b, **a.g.k.**, 110; Lohner-Urban-Grebien, 2019, **a.g.k.**, 489-491; Scherrer ve Lohner-Urban, 2019, **a.g.k.,** 5-6; U. Lohner-Urban (2020), Bogenarchitektur als intendierter Eyecatcher im Stadtbild von Side. L. Berger, L. Huber, F. Lang ve J. Weilhartner (Eds.). Akten des 17. Österreichischen Archäologentages am Fachbereich Altertumswissenschaften, Klassische und Frühägäische Archäologie der Universität Salzburg vom 26. bis 28. Februar 2018 (Salzburg 2020), s. 305-316.

[952]B Caddesi ile Küçük "b" Caddesi arasında MS 5.-6. yüzyıl aralığında inşa edilen Piskoposluk Sarayı ve saraya bağlı birimler yer alır. Bu nedenle bölgedeki geç dönem yapılaşmaları inşa edilmeden önce iki caddenin arasındaki ilişkinin nasıl olduğu mevcut durumda algılanamamaktadır.

[953]Bölge içerisinde ulaşım sağlayan sokak sistemlerinin doğrultuları da B ve Küçük "b" Caddeleri ile uyumludur. Bu caddeler içerisinde B Caddesi'nin MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edilmiş olduğu bilinmektedir. Ancak, Piskoposluk Sarayı Bölgesi içerisinde yer alan ulaşım sistemlerinin de aynı yüzyıl içerisinde varlığına ilişkin bir bulgu henüz mevcut değildir.

mevcut durumda ileri sürülebilir[954]. Sözü edilen ulaşım sistemlerinin Küçük "b" Caddesi ile doğrultuları aynı olmasına rağmen, inşa süreçlerine ilişkin bulguların Doğu Kapısı'nda yürütülen çalışmalar neticesinde ortaya çıkan sonuçlarla farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durumda caddenin, Doğu Kapısı'nın inşa süreci ile paralel bir imar faaliyeti kapsamında oluşturulduğunu ancak, başta MS 2. yüzyıl, sonrasında ise MS 5.-6. yüzyıllarda kentin bu bölümünde gerçekleştirilen düzenlemelerle birlikte yeniden elden geçirildiği ileri sürülebilir. Bu dönemlerde gerçekleştirilen imar faaliyetleri ile birlikte caddenin doğrultusu da özellikle kentin bu bölümündeki MS 2. yüzyıl kadastral planlamasına uygun bir şekilde yeniden düzenlenmiş olması muhtemeldir.

Küçük "b" Caddesi'nin mevcut haliyle bir portiko düzenlemesine sahip olmadığı görülür. Bu durumu özellikle caddenin batı ucunda, Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne bağlı palaestranın kuzeyindeki bölümünde gerçekleştirilen kazı çalışmaları[955] sonucunda tespit etmek mümkün olmuştur (**Resim 131**). Çalışmalarda palaestranın kuzey stoasından Küçük "b" Caddesi'ne ulaşımı sağlayan yarım daire formlu bir merdiven tamamen kazılarak açığa çıkartılmış ve merdivenin direk olarak cadde yol taşlarının üzerine oturtulduğu anlaşılmıştır[956]. Caddenin bu bölümünün kuzeyinde ise işlevi henüz saptanamayan yapı grupları yer alır. Böylece caddenin söz konusu yapı grupları ile palaestranın kuzey portikosu arasında kaldığı ve bu noktada bir portiko düzenlemesinin bulunmadığı görülür. Caddenin bu bölümdeki genişliği ise yaklaşık 7.20 m. civarındadır. Aynı genişliğin caddenin geri kalan bölümlerinde de korunduğu, kuzey ve güneyde yer alan yapılarla sınırlandığı anlaşılmaktadır. Caddenin Doğu Kapısı'ndan itibaren 80 ile 170 m. aralığındaki Piskoposluk Sarayı Bölgesi'ne bakan kuzey cephesinde ise yaklaşık 5.60 m. derinliğinde ve 90 m. uzunluğunda cadde ile paralel bir koridor bulunmaktadır (**Plan 50**). Koridor mevcut haliyle Piskoposluk Sarayı Kompleksi'nin *hortus*una ulaşım sağlayan girişin önünde yer alır. Ölçüleri ve formu doğrultusunda koridorun ilk evrede caddenin kuzey portikosu olabileceği ancak, kompleksin inşası sonrası yeniden işlev kazandığı öngörülmektedir. Kuzey portikonun geri kalan bölümlerinin ise bu süreçte işlevini yitirdiği ve iptal edildiği

[954]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 175; Pülz ve Profant 2022, **a.g.k.**,188.
[955]Soykal-Alanyalı, 2017a, **a.g.k.**, 445.
[956]Yurtsever, 2017b, **a.g.k.,** 444.

düşünülmektedir. Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin palaestrasına ait kuzey portikonun genişliğinin de Piskoposluk Sarayı Kompleksi'nin *hortus*unun güneyinde yer alan düzenleme ile yakın ölçüler sergilemesi ise dikkat çekicidir[957]. Bu durum, palaestranın kuzey portikosunun, Küçük "b" Caddesi'nin muhtemel portikosunun üzerine inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir.

[957]Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin kuzey portikosunun genişliği 5.65 m.'dir.

2.5. Küçük "c" Caddesi

Arif Müfid Mansel tarafından "c" harfi ile isimlendirilen cadde[958], B Caddesi'nin güneydoğu ucuna yakın bir noktadan başlayıp[959], Hamam – Gymnasium Kompleksi'ne (M Yapısı) bağlı palaestranın kuzeybatısında son bulmaktadır (**Resim 134; Plan 53-54**)[960]. Caddenin sadece doğusunda bir portiko sırası bulunur. Batısını ise, farklı ebatlarda dikdörtgen plana sahip mekânlar (dükkanlar?) ve bunların aralarında yer alan sokaklar oluşturmaktadır.

Caddenin uzunluğu yaklaşık olarak 275 m., genişliği ise 4.04 - 5.10 m. aralığında değişmektedir. Kentteki Erken İmparatorluk Dönemi kadastral planlamasına uygun olarak konumlandırılan cadde, kuzeydoğu-güneybatı doğrultuludur.

2.5.1. Döşeme Taşları

Döşeme taşları, yassı kum taşı bloklardan oluşmaktadır. Küçük boyutlu sütun gövde, parapet ve arşitrav parçalarının da devşirme olarak döşeme taşlarının yanında kullanıldığı görülmektedir (**Resim 135a-d**). Yolda bazı noktalarda araba geçişini sağlayabilmek için kullanılan ortası iç bükey şeklinde aşınmış döşeme taşlarının varlığı da dikkat çekicidir (**Resim 135c-d**). Ancak, bu taşların yol üzerinde farklı doğrultularda konumlandırıldığı ve devamlılığının olmadığı görülür. Bu durum cadde inşasından sonraki bir dönemde taşların,

[958]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 30.
[959]Lanckoroński, 2005, **a.g.k.**, 130; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 17; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 21, 93. Bknz.: 2.1. B Caddesi.
[960]Mansel, 1958a, **a.g.k.**, 220-221; Mansel, 1958b, **a.g.k.**, 57-66; Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 109; Mansel, 1967, **a.g.k.**, 20; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 169; Soykal-Alanyalı, 2017a, **a.g.k.**, 444, 445; Alanyalı ve Öztekin, 2018a, **a.g.k.**, 103, 104; Alanyalı ve Öztekin, 2018b, 427, 428; Yurtsever, 2018a, **a.g.k.**, 432, 433; Yurtsever, 2018b, **a.g.k.**, 109; Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2019a, **a.g.k.**, 485, 486; Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2019b, **a.g.k.**, 1-3; Yurtsever, 2019, *M Yapısı*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Yurtsever (2021). *Side Antik Kenti Araştırmaları 1, Side Gymnasiumu (M Yapısı), Mimari Araştırmalar ve Araştırmaların Sonuçları.* İstanbul: Ege Yayınları; Soykal-Alanyalı, Akış ve Doğan, 2022, **a.g.k.**, 198.

düzensiz bir şekilde bulundukları noktada yeniden kullanıldıklarını ya da başka bir noktadan sökülüp buraya getirilmiş olabileceğini göstermektedir.

Döşeme taşlarının sonraki evrelerde elden geçirildiğine ilişkin bir diğer örnek ise, caddenin B Caddesi'nden itibaren 245-260 m. aralığında, döşeme taşlarının seviyesinin altına konumlandırılmış, düzgün bir doğrultu üzerinde yerleştirilen üç adet sütun kaidesidir (**Resim 136, Plan 55**). Kaideler sadece harçla toprak zemin üzerine oturtulmuş olup, bunların altında sağlam bir zemin izine rastlanmamıştır. Kaideler, Küçük "c" Caddesi'nin B Caddesine açılan bölümünde yer alan Tip 5 örneklerindendir[961]. Söz konusu örnekler, MS 4. yüzyıl ikinci yarısı ile 5. yüzyıl ilk çeyreği arasına tarihlendirilen Tip 5 sütun başlıkları ile birlikte kullanılmıştır[962]. Caddedeki MS 5-6. yüzyıl aralığındaki imar faaliyetleri kapsamında, Tip 5 kaide ve başlık gruplarının başka bir yapıdan caddeye taşındıkları düşünülmektedir. Daha sonra işlevleri sona eren Tip 5 kaideleri ise, döşeme taşlarının onarımı sırasında devşirme malzeme olarak kullanılmış olmalıdır.

Döşeme taşlarının altındaki konstrüksiyonu görmeye yönelik, caddenin 210-215 m. aralığında ve batı mekânların önünde Sond.1/19'da çalışmalar yürütülmüştür (**Tablo 14**). Döşeme taşlarının altında küçük boyutlu yassı taşlar ve harçla bir zemin oluşturulduğu, hemen altında ise kumlu bir tabakanın yer aldığı tespit edilmiştir. Bu noktada tespit edilen tabakalarda ele geçen, MÖ 6. yüzyılda üretilmiş olabileceği düşünülen ince cidarlı Rhodos işi benzeri kase parçaları, kent genelinde gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında en erken seramik grupları arasında yer almaktadır[963]. Aynı tabaka içerisinde Klasik Dönem'e ait olabilecek Atina üretimi kantharos parçalarının da (SD.M.KB.C.19/210-215m/Sond.1/SB3/4b, SD.M.KB.C.19/210-215m/Sond.1/SB3/4b) ele geçmiş olması kentin bu bölgesinde erken bir yerleşimin olup olmadığı sorusunu akla getirmiştir[964].

[961]Tip 5 sütun kaideleri için bknz.: 8.3 Sütun Kaideleri.
[962]T. Zolt (1994). *Kapitellplastik Konstantinopels vom 4. Bis 6. Jahrhundert n. Chr.*, *AST*, (14), Bonn: Wilhelm-Universitat Münster, s. 118-125. Tip 5 sütun başlıkları için bknz.: 3.1.5. Tip 5.
[963]SD.M.KB.C.19/210-215m/Sond.1/SB3/05. Caddeden ele geçen erken tarihli seramikler, Doç Dr. Bekir Sıtkı Alptekin Oransay tarafından değerlendirilmiştir.
[964]Sond.1/19 ile gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında batı mekanın su giderinin yapılmasıyla birlikte alanın steril olma özelliğinin bozulduğu görülmektedir. Bu nedenle ele geçen buluntular, caddenin inşaasından önceki alanın kullanımına ilişkin bulgular olarak değerlendirilmiştir. Bununla beraber Sond.1/19'daki çalışmalar, Attius Philippus Suru'nun dışındaki bölgede ele geçen en erken buluntuları barındırması nedeniyle önemlidir.

2.5.2. Kanal sistemleri

Caddenin tam ortasından geçen kanal, 0.50 m. genişliğe ve cadde kotundan itibaren 2 m. derinliğe sahiptir. Kanal, caddenin B Caddesi ile birleşim noktasından itibaren Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin (M Yapısı) kuzeybatı köşesine kadar kesintisiz bir şekilde takip edilebilmektedir. Bu noktadan sonra kanal, kompleksin kuzeybatı köşesinde Küçük "b" Caddesi'ne ait diğer arter ile birleşir.

Kanalın üstü, kapalı tonoz sistemi ile örülüdür. Tonoz ile kanal kapakları arası ise küçük boyutlu yassı taşlar ve harç ile doldurularak sabitlenmiştir. Kanal duvarları yaklaşık 0.20 cm genişliğe sahip olmakla birlikte kum taşı, konglomera ve moloz taşların kullanıldığı harçlı bir yüzeye sahiptir. Kanal zemini ise tuğla ve harçla örülüdür (**Çizim 32, Resim 141**).

Kapak taşlarının üzerindeki kare formundaki taşıma delikleri, kapakların gerektiğinde kaldırılıp kanalın temizlenebilmesi için kullanılmaktadır (**Resim 142**). Bazı deliklerin, deliğin genişliğine uygun dere taşlarıyla kapatıldığı gözlemlenmiştir. Kanaldan gelebilecek kötü kokuların kısmen de olsa önüne geçmek amaçlı böyle bir uygulamaya gidilmiş olmalıdır.

Caddede ana kanalın yanı sıra sokaklardan gelen ara arterler de bulunmaktadır (**Resim 143**). Bu ara arterlerin hepsi caddenin ortasındaki ana kanal ile birleşmektedir. Ara arterlerin zemini (4.64 m.), cadde zeminine (5.22 m.) oldukça yakın bir noktada son bulmaktadır. Moloz ve kum taşlarından örülü duvarlara sahip yan arterlerin, genişliği yaklaşık 0.40 m. civarındadır. Duvarlar küçük boyutlu düzgün yüzeyli dere taşları ve harçla desteklenerek örülmüş ve bunun üzerine kanal kapakları yerleştirilmiştir. Kanal zemini ise, harç ile sıvanmıştır.

Batıdaki sokaklara uzanan kanalların yanında caddenin doğusuna uzanan toplam beş adet ara arter tespit edilmiştir[965]. Bu ara arterlerden üçü, Piskoposluk Sarayı Kompleksi

[965]Caddenin doğusundaki yapılaşmaya doğru uzanan kanallar, döşeme taşlarının çöktüğü ya da bu taş sıralarının yer almadığı bölümlerde saptanmıştır. Caddenin geri kalan bölümlerinde doğuya uzanan diğer kanal sistemlerinin varlığı, bu noktalarda cadde döşemesinin iyi durumda korunmuş olmasından dolayı görülememiştir.

öncesindeki ulaşım ağına ait olduğu düşünülen erken dönem sokaklarına ait olmalıdır. Bu kanallar, ana arter ile dik bir açı ile birleşmektedir. Diğer iki kanal ise, Piskoposluk Sarayı Kompleksi içerisinde yer alan P1-1 ve P1-2 sokaklarına ait kanal sistemleridir. Bu kanallar, sokakların akslarına uygun bir şekilde 120 derecelik bir açıyla c Caddesi'ndeki ana kanala bağlanmaktadır. 2019 yılında Avusturya Bilimler Akademisi'nden Andreas Pülz önderliğinde P1-2 Sokağı'nda gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında kanal sistemi açığa çıkartılmış ve bu kanalın da, Küçük "c" Caddesi'ndeki ana kanalda olduğu gibi kapalı bir tonoz sistemine sahip olduğu ortaya çıkartılmıştır[966].

Caddede yer alan bir diğer atık su kanal sistemi, batıdaki mekânlara ait giderlerdir. Bu giderlerden bir tanesi, Sond.1/19'da gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında açığa çıkartılmıştır (**Resim 144, Çizim 29a-b**). Giderler, moloz taşlarla örülü, iki sıralı duvar örgü sistemine sahiptir. Sond. 1/19'da gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde, kanalın ana artere doğru uzandığı ancak, ana arterin batı duvarına gelindiğinde kuzeye doğru keskin bir dönüş yaparak ara artere bağlandığı görülmektedir[967].

2.5.3. Doğu portiko

2017-2019 yılları arasında caddede gerçekleştirilen kazı çalışmalarının merkezini, cadde ile doğu portikoya ait stylobat sırasını açığa çıkarmak olmuştur[968]. Ancak bu çalışmalar sonucunda doğu portiko ve gerisindeki yapılaşmaya ilişkin bilgiler sınırlı kalmıştır. Yürütülen çalışmalar sonucunda, caddenin sadece doğusunda portiko düzenlemesine sahip olduğu, batısında ise dükkan sıralarının ve sokaklara ait girişlerin yer aldığı anlaşılmıştır.

Cadde, mevcut haliyle bir Geç Antik Çağ caddesidir. Ancak, doğu portiko üzerinde yürütülen çalışmalarla birlikte, caddenin erken evrelerine ilişkin önemli bulgulara

[966]Pülz ve Profant, 2019, **a.g.k.**, 487-489; Pülz ve Profant, 2021, **a.g.k.**, 188-189.
[967]Bunun nedeni, kanal oluşturulurken direk ana kanala bağlanmak istenmiş olmasıdır. Ancak, ana kanalın tonozlu ve geniş duvarlara sahip örgü sistemi olduğu anlaşılınca kuzeye doğru uzatılmıştır. Bu noktadan sonra ana kanala göre daha basit bir duvar örgü sistemine sahip olan ara arterin güney duvarında oluşturulan bir delik ile bağlantı sağlanmıştır.
[968] Alanyalı, Yurtsever, Önsoy, Öztekin, 2018a, **a.g.k.**, 433-434; Alanyalı, Yurtsever, Önsoy, Öztekin, 2018b, **a.g.k.**, 109-110; Erkoç ve Öztekin, 2019, **a.g.k.**, 493; Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2022, **a.g.k.**, 187-188.

rastlanmıştır. Portikonun ve krepis bloklarının konstrüksiyonunu anlamaya yönelik yürütülen Sond.2/19 no'lu sondajda, krepis blokları ile portiko zemin duvarı arasında yaklaşık 0.40 m.'lik bir boşluk bırakıldığı ve bu alanın dolgu toprak ve moloz taşlarla doldurulduğu saptanmıştır[969]. Bu alan, caddenin inşası sırasında çalışma alanı oluşturmak adına, stylobat temelinin ve portiko zemin duvarının aynı anda örülebilmesini sağlamak amacıyla boş bırakılmış olmalıdır. Her iki duvar örüldükten sonra, bu alan moloz taşlar ve dolgu toprak ile doldurulmuştur[970]. Böylece, portiko zemininin altındaki moloz taşlar ve kil ile oluşturulmuş tabakanın, duvarlar üzerinde yarattığı baskı azaltılmıştır. Portiko zemin duvarının, stylobat temeline bakan cephesi düzenli bir taş örgüye sahipken, duvarın diğer cephesinin önü, portiko zemini boyunca devam eden, kille sıkıştırılmış ve düzensiz bir şekilde yerleştirilmiş moloz taşlar ile örülüdür. Kille sıkıştırılmış moloz taşlarla örülü düzenlemenin alt kotlara kadar devam ettiği Sond.2d2/19'da yürütülen çalışmalarla birlikte anlaşılmıştır (**Çizim 30a-b**, **31a**). Portiko zemin duvarı ile stylobat temelinin aynı noktada sona eriyor olması ise, her iki duvarın aynı dönemde inşa edildiğini göstermektedir (**Çizim 31a-b)**. Duvarların sona erdiği Sond. 2c/19, SB17 katmanından ele geçen seramik buluntular, yolun inşasının MS 1. yüzyıl başlarından hemen sonraki bir tarihte gerçekleştiğini ortaya koymaktadır (**Tablo 19**). Bu katmanın altında yer alan SB18, 19 ve 20 birimlerinden de ele geçen en geç tarihli seramik buluntular da MS 1. yüzyıla işaret etmektedir[971].

Doğu portiko arka duvarı, cadde genelinde dolgu toprak altında kaldığından görülememektedir. Ancak, caddenin 130-135 metrelik aralığındaki portikonun görülebilen tek sağlam duvarı olma niteliğini gösteren duvar, portiko genişliğinin 4.53 m. Olduğunun

[969]Krepis bloklarının altındaki stylobat temel duvarının portikoya bakan cephesinden itibaren yaklaşık 0.40 m. sonra büyük boyutlu kum taşı bloklarla örülmüş bir duvar inşa edilmiştir. Bu duvar, portiko zemininin altındaki moloz taşlar ve kille oluşturulmuş sert tabakanın direk olarak stylobat temeline baskı yapmasını önlemek amacıyla inşa edilmiş olmalıdır. Söz konusu duvar tarafımızdan portiko zemin duvarı olarak isimlendirilmiştir.
[970]Sond.2c/19'dan ele geçen seramik buluntuları arasında birbirini takip eden tabakalarda MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen çok fazla seramik buluntunun ele geçmiş olması, yolun inşası sırasında kazılarak ortaya çıkartılan toprağın, portiko zemin duvarı ve stylobat duvarı arasında kalan boş alana dökülerek, burasının tesviye edildiğini düşündürmektedir.
[971]Sond.2c/19'da, 3.78 m. seviyesinde bir mekanın köşe duvarına ait olabileceği düşünülen, konglomera bloklardan örülü duvar? açığa çıkartılmıştır. Ancak bu noktada kazı alanının oldukça daralması nedeniyle, bu olası duvarın takibi yapılamamıştır. Blokların bir duvara ait olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu duvarın, caddenin öncesinde inşa edilmiş bir yapıya ait olması beklenmektedir.

saptanmasına imkan tanımıştır (**Resim 137**). Duvarın üst kotlara kadar sağlam bir şekilde korunmuş olmasıyla beraber, duvar cephesinde yer alan hatıl delikleri sayesinde, burada ahşap konstrüksiyon ile oluşturulmuş bir çatı sisteminin portikonun üstünü örttüğü ileri sürülebilir.

Portiko zemininin mozaik ile kaplı olduğu, alanda yürütülen sondaj ve temizlik çalışmaları kapsamında tespit edilmiştir (**Resim 138**). Mozaik zemin, sadece sondajın güneybatı ve kuzeydoğu uçlarında küçük bir alanda yer almaktadır. Geri kalan bölümün tamamen tahrip olduğu, mozaik zemin altındaki harcın kısmen korunduğu tespit edilmiştir. 1,5 x 2 cm ölçülerindeki tesseraların hepsi gri renkte olmakla birlikte, iri boyutlu taşlar kullanılarak yapılmıştır.

Doğu portikoda rastlanan diğer mozaik zemin, caddenin 235-240 m.'lik bölümünde açığa çıkartılmıştır. Zeminde beyaz tesseralarla oluşturulmuş bir alan ve bunun ortasında kırmızı geometrik motiflerle oluşturulmuş bir desen yer almaktadır (**Resim 139**). Bu desenler içerisinde, birbirini takip eden eşkenar olmayan altıgen motifler arasında birbirinden farklı ebatlarlarda küçük kare süslemeler, krepis yakınlarında ok motifi ile sadece dış kontürü kırmızı tesseralarla belirlenmiş, iç tarafı ise beyaz tesseralar ile örülmüş kalp motifi yer alır. Portikonun bu bölümündeki mozaik zemin ile caddenin 130-135 metrelik bölümünün portiko zemininde çıkan mozaiği karşılaştırmak oldukça güçtür. 130-135 m.'lik bölümde çıkan mozaik zeminin oldukça tahrip olmuş yapısı nedeniyle işlenen motiflerden ziyade sadece tessera boyutlarının birbirine benzerliği üzerinde durulabilir. Her iki zemindeki mozaiğin tessera ölçüleri eşittir.

Mozaik zeminin harç tabakası altında gerçekleştirilen Sond.2a1 (SB5), 2b (SB3), 2d1 (SB22, 23) ve 2d2/19 (SB25)'dan ele geçen seramik buluntuları doğrultusunda, mozaiğin MS 5. yüzyıl sonu içerisinde ya da hemen sonrasında yapılmış olması beklenmektedir[972]. Sondajlardan ele geçen bulguların yanında caddeye ait Tip 6 ve Tip 7 sütun başlıkları

[972]Sond.2d2/19 haricinde sözü edilen diğer sondajlarda mozaik zemin altından gelen malzemenin tamamı MS 5. yüzyıl tarihini vermektedir. Ancak, Sond.2d2/19'da bu tarih, MS 5. yüzyıl sonu – 6. yüzyıl başına kadar çıkmaktadır. Sond. 2d2/19'da mozaik zeminin ve altındaki harç tabanın tahrip olması bu tabakanın steril olmayabileceğini düşündürmekte ve bu noktadan ele geçen malzemenin değerlendirmeye dahil edilmemesi gerektiğini göstermektedir. Bknz.: Tablo 16, 18, 22, 23.

nedeniyle, caddede MS 5. yüzyıl'da (MS 5. yüzyıl 3. çeyreği) yeni bir düzenlemenin gerçekleştirildiği, portiko mozaiğinin de bu yüzyıl içerisinde yapılmış olduğu görülmektedir. Caddedeki bu düzenleme, MS 5. – 7. yüzyıl aralığında Piskoposluk Saray Kompleksi'nde yürütülen imar faaliyetleri ile bağlantılı gerçekleşmiş olabilir.

Mozaik zeminin caddedeki geç dönem düzenlemeleri ile portikoya eklenmesi, zemin altındaki konstrüksiyonun da yeniden elden geçirilmesini gerektirmiştir. Sıkıştırılmış kil tabakanın yanında yuvarlak ve yassı dere taşları ile örülü portiko zemininin 5.37 m. kotundaki birinci evresi, yatay bir düzlemde ve düzenli bir görünümde inşa edilmiştir. Bu evrenin yolun inşası ile birlikte oluşturulduğu, Sond.2/19'da gerçekleştirilen kazılar çerçevesinde kesinleşmiştir. Ancak bu zeminin üzerinde, 5.48 - 5.55 m. kot aralığında yer alan düzensiz ve daha büyük boyutlardaki moloz taşlardan örülü ikinci taş sırası, mozaik zeminin oluşturulmasından önce portiko zeminini yükseltmek ve bir düzlem oluşturulmasını sağlamak amacıyla yerleştirilmiş olmalıdır. Yapılan bu uygulamayla beraber portiko zemini, 5.66 m. kotundaki krepis bloklarının seviyesine getirilmiştir.

Sonraki evrelerde eklenen yeni yapılar nedeniyle caddenin, B Caddesi ile kesiştiği noktadan itibaren 66 m.'lik bölümünde, doğu portikonun iptal edildiği görülür (**Resim 140**). Bu noktadan sonra, olasılıkla aynı imar faaliyetleri kapsamında portikoya ait stylobatların söküldüğü ve sadece krepis bloklarının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Caddedeki son düzenleme ile beraber mimari elemanların krepis bloklarının üzerine yerleştirildiği, kazı çalışmaları sırasında in-situ haliyle açığa çıkartılan sütun kaidelerinden hareketle dile getirilebilir. Krepis blokları üzerinde kurşun yuvaları yer almadığından, kaideler sadece harç ve kurşun eritilerek krepis üzerine oturtulmuştur. Caddede yürütülen kazı çalışmaları neticesinde arşitrav bloklarına ilişkin bir bulguya rastlanmamış olması, caddenin son kullanım evresinde mermer üst yapı elemanlarının yerine ahşap konstrüksiyonun tercih edilmiş olabileceğini göstermektedir. Krepis bloklarının üzerinde kaidelerin oturduğu noktalarda kurşun delikleri ve kurşun kullanılarak sağlanabilecek daha sağlam bir konstrüksiyonun tercih edilmemiş olması, caddenin son evresinde kaidelerin taşıdığı yükün ahşap konstrüksiyon tercihi ile azalmasından kaynaklı olmalıdır.

Portikonun stylobat hattında gerçekleştirilen geç dönem düzenlemelerine ilişkin bulgular, Sond.2c/19'da gerçekleştirilen kazı çalışmaları ile desteklenmiştir. Çalışmalarda stylobat temelinin 5.62-4.65 m. aralığında düzenli bir örgüye sahip olduğu görülmüştür. Ancak temelde, 4.65-3.98 m. seviyesi arasında gelişigüzel yerleştirilen moloz taşlarla yeni bir örgünün oluşturulduğu görülmektedir (**Çizim 31c**). Sond. 2c/19'da saptanan 4.54-3.35 m. aralığındaki tabakalardan ele geçen en geç tarihli seramikler, caddenin inşa süreci ile bağlantılı olmak üzere MS 1. yüzyıla tarihlendirilmektedir (**Tablo 19**)[973]. Ancak, 4.54-5.62 m. kot aralığından ele geçen seramik buluntular geniş bir tarih aralığı vermektedir[974]. 4.65-4.54 m. seviyelerindeki SB12 tabakası ise, stylobat konstrüksiyonundaki geç dönem düzenlemelerinin hangi dönemde gerçekleştirildiğine ilişkin önemli bulgular barındırır. Söz konusu tabakanın üst kotu, stylobat temelindeki geç dönem düzenlemelerinin başladığı seviyedir. Tabakanın altındaki diğer SB'ler ise steril bir şekilde MS 1. yüzyıl tarihini vermektedir. Bu nedenden dolayı SB12'den ele geçen buluntuların verdiği tarih, caddedeki son düzenlemelerle bağlantılı olmalıdır. Doğu portikoda stylobatların sökülmesi, portiko zemininin yükseltilmesi ve stylobat temelinin sağlamlaştırılması işlemleri, SB12 tabakasından ele geçen buluntuların üst tarihi olan MS 5. yüzyıl üçüncü çeyreğinde ya da hemen sonrasında gerçekleşmiş olmalıdır. MS 5-6. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Tip 6 ve 7 sütun başlıkları ve Tip 6 sütun kaideleri de caddede gerçekleştirilen son düzenlemeyle birlikte eklenmiş olmalıdır[975].

2.5.4. Caddenin batısındaki yapılaşmalar

2.5.4.1. *Caddenin batısındaki mekânlar/dükkanlar*

Caddenin batısında bir portiko bulunmamakla beraber bu noktada dükkan olarak kullanıldığı düşünülen mekânlar ve sokaklar yer almaktadır (**Çizim 34**). Her sokak arasında

[973]Sond.2c/19 (SB13-SB20).
[974]Sond.2/19 ve bu sondajın alt birimlerinde sözü edilen seviyelerde ele geçen en erken buluntular, MÖ 2-1. yüzyıl aralığına (Sond.2c, SB11), en geç buluntular ise MS 6. yüzyıla (Sond. 2, SB2) tarihlendirilmektedir.
[975]Tip 6 ve 7 sütun başlıkları için bknz.: 3.1.6. Tip 6 ve 3.1.7. Tip 7. Tip 6 sütun kaideleri için bknz.: 3.3. Sütun kaideleri.

iki, üç ya da dört dükkan olacak şekilde bir düzenlemeye gidilmiştir. Ancak, dükkanlardan bazılarının girişlerinin sonraki evrelerde örülerek kapatıldığı ve aralardaki duvarlar iptal edilerek bir yandaki dükkan ile birleştirildiği düşünülmektedir (**Resim 145**)[976]. Dükkanlarda görülen bu değişikliklerin dönemsel ihtiyaçlar çerçevesinde gerçekleştiği, caddede gerçekleştirilen imar faaliyetlerinden bağımsız olarak ilerlediği düşünülebilir.

Dükkanlarla ilgili bilgiler, içlerinin dolgu toprak ile kaplı olmasından dolayı oldukça sınırlıdır. Birçok mekânın sadece Küçük "c" Caddesi'ndeki giriş bölümleri görülebilmekle birlikte, bazı dükkanların kuzey, güney ve batı duvarları da kısmen yüzeyden takip edilebilmektedir. Söz konusu dükkanların birbirine yakın ölçülere sahip dikdörtgen planda inşa edildikleri ileri sürülebilir. Dükkanların gerisinde ise, konut yapılarının yer aldığı öngörülmektedir[977].

Dükkanların sınırlarını oluşturan duvarlar sadece ilk kata kadar korunmuş olduğu için, bu mekânların Agora'daki kuzeybatı dükkan sırasında[978] ve C1 Caddesi doğu portiko gerisindeki D19 ve D34 Mekânları'nda olduğu gibi ikinci bir kata sahip olup olmadığı tespit edilememiştir[979].

Kazı çalışmaları sonucunda bazı dükkan girişlerinin önlerinde birer basamak yer aldığı tespit edilmiştir. Cadde kotundan yüksekte kalan kapı eşiklerine ve mekâna ulaşım bu basamaklarla sağlanmıştır (**Resim 146**). Bütün dükkanların eşik kotlarının cadde zemini ile hemen hemen aynı olması nedeniyle olasılıkla bu uygulama bütün mekânların girişlerinin önünde yapılmış olmalıdır[980].

Caddenin batısında dükkan sıralarının yanı sıra henüz işlevi tespit edilemeyen yapı gruplarının da yer aldığı görülmektedir. Bu yapılardan ilki, Küçük "c" Caddesi'nin, B Caddesi ile kesişim noktasından itibaren 35.35 m.'lik bölümünde, DP-4 ile DP-6 Sokakları

[976]Caddedeki mekanlardan c-M3, M5, M12, M14-20'nin girişleri açık bir şekilde bırakılmışken, c-M1-2, M4, M6-11 ve c-M13 no'lu mekanların girişleri sonraki bir evrede moloz taşlar ve tuğla ile örülerek kapatılmıştır.
[977]Kazısı A. M. Mansel tarafından gerçekleştirilen DP-11 ve DP-12 sokaklarının arasında kalan insulalarda, iki adet konut yer almaktadır.
[978]Mansel, 1956, **a.g.k.**, 7; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 187; Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 41.
[979]Bknz.: 2.2.5.2. Dükkanlar
[980]Caddede yürütülen kazı çalışmaları sırasında dükkan girişleri önündeki basamaklar, sadece c-M20 ve M21 dükkanların önünde tespit edilebilmiştir.

arasındaki insulalar içerisinde yer almaktadır. Bu noktada mekânın caddeye bakan cephesinde herhangi bir giriş bulunmamakla birlikte, mekâna girişler olasılıkla DP-4 Sokağı üzerinden yapılıyor olmalıdır. Caddeye bakan duvarı üzerinde gözlemlenen diletasyon izleri, yapının dükkan sıralarından sonraki bir dönem aralığında inşa edilmiş olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Yapının inşası sırasında bu noktada yer alması beklenen dükkan sıralarının yanı sıra DP-5 Sokağı da iptal edilmiştir (**Resim 147**)[981]. Burada sözü edilen yapılaşma, DP-3 ve DP-6 Sokakları arasında konuşlandırılan, geniş bir avlusu ile etrafındaki yapı birimlerinden oluşan büyük bir yapı kompleksinin parçası olmalıdır (**Resim 148**).

Batıda yer alan mekânlar arasında, girişi kireç taşı bloklardan oluşturulmuş ve yaklaşık 16.40 m. uzunluğa sahip bir yapı tespit edilmiştir (**Resim 149**). DP-7 ile DP-8 no'lu sokaklar arasındaki insula içerisine inşa edilen yapının, kuzeybatı cephesindeki sınırları ise dolgu toprak altında kaldığından görülememiştir. Kireçtaşı bloklar kullanılarak oluşturulmuş üç adet eşik taşı, yapıya girişlerin birden fazla noktadan sağlandığını göstermektedir. Kireç taşı bloklarla oluşturulmuş taş sırasının üzerine sonraki bir evrede c-M5 ve c-M4 mekânları/dükkanları inşa edilmiştir. Böylece caddede gerçekleştirilen yeni düzenleme ile birlikte yapının işlevinin sona erdiği görülür.

2.5.4.2. *Caddenin batısındaki yol ağı sistemi*

Küçük "c" ve C1 Caddeleri arasındaki bölge, kentteki sokak sistemlerinin algılanabilmesi adına önemlidir. Söz konusu alan, tamamen dolgu toprak altında kalmış olup, bu noktadaki kalıntılar yüzeyden de olsa kısmen takip edilebilmektedir. Alandaki mevcut kalıntılardan ve Küçük "c" Caddesi'nde yürütülen kazı çalışmalarında açığa çıkartılan bulgulardan yola çıkarak, bu noktadaki sokak sistemlerine ilişkin önemli sonuçlar elde edilmiştir (**Resim 148, Plan 54, Çizim 34**).

Sokaklar, Küçük "c" Caddesi'nin batı cephesinde, birbirine yaklaşık olarak 16.50 m. aralıklarla konumlandırılmıştır (**Plan 54**). Bu sokaklar, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda

[981]Resim 139'de DP-5 Sokağı'nın Küçük c Caddesi'ne açılan bölümünün düzgün kesim kum taşı bloklar ve tuğlalarla örülerek kapatıldığı görülmektedir.

uzanmakta ve C1 Caddesi'ne bağlanmaktadır. Küçük "c" ve C1 Caddeleri arasındaki bölgede yer alan on yedi sokaktan sadece yedi tanesi, iki cadde arasında doğrudan ulaşıma sahiptir. Geri kalan sokaklar, bölgedeki yeni yapılaşmayla birlikte ya kesintiye uğramış ya da iptal edilmiştir. C1 Caddesi'nin doğu portikosu gerisinden başlayan DP-1 Sokağı (?), bir duvar ile örülerek kapatılmış ve bir mekâna dönüştürülmüştür. Benzer bir durum DP-2 Sokağı için de geçerli olmalıdır. Söz konusu sokağın doğrultusu takip edildiğinde B Caddesi'ne ulaşıyor olması gerekmektedir. Ancak B Caddesi'nin batı portikosu gerisinde bu sokağa ilişkin bir ize rastlanmamıştır. Olasılıkla DP-2 Sokağı da bir noktadan sonra iptal edilerek, bu noktadaki yapılaşmanın içerisine dahil edilmiş olmalıdır (**Plan 54**). DP-3 ve DP-5 Sokakları'nın arasındaki alanın tam ortasında oldukça büyük bir yapı kompleksi bulunmaktadır (**Resim 148**). Daha önce sözü edilen, Küçük "c" Caddesi'nin batı cephesinde yer alan ve DP-4 ile DP-6 Sokakları arasındaki insulalar üzerinde inşa edilen yapının da, sözü edilen kompleks ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Kompleksin inşası ile birlikte DP-3, DP-4 ve DP- 5 Sokakları'nın iptal edildiği görülmektedir. Ancak DP-4 Sokağı'nın sadece kompleks sınırları içerisinde kalan bölümlerinin iptal edildiği, Küçük "c" Caddesi'ne açılan bölümüne ise dokunulmadığı anlaşılmaktadır. Böylece, Küçük "c" ve B Caddeleri'nin kesiştiği noktada başlayan DP-4 Sokağı, komplekse ulaşım sağlamak amacıyla işlevini sürdürmüş olmalıdır (**Plan 54**).

Küçük "c" ve C1 Caddeleri'nin arasında kalan bölgenin güney ucundaki sokak sistemlerinde ise, MS 2. yüzyıl ile beraber yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Küçük "c" Caddesi'nden başlayıp kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan DP-13 ve DP-17 aralığındaki sokaklar kuzeybatıda, agoranın inşası ile beraber kesintiye uğramaktadır (**Resim 148, Plan 54**). Tiyatro ile birlikte bir kompleks olarak MS 2. yüzyılın ilk yarısı içerisinde inşa edilen Agora[982] nedeniyle, bu noktada sözü edilen sokakların C1 Caddesi ile ilişkisi kesilmiştir. Bu dönem itibariyle sokakların artık agoraya hizmet ettiği düşünülmektedir. Agoraya bakan ucunda yer alan eşik taşı nedeniyle DP-17 Sokağı'nın bu noktada sona erdiği ve bir dönem agoraya ulaşım için kullanıldığı açıkça görülmektedir. Ancak DP-13 ve DP-16 aralığındaki diğer sokakların bir kısmı agoranın kuzeydoğu dükkan

[982]Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 97-113, Mansel, 1978, **a.g.k.**, 149-167.

sırasının gerisinde, diğer kısmı ise yine agoranın güneydoğu portikosu gerisinde sonraki bir evrede inşa edilen çevre duvarının dışında sona ermiş olmalıdır[983].

DP-11 ile DP-12 Sokakları arasında ulaşım sağlayan c2-1 Sokağı ise, kuzeydoğu – güneybatı doğrultuludur. Alanın geri kalan bölümlerinde yer alan yüksek dolgu tabakası nedeniyle, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan diğer sokakların tespiti yapılamamıştır. Ancak, alanı kuzeydoğuda sınırlandıran B Caddesi'nin batı portikosu gerisinde bir sokak izine rastlanmamış olması dikkat çekicidir. Kent içerisinde bu doğrultuya sahip çok az sokak günümüze kadar korunagelmiştir. Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit alanı içerisindeki parsellerde yürütülen çalışmalarda bu doğrultuda uzanan sokaklara az da olsa rastlanılmış olsa da, bu sokaklar sonraki evrelerde iptal edilerek, üzerine yeni yapılar inşa edilmiştir[984].

2.5.5. Caddenin doğusundaki yapılaşmalar

2.5.5.1. Caddenin doğusundaki mekânlar

Caddenin doğusunun bütününde Piskoposluk Sarayı Kompleksi yer almaktadır. Kompleksin sınırlarını, alanın kumul içerisinde kalmasından dolayı kesin bir şekilde tespit etmek güç olsa da, günümüzde yürütülen çalışmalar neticesinde kompleksin doğuda Küçük "c" Caddesi, batıda kara surları, güneyde ise Küçük "b" Caddesi arasında kalan bölümde yer aldığı anlaşılmıştır.

Mansel, Piskoposluk Sarayı'nın MS 5. yüzyılda inşa edildiğini, ancak sarayda yapılan eklemelerin MS 9. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar devam ettiğinden söz etmektedir[985].

---

[983]Öztekin, 2017, **a.g.k.**, 38.

[984]804 Ada 3, 4 ve 5 no'lu parsellerde yürütülen çalışmalarda kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu bir sokağın izlerine rastlanmıştır. Sokak, yaklaşık 9.30 m. kadar takip edilebilmektedir. Kuzey duvarı önünde sokağa ait kanal, kapak taşları ile birlikte iyi durumda günümüze kadar gelmiştir. Sözü edilen parsellerde açığa çıkartılan konuta ait bir mekan, kuzeydoğuda sokağı sınırlandırmaktadır. Konuta giriş için bir ön avlu niteliğinde olan mekanın inşası ile beraber, sokağın bu noktadan itibaren iptal edildiği görülmektedir.

[985]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 284. Yıldırım, Piskoposluk Sarayı'ndaki mekanlardan Piskoposluk Sarayı Kilisesi için MS 4. yüzyıl sonu ya da en geç MS 5. yüzyıl başları, vaftizhane için MS 5. yüzyıl başları, trikonkhos planlı

Kompleksin son kullanımına ilişkin en net bulgular ise P1-3 ile P1-4 arasında kalan insula içerisinde yer alan iki yapı evresine sahip kilisede yürütülen çalışmalarda rastlanmaktadır. Kilisede yürütülen kazı çalışmaları sonucunda yapının ilk evresi, MS 7. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir[986]. Ancak sonraki evrede mevcut yapının üzerine inşa edilen Haç Planlı Kilise olarak adlandırılan yapının, plan tipi nedeniyle Ortaçağ örneklerine yakınlık gösterdiği ileri sürülmektedir[987].

Caddenin B Caddesi ile birleşim noktasından itibaren ilk 66 m.'lik bölümünde, birkaç mekândan oluşan bir yapı kompleksi yer almaktadır (**Resim 150, Çizim 35**). Bu kompleksin içi tamamen dolgu toprak ile dolu olduğu için yapının işlevi kesin olarak saptanamamıştır. Ancak, yapının ön cephesinde yer alan eklemelerin yanında künk sisteminin ve kalın pembe bir sıvanın kullanılmış olması, bu yapının su ile ilgili bir işlevinin olduğunu göstermektedir. Yapının Küçük "c" Caddesi'ne bakan bölümünün sonradan inşa edilen ek duvarlarla desteklendiği görülmektedir. Sonradan eklenen duvarlardan birinin üzerinde yer alan künk izleri nedeniyle bu duvarın, yapı duvarını desteklemenin yanında suyun taşınması amacıyla da kullanıldığını göstermektedir (**Resim 150**). Benzer olarak suyun taşınması için kullanılan künk izlerine yapının Küçük "c" Caddesi'ne bakan yüzünde birçok noktada görmek mümkündür. Duvar cephesinde yer alan künk delikleri mekân içerisindeki depolanan suyun dışarıya taşınmasını sağlamaktadır. Künk deliklerinin bulunduğu noktadan itibaren doksan derecelik bir açıyla cadde zeminin altına ulaşan künklerin, cadde boyunca devam ettiği anlaşılmıştır[988]. Bunun yanı sıra duvar cephesinin üst kotlarında yatay bir şekilde uzanan başka bir künk sırasının daha yuva izlerine rastlanmıştır. Mekân duvarının güney ucunda gözlemlenen tahribat nedeniyle künk izlerinin bu noktadaki akıbeti saptanamamıştır. Yapının caddeye bakan duvarında takip edilebilen su tertibatı izleri ile duvar yüzeyinde gözlemlenen kalın pembe sıva, burasının sarnıç (?) olarak işlev görmüş olabileceğini

yapı için MS 5. yüzyıl başlarında inşa edildiğine yönelik öneriler getirmiştir (Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 120, 131, 133) .

[986]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 154; Yıldırım, 2017, **a.g.k.**, 432; Pülz ve Profant, 2021, **a.g.k.**, 188-189.

[987]Pülz ve Profant 2021, **a.g.k.**, 189.

[988]5.02 m. kotunda, sondajın doğusunu oluşturan batı mekan duvarının hemen önünde bir künk sırası ortaya çıkartılmıştır. Sond.1/19'da döşeme taşları ve künk sırasının arasında yer alan tabakadan gelen seramik buluntularının MS 6. yüzyıl sonu 7. yüzyıl başına tarihlendirilmesi (Bknz.: Tablo 14), bu künklerin bahsi geçen tarih aralığında yenilenmiş olabileceğini düşündürmektedir.

düşündürmektedir. Sarnıcın (?) Piskoposluk Saray Kompleksi'nin bir parçası olduğu ve MS 5-7. yüzyıl aralığındaki bir süreç içerisinde caddedeki yerini aldığı düşünülmektedir.

Sarnıcın (?) güney ucunda trikonkhos plana sahip bir ek mekân yer almaktadır. Bu yapının içerisi de yine dolgu toprak ve ağaçlarla kaplı olduğundan, sarnıç (?) ile ortak bir işlevi olup olmadığı kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak, trikonkhos planlı mekânın caddeye bakan cephesinde pembe sıvanın, yapının sona erdiği noktaya kadar uygulanmış olması, bu mekânın da olasılıkla ortak bir amaçla inşa edildiğini ya da yapıya sonradan dahil edildiğini düşündürmektedir.

Caddenin doğu portikosu gerisinde konumlanan ve tespiti yapılabilen diğer yapı, B Caddesi'nden itibaren caddenin 130-135 metrelik birimindeki eksedradır (**Resim 151, Plan 33b**). Yarım daire planlı eksedra, büyük boyutlu kum taşı, konglomera ve kireç taşı bloklarla oluşturulmuş örgüye sahiptir. Eksedranın ilk evresine ait olduğu düşünülen 5.56 m. kotunda tespit edilen mermer döşeme, büyük oranda tahrip olmasına rağmen altındaki harç iyi durumda korunmuş bir şekilde Sond.2f1'de ortaya çıkartılmıştır. Bu zeminin hemen altındaki katmana denk gelen SB39'dan ele geçen seramik buluntular, yapıyı MS 1. yüzyıl sonu – MS 2. yüzyıl başı arasına tarihlendirmektedir (**Çizim 33a, Tablo 25**). Eksedranın caddeyi kullanan ziyaretçiler için bir dinlenme alanı olarak kullanıldığı ya da heykellerle süslü bir fasada sahip anıt niteliğinde işleve sahip olduğu düşünülmektedir.

Eksedranın MS 5. yüzyılda ya da sonrasında Piskoposluk Sarayı Bölgesi içerisinde kalmasından dolayı, yeniden elden geçirildiği ya da işlevinin değiştirildiği görülmektedir. Eksedradaki düzenlemeler burasının sonradan bir çeşme ya da havuza dönüştürüldüğüne ilişkin bulgular sunmaktadır. Bu evrede, yapının zemini portikoda yer alan mozaik zemini (5.80 m.) ile aynı kota denk gelecek şekilde yükseltilmiş (5.84 m.) ve suyun geçirgenliğini önleyecek tuğlalar ile kalın bir harç tabakası kullanılarak oluşturulmuştur. Eksedra duvarının iç yüzüne bronz kenetlerle tutturulmuş mermer plakalar yerleştirilmiş ve bu plakaların zemin ile birleşim noktaları yine geçirgenliği önleyecek şekilde kalın bir sıva ile kapatılmıştır (**Resim 152**). Mermer plakaların eksedranın apsidal duvarı boyunca devam ettiği, duvar üzerinde yer alan kenet deliklerinden anlaşılmaktadır. Ancak, suyun geçirgenliğini önlemek

amacıyla oluşturulan tuğla zeminin, eksedranın bütününde devam edip etmediği zeminin büyük oranda bozulmuş olması nedeniyle anlaşılamamıştır[989].

Eksedranın merkezine yakın bir noktada daha sonradan örülerek kapatıldığı anlaşılan iki adet niş? bulunmaktadır (**Resim 153**). Bu nişlerin ne amaçla kullanıldığı ya da neden kapatılmış olabileceğine ilişkin net bir düşünce şu an için yoktur. Yapının ikinci evresinde su ile ilişkili bir kullanıma sahip olduğu, nişlerin de bu noktaya su sağlayan künkler için oluşturulmuş olabileceği düşünülmesine karşın nişte gerçekleştirilen temizlik çalışmalarında böylesi bir duruma işaret eden bulguya rastlanılmamıştır. Ancak, eksedranın kuzeydoğusunda ve doğusunda yer alan Piskoposluk Sarayı Kompleksi içerisindeki yapıların duvarlarında izlenen künk izleri, suyun bu noktadan eksedraya ulaştırılmış olabileceğine dair bulgular sunmaktadır[990]. Mevcut arkeolojik bulgular yapının çeşme amaçlı kullanılmış olabileceği ihtimalini kuvvetlendirse de mekânın ön cephesinde, plan olarak benzerlikler sunan Ephesos Arkadiane Caddesi'ndeki[991] eksedra da olduğu gibi parapetlerle çevrili bir havuz tespit edilememiştir[992].

[989]Eksedra içerisinde zeminin ve mermer plakaların tek korunduğu bölüm yapının kuzeybatı köşesinde yer almaktadır.

[990]Eksedranın doğusunda yer alan Piskoposluk Saray Kompleksi'ne bağlı birimlerin duvarlarından künklerin taşındığı, duvar yüzeylerinde künkler için oluşturulmuş oyuklardan anlaşılmaktadır. Ancak, sözü edilen birimler ile eksedra arasında kalan bölümün tahrip olmasından dolayı, künklerin eksedraya su taşıyıp taşımadıkları kesin olarak saptanamamıştır.

[991]Ephesos Arkadiane Caddesi'ndeki eksedranın, ilk inşa evresi Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Ancak ilk evredeki yapının işlevine dair bir bulgunun henüz olmadığı, yapının ön cephesinin parapetlerle kapatılıp havuza dönüştürülmesinin ise, İmparator Arkadius Dönemi'nde gerçekleştirilmiş olduğu düşünülmektedir. R. Heberdey (1902). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos V. *Jahreschefre des sterreichischen archäologischen Instituts*, (3), s. 59-61; J. Keil (1964). *Führer durch Ephesos. Ein Führer durch die Ruinenstätte und ihre Geschichte*, Wien: Östereichisches archäologisches Institut, s. 82; C. Foss (1979). *Ephesus after Antiquity: A Late antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 59; J. Richard (2012). *Water for the City, Fountains for the people: Monumental fountains in the Roman East: an Archaeological Study of Water Management, Studies in Eastern Mediterranean Archaeology 9*, Turnhout: Brepols Publishers, s. 265.

[992]Eksedrada yer alan nişler sonradan kapatılmış oldukları için zeminlerinde heykellerin sergilendiğine dair izleri görmek mümkün olmamıştır. Ayrıca, iç ve dış duvar üzerinde de söz konusu izler yer almamaktadır. Bu nedenle Side örneğini, Hellenistik Dönem örnekleri içerisinde Kaunos'taki Neophoron, Boiskos ve Apollonides Eksedraları, Roma Dönemi örnekleri içerisinde ise Labraunda'daki Demetrios Eksedrası gibi heykellerle donatılmış oturma/dinlenme alanları ile karşılaştırmak şu an için güçtür. U. Çörtük (2012). *Kaunos Liman Agorası Anıtları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 45-60; F. Tobin (2014). Appendix: The exedra Demetrios, son of Python, at Labraunda, *Oppuscula 7*, s. 54-59.

2.5.5.2. *Caddenin doğusundaki yol ağı sistemi*

Caddenin doğusunda Piskoposluk Sarayı ve bu saraya bağlı mekânlar yer almaktadır. Kent geneli üzerinden değerlendirildiğinde kompleksin doğrultusu MS 1. yüzyıl kadastrosundan farklı olarak kuzey-güney doğrultulu olacak şekilde inşa edilmiştir. Komplekse ait sokak sistemleri ise, bu doğrultuya sadık kalacak şekilde kuzey-güney ya da doğu-batı yönlerinde oluşturulmuştur.

Piskoposluk Saray Kompleksi'nin inşası ile beraber Küçük "c" Caddesi'ne ulaşım sadece P1-2, P1-3 ve P1-4 olarak tarafımızdan nitelendirilen üç sokak ile sağlanmaktadır. Sokakların caddeye açıldıkları bölümlerde krepis bloklarının yer almadığı ve bu noktalardan direk olarak caddeye bağlandıkları görülür. P1-1 Sokağı'nın ise, ilk inşa edildiği evrede Küçük "c" Caddesi ile bağlantısı bulunmasına rağmen, daha sonra caddenin doğusundaki düzenlemeler ile birlikte bu bağlantının kesildiği anlaşılmaktadır[993]. Caddenin batısındaki sokaklardan farklı olarak doğudaki sokaklar, doğu-batı doğrultusunda inşa edilmiştir. Piskoposluk Sarayı Kompleksi içerisinde yer alan kuzey-güney doğrultulu sokaklar ise, P2-1, P2-2 ve P2-3 olarak isimlendirilmiştir (**Plan 54**). Kompleksin inşası ile beraber yapılmış olması muhtemel bu sokakların en erken MS 5. yüzyıldan itibaren burada yer alması gerekmektedir.

P1-2, P1-3 ve P1-4 Sokakları, P2-3 Sokağı'ndan başlayıp, doğu-batı doğrultusunda Küçük "c" Caddesi'ne uzanmaktadır. Uzunlukları 52-115 m. aralığında değişen sokakların genişlikleri ise yaklaşık 3.80 m.'dir. Söz konusu genişlikleri ile kompleks içerisindeki sokaklar, kent genelindeki örneklerinden daha geniş ölçülere sahiptir. Kuzey-güney doğrultulu uzanan sokaklar ise, P2-1, P2-2, P2-3 ve P2-4'tür. Bu sokaklar içerisinde P2-4'ün kompleks sınırları içerisinde kalıp kalmadığı, doğuda saray sınırlarının kesin bir şekilde algılanamamasından dolayı anlaşılamamaktadır.

[993]Sokağın Küçü "c" Caddesi ile birleşmesi gereken noktada, olasılıkla MS 5. yüzyılda ya da sonrasında gerçekleştirilen düzenlemeler ile sokağın iptal edildiği görülmektedir. Bu alanın tamamen dolgu toprak ile dolu olması nedeniyle sokağın akıbetini tespit edebilmek mümkün olmamıştır.

P2-1 Sokağı kuzeyde, P1-4 Sokağı'nın Küçük "c" Caddesi ile birleştiği noktadan yaklaşık 2 m. sonra başlamakta ve güneyde Küçük "b" Caddesi'nde son bulmaktadır. P2-1, yaklaşık 43 m.'lik uzunluğu ile kuzey-güney doğrultulu sokaklar arasındaki en kısa sokaktır. Haç planlı kilisenin bulunduğu insulayı kuzeyde sınırlandıran sokaklardan biri olan P2-2 Sokağı, Küçük "c" Caddesi'nin 135-140 metresinde kompleksin caddeye bakan yüzünde yer alan eksedranın güneydoğusundan başlayıp, Küçük "b" Caddesi'nde son bulmaktadır. Kompleks sınırları içerisinde yer aldığı kesin olarak bilinen son sokak ise, P2-3'tür. Bu sokak, B Caddesi'nin sonunda konumlanan propylonun (?) güneyinden başlamakta ve Küçük "b" Caddesi'nde son bulmaktadır. Sokak, doğrultusu bakımından B Caddesi'nin devamı niteliğindedir. Bu noktada B Caddesi'nin sonradan daraltıldığı ve P2-1'in, kompleksin inşası ile birlikte oluşturulmuş bir düzenlemenin sonucu olabileceği akla gelmektedir.

Piskoposluk Sarayı Kompleksi inşa edilmeden önce alandaki ulaşım ağları ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Küçük "c" Caddesi'nde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında caddenin 0-66 metre aralığında, birbirine yaklaşık 9.50 – 10 m.'lik mesafelerle yerleştirilmiş ve caddenin doğusundaki yapılaşmaya doğru uzanan üç adet kanalın varlığı, bu noktalarda birer sokağın (?) yer alıyor olabileceğine işaret etmektedir[994]. Ancak sokakların (?) doğudaki izleri, MS 5-7. yüzyıl aralığında inşa edildiği düşünülen sarnıcın (?) altında kalmasından dolayı takip edilememektedir. Kompleks inşa edilmeden önce kentin genelinde olduğu gibi benzer doğrultulara sahip bir ulaşım ağının bu noktada yer alıyor olması beklenmektedir.

[994]Piskoposluk Sarayı Kompleksi'nin inşasından önce bölgedeki muhtemel yerleşime dair bulgular için bknz.: 2.1.5.4. Piskoposluk Sarayı Kompleksi/Bölgesi.

2.6. Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi

Tiyatro'nun güneyinde yer alan Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi[995], C2 Caddesi'nden Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne[996] ulaşım sağlamaktadır. Cadde günümüzde bütünüyle toprak altında yer almaktadır. Bundan dolayı günümüze kadar kentte çalışmalar yürüten araştırmacılar tarafından caddenin varlığına ilişkin bir bilgi verilmemiştir.

Caddenin varlığı, Tiyatro'nun güneyinde konumlanan iki açıklıklı Tak[997] ve Hamam-Gymnasium Kompleksi palestrasının güneybatı köşesinde yer alan giriş ile açıklanabilir[998]. Söz konusu yapıların birer ulaşım ağının parçası olduğu ve C2 Caddesi'nden başlayıp Hamam-Gymnasium Kompleksi'nde son bulan bir cadde üzerinde yer aldıkları görülür. Rotası göz önünde bulundurulduğunda caddenin kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzandığı ve kısmen de olsa kentteki MS 1. yüzyıl yol sistemleri ile uyumlu bir doğrultuda inşa edildiği anlaşılmaktadır (**Plan 51**).

Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi'nin uzunluğu yaklaşık olarak 230 m.'dir. Genişliğini tespit etmek ise mevcut durumda mümkün olmamıştır. Ancak, Tiyatro'nun güneyindeki iki açıklıklı Tak'ın bir açıklığından diğerine kadar olan genişliğinin yaklaşık 12.50 m. olması, caddenin genişliği için bir fikir vermektedir. Bu durum caddenin genişliğinin 11.50-12.50 m. aralığında olması gerektiğini göstermektedir. Bu değerlerle

[995]Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi tarafımızdan isimlendirilmiş olup, kentle ilgili daha önce yürütülen çalışmalarda caddenin varlığına ilişkin kısa bilgiler verilmiş olmasına rağmen bu çalışmaya kadar detaylı bir şekilde incelenmemiştir.

[996]Mansel, 1950b, **a.g.k.**, 683: Mansel, 1951b, **a.g.k.**, 305; Mansel, 1952a, **a.g.k.**, 435; Mansel, 1952b, 220-221, Res. 17-18; Mansel, 1958b **a.g.k.**, 57-66, Abb. 18-26; Mansel, 1963a, **a.g.k**, 109-121; Mansel, 1967, **a.g.k.,** 20; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 169; Yurtsever, 2017b, **a.g.k.**, 443, 444; Soykal-Alanyalı, 2017a, **a.g.k.,** 444, 445; Alanyalı ve Öztekin 2018a, **a.g.k.,** 103, 104; Alanyalı ve Öztekin, 2018b, 427, 428*;* Yurtsever, 2018a, 432, 433; Yurtsever, 2018b, 109; Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2019a, **a.g.k.,** 485, 486; Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2019b, **a.g.k.,** 1-3; Yurtsever, 2019, **a.g.k.,** *M Yapısı*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Yurtsever 2021, **a.g.k.,** *Side Antik Kenti Araştırmaları 1, Side Gymnasiumu (M Yapısı), Mimari Araştırmalar ve Araştırmaların Sonuçları.* İstanbul: Ege Yayınları; Soykal-Alanyalı, Akış ve Doğan 2022, **a.g.k.,** 198.

[997]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 225.

[998]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 169; Yurtsever, 2021, **a.g.k.**, 46, 47.

birlikte caddenin genişliğinin kentteki ana ulaşım arterleri ile yakın ölçülerde olduğu anlaşılmaktadır.

Caddenin güneydoğu ucunda Attius Philippus Suru bedeninden Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne ulaşım sağlayan bir kapı yer alır[999]. Surun ve kapının doğusu ile batısı arasında yaklaşık 4 m.'lik bir kot farkı bulunduğundan, söz konusu kot farkının rampa ya da merdivenler ile giderilmiş olması gerektiği ve caddenin bu şekilde palaestraya ait girişe ulaşım sağladığı öngörülmektedir[1000].

Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi ile ilgili günümüze kadar direk olarak bir çalışma gerçekleştirilmemiş olmasına rağmen, iki açıklıklı Tak önünde yürütülen çalışmalar, caddede ve caddeye ait birimlerde gerçekleştirilmiş imar faaliyetlerine ilişkin izler taşır[1001]. Burada yürütülen çalışmalarda, Tak'ın profilli ayağının 11.32 m. kotunda düzgün bir örgü sisteminin üzerine oturtulduğu ve caddenin sonradan sökülen zemininin de 11.45 m. seviyelerinde olması gerektiği anlaşılmıştır. Bu seviyenin altında ise sonraki dönemlerde bu noktada gerçekleştirilen uygulamalarla birlikte stratigrafinin tamamen bozulduğu görülmüştür[1002].

MS 5. yüzyıla gelindiğinde, alanda yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve 11.83 m. seviyesinde yeni bir zemin oluşturulmuştur. Bu zeminin ise MS 6. yüzyılın ikinci yarısında ya da en geç MS 7. yüzyılın başında kullanımının sona erdiği anlaşılmıştır[1003].

MS 5. yüzyılda gerçekleştirilen düzenlemeler Tak'ın mimari yapısında da gözlemlenebilmektedir. Tak, üç paye arasında konuşlandırılmış iki açıklıktan oluşmaktadır (**Resim 154a-c**). Güneyde yer alan ilk ayak yaklaşık 4.50 m. ortadaki 2.70 m., Tiyatro'ya yaslanan son ayak ise 1.30 m. genişliğindedir (**Çizim 36**). Bu nedenden dolayı yapının cephe düzenlemesi simetrik bir görünümden uzaktır. Bu duruma etki eden bir diğer unsur ise

[999]Peschlow, 2010, **a.g.k.**, Abb. 3-4, 67.
[1000]Cadde ile propylon arasındaki alanda yürütülecek kazı çalışmaları ile beraber her iki mimari ögenin birbiri ile olan ilişkisine yönelik somut bulgulara ulaşılacaktır. Ancak mevcut durumda caddenin söz konusu bölümü ile ilgili veriler, buradaki düzenlemeye ilişkin düşüncelerimizi tahminden öteye götürmemektedir.
[1001]Alanyalı ve Şen, 2010, **a.g.k.**, 439; Soykal-Alanyalı, Alanyalı, Şen, 2010, **a.g.k.**, 96-97.
[1002]Tabakadan ele geçen seramik buluntuları MS 3. yüzyıla (MS 3. yüzyıl sonuna?) işaret etse de tabakalanmanın steril olmaması nedeniyle caddenin inşa süreci ile direk olarak ilişki kurulamamaktadır.
[1003]Alanyalı ve Şen, 2010, **a.g.k.**, 439; Soykal-Alanyalı, Alanyalı, Şen, 2010, **a.g.k.**, 96-97.

açıklıkların tasarımıyla ilişkilidir. Güneydeki açıklıkta kemerin yüksek tutulduğu, kuzeydeki örnekte ise daha yayvan ve geniş tasarlandığı görülmektedir[1004]. Ayrıca, kuzeydeki kemere ait yastık taşları, güneydeki örneğe göre yaklaşık 0.80 m. daha yüksekte kalmaktadır. Yapının örgüsünde ise alt kotlarda büyük boyutlu kum taşı ve travertenin yanında devşirme malzemelerin kullanıldığı, derz aralarına ise tuğla ve kiremit kırıklarının yerleştirildiği görülmektedir. Yapının, kemer seviyesinin üzerinde kalan duvar örgüsünde ise yer yer küçük boyutlu moloz taşlar tercih edilmiştir.

Tiyatro'nun fil ayağına yaslandırılan, Tak'ın Tiyatro'dan daha sonraki bir evrede inşa edildiği açıktır. Kentin "Bizans Dönemi Dini Mimarisine" yönelik çalışmalar yürüten Yıldırım, Tak'ın, MS 5.-6. yüzyıllarda Tiyatro'da gerçekleştirilen onarım faaliyetleri kapsamında inşa edildiğini öne sürmektedir[1005]. Tasarımının yanı sıra örgü sisteminde kullanılan malzemeler de, yapının bu dönemler arasında inşa edilmiş olduğunu destekler niteliktedir. Ancak Tak'ın inşa edildikten sonra da bir onarım geçirdiği, özellikle güney kemer üzerinde belirli bölümlerde tadilat amaçlı kullanılan küçük boyutlu moloz taşlar nedeniyle dile getirilebilir. Ayrıca, kuzey ve güney kemerlerin tasarımlarındaki farklılıklar nedeniyle sonraki evrelerde, özellikle kuzey kemerin tamamen sökülerek yeniden inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Tak yapısında gerçekleştirilen kazı çalışmaları ve mimari özellikleri caddenin zaman içerisindeki dönüşümüne dair izler taşısa da ilk inşa evresine ilişkin somut bir bulgu barındırmamaktadır. Ancak caddenin kent içerisindeki konumu, doğrultusu ve ulaşım sağladığı birim göz önünde bulundurulduğunda inşasının MS 2. yüzyıl içerisinde Hamam-Gymnasium Kompleksi ile birlikte ya da hemen sonrasında gerçekleştiği açıktır[1006]. MS 5. yüzyılla beraber komplekstekı imar faaliyetleri ile birlikte[1007] caddenin de bu süreçte

[1004]Güneydeki açıklığın genişliği 3.80 m., kuzeydeki ise 4.10 m.'dir.
[1005]Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 223. MS 5.-6. yüzyıllarda Tiyatro'daki onarım ve düzenlemeler için bknz.: 2.2.5.3. Agora-Tiyatro Kompleksi bölümü.
[1006]Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin inşa sürecine ilişkin bilgiler için bknz.: Mansel, 1963a, **a.g.k.**, 109-121; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 169; Alanyalı ve Öztekin, 2018a, **a.g.k.**, 103-105; Yurtsever, 2019, **a.g.k.**, 23-36; Yurtsever, 2021, **a.g.k.**, 5-14.
[1007]Alanyalı ve Öztekin 2018a, **a.g.k.,** 103; H. S. Alanyalı ve S. Erkoç (2018a). Heykeltraşlık Eserler. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", ANMED (16), s. 105-107; J. Nollé (2018a), Epigrafi Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", ANMED (16), s. 105-107; Nollé, 2018b, **a.g.k.,** 429,430.

önemini uzunca bir süre koruduğu anlaşılmaktadır. Komplekste yaşanan Geç Antikçağdaki dönüşüm, aynı zamanda caddeye de tesir etmiş olmalıdır. Ancak caddeye ait izler yüzeyde görülemediğinden, bu dönemde gerçekleştirilmiş olabilecek düzenlemeleri tespit etmek mümkün olmamıştır.

2.7. Liman Agorası Caddesi

Liman Agorası Caddesi[1008], C2 Caddesi'nden başlayıp yaklaşık 100 m. batıdaki Liman Agorası'nda son bulan kentin ana arterlerinden biridir (**Plan 52**). Cadde günümüzde modern yerleşimin altında kalmaktadır[1009]. Ancak Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde 818 ada 2 parselde yürütülen kazı çalışmalarında[1010], caddenin C2 Caddesi ile kesiştiği bölümü açığa çıkartılmıştır (**Resim 155**). Modern yerleşim altında kaldığından cadde büyük oranda tahrip olmuş durumda olmasına karşın, caddeye ait birimler kısmen de olsa tespit edilebilmiştir.

Caddenin batı portikosu 4.20 m. genişliğe sahiptir. Zeminin mozaik ile kaplı olduğu, alanda yürütülen çalışmalar esnasında tespit edilen kısmen korunmuş harçlar üzerindeki tesseralar sayesinde dile getirilebilir. Mozaikler büyük oranda tahrip olduğundan, üzerlerindeki motiflere ilişkin bir bulguya rastlanılmamıştır. Portikoya ait 0.70 m. genişliğinde ve 7.40 m. kotundaki stylobat blokları altında ise bir krepis sırası bulunmamakta, 7.34-7.24 m. seviyeleri arasındaki caddeye ulaşım direk olarak stylobatlar üzerinden sağlanmaktadır (**Resim 156**). Stylobat blokları üzerinde *in-situ* haliyle ele geçen Tip 3 attik-ion kaideleri ile portiko içerisine devrilmiş bir şekilde açığa çıkartılan Tip 1b sütun gövdeleri yer almaktadır. Ayrıca, parselde yürütülen çalışmalarda söz konusu mimari öğelerle uyumlu iki adet ion sütun başlığı ele geçmiştir.

Caddenin doğusunda ise bir portiko sırası mevcut durumda tespit edilememiştir (**Resim 156**). Bu noktada, portikonun önünde yer alması muhtemel bir kanal sırası cadde doğrultusu boyunca uzanmaktadır[1011]. Ancak kanalın gerisinde, sonraki evrelerde inşa edildiği anlaşılan mekanlar nedeniyle caddenin parsel içerisinde kalan bölümünde doğu

[1008]Caddenin ismi tarafımızdan, C2 Caddesi üzerinden ulaşım sağladığı Liman Agorası nedeniyle verilmiştir.
[1009]Liman Agorası Caddesi 818 ada 2, 817 ada 5, 816 ada 1 ve 3 parsellerin altında kalmaktadır. Bu parseller içerisinde 818 ada 2 ve 816 ada 1 parselde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları yürütülen parseller içerisinde ise caddeye ait kalıntılara sadece 818 ada 2 parsel de rastlanmıştır. 816 ada 1 parselde caddenin Liman Agorası'na açılan bölümü olasılıkla modern yapılaşma sırasında tamamen tahrip edilmiştir.
[1010]818 ada 2 parselde yürütülen kazı çalışmaları Side Müze Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda emeği geçen başta Side Müze Müdürü Güner Kozdere olmak üzere, Uzman Arkeolog Cihan Salman, Emine Fersiz ve Serbest Arkeolog Erkan Çiftçi'ye teşekkürlerimi sunarım.
[1011]Kanalın doğrultusu, batı portiko ile paralel bir konumda uzanmaktadır. Bu nedenle caddenin ilk inşa evresinde doğu portikonun, sözü edilen kanal sırasının hemen doğu bitişiğinde yer alması beklenmektedir.

portiko iptal edilmiştir. C2 Caddesi ile uyumlu doğrultuya sahip mekanların ise ilk inşa süreçlerinin caddenin inşası ile paralel bir şekilde geliştiği ve birer dükkan olarak işlev gördüğü ileri sürülebilir. Ancak sonraki düzenlemelerle birlikte mekanların genişletildiği ve işlevlerinde değişikliğe gidilmiş olabileceği öngörülmektedir.

Caddede sonraki evrelerde gerçekleştirilen bir diğer müdahale ise, yol taşlarında gözlemlenmektedir. Parselde mevcut durumda korunmuş az sayıdaki döşeme taşının doğrultularının batı portiko ile uyumlu olmadığı anlaşılmaktadır (**Resim 155**). Bu durumda, cadde döşemeleri ile portiko sırasının farklı yapı evrelerinde inşa edilmiş olduğu ileri sürülebilir. Döşemelerin portiko sırasının doğrultusundan farklı olarak, Liman Agorası Caddesi'nin C2 Caddesi'ne açılan bölümüne doğru yönlendirilmiş olması, söz konusu bölümde, sonraki evrelerde gerçekleştirilen imar faaliyetleri kapsamında böyle bir uygulamaya gidildiğini göstermektedir. Ayrıca döşeme taşları, kuzeyde batı portikonun caddeye bakan cephesine sonradan eklenen bir düzenleme ile kesintiye uğramaktadır[1012].

Liman Agorası Caddesi'nin 818 ada 2 parselde kalan bölümünde caddeye ait birimler üzerinde yürütülen kontrol sondajlarında caddenin ana toprak ve ana kaya zemin üzerine inşa edildiği tespit edilmiştir. Ancak, burada yürütülen çalışmalarda caddeyi tarihlendirmek için yeterli bir bulgu elde edilememiştir. Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi'nde olduğu gibi Liman Agorası Caddesi'nin ulaşım sağladığı birim ile cadde üzerinde ele geçen mimari elemanlar bu konuda bir fikir sunmaktadır.

Kentteki MS 1. yüzyıl planmasına uygun olmayan bir doğrultuda inşa edilen ve caddenin de ulaşım sağladığı tek kamusal yapı olma özelliği gösteren Liman Agorası, yarımadanın güneybatısında yer almaktadır[1013]. Kentteki ikinci agora olma özelliğini gösteren yapı, 2019/2020 yıllarında Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki parsellerde yürütülen kazı çalışmaları neticesinde tespit edilmiştir[1014]. Liman Agorası,

[1012]Sonraki bir süreçte inşa edilen bu düzenlemenin sadece küçük bir bölümü parsel içerisinde yer almaktadır. Geri kalan bölümü ise parselin kuzeyinde yer alan modern yolun altında kalmaktadır. Bu nedenle düzenlemenin planına ya da işlevine yönelik yeterli bulgu elde edilememiştir.
[1013]Özcan, 2022, **a.g.k.**, 61-62.
[1014]Liman Agorası, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki 761 ada 1-3, 783 ada 3, 799 ada 8, 801 ada 1-7, 802 ada 1-6, 815 ada 3,7-8, 816 ada 1,2, ve 4, 880 ada 2,4 ve 6 parsellerde ve bu adalar arasında yer alan modern yollar altında yer almaktadır. Ancak günümüze kadar bu parsellerden 801 ada 1-4 ve 6, 802

yaklaşık olarak 90x90 m. ölçüleri ile kentin birinci agorası ile aynı boyutlara sahiptir. Ayrıca, Liman Agorası'nın yer aldığı parsellerde yürütülen kazılarda yapının kesin olmamakla birlikte MS 2. yüzyıl ilk yarısı içerisinde inşasının tamamlandığı tespit edilmiş ve bu yönüyle de kent merkezindeki Agora ile aynı süreçte gelişen imar faaliyetleri kapsamında oluşturulduğu anlaşılmıştır[1015]. Sadece Liman Agorası'na hizmet eden caddenin de, Agora ile birlikte inşa edildiği ileri sürülebilir.

Caddenin inşa sürecine ilişkin bir diğer bulgu ise, batı portikoda bir kısmı *in-situ* geri kalan bölümü ise portiko üzerinde dağınık bir şekilde ele geçmiş olan mimari elemanlardır. Tip 3 attik-ion sütun kaideleri ve Tip 1b sütun gövdelerinin caddede kullanıldığı, *in-situ* olarak ortaya çıkartılan kaideler nedeniyle dile getirilebilir[1016]. Bunların yanında kazı çalışmaları sırasında portiko etrafında dağınık bir şekilde ele geçen ve caddeye ait olduğu tespit edilen ion başlıkları ise caddenin inşa sürecine ilişkin bilgiler barındırmaktadır. MS 2. yüzyıl ilk yarısı içerisinde değerlendirilen başlıklar[1017] caddenin ve Liman Agorası'nın inşa süreci için öne sürülen tarih aralığı ile uyum göstermektedir. Bu durumda her iki yapının da MS 2. yüzyıl içerisindeki imar faaliyetleri kapsamında oluşturulduğu öngörülmektedir[1018].

ada 1 ve 6, 815 ada 3,6-7 ve son olarak 816 ada 1 parsellerde kazı çalışmaları gerçekleştirilerek agoraya ait bölümler açığa çıkartılabilmiştir.

[1015]Side Kazı Başkanlığı tarafından yürütülen Liman Agorası'nın inşa süreci ve mimarisine yönelik çalışmalar henüz tamamlanmamıştır.

[1016]Liman Agorası Caddesi'ne ait mimari elemanlar için bknz.: 3. Mimari Elemanlar Bölümü.

[1017]Yurtsever, 2019, **a.g.k.**, 663, Kat. Görsel No.: 82a-c, Şekil No.: 34; Yurtsever, 2021, **a.g.k.**, 227, 228.

[1018]Liman Agorası Caddesi doğrultusu itibariyle, 818 ada 2 parsel dışında Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde, 817 ada 5 ile 816 ada 1-4 parsellerde yer alıyor olmalıdır. Ancak bu parsellerde günümüze kadar herhangi bir kazı çalışması gerçekleştirilmemiştir. Bu noktalarda ileride yürütülecek kazılar ile beraber caddenin inşa sürecine ilişkin daha somut bulgular elde edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CADDELERDEKI MİMARI ELEMANLAR

3.1. Sütun Başlıkları

3.1.1. Korinth başlıkları

3.1.1.1. Tip 1

C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünde yer alan Kat. No. 88 no'lu başlık, Tip 1 grubunu temsil eden tek örnektir (**Çizim 37, Tablo 29**). C2 Caddesi'nin Kentsel ve III. Derece Sit Alanı içerisindeki birçok parseldeki bölümünde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş olmasına karşın, söz konusu başlığın ikinci bir örneğine rastlanmamıştır. Bu nedenle başlığın, Severuslar Dönemi içerisinde gerçekleştirilen yeni düzenlemeler ile birlikte caddedeki yerini aldığı ileri sürülebilir.

İki yaprak çelengine sahip başlıkta, akanthus yaprakları ince ve uzun formda olup, birbirine mesafeli olacak şekilde işlenmiştir. Alt çelenkteki yapraklar, kalathos tabanının hemen hizasından başlayarak yükselir. Alt dilimdeki yaprak dişleri tahrip olmasına karşın, üst dilimde Aphrodisias Okulu etkisi gösteren dörder dişin yer aldığı görülür[1019]. Alt dilimdeki yaprak dişlerinden birer tanesi, kalathos tabanı hizasında komşu dişlerle birleşir. Üst çelenkte de benzer şekilde alt dilimin en altındaki dişler, komşu dişlerle birleşir ve alt çelengin taç yaprağının üzerinde kapalı, işlenmeden bırakılmış bir alan oluşturur. Üst çelengin alt dilimlerine ait kanallar, yaprak sapı boyunca alt akanthus çelenginin alt dilimleri hizasına kadar uzatılmıştır. Derin oyulmuş yaprak gözleri ince ve uzundur. Kaulis çanaklarına ait ince bir bant şeklindeki düğümler ise, üst çelenge ait yaprakların en alt dişlerinin, komşu dişlerle birleşim noktalarının hemen üzerinden yükselir. Prizma formundaki kaulis çanakları başlığın iki yanına doğru yaslanmış şekilde işlenmiştir. Ancak

[1019]Fischer, 1990, **a.g.k,** 42, Lev. 10, 54-55.

çanağın iç ve dış yaprakları tahrip olmuştur. Üst çelengin ortasındaki akanthusun taç yaprağı üzerinden yükselen destek yaprağı detaylı olmasa da işlenmiştir. Kaulis çanağına ait iç yaprakların destek yaprağının üstüne dokunması gereken bölümleri ise kırık ve eksiktir. Çanağın üzerinden iki saptan yükselen heliksler iyi durumda korunmuşken, volüt sapı kısmen görülebilmektedir. Heliks sapları, destek yaprağına temas etmeden hemen üzerinde kıvrım yaparak son bulur. Destek yaprağının üzerinde ve helikslerin arasında ince bir formda işlenmiş "S" kıvrımı yaparak yükselen abakus çiçeği sapı yer alır.

Tip 1 grubu içerisinde değerlendirilen başlığa, MS 2. yüzyıl ortası içerisinde değerlendirilen Anazarbos Kent Kapısı'na ait pilaster başlıklar yakın özellikler gösterir[1020]. Ayrıca, Stratonikeia Kuzey Cadde'ye ait Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilen başlık ile, yaprakların işlenişi, kanallarda kullanılan matkap işçiliği, yaprak gözlerinin derinliği ve formu benzerlikler sunar[1021]. Stratonikeia'daki örnekte, Tip 1 grubundan farklı olarak, heliks ve volüt sapları derin ve kanallıdır. Ayrıca destek yaprağının detaylı işçiliği, taç yaprak gözlerinin işlenişi ve derin kanallı oluşu açısından da farklılık sunar. Bu örneklerden hareketle başlığımızın tarihlendirilmesi için Antoninler Dönemi önerilebilir.

3.1.1.2. Tip 2

Tip 2 başlığı altında irdelenen başlıklar 2a ve 2b olmak üzere iki alt başlık altında değerlendirilmiştir (**Çizim 37, Tablo 29**). Yaprak işlenişi ve biçim açısından benzerlikler sunan her iki grup arasındaki fark, helikslerin Tip 2a örneklerinde kalathos dudağının altında kıvrılan bir sap şeklinde, Tip 2b örneklerinde ise boynuz yaprağı şeklinde işlenmesinden kaynaklanır. Ayrıca, Tip 2 örnekleri kendi içerisinde yaprak işlenişi ve form açısından benzerlikler sunsa da, özellikle Tip 2b grubundaki her bir başlığın yaprak ve yaprak dilimlerinin kompozisyonları birbirinden farklılık göstermektedir. Bu nedenle Tip 2 grubu başlıklarının farklı usta gruplarının ellerinden çıkmış olma ihtimalinden ziyade Tip 1 grubu

[1020]Türkmen, 2007, **a.g.k,** Kat. No. 58, 148.
[1021]M. Taşkıran (2011). *Stratonikeia Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No. K34, s. 122.

başlığında olduğu gibi, Severuslar Dönemi içerisinde gerçekleştirilen yeni imar faaliyetleri kapsamında caddedeki yerlerini almış oldukları ileri sürülebilir.

3.1.1.2.1. Tip 2a

C Caddesinde 2a grubu Kat.No. 89 ve Kat. No. 90 olmak üzere iki örnek ile temsil edilmektedir. Her iki başlıkta, C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünde (IV no'lu alan) batı stoaya ait stylobat üzerinde yer almaktadır (**Plan 56, Çizim 37, Tablo 29**). Başlıklardan Kat. No. 89 no'lu örnek diğerine göre daha iyi durumda korunmuş durumdadır. İki çelenge sahip başlıklarda, akanthus yaprakları ince ve uzun formda olup, birbirine mesafeli olacak şekilde işlenmiştir. Alt çelenkteki yapraklar kalathos tabanı hizasından yükselir. Aynı şekilde alt dilimin en altındaki yaprak dişleri yine kalathos tabanı hizasında komşu dişlerle birleşir. Alt dilimin üst dişleri, üst dilime ait en alt diş sırasına dokunur ve aralarında ince uzun formda yaprak gözleri oluşturur. Üst dilimde dörder diş yer alır ve karşı dişlerle ilişkisi bulunmamaktadır. Üst çelenkte ise, taç yaprağın en altındaki dişler iki yana doğru düz bir doğrultuda uzanır ve alt dilimin ortasındaki yaprak dişi, bu dişlere dokunarak ikisinin arasında derin oyulmuş gözler oluşturmaktadır. Üst diş, taç yaprağın en alt dişine dokunmaz ve bu noktada yandaki gözle birleşen ince, uzun formda ikinci bir göz daha yer alır. Alt dilime ait en alttaki yaprak dişleri ise komşu dişlerle birleşir, ancak birleşim yerleri ile alt çelenge ait akanthusların taç yapraklarının arasında kalan alan işlenmeden bırakılmış, geometrik motifler oluşturulmamıştır. İnce bir bant şeklinde işlenen kaulis düğümleri üst çelenge ait taç yaprakları hizasında yer alır. Prizma formundaki kaulis çanakları da bunların üzerinde kalathosun iki yanına doğru uzanacak şekilde yükselir. Üst çelenkte ortada yer alan akanthusun üzerine dokunup, abakus çiçeğine uzanan çiçek sapı, kaulis iç yaprakları ile heliksler arasında kıvrımlar yaparak uzanır. Çanak üzerinden yükselen heliks sapları kalathos dudağının altından kıvrılarak iç yaprak üzerine dokunur. Volüt sapları ve volütler ise, kırık ve eksiktir. İki silmeli abakus, büyük oranda tahrip olmuş olmasına karşın, abakus çiçeği iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 89 no'lu örnek Askalon'daki bazilika'dan ele geçen başlık ile aynı özellikleri gösterir[1022]. Askalon'daki örnekten tek fark, Kat. No. 89 no'lu başlıktaki abakus çiçeğinin daha hacimli bir yapıda olması ve çiçeğin kalathos dudağının altına kadar uzatılmış olmasıdır.

Yaprak işlenişi ve biçim açısından Side örneklerine yakın özellikler gösteren MS 178 sonrasına tarihlendirilen Smyrna Agorası'ndaki başlığa ait heliks sapları da bir tam tur dönerek kıvrım yapmakta ve kalathos dudağının altına rastlayan hizada son bulmaktadır[1023]. Side örneğinde ise heliksler kaulisin iç yaprak uçlarına dokunduktan sonra yukarıya doğru son bir keskin kıvrım yaptıktan hemen sonra son bulur.

Bu örneklerin yanısıra Side örneği süsleme repertuarı, yaprakların biçimi ve işlenişinden dolayı Erken Severuslar Dönemi içerisine yerleştirilen Giordino Müzesinde sergilenen başlık[1024] ve Forum Romanum Basilica Aemilia'nın güney kanadına ait başlık[1025] ile benzerlikler sunar. Karşılaştırma örneklerinden hareketle Tip 2a içerisinde değerlendirilen Kat.No. 89 ve aynı grup içerisinde değerlendirilen Kat.No. 70 için Geç Antoninler - Erken Severuslar Dönemi aralığı önerilebilir.

3.1.1.2.2. Tip 2b

C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünde (IV no'lu alan) batı stoaya ait stylobat üzerinde yer alan Kat. No. 91-95 no'lu beş başlık Tip 2b grubu içerisinde değerlendirilmektedir. (**Plan 56**, **Çizim 37, Tablo 29**). Grup içerisinde en iyi korunan başlık, Kat. No. 92 no'lu örnektir. İki yaprak çelengine sahip başlıklarda, akanthus yaprakları ince ve uzun formda olup, birbirine mesafeli olacak şekilde işlenmiştir. Yaprak dişleri sivri,

[1022]Fischer, 1990, **a.g.k,** VEa(I), Nr. 181a, 50-51; M. L. Fischer, M. Megaritz ve Z. Pearl (1992). Isotopic and artistic analysis of Corinthian marble capitals from Caesarea: a case study. *Caesarea Papers, JRA Supply,* (5), s. 52.
[1023]Vandeput, 1997, **a.g.k,** Pl.120.1-2.
[1024]K. S. Freyberger (1990). *Stadtrömische Kapitelle aus der Zeit von Domitian bis Alexander Severus: zur Arbeitsweise und Organisation stadtrömischer Werkstätten der Kaiserzeit*. Mainz am Rhein: P. Von Zabern, Lev.45d, 305.
[1025]Freyberger, 1990, **a.g.k,** Lev.45c, 304.

gözler ise ince, uzun formda ve derindir. Alt ve üst çelenkteki akanthusların alt yaprak dilimlerinin ortasında yer alan dişler, üst dilime ait en alttaki dişlerin ucuna dokunur. Böylece alt dilimdeki iki diş ile üst dilimdeki diş arasında kalan üçgen forma yakın alan matkap ile oyularak, bu bölümde derinlik algısı oluşturulmuştur. Benzer durum üst çelenkteki yapraklarda da gözlemlenir. Üst çelenge ait yaprak dişlerinin komşu dişlerle ilişkisini bu bölümü daha iyi durumda korunmuş olan Kat. No. 93 ve 94 no'lu başlıklarda gözlemlemek mümkündür. Bu örneklerde alt dilime ait en alttaki yaprak dişlerinin, komşu dişlerle birleştiği görülür. Birleşimin gerçekleştiği bölüm ile alt çelenkteki akanthusların taç yaprakları arasında kalan alanlar ise, işlenmeden boş bırakılmıştır. İnce bant şeklindeki kaulis düğümleri üzerinden yükselen ve kalathosun iki yanına doğru yatay olarak konumlandırılan prizma formundaki kaulis çanakları, en iyi Kat. No. 92 no'lu örnekte izlenebilmektedir. Detaylı şekilde işlenen çanağın, iç yapraklarının uçları kalathos merkezine doğru kıvrılarak taç yaprak üzerinde son bulur. Taç yaprak üzerinden yükselip, kaulise ait iç yaprak uçlarının arasında kıvrılarak uzanan ve abakusta son bulan abakus çiçeği sapı ise ince bir yapıdadır. Ancak bu sap, Kat. No. 92 no'lu başlıkta neredeyse düz bir doğrultuda devam ederek abakusta sonlanır. Tip 2b grubunun en belirgin özelliği ise, helikslerin yerine boynuz yaprakların kullanılmasıdır. Boynuz yapraklar, sap şeklinde kaulis çanağı üzerinden yükselerek yaprak formuna bürünür ve kalathos merkezine doğru kıvrımlı bir şekilde uzanır. Kat. No. 92 ve 93 no'lu başlıklardaki yapraklar da benzer forma sahiptir. Ancak Kat. No. 91 no'lu örnekte, boynuz yaprağın sapından uzanan iki küçük filiz daha yer alır. Bu filizler ise aşağı yönlü hafif bir kıvrım yaparak, kaulisin iç yaprakları üzerinde son bulur. Kat. No. 94 ve 95 no'lu örneklerde ise üst çelenk hizasından itibaren başlığın üst bölümü büyük oranda tahrip olduğundan, boynuz yaprakların bulunduğu bölümler görülememektedir. Kalathos dudağı hizasında son bulan abakus çiçekleri, en iyi Kat. No. 93 no'lu başlıkta korunmuştur. Bu örnekte abakus çiçeğinin hacimli ve geniş yapısı dikkati çeker. Diğer örneklerde ise çiçeğin, mevcut izlerden yola çıkarak Kat. No. 93 no'lu başlıktakine göre daha küçük ebatlara sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tip 2b başlık grubuna en yakın örnekler, Askalon, Leptis Magna ve Alexandria'da tespit edilen başlıklardır. Bu örneklerde farklı biçim ve işlenişe sahip boynuz yaprak

motifleri yer almakta olup, Leptis Magna ve Aleksandria'daki örnekler, Side örnekleri ile benzerlikler göstermektedir[1026].

Side başlıkları ile tiplojik olarak ve yaprak işlenişi açısından benzerlikler sunan, Hırvatistan'da Salona Kilisesi yakınlarındaki Marusinac Mezar Anıtı'nda ele geçen başlık, Side örneklerinden daha iyi durumda korunarak günümüze gelmiştir[1027]. Marusinac başlığında, taban bileziğinin işlendiği ve alt akanthus çelenginin bu bileziğin hizasından yükseldiği görülür. Tip 2b başlıkları içerisinde kalathos tabanı iyi durumda korunan bir başlık yer almadığından, bu konuda Side örneklerini Marusinac başlığı ile karşılaştırmak güçtür. Yaprakların işlenişi açısından benzerlik gösterse de Marusinac başlığında, Side örneğinden farklı olarak alt dilimlerdeki orta dişler, üst dilimdeki dişlerle birleşerek ikinci bir yaprak gözü oluşturmaz.

Side Tip 2b örnekleri, Salamis-Constantia'daki Hamam-Gymnasiuma ait palaestrada yer alan[1028] başlıklardan iki tanesi ile yaprakların işlenişi ve biçimi açısından neredeyse aynıdır[1029]. Salamis-Contantia'daki bu başlıklar Kiessel tarafından MS 3. yüzyıl içerisine tarihlendirilmiştir. Side'deki Tip 2b başlıklarını da benzer şekilde MS 3. yüzyıl içerisine (Erken-Orta Severuslar Dönemi?) tarihlendirmek mümkündür.

3.1.1.3. Tip 3

Tip 3, kendi içerisinde üç alt başlık (3a, 3b ve 3c) altında incelenmiştir (**Çizim 37, Tablo 29**). Tip 3 örneklerde kaulis çanaklarının arasında kalan kalathos yüzeyinde sadece abakus çiçeği sapı işlenmiştir. Yaprak biçimi ve işlenişi açısından Tip 3b örnekleri ile

[1026]Fischer, 1990, **a.g.k,** VEa(I), Nr. 181b, 182a-d, 50-51; Fischer, Megaritz, Pearl 1992, **a.g.k,** 52.
[1027]R. Kautzsch (1936). *Kapitellstudien, Beiträge zu einer Geschichte des spät-Antiken Kapitells im Osten vom vierten bis ins siebente Jahrhundert*. Berlin: W. de Gruyter & Co., s. 7-8, Taf. 1-6. Askalon, Leptis Magna ve Alexandria'da sözü edilen başlıklar Fischer tarafından MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir. Kautzsch, Marusina Mezar Anıtı'ndan ele geçen başlığı ise MS 4. yüzyıla tarihlendirmiştir. Ancak sözü edilen örnekler Severuslar Dönemi özelliklerini yansıttığı için bu başlıkları da Salamis-Constantia başlıklarında olduğu gibi MS 3. yüzyıl içerisinde değerlendirmek doğru olacaktır.
[1028]M. Kiessel (2013). Spätantike Kapitellausstattungen in Zypern. Das Thermen-Gymnasium von Salamis/Contantia und der Forumbereich von Kourion, *ADALYA,* (XVI), Abb. 6-8., s. 248-249.
[1029]Kiessel, 2013, **a.g.k,** Abb. 6, 8, 248.

benzerlikler sunan Tip 3c başlıklarının ise, gruptakilerden farkı abakus bölümlerinin çeşitli bezemelerle süslenmiş olmasıdır.

3.1.1.3.1. Tip 3a

Tip 3a grubu, B ve C Caddelerinden dörder adet olmak üzere toplam sekiz adet başlıkla temsil edilmektedir (**Çizim 37**, **Tablo 29,** Kat. No. 1 – 4, 96 – 99)[1030]. Başlıklardaki yapraklar geniş ve kısadır. İnce, uzun yaprak kanalları ise, diğer tiplerdeki örneklerle benzerlik gösterir. Ancak kanallar, Tip 1 ve 2'deki örneklerde olduğu kadar derin değildir. Alt çelenkteki akanthuslar, kalathos taban bileziğinin üzerinden yükselir. Alt ve üst dilimlerde üçer diş bulunur. Bu dişlerden alt dilimdekilerden üçer, üst dilimdekilerden ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir. Birleşim noktalarında derin bir şekilde işlenmiş üçgen motifler yer alır. Damla formundaki yaprak gözleri ince ve uzundur. Üst çelenkteki yapraklar, alt çelenkteki akanthusların taç yaprakları hizasından yükselir. Alt dilimlerde genellikle iki yaprak dişi işlenmiş olmakla birlikte aynı başlıktaki diğer örneklerde bu sayının bire düştüğü de görülür. B Caddesi'ndeki Kat. No. 3 no'lu örnekte ise, bu sayı üçe çıkmaktadır. Alt dilimlerdeki yaprak dişi sayısı örnekler içerisinde farklılık gösterse de, bu dilimdeki sadece birer diş komşu dişlerle birleşir. Dişlerin birleştiği alan ile alt çelenkteki akanthusların taç yaprakları arasındaki bölüm işlenmeden bırakılmıştır. Benzer şekilde Tip 3a grubu başlıklarında birleşimin gerçekleştiği noktanın hemen üzerinde de herhangi bir geometrik motif işlenmemiştir. Ancak B Caddesi'ndeki Kat. No. 3 no'lu örnekte durum farklıdır. Bu başlıkta, taç yapraklarının en altındaki yaprak dişleri yanlara doğru uzatılarak komşu dişlerle birleşir. Böylece alt dilimdeki birleşimi sağlayan yaprak dişleri ile taç yapraklarına ait dişler arasında derin bir şekilde oyulmuş üçgen bir motif yaratılmıştır. Ayrıca bu motifin oluşturulmasında alt dilimdeki orta dişlerin konumu da belirleyici olmuştur. Kaulis sapları, üst çelengin taç yapraklarının en altındaki komşu dişlerle birleşen yaprak dişlerinin hemen üzerinden yükselir. Düğümler ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Kaulis çanakları ise, Tip 1-2 örneklerine göre daha küçük boyutludur. Ayrıca, yine bahsi

[1030]C Caddesi'ne ait Tip 3a grubu başlıkları caddenin her iki güzergahında da yer almaktadır.

geçen tiplerdeki örneklerden farklı olarak çanakların iki yana doğru daha çok yaslandırıldığı ve böylece iç yapraklar arasındaki mesafenin arttığı görülür. Volütler altında destek görevi gören dış yapraklar ise daha kısa tutulmuştur. Kaulisler arasındaki kalathos yüzeyinin işlenmeden düz bir şekilde bırakılmış olması bu tipin en belirgin özelliklerindendir. Ancak Tip 3a grubu genelinden farklı olarak Kat. No. 96 no'lu başlıkta, kaulis çanakları arasında, üst çelengin ortasındaki akanthusun taç yaprağının hemen üzerinden tek bir kıvrılma hareketiyle yükselen, kalın bir şekilde işlenmiş abakus çiçeği sapı bulunur. Diğer örneklerde abakus çiçeği sapı iki adettir. Abakus çiçeği tabanından aşağıya doğru uzanan ikişer sap, kalathos dudağının hemen altından iki yana doğru devam ederek, kaulis çanağının iç yapraklarının üzerine dokunup son bulur. Abakus iki silmelidir, abakus çiçeği ise genel olarak tomurcuk formunda işlenmiştir. Kat. No. 99 no'lu başlıkta çiçek formunda işlenen abakus çiçeğinin alt yaprakları, üst çelengin ortasındaki akanthusun taç yapraklarının üzerine kadar uzanarak bu noktada son bulur.

Bu gruba en yakın örnekler arasında MS 3. yüzyılın ikinci yarısı içerisinde değerlendirilen Caesarea Tiyatrosu'ndan ele geçen VII (3) 212 ve 213 no'lu başlıklar sıralanabilir[1031]. Büyük ölçüde kompozisyon, yaprak işlenişi ve biçim açısından benzerlikler sunan Caesarea örneklerinden farklı olarak B Caddesi'nde yer alan Kat. No. 1 no'lu başlıkta, alt çelengin alt diliminden üçer yaprak dişinin birleşmesiyle, bu çelenkteki yapraklar arasında dörder adet üçgen motif oluşturulmuştur. Ancak Caesarea örneklerinde bu sayı üçtür. Tip 3a grubuna benzer özellikler gösteren diğer bir örnek Perge'deki Geç Antik Dönem Kent Kapısı'nda kullanılan ve MS 3. yüzyılın ilk yarısı içerisinde değerlendirilen başlıktır. Ancak Perge örneğinde abakus çiçeği sapının, üst çelengin ortasındaki akanthus tacının hemen üzerinden kıvrılarak yükseldiği ve abakus çiçeğine uzandığı görülür[1032]. Bu durum Perge örneğini Side örneklerinden farklılaştırır. Side örnekleri ile benzer özellikler gösteren Pataradan ele geçen başlık ise, MS 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir[1033]. Side örneklerinden farklı olarak Patara örneğinin alt yaprak çelenginde üçer yaprak dişinin komşu dişlerle birleştiği ve aralarda ikişer geometrik motifin işlendiği görülür. Side

[1031]Fischer, 1990, **a.g.k,** VII(3), Nr. 212-213, 54; Fischer, Megaritz ve Pearl, 1992, **a.g.k,** 61.
[1032]Gliwitzky, 2010, **a.g.k,** Abb.84, 82-83.
[1033]F. Şahin (2018). *Patara Mimari Bezemeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No. 56, Lev. 25a.

örneklerinde ise, dört ya da beş dişin birleşmesiyle oluşturulmuş dört ya da üç adet geometrik motif bulunur. Bu özellikleri nedeniyle Kat. No. 96 no'lu başlık, Perge ve Patara örnekleri ile benzerlik gösterir. İşleniş ve biçim özellikleri açısından Kat. No. 2 no'lu başlıktaki yapraklar, Perge ve Bostra örnekleri ile aynıdır. Tip 3a başlıklarının bir diğer benzer örneği Geç Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilen Tarsus'taki Cumhuriyet Alanı'nda yer alır[1034]. Tarsus'taki başlıkta Tip 3 grubu örneklerinden farklı olarak, Perge ve Bostra başlıklarında olduğu gibi abakus çiçeği sapı, üst çelengin ortasındaki akanthusun taç yaprakları üzerinden yükselir. Ayrıca bu başlıkta, Tip 2b örneklerinde olduğu gibi kaulis çanaklarının üzerinden çıkan ve karşılıklı yerleştirilen boynuz yaprakları, alçak kabartma olarak stilize bir şekilde işlenmiştir. Üst yaprak çelenklerinin alt dilimlerinin ortalarındaki dişlerin, üst dilimin en altındaki yaprak dişine dokunmasıyla oluşturulmuş ikinci yaprak gözleri ise, Side örnekleri içerisinde sadece Kat. No. 3 ve Kat. No. 99'da görülür. Bu örneklerin yanı sıra MS 3. yüzyıl ortaları ya da ikinci yarısına tarihlendirilen, Side Müzesi'nde yer alan ve olasılıkla B ya da C Caddeleri'ne ait olan dört adet başlıkta Tip 3a grubu içerisinde değerlendirilebilir[1035]. Anadolu dışında Tip 3a örneklerine benzer yaprak işlenişi ve biçime sahip, Bostra Tiyatrosu'nda[1036], Salamis-Constantia'daki Hamam-Gymnasium yapısına ait palaestrada[1037], Ostia'daki yuvarlak planlı tapınakta[1038], Leptis Magna'daki Severuslar Bazilikası'nda[1039], Aleksandria Müzesinde[1040] ve son olarak Frankfurttaki Menas Kilisesi'nde[1041] başlıklar mevcuttur. Benzer örneklerden yola çıkarak Tip 3a grubunu, MS 3. yüzyıl ortaları ya da hemen sonrasına tarihlendirmek mümkündür.

[1034]Türkmen, 2007, **a.g.k,** Kat. No. 43, 133.
[1035]E. Güzel (2007). *Side Müzesi'nde Bulunan Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lev. VIII, Res. 16; Lev. X, Res. 19; Lev. XI, Res. 22; Lev. XII, Res. 23.
[1036]Türkmen, 2007, **a.g.k,** Lev. 69. 1.
[1037]Kiessel, 2013, **a.g.k,** 248, Abb. 3,5.
[1038]P. Pensebene (1973). *Scavi di Ostia VII, I Capitelli*. Rome: Libreria dello stato, s. 96; Kat. No. 339, Lev. 34, s. 339; Freyberger, 1990, **a.g.k,** 127-129, Kat. No. 308, Lev.46a.
[1039]W. Heilmeyer (1970). *Korinthische Normallkapitelle, Studien zur Geschichte der Romischen Architekturdekoration.* Heidelberg: F. H. Kerle Verlag, Lev.33-4.
[1040]Kautzsch, 1936, **a.g.k,** Taf. 6-82; 5-69, 71.
[1041]Kautzsch, 1936, **a.g.k,** Taf. 6-98.

3.1.1.3.2. Tip 3b

C2 Caddesi'nden on dört, B Caddesi'nden ise dokuz adet başlık, Tip 3b grubu içerisinde değerlendirilmektedir[1042]. Her iki caddedeki en yoğun başlık tipini Tip 3b grubu oluşturur. Akanthus yaprakları Tip 3a grubundaki örneklerde olduğu gibi geniş, yaprak gözleri ince ve uzun olmakla birlikte damla formuna yakındır. Kanallar ise, Tip 3a örnekleri ile aynı özellikleri gösterir. Alt akanthus çelengi, kalathos tabanı hizasından yükselir. Alt ve üst dilimlerden toplam beşer adet yaprak dişi, komşu dişlerle birleşir. Alt ve üst dilime ait yaprak dişlerinin arasında dikdörtgen, diğer dişlerin arasında ise üçgen motifler, derin bir şekilde işlenmiştir. Üst çelenkteki akanthus yapraklarının alt dilimlerinden birer yaprak dişi komşu dişlerle birleşir. Birleşimin gerçekleştiği noktanın hemen altı ile alt akanthus çelenginin taç yapraklarının arasında kalan alan süsleme yapılmadan düz bir şekilde bırakılmıştır. Yaprak dişlerinin birleşiminin hemen üzerinden kaulis sapları yükselir ve kaulis düğümleri ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Çanaklar 3a örneklerinde olduğu gibi başlığın iki kenarına doğru yaslanmayarak neredeyse düz bir doğrultuda yükselir. Volütlerin altında destek görevi gören dış yapraklar birkaç örnek dışında tamamen tahrip olmuştur. İç yapraklar ise, üst çelenkte ortada yer alan akanthusun taç yapraklarının üzerinden yükselen destek yaprağı üzerine dokunur. Destek yaprağı bu tipteki örneklerin genelinde detaylandırılmış bir şekilde işlenmiştir. Ancak, Kat. No. 5-6, 8, 101-102, 106, 109-112 örneklerinde bu yaprak detaylandırılmadan bırakılmıştır. Heliks ve volüt sapları kaulis çanakları üzerinden çıkar, heliksler kalathos dudağı altında kıvrılarak kaulisin iç yaprak uçlarına dokunup son bulur. 792 ada 5 parseldeki Kat. No. 109 örneğinde, diğer başlıklardan farklı olarak heliks uçları, tam bir tur dönerek volüt görünümü kazanmıştır. Volüt sapları bütün örneklerde kalathos dudağının biraz üzerine çıkar. İki silmeli abakuse sahip başlıklarda Kat. No. 107 ve 109 no'lu örneklerde aynı tipte abakus çiçeği formu işlenmiştir. Kat. No. 106 no'lu örnekte ise çiçek formu yerine bitişik halde bulunan üç adet kıvrık dal motifi tercih edilmiştir. Diğer örneklerde abakus çiçeği tamamen tahrip olmuştur.

[1042]Tip 3b grubuna dahil edilen C Caddesi'ne ait başlıkların hepsi, C2 Caddesi'nde yer almaktadır.

Tip 3b grubuna ait başlıklar, Severuslar Dönemi'nde özellikle Pamphylia ve Kilikia Bölgeleri'nde yoğun bir şekilde tercih edilmiştir. Perge'de Hellenistik Güney Kapı'da[1043], Macellum'da[1044] ve Perge Güney Hamamın Propylonu'nda[1045] Septimius Severus Dönemi içerisinde değerlendirilen Tip 3b grubu ile aynı özellikleri gösteren başlıkların tercih edildiği görülür. Side başlıklarına benzer özellikler gösteren Alanya Müzesi'nde yer alan iki başlık ve Anemurion'dan ele geçen başlık, Erken-Orta Severuslar Dönemi içerisine tarihlendirilmektedir[1046]. Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirilen Soloi-Pompeiopolis Sütunlu Caddesi başlığı[1047], MS 3. yüzyıla tarihlendirilen Tarsus Müzesi'nde yer alan ve Tarsus civarından ele geçen başlıklar[1048] ile MS 3. yüzyılın ortaları veya ikinci yarısına tarihlendirilen Silifke Müzesi'nde yer alan başlık, Tip 3b grubu örnekleri ile tipolojik açıdan yakındır[1049]. Ancak Silifke başlığında süslemeler için daha alçak kabartma tercih edilmiş olması bu başlığı Side örneklerinden ayırır. Tip 3b grubuna tipolojik ve yaprak işlenişi açısından benzer özellikler gösteren Milas Müzesi'nde yer alan başlıkta, üst yaprak çelengindeki birer yaprak dişinin, komşu dişlerle birleştiği ve bu noktada derin işlenmiş üçgen motifler oluşturduğu görülür[1050]. Side örnekleri içerisinde, Kat. No. 103, 114 ve 9 no'lu başlıklarda da aynı motif tercih edilmiştir. Kat. No. 113 no'lu başlıkta ise, üçgen motif işlenmiş olmasına karşın, diğer örneklerdeki kadar yüksek kabartma tercih edilmeyerek, derinlik kazandırılmadan bırakılmıştır. Syedra Sütunlu Caddesi'nden ele geçen, ancak büyük oranda tahrip olan başlığın korunan bölümündeki yapraklar da, tipoloji ve işleniş açısından Side'deki Tip 3b başlıklarına yakındır[1051]. Syedra Sütunlu Caddesi'nde tespit edilen onurlandırma yazıtlarından yola çıkılarak caddenin MS 212 yılından sonraki bir tarihte, MS

[1043]Vandeput, 1997, **a.g.k,** Pl. 103.3.
[1044]E. Poupaki (2011). The Macellum of Perge: New Aspects on its Building Material. A. Giannikouri (Ed.), *The Agora in the Mediterranean from Homeric to Roman times*. Atina, Fig. 5, s. 283.
[1045]Türkmen, 2007, **a.g.k,** Kat. No. 41, 131.
[1046]Türkmen, 2007, **a.g.k,** Kat. No 30-32, 120-122.
[1047]D. Kaplan (2013a). *Kilikia Bölgesi Roma İmpratorluk Dönemi Mimari Süslemeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No. 228, Lev. 65f,, s. 330.
[1048]Kaplan, 2016, **a.g.k.**, Kat. No. 59, 61, 63, 67, 159-167.
[1049]Kaplan, 2013b, **a.g.k.**, Kat. No. 135, s. 164-165.
[1050]M. Sarıgül (2020). *Milas Müzesi'ndeki Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kat. No. MKB 11, s. 75.
[1051]Türkmen, 2007, **a.g.k.**, Lev.27; Kaplan, 2013a, **a.g.k.**, Lev. 66d.

3. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde inşa edildiği ya da elden geçirildiği (?) kabul edilir[1052]. Bunun yanı sıra Tip 3b grubu ile benzer özelliklere sahip Kyzikos'ta yer alan iki başlıkta, Başaran tarafından MS 200-210 yılları aralığına tarihlendirilmekte ve Syedra örneği ile tarihsel açıdan uyum sergilemektedir[1053].

Anadolu'da Tip 3b grubu başlıklarına yaprak işleniş ve biçim özellikleri açısından benzerlikler sunan diğer örneklere, Korykos'daki hangi yapıya ait olduğu bilinmeyen bir başlık[1054], Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirilen Ayasuluk Tepesi başlıkları[1055] Sillyon yakınlarındaki Yanköy Mahallesi'nde yer alan başlık[1056] ve Elaiussa Sebaste'te yer alan bir başlık[1057] dahil edilebilir. Ayrıca Tip 3b grubu içerisinde değerlendirilebilecek Salona'da[1058], Kahire'deki Amr Camii'nde[1059] ve son olarak Fischer'ın Levant Bölgesi'ndeki kentlerde tespit ederek, MS 2.-3. yüzyıl aralığına tarihlendirdiği başlıklar da Tip 3b grubunun Anadolu dışındaki örneklerini oluşturur[1060]. Benzer örneklerden yola çıkarak Tip 3b grubu başlıklarını Erken-Orta Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirmek mümkündür.

[1052]İ. Karamut (1997). 1995 Yılı Syedra antik kenti çevre düzenleme ve kurtarma kazısı çalışmaları. *VII. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildirileri*, (49/56), 52; Kaplan, 2013a, **a.g.k.**, 33-34. Onur yazıtı, caddenin inşa edildikten sonraki bir dönemde burada gerçekleştirilmiş muhtemel bir yapı faaliyeti kapsamında yerleştirilmiş olabileceği nedeniyle, sözü edilen tarih için bir yapı evresi olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

[1053]C. Başaran (1997). Kyzikos Korinth Başlıkları. *Türk Arkeoloji Dergisi*, (XXXI), Res. 24-25, s. 31.

[1054]Kaplan, 2013a, **a.g.k.**, Lev. 69a.

[1055]F. Baranaydın (2016). Ayasuluk Tepesi Korinth Başlıkları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No. 15; Kat. No. 40; Kat. No. 61.

[1056]E. Özer ve M. Taşkıran (2020). Sillyon Çevresinde Tespit Edilen Mimari Plastik Buluntuların Değerlendirmesi. M. Taşkıran (Ed.), *Sillyon I, Yüzey Araştırmaları Işığında Sillyon ve Çevresi*. İstanbul: Ege Yayınları, Kat. No. 7, 112. Sillyon örneği tek yaprak çelengine sahiptir. Yapraklar kalathos yüzeyini büyük oranda kaplamaktadır. Kaulis çanakları, destek yaprağı ve heliksler

[1057]F. H. Kaya (2016). *Soli/Pompeiopolis Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, şek. 275, Ek s. 315.

[1058]Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 1, 1-2. Kautzsch başlığın buluntu yerini "Hırvatistan'daki Salona kentinde, transept bazilikanın güneydoğusunda, Manastır mezarlığına giden eski yol üzerindeki kazı alanında" şeklinde tarif etmiştir.

[1059]Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 5, 51.

[1060]Fischer, 1990, **a.g.k.**, 46, 47, Nr. 136-164. Fischer tarafından bu başlıklar MS 2.-3. yüzyıl aralığında değerlendirilmiştir. Ancak, yaprak işlenişi ve biçim özellikleri açısından benzer örneklerden yola çıkarak bu başlıkların da Tip 3b örneklerinde olduğu gibi Erken – Orta Severuslar Dönem aralığına tarihlendirilmesi daha uygundur.

3.1.1.3.3. Tip 3c

Tip 3c grubuna ait toplam dört adet başlık (Kat. No. 117-120) bulunur. Bu başlıkların hepsi C2 Caddesi üzerinde yer alır (**Çizim 37, Tablo 29**). Tipolojik olarak Tip 3b grubu başlıkları ile aynı özellikleri gösterir. Ayrıca yaprakların işlenişi ve biçim açısından da Tip 3b grubu örnekleri ile benzerdir. Bu grup ile aralarındaki tek fark, Tip 3c grubu başlıklarının iki silmeli abakus levhalarında yer alan süslemelerdir. Kat. No. 117, 119 ve 120 no'lu başlıklarda abakustaki süslemeler iyi durumda korunmuşken Kat. No. 117 no'lu başlığın abakusu büyük oranda tahrip olduğu için buradaki süslemeler kısmen görülebilmektedir. Üç başlıkta, kalathos dudağının hemen üzerindeki ilk silmede dil motifinin işlendiği görülür. Kat. No. 118 no'lu başlığın ikinci silmesinde örgü motifi, Kat. No. 119 no'lu örneğin ikinci silmesinde ise ion kymationu işlenmiştir. Yumurta neredeyse çanağın genişliğindedir. Okların ise kanatları işlenmemiştir. Kat. No. 117 no'lu başlıkta ise abakusun ikinci silmesinin olduğu bölüm tamamen tahrip olmuştur[1061].

3.1.1.4. Tip 4

B Caddesi'nde yer alan Kat. No. 14 no'lu başlık Tip 4 grubunu temsil eden tek örnektir (**Çizim 37, Tablo 29**)[1062]. Tek sıra yaprak çelengine sahip başlıkta yapraklar ince ve uzun formda işlenmiştir. Akanthus yaprakları kalathos tabanı hizasından yükselir. Alt dilimdeki dişlerin komşu dişlerle birleşmesi Aphrodisias Okulu etkisi gösteren dört yaprak dişi bulunur[1063]. Dişlerden üçer tanesi komşu dişlerle birleşir. Dördüncü diş, üst dilimin en altındaki yaprak dişine dokunarak, derin ve ince, uzun formda yaprak gözleri oluşturur. Yaprak dişlerinin birleşim noktalarında derin oyulmuş ikişer adet geometrik motif yer alır. Üst dilimde ise, en alttaki yaprak dişleri iki yana doğru uzanarak, komşu dişlerle birleşir.

[1061]Tip 3c grubu, Tip 3b grubu ile aynı özellikleri gösterdiğinden, karşılaştırma örneklerine tekrar değinilmemiştir.
[1062]Tip 4 sütun başlığı kentteki bütün caddeler içerisinde tek bir örnek ile temsil edilmektedir. Bu nedenle caddeye MS 5-6. yüzyıllar içerisinde devşirme olarak getirilmiş olmalıdır. Başlığın kentteki benzer örneklerine Liman Agorası stoalarında rastlamak mümkündür.
[1063]Fischer, 1990, **a.g.k.**, 42.

Ancak buradaki yaprak dişlerinin uçları kırık ve eksik olduğu için birleşim gözlemlenememektedir. Yaprak uçları sivridir. Kalathosun üst bölümünde derin oyulmuş dil motifleri yer alır. Abakus ise üç silmelidir.

Side örneği Stratonikeia'da bulunan iki başlık ile tipolojik açıdan benzerlik gösterse de, Side başlığının yaprak işlenişlerindeki detaylar, matkap kullanımının daha gelişmiş olması ve daha ince, uzun yaprak gözleri kullanımı nedeniyle farklılıklar söz konusudur. Bu nedenle Side örneğinin, Stratonikeia'daki başlıklardan daha geç bir dönemin stilini yansıttığı söylenebilir. Bolu Müzesi'nde yer alan ve Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilen başlık ise, yaprak işlenişi ve biçimi açısından Side örneğine yakındır[1064]. Ancak Bolu örneğinde, Side başlığından farklı olarak üst dilimin en altındaki yaprak dişlerinin, iki yana doğru düz bir doğrultuda uzatılarak komşu dişlerle birleştirildiği görülür. Side'de tek bir örnek ile temsil edilen Tip 4'deki başlık benzer örneklerden hareketle Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirilmektedir.

3.1.1.5. Tip 5

Bu başlık grubu Küçük "c" Caddesinden ele geçen Kat. No. 288, 289 ve 290 olmak üzere toplam üç örnekle temsil edilmektedir. Prokonesos üretimi olduğu düşünülen bu başlıklar, Zolt tarafından "iki sıra akanthus yaprak çelenkli, dış volütlü başlıklar" olarak tanımlanır (**Çizim 37, Tablo 29**)[1065]. Tip 5 başlıklarında taç yapraklar dışında, kalathos yüzeyindeki tüm süslemeler alçak kabartma olarak işlenmiştir. Taç yapraklar ise dışa doğru kıvrım yaparak, başlık yüzeyinde derinlik algısı oluşturur. Alt çelenkteki alt ve üst dilimlerde ikişer yaprak dişi komşu dişlerle birleşir. Birleşimin gerçekleştiği bölümlerde geometrik motifler bulunur. Ancak bu motifler önceki tiplerdeki başlıklarda olduğu gibi derin değildir. Üst çelenkte ise, birer yaprak dişi komşu dişle birleşir. Ancak birleşimin gerçekleştiği bölüm

[1064]M. Çelik (2019). *Bolu Müzesi'nden Roma Dönemi Sütun Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No. 12, 86, Res. 23-24; A. Temür ve M. Çelik (2019). Bolu Müzesi'nden Bir Grup Roma Dönemi Sütun Başlığı. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, (41), Kat. No. 4, Res. 7-8, s. 128
[1065]Zolt, 1994, **a.g.k.**, 118-125.

ile alt sıra akanthusların taç yaprakları arasında kalan alan düz bırakılmıştır. Birleşim noktalarının hemen üzerinden volüt sapları yükselir. Kalathos dudağı altından kıvrılan saplar, köşelerde volütleri oluşturur. Tip 5 grubu başlıklarında heliks ya da kaulisler bulunmaz. Kaulisler yerine üst çelenkteki akanthus yaprakları volütlerin altına doğru uzanarak, volütleri destekler. Abakus iki silme olarak işlenmiş, abakus çiçeği ise yarı işlenmiş tomurcuk formunda oluşturulmuştur. Kat. No. 290 no'lu başlıkta abakus çiçeği işlenmeden bırakılmıştır. Ayrıca bu başlıkta, abakuste silmelere yer verilmemiştir.

Side örnekleri, Kautzsch tarafından MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen, Frankfurt'taki başlık ile benzerlikler sunar[1066]. Ancak bu başlıkta, üst çelenkteki akanthus yaprakları arasından yükselen ve volütleri destekleyen kaulislere yer verilmiştir. Kahire'deki Sultan en-Nâsır Muhammed Camii'nde yer alan iki başlıkta ise, Tip 5 örneklerinde olduğu gibi kaulisler bulunmamaktadır[1067]. Ancak, üst çelenkteki akanthus yapraklarının alt dilimlerinden birer dişin, komşu dişlerle birleşerek, aralarda geometrik motifler oluşturduğu görülür. Side başlıklarında ise, dişlerin birleşim yeri ile alt çelenkteki taç yaprakların arasında kalan alan düz bir şekilde bırakılmıştır. Aleksandria Müzesi'nde Tip 5 grubu ile benzerlikler sunan iki örnek, Kautzsch tarafından MS 4. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlendirilmektedir. İstanbul'da Saraçhane[1068] ile Myrelaion Kilisesi'nin Ayazma'sında[1069], Kyzikos'ta[1070], Ostia'da[1071] ve Side Müzesi'nde[1072] Tip 5 grubuna yaprak işleniş, biçim ve kompozisyon açısından benzer örnekler yer alır. Bu örnekler içerisinde Side başlıkları, MS 4. yüzyıl ikinci yarısı ile MS 5. yüzyıl ilk çeyreği aralığına tarihlendirilen İstanbul örneklerine oldukça yakındır.

[1066]Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 6-82.
[1067]Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 8-113-114.
[1068]Zolt, 1994, **a.g.k.**, Nr. 303, 307, 310, 118-121.
[1069]Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 22-345ç
[1070]Başaran, 1997, **a.g.k.**, Kat. No. 27-Kyz'88/Ed.9.
[1071]Pensabene, 1973, **a.g.k.**, Nr. 384, Tav. XXXVII.
[1072]A. Bayraktar (2022). *Marmara (Prokonnesos) Adası Üretimi Erken Bizans Dönemi (4.-6. yy) Korinth Sütun Başlıklarının Akdeniz'de Dağılımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nr. 304-307. Side'de Tip 5 grubu başlıklar, kentte sadece Küçük c Caddesi'nde tespit edilebilmiştir. Müzede yer alan Tip 5 grubu başlıkları da olasılıkla bu caddeye ait olmalıdır.

3.1.1.6. Tip 6

C1 Caddesi'nden altı (Kat. No. 121-126), B Caddesi'nden yedi (Kat. No. 15-21), Küçük "c" Caddesi'nden ise beş adet başlık (Kat. No. 291-295), Tip 6 grubuna dahil edilmektedir (**Çizim 37, Tablo 29**). Tip 3b grubundan sonra Tip 6 başlıkları, kentin caddelerinde karşılaşılan en yoğun buluntu grubunu oluşturmaktadır. Kaulis çanakları arasında içi boş ya da haç tasviri bulunan oval motiflerin yer aldığı örnekler, madalyon tipi başlıklar olarak adlandırılmaktadır. En yakın örneklerden yola çıkarak C1 Caddesi'nde yer alan Tip 6 başlık grubunun MS 5. yüzyıl ikinci yarısına tarihlendirilmesi uygun olacaktır[1073]. Bu grupta yer alan başlıklarda alt sırada bir akanthus çelengi yer almakta, üstte ise kaulis çanakları bulunmaktadır. Başlık üzerindeki tüm süslemeler oldukça yüzeysel ve neredeyse kazıma çizgilerle işlenmiştir. Bu nedenden dolayı başlık yüzeyinde derinlik neredeyse yoktur. Alt sıra akanthus yapraklarının alt ve üst dilimlerinden toplam üçer yaprak dişi komşu dişlerle birleşmekte ve bu birleşimin gerçekleştiği bölümlerde geometrik motifler oluşturmaktadır. Tip 6 grubu başlıklarında volütler ve abakus çiçekleri işlenmeden bırakılmış ve mevcut halleriyle yarı işlenmiş izlenimi uyandırmaktadır[1074].

Tip 6 grubu, Prokonesos/Konstantinapolis atölyeleri tarafından üretilen madalyonlu başlıklar olarak tanımlanmaktadır[1075]. Side örnekleri, İstanbul'da Mozaik Müzesi'nde bulunan ve MS 5. yüzyıla tarihlendirilen başlık ile oldukça yakındır. Tip 6 başlıkları ayrıca, MS 5. yüzyıl içerisinde değerlendirilen İstanbul'da Saraçhane, Topkapı Sarayı Müzesi ve

[1073]Kautzsch, **a.g.k.**, 1936, 40-65; Zollt, **a.g.k.**, 1994, 136, Abb.11, Kat. Nr. 365.
[1074]Tip 4 başlık grubunun işlenmişlik düzeyleri ile ilgili düşünceler için bknz.: Yıldırım, 2017, **a.g.k.**, 194-197.
[1075]Kautzch, 1936, **a.g.k.**, 53-54, Taf. 12-164; C. Barsanti (1989). L'esportazione di Marmi dal Proconneso Nelle Regioni Pontiche Durante Il IV.-VI. Secolo. *Rivista Dell'istituto Nazionale D'archeologia E Storia Dell'arte*. 3 (6), s. 135; Zolt, 1994, **a.g.k.**, 110-200; Yıldırım, 2017, **a.g.k.**, 194-197; A. O. Alp ve M. C. Uzun (2021). Geç Antik Çağ/ Erken Bizans Sütun Başlıkları Üzerine Bir Tipoloji Denemesi. 24. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları, s. 63.

Şile Kumbaba'daki örnekler[1076] ile MS 5. – 6. yüzyıl aralığına tarihlendirilen Kocaeli[1077], İzmir[1078] ve Side Arkeoloji Müzeleri'ndeki[1079] örneklere yakın özellikler göstermektedir. MS 5-6. Tip 6 grubuna ait benzer örneklere Anadolu dışında MS 6. yüzyıl ilk yarısına tarihlendirilen Chios/Sakız Adası Müzesi'ndeki başlıkta[1080] ve MS 5. yüzyıl içerisinde değerlendirilen Kıbrıs, Gazimağusa başlığında rastlamak mümkündür[1081]. Bu örneklerin yanında tarih önerisi getirilmeyen Bulgaristan Varna Müzesi'nde[1082] ile Devne Marcianopolis'deki Büyük Bazilika'da[1083], İtalya'da Ancona Diocesano Müzesi'nde[1084] ve Roma Tre Fontana'da[1085] da Tip 6 grubu başlıklarına rastlanmaktadır. Karşılaştırma örneklerinden hareketle Tip 6 başlığı MS 5. – 6. yüzyıl aralığına yerleştirilebilinir.

3.1.1.7. Tip 7

Heliks süslemeleri ile ön plana çıkan Tip7, helikslerde ve yaprak işleniş/biçim özelliklerindeki farklar nedeniyle üç alt başlık içerisinde değerlendirilmiştir (**Çizim 37**, **Tablo 29**).

[1076]İstanbul Saraçhane'deki başlık için: Bayraktar, 2022, **a.g.k.**, Tablo 1, Kat. No. 344. İstanbul Arkeoloji Müzesi Osman Hamdi Bey Yokuşu'ndaki başlık için: Bayraktar, 2022, **a.g.k.**, Tablo 1, Kat. No. 346. Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki başlıklar için: H. Tezcan (1989). Topkapı ve Çevresinin Bizans Arkeolojisi. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, s. 316-318, Res. 432, 437-440. İstanbul Şile/Kumbaba'daki başlık için: U. Peschlow, A. Bindokat ve M. Wörrle (2002). Die Sammlung Turan Beler in Kumbaba Bei Şile (II) Antike und Byzantinische Denkmäler von der Bithynischen Schwarzmeerküste, *IstMıtt*, (52), s. 474.

[1077]G. Hakan (2009). *Kocaeli Müzesindeki Bizans Devri Mimari Plastikleri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No. 14, s. 32.

[1078]A. Andıç (2012). *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No. 13, s. 32.

[1079]Side Müzesi'nde yer alan başlıkların buluntu yeri bilinmemektedir.

[1080]Barsanti, 1989, **a.g.k.**, 137. Chios/Sakız Adası Müzesi'ndeki başlık Barsanti tarafından MS 6. yüzyıl ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

[1081]C. Barsanti (2014). Marmi constantinopolitani a Cipro. M. Gianandrea, F. Gangemi ve C. Constantini (Eds.), Il potere dell'arte nel Medioevo. Studi in onore di Mario D'Onofrio. Roma: Campisano Editore, s. 264. Başlık, MS 5 yüzyıl içerisinde değerlendirilmiştir.

[1082]Barsanti, 1989, **a.g.k.**, 138.

[1083]A. Ç. Tenekedijiev (2019). Another Look the Large Basilica in Marcianopolis: The Problems of its Construction and Dating. Miša Rakocija (Ed.), *Niš and Byzantium*, *Seventeen International Symposium Nıš, 3-5 June 2018, The Collection of Scientific Works XVII*, s. 143.

[1084]C. Barsanti (2016). Episodi Di Reinpiego Nel San Viriaco Di Ancona. *Temporis Sigma*. *Archeologia della tarda antichità e del medioevo*, (10), s. 95.

[1085] J. Kramer (1997). *Spätantike korinthische Säulenkapitelle in Rom. Paolo fuori le mura* (Spätantike-fruhes Christentum-byzanz)*, S. Maria in Domnica und andere*. Wiesbaden: Reichert, Lev. 22.

3.1.1.7.1. Tip 7a

Kautzsch tarafından "Lir Biçimli"[1086], Zolt tarafından ise "Tek Çelenkli, Yüksek Köşe Yapraklı ve Dış Volütlü" olarak tanımlanan[1087] ve çalışmamızda Tip 7a grubu adı altında değerlendirilen başlıklar, Küçük "c" Caddesi'nde yer alan Kat. No. 296-298 olmak üzere toplam üç adet başlık ile temsil edilmektedir (**Çizim 37, Tablo 29**). İki yaprak çelengine sahip başlıklarda alt çelenkteki yaprak dişlerinin dört ya da beşer tanesi komşu dişlerle birleşir. Birleşimin gerçekleştiği noktalarda geometrik motifler yer alır. Kat. No. 298 no'lu örnekte ise yapraklar arasında üçer yaprak dişine sahip dilimler bulunur. Bu dişlerin uçları, üst dilimdeki dişlere dokunarak aralarda kalan bölümlerde damla formunda yaprak gözleri oluşturur. Üst çelenk yapraklarında da benzer motif uygulanmıştır. Üst çelenkte kalathosun her iki yanına uzanan ve volütler için destek görevi gören dörder akanthus yaprağı bulunur. Alt akanthus yaprak çelengi üzerinden iki yana doğru yükselen volüt sapları, kalathos dudağı altından uzanarak "v" formu oluşturur.

Prokonessos üretimi olduğu düşünülen bu tipteki başlıklar, başta Konstantinapolis olmak üzere İtalya, Yunanistan, Kuzey Afrika, Suriye, Kıbrıs, Marmara, Karadeniz, Batı ve Güney Anadolu kıyılarındaki birçok merkeze ihraç edilmiştir[1088]. Tip 6 grubundaki bu başlıkların üretimi MS 5. yüzyılın ortalarında başlamış ve MS 6. yüzyılın ilk yarısında sona ermiştir.

[1086]Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, 59-60.
[1087]Zolt, 1994, **a.g.k.**, 176.
[1088]Alp ve Uzun, 2021, **a.g.k.**, 64. Karşılaştırmalı örnekler için bknz.: Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 9, 138,140; Taf. 14, 184, 190, 194; Taf. 16, 225; Taf. 22, 354; Zolt 1994, Taf. 41, 489-490; Taf. 42, 506; E. Jastrzębowska (2004). Ein Spätantikes Kapitell im Park "Arkadia bei Niebrów, *Archeologia*, (55), Taf. XIII, 3; A. Calia, M. T. Giannotta, G. Quarta, E. Pellegrino (2006). I Matronei della Cattedrale di Bari: Studio İntefrato Sull'Identificazione, La Provenienza e il Reimpiego dei Marmi. İçinde: *Marmora, An International Joutnal for Archaeology, History and Archaeometry of Marbles and Stones*, (1), Fig. 8-9, 12, s. 196-199; P. Pensabene ve P. Pensabene ve C. Barsanti (2008). Reimpiego e Importazioni di marmi nell'Adriatico paleocristiano e bizantino. *La cristianizzazione dell'adriatico, Antichità Altoadriatiche*, (66), Fig. 9-10, 466; G. K. Öztaşkın – S. Sertel (2017). Olympos Bizans Dönemi Sütun Başlıkları ve Kaideleri. Y. O. Uçkan (Ed.), Olympos I, 2000-2014 Araştırma Sonuçları, Lev. 2, Kat. No. 13-14.

3.1.1.7.2. Tip 7b

Tip 7b grubu Küçük "c" Caddesi'nden ele geçen Kat. No. 299 no'lu başlık ile temsil edilir (**Çizim 37, Tablo 29**). Form ve işleniş açısından Tip 7b'deki yapraklar, Tip 7a ve 7c gruplarındaki örneklerle benzerlik gösterir. Yaprak uçları sivri işlenmiş, kanallar ise derin oyulmuştur. Yaprak dişlerinin uçlarının üstteki dişlerle birleştiği noktalarda damla formuna yakın yaprak gözleri bulunur. Alt çelenkteki akanthusların taç yaprakları dışarı doğru çıkıntı yapar. Ancak üst çelenkteki süslemeler bütünüyle alçak kabartma olarak işlenmiştir. Üst çelenkte ortada üç dişli bir destek yaprağı bulunur. Yanlardaki akanthuslar kalathosun iki kenarına doğru uzanarak, volütler altında destek görevi görür. Volüt sapları, Tip 7a grubundaki "lir formlu" başlıklardaki örneklere yakındır. Ancak bu tipte saplar, üst çelengin ortasında yer alan destek yaprağının hemen üzerinden yükselerek, kalathos dudağının hizasından uzanıp, volütleri oluşturur.

MS 5. yüzyıl ilk yarısı/ikinci yarısı ile 6. yüzyıl ortası aralığına tarihlendirilen, yaprak işlenişi ve biçim açısından Tip 7b örneklerine benzer başlıklar, Silifke[1089] ve Tarsus Müzelerinin yanı sıra[1090] Ravenna Santa Agata Maggiore Kilisesi'nde[1091], Kahire'de Amr bin Âs Camii[1092] ile Aleksandria'da[1093] yer alır.

3.1.1.7.3. Tip 7c

Kat. No. 300 ve Kat. No. 301 olmak üzere Küçük "c" Caddesi'nden ele geçen iki adet başlık, Tip 7c grubunda değerlendirilmektedir (**Çizim 37, Tablo 29**). Yaprak işlenişi ve biçimi açısından Tip 7 başlığı altında değerlendirilen diğer alt tiplerdeki örneklerle benzerlik

[1089]A. Aydın (2013). Erken Hristiyanlık – Bizans Dönemi Mimari Elemanlarının/Süslemelerinin Kataloğu ve Değerlendirilmesi. S. Durugönül (Ed.). *Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu, Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler*, Kat. No. 189, s. 202.
[1090]A. Aydın (2016). Tarsus Müzesi'ndeki Erken Hıristiyanlık – Bizans Dönemi Mimari Elemanları. S. Durugönül (Ed.), *Tarsus Müzesi Taş Eserleri, Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler*, Kat. No. 127, s. 211.
[1091]Bayraktar, 2022, **a.g.k.**, Kat. No. 539.
[1092]Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 9, 135-140.
[1093]Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 9, 132.

göstermektedir[1094]. Yaprak uçları sivri, kanallar derin oyulmuş, yaprak gözleri ise damla formunda işlenmiştir. Tip 7a örneklerinden farklı olarak üst çelengin ortasında da bir akanthus yaprağı bulunur. Volüt sapları ise bu akanthusun taç yaprağının iki kenarından başlayıp, kalathos dudağının hizasında uzanır.

Side örnekleri, MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 6. yüzyıl arasına tarihlendirilen Topkapı Sarayı'nın I. Avlusu'nda ve Ayasofya'da yer alan başlıklar ile Selanik Müzesi'nde[1095] ve Hırvatistan'da Dubrovnik Gradac Park'taki[1096] başlıklar ile benzerlik gösterir[1097]. Ayrıca, Side başlıklarına yakın bir başka örnek, MS 5. yüzyıl ikinci yarısı (üçüncü çeyreği?) ile MS 6. yüzyılın başlarına tarihlendirilen Silifke Müzesi'nde yer almaktadır[1098].

3.1.2. İon Başlıkları

İon başlıkları Side'deki caddeler içerisinde sadece Liman Agorası Caddesi'nde kullanılmıştır (**Çizim 37, Tablo 29**). Başlıklar, Kentsel ve III. Derece Sit Alanı içerisinde Liman Agorası Caddesi'nin küçük bir bölümünün geçtiği 818 ada 2 parselde yürütülen çalışmalar sırasında ele geçen iki adet örnek ile temsil edilmektedir (Kat. No. 329-330). Stil ve bezeme özellikleri açısından aynı özellikleri gösteren başlıklardan Kat. No. 329, diğer örneğe göre daha iyi durumda korunmuştur. Volüt yivleri astarsız ve iç bükey bir düzleme sahiptir. Volüt kanalları, derin ve geniş oyulmuş, volüt gözü ise ekhinus alt silmesi ile aynı hizada işlenmiştir. Bir silme ile ayrılan abakus ve kanalis süslenmeden bırakılmıştır. Üç yapraklı köşe palmetleri, köşelerdeki yumurtaların üzerini 1/3 oranında kapatacak şekilde ekhinus içerisine uzatılmıştır. Ekhinustaki ion kymationu, üç yumurta bezemesi ve aralarındaki mızrak-ok uçlarından oluşmaktadır. Yumurtalar ve çanakları arasındaki kanalın derin oyulduğu gözlemlenirken, yumurtaların uçları sivriltilerek çanağa ince bir ipçikle

[1094]Yaprak işlenişi ve biçimi açısından benzer örnekler için: Kautzsch, 1936, **a.g.k.**, Taf. 9, 132, 140; Taf. 13-15, 198-206; Taf. 16, 225-230.
[1095]Bayraktar, 2022, **a.g.k.**, Kat. No. 488.
[1096]Bayraktar, 2022, **a.g.k.**, Kat. No. 515.
[1097]Zolt, 1994, **a.g.k.**, 162-163, Taf. 40, 447-449.
[1098]Aydın, 2013, **a.g.k.**, Kat. No. 231, 223.

bağlanmaktadır. Mızrak-ok uçları ise bezemesiz olarak bırakılan ekhinus alt silmesine doğru daralır.

Başlıkların polster kısmı bezemesiz ve düz bir şekilde bırakılmıştır. Bingöl'ün sınıflandırmasına göre attika tipine[1099] giren Side örneklerinde iki bantla sınırlandırılan balteusta ise, iç içe geçmiş yatay yaprak bezemeleri işlenmiştir. Tek sıra bezemeye sahip yaprakların uçları kavislidir ve birbirine dokunur.

Derin matkap işçiliği, ince ok uçları ve yumurta bezemelerinin göstermiş olduğu özellikler Liman Agorası Caddesi başlıklarını Ephesos Mermer Cadde'de yer alan MS 2.-3. yüzyıllar içerisinde değerlendirilen örneklere yaklaştırmaktadır[1100]. Ancak Liman Agorası Caddesi ion başlıklarının en yakın örneklerini Side Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne ait palaestranın portikolarında ve Tiyatro'nun sahne binasında görmek mümkündür. Söz konusu başlıkların ikisi de Geç Hadrianus Dönemi içerisine tarihlendirilmektedir[1101].

3.2. Sütun Kaideleri

B, C, a, Küçük "c" ve Liman Agorası Caddeleri'nde yer alan, boyut ve form yönünden farklılıklar gösteren sütun kaideleri, beş tipte incelenmiştir (**Çizim 37**, **Tablo 30-31**). Bu sınıflandırmadaki ilk dört grupta yer alan kaideler attik-ion tipinde olup, boyut farklılıklarına göre ayrı gruplar içerisinde değerlendirilmiştir. Attik-ion kaidelerin tümünde alt torus, üst torusa göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir. Tip 5 olarak isimlendirilen ve literatürde "yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmış" olarak tanımlanan kaideler ise, Side caddelerinde yer alan son grubu oluşturmaktadır.

Attik-ion kaide grupları içerisinde en büyük ölçülere sahip Tip 1 grubu, a Caddesi stylobatları üzerindeki postament kaideler üzerinde yer alır. Postamentten bağımsız monolit olarak işlenen kaideler, 0.36-0.37 m. yüksekliğe sahiptir. Tam ölçü veren Kat. No. 276 no'lu

[1099]O. Bingöl (1980). *Das Ionische Normalkapitell in Hellenistischer und Römischer Zeit in Kleinasien*. *IstMitt*, (20). Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth, s. 78-79.
[1100]Bingöl, 1980, **a.g.k.**, Taf. 19, 115.
[1101]Yurtsever, 2019, **a.g.k.**, 663, Kat. Görsel No.: 82a-c, Şekil No.: 34; Yurtsever, 2021, **a.g.k.**, 227, 228.

örnekte görüldüğü üzere plinthos genişliği 1.00 m.'dir. Plinthos genişliği alınabilen diğer örnek olan Kat. No. 280 ise, ölçüleri itibariyle Agora'ya ait olmalıdır[1102]. Plinthos yükseklikleri 0.13-0.14 m. olan kaidelerin, ölçü yönünden birbirine yakın değerler sunması dikkat çekicidir. Üst profili iyi durumda korunan Kat. No. 278-279 no'lu kaidelerin çapları ise, 0.85 – 0.86 m.'dir.

C2 Caddesi üzerinde yer alan Tip 2 grubu ise, Tip 2a-b ve Tip 3 sütun gövdeleri ile birlikte kullanılmaktadır. Bu grup, ölçüleri bakımından Side caddelerindeki en büyük ikinci attik-ion kaideleri oluşturur. Tip 1 grubuna yakın yüksekliğe sahip örnekler barındıran Tip 2a kaidelerinin genel yükseklikleri 0.28 – 0.37 m. aralığındadır[1103]. Ancak bu tip, 0.84 - 0.91 m. aralığındaki plinthos genişlikleri ve 0.67 – 0.73 m. aralığındaki çapları ile Tip 1 grubundan ayrılır. Plinthos genişlikleri bakımından benzer ölçülere sahip Tip 2b grubu örnekleri ise, yükseklikleri ve çaplarının daha küçük ölçülere sahip olması nedeniyle Tip 2a grubundan farklılık gösterir. Bu gruptaki kaidelerin yükseklikleri 0.27 – 0.30 m. aralığındadır. Ancak Kat. No. 167 no'lu örnek, 2b grubu içerisindeki diğer kaidelerden farklı olarak 0.37 m.'lik bir yüksekliğe sahiptir. Çapları 0.59 – 0.66 m. ölçülere sahip kaideler C2 Caddesi'ndeki Tip 2b no'lu sütun gövdelerinin altında yer alıyor olmalıdır.

B Caddesi'nin büyük bir bölümünde ve C1 Caddesi'nde Ana Kapı'ya yakın olan I No'lu alan içerisindeki her iki portiko üzerinde kullanım gören Tip 3 grubu, Side caddelerindeki en küçük attik-ion kaideleri oluşturur (**Plan 56**). 0.20 – 0.26 m. yüksekliğe sahip kaidelerin plinthos genişlikleri, 0.63– 0.66 m. aralığında değişmektedir[1104]. Çapları ise 0.45 – 0.54 m. aralığındadır. Bu tipteki kaidelerin, C1 Caddesi'nin I no'lu alanındaki meydan ve B Caddesi'nin doğu portikosunun önünde yer alan temiz su kanalı ile ilişkili olarak portikoda gerçekleştirilen düzenlemede kullanıldığı düşünülmektedir. Ancak B Caddesi'nde, 2000'li yılların başlarında Side Müzesi denetiminde gerçekleştirilen

[1102]Benzer olarak Kat. No. 281'de ölçüleri bakımından Agora kaideleri ile yakınlık gösterir.
[1103]Caddenin, Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümündeki IV no'lu alan içerisinde yer alan Kat. No. 140 kaidenin yüksekliği 0.35 m.'dir. Ayrıca caddenin, 811 ada 6 parselde yer alan bölümünden ele geçen Kat. No. 167 no'lu kaide 0.37 m. yüksekliğinde olup, Tip 1 grubu örnekleri ile aynı ölçülere sahiptir.
[1104]Ölçüleri nedeniyle tekil örnek teşkil eden Kat. No. 33 ve Kat. No. 168, Tip 3 örnekleri içerisindeki değerlendirmeden çıkarılmıştır. Söz konusu başlıkların farklı yapılardan sökülerek burada kullanılmış olması muhtemeldir.

düzenleme ve restorasyon çalışmaları kapsamında kaidelerin buluntu yerlerinin değiştirildiği ve orjinal konumlarından uzaklaştırıldığı anlaşılmaktadır. Tip 3 kaideler aynı zamanda Liman Agorası Caddesi'nde de kullanılmıştır. Kaidelerin yükseklikleri 0.21 – 0.255 m., plinthos genişlikleri 0.61 – 0.66 m., çapları, 0.47 – 0.52 m., plinthos yükseklikleri ise 0.07 – 0.08 m.'dir. Tip 3 örneklerinin ölçülerinin birbirine oldukça yakın değerler sunması dikkat çekicidir. Ancak, Liman Agorası Caddesi kaidelerinin üzerine oturan sütun gövdeleri, diğer örneklerden daha kısadır.

Tip 4 grubu kaideler, B Caddesi'nin batı portikosu ile C1 Caddesi üzerinde yer alır. Caddelerdeki attik-ion kaideler arasında ölçüleri bakımından üçüncü sırada yer alan Tip 4 kaideleri, her iki caddenin de kendi içerisinde yoğunluğu en az olan örneklerdir. Bu gruptaki örneklerin yükseklikleri 0.25 – 0.31 m., plinthos genişlikleri 0.68 – 0.78 m., çapları ise 0.56 – 0.62 m. aralığındadır. Tip 4 kaidelerinin ölçüleri arasında görülen farklılıkların nedeni, stylobatlardaki kot farklılıklarını dengelemek amacıyla caddeye, kentin farklı noktalarından getirilmeleri ile ilişkili olmalıdır.

Caddeler içerisinde en az örnekle temsil edilen gruplardan biri olan Tip 5 kaidelerinin hepsi, Küçük "c" Caddesi'nin B Caddesi'ne açıldığı noktada yer alan sarnıç tarafından doğu portikonun iptal edilmeden önceki bölümünden ele geçmiştir. Tip 5 örnekleri caddeler içerisindeki en küçük kaide grubunu oluşturmaktadır. Bu grup ile direk bağlantı kurulabilecek sütun gövde örnekleri bulunmadığı ve stylobatlar üzerindeki yerleri tespit edilemediği için kaidelerin cadde ile ilişkisi kesinlik kazanmamıştır. Ancak, caddenin sözü edilen kuzey kanadında özellikle Piskoposluk Sarayı Kompleksi'ne bağlı birimlerin inşası ile beraber MS 5-6. yüzyıl içerisinde yeni düzenlemelerin yapıldığı ve devşirme olarak birçok mimari elemanın caddede kullanıldığı bilinmektedir[1105]. Gruptaki örneklerin

[1105]Yıldırım "Side Antik Kentinin Bizans Dönemi Dini Mimarisi" konulu doktora tez çalışması kapsamında Piskoposluk Saray Kompleksi içerisindeki birimlerle ilişkili detaylı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma kapsamında araştırmacı, Piskoposluk Sarayı Kilisesi'nde kullanılan stylobatlar, postament kaideler, sütun kaideleri, sütun gövdeleri ve başlıkların devşirme olarak kullanıldığını öne sürmektedir (Yıldırım 2013, 29-30). Yıldırım ayrıca, 6 no'lu mekanda yer alan kilisede kullanılan mermer payeler, stylobatlar, sütun kaideleri ve sütun başlıklarının yanı sıra 6a mekanındaki lento ve söveler ile 6b mekanındaki mermer silme ve arşitravların da devşirme olarak kullanıldığını belirtmektedir (Yıldırım, 2013, s. 45-47, 53).

yükseklikleri 0.11 - 0.15 m., plinthos genişlikleri 0.485 – 0.525 m., çapları 0.43 – 0.47 m., son olarak plinthos yükseklikleri ise 0.04 – 0.05 m.'dir.

Caddelerdeki MS 5-6. yüzyıl aralığında gerçekleştirilen imar faaliyetleri ile ilişkili, literatürde "yarı işlenmiş" ya da "işlenmeden bırakılmış" olarak nitelendirilen kaideler, Tip 6 grubunu oluşturur. Dik açılı ve profilsiz bir plinthos üzerinde yükselen bu gruptaki kaidelerde torus ve trokhilos bölümleri işlenmeden kaba bir şekilde bırakılmıştır. Bu bölümde, plinthos üzerinde önce dik, daha sonra ise diagonal biçimde yükselen bir profil mevcuttur. B, C ve Küçük c Caddeleri'nde yer alan Tip 6 grubu örnekleri birbirine yakın ölçülere sahiptir. Ancak Küçük c Caddesi'nde Kat. No. 314 ve 316 no'lu örnekler, ölçüleri bakımından bu gruptaki kaideler içerisinde alt ve üst sınırları oluşturmaktadır. Ayrıca, Küçük c Caddesi'nde ölçüler bakımından çeşitliliğin diğer caddelerdeki örneklere göre daha yoğun olması, buradaki kaidelerin başka yapılardan sökülerek burada kullanılmış olabileceğini akla getirir. Tip 6 örneklerinin genel olarak yükseklikleri 0.20 – 0.255 m., plinthos genişlikleri 0.59 – 0.64 m., çapları 0.50 – 0.53 m. ve plinthos yükseklikleri ise 0.06 – 0.08 m. aralığındadır. Tip 6 kaide grubunun mevcut ölçüleri bakımından, Tip 3 grubu attik-ion kaideleri ile yakın olduğu görülür.

3.3. Postament Kaideler

Postament kaideler, a Caddesi bütününde, B ve C1 Caddeleri'nin ise belirli bölümlerinde kullanılmıştır (**Çizim 38**, **Tablo 32**). B Caddesi'ndeki postamentler, doğu portiko önündeki çeşme yapısı ile caddenin güney ucuna kadar devam eden doğu portiko stylobatı üzerinde yer alır. C Caddesi'ndekiler ise, R1-R2 konutlarının önünde bulunur. Postament kaideler sayıca az olmalarına karşın beş tipte incelenmektedir.

Tip 1 grubu adı altında incelenen a Caddesi'ne ait postamentler, caddelerde yer alan ölçüleri itibariyle en büyük örnekleri oluşturur. Kat. No. 283 dışındaki bütün postamentler toprağın altında kaldığından yükseklikleri saptanamamıştır. Sözü edilen postamentin genişliği diğer örneklerden daha küçük olduğundan, bu postamentin cadde inşasından

sonraki bir evrede farklı bir yapıdan sökülüp burada kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak bu postamentin yüksekliğinin, sütunlu bir düzenlemenin sürekliliği için diğer örneklerle uyumlu olması gerektiğinden, Tip 1 grubu kaidelerinin yüksekliklerinin de 0.80-0.90 m. aralığında olması beklenmektedir. Postament genişlikleri ise, diğer bütün örneklerde 1.00 – 1.14 m. aralığında standart ölçülere sahiptir.

C1 Caddesi'nde III no'lu alan içerisinde R1-R2 konutlarının hemen önünde yer alan postament kaideler, Tip 2 grubu içerisinde değerlendirilir (**Plan 56**). Bu tipteki örnekler sütun kaidesi ile birlikte monolit olarak yapılmıştır. Tip 2 grubu postamentlerindeki sütun kaidelerinin işleniş biçimlerinden dolayı buradaki örnekler, Tip 2a ve 2b olarak alt gruplar içinde incelenmiştir. Attik-ion kaidelere sahip Tip 2a grubuna ait postamentler, Kat. No. 222 ve 223 no'lu örneklerle temsil edilmektedir. Bu örnekler içerisinde daha iyi durumda korunmuş olan Kat. No. 223, ölçüleri bakımından Tip 2a grubunu iyi temsil eden örnektir. Kat. No. 223, 0.66 m. yüksekliğe, 0.77 m. genişliğe ve 0.61 m.'lik bir çapa sahiptir. Ölçüleri bakımından benzer değerlere sahip 2b grubu postamentleri ise, Tip 2a'dan farklı olarak yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmış sütun kaidelerine sahiptir. Bu kaideler özellikleri ve ölçüleri itibariyle Tip 6 grubu sütun kaideleri ile aynıdır.

B Caddesi'nde iki örnekle temsil edilen (Kat. No. 44-45) postamentler, Tip 3 adı altında değerlendirilmiştir. Bu tipteki örnekler, Tip 2a postamentleri ile aynı özellikleri göstermekte olup tek farkları, Tip 3 kaidelerin 2a grubuna göre daha küçük boyutlu olmalarıdır. Bu caddede yer alan bir diğer grup, Tip 1 örnekleri ile yakın özellikler gösteren, ancak daha küçük ölçülere sahip Tip 4'tür. Tip 1 grubunun neredeyse yarısı ölçülerinde olan Tip 4 postamentlerinden Kat. No. 47 ve 48'nın ön cephelerinden yan cephelere uzanan ikişer delik bulunur. Bu gruptaki bütün örnekler içerisinde sadece bahsi geçen postament kaidelerde görülen bu deliklerin ikincil bir kullanımla hayvan bağlama delikleri olarak işlev gördükleri düşünülmektedir[1106]. B Caddesi'ndeki ve diğer postament tipleri arasındaki son grubu oluşturan Tip 5 ise iki örnek ile temsil edilir. Yaklaşık 40 cm² ölçülerine sahip kaideler, 0.32 m. yükseklikleri ile birlikte postament kaideler arasındaki en küçük grubu

[1106]Tip 4 grubu içerisindeki postament kaideler içerisinde sadece iki örnekte bahsi geçen deliklerin yer alıyor olması, bu delikleri sonradan belki de yakın dönemlerde açılmış oldukları ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

oluşturur. Bu gruptaki örneklerin, ölçüleri ve Kat. No. 52 üzerindeki izlerden dolayı bir heykel kaidesi olarak kullanıldığı anlaşılır. Tip 1c sütun gövdelerinde olduğu gibi pembe damarlı mermerden yapılan postament kaidelerden Kat. No. 51'un ön cephesinde ise sonradan yapılmış bir parapet yuvası bulunur. Her iki kaide de devşirme olarak caddede ya da cadde etrafındaki yapılarda yeniden işlev görmüş olmalıdır. Ancak, bu kaidelerin cadde ile olan ilişkisi henüz saptanamamıştır.

3.4. Sütun Gövdeleri

Side caddelerinde yer alan sütun gövdeleri, malzeme ve ölçüleri itibariyle değerlendirilmiş ve kendi içerisinde alt tiplere ayrılan dört ana tipte incelenmiştir. (**Çizim 39**, **Tablo 33-34**).

B Caddesi'ndeki çeşme yapısından itibaren caddenin güneyde sonlandığı bölüme kadar olan doğu stylobat üzerinde kullanılan Tip 1a grubu gövdeleri, caddeler içerisindeki en küçük gövde grubunu oluşturur. Kalın gri damarlı mermerden yapılmış Tip 1a grubu içerisindeki Kat. No. 53 no'lu örnek, alt ve üst bileziklerdeki kırıklar dışında iyi durumda korunmuştur. Tip 1a grubu içerisinde tam ölçü alınabilen tek gövde olan Kat. No. 53'ün yüksekliği ise 3.08 m.'dir.

Tip 1b grubu, Liman Agorası Caddesi'nde yer alan altı adet sütun gövdesi ile temsil edilmektedir. İki parça halinde ele geçen ancak kırık kırığa birleştirildiğinde bütün hale gelen Kat. No. 343, 3.41 m. yüksekliğe, 0. 47 m. alt çapa ve 0.40 m. üst çapa sahiptir. İnce gri damarlı mermerden oluşturulan gövdeler, Küçük "c" Caddesi örneklerine yakınlık gösterir. Tip 1c olarak adlandırılan Küçük "c" Caddesi örnekleri, Tip 1b'dan biraz daha büyüktür. Gövdelerin yükseklikleri 3.30 – 3.50 m., alt çapları 0.43 – 0.55 m. ve üst çapları 0.36 – 0.475 m.'dir. Ölçülerin alt ve üst sınırları arasındaki farkın çok olması, Kat. No. 318 ve 319'un Tip 1b örnekleri genelinden daha küçük ölçülere sahip olmasından kaynaklanır. Bu iki gövde, farklı bir yapıdan sökülüp Tip 5 kaide grubu ile beraber caddede kullanılmış olmalıdır. Ayrıca, Kat. No. 323 no'lu gövde 3.30 m.'lik yüksekliğe sahiptir. Ancak cadde genelinde

yer alan aynı tipteki gövdelerin genel yükseklik ortalaması 3.46-3.50 m. aralığındadır[1107]. Tip 1'in alt grupları arasında en kalabalık tipi oluşturan 1d gövdeleri, B Caddesi'nin doğu stylobatı üzerinde yer alır. Pembe damarlı mermerden yapılmış gövdeler 3.48 – 3.60 m. yüksekliğe, 0.47 – 0.54 m. alt çap ve 0.42 – 0.46 m. üst çap genişliğine sahiptir. Tip 3 kaide grubu ile uyumlu gövdeler, ölçüleri itibari ile C1 Caddesi üzerindeki I no'lu alanda yer alan stylobatlar üzerindeki Tip 1e gövdeleri ile yakın özellikler gösterir (Plan 1). Toplam 10 örnek ile temsil edilen Tip 1e grubu gövdeleri, kalın gri damarlı mermerden yapılmıştır. Yükseklikleri 3.42-3.53 m. aralığındaki gövdeler, 1c grubu örneklerinden biraz daha kısadır. Yüksekliklerinin yanı sıra alt ve üst çapları da, 1c grubu örneklerinden daha küçük ölçülere sahiptir[1108].

B Caddesi'nin batı portikosu üzerinde yer alan ve 19 örnek ile temsil edilen Tip 2a grubu gövdeleri ince gri damarlı mermerden yapılmıştır. Kalabalık bir grup olmasına karşın, yalnız dört tanesi bütün olarak korunmuştur. Dört gövdenin yükseklikleri 4.06 – 4.30 m. aralığında değişiklik gösterirken bu örneklerden üç tanesi, 4.06 – 4.18 m. aralığındadır[1109]. Tip 2b ve 4 grubu kaideler üzerinde yer alması gereken Tip 2a gövdelerinin C Caddesi'ndeki örneklerinden ise sadece bir tanesi bütün olarak korunmuştur. Tip 2a grubu gövdelerini temsil eden Kat. No. 245, 4. 08 m. yüksekliği ile C2 Caddesi üzerinde yer alan Tip 2b gövdelerine yakındır[1110]. Ancak 2a grubundan farklı olarak 2b grubu gövdeleri granitten yapılmıştır.

Tip 2b grubunda olduğu gibi granitten yapılan ve C2 Caddesi'nde sadece IV no'lu alan içerisinde yer alan Tip 3 grubu gövdeleri, 23 örnek ile Side caddelerindeki en kalabalık grubu oluşturur (**Plan 56**). Ayrıca 4.66 – 4.74 m.'lik ölçülere sahip gövdeleri ile ana caddelerdeki diğer örnekler arasında en yüksek olanıdır. Belirtilen parametreler içerisinde

[1107]Bknz.: Tablo 34. Benzer şekilde gövdelerin genel alt çap aralığı 0.48-0.55 m., üst çap aralığı ise 0.40 – 0.475 m.'dir.
[1108]1d grubu gövdelerinin alt çapları 0.45-0.52 m. aralığında olmasına karşın, ölçümleri yapılabilen yedi örnekten beş tanesi 0.45 m.'lik bir ölçüye sahiptir. Bu ölçü ile birlikte 1c gövdelerinin, Küçük c Caddesi (Tip 1d) örneklerine daha yakın olduğu söylenebilir.
[1109]Tip 2a gövdelerinin alt çapları 0.45 – 0.58 m., üst çapları ise 0.42 – 0.505 m.'dir. Ancak, ölçüleri alınabilen örnekler içerisinde yoğunluğu, alt çapları 0.52 – 0.58 m., üst çapları ise 0.42 – 0.455 m. olan gövdeler oluşturur.
[1110]Tip 2b gövdelerinin yükseklikleri 4.08 – 4.32 m., alt çapları 0.54 – 0.65 m., üst çapları ise 0.56 – 0.60 m. aralığındandır.

ölçüleri birbirine oldukça yakın değerler sunan bu gruptaki gövdelerin, tek seferde ve aynı yapı programı içerisinde oluşturulduğu düşünülür.

Kentteki caddelerin içerisinde ölçüleri bakımından en büyük sütun gövdelerinin a Caddesi'nde yer aldığı düşünülmektedir. Ancak, Kat. No. 287 no'lu kum taşı malzeme ile olasılıkla tambur şeklinde yapılan gövde dışında bütün olarak korunmuş başka bir örnek bulunmamaktadır. Caddede *in-situ* olarak korunan Tip 1 sütun kaidelerinin 1.00 m.'yi bulan plinthos genişlikleri ve 0.85-0.86 m. genişliğindeki çapları, burada yer alması beklenen sütun gövdelerinin 5.00-5.30 m. aralığında bir yüksekliğe sahip olduğunu gösterir (**Tablo 33-34**).

3.5. Mimari Elemanların Rekonstrüksiyon Değerlendirmeleri

Mimari elemanlar, kentin iki büyük ana caddesi olan B ve C Caddeleri'nde, Küçük a, c Caddeleri ile Liman Agorası Caddesi özelinde yürütülen çalışmalarla birlikte değerlendirilmiştir. Agora Hamamı Caddesi, Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi ve b Caddesi ise hem mimari elemanların bulunmaması hem de caddelerin günümüzde net bir şekilde algılanamıyor oluşundan kaynaklı değerlendirmeye dahil edilmemiştir[1111].

Mansel tarafından "a" olarak isimlendirilen cadde, Agora'nın güney kapısından başlayıp, Hamam-Gymnasium Kompleksi palaestrasının kuzeybatı köşesindeki girişe uzanır. Cadde toprak altında kalmış olmasına karşın, doğu ve batı stylobat doğrultuları, üzerlerinde yer alan postament ve sütun kaideleri sayesinde takip edilebilmektedir. Attius Philippus Suru projesi kapsamında güney portiko gerisindeki dükkanlarda ve dükkanların önündeki portiko zemininde yürütülen çalışmalarda caddenin MS 1. yüzyıl içerisinde inşa

[1111]Agora Hamamı Caddesi, hamamın inşası ile birlikte daraltılmış olup, muhtemel stylobat sıraları ise etrafındaki yapılaşmanın altında kalarak iptal edilmiş olmalıdır. Bu alanda olasılıkla MS 3 yüzyıl içerisinde ve sonrasında gerçekleştirilen düzenlemeler ile birlikte cadde, sadece hamama ulaşım sağlayan bir işleve dönüştürülmüştür. Muhtemel stylobat sıraları ve bunların üzerindeki mimari elemanları da yeni düzenlemeyle birlikte iptal edilmiş olması gerekir. Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi'nin varlığı ise tiyatronun güneyinde yer alan iki açıklıklı Tak yapısı ve bu yapının doğrultusu üzerinde yer alan Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne ait propylon ile anlaşılmaktadır. Günümüzde tamamen toprak altında kaldığından caddenin sadece doğrultusunu takip etmek mümkün olmuştur. Doğu Kapısı'ndan Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne uzanan Küçük b Caddesi de toprak altında kaldığından ve yüzeyde herhangi bir mimari eleman bulunmadığından değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

edildiği anlaşılmıştır[1112]. Söz konusu caddenin MS 1. yüzyıl kadastral planlaması dahilinde oluşturulmuş sokak sistemleri ile aynı doğrultuda yapılmış olması da, bu tarihlendirmenin doğrulunu destekler niteliktedir. Ancak, inşa sürecine ışık tutabilecek tarihlendirmeye yardımcı herhangi bir mimari ögeye caddede rastlanılmamıştır.

Caddeye ait mimari elemanlar sadece Tip 1 postamentler ve yine Tip 1 attik-ion sütun kaideleridir. İn-situ olarak kuzey ve güney stylobat üzerinde yer alan postamentler, 1.00 x 1.14 m. aralığında genişlik ve derinliğe sahiptir (**Çizim 38**). Ancak caddede yer alan beş postamentten, dört tanesinin büyük bir bölümü toprak altında kaldığı için yükseklikleri tespit edilememiştir. Postamentler içerisinden sadece Kat. No. 283 no'lu kaide in-situ olmayıp, yüzeyde yer almaktadır. Yüksekliği 0.82 m. olan postamentin genişliği caddede yer alan diğer örneklere göre daha küçüktür[1113]. Başka bir yapıdan sökülerek a Caddesi'ne getirildiği düşünülen Kat. No. 283'ün ölçüleri açısından diğer örneklerle uyumlu hale getirildiği ve bu caddede kullanıldığı ileri sürülebilir (**Tablo 32**)[1114]. Bu varsayım göz önünde bulundurulduğunda Kat. No. 283 no'lu postamentin sütunlu bir düzenlemenin devamlılığını sağlayabilmek adına, caddede yer alan diğer örneklere yakın bir yüksekliğe sahip olması beklenmektedir.

Kat. No. 276 plinthosta kırıklar ve kaide yüzeyinde aşınma olmasına karşın yükseklik ve plinthos genişliği açısından Tip 1 kaideler için tam ölçü vermektedir. Ayrıca, Kat. No. 279 ve toprak altında in-situ olarak korunan Kat. No. 279 no'lu kaidelerin yüzeyleri iyi durumda korunduğundan, çaplarını tespit etmek mümkün olmuştur (**Tablo 30-31**). Söz konusu örneklerle birlikte Tip 1 grubu attik-ion kaidelerinin 0.37 m.'lik yüksekliğe, 1.00 m.'lik genişliğe ve 0.85/0.86 m.'lik çapa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Cadde üzerinde yer alan ve büyük oranda tahribat ile aşınmalara maruz kalan başlık, Agora'ya ait sütun başlıklarından biri olmalıdır[1115]. Başlık, yaklaşık 0.50 m.'lik çap ölçüleri

[1112]Soykal-Alanyalı ve Erkoç, 2016, **a.g.k.**, 99.
[1113]Postamentin genişliği 0.85 m., derinliği ise 0.86 m.'dir.
[1114]Postamentin yüzeyindeki aşınma ve tahribattan kaynaklı, kaidenin yeniden işlendiğine ilişkin bir ize rastlamak mümkün olmamıştır.
[1115]Başlık ölçüleri, süsleme repertuarı ve akanthus yapraklarının işlenişi bakımından agora sütun başlıkları ile benzerlikler göstermektedir. Ancak kalathos yüzeyi büyük oranda tahrip olduğundan yaprak işleniş detayları açısından agora başlıkları ile karşılaştırma yapmak mümkün olmamıştır.

ile Tip 2-3 başlıklarına yakınlık gösterir. Söz konusu başlıkların oturduğu gövdelerin yükseklikleri 4.08 m. civarında olan Tip 2b ile 4.70-4.74 m. aralığındaki Tip 3 örnekleridir. Ancak her iki gövde tipinin oturduğu kaideler arasında en büyük olan Tip 2a kaideleri bile 0.67-0.73 m. aralığında bir çapa sahiptir. Küçük a Caddesi'ne ait Tip 1 sütun kaideleri ise 0.85-0.86 m. aralığındaki çapları ile C Caddesi örneklerinden daha büyüktür. Küçük a Caddesi üzerinde büyük oranda tahrip olmasına karşın tambur olarak işlev gördüğü düşünülen, kum taşı malzemeden yapılmış, tam bir yükseklik tespit edilemeyen Kat. No. 287 no'lu sütun gövdesi yer almaktadır. Ancak Küçük a Caddesi'nde yer alan kaliteli mermer malzemeden yapılmış postament ve sütun kaideleri nedeniyle, gövdenin de aynı kalitede mermer malzeme kullanılarak yapılmış olması beklenmektedir. Bu nedenden dolayı Kat. No. 287 no'lu sütun tamburunun (?) başka bir yapıya ait olup, sonradan caddeye getirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Küçük a Caddesi Tip 1 kaide ölçüleri göz önünde bulundurulduğunda, Tip 2a kaidelerinin üzerine oturan 4.70-4.74 m. aralığında yüksekliğe sahip sütun gövdelerinden (Tip 3) daha yüksek olması beklenmektedir. Bu durumda, Küçük a Caddesi'nde yer alan sütun gövdelerinin yaklaşık 5.00-5.20 m. aralığında bir yüksekliğe sahip olması gerekmektedir.

Kuzeyde B Caddesi ile kesişip, güneyde Hamam-Gymnasium Kompleksi'nde son bulan Küçük "c" Caddesi, MS 1. yüzyıl kadastral planlaması çerçevesinde oluşturulduğu bilinen kentteki ikinci caddedir[1116]. İlk olarak 2017 yılında başlanan ve 2020 yılında tamamlanan Küçük "c" Caddesi'ndeki kazı çalışmaları kapsamında, caddenin bütünü tamamen açığa çıkartılmıştır. Bu çalışmalarla beraber doğu portikoda ve döşeme taşlarının altında gerçekleştirilen sondajlarla, stratigrafiye bağlı cadde konstrüksiyonundaki değişim ve dönüşümü izleyebilmek mümkün olmuştur. Döşeme taşlarının altında yürütülen çalışmalarda, MÖ 6. yüzyıla kadar uzanan seramik buluntulara rastlanmış, ancak bahsi geçen dönem ile MS 1. yüzyıl aralığını temsil eden mimari bir bulgu tespit edilememiştir. Doğu portiko üzerinde ve stylobatın hemen bitişiğinde gerçekleştirilen çalışmalarda ise, caddenin

[1116]Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2022, **a.g.k.**, 187-188.

inşa tarihinin MS 1. yüzyıla uzandığı, MS 5. yüzyıl 3. çeyreğinde ya da hemen sonrasında da caddede yeni bir düzenlemeye gidildiği anlaşılmıştır[1117].

Küçük "c" Caddesi'nin inşa tarihi ile ilişkili mimari bir eleman cadde üzerinde yer almamaktadır. Ancak MS 5. yüzyıl içerisinde kent genelinde yürütülen imar faaliyetleri ile beraber cadde, bu durumdan büyük oranda etkilenerek yeni bir görünüm kazanmıştır. Bu dönem içerisinde caddede gerçekleştirilen düzenleme çalışmalarının yoğunluğu, doğu portiko gerisindeki MS 5. yüzyıl içerisinde inşa edildiği bilinen ve MS 7. yüzyıla kadar çeşitli eklemelerle birlikte işlevini sürdüren Piskoposluk Sarayı Mahallesi ile açıklanabilir[1118].

Caddede gerçekleştirilen yeni düzenleme ile birlikte MS 4. yüzyıl ikinci yarısı / 5. yüzyıl ilk çeyreği ile MS 6. yüzyıl ortalarına kadar uzanan örneklere sahip Tip 5, 6 ve 7 sütun başlıklarının burada kullanıldığı görülür (**Çizim 42-43**). Caddedeki başlık tipleri arasında en erken örnekleri oluşturan Tip 5, Side caddeleri genelinde en az örnek ile temsil edilen ve sadece Küçük c Caddesi'nde bulunan bir gruptur. Başlıkların hepsi caddenin kuzey ucunda doğu portiko yakınlarından ele geçmiştir. MS 4. yüzyıl ikinci yarısı ile MS 5. yüzyıl ilk çeyreği arasına tarihlendirilen Tip 5 grubu başlıklarına ölçüleri itibari ile uyumlu olabilecek bir sütun gövdesi caddede bulunmamaktadır. Ancak, başlıklarla aynı noktadan ele geçen küçük ölçülere sahip Tip 5 sütun kaidelerinin, Tip 5 sütun başlıkları ile birlikte kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir[1119]. Söz konusu kaideler, Side caddelerinde yer alan en küçük attik-ion kaide grubunu oluşturur. Tip 5 sütun başlıkları ve kaidelerinin doğu portikonun sadece belirli bir bölümünde yer alıyor olması, bu noktada yer alan portiko gerisindeki Piskoposluk Sarayı Mahallesi'ne bağlı yapı birimlerinin niteliği ile ilişkili olmalıdır.

MS 5. yüzyılın ikinci yarısından MS 6. yüzyıl ortalarına kadar örnekleri bilinen Madalyon tipi başlıklar, Tip 6 grubu adı altında değerlendirilmiştir. Küçük "c" Caddesi'ndeki en kalabalık başlık grubunu oluşturan Tip 6 örnekleri aynı ölçülerle, B ve C

[1117]Soykal-Alanyalı ve Öztekin, 2022, **a.g.k.**, 188.
[1118]Mansel, 1978, **a.g.k.**, 284; Yıldırım, 2013, **a.g.k.**, 120, 131, 133; Pülz ve Profant 2022, **a.g.k.**, 188-189.
[1119]Tip 5 kaideleri içerisindeki Kat. No. 304-306 no'lu üç örnek doğu portikoya ait stylobat üzerinde in-situ olarak açığa çıkartılmıştır. Aynı tipe ait Kat. No. 302 ve 303 ise, diğer üç örneğe yakın konumlarda doğu portiko önündeki caddenin yol taşları üzerinden ele geçmiştir.

Caddeleri'nde de karşımıza çıkar (**Tablo 29**). B ve C Caddeleri'nin MS 5. ve 6. yüzyıl aralığında yeniden düzenlendiği bilinmektedir. Küçük "c" Caddesi'nde yer alan Tip 6 grubu başlıklarının da aynı dönem içerisinde yürütülen imar faaliyetleri kapsamında caddedeki yerlerini almış olması muhtemeldir. Tip 6 başlıkları ölçüleri itibariyle caddede yer alan tek gövde grubu olan, ince gri damarlı mermer malzeme kullanılarak yapılmış Tip 1c örnekleri ile uyumludur. Ayrıca yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmış Tip 6 sütun kaideleri de, Tip 6 başlıkları ve Tip 1c sütun gövdeleri ile birlikte kullanılmış olmalıdır (**Çizim 43**).

Küçük "c" Caddesi'nde yer alan son başlık grubu üç alt başlık içerisinde değerlendirilen Tip 7'dir. Lir biçimli olarak tanımlanan bu başlık grubu caddede altı örnek ile temsil edilmektedir. Sadece Küçük c Caddesi'nde yer alan Tip 7 grubu, ölçüleri itibariyle Tip 6 başlıklarına yakındır. Bu nedenle Tip 7 başlıkları da, aynı kaide ve gövde tipleri ile birlikte kullanılmıştır (Çizim 7, Tablo 1, 2, 5)[1120]. MS 5. yüzyıl ortası ile MS 6. yüzyıl ilk yarısı/ortası aralığına tarihlendirilen Tip 7 örnekleri yine Piskoposluk Sarayı Mahallesi'ndeki bahsi geçen yüzyıllarda eklenen ya da yeniden elden geçirilen yapı birimlerinde yürütülen çalışmalar sırasında caddeye eklenmiş olmalıdır.

Kentin ikinci büyük sütunlu caddesi kuzeyde, kentin Ana Kapısı gerisindeki ve C1 Caddesi üzerindeki meydandan başlayıp, güneyde Piskoposluk Sarayı Mahallesi'nin başladığı noktada son bulmaktadır. Cadde, A. M. Mansel tarafından B harfi ile isimlendirilmektedir. Günümüze kadar caddede stratigrafik bir kazı çalışması gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle caddenin inşa sürecine ilişkin en önemli bulgular, portikolara ait sütun başlıkları sayesinde elde edilir. Caddede yer alan Tip 3a başlık grubu, MS 3. yüzyıl ortalarına ya da hemen sonrasına tarihlendirilmektedir. Ölçüleri itibariyle çeşitlilik sunan bu grup, caddede yer alan Tip 2a ve Tip 1d sütun gövdeleri ile uyum sergilemektedir. Her iki gövde grubunun üst çap ölçülerinin birbirine yakın olması nedeniyle başlıkların 0.43-0.0.46 m. aralığında çapa sahip örneklerinin, hangi gövde ile birlikte kullanılmış olabileceği ayrımı yapılamamaktadır[1121].

[1120]Kazı çalışmaları sırasında Tip 6 ile Tip 7 sütun başlıkları, Tip 1c sütun gövdeleri ve Tip 6 sütun kaideleri bir arada ele geçmiştir.

[1121]Başlıkların hangi tipte gövdeler ile kullanılmış olabileceği başlıkların değerlendirildiği yükseklik ve abakus genişliği gibi diğer parametreler çerçevesinde incelenebilir.

Erken-Orta Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirilen Tip 3b başlıkları ve MS 3. yüzyıl ortaları ya da hemen sonrası içerisinde değerlendirilen Tip 3a grubu başlıkları ölçüleri itibariyle Tip 1d ve 2a gövdeleri ile uyum sergilemektedir (**Çizim 41,44**). Tip 3a ve 3b başlıkları arasında yaklaşık kırk yıllık bir sürecin bulunduğu ve bu dönem farkının B Caddesi'ndeki yapı faaliyetleri ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. MS 2. yüzyıl sonu ile MS 3. yüzyıl ilk çeyreği arasında değerlendirilen Tip 3b başlıklarının caddenin ilk yapı evresine ait olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde, C2 Caddesi'nde Tip 3b başlıklarının kullanılıyor oluşu, her iki caddenin aynı dönem içerisinde birlikte planlanarak oluşturulduğu ihtimalini kuvvetlendirir[1122].

MS 3. yüzyıl ortaları ya da hemen sonrasında caddede yeni bir düzenlemeye gidilmiş olmalıdır. Doğu portikonun önünde, B Caddesi'nin C1 Caddesi ile kesişiminden itibaren çeşme yapısına kadar uzanan açık su kanalı ve gerisindeki portikonun yükseltilmesi bu dönem içerisinde gerçekleştirilen yeni uygulamalar olarak değerlendirilebilir. Açık su kanalının inşası ile paralel olarak doğu portikoda yeni bir düzenlemeye gidilmesi zorunluluk halini almıştır. Kanalın zemin kodu, cadde yol taşlarının seviyesindedir. Yaklaşık 0.70 m yüksekliğinde parapet bloklar, kanalın batı cephesini sınırlandırmaktadır. Doğu cephede yer alan stylobat ise aynı seviyelerde yükseltilmiştir. Söz konusu düzenleme ile birlikte, doğu stylobatın batıdakine göre daha yüksek olduğu bu nedenle de her iki stylobattaki üst yapı konstrüksiyonunun aynı ya da birbirine yakın bir seviyeye getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Böylece batı stylobat üzerinde kullanılan Tip 2a sütun gövdelerine göre daha kısa olan Tip 1d gövdelerinin ve bu gövdelerle uyumlu Tip 3 sütun kaidelerinin doğu stylobatta tercih edildiği gözlemlenmektedir (**Çizim 44**).

MS 270 yılında ya da hemen sonrasında muhtemel Got ya da İskit saldırıları sonucunda kente ulaşan aquaduktler zarar gördüğü ve su temininin uzun süre kesintiye uğramaması adına Bryonianus Lollianus'un destekleri ile su sistemlerinin onarıldığı bilinmektedir[1123]. B Caddesi'nde kullanılan MS 3. yüzyıl ortaları ya da hemen sonrasına tarihlendirilen Tip 3a sütun başlıkları, Tip 1d sütun gövdeleri ve Tip 3 sütun kaideleri

[1122]C Caddesi'ndeki Tip 3b başlıkları, B Caddesi örneklerine göre daha büyük ölçülere sahiptir.
[1123]Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:6, 54-58; Mansel, 1978, **a.g.k.**, 15; Nollé, 2001, **a.g.k.**, 402, No: 106, 407-410.

caddedeki açık su kanalının inşa süreci ile bağlantılıdır. Kanal düzenlemesi ile beraber doğu portiko da yükseltilmiştir. Her ne kadar yazıtta aquaduktlerin onarımının yanı sıra kentte başka su tertibatlarının onarımına ya da inşasına ilişkin bilgiler sınırlıda olsa tarihsel süreç bu döneme işaret etmektedir.

B Caddesi'nin doğu portikosuna ait stylobatın güneyde son bulduğu noktadan itibaren kuzeye doğru yaklaşık 20 m'lik bölümünde, krepis kullanılmadan oluşturulmuş bir stylobat sırası yer almaktadır. Söz konusu stylobat hattı, cadde zemin döşemesi ile aynı kotlardadır. Doğu portiko önündeki açık su kanalı düzenlemesi ile beraber portiko zemininin yükseltilmesi, kanalın son bulduğu çeşme düzenlemesinin devamındaki stylobat hattının da yeniden elden geçirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Doğu portiko boyunca devam eden mimari düzenlemenin üst kotlarının aynı ya da birbirine yakın seviyelerde sürdürülebilmesi için, sözü edilen stylobat hattında yer alan kaide, sütun ve sütun başlıkları, Tip 3 ve Tip 4 olarak değerlendirilen postament kaideler üzerine yerleştirilerek yükseltilmiştir. Burada kullanıldığı düşünülen ve bütün olarak korunan tek bir örnek ile temsil edilen Tip 1a grubu gövdesi kalın gri damarlı mermerden yapılmıştır. Gövde, 3.08 m.'lik yüksekliği ile caddelerde karşımıza çıkan en kısa örneği oluşturur. Ancak, üst çap ölçüleri caddede yer alan diğer tiplerdeki gövdelerle aynıdır.

Caddedeki bir diğer başlık grubu ise Tip 6 olarak isimlendirilen, MS 5. yüzyıl ikinci yarısına tarihlendirilen madalyon tipi başlıklardır. Çap ölçüleri Tip 2a ve 1d sütun gövdeleri ile uyumlu olan başlıklar, caddedeki diğer başlık tiplerinde olduğu gibi yükseklikleri bakımından farklılık gösterir. Daha kısa ve basık olan başlıkların Tip 1d sütun gövdeleri ile uzun ve daha yayvan olanların ise Tip 2a gövdeleri ile birlikte kullanıldığı öne sürülebilir[1124]. Tip 6 başlıkları daha önce sözü edildiği gibi Küçük "c" Caddesi'nde ve C Caddesi'nde de kullanım görmektedir. Bu gruptaki başlıklar caddelerdeki MS 5. yüzyılın ortası ile 6. yüzyılın başlarında gerçekleştirilen düzenleme çalışmaları ile ilişkilidir. C1 Caddesi'nin başlangıcında, Anıtsal Nymphaion'a yakın bir noktadan ele geçen ve stoaların onarıldığına ilişkin bilgiler içeren yazıtlar da bu dönemde gerçekleştirilen düzenlemeleri destekler

[1124]Bu durumda ölçüleri alınabilen Kat. No. 15, 18 ve 19'un Tip 2a, Kat. No. 20 ile 21'in ise Tip 1d sütun gövdeleri ile birlikte kullanılmış olduğu düşünülmektedir.

niteliktedir[1125]. Ancak bu yazıtlarda bahsedilen onarım çalışmalarının, hangi cadde ya da caddelerde ve bu caddelerin hangi bölümlerinde gerçekleştiği kesin bir şekilde anlaşılamamaktadır. Tip 6 sütun başlıkları ve Tip 6 sütun kaidelerinin caddelerdeki dağılımı, bahsi geçen onarım faaliyetlerine ilişkin bir fikir sunmaktadır. Bu durumda Tip 6 başlıklarının, her iki portikoda da kullanılıyor olması, onarım faaliyetlerinin B Caddesi'nin bütününe yansıdığını gösterir. Aynı dönem içerisinde, Tip 4 grubunu tek bir örnek ile temsil eden Kat. No. 14 no'lu başlığın devşirme olarak caddede yeniden kullanım gördüğü ileri sürülebilir.

Kentin Ana Caddesi A. M. Mansel tarafından "C" harfi ile isimlendirilmiştir. Cadde, kentin Ana Kapı'sından başlayarak önce Agora-Tiyatro Kompleksi'ne, daha sonra ise Tiyatro'nun etrafında keskin bir dönüş yaparak Tapınaklar Bölgesi'ndeki meydana ulaşır ve bu noktada son bulur. Yaşanan kırılma nedeniyle cadde, Ana Kapı – Tiyatro ve Tiyatro Tapınaklar Bölgesi olmak üzere iki farklı güzergahta değerlendirilmektedir. Cadde doğrultusunda yaşanan kırılmanın nedeni ise MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edilen Tiyatro'dur. Tiyatro'nun inşası ile beraber cadde, Tiyatro'dan itibaren güneybatıya doğru, düz bir doğrultuda yönlendirilerek Tapınaklar Bölgesi'ne ulaştırılmıştır.

Kentin Ana Kapısı'nın inşa süreci, C1 Caddesi ile doğrudan ilişkilidir. Söz konusu kapının plan açısından Hellenistik Dönem özellikleri göstermesi nedeniyle, aynı dönem içerisinde kentin ana caddesinin de primitif bir formda var olması gerekmektedir. Ancak C Caddesi anıtsal görünümünü en erken MS 1. yüzyıl içerisinde kazanmış olmalıdır. MS 2-3. yüzyıl aralığında ise C Caddesi'nin bütünüyle elden geçirildiği, sütunlu düzenlemelerin yenilendiği ve yeni bir güzergahın eklendiği görülür. MS 5-6. yüzyıllar içerisinde, C1 Caddesi'nin yeniden kapsamlı bir şekilde elden geçirildiği bilinmektedir[1126]. Bu süreçte portiko gerisindeki dükkanların yeniden düzenlendiği, portiko zemin mozaiklerinin yapıldığı ve mimari elemanların eklendiği görülür.

[1125]Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164a, 484-485; Onur, 2006, **a.g.k.**, 196-198.
[1126]Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 70, 95-96; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164, 483-484; Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164a, 484-485; Onur, 2006, **a.g.k.**, 196-197.

C1 Caddesi, hafif kıvrımlar yaparak Tiyatro'nun kuzeybatısındaki Tak yapısının hemen önünde sonlanır. Cadde doğrultusundaki bu kıvrımlardan kaynaklı portikolarda kırılmalar yaşanır. Her bir portiko kendi içerisinde bir düzenlemeye sahip olup, birbirini takip eder şekilde bir bütünlük sergilemez. Bunun nedeni ise, portiko düzenlemeleri arasında yer alan sokakların her bir portikoyu birbirinden ayırmasıdır.

Ana Kapı'nın güneybatısında yer alan meydanda, portikolar caddenin iki yanına doğru genişleyerek devam etmekte ve bu noktada yer alan mimari elemanlar güzergah genelindeki muadillerinden farklılıklar sergilemektedir. Söz konusu elemanlar, sadece meydanda kullanılmış olup, caddenin devamında farklı tiplerde malzemeler tercih edilmiştir. Bahsi geçen alana ait tarihlemeye yardımcı olabilecek bir malzemenin bulunmuyor oluşu, meydanın inşa sürecine ilişkin bilgilerimizi sınırlandırmaktadır. Ancak, caddedeki kazı ya da düzenleme çalışmaları sırasında batı portiko gerisinde B16 no'lu dükkan içerisinde toplanan başlıklar içerisindeki bir örnek, ölçüleri itibariyle meydan düzenlemesi içerisinde kullanılan sütun düzenlemesi ile uyum sergilemektedir (Kat. No. 96). Başlık tipolojik olarak, B ve C2 Caddesi üzerinde yer alan Tip 3a grubu örnekleri ile aynıdır (**Çizim 44**). MS 3. yüzyılın ortaları ya da hemen sonrasına tarihlendirilen bu başlığın meydan düzenlemesinde kullanıldığı ispatlandığı takdirde, alandaki yapı faaliyetlerini tarihsel olarak değerlendirmek mümkün olacaktır. Ancak meydanda ya da meydan çevresindeki yapılaşmalar içerisinde buradaki sütun düzenlemeleriyle uyumlu başka bir başlık tespit edilememiştir. Bu nedenle başlığın meydan düzenlemesinde kullanıldığına ilişkin kesin bir yaklaşım sergilemek şu an için güçtür[1127].

Meydanda Tip 3 sütun kaideleri ile kalın gri damarlı mermerden yapılmış Tip 1e sütun gövdeleri kullanılmıştır. Söz konusu örneklerin malzeme farklılıkları olmasına karşın ölçüleri itibari ile benzer örneklerini B, Küçük c ve Liman Agorası Caddeleri'nde görmek mümkündür. Bu caddeler içerisinde Küçük c ve Liman Agorası Caddeleri'ne ait gövdeler üzerinde yer alan başlıklar dönem açısından C1 Caddesi'ndeki meydan düzenlemesinde kullanıldığı öngörülen başlık ile uyumlu değildir. Ancak B Caddesi'nde de benzer şekilde

[1127]Başlık cadde ya da meydanla olan ilişkisi kesin bir şekilde saptanamadığından katalog çalışmasına dahil edilmemiştir.

Tip 3a başlıklarının kullanıldığı ve bunların özellikle doğu portiko stylobatı üzerindeki düzenleme ile aynı yapı faaliyetlerinin bir sonucu olarak caddede yerlerini aldıkları daha önceden dile getirilmiştir. C1 Caddesi'nde I no'lu alan olarak isimlendirilen meydan düzenlemesinde kullanıldığı düşünülen sütun başlığı ile diğer mimari ögelerin ölçü ve tarihsel uyumu, her iki düzenlemenin de aynı dönem içerisinde yapılmış olabileceğini akla getirmektedir (**Plan 56**). Buradaki tek fark maliyet olarak daha uygun bir mermer cinsinin B Caddesi doğu portikosu üzerindeki Tip 1d sütun gövdelerinde tercih edilmiş olmasıdır[1128].

Cadde'de II ve III no'lu alan olarak ifade edilen bölümde Tip 2a sütun gövdeleri ile Tip 6 sütun başlıkları yer almaktadır (**Plan 56**). Tip 4 ve Tip 6 sütun kaideleri de sözü edilen mimari ögelerle birlikte aynı noktada bulunmaktadır. Ancak bu mimari ögeler içerisinde Tip 6 sütun başlıkları ve Tip 6 sütun gövdeleri ölçüleri bakımından Tip 2a gövdeleri ile uyumluluk sergilememektedir. Tip 2a gövdelerinin II ve III no'lu alanlarda bütüncül şekilde korunmuş örnekleri bulunmamaktadır. Ancak B Caddesi batı portikosunda ve C Caddesi'nin sona erdiği Tapınaklar Bölgesi Meydanı'ndan hemen önce aynı tipte daha iyi durumda örnekleri mevcuttur. Söz konusu örnekler içerisinde, B Caddesi'nde yer alan Kat. No. 77, 79, 80 ve 84 no'lu gövdeler ile C Caddesi'ndeki Kat. No. 245 no'lu gövdeden yola çıkarak, bu sütun tipinin yaklaşık 4.06 – 4.30 m. aralığında bir yüksekliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır (**Tablo 33**)[1129].

II ve III no'lu alanlarda yer alan Kat. No. 121-126 aralığındaki toplam altı adet Tip 6 sütun başlığı caddedeki MS 5. yüzyıl ikinci yarısı veya hemen sonrasında gerçekleştirilen imar faaliyetleri ile bağlantılıdır. Benzer olarak yine aynı bölgede yer alan Kat. No. 207-221 aralığındaki on beş adet yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmış Tip 6 sütun kaidesi de, Tip 6 sütun başlıkları ile beraber kullanılmış olmalıdır. Ancak bu mimari öge grubuna ait bir sütun gövdesi bahsi geçen alanda yer almamaktadır. Cadde üzerinde Tip 6 başlık ve Tip 6 kaide grupları ile uyumlu olabilecek tek gövde Ana Kapı gerisindeki I no'lu alan olarak

[1128]Tip 1d sütun gövdelerinde pembe damarlı mermer malzeme kullanılmıştır. Anadolu Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Serap Erkoç ile yapılan görüşmede, bu tip kalın pembe damarlı mermer malzemelerin statik açıdan dayanıklılığının düşük olduğu, bu nedenden dolayı antikçağ pazarında bu mermer cinsinin birçok muadiline oranla daha uygun fiyatla satışa sunulduğu, Erkoç tarafından dile getirilmiştir.

[1129]Bütün olarak korunan örnekler arasında 4.30 m. yüksekliğe sahip Kat. No. 79 göz ardı edildiğinde Tip 2a gövde grubunun yüksekliği 4.06-4.18 m. aralığında değişmektedir (Tablo 6).

isimlendirilen meydan düzenlemesinde yer alan Tip 1d gövdeleridir (**Plan 56**). Fakat II ve III no'lu alanların I no'lu alana olan mesafesinin yanı sıra Tip 1d gövdelerinin Tip 3 sütun kaideleri ile birlikte kullanılıyor olması Tip 6 başlık ve kaidelerin, Tip 1 ölçeğindeki caddede yer alması beklenen başka bir gövde grubu ile birlikte kullanıldığını gösterir.

Günümüzde R1/R2 evlerinin hemen önünde doğu portikoda yer alan, kaidesi ve postamenti monolit olarak işlenmiş Tip 2a ve 2b grubu postamentleri, toplam dört örnek ile temsil edilmektedir. Caddenin hangi bölümünde kullanıldığı kesin olarak tespit edilemeyen kaidelerin, başka bir yapıdan bu noktaya taşınmış olma ihtimali yüksek bir olasılıktır. Postament kaideler ölçüleri itibariyle Tip 2a sütun gövdeleri ile birlikte kullanılmış olmalıdır. Tip 2b grubu örnekleri, Tip 6 sütun kaidelerinde olduğu gibi, kaideleri yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmıştır. Söz konusu postamentlerin de Tip 6 sütun başlıkları ile Tip 6 sütun kaidelerinde olduğu gibi MS 5. yüzyılın ikinci yarısında ya da sonrasında caddeye eklendiği ileri sürülebilir.

C2 Caddesi, C1'den farklı olarak tek bir doğrultuda oluşturulmuştur. C1 Caddesi'nden yine farklı olarak portikolar bu noktada kesintiye uğramaz. Sokak sistemleri de caddeye değil, direk olarak portikoya açılır. Tüm güzergah boyunca, sözü edilen uygulamaların kesintisiz bir şekilde devam etmesi ve aynı tiplerdeki mimari elemanların kullanılmış olması caddenin bu bölümünün tek bir seferde planlandığını göstermektedir.

C2 Caddesi'nde yer alan sütun başlıklarının en erken Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemi arasına tarihlenmeleri dikkat çekicidir[1130]. Özellikle Kentsel ve Arkeolojik III. Derece Sit Alanı içerisinde caddenin parsellere rastlayan bölümlerinde, cadde stylobatları ve portiko arka duvarları önünde gerçekleştirilen stratigrafik kazı çalışmaları sonucunda caddenin MS 2. yüzyılın ilk çeyreğinden sonraki bir tarihte inşa edildiği anlaşılmıştır. Bu durumda sütun başlıkları için getirilen tarih önerisi nedeniyle, başlıkların

[1130]Tip 1 başlığı, yaprak işleniş ve biçim özellikleri açısından biraz daha erken özellikler göstermesine rağmen tekil bir örnek olması, bu başlığın sonraki bir evrede başka bir yapıdan sökülerek caddede kullanılmış olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca, Tip 2 grubundaki başlıkların da az sayıda olmalarının yanı sıra yaprak işlenişi ve formu açısından hepsinin birbirinden farklı olması, söz konusu başlıkların da devşirme olarak caddede Severuslar Dönemi içerisindeki düzenlemede yeniden kullanıldıklarını gösterir.

inşa evresi sonucunda ya da bir yapı evresi çerçevesinde caddeye eklendiklerini düşündürür[1131].

Güzergah, kamusal nitelikte yapıların bir arada konumlandırıldığı kent merkezi olarak değerlendirilebilecek bir noktadan başlamaktadır. Bu nedenden dolayı caddenin başlangıcı özel olarak tasarlanmıştır. Güzergahları birbirinden ayıran Tak (D) yapısı, ikinci kent kapısı olarak değerlendirildiğinde takın güneyindeki meydan düzenlemesi de, Ana Kapı gerisindeki geniş meydanın daha küçük ölçekteki kopyası olarak nitelendirilebilir. Plan ya da ölçüleri itibariyle karşılaştırmalı uygulamalar birbirine benzer özellikler taşımasa da, oluşturulmak istenilen düşünce bir iç kent tasarımıdır[1132]. Tak (D) ve gerisindeki meydan da, tasarlanan bu düşüncenin başlangıç noktasını temsil etmektedir. C2 Caddesi'nin başlangıcı da Tak'ın (D) güneyindeki meydanın hemen gerisinden itibaren başladığından, caddenin bu bölümü epigrafik ve heykeltıraşlık materyallerin yanı sıra mimari ögeler açısından da özel olarak düzenlenmiştir.

C2 Caddesi'nin Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünün batı portikosunda, doğu portikosuna göre daha yüksek ölçülere sahip Tip 3 sütunlar kullanılmıştır. Caddede 2000'li yılların başlarında gerçekleştirilen restorasyon ve düzenleme çalışmaları kapsamında ayağa kaldırılan bu sütunlar, granit malzeme ile yapılmış olup, 4.66-4.74 m. aralığında değişen yüksekliğe sahiptir. Alt çapları 0.60-0.68 m., üst çaplar ise 0.56-0.58 m. aralığındaki ölçülere sahip Tip 3 sütun gövdeleri, caddelerde bütünüyle korunmuş en büyük gövde grubunu oluşturmaktadır (**Tablo 33-34**). Ayrıca Tip 3 gövdeleri, mevcut örnekler içerisinde ölçüleri itibariyle alt ve üst sınır değerleri birbirine en yakın olan gruplardan biridir (**Tablo 34**). Bu durum, gövdelerin tek bir planlama çerçevesinde belli bir usta grubu tarafından yapıldıklarına işaret etmektedir. Caddelerde yer alan en büyük ikinci sütun kaide grubunu

[1131]Sütunlu cadde gibi oldukça büyük bir imar faaliyetinin inşasının geniş bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiş olması muhtemeldir. Ancak stratigrafik kazı çalışmalarında tespit edilen bulgularla sütun başlıkları için getirilen tarih önerileri arasında yaklaşık elli yıllık bir zaman farkının olması, çeşitli etkenlerle caddenin inşa sürecinin bir şekilde uzamış olabileceğini düşündürmektedir.

[1132]Bu düşünce, Prof. Dr. Hüseyin S. Alanyalı tarafından öne sürülmüştür. Ana kapının kuzeydoğusunda yer alan Anıtsal Nymphaeum'un karşılığı tak yapısının kuzeydoğusunda yer alan I1, I2 ve I3 (Vespasianus Anıtı) olarak adlandırılan çeşmelerle sağlanmıştır. Ana kapıdan kente giriş gerçekleşirken, Geç Antikçağ Suru içerisinde yer alan tak yapısından da surlarla çevrili iç kente ulaşım sağlanır.

oluşturan Tip 2a sütun kaideleri için de bu durum geçerlidir (**Tablo 31**). Ancak bu kaideler güzergah boyunca her iki portikoda da kullanılmıştır.

Gövdeler, Tip 2a ve 2b sütun başlıkları ile uyumludur. Caddede, Tip 2a başlıkları iki örnek ile temsil edilmektedir. Benzer örneklerden yola çıkarak bu tipteki başlıkları Erken Severuslar Dönemi'ne tarihlendirmek mümkündür. Batı portikoda kullanıldığı öngörülen diğer başlık grubu ise Tip 2b başlıklarıdır. Tip 2a örneklerine göre yaprak işlenişleri ve biçimleri açısından daha olgun özellikler yansıtan bu gruptaki başlıklar, Erken – Orta Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirilmektedir.

Caddenin bahsi geçen bölümünün doğu portikosunda ise Tip 3 sütun gövdelerinden daha kısa boyutlarda olan Tip 2b grubu gövdeler kullanılmıştır[1133]. Ancak bu gövdeler Tapınaklar Bölgesi yakınlarındaki parsellerde yer alan Tip 2a örnekleri dışında, güzergahın bütününde, doğu ve batı portikolarda karşımıza çıkar. Bu gruptaki gövdeler, 4.13 – 4. 32 m. aralığında değişen yüksekliğe, 0.60 – 0.65 m.'lik alt çapa ve 0.46 – 0.48 m.'lik bir üst çapa sahiptir. Tip 3 gövdeleri ile alt ve üst çap değerleri açısından birbirine çok yakın değerler sunan Tip 2b gövdeleri de, Tip 2a kaideleri ile beraber kullanılmıştır.

Tip 2a ve 2b sütun başlıkları ile Tip 3 sütun gövdeleri caddenin sadece Tiyatro'nun batısına rastlayan bölümünde, batı portikoda kullanılmıştır. Burada özellikle Tip 3 sütun gövdelerinin kullanılmış olması kent merkezi olarak nitelendirilebilecek bu alanda anıtsal bir görünüm kazandırmak amaçlanmış olmalıdır. Doğu portikoda ise, Tip 2b olarak isimlendirilen Tip 3 örneklerine oranla daha küçük boyutlardaki gövdeler tercih edilmiştir. Kısa olan gövdelerin caddenin doğu portikosunda tercih edilmesi iki nedenle açıklanabilir. Bunlardan ilki, B Caddesi'nde olduğu gibi doğu portiko önünde yer alan açık su kanalıdır. Günümüzde bu kanala ait sadece parapet blokları yüzeyden takip edilebilmektedir. Ancak 786 Ada 1 ve 3 parsellerde yürütülen çalışmalarda büyük oranda tahrip olmasına karşın sözü edilen kanala ait bölümler açığa çıkartılmış ve parapet bloklar nedeniyle portikonun yükseltildiği anlaşılmıştır (**Resim 56**). Portikonun yükselmesi ile birlikte stylobat hattı üzerinde Tip 3 gövdelere oranla daha kısa olan Tip 2b gövdeler tercih edilmiş olmalıdır.

[1133]Tip 3 gövdeleri gibi granit malzeme kullanılarak yapılan Tip 2b örnekleri de ölçüleri itibariyle alt ve üst sınır değerleri birbirine oldukça yakındır (Tablo 6).

Benzer bir durum daha önce anlatıldığı üzere B Caddesi'nde de uygulanmıştır. Doğu ve Batı Portikolar arasında sütun yükseklikleri açısından farkı kapatmak ya da en aza indirmek amacıyla aynı kaygılar doğrultusunda benzer bir düzenleme C Caddesi'nde de uygulanmış olmalıdır. Tip 2b gövdelerinin doğu portikoda tercih edilmesinin bir diğer nedeni ise, doğu portiko gerisindeki Tiyatro olmalıdır. Tiyatro'nun anıtsallığının vurgulanabilmesi açısından daha yüksek sütun gövdeleri yerine, Tip 2b gövdelerinin tercih edilmiş olması kabul edilebilir bir durumdur.

C2 Caddesi üzerinde yer alan gövdeler, Tip 2a ve 2b başlık gruplarının yanı sıra Tip 1, 3a, 3b ve 3c başlıkları ile de uyumludur. Başlıklar içerisinde tek bir örnek ile temsil edilen ve Tip 1 olarak değerlendirilen başlık, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki 811 Ada 2 Parsel'den ele geçmiştir. Yaprak biçimleri ve işlenişi bakımından Geç Antoninler – Erken Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirilen başlık, diğer tiplerdeki örneklerden daha erken özellikler gösterir[1134]. B Caddesi'ndeki örneklerinden daha büyük boyutlara sahip Tip 3a ve 3b başlıkları, cadde genelinde karşımıza çıkan en kalabalık grubu oluşturur. Benzer örneklerden yola çıkarak Tip 3a grubunu MS 3. yüzyıl ortaları ya da hemen sonrasına, Tip 3b grubunu ise Erken – Orta Severuslar Dönemi içerisine tarihlendirmek mümkündür. Her iki başlık grubu arasında bir tarih aralığının bulunması, B Caddesi'nde olduğu gibi C Caddesi'nde de sonradan gerçekleştirilen düzenleme çalışmaları ile ilişkilendirilebilir. Tip 3a grubu başlıklarının her iki caddede de kullanılmış olması, MS 3. yüzyıl ortaları ya da sonrasında B ve C Caddelerinin birlikte elden geçirildiğine işaret etmektedir. Caddede yer alan bir diğer başlık grubu, Tip 3b'nin farklı bir varyasyonu olan Tip 3c örnekleridir. Tip 3c örneklerinin kalathos yüzeyindeki süslemeler, Tip 3b başlıkları ile benzerlikler sunar. Ancak, 3c örneklerinin abakus bölümleri çeşitli bezemelerle süslenmiştir. Sadece dört örnek ile temsil edilen Tip 3c başlıklarını, Tip 3b'de olduğu gibi Erken – Orta Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirmek mümkündür.

C Caddesi'nin Büyük Hamam yakınlarındaki bölümlerinde yer alan 792 Ada 5 ve 809 Ada 3 Parsellerde, C1 Caddesi'nin II ve III no'lu alanlarında kullanılan ince-gri damarlı

[1134]Tip 1 gurubu içerisinde değerlendirilebilecek caddede yer alan başka bir başlık bulunmamaktadır. Bu nedenle başlığın başka bir yapıdan getirilerek caddede kullanılmış olabileceği ihtimali üzerinde düşünülmektedir.

bir mermerden yapılmış sütun gövdelerinin kullanıldığı görülür. Granit sütun gövdelerinin yerine mermer sütunların tercih edilmiş olması burada gerçekleştirilmiş muhtemel düzenlemelerle ilişkili olmalıdır. Tip 2a sütun gövdeleri sözü edilen parsellerden itibaren caddenin Tapınaklar Bölgesi'ndeki meydanda son bulduğu noktaya kadar kullanım görmektedir. Bu durum C2 Caddesi'nde ilk planlamada hangi tipteki sütun gövdelerinin tercih edildiği sorusunu doğurmaktadır. Tip 2a ve Tip 2b sütun gövdeleri ölçüleri itibari ile birbirine oldukça yakın değerler sunmaktadır. Ancak, sütunlu düzenlemenin devamlılığının sağlanması açısından sütun yüksekliklerinin, cadde doğrultusundaki topografik yapıya uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle kendi tipleri içerisinde Tip 2a ve 2b gövdeleri, yükseklikleri açısından farklılıklar göstermektedir (**Tablo 33-34**). Sözü edilen gövdelerin arasındaki tek fark ise Tip 2a gövdelerinin mermer, 2b örneklerinin ise granit olmasıdır. Bu durumda caddenin, MS 2. yüzyıl ortalarına rastlayan dönemdeki ilk planlamasında, kaide ve başlıkların mermer malzemeden yapılmış olması bu dönemde caddede hangi tip gövdenin kullanılmış olabileceğine ilişkin bir fikir sunmaktadır. Bu ögelerle uyumlulukları göz önünde bulundurulduğunda, Tip 2a gövdelerinin caddenin ilk planlamasında tercih edilmiş olması, Tip 2b grubu granit gövdelerin ise, daha sonraki dönemlerde gerçekleştirilen düzenleme çalışmaları kapsamında caddedeki yerlerini almış olmaları kuvvetle muhtemeldir. Ancak caddede, Perge örneğinde olduğu gibi tek bir planlama içerisinde faklı malzeme gruplarından oluşturulmuş sütun gövdelerinin bir arada kullanılmış olması da mümkündür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kent içi ulaşım arterleri, kentteki şehircilik faaliyetlerini algılayabilmek adına önemli birer kamusal öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bir arter, kentteki yapılaşma ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olup, inşa süreçleri de bu yapılarla birlikte sürdürülmüştür. Bu çalışmada, Side Antik Kenti içerisinde günümüze kadar gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında, kentin ana ulaşım arterleri, doğrultuları, barındırdığı mimari elemanları ve ulaşım sağladığı birimler ile bu birimlerin günümüze kadar saptanmış yapı evreleri üzerinden caddeler ile olan ilişkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Kentte günümüze kadar tespiti yapılabilen, iki tanesi ana arter olmak üzere toplam yedi cadde yer almaktadır. Bu caddeler içerisinde 2000'li yılların başlarında Side Müzesi tarafından kazısı gerçekleştirilen kentin ikinci büyük sütunlu caddesi B Caddesi ile 2017-2020 yılları arasında tamamen kazılarak açığa çıkartılan Küçük "c" Caddesi dışında, günümüzde bütünüyle görülebilen başka bir cadde bulunmamaktadır. Kentin ana caddesi C Caddesi'nin ise, C1 olarak isimlendirilen Tiyatro-Tapınaklar Bölgesi güzergahında, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki on dört parselde kalan bölümlerinde kazı çalışmaları yapılarak değerlendirmeleri tamamlanmıştır. Ancak, caddenin C1 olarak isimlendirilen Ana Kapı – Tiyatro güzergahı günümüzde kent merkezine ulaşım sağlayan modern yol altında kaldığından caddenin bu bölümüyle ilgili bilgilerimiz sınırlıdır.

C2 Caddesi üzerinden Liman Agorası'na ulaşım sağlayan Liman Agorası Caddesi'nin ise, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde sadece bir parseldeki bölümü açığa çıkartılmıştır. Parseldeki bölümü büyük oranda modern tahribata uğradığı için, ulaşım sağladığı birim ve kullanılan mimari elemanlar dışında caddeyle ilgili bilgilerimiz eksiktir. Son olarak a Caddesi'nin batı portikosu üzerinde, Attius Philippus Suru projesi kapsamında çalışmalar yürütülmüş ve caddenin inşa tarihine ilişkin önemli bulgular edinilmiştir. Ancak, caddenin geri kalan bölümlerinde başka bir çalışma gerçekleştirilmediği için, günümüzde bu cadde kısmen algılanabilmektedir. Kentteki diğer ulaşım arterleri olan

a, Küçük “b” ve Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddeleri ise, tamamen toprak ya da kumul altında kaldığından günümüzde bu caddeleri, sadece ulaşım sağladıkları birimler ve doğrultuları yönünden değerlendirmek mümkün olmuştur.

Kentte sistematik kazı çalışmaları ile Erken Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde inşa edildiği saptanan üç adet cadde mevcuttur. Bu caddelerden ilki, B Caddesi’nden Hamam-Gymnasium Kompleksi’ne (M Yapısı) ulaşım sağlayan Küçük “c” Caddesi’dir. Caddenin doğusunda bir portiko ve portikonun gerisinde Piskoposluk Sarayı yerleşimi, batısında ise, dükkan olarak işlev gördüğü düşünülen mekânlar ve bunların arasında sokak sistemleri yer alır. Caddenin ilk inşa evresinde batıda da bir portikonun yer aldığı, ancak sonraki bir evrede bu portikonun iptal edildiği öngörülmektedir. İlk inşa sürecine ilişkin caddede mimari bir eleman yer almamasına karşın, doğu portikoda gerçekleştirilen kontrol sondajında Küçük “c” Caddesi’nin inşa sürecine ilişkin önemli bulgulara rastlanmıştır. Bu çalışma ile birlikte ele geçen seramik buluntuları sayesinde, caddenin MS 1. yüzyıl (ilk yarısı?) içerisinde inşa edildiği saptanmıştır.

Caddede Geç Antik Çağ’a kadar önemli bir değişikliğin izine rastlanmadığı ancak, MS 2. yüzyıl ilk yarısı içerisinde doğu portiko gerisine bir eksedranın inşa edildiği tespit edilmiştir. MS 5. yüzyıl 3. çeyreğinde ise, caddenin bütünüyle elden geçirildiği doğu portikoda gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda anlaşılmıştır. Söz konusu düzenlemelerde caddenin doğu portikosu gerisinde aynı dönem içerisinde inşa faaliyetleri sürdürülen Piskoposluk Sarayı Kompleksi’nin etkisi büyüktür. Bu dönemde, döşeme taşlarının elden geçirildiği ve stylobat bloklarının sökülerek portiko zemininin alçaltıldığı görülürken portiko üzerinin ise, caddede mimari üst yapı elemanlarının tespit edilememiş olması nedeniyle ahşap bir konstrüksiyon ile kapatılmış olması gerektiği düşünülmüştür. Ayrıca bu dönem içerisinde caddedeki mimari elemanların da bütünüyle yenilendiği görülmektedir. Bu elemanlar içerisinde, MS 5.-6. yüzyıl içerisinde değerlendirilen “madalyon” ile “lir” tipli olarak literatürde isimlendirilen sütun başlıkları tarihlendirmeye yardımcı olabilecek tek malzeme grubunu oluşturmaktadır. Başlıkların yanı sıra, literatürde “yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmış” olarak bilinen sütun kaideleri ve ince gri damarlı

mermer sütun gövdeleri de aynı dönem içerisinde caddeye eklenen diğer mimari elemanlardır.

Caddede yürütülen çalışmalar aynı zamanda kentteki kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu sokak sistemlerinin hangi dönem içerisinde oluşturulduklarına yönelik somut bulgular barındırması açısından da önemlidir. Küçük "c" Caddesi'ni dik açıyla kesen sokak sistemlerinin cadde ile olan birlikte planlanmış görüntüsü, söz konusu yol ağlarının da aynı yüzyıl içerisinde oluşturulmuş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmiştir. Bu düşünce, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde sokakların yer aldığı parsellerde yürütülen çalışmalarla birlikte somut bulgularla desteklenmiştir. Sonuç olarak, kentteki sokak sistemlerinin de Küçük "c" Caddesi ile birlikte aynı inşa programının bir parçası olduğu kesinleşmiştir.

Agora'nın güney kapısından başlayıp, yaklaşık 100 m. sonra Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin palaestrasının kuzeybatı köşesinde son bulan a Caddesi, kentte Erken Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde inşaatı gerçekleştiği kesin olarak bilinen ikinci caddedir. Attius Philippus Suru projesi kapsamında güney portikoda gerçekleştirilen stratigrafik kazılar caddenin, Küçük "c" Caddesi ve sokak sistemleri ile birlikte MS 1. yüzyıl planlaması çerçevesinde inşa edildiğini ortaya çıkartmıştır. Ayrıca caddenin, MS 1. yüzyıl kent planlaması kapsamında oluşturulan sokak sistemleri ile paralellik göstermesi de bu sonucu desteklemektedir.

Cadde bütünüyle toprak altında kalmasına rağmen hatları, güney stylobat üzerinde takip edilebilen postament ve attik-ion sütun kaideleri sayesinde saptanabilmiştir. Kuzey portiko gerisinde yer alan yapılaşmanın da, doğu portikonun arka sınırını oluşturduğu öngörülmektedir. Böylece söz konusu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda caddeye ait iki stylobat sırası arasındaki mesafenin yaklaşık 11,50 m. civarında olduğu ve a Caddesi'nin kentin ana arterleri olan B ve C Caddeleri'ne yakın bir genişliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Güney portikoya ait postament ve sütun kaideleri ise, ölçüleri itibariyle kentteki caddeler içerisinde yer alan en büyük grubu oluşturmaktadır. Söz konusu ölçüleri, anıtsal boyutlardaki mimari elemanları ve kentin tam ortasında doğu-batı yönünde uzanan doğrultusu nedeniyle caddenin ilk inşa sürecinde kentin önemli bir arterini oluşturduğu ileri

sürülebilir. Ancak, MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edilen Agora-Tiyatro ve Hamam-Gymnasium Kompleksleri caddeyi iki uçta sınırlandırmıştır.

Kazı çalışmaları ile inşa tarihine yönelik önemli bulgulara rastlanan son cadde ise, Doğu Kapısı'ndan başlayarak, Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin kuzey stoası gerisinde a Caddesi ile kesişip son bulan Küçük "b" Caddesi'dir. Cadde, 370 m.'lik uzunluğu ile kentin ana caddesinden sonraki en uzun caddedir. Bütünüyle dolgu toprak ve kumul altında yer alan caddenin inşa sürecine ilişkin bilgiler, Doğu Kapısı'nda yürütülen çalışmalar kapsamında tespit edilmiştir. Çalışmalar sonucunda Doğu Kapısı'nın MS 1. yüzyılda inşa edildiği ve buna bağlı Küçük "b" Caddesi'nin de aynı dönem içerisinde oluşturulduğu öne sürülmektedir. Ancak caddenin, MS 2. yüzyıl içerisinde Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne bağlı İmparator Salonu ve palaestrasının inşası ile birlikte yeniden elden geçirilmiş olabileceği öngörülmektedir. Piskoposluk Sarayı yerleşimine ulaşım sağlayan kompleksin güney girişinin bulunduğu bölümde caddenin genişletilmiş olması da, caddede Geç Antik Çağ içerisinde yeni düzenlemelerin gerçekleştirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Doğu Kapısı'nın Küçük "b" Caddesi'ne açıldığı bölümde yürütülen çalışmalarda döşeme taşlarının altından gelen MS 4.-5. yüzyıla tarihlendirilen buluntular da, caddede bu dönemde gerçekleştirilen inşa faaliyetlerini desteklemektedir.

Kentin ana arteri C Caddesi'nin Ana Kapı ile Tiyatro arasındaki güzergahı olan C1, kazı çalışmaları ile desteklenemese de doğrultusu ve Ana Kapı ile bağlantısı açısından inşa sürecine ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. Ana Kapı gerisinden başlayan C1 Caddesi, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda devam edip Tak (D) önünde son bulmaktadır. Tiyatro'nun bulunduğu bölümde önemli bir yön değişikliği ile caddenin önce kuzeybatıya sonra da güneybatıya yönlendirilmiş olması ise dikkat çekicidir. Söz konusu kırılmanın yaşandığı bölüm göz ardı edildiğinde, Ana Kapı'dan başlayan C1 Caddesi'nin rotasının direk olarak antik limana ulaştığı görülmektedir. Bu durum, caddenin ilk planlaması doğrultusunda Ana Kapı ile liman arasında ulaşım sağladığını ancak sonraki evrelerde yönünün Tapınaklar Bölgesi'ne döndürüldüğü ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ancak, kent içerisinde yürütülen çalışmalarda caddenin ilk evresine ait bu güzergahı saptamak mümkün olmamıştır. Bu durum özellikle Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan

kent yerleşiminde, ana kayanın yerleşim zeminine oldukça yakın seviyelerde yer alıyor olması ile açıklanabilir. Yeni bir inşaat faaliyeti gerçekleştirilmeden hemen önce, alanda yer alan öncül yapının ana kaya zemin üzerine oturan temellerine kadar sökülmesi, kentin erken yerleşimine ilişkin mimari kalıntıların sadece, bir mekân algısı oluşturmayan tekil duvarlarla temsil edilmesine neden olmaktadır. Erken evreye ait güzergahın tespit edilememiş olması da kentte gerçekleştirilen yeni imar faaliyetleri kapsamında, öncül yapı olan caddenin tamamen sökülmüş olmasıyla açıklanabilir.

C1 Caddesi'nin inşa sürecini algılayabilmek için değerlendirilmesi gereken bir diğer unsur ise Ana Kapı'dır. Ana Kapı'nın, Anadolu kökenli avlulu plan tipi nedeniyle Perge ve Sillyon örneklerinde olduğu gibi Hellenistik Dönem'de inşa edildiği öne sürülmektedir. Ana Kapı'nın açıldığı C1 Caddesi'nin ise, primitif bir formda da olsa, Hellenistik Dönem içerisindeki varlığı kabul edilmelidir. Ancak, caddenin sütunlu bir düzenlemede oluşturulma süreci kesin bir şekilde saptanamamışken bu sürecin en erken, kentteki bilinen ilk kapsamlı kadastral planlamanın gerçekleştirildiği MS 1. yüzyılda gerçekleştirilmiş olma ihtimali üzerinde durulmaktadır.

MS 2. yüzyıl ilk çeyreği sonlarına gelindiğinde ise, kentte yeni bir planlamanın gerçekleştirildiği ve bu süreçte birçok kamusal ve dini yapının yanı sıra, kentteki ana ulaşım arterlerinin de yeniden elden geçirildiği görülmektedir. C Caddesi'nin, Tiyatro'nun bulunduğu bölümde kırılma yaşadıktan sonra düz bir doğrultuda devam ederek Tapınaklar Bölgesi sonundaki meydana açılan güzergahının (C2), Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki parsellerde yürütülen çalışmalar sonucunda bu dönem içerisinde inşa sürecinin başladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, C Caddesi güzergahında yaşanan ana kırılmanın bulunduğu bölümde yer alan Tiyatro'da, caddenin MS 2. yüzyıl içerisindeki inşa sürecini destekleyecek önemli bulgular sunmaktadır.

Tiyatro'nun *ima caveasının* bir tepe üzerine inşa edilmiş olmasının yanında cavea sıralarının at nalı formu sergiliyor oluşu söz konusu yapının, Anadolu'da birçok kentteki örneğinde olduğu gibi Hellenistik Dönem içerisinde inşa edildiğini göstermektedir. Ancak MS 2. yüzyıl birinci yarısı (ortası?) içerisinde yapının yeniden elden geçirildiği, özellikle Dionysos (?) Tapınağı kapsamında yürütülen çalışmalar sonucunda tespit edilmiştir.

Tapınakta yürütülen çalışmalar Tiyatro'nun *summa caveas*ının, MS 2. yüzyıl planlaması çerçevesinde tonoz, kemer ve fil ayakları ile yükseltilerek inşa edildiğini göstermektedir. *Summa cavea*nın inşası ile birlikte taban oturum alanı genişleyen Tiyatro'nun, yeni planlama doğrultusunda C Caddesi'nin yönünün değiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada cadde, Tiyatro'nun etrafından döndürülerek yeni oluşturulan güzergahına yönlendirilmiştir.

Tiyatro'daki MS 2. yüzyıl inşa faaliyetleri ile birlikte caddede yaşanan kırılma nedeniyle, C1 ve C2 güzergahları arasındaki organik bağ kopmuştur. Her iki güzergahın kesişiminde portiko sıralarının yer almadığı, bu noktada ulaşımın ise aynı dönemdeki imar faaliyetleri kapsamında oluşturulduğu düşünülen Tak'tan (D) ve güneyinde yer alan kapıdan sağlandığı görülmektedir. Kent merkezi olarak nitelendirilebilecek bu alanda Tak (D) ile C2 Caddesi'nin başlangıcı olan Tiyatro'nun batısına rastlayan bölüm arasında kalan bölgenin meydan olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Meydandan sonra C2 Caddesi C1'den farklı olarak, güzergahında yaşanan hafif bir yön değişimi dışında düz bir doğrultuda Tapınaklar Bölgesi'ne doğru uzanmaktadır. Yön değişiminin nedeni ise, C2 Caddesi'nin inşasından daha önceki bir dönemde güzergah üzerinde kaldığı öngörülen Büyük Hamam'a ait olası bir palaestranın konumudur. Bu nedenle Tiyatro ile Büyük Hamam arasında uzanan caddenin inşası sırasında palaestranın da konumu düşünülerek caddenin yönünün hafif bir şekilde kıvrım yaptığı öne sürülebilir.

Caddenin, Tiyatro'nun güneyinde yaşanan muhtemel rota değişikliği ise iki nedenle açıklanabilir. Bunlardan ilki, caddenin mevcut rotasının topografisi göz önünde bulundurulduğunda sütunlu bir düzenleme için uygun koşullar sağlamasıdır. Cadde için alternatif bir rota düşünüldüğünde, Tiyatro'nun ilk caveasının oturduğu yükseltinin, Tiyatro ile antik liman arasında kısa mesafelerde 7 m.'yi bulan yükselti farklılıklarının doğmasına sebep olduğu görülmektedir. Mevcut rotada ise bu fark, caddenin başlangıcından sonuna kadar olan mesafede yaklaşık 4 m.'dir. Bu nedenle caddenin inşa edildiği güzergah, sütunlu bir düzenleme için daha az masraflı ve zahmetsiz olacağı için bir tercih sebebi olmuş olmalıdır.

Güzergahtaki değişikliğin temel nedeni ise, caddenin sahip olduğu kült işlevidir. Kentin ana tanrıçası Athena onuruna kutlanan Epibaterios Bayramı cadde güzergahının

oluşturulmasında etken rol üstlenmektedir. Bu bayramda tören alayının, Nymphaeum'dan başlayarak, önce Tiyatro'ya geldikleri ve buradan sonra alayın, Apollon ve Athena Tapınakları'na giderek ritüelin son adımını bu noktada gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Sözü edilen her yapıya tek bir doğrultudan ulaşım ise, C Caddesi vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bu nedenle, başta C2 güzergahı olmak üzere C Caddesi'nin, bir *prosesyon* yolu olarak tasarlandığı görülmektedir.

C2 Caddesi'nin, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan on dört parseldeki bölümünde yürütülen kazı çalışmaları sayesinde, MS 2. yüzyıl ilk çeyreğinden hemen sonraki bir tarihte inşa sürecinin başladığı tespit edilmiştir. Ancak, caddeye ait mimari elemanlar içerisinde tarihlendirmeye yardımcı olabilecek tek tipteki sütun başlıklarının Erken-Orta Severuslar Dönemi içerisine tarihlendirilmeleri caddedeki inşa faaliyetlerinin geniş bir tarih aralığında sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu süreç içerisinde, C2 Caddesi'nin Tapınaklar Bölgesi'nde son bulduğu meydana geçişi sağlayan bir propylonun inşa edildiği, bu noktada yer alan 811 ada 6 parselde yürütülen çalışmalarda ele geçen mimari üst yapı elemanları sayesinde tespit edilmiştir. Söz konusu üst yapı elemanlarına ait bezemelerin, stilistik açıdan MS 2. yüzyıl ortası ve hemen sonrasındaki örneklerle yakınlık göstermesi de, propylon (?) inşaatının cadde ile birlikte planlandığının anlaşılması adına önemli olmuştur.

C2 Caddesi inşa süreci sonrasındaki evrelerde, portikolar gerisindeki alanlarda gerçekleştirilen imar faaliyetleri dışında büyük bir değişim göstermemektedir. Ancak C1 Caddesi üzerinde gerçekleştirilen özellikle MS 3. yüzyıl ortaları/sonlarına işaret eden uygulamaların, caddenin görünümünde önemli değişikliklere neden olduğu ileri sürülebilir. Bu uygulamalardan ilki Ana Kapı'nın gerisinde oluşturulan meydan düzenlemesidir. Caddenin bu noktada yaklaşık 23 m.'ye kadar genişlediği ve portikolardaki sütunların cadde genelinden farklı nitelikte ve ölçülerdeki mimari elemanlarla yeniden tasarlandığı görülmektedir. Buradaki düzenlemenin inşa sürecine ilişkin tarihlendirmeye yardımcı olabilecek alandaki sütun gövdeleri ile uyumlu, stilistik açıdan MS 3. yüzyıl ortası ya da hemen sonrasına tarihlendirilen muhtelif örnekleri bulunan sadece tek bir sütun başlığının

bulunması, meydanın ne zaman inşa edildiğini saptamak için yeterli bir bulgu sunmamaktadır.

MS 3. yüzyıl sonlarına tarihlendirilen I1 Çeşmesi'nin inşa edildiği noktada, C1 Caddesi'nde gerçekleştirilen düzenlemeler ise daha somut veriler sunmaktadır. Caddenin batı portikosunun Agora Hamamı'nın bulunduğu noktadan, I1 Çeşmesi'ni içine alacak şekilde Tak'a (D) kadar olan bölümünün, bu dönem içerisinde gerçekleştirilen inşa faaliyetleri kapsamında iptal edildiği görülmektedir. Caddenin bu noktasında doğu portiko sırasına ise dokunulmadığı, alandaki portikoya ait mevcut izler dolayısıyla öne sürülebilir. Bu bölümde karşılıklı iki portiko sırasının varlığı, caddenin yol taşlarına ait bölümünün genişliğini yaklaşık 2,5 m.'ye kadar düşürüceği için bu noktada batı portikonun iptal edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak bu düşünceyi destekleyecek izlere, alandaki modern unsurlar nedeniyle rastlamak mümkün olmamıştır.

MS 5.-6. yüzyıllar içerisinde ise caddede geniş çaplı imar faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde portikolara ait mozaiklerin yenilendiği ve portikolar gerisindeki dükkanların elden geçirildiği görülür. C1 Caddesi'ndeki kazı çalışmaları sırasında ve günümüzde cadde etrafında mimari üst yapı elemanlarına rastlanmadığı için, Küçük "c" Caddesi'nde olduğu gibi portikonun üzerinin ahşap bir konstrüksiyon ile kapatılmış olması da bu dönemde gerçekleşmiş olmalıdır. Portikolarda MS 5. ve 6. yüzyıllar içerisinde gerçekleştirilen son uygulama ise, mimari elemanların caddenin bu bölümünde bütünüyle elden geçirilmesidir. Daha önce sözü edilen madalyon tipi başlıkların, Küçük "c" Caddesi ve B Caddesi'nin yanında C1 Caddesi'nde de kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, bu başlıklarla uyumlu devşirme sütun gövdeleri ile yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmış sütun kaideleri de caddeye yeni eklenen diğer mimari ögelerdir.

Ana Kapı'nın gerisinde C1 Caddesi'nin başladığı noktada, MS 5. yüzyıl ortaları ile MS 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilen iki yazıt, Pelagios ya da Georgios adında bir kişi tarafından portikoların yenilendiğine ilişkin bilgiler içermektedir. Yazıtta, söz konusu düzenlemelerin hangi caddede ya da caddelerin hangi bölümlerinde gerçekleştirildiğine dair bir açıklama yer almamasına karşın, bu dönemde başta C1 olmak üzere B ve Küçük "c"

Caddeleri'nin portikolarının ve mimari elemanlarının bütünüyle elden geçirildiği anlaşılmaktadır.

Kentin ikinci büyük sütunlu caddesi olan B Caddesi, kuzeyde Ana Kapı gerisindeki meydandan başlayıp, yaklaşık 200 m. sonra güneyde Piskoposluk Sarayı Mahallesi'nin başladığı noktada son bulmaktadır. Günümüze kadar caddede stratigrafik bir kazı çalışması gerçekleştirilmediğinden caddenin inşa sürecine ilişkin bilgilerimiz sınırlıdır. Ancak, doğrultusu ve portikolardaki düzenlemelerin yanı sıra caddenin güneyde sona erdiği noktada yer alan propylon (?) ile portikolara ait mimari elemanlar bu sürecin gelişimi için bir fikir sunmaktadır.

Caddenin, güneyde yer alan üst yapı elemanları nedeniyle bir propylon ile sona erdiği düşünülmektedir. Bir başka propylon düzenlemesinin C2 Caddesi'nin Tapınaklar Bölgesi Meydanı'na ulaştığı noktada da uygulandığına daha önceden söz edilmişti. Mimari üst yapı elemanlarının üzerinde yer alan bezemelerin MS 2. yüzyıl ortası ya da hemen sonrasına tarihlendiriliyor oluşu her iki yapının da caddelerle birlikte aynı imar faaliyeti kapsamında inşa edildiklerini göstermektedir. Her iki caddenin de aynı inşa sürecinden geçtiği, C2'de olduğu gibi B Caddesi'nde de aynı tipteki Erken-Orta Severuslar Dönemi'ne ait korinth başlıklarının tercih edilmesi ile de kanıtlanmaktadır.

B ve C2 Caddeleri'nin inşa süreçlerinin birbirine paralellik göstermesinin yanında, doğrultularının oluşturulmasında etkin olan düşünce de benzerdir. C2 Caddesi'nin, Tiyatro'dan sonra direk olarak Tapınaklar Bölgesi'ndeki Apollon ve Athena Tapınakları'na ulaşım sağlıyor oluşu ve Epibaterios Bayramı'ndaki etkin rolü nedeniyle kült işlevi üstlendiği görülür. B Caddesi'nde de benzer bir durum söz konusudur. Caddenin güneyde sona erdiği bölümde yer alan propylon(?), Piskoposluk Sarayı Kompleksi içerisinde muhtemel bir Roma Dönemi tapınağına ulaşım sağlıyor olmalıdır. Piskoposluk Sarayı Kilisesi synthrononunda devşirme olarak kullanılan anıtsal boyutlardaki sütun başlığı, sütun gövdeleri ve postament kaidelerin, sözü edilen Roma tapınağından sökülüp kilisede kullanıldığı düşünülmektedir. Mimari elemanların ölçüleri itibariyle Tapınaklar Bölgesi'ndeki Athena ve Apollon Tapınakları'ndaki örneklerle yakınlık göstermesinin yanında büyük oranda tahrip olmasına karşın sütun başlığının, stilistik açıdan N2 Tapınağı

kompozit başlıkları ile benzerlikler sunduğu görülür. Bu durum Apollon ve Athena Tapınakları ile birlikte aynı yapı faaliyetleri çerçevesinde, kentte üçüncü bir tapınağın inşa edildiğini ve aynı süreç içerisinde B ve C2 Caddeleri'nin bu tapınaklara ulaşım sağlamak için tasarlandığı öne sürülebilir.

B Caddesi'nin portikolarının doğrultusunda gözlemlenen yön değişiklikleri inşa sürecinden sonraki evrelerde gerçekleşen düzenlemeler ile ilişkili olmalıdır. Batı portikonun kuzeyde korunmuş stylobat hattından itibaren güneye doğru yaklaşık 110 m.'lik bölümü caddenin genel doğrultusundan farklı bir yönelim göstermektedir. Batı portikonun Küçük "c" Caddesi ile kesişim noktasında ise, doğrultunun sonraki bir düzenlemeyle cadde geneline uydurulduğu, bu noktada yer alan stylobat sırasının konumu nedeniyle ileri sürülebilir. Batı portikonun, Küçük "c" Caddesi ile kesiştiği noktanın güneyinden itibaren de, doğu portiko ile paralellik gösterecek şekilde düzenlendiği görülür. Sonraki bir evrede doğu portiko önünde inşa edilen açık su kanalı ve çeşme, bu portikonun yeniden düzenlenmesini gerektirmiş olmalıdır. Doğu portikonun batıdakine göre doğrultusunun düz olmasının yanında zemin seviyesinin de 0.40 m. daha yukarıda olması portikonun, kanala ait parapet blokları seviyesinde yükseltildiğini ifade etmektedir. Bu durum, portikonun kanal ile beraber yeniden elden geçirildiğine dair düşünceyi desteklemektedir. Doğu portikoda cadde genelinden farklı ölçülerde ve tipolojide mimari elemanlar kullanılmış olması da söz konusu düzenlemeye ilişkin önemli bulgular sunmaktadır. MS 3. yüzyıl ortaları ya da sonrası içerisinde değerlendirilen Tip 3b başlıklarının pembe damarlı sütun gövdeleriyle birlikte doğu portiko üzerinde kullanıldığı görülmektedir.

MS 270 yılında ya da hemen sonrasında muhtemel Got saldırıları sonucunda kente ulaşan aquaduktlerin zarar gördüğü ve su temininin uzun süre kesintiye uğramaması adına Bryonianus Lollianus'un destekleri ile su sistemlerinin onarılmış olduğu kentin muhtelif noktalarında ele geçen yazıtlar sayesinde bilinmektedir. B Caddesi'nin doğu portikosu önündeki temiz su tertibatı için yeniden düzenlenen batı portikoda kullanılan sütun başlıklarının da yakın tarih önerisi sunması, söz konusu onarım çalışmalarının kent içerisindeki tesislere de yansımış olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, C1

Caddesi üzerinde yer alan I1 Çeşmesi'nin de aynı dönem içerisinde tarihlendiriliyor oluşu bu düşünceyi desteklemektedir.

MS 5. ve 6. yüzyıllar içerisinde B Caddesi, C1'de olduğu gibi kapsamlı bir şekilde yeniden elden geçirilmiştir. Caddenin bu dönem içerisinde aktif bir şekilde kullanıldığı Piskoposluk Sarayı Kompleksi'ne ulaşım sağlaması nedeniyle öne sürülebilir. Caddedeki bu kapsamlı elden geçirme sürecinde, Propylon(?)'da da düzenlemeler yapılmış olmalıdır. Caddenin her iki portikosuna da eklenen madalyon tipi başlıklar da söz konusu bu düzenlemeyle ilişkilidir. C1 Caddesi'nde de olduğu gibi cadde ve çevresinde mimari üst yapı elemanları tespit edilememiş olması, portikolarının üzerinin ahşap konstrüksiyon ile kapatılmış olması gerektiğini göstermesi yönünden önemlidir.

Kentte sadece doğrultuları takip edilebilen ve ulaştıkları birimler sayesinde inşa süreci hakkında fikir sahibi olduğumuz iki cadde daha bulunur. Bunlardan ilki, MS 2. yüzyıl içerisinde (MS 2. yüzyıl ilk çeyreği sonrası?) inşa edildiği bilinen, C2 Caddesi üzerinden Liman Agorası'na ulaşım sağlayan Liman Agorası Caddesi'dir. Diğeri ise, tamamen toprak altında kalmış olmasına rağmen C2 Caddesi üzerinden Tiyatro'nun güneyindeki iki açıklıklı Tak yapısının altından Hamam-Gymnasium Kompleksi'ne ulaşım sağlayan Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi'dir. Komplekse ait İmparator Salonu'nun mimari bezemeleri Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemi içerisine tarihlendirilmektedir. Bu nedenle kompleksin bu dönemdeki varlığı göz önünde bulundurulduğunda caddenin de aynı süreç içerisinde inşaatının gerçekleştirilmiş olabileceği öne sürülebilir.

MÖ 6. yüzyıla kadar geriye giden buluntular, kentin erken dönem yerleşimine ışık tutsa da Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar bu dönem aralığını temsil eden mimari kalıntılara tekil duvar örnekleri dışında rastlamak mümkün olmamıştır. Bu durum, kentte gerçekleştirilen imar faaliyetleri sırasında öncül yapıların temellerine kadar sökülmüş olması ile açıklanabilir. Kent içerisindeki ulaşım arterlerinin Erken Roma İmparatorluk Dönemi öncesindeki izlerine ulaşmanın ise aynı sebepten dolayı mümkün olmadığı düşünülmektedir. Kentte tespiti yapılabilen en erken kadastral planlamanın MS 1. yüzyıl içerisinde gerçekleştiği yürütülen kazı çalışmaları neticesinde tespit edilmiştir. Bu süreçte cadde ve

sokak sistemlerinin birbirini dikine kesecek şekilde doğrultulara sahip olduğu açıkça görülebilmektedir.

Kent merkezi olarak nitelendirilebilecek bir noktada konumlandırılan a Caddesi ise ilk inşa evresinde, sahip olduğu anıtsal ölçüleri nedeniyle, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu C1 Caddesi'ni dikine kesen kentin kuzeybatı-güneydoğu yönündeki ana caddesi olarak nitelendirilebilir. Ancak, MS 2. yüzyıl planlaması doğrultusunda kuzeybatısına Agora'nın, güneybatısına ise Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin inşa edilmesiyle birlikte bu caddenin iki uçta sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır.

MS 2. yüzyıl Side için yoğun imar faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir yüzyıl olarak nitelendirilebilir. Bu süreçte kentte büyük kamusal yapıların inşa edildiği ve beraberinde bu yapılara ulaşım sağlayan yeni ulaşım arterlerinin ortaya çıktığı görülür. Tapınaklar Bölgesi'ne yönlendirilen C2 Caddesi, Piskoposluk Sarayı Kompleksi içerisinde MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edildiği düşünülen muhtemel bir tapınağa ulaşım sağlayan B Caddesi ile Liman Agorası ve Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddeleri bu süreçte inşa edilen caddeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

MS 2. yüzyılı takip eden dönemlerde ise, mevcut cadde doğrultularının kullanımına devam edildiği görülür. Ancak ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda, caddelerin bazı bölümleri MS 3. yüzyıl sonlarına doğru yeniden elden geçirilmiştir. C1 Caddesi'nin başlangıcında geniş bir meydanın oluşturulması, C1 güzergahındaki bazı portiko sıralarının iptal edilmesi ve B Caddesi'nin doğu portikosundaki düzenlemeler, söz konusu dönemlere ilişkin örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

MS 5.-6. yüzyıl aralığında ise özellikle B ve C Caddeleri'nin MS 2. yüzyıldaki önemlerini koruduğu görülür. Bunun nedeni caddelerin, Piskoposluk Sarayı Kompleksi ile AA Bazilikası gibi kentteki en önemli Bizans Dönemi dini yapılarına hizmet etmeleri ile açıklanabilir. Bu yüzyıllar içerisinde B ve C1 Caddeleri'nin yanında söz konusu yapılar içerisinde Piskoposluk Sarayı Kompleksi'ne yakınlığı nedeniyle Küçük "c" Caddesi'nde de geniş çaplı yenileme çalışmalarının gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Komplekse yakın bir diğer cadde olan Küçük "b" Caddesi'nde de, aynı dönemler içerisinde yeni uygulamaların gerçekleştirildiği mevcut bulgular doğrultusunda öne sürülebilir.

C2 ve Küçük “c” Caddeleri’nde yürütülen kazı çalışmaları sayesinde hem caddelerin son kullanım evreleri hem de kentin terkediliş sürecine ilişkin daha önceki çalışmaları da destekleyen verilere ulaşılmıştır. Buna göre, caddeler üzerindeki tabakalardan ele geçen arkeolojik ve nümizmatik veriler, Sasani ve Arap akınlarının etkisiyle arterlerin MS 7. yüzyılın ilk yarısı içerisinde kullanımlarının sona erdiğini göstermesi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Aelianus. *Natural Animalium.* A. F. Scriolfield (Çev.), Cambridge: Harvard University Press, 1958.

Arrianos. *Anabasis.* E. I. Robson (Çev.), Cambridge: Harvard University Press, 1967.

Cicero. *Epistulae ad Familiares*. W. Glynn Williams (Çev.), Cambridge: Harvard University Press, 1958.

Diodorus, *Bibliotheca Historica.* C. H. Oldfather (Çev.). Cambridge: Harvard University Press, 1967.

Herodotos, *Historia.* F. Akderin (Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.

Malalas. *Chronicle*. https://topostext.org/work/793. (Erişim tarihi: 06.07.2023).

Plinius. *Naturalis Historae.* http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0138 (Erişim tarihi: 06.07.2023).

Polybios, *Histories.* E. S. Shuckburgh (Çev.), Cambridge: İn Parentheses Publications, 2002

Strabon. *Geographika.* A. Pekman (Çev.), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2012.

Modern Kaynaklar

Abbasoğlu, H. (1982). *Pamphylia Hamamları*. Yayımlanmamış Doçentlik Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Abbasoğlu, H. (2000). Perge Kazıları. O. Belli (Ed.), *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi.* Ankara: Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Şti., s. 241-247.

Abbasoğlu, H. (2001). The Founding of Perge and its Development in the Hellenistic and Roman Periods. *Urbanism in Western Asia Minor: New Studies on Aphrodisias, Ephesos, Hierapolis, Perge and Xanthos. Journal of Roman Archaeology Supp*., (45), s. 172-188.

Abbasoğlu, H. (2003). Zur Gechichte der Ausgrabungen in Perge. H. Abbasoğlu ve W. Martini (Eds.), *Die Akropolis von Perge I*, Mainz: Franz Steiner Verlag**, s.** 1-12.

Abbasoğlu, H. (2004). Pamphylia Hammaları: Plan Açısından bir Değerlendirme. *Festschrift für Fahri Işık, 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan: Anadolu'da Doğdu*. İstanbul: Ege Yayınları: s. 1-9.

Adak, M. ve Onur, F. (2010). Side'de Epigrafik Çalışmalar. Ü. İzmirligil, G. Tanyeli ve Z. Ahunbay (Eds.), *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu 20-22 Nisan 2007.* Antalya: Siva Side Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı, s. 52-55.

Adak, M., Akdoğu-Arca, E. N. ve Oktan, M. (2015). Neue Inschriften aus Side. *Philia I*, s. 89-122.

Adam, J. P. (1982). *L'Architecture Militarie Greque*. Paris: Éditions Picard.

Akça, İ. Balkaya, Ç., Pülz, A. Alanyalı, H. S., Kaya, M. A. (2019). Integrated geophysical investigations to reconstruct the archaeological features in the episcopal district of Side (Antalya, Southern Turkey). *Journal of Applied Geophysics*, (163), s. 22-30.

Akçay-Güven, B. (2014). *Pamphylia Bölgesi Roma Dönemi Portreciliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akşit, İ. (2008). *Anadolu Uygarlıkları ve Türkiye'nin Antik Kentleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Alanyalı, F. S. ve Şen, D. (2010). Kazı ve Araştırma Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "2009 Yılı Side Tiyatrosu ve Çevresi Çalışmaları", *KST,* (32/2), s. 437-439.

Alanyalı, F. (2013). Üç Havuzlu Çeşme ve Arkasındaki Su Yapıları (Side Müzesi Girişinin Güney Kısmı). İçinde: H. S. Alanyalı (Side 2011-2012 Yılı Çalışmaları", *ANMED*, (11), s. 125-126.

Alanyalı, F., Erkoç, S. ve Piesker, K. (2014a). Attius-Philippus Suru, *KST 36-1*, s. 273-276.

Alanyalı, F., Erkoç, S. ve Piesker, K. (2014b). Attius-Philippus Suru. İçinde H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (12), s. 94-96.

Alanyalı, F. (2014a). Müze Alanı Kazıları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (12), s. 96, 97.

Alanyalı, F. (2014b). Müze Alanı Kazıları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST*, (36/1), s. 276-278.

Alanyalı, F. S. ve Öztekin, V. (2018a). Side M Yapısı. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (16), s. 103, 104.

Alanyalı, F. S. ve Öztekin, V. (2018b). Side M Yapısı. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *KST, (40/2),* s. 427, 428.

Alanyalı, F., Yurtsever, A., Önsoy, K., Öztekin, V. (2018a). M Yapısının Kuzeybatısına Uzanan Caddedeki Kazı ve Düzenleme Çalışmaları. *ANMED,* (16), s. 109, 110.

Alanyalı, F., Yurtsever, A., Önsoy, K., Öztekin, V. (2018b). M Yapısının Kuzeybatısına Uzanan Caddedeki Kazı ve Düzenleme Çalışmaları. *KST,* (40/2), s. 433, 434.

Alanyalı, H. S. (2003). Dionysos Frizi ve Kase Kabartmaları Çalışmaları. İçinde: Ü. İzmirligil "Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı, Onarım Ön Çalışmaları", *KST*, (24/2), s. 269-270.

Alanyalı, H. S. ve Oransay, B. S. A. (2011). İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010", *KST*, (33/2), s. 535.

Alanyalı, H. S. (2011a). Side Tiyatrosunda Yeni Yapılan Araştırmalar Işığında Scaenae Frons Kaset Kabartmaları ve Dionysos Frizi. Ü. İzmirligil, G. Tanyeli ve Z.

Ahunbay (Eds.), *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu 20-22 Nisan 2007 Side, Antalya*, Antalya: Siva Side Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı, s. 84-91.

Alanyalı, H. S. (2011b). Side'nin Roma Dönemi Pantheonu. *Anadolu/Anatolia*, (37), 75- 92.

Alanyalı, H. S. (2012). Perge Antik Kentindeki Şehircilik Anlayışı, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (2/1-2), s. 1-13.

Alanyalı, H. S. (2015). Die Siedlungssituation pamphylischer Städte in römischer Zeit, B. Beck-Brandt, S. Ladstätter ve B. Yener-Marksteiner (Eds.), *Turm und Tor, Siedlungsstrukturen in Lykien und benachbarten Kulturlanschaften – Akten des Gedenkkoloquiums für Thomas Marksteiner in Wien, November 2012*. Viyana: Österreichisches Archäologisches Institut, s. 81-92.

Alanyalı, H. S. (2016). Das römische Pantheon von Side in Pamphylien, F. Blakolmer, M. Seyer ve H. D. Szemethy (Eds.), *Angekommen auf Ithaka – Festgabe für Jürgen Borchhardt zum 80. Geburtstag*. Viyana: Phoibos Verlag, s. 147-153.

Alanyalı, H. S. ve Yurtsever, A. (2020). Pamphylia Bölgesi ve Side'nin Tarihi Coğrafyasına Genel Bir Bakış. *Canan Parla Armağanı. Sanat Tarihi, Arkeoloji, Tarih ve Filoloji Araştırmaları.* İstanbul: Doğu Kütüphanesi, s. 37-63.

Alp, A. O. ve Uzun, M. C. (2021). Geç Antik Çağ/ Erken Bizans Sütun Başlıkları Üzerine Bir Tipoloji Denemesi. *24. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları, s. 60-83.

Andıç, A. (2012). *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, M. (2003). İ.Ö. 188 Yılından İ.Ö. 67 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları. *Adalya*, (11), s.91-119.

Arslan, M. (2007). *Mithridates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul: Odin Yayıncılık.

Atlan, S. (1967). *Sidenin Milattan önce V. ve IV. Yüzyıl Sikkeleri Üzerinde Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Aydal, S. ve Yurtsever, A. (2014a). Kent Planı Çalışmaları. *ANMED,* (12), s. 107, 108.

Aydal, S. ve Yurtsever, A. (2014b). Kent Planı Çalışmaları, *KST,* (36/1), s. 286, 287.

Aydın, A. (2013). Erken Hristiyanlık – Bizans Dönemi Mimari Elemanlarının/Süslemelerinin Kataloğu ve Değerlendirilmesi. S. Durugönül (Ed.). *Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu, Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler*, Kat. No. 189, s. 183-315.

Aydın, A. (2016). Tarsus Müzesi'ndeki Erken Hıristiyanlık – Bizans Dönemi Mimari Elemanları. S. Durugönül (Ed.), *Tarsus Müzesi Taş Eserleri, Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler*, Kat. No. 127, s. 185-246.

Baranaydın, F. (2016). Ayasuluk Tepesi Korinth Başlıkları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü.

Barsanti, C. (1989). L'esportazione di Marmi dal Proconneso Nelle Regioni Pontiche Durante Il IV.-VI. Secolo. *Rivista Dell'istituto Nazionale D'archeologia E Storia Dell'arte*. 3 (6), s. 91-220.

Barsanti, C. (2014). Marmi constantinopolitani a Cipro. M. Gianandrea, F. Gangemi ve C. Constantini (Eds.), *Il potere dell'arte nel Medioevo*. Studi in onore di Mario D'Onofrio. Roma: Campisano Editore, s. 261-272.

Barsanti, C. (2016). Episodi Di Reinpiego Nel San Viriaco Di Ancona. *Temporis Sigma*. *Archeologia della tarda antichità e del medioevo*, (10), s. 85-108.

Başaran, C. (1997). Kyzikos Korinth Başlıkları. *Türk Arkeoloji Dergisi*, (XXXI), s. 1-52.

Bauer, F. A. (1998). *Stadt, Platz und Denkmal in der Spätantike: Untersuchungen zur Ausstattung des öffentlichen Raums in den spätantiken Städten Rom, Konstantinopel und Ephesos*. Mainz: Philip von Zabern.

Bauer, F. A. (2002). Urban Space and Ritual: Constantinople in Late Antiquity. *Acta ad Archaeologiam et Artium Historiam Pertinentia*, (15) s. 27-62.

Bayraktar, A. (2022). *Marmara (Prokonnesos) Adası Üretimi Erken Bizans Dönemi (4.-6. yy) Korinth Sütun Başlıklarının Akdeniz'de Dağılımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baz, F. (2012). İ. S. 1-2. Yüzyıllarda Side Kentine Neokoros Ünvanı Verilip Verilmediğine İlişkin Düşünceler. A. V. Çelgin – N. E. Akyürek-Şahin (Eds.) *Akron, Eskiçağ Yazıları,* (3), s. 29-46.

Bean, G. E. (1956). Kitabeler. İçinde: *Side Agorası ve Civarındaki Binalar, 1948 Yılı kazılarına dair rapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 79-98.

Bean, G. E. (1965). *Side Kitabeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Bean, G. E. (1999). *Güney Kıyılar*. (Çev. İnci Delemen ve Sedef Çokay). İstanbul: Arion Yayınevi.

Bean, G.E. ve Mitford, T. (1970). *Journeys in Rough Cilicia* 1964–1968. Viyana: Österreichische Akademie der Wissenschaften, PhilosophischHistorische Klasse Denkschriften 102.

Beaufort, F. (1818). *Karamania, or Brief Description of the South Coast of Asia Minor and the Remains of Antiquity*. Londra: R. Hunter.

Beckmann, M. (2011). *The Column of Marcus Aurelius: The Genesis and Meaning of a Roman Imperial Monument.* Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Bennet, J. (2007). Roman Army in Lycia and Pamphylia. *Adalya*, (10), s. 131-155.

Bieber, M. (1959). Roman Men in Greek himation (Romani Palliati) a contribution to the

history of copying, *Proceedings of the American Philosophical Society*, s. 374-417.

Bieber, M. (1977). *Ancient Copies Contributions to the History of Greek and Roman Art*. New York.

Bingöl, O. (1980). *Das Ionische Normalkapitell in Hellenistischer und Römischer Zeit in Kleinasien*. *IstMitt*, (20). Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth.

BMC Pamphylia (1897). Hill, G. F. *Catalogue of the Greek Coins of Lycia, Pamphylia and Pisidia.*

Boatwright, M. T. (2003). *Hadrian and The Cities of The Roman Empire*. Princeton: Princeton University Press.

Bosch, C. E. (1951). Kitabeler. İçinde: *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Önrapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 46-80.

Bosch, C. E. (1957). *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Brandt, H. (1992), *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens und Pisidiens im Altertum*. Bonn: Habelt.

Brant, H. ve Kolb, F. (2005). *Lycia et Pamphylia: Eine römische provinz im Südwesten Kleinasiens*. Mainz: Philipp von Zabern Verlag.

Buchwald, H. (1994). Criteria for the evaluation of transitional Byzantine architecture. W. Hörander, J. Koder ve O. Kresten (Eds.), *Festschrift Andrias. herbert Hunger zum 80. Geburtstag*. *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 44.* Wien: Ernst Becvar, s. 21-31.

Burns, R. (2017). *Origins of the Colonnaded Streets of the Roman East*. Oxford: Oxford University Press.

Bömer, F. (1952). Pompa. *RE*, (21.2), s.1878-1994.

Bremmer, J. N. (1996). *Götter, Mythen und Heiligtümer im antiken Griechenland*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, s. 44-51.

Bulgurlu, S. (1999). Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Büyükkolancı, M. (2008). Side Dionysos Tapınağı'na İlişkin Yeni Bulgular. İ. Delemen, A. Özdizbay ve Ö. Turak (Ed.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı – Eurgetes Festschrift für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag*. İstanbul: AKMED, s. 1-24.

Büyükkolancı, M. (2010). Side Tıyatrosu Batı Paradosu Kazıları ve Dionysos Tapınağı'na İlişkin Yeni Bulgular. Ü. İzmirligil, G. Tanyeli ve Z. Ahunbay (eds.), *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu, 20-22 Nisan 2007 (Side 2010)*. Antalya: Siva Side Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı, s. 92-104.

Calia, A., Giannotta, M. T., Quarta, G., Pellegrino, E. (2006). I Matronei della Cattedrale di Bari: Studio İntefrato Sull'Identificazione, La Provenienza e il Reimpiego dei Marmi. İçinde: *Marmora, An International Joutnal for Archaeology, History and Archaeometry of Marbles and Stones*, (1), s. 187-209.

Carriè, J. M. (1979). Bryonianus Lollianus de Side ou les Avatars de L'orde Equestre. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik,* (35), s. 213-224.

Claridge, A. (1993). Hadrian's Column of Trajan. *Journal of Roman Archaeology*, (6), s. 5-22.

Cockerell, S. P. (1903). *Travels in Southern Europe and the Levant, 1810-1817. The Journal of C. R. Cockerell, R. A*. London.

Cordero, M. H. ve Pülz, A. (2019). Modelling Antiquity. Surveying the Private Areas of the Episcopal Palace, Side. Turkey. *Open Archaeology 2019*, s. 396-415.

Corancez, L. A. O. (1816). *Itinéraire D'une Partie Peu Connue de L'Asie Mineure*. Paris:

J.-M. Eberhard et A.-A. Renouard.

Cramer, J. A. (1832). *A Geographical and Historical Description of Asia Minor II*. Oxford: University Press.

Çağlayan, Ç. (2009). *Perge Antik Kentinde Suyun Kullanımı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, M. (2019). *Bolu Müzesi'nden Roma Dönemi Sütun Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çörtük, U. (2012). *Kaunos Liman Agorası Anıtları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dağlı-Dinçer, İ. (2020). *Cults and Religious Life of Pamphylia from the Archaic to the Late Antique Period*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Koç Üniversitesi.

Dorl-Klingenschmid, C. (2001). *Prunkbrunnen in kleinasiatischen Städten: Funktion im Kontext*. Münih: Verlag Dr. Friedrich Pfeil.

Duggan, T. M. P. (2004). A Shorth Account of Recorded Calamities (earthquakes and plagues) in Antalya Province and Adjacent and Related Areas Over the Past 2,300 Years – an Incomplete List, Comments and Observations, *Adalya*, (7), s. 123-170.

Eyice, S. (1952). *Side Şehrinin Erken Hıristiyan ve Bizans Devirlerine Ait Mimari Eserleri Hakkında Bir Tetkik Denemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

Eyice, S. (1958). L'Eglise cruciforme byzantine de Side en Pamphylie. Son importance au point de vue de l'histoire de l'art byzantin. *Anatolia*, (III), s. 35-42.

Eyice, S. (1960). *Side'nin Bizans devrine ait binalarının sanat tarihi bakımından değerleri. V. Türk Tarih Kongresi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Eyice, S. (2000-2001). Side'de Bir Bizans Hastahanesi mi?. *ADALYA,* (5), s. 154-162.

Erhat, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erkoç, S. (2019). Side Tiyatrosu'ndan Portre Bir Baş. *MJH,* (IX/2), s. 243-251.

Erkoç, S. ve Öztekin, V. (2019). M Yapısının Kuzeybatısına Uzanan Caddedeki Kazı ve Düzenleme Çalışmaları. *KST,* (41/2), s. 493.

Ersun, D. (2019). Turgut Tokuş Koleksiyonundan Toga Giyimli Bir Heykel. İçinde: V. Keleş, H. Kasapoğlu, H. E. Ergürer, E. Çelikbaş, A. Yılmaz (Eds.), Cevat Başaran'a 60. Yaş Armağanı/Essays for Cevat Başaran's 60th Birthday Occasion, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, s. 223 - 232.

Erzen, A. (1979). Pamphylische Studen 6-10. *Chiron*, (17), s. 93-98.

Fejfer, J. (2008). Roman Portraits in Context. Cambridge: Cambridge University Press.

Fellows, C. (1839). *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor*. London: J. Murray.

Ferrero, D. B. B. (1988). B*atı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları: Teatri Classici in Asia Minore* (Çev. E. Özbayoğlu). Ankara: Dönmez Offset Basımevi.

Fischer, C. (1938). The Forum, in Gerasa, C. Kraeling (Ed.), *Gerasa, City of the Decapolis*. New Haven: American Schools of Oriental Research, s. 153-158.

Fischer, M. L. (1990). *Das korintische Kapitell im Alten Israel in der hellenistischen und römischen Periode: Studien zur Geschichte der Baudekoration im Nahen Osten*. Mainz am Rhein: Philipp von Zabern.

Fischer, M. L., Megaritz, M. ve Pearl, Z. (1992). Isotopic and artistic analysis of Corinthian marble capitals from Caesarea: a case study. *Caesarea Papers, JRA Supply,* (5), s. 52. Sayfa no kntr s.214-221

Foss, C. (1977). Bryonianus Lollianus of Side. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, (26), s. 161-171.

Foss, C. (1979). *Ephesus after Antiquity: A Late antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge: Cambridge University Press.

Foss, C. ve Winfeld, D. (1986). *Byzantine Fortifications. An Introduction*. Pretoria: University of South Africa.

Foss, C. (1996). *Cities, fortresses and villages of Byzantine Asia Minor.* Yarmouth: Variorum.

Freyberger, K. S. (1990). *Stadtrömische Kapitelle aus der Zeit von Domitian bis Alexander Severus: zur Arbeitsweise und Organisation stadtrömischer Werkstätten der Kaiserzeit*. Mainz am Rhein: P. Von Zabern.

Gliwitzky, C. (2010). *Späte Blüte in Side und Perge: Die Pamphylische Bauornamentik des 3. Jahrhunderts n. Chr*. Bern: Peter Lang.

Goette, H. R. (2013). Die römische "Staatstracht" toga, tunica und calcei. M. Tellenbach, R. Schulz ve A. Wieczorek (Eds.) Die Macht der Toga Dresscode im römischen Weltreich, s. 39-52.

Goetze, A. (1957). *Kleinasien – Handbuch der Altertumswissenschaft III*. Münih: CH Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

Grewe, K. (1994). Die römische Wasserleitung nach Side (Türkei). *Antike Welt,* (2), s. 192-203.

Grebien, M. (2019). Kara Suru Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (17), s. 6, 7.

Guidoboni, E., Comastri, A. ve Traina, G. (1994). *Catalogue of ancient earthquakes in the Mediterranean area up to the 10th century*. Roma: Istituto Nazionale di Geofisica.

Günay, R. (2008). Side Antik Tiyatrosu Sahne Binası 1992-2006 Yılları Çalışmaları Sonucu Ön Rapor. İçinde: İ. Delemen, S. Çokay-Kepçe, A. Özdizbay ve Ö. Turak (Eds.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı – Eurgetes Festschrift für Prof.*

Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag. İstanbul: AKMED, s. 541-555.

Güzel, E. (2007). *Side Müzesi'nde Bulunan Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hakan, G. (2009). *Kocaeli Müzesindeki Bizans Devri Mimari Plastikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Heberdey, R. (1902). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos V. *Jahreschefre des sterreichischen archäologischen Instituts*, (3), s. 53-66.

Heilmeyer, W. (1970). *Korinthische Normallkapitelle, Studien zur Geschichte der Romischen Architekturdekoration.* Heidelberg: F. H. Kerle Verlag.

Hellenkemper, H. ve Hild, F. (2004). *Lykien und Pamphylien, TIB 8*, Viyana: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, s. 376-389.

A. Herda (1995). Die heilige Straße von Samos. İçinde: K. Stemmer (Ed.), *Standorte. Kontext und Funktion antiker Skulptur, Ausstellungskatalog der Abguss-Sammlung Antiker*. Berlin: Freunde u. Förderer d. Abguß-Sammlung antiker Plastik, s. 133-139.

Herda, A. (2005). Apollon Delphinios, das Prytaneion und die Agora von Milet. Neue Forschungen. *AA*, (1. Halbband), 243-294.

Herda, A. (2008). Apollon Delphinios – Apollon Didymeus: Zwei Gesichter eines milesischen Gottes und ihr Bezug zur Kolonisation Milets in archaischer Zeit. İçinde: R. Bol, U. Höckmann, P. Schollmeyer (Eds.), *Kult(ur)kontakte. Apollo in Myus, Milet/Didyma, Histria, Myus, Naukratis und auf Zypern, Aktendes Table Ronde in Mainz vom 11.–12. Mart 2004*. Rhaden/Westfalen: Verlag Marie Leidorf GmbH, 13-86.

Herzfeld, E. ve Guyer, S. (1930). *Monumenta Asiae Minoris Antiqua (II)*. Manchester.

Hodge, A. T. (2005). *Roman aqueducts and water supply*. Londra: Geralt Duckworth&Co.

Hörmann, H. (1929). Das Nymphäum zu Aspendos. *Jahrbuch des Deutschen Archaologischen Instituts*, (44), s. 269-273.

Işık, F. (2021). *Anadolu Akdeniz'inde Pamphylia, Luvi Soylu Kabileler Ülkesi*. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

İnan, J. (1965). *Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri: Römische Porträts aus dem Gebiet von Antalya*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnan, J. ve Rosenbaum, E. A. (1979). *Römische und Frühbyzantinische Porträtplastik aus des Türkei: Neu Funde*. Mainz am Rhein: Philipp von Zabern.

İnan, J. (1975). *Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnan, J. (1978). Side'nin Antik Suyolları Araştırmaları. *Belleten,* (42/167), s. 532.

İnan, J. (1979). Side Suyolları Araştırması 1978 Yılı Çalışmaları. *Belleten,* (43/72), s. 892, 893.

İzmirligil, Ü. (1979). Die Wasserversorgunsanlagen von Side. *Leichtweiss-Institut für Wasserbau, Mitteilungen 64*. Technische Universität: Braunschweig, s. 1-25.

İzmirligil, Ü. (1985). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları. KST, (7), s.3 87–395.

İzmirligil, Ü. (1986). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları. KST, (8/2), s. 127–135.

İzmirligil, Ü. (1987). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları. KST, (9/2), s. 165–171.

İzmirligil, Ü. (1990). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları (1989). KST, (7/1), s.193–200.

İzmirligil, Ü. (1991). Side Tiyatrosu ve Çevresi Onarım ve Düzenleme Çalışmaları (1990). KST, (8/2), s. 259–263.

İzmirligil, Ü. (1993). Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı Onarım ve Düzenleme Çalışmaları

(1992). KST, (15/2), s.243–252.

İzmirligil, Ü. (2003). Side Tiyatrosu Çalışmaları 2001 – 2002. ANMED, (1), s.61–63.

İzmirligil Ü. (2005). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı, Koruma – Onarım Çalışmaları. ANMED, (3), s.79–83.

İzmirligil, Ü. (2006). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı ve Düzenleme Çalışmaları 2005. ANMED, (4), s. 51–55.

İzmirligil, Ü. (2007). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı ve Düzenleme Çalışmaları 2006. ANMED, (5), s.68–72.

İzmirligil, Ü. (2008). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı - Düzenleme Çalışmaları 2007. ANMED, (6), s.70–73.

İzmirligil, Ü. (2009). Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı ve Düzenleme Çalışmaları 2008. ANMED, (7), s.82–88.

İzmirligil, Ü. (2012). The Theatre at Side. G. Sobrà, F. Masino ve P. Mighetto (Eds.), *Restoration and Management of Ancient Theatres in Turkey, Proceedings of the Hierapolis Symposium Karahayıt-Pamukkale (Denizli), Lycus River Hoteş 7th-8th of September 2007.* Lecce: Congedo Editore, s. 89-102.

Jastrzębowska, E. (2004). Ein Spätantikes Kapitell im Park "Arkadia bei Niebrów, *Archeologia*, (55), s. 41-45.

Jordan-Ruwe, M. (1995). *Das Säulenmonument: Zur Geschichte der erhöhten Aufstellung antiker Porträtstatuen*. Bonn: Rudolf Habelt GmbH.

Kadıoğlu, M. (2013). Anazarbos Zafer Takı: Restitüsyon ve Tarihleme Önerisi. G. Kökdemir (Ed.), *Orhan Bingöl'e 67. Yaş Armağanı/A Festschrift for Orhan Bingöl on the Occasion of His 67th Birthday.* Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık, s. 237-260.

Kanat, S. (2020). Basilica Thermarum (?) in den Thermen von Side. L. Berger vd. (Eds.), *Akten des 17. Österreichischen Archäologentages am Fachbereich Altertumswissenschaften, Klassische und Frühägäische Archäologie der Universität Salzburg vom 26. bis 28. Februar 2018*, Salzburg: Universität

Salzburg, s. 187-194.

Kaplan, D. (2013a). *Kilikia Bölgesi Roma İmpratorluk Dönemi Mimari Süslemeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaplan, D. (2013b). Arkaik – Roma Dönemi Mimari Elemanlarının/Süslemelerinin Kataloğu ve Değerlendirilmesi. S. Durugönül (Ed.), *Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu, Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler*. Mersin: Mersin Üniversitesi KAM Yayınları, s. 153-182.

Kaplan, D. (2016). Tarsus Müzesi'ndeki Roma Dönemi Mimari Elemanları. S. Durugönül (Ed.), *Tarsus Müzesi Taş Eserleri, Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler*. Mersin: Mersin Üniversitesi KAM Yayınları, s. 151-183.

Kara, O. ve Demirel, M. (2016). Perge 2015 Yılı Kazıları. *ANMED,* (14), s. 338-348.

Kara, O. ve Demirel, M. (2022). Perge Antik Kenti 2012-2019 Yılları Kazıları. M. Demirel, M. Arslan, S. Atalay ve U. Orhan (Eds.), *Antalya'nın Arkeolojik Mirası Antalya Müzesi 100. Yaşında*, (1). Fig. 10, s. 524-544.

Karamut, İ. (1997). 1995 Yılı Syedra antik kenti çevre düzenleme ve kurtarma kazısı çalışmaları. *VII. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildirileri*, (49/56), 49-56.

Kautzsch, R. (1936). *Kapitellstudien, Beiträge zu einer Geschichte des spät-Antiken Kapitells im Osten vom vierten bis ins siebente Jahrhundert*. Berlin: W. de Gruyter & Co.

Kaya, F. H. (2016). *Soli/Pompeiopolis Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, M. A. (2005). Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi. *Türk Arkeoloji Dergisi*, (24/38), s. 12-30.

Kaya, M. A. ve Özcan, K. T. (2006). Roma İmparatoru Hadrianus ve Anadolu: Geziler, Eyaletler ve Kentler. B. Takmer, E. N. A. Arca ve N. G. Özdil (Eds.), *Vir Doctus Anatolicus*, s. 494-513.

Kaymak, G. (2014a). P Tapınağı Mimari Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *ANMED,* (12), s. 102, 103.

Kaymak, G. (2014b). P Tapınağı Mimari Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *KST*, (36/1), s. 281, 282.

Kaymak, G. (2015a). P Tapınağı Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *ANMED,* (13), s. 122, 123.

Kaymak, G. (2015b). "P" Tapınağı Mimari Araştıma ve Belgeleme Çalışmaları". İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *KST*, (37/1), s. 259, 260.

Kaymak, G. (2015c). Side P Tapınağı'nda Yeni Araştırmalar, Yeni Bulgular ve Yeni Yorumlar. *ADALYA,* (XVIII), s. 203-240.

Kaymak, G. (2016a). P Tapınağı Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *ANMED,* (14), s. 139-141.

Kaymak, G. (2016b). P Tapınağı Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde H. S. Alanyalı "2015 Yılı Side Kazı ve Araştırmaları". *KST,* (38/1), s. 102, 103.

Kaymak, G. (2017). Side "P" Tapınağı'nda Mimari Araştırma, Rölöve ve Restitüsyon Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve F. Soykal-Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları". *KST*, (39/2), s. 446, 447.

Kaymak, G. (2018a). Side "P" Tapınağı'nda Mimari Araştırma, Rölöve ve Restitüsyon Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve F. Soykal-Alanyalı " Side 2016 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (16), s. 116, 117.

Kaymak, G. (2018b). Art and Roman Architecture: God's Face on the Temple Facade: A Case Study in Temple "P" in Side, Pamphylia/Turkey. *Online Journal of Art and Design,* (6/3), s. 1-23.

Kaymak, G. (2019a). Side "P" Tapınağı'ndaki Mimari Araştırmalar. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (17), s. 7, 8.

Kaymak, G. (2019b). Side "P" Tapınağı'ndaki Mimari Araştırmalar. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *KST,* (41/2), s. 493, 494.

Kaymak, G. (2021b). Demeter Tapınağı (P Yapısı). İçinde: F. Soykal-Alanyalı – S. Erkoç " Side 2019-2020 Yılı Çalışmaları. *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), s. 190, 191.

Kaymak, G. (2021b). An Example of Fit-for Purpose Use of Materials in Roman Architecture: P Temple, Side, Antalya/Turkey. P. Roca, L. Pelà ve C. Molins (Eds.), 12th International Conference on Structural Analysis of Historical Constructions SAHC 2020, s. 245-256.

Keil, J. (1964). *Führer durch Ephesos. Ein Führer durch die Ruinenstätte und ihre Geschichte*, Wien: Östereichisches archäologisches Institut.

Kiessel, M. (2013). Spätantike Kapitellausstattungen in Zypern. Das Thermen-Gymnasium von Salamis/Contantia und der Forumbereich von Kourion, *ADALYA,* (XVI), s. 241-260.

Klingenschmid, C. D. (2001). *Prunkbrunnen in kleinastischen Städten. Funktion im*

Kontext. Münih: F. Pfeil.

Knoblaunch, P. (1977). *Die Hafenanlagen und die Anschliessenden Seemauern von Side*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Koenigs-Radt, R. (1979). Ein Kaiserzeitlicher Rundbau (Monopteros) in Pergamon. *IstMıtt*, (29), s. 318-354.

Koiner, G. ve Puhm, A. (2016). Tykhe Tapınağı Mimari Bezeme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları, *ANMED*, (13), s. 143.

Kopanias, K. (2018). Cilicia and Pamphylia During the Early Iron Age. Hiyawa, Mopsos and the Foundation of the Greek Cities, *AURA, (1)*, s. 69-95.

Köster, R. (2004). *Die Bauornamentik von Milet. Die Bauornamentik der Frühen und Mittleren Kaiserzeit*. Berlin: Walter de Gruyter.

Kramer, J. (1983). Zu einigen Architekturteilendes Grabtempels westlich von Side. *Bonner Jahrbücher,* (183), s. 145-166.

Kramer, J. (1997). *Spätantike korinthische Säulenkapitelle in Rom. Paolo fuori le mura* (Spätantike-fruhes Christentum-byzanz)*, S. Maria in Domnica und andere*. Wiesbaden: Reichert.

Kurt, M. ve Karakuş, E. (2023). Geç Roma Cumhuriyeti Dönemi'nden Seçkin Bir Devlet Adamı: P. Servilius Vatia Isauricus. *Cedrus*, (XI), s. 135-163.

Lanckoroński, K. G. (2005). Pamphylia ve Pisidia Kentleri I. (Çev. Dr. S. B. Gün). İstanbul: AKMED.

Landskron, A. (2019). Sculptures and Coins: A Contextual Case Study from Side. R. Morais, D. Leão, D. R. Pérez, D. Ferreira (Eds.), *Greek Art in Motion: Studies in honour of Sir John Boardman on th eoccasion of his 90th Birthday*. *Lisbon 3-5 May 2017*. Oxford: Archaeopress, fig. 6, 239-248.

Larsen, J. D. (1982). The water Towers in Pompeii. *Analecta Romana Instituti Danici*, (11), s. 41-67.

Lauter, H. (1972). Das hellenistische Südtor von Perge, *Bonner Jahrbücher* (172), s. 1-11.

Lavan, L. (2020). *Public Space in the Late Antique City, Volume 1: Streets, Processions, For a, Agorai, Macella, Shops*. Leiden/Boston: Brill.

Leake, W. M. (1824). *Journal of a Tour in Asia Minor*. London: Richard Taylor Printed.

Lehmann-Hartleben, K. (1926). Die Trajanssäule. Ein römisches Kunstwerk zu Beginn der Spätantike. Berlin-Leipzig: W. de Gruyter & Company.

Lohner-Urban, U. ve Grebien, M. (2019). Doğu Kapısı ve Kara Surları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *KST,* (41/2), s. 489-491.

Ma, J. (2013). *Statues and Cities: Honorific Portraits and Civic Identity in the Hellenistic World*. Oxford: Oxford University Press.

Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor*. New Jersey: Princeton University Press.

Mania, U. (2011). *Die Rote Halle in Pergamon Ausstattung und Funktion*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.

Mansel, A. M. (1945). Antalya Bölgesinde (Pamfilya) 1943 Yılı Sonbaharında Yapılan Arkeoloji Gezisine Dair Kısa Rapor. *Belleten,* (9/33), s. 135-145.

Mansel, A. M. (1948a). 1947 Side (Eski Antalya) Kazıları. Belleten, (12/45), s. 256-260.

Mansel, A. M. (1948b). Antalya'da Side (Eski Antalya) Kazısı. Belleten, (12/46), s.495-497.

Mansel, A. M. (1950a). Side Kazısı. *Belleten,* (14/54), s. 313-314.

Mansel, A. M. (1950b). 1950 Side Kazısına Dair Kısa Rapor. Belleten 14/56, s. 683-686.

Mansel, A. M. (1951b). Side Kazısı. Belleten 15/58, s. 305.

Mansel, A. M. (1951a). Mimarlık Anıtları. İçinde: *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Önrapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 1-47.

Mansel, A. M. (1952a). Side Kazısı. *Belleten,* (16/63), 435-437.

Mansel, A. M. (1952b). Summary of Archaeological Work in Turkey During 1955-Side.

AnSt. (2), s. 11-24.

Mansel, A. M. (1956). Mimari Anıtlar. İçinde: *Side Agorası ve Civarındaki Binalar, 1948 Yılı kazılarına dair rapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 1-38.

Mansel, A. M. (1957). 1956 Side ve Perge Kazılarına Dair Kısa Rapor. *Belleten,* (21/84), s. 659, 660.

Mansel, A. M. (1958a). 1946-1955 Yıllarında Pamphylia'da Yapılan Kazılar ve Araştırmalar. *Belleten* 22/86, s. 211-240.

Mansel, A. M. (1958b). Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1946-1955. AA/71, s. 34-120.

Mansel, A. M. (1958c). Ein Basaltkessel aus Side. *Anatolia*, (3), s. 1-13

Mansel, A. M. (1959). 1958 Side Kazısı. *Belleten*, (23/92), s. 690, 691.

Mansel, A. M. (1960). Side Kazıları. *Belleten*, (24/96), s.711-712.

Mansel, A. M. (1961). Side Kazısı. *Belleten*, (25/99), s.524-525.

Mansel, A. M. (1962a). Side Tiyatrosu. *Belleten*, (26,101), s. 45-77.

Mansel, A. M. (1962b). Side Kazısı. *Belleten,* (26/103), s. 622, 623.

Mansel, A. M. (1963a). *Die Ruinen von Side*. Berlin: Walter de Gruyter.

Mansel, A. M. (1963b). Side Kazısı. *Belleten,* (27/107), s. 543, 544.

Mansel, A. M. (1964a). Side'deki "Vespasianus Anıtı" in Side. *Belleten*, (28/110), s. 185-208.

Mansel, A. M. (1964b). Restaurationen und Umänderungen des Theaters von Side in Byzantinischer Zeit. *Actes du XIIe Congres International D'Études Byzantines*, (3), s. 239-243.

Mansel, A. M. (1964c). Side kazıları (1963). *Belleten*, (28/111), s. 572, 573.

Mansel, A. M. (1964d). Pamphylia Şehir Surları ve Kapıları. *Atatürk Konferansları*, (I), s. 215-234.

Mansel, A. M. (1965). 1964 Side Kazısına Dair Kısa Rapor. *Belleten,* (29/115), s. 553, 554.

Mansel, A. M. (1966). 1965 Side Kazısı. *Belleten,* (30/119), s. 494, 495.

Mansel, A. M. (1967). Side Kılavuzu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Mansel, A. M. (1968). Side'nin Doğu Şehir Kapısı – 1966 Kazısına Dair Önrapor. *Belleten*, (32), s. 127-138.

Mansel, A. M. (1969). 1968 Perge Kazısına Dair Önrapor. s. 93-104.

Mansel, A. M. (1970). 1969 Perge Kazılarına Dair Ön Rapor. *Türk Arkeoloji Dergisi,* (19/2), s. 129-135.

Mansel, A. M. (1972). 1970 Yılı Perge Kazısına Dair Önrapor. *Türk Arkeoloji Dergisi,* (19/2), s. 169-184.

Mansel, A. M. (1973). 1971 Perge Kazısı. *Türk Arkeoloji Dergisi,* (20/2), s. 143-153.

Mansel, A. M. (1974). 1972 Perge Kazısı Ön Raporu. *Türk Arkeoloji Dergisi,* (21/1), s. 103-123.

Mansel, A. M. (1975a). Bericht über Ausburgen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972. *AA* 90, s. 50-96.

Mansel, A. M. (1975b). Die Nymphäen von Perge. *IstMitt* 25, 367-372.

Mansel, A. M. (1978). Side: 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Martini, W. (2003). Historische Schlußfolgerungen. H. Abbasoğlu ve W. Martini (Eds.), *Die Acropolis von Perge: Survey und Sondagen 1994-1997*. Mainz: Franz Steiner Verlag.

Martini, W. (2008). Perge und seine Akropolis. Zur Funktion der in der frühen und mittleren Kaiserzeit. İçinde: İ. Delemen, A. Özdizbay ve Ö. Turak (Eds.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı – Eurgetes* Festschrift *für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag*, s. 780-797.

Martini, W. (2012). Form, Funktion und Bedeutung der Stadtmauern von Perge in Pamphylien. R. Frederiksen, S. Müth, P. I. Schneider, M. Schnelle (Eds.), *Focus on Fortifications, New Research on Fortifications in the Ancient Mediterranean and the Near East*. Oxford: Oxbow Books, s. 220-231.

McKenzie, J. S., Gibson, S. ve Reyes, A. T. (2004). Reconstructing the Serapeum in Alexandria from the Archaeological Evidence. *The Journal of Roman Studies*, (94), s. 73-121.

Mitchell, S. (1995). *Cremna in Pisidia: An Ancient City in Peace and in War*. London: Duckworth.

Mitchell, S. (2001). *Anatolia Land, Men, and Gods in Asia Minor Volume I, The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*. Oxford: Clarendon Paperbacks.

Müller-Wiener, W. (1986). Von der Polis zum Kastron. *Gymnasium,* (93), s. 452-457.

Nohlen, K. (1982). Die Wiederaufrichtung des Traian-Heiligtums in Pergamon. *Mannheimer Forum,* (82/83), s. 163-230.

Nohlen, K. (2014). İmparatorluk Kültüne Adanmış Bir Tapınak: Pergamon Traianeumu. F. Pirson ve A. Scholl (Eds.), *Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent: Pergamon*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 508-520.

Nollé, J. (1987), Pamphylische Studien 6-10. *Chiron,* (17), s. 235-276.

Nollé, J. (1990). Side: zur Geschicte einer kleinasiatischen Stadt in der römischen Kaiserzeit im Spiegel ihrer Münzen. *Antike Welt,* (21), s. 244-265.

Nollé, J. (1992). Zur Geschichte der Stadt Etenna in Pisidien. Mit einem Exkurs zur Interpretation von Götterdarstellungen auf den kaiserzeitlichen Stadtmünzen Kleinasiens. İçinde: E. Schwertheim (Ed.), *Forschungen in Pisidien, Asia Minor Studien*, (6), s. 61-141.

Nollé, J. (1993). *Side im Altertum I. Geschichte und Zeugnisse.* Bonn: Rudolf Habelt.

Nollé, J. (2001). *Side im Altertum II. Geschichte und Zeugnisse.* Bonn: Rudolf Habelt.

Nollé, J. (2017). Ein Brief des Kaisers Gallienus an Side. Herrscherliche Hilfe bei einer Versorgungskrise. *Chiron*, (47), s. 303-337.

Nollé, J. (2018b). Epigrafi Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *KST,* (40/2), s. 429, 430.

Olsson, R. (2015). *The Water Supply System in Roman Pompeii*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Lund: Lund University.

Onur, F. (2006). Some Late Inscriptions From Side. *Gephyra*, (3), s. 193-200.

Onur, F. (2009). The Roman Army in Pamphylia: From Third to Sixt Centuries A. D. *Adalya*, (12), s. 299-318.

Outschar, U. (1996). Zur Baudekoration Stellung des und typologischen Tetrapylons. C. Roueché ve R.R.R. Smith (Ed.), *Aphrodisias Papers 3*, 215-224.

Özcan, F. Ç. (2022). *Side Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı 779-14, 798-1, 785-19 ve 785-18 Parsel Kazılarının Seramikler Işığında Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdizbay, A. (2008a). Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi. Yayımlanmış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdizbay, A. (2008b). Pamphylia – Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi Öncesi Perge'nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında Genel Bir Değerlendirme. İ. Delemen, S. Çokay-Kepçe, A. Özdizbay ve Ö. Turak (Ed.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, Euergetes*. İstanbul: AKMED, s. 839-872.

Özdizbay, A. (2012). *Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi – Die Stadtentwicklung von Perge im 1.-2. Jh. N. Chr*. Antalya: Adalya Ekyayın Dizisi 10.

Özer, E. ve Taşkıran, M. (2020). Sillyon Çevresinde Tespit Edilen Mimari Plastik Buluntuların Değerlendirmesi. M. Taşkıran (Ed.), *Sillyon I, Yüzey Araştırmaları Işığında Sillyon ve Çevresi*. İstanbul: Ege Yayınları, s. 103-115.

Özgan, R. (2003). *Die kaiserzeitlichen Sarkophage in Konya und Umgebung*. *Asia Minor Studien, (46)*. Bonn: Rudolf Habelt.

Özhanlı, M. (2007). Side'de Bulunan Bir Yeni Hitit Eserinin Düşündürdükleri, *Adalya*, (10), s. 17-30.

Öztaşkın, G. K. ve Sertel, S. (2017). Olympos Bizans Dönemi Sütun Başlıkları ve Kaideleri.

Y. O. Uçkan (Ed.), *Olympos I, 2000-2014 Araştırma Sonuçları*, s. 79-116.

Öztekin, V. (2017), *Side Agora-Tiyatro Kompleksi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztunç, H. Y. (2018). *Side Müzesi'nde Bulunan Mermer Tanrı ve Tanrıça Heykelcikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Parapetti, R. (1993). Gerasa, Town Plan. *American Journal of Archaeology*, (98), s. 500-501.

Paribeni, R. ve Romanneli, P. (1914). *Monumenti Antici pubblicazione per la cura R. Accademia dei Lincei* 23.

Parke, H. W. (1987). *Athenische Feste*. Çev: G. Hornbostel. Mainz am Rhein: Philipp von Zabern Yayınevi.

Pekman, A. (1989). *Son Kazı ve Araştırmaların Işığı Altında Perge Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Pensebene, P. (1973). *Scavi di Ostia VII, I Capitelli*. Rome: Libreria dello stato.

Pensabene, P. ve Barsanti, C. (2008). Reimpiego e Importazioni di marmi nell'Adriatico paleocristiano e bizantino. *La cristianizzazione dell'adriatico, Antichità Altoadriatiche*, (66), Fig. 9-10, 455-490.

Peschlow, U. (2010). Mauerbau in Krisenloser Zeit? Zu spatantiken Stadtbegestigungen in südlichen Kleinasien: Der Fall Side. D. Kreikenbom vd. *(*Eds.*), Krise und Kult. Vorderer Orient und Nordafrika von Aurelian bis Justinian. Millenium Studies 28*, Berlin/New York: De Gruyter, s. 61-108.

Peschlow, U., Bindokat A. ve Wörrle, M. (2002). Die Sammlung Turan Beler in Kumbaba Bei Şile (II) Antike und Byzantinische Denkmäler von der Bithynischen

Schwarzmeerküste, *IstMıtt*, (52), s. 429-522.

Piccirillo, M. (1993). The Mosaics of Jordan. Amman: American Center of Oriental Research.

Piesker, K. (2015a). Attius Philippus Suru, Mimari Araştırmalar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST,* (37/1), s. 256, 257.

Piesker, K. (2015b). Attius Philippus Suru, Mimari Araştırmalar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (13), s. 117, 118.

Piesker, K. (2015c). Auf den zweiten Blick: ein neuer Rekonstruktions-vorschlag für den "Dionysos Tempel" in Side. *IstMitt,* (65/151), s. 151-183.

Piesker, K. (2016a). Attius Philippus Suru, Mimari Yapı Araştırması. İçinde: "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (14), s. 138.

Piesker, K. (2016b). Attius Philippus Suru, Mimari Yapı Araştırması. İçinde "2015 Yılı Side Kazı ve Araştırmaları", *KST,* (38/1), s. 100.

Piri Reis (2013). *Kitab-ı Bahriye*. (Ed. B. Özükan). İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

Poupaki, E. (2011). The Macellum of Perge: New Aspects on its Building Material. A. Giannikouri (Ed.), *The Agora in the Mediterranean from Homeric to Roman times*. Atina, s. 283.

Price, S. R. F. (2001). Prozession (Çev: P. Riedl). *DNP*, (10), s. 477-479.

Pülz, S. (1989). *Untersuchungen zur kaiserzeitlichen Bauornamentik von Didyma.* Tübingen: Wasmuth.

Pülz, A. (2016a). Side Piskoposluk Yerleşimi. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (14), s. 141, 142.

Pülz, A. (2016b). Side Piskoposluk Yerleşimi. İçinde: H. S. Alanyalı "2015 Yılı Side Kazı ve Araştırmaları", *KST,* (38/1), s. 104-106.

Pülz, A. (2017). Side Piskoposluk Bölgesi. İçinde: H. S. Alanyalı ve F. Soykal-Alanyalı

"Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST,* (39/2), s. 447.

Pülz, A. (2018a). Piskoposluk Alanı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (16), s. 117, 118.

Pülz, A. (2018). Piskoposluk Alanı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı alışmaları", KST, (40/2), s. 435, 436.

Pülz, A. ve Profant, E. (2019a). Side Piskoposluk Alanı. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (17), s. 4.

Pülz, A. ve Profant, E. (2019b). Side Piskoposluk Bölgesi/Piskoposluk Sarayı. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *KST,* (41/2), s. 487-489.

Pülz, A. ve Profant, E. (2022). Piskoposluk Sarayı ve Çevresi, Kazı ve Belgeleme. İçinde: F. Soykal-Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2019-2020 Yılı Çalışmaları", *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), s. 188, 189.

Richard, J. (2012). *Water for the City, Fountains for the people: Monumental fountains in the Roman East: an Archaeological Study of Water Management, Studies in Eastern Mediterranean Archaeology 9*, Turnhout: Brepols Publishers.

Richardson jr, L. (1992). *A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Rohmann, J. (1998). *Die Kapitellproduktion der römischen Kaiserzeit in Pergamon. Pergamenische Forschungen 10.* Berlin: De Gruyter.

Ruggieri, V. (1991). Byzantine religious architecture (582-867): ıts history and structural elements. Roma: Pontifical Institun Studiorum Aryentalium.

Sağnak, R. E. (2017). *Anadolu Tiyatrolarında Tonoz*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sarıgül, M. (2020). *Milas Müzesi'ndeki Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

P. Scherrer ve U. Lohner-Urban (2016a). Doğu Kapısı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "2015 yılı Side Kazı ve Araştırmaları, *KST*, (38-1), s.101-102.

Scherrer, P. ve Lohner-Urban, U. (2016b). Doğu Kapısı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED*, (14), s. 139.

Scherrer, P. ve Lohner-Urban, U. (2018). Doğu Kapısı Çalışmaları. İçinde: "H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı çalışmaları", *ANMED*, (16), s. 110.

Sear, F. (2006). Roman Theatres. Oxford: Oxford University Press.

Segal, A. (1997). From Function to Monument: Urban Landscapes of Roman Palastine. Syria and Provincia Arabia. Oxford: Oxbow Monograph 6.

Sevin, V. (2007). *Anadolu Tarihi Coğrafyası 1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Side Uluslararası Turizm Planlama Yarışması (1968). Turizm ve Tanıtma Bakanlığı-Turizm Genel Müdürlüğü-İller Bankası, Belediyeler İmar Planlama Müdürlüğü, Fiziksel Planlama-Yarışma Şartnamesi Kitabı. Ankara.

SNG v. Aul. 11. Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland, Sammlung H. von Aulock, Vol. 11 Pamphylien (1965). Berlin: Verlag Gebr. Mann.

SNG France III. E. Levante – P.Weiss (Eds.), Sylloge Nummorum Graecorum. France. Cabinet Des Medailles, Vol. III Pamphylie, Pisidie, Lycaonie et Galatie (1994). Zürich: Numismatica Ars Classica.

Soykal-Alanyalı, F., Alanyalı, H. S. ve Şen, D. (2010). Kazı ve Araştırma Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side Tiyatrosu ve Çevresi 2009 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (8), s. 94-100.

Soykal-Alanyalı, F. ve Şen, D. (2011). Dionysos Tapınağı. İçinde: H. S. Alanyalı "2009 Yılı Side Tiyatrosu ve Çevresi Çalışmaları". *KST,* (32/2), s. 439.

Soykal-Alanyalı, F., Tek, A. T., Şen-Yıldırım, D., Oransay, B. S. A. (2011a). Kazı ve Araştırma Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010". *ANMED, (9)*, 100-104.

Soykal-Alanyalı, F., Tek, A. T., Şen-Yıldırım, D., Oransay, B. S. A. (2011b). Kazı ve Araştırma Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010". *KST,* (33/2), s. 521-525.

Soykal-Alanyalı, F. (2015). H1, H2 Alanı – I1 ve I2 Alanı ile Attius Philippus Suru. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED*, (13), s. 124.

Soykal-Alanyalı, F. ve Erkoç, S. (2015a). Attius Philippus Suru, Arkeolojik Çalışmalar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (13), s. 114-117.

Soykal-Alanyalı, F. ve Erkoç, S. (2015b). Attius Philippus Suru, Arkeolojik Çalışmalar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST,* (37/1), s. 253-256.

Soykal-Alanyalı, F. ve Erkoç, S. (2016). Attius Philippus Suru, Arkeolojik Çalışmalar. İçinde: "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED,* (14), s. 137-138.

Soykal-Alanyalı, F. (2016a). Side – Kaybolan Bir Kentin Yeniden Keşfinin Hikâyesi. MJH, (VI/2), s. 19.

Soykal-Alanyalı, F. (2016b). Side Dionysos (?) Tapınağın Işığında Tiyatro ile Çevresinin Kentsel Değişimi ve Dönüşümü. *OLBA,* (XXIV), s. 419-450.

Soykal-Alanyalı, F. (2017a). Side M Yapısı, Arkeolojik Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı ve F. Soykal-Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST,* (39/2), s. 444, 445.

Soykal-Alanyalı, F. (2017b). Bir Kentin Kayboluşunun Hikayesi. *Arkeoloji ve Sanat*, (155), s. 187-196.

Soykal-Alanyalı, F. ve Öztekin, V. (2019a). M Yapısı ve Çevresi. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *KST,* (41/2), s. 485, 486.

Soykal-Alanyalı, F. ve Öztekin, V. (2019b). M Yapısı ve Çevresi. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2018 Yılı Çalışmaları", *ANMED* (17), s. 1-3.

Soykal-Alanyalı, F. ve Öztekin, V. (2022). C Caddesi, Kazı ve Belgeleme Çalışmaları, , *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), s. 187, 188.

Soykal-Alanyalı, F. (2022). Gezi Güzergahı ve Çevre Düzenleme Projesi, *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), 196, 197.

Soykal-Alanyalı, F. ve Öztekin, V. (2022). Doğu Kapısı Caddesi (B Caddesi) Temizlik Çalışmaları. *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları,* (2), s. 193.

Soykal-Alanyalı, E. Akış ve A. Doğan (2022), Hamam Gymnasium Yapısı (M Yapısı, Güney Stoa ile Hamam Yapısı Arasındaki Mekânlarda Kazı Çalışmaları. İçinde: F. Soykal-Alanyalı – S. Erkoç "Side 2019-2020 Yılı Çalışmaları", *Kazı Çalışmaları, 2019-2020 Yılı,* (2), s. 198.

Soykal-Alanyalı, F., Tek, A. T., Erkoç, S., Şen, D., Oransay, B. S. A., Öztekin, V., Öztunç, H. Y. (2022). Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Kazıları. *Kazı Çalışmaları, 2019-2020 Yılı, (2),* s. 200.

Spratt, T. A. B. ve Forbes, E. (2008). *Milyas, Kibyratis ve Likya'da Yolculuklar, II. Cilt.* (Çev. D. Türker). Antalya: AKMED.

Strocka, V. M. (1988). Wechselwirkungen der stadtrömischen und kleinasiatischen Architektur unter Trajan und Hadrian. *IstMitt*, (38), s. 291-302.

Strocka, V. M. (1996). Datierungskriterien Kleinasiatischer Girlandensarkophage. *AA*, s. 455-473.

Strong, D. E. (1953). Late Hadrianic Architectural Ornament in Rome. *BSR*, (21), s. 118-151.

Şahin, F. (2015). Patara Kent İçi Su Dağıtım Yapıları. H. İşkan ve F. Işık (Eds.). *From Sand Into a City. 25 Years of Patara Excavations, International Symposium Proceedings, 11-13 Nov. 2013 Antalya, Patara VII.1*. İstanbul: Ege Yayınları, s. 511-520.

Şahin, F. (2018). *Patara Mimari Bezemeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, S. (1999). *Die Inschriften von Perge I. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 54*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.

Şahin, S. (2004). *Die Inschriften von Perge II, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 61*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt Gmbh

Şener, Y. S. (2005). Side Antik Kenti Sütunlu Cadde Mozaiklerinin Restorasyonu. *AST,* (20), s. 54-66.

Tabaczek, M. (2002). *Zwischen Stoa und Suq. Die Säulenstraßen im Vorderen Orient in römischer Zeit unter besonderer Berücksichtigung von Palmyra*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Köln: Universität zu Köln, Archäologischen Institut.

Taşkıran, M. (2011). *Stratonikeia Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşkıran, M. (2017). *Sillyon Antik Kenti Savunma Sistemi ve Pamphylia Bölgesindeki Konumu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, s. 194-217.

Tek, A. T. (2015). Side Sikke Buluntuları Işığında MS 622/3'de Pamphylia'ya "Olası" Bir Sasani Saldırısı. *CollAn,* (14), s. 123-136.

Temür, A. ve Çelik, M. (2019). Bolu Müzesi'nden Bir Grup Roma Dönemi Sütun Başlığı. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, (41), s. 120-135.

Tenekedijiev, A. Ç. (2019). Another Look the Large Basilica in Marcianopolis: The Problems of its Construction and Dating. Miša Rakocija (Ed.), *Niš and Byzantium*, *Seventeen International Symposium Niš, 3-5 June 2018, The Collection of Scientific Works XVII*, s. 129-156.

Texier, C. (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, III. Cilt*. (Çev. A. Suat - K. Y. Kopraman - M. Yıldız). Ankara: Enformasyon ve Döküman Hizmetleri Vakfı.

Tezcan, H. (1989). Topkapı ve Çevresinin Bizans Arkeolojisi. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.

Tobin, F. (2014). Appendix: The exedra Demetrios, son of Python, at Labraunda, *Oppuscula 7*, s. 54-59.

Trémaux, P. (1863?). Exploration archéologique en Asie Mineure. Paris.

Türkmen, M. (2007). *Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzunaslan, A. (2008). Side'de Agonistik Festivaller. Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi, (XI), s. 117-128.

Vandeput, L. (1997). *The Architectural Decoration in Roman Asia Minor. Sagalassos: A Case Study*. Brepols: Brepols Publishers.

Vergnaud, B. (2016). Fortifications of Central Anatolia in the Early First Millenium BC. R. Frederiksen, S. Müth, P. I. Schneider, Schnelle (Eds.), *Focus on Fortification, New Research on Fortification in the Ancient Mediterranean and Near East*, s. 94-108.

Vogel, L. (1973). *The Column of Antoninus Pius*. Cambridge: Harvard University Press.

Waelkens, M. (2019). Sagalassos Archaeology of. C. Smith (Ed.), *Encyclopedia of Global Archaeology*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, s. 1-31.

Wannagat, D. (1995). *Säule und Kontext: Piedestale und Teilkannelierung in der griechischen Architektur*. Munich: Biering & Brinkmann GbR.

Wegner, M. (1989). Bauschmuck von Side. N. Başgelen ve M. Lugal (Eds.), *Jale İnan Armağanı/Festschrift für Jale İnan*. İstanbul, s. 161-167.

Weis, P. (1981). Ein agonistisches Bema und die isopythischen Spiele von Side. *Chiron*, (11), s. 315-346.

Weksler-Bdolah, S. (2022). The Camp of the Legion X Fretensis and the Starting Point of Aelia Capitolina. J. J. Price, M. Finkelberg ve Y. Shahar (Eds.), *Rome An Empire*

of Many Nations. New Perspectives on Ethnic Diversity and Cultural İdentity. Cambridge: Cambridge University Press, s. 300-331.

Yener, B. (2019). Laodikeia Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Bezemeleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü.

Yıldırım, Ş. (2011a). Piskoposluk Sarayı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010", *ANMED,* (9), s. 111.

Yıldırım, Ş. (2011b). Piskoposluk Sarayı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2010", *KST,* (33/2), s. 532.

Yıldırım, Ş. (2013b). Bizans Dönemi Araştırmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2012 Yılı Çalışmaları", *KST,* (35/1), s. 458.

Yıldırım, Ş. (2013c). Bizans Dönemi Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2011-2012 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (11), s. 127.

Yıldırım, Ş. (2013a). *Side Antik Kentinin Bizans Dönemi Dini Mimarisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, Ş. (2017). Mimari Plastik Veriler Işığında Erken Bizans Döneminde Side'de Sütunlu Caddelerin Onarımı. *Seleucia,* (7), s. 187-206.

Yıldızturan, M. (2003). Side Müzesi Çalışmaları 2002. *ANMED,* (1), s. 59-60.

Yurtsever, A. (2012). *Side'de Romanizasyon Sürecinde Gladyatörler ve Agonlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yurtsever, A. (2017a). Side'de MS 1.-3. Yüzyıllar Arasında Yumurta-Ok Bezemelerinin (İon Kymationu) Stilistik Değişim ve Gelişimi. G. Coşkun (Ed.), *Anadolu, Arkeoloji, Zaman ve Mekân (Dumlupınar Üniversitesi V. Arkeoloji Sempozyumu,*

Kütahya 10-12 Ekim 2016). Ankara: Bilgin kültür Sanat Yayıncılık, s**.** 251-271.

Yurtsever, A. (2017b). Side M Yapısı, Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST,* (39/2), s. 443, 444.

Yurtsever, A. (2018a). Mimari Belgeleme ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları" *KST, (40/2)*, s. 432, 433.

Yurtsever, A. (2018b). Mimari Belgeleme ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı ve S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED,* (16), s. 109.

Yurtsever, A. (2019). *M Yapısı*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yurtsever, A. (2021). *Side Antik Kenti Araştırmaları 1, Side Gymnasiumu (M Yapısı), Mimari Araştırmalar ve Araştırmaların Sonuçları.* İstanbul: Ege Yayınları.

Yürük, M. B. (2017). *Side Tykhe Tapınağı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zanker, P. (1990). *The Power of Images in the Age of Augustus*. Michigan: University of Michigan Press.

Zolt, T. (1994). *Kapitellplastik Konstantinopels vom 4. bis 6. Jahrhundert n. Chr.*, *AST*, (14), Bonn: Wilhelm-Universitat Münster.

KATALOG

B CADDESİ

Sütun Başlıkları

Tip 3a

Kat. No. 1: B.20.8
Lev. I
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.58 m., A.G: 0.72 m., Ç: 0.40 m.

Batı portikoya ait stylobat üzerinde yer alır. Eser büyük oranda iyi korunmuş durumdadır. Sadece başlığın taban kısmında kırıklar vardır. Alt çelenkteki üç yaprak dişi komşu dişlerle birleşmektedir. Birleşim yerlerinde geometrik motifler yer almaktadır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Üst çelenkteki yapraklar, alt çelenkteki üst yaprak dilimlerinin komşu dilimlerle birleştiği son dişlerin hemen üzerinden yükselir. Bu yaprakların sadece alt dilimlerindeki birer dişi komşu dişlerle birleşir. Burada alt çelenkte olduğu gibi geometrik motiflere yer verilmemiştir. Yaprak gözleri alt çelenktekilerle aynı özellikleri gösterir. Kaulis sapları, üst çelenkteki yaprakların aralarından, üst yaprak dilimleri hizasından itibaren yükselir. Kaulis çanağının iç yaprakları Tip 2b örneklerine göre kısadır. Destek yaprağı ve heliks yer almaz, bunun yerine kalathosun üst tarafına ait yüzey boş bırakılmıştır. Heliksin yerine, abakus çiçeğine uzanan iki sap, kaulis çanağı üzerinden yükselir. Abakus iki silme halinde işlenmiştir. Abakus çiçeği ise tomurcuk görünümündedir.

Kat. No. 2: B.20.12
Lev. I
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.51 m. (K.), A.G: 0.64 m. (K.), Ç: 0.46 m.,
Yuva: -

Doğu portikoya ait stylobat üzerinde yer alır. Kalathosun alt çelengi hizasındaki bölümünün bir kısmı, abakus ve volütler tahrip olmuştur. Alt çelenkteki üçer yaprak dişinin komşu dişlerle birleştiği görülür. Birleşimin olduğu yerlerde geometrik motifler yer alır. Üst çelenkteki yaprak sapları, hafif bir kabartma şeklinde belirtilmiş, alt çelenkteki üst yaprak dilimlerinin en üstte birleşen dişlerinin hemen üzerinden yükselmektedir. Yaprakların sadece en alttaki dilimlerinin birer dişi komşu dişlerle birleşmektedir. Geometrik motif bu noktada yer almaz. Kaulis sapları birleşen dişlerin hemen üzerinden yükselir, düğümler ise ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Kaulis çanakları dışa doğru yaslanmış, iç yapraklar kısa bırakılmıştır. Heliks yerine, çanaklar üzerinden abakus çiçeğine doğru uzanan iki sap yer alır.

Kat. No. 3: B.20.26
Lev. II
B Caddesi
Korinth Başlığı

Mermer
Y.: 0.47 m. (K.), A.G: 0.73 m. (K.), Ç:-

Doğu stylobat önünde, cadde üzerinde yer alır. Abakusun bir bölümü, volütler, kalathosun alt çelenk hizası kırıktır. Alt çelengin sadece üst taç yapraklarının bir kısmı korunmuştur. Tip 2c başlıklardan farklı olarak Üst çelenk yapraklarının ikişer dişi komşu dişlerle birleşmektedir. Ayrıca her birleşimin gerçekleştiği noktada birer geometrik motif yer alır. Kaulis sapları geometrik motiflerin üzerindeki birleşen dişlerin hemen üzerinden itibaren yükselir. Çanaklar dışa doğru yaslandırılmıştır. İç çanak yaprakları kısa tutulmuştur. Destek yaprağı ve heliks, Tip 2c başlıklarında olduğu gibi bu başlıkta da bulunmaz. Heliks yerine çanak üzerinden yükselen ve abakus çiçeğine uzanan saplar yer alır. Volüt sapı, kalathos dudağının hemen altından uzanır. Abakus iki silme şeklinde, abakus çiçeği ise tomurcuk formunda işlenmiştir.

Kat. No. 4: B.20.113
Lev. II
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.48 m., A.G: 0.58 m. (K.), Ç: 0.36 m.

Batı stylobat önünde, cadde üzerinde yer alır. Başlık genel olarak iyi durumda korunmuştur. Sadece abakusta ve volütlerde kırıklar, kalathos yüzeyinde ise aşınmalar vardır. Alt akanthus çelenginde Tip 2c grubundaki örneklerden farklı olarak beşer dişin komşu dişlerle birleştiği görülür. Birleşim yerlerinde geometrik motifler yer alır. Üst çelenkteki akanthus yapraklarının sapları daha belirgin işlenmiştir ve alt çelenkteki en üstte birleşen dişlerin hemen üzerinden yükselmektedir. Alt ve üst çelenkteki yaprak gözleri derin oyulmuş olmakla birlikte ince, uzun formdadır. Kaulis sapları, üst çelenkteki dişlerin birleşim yerinin hemen üzerinden yükselir. Çanaklar dışarıya doğru iki yana yaslandırılmıştır. Tip 2c örneklerinden farklı olarak iç yapraklar uzun tutulmuş ve üst çelenkteki ortada yer alan akanthusun taç yaprağının üzerine dokunmaktadır. Kaulis çanağı üzerinden yükselen abakus çiçeği sapları kalındır. Volütler ise kalathos dudağının seviyesinin üstüne çıkar. Abakus iki silme şeklinde işlenmiştir. Abakus çiçeği ise büyük oranda tahrip olmuş olmasına karşın, tomurcuk formunda işlendiği mevcut izlerden anlaşılmaktadır.

Tip 3b

Kat. No. 5: B.20.51
Lev. III
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.53 m., A.G: 0.66 m., Ç:-

Batı portiko üzerinde yer almaktadır.
Abakus çiçeği, volütlerden biri ve kalathosun alt bölümü tahrip olmuştur. İki sıra akanthus yaprak çelengi iyi durumdadır. Alt çelengin mevcut haliyle beş diş komşu dişlerle birleşir.

Birleşimin gerçekleştiği bölümlerde geometrik motifler yer almaktadır. Üst çelenk ise en üst yaprak diliminin dişlerinin birleşim yerinin hemen üzerinden başlamaktadır. Üst çelenkte ise orta dilimdeki birer diş komşu dişle birleşmektedir. Bu birleşimin olduğu noktalarda da yine geometrik bir motif bulunmaktadır. Kaulis sapı birleşimin gerçekleştiği noktadan itibaren yükselir, kaulis düğümü ise ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Prizmal forma sahip çanak, üst yaprak çelenginin üst dilimi hizasından itibaren başlar. Kaulis çanak yapraklarının birer ucu üst akanthus çelenginin ortasındaki akanthus yaprağının üzerinden yükselen destek yaprağının tepesinin iki ucuna dokunur. Destek yaprağı detaylı bir şekilde işlenmiştir. kaulis çanak yaprakları üzerinden yükselen saplardan biri kalathos merkezine doğru uzanarak heliksleri oluşturur. Diğer saplar ise iki yana uzanarak volütleri meydana getirir. İki silme halinde işlenen abakusun merkezindeki abakus çiçeği tamamen tahrip olmuştur.

Kat. No. 6: B.20.52
Lev. III
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.46 m. (K.), A.G: 0.54 m. (K.), Ç:-

Batı portikonun önünde, sütunlu cadde üzerinde yer alır.
Kat. No. 5 ile aynı özellikleri göstermektedir. Fakat bu başlık daha fazla tahrip olmuş ve aşınmalara uğramıştır. Abakus çiçeği ve volütler kırıktır. Alt çelenk büyük oranda tahrip olmuşken, üst çelenkteki akanthus yapraklarının sadece üst bölümleri kısmen korunagelmiştir. Kaulis çanakları, destek yaprağı, heliksler başlığın diğer bölümlerine göre daha iyi durumdadır. B.20.51 no'lu başlıktan farklı olarak destek yaprağı işlenmeden bırakılmıştır

Kat. No. 7: B.20.56
Lev. IV
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.52 m. (K.), A.G: 0.59 m. (K.), Ç: -

Batı portiko üzerinde yer alır.
Eser yüzeyi yer yer aşınmaya ve tahribata uğramıştır. Eserin alt akanthus çelenk sırası, volütler ve kalathos ile abakusun bir bölümü kırıktır. Alt çelenkteki yaprak dişlerinden ikişer dişin, komşu dişlerle birleştiği görülmektedir. Başlığın tabanı tamamen kırık olduğu için, alt çelenkteki akanthus yaprak dilimlerine ait dişlerin, komşu dişlerle olan durumları görülememektedir. Üst çelengin ana yaprak sapları, alt çelenkteki üst yaprak dilimlerine ait son yaprak dişlerinin birleştiği noktadan yükselmektedir. Orta dilimlerdeki birer yaprak dişi komşu dilimlerle birleşir. Yaprak dilimlerinin aralarındaki gözler, ince, uzun formdadır. Kaulis sapı, orta dilimdeki dişlerin birleşim noktasının hemen üzerinden yükselir. Düğümler ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Kaulis çanağının iç yaprakları, üst çelengin taç yaprağı üzerinden yükselen destek yaprağının

üzerine dokunur. Destek yaprağı, Kat. No 5'te olduğu gibi detaylı bir şekilde işlenmiştir. Kaulis çanağının üzerinden yükselen saplardan biri destek yaprağı üzerine gelecek şekilde kıvrılarak heliksi oluşturur. Diğeri ise kalathos dudağının biraz üzerine çıkacak şekilde kıvrılarak volütleri meydan getirmektedir. Abakus iki silme şeklinde işlenmiş olup, abakus çiçeği sadece bir yüzde korunmuştur.

Kat. No. 8: B.20.58
Lev. IV
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.54 m., A.G: 0.71 m. (K.), Ç: 0.43 m.

Batı portiko üzerinde yer alır.
Başlık büyük oranda iyi durumda korunmuştur. Volütlerden biri kırıktır, abakus yüzeyinde ise küçük kırıklar ve aşınmalar mevcuttur. Alt çelenkte yer alan akanthusun beş yaprak dişi komşu dişlerle birleşmektedir. Dişlerin birleşim yerlerinde geometrik motifler oluşturulmuştur. Yaprak dilimlerinin aralarında yer alan gözler derin işlenmiş olup, ince uzun formdadır. Üst çelenkteki akanthus yaprakları, alt çelengin en üst yaprak dişlerinin birleşim noktalarının hemen üzerinden itibaren yükselir. Alt dilimlerdeki birer yaprak dişi komşu dişle birleşir. Birleşimin olduğu bölümlerde birer geometrik motif bulunur. Yaprak gözleri alt çelenkteki gibi ince, uzun formdadır. Kaulis sapları belirgin değildir. Üst çelengin üst diliminin en altındaki yaprak dişinin hemen üzerinde yer alan kaulis düğümü, ince bir bant şeklinde belirtilmiştir. Bunun üzerinde yükselen kaulis çanağı prizma formunda işlenmiştir. Çanağın iç yaprakları, üst çelenkteki akanthusun taç yaprağı üzerinden yükselen destek yaprağının üstüne dokunur. Destek yaprağı işlenmeden bırakılmıştır. Kaulis çanağı üzerinden yükselen heliksler de yine bu destek yaprağı üzerine denk gelecek şekilde kıvrılarak uzanmaktadır. Abakus iki silme halinde işlenmiş, abakus çiçeği ise bir yüzde korunmuştur. Bu başlıkta kalathos yüzeyinin tamamının bezeme öğeleri ile doldurulduğu görülmektedir. Bu özelliği ile Kat. No. 8, Tip 2b başlık grubu içerisindeki diğer örneklerden ayrılmaktadır.

Kat. No. 9: B.20.28
Lev. V
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.48 m. (K.), A.G: 0.70 m., Ç: 0.42 m.

Batı portiko üzerinde yer alır.
Başlığın tabanı ve volütlerden biri kırıktır. Bunlar dışında kalathos yüzeyinde aşınmalar görülür. Alt çelenk yapraklarının tabana yakın bölümleri kırık olduğundan sadece orta dilimlerdeki ikişer dişin komşu dişlerle birleştiği görülebilmektedir. Yaprak dilimlerinin arasında yer alan gözler, ince, uzun formdadır. Üst çelenkteki akanthus yaprakları, alt çelengin üst yaprak dilimleri hizasından yükselmektedir. Alt dilimdeki birer ya da ikişer yaprak dişi komşu dişlerle birleşmektedir.

Birleşimin gerçekleştiği noktalarda geometrik motifler yer alır. Yaprak dilimlerinin birleşim noktalarındaki gözler, alt çelenkteki gibi ince, uzun forma sahiptir. Kaulis sapları üst çelenkteki yaprak dişlerinin birleşim noktalarının hemen üzerinden yükselir. Kaulis düğümleri ince bir şerit halinde, çanaklar ise prizma formunda işlenmiştir. Çanakların iç yaprakları, üst çelenkteki taç yaprağın üzerinden yükselen destek yaprağının üzerine dokunur. Dış yapraklar ise diğer örneklerde olduğu gibi iki yana doğru uzanır ve volütleri desteklemektedir. Destek yaprağı detaylı bir şekilde işlenmiştir. Abakus iki silme halinde işlenmiştir. Abakus çiçeği iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 10: B.20.94
Lev. V
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.57 m., A.G: 0.70 m. (K.), Ç: 0.42 m.

Doğu portiko üzerinde yer alır.
Abakusta ve volütlerde kırıklar bulunur. Alt çelenkteki beşer diş komşu dişlerle birleşmekte, birleşim yerlerinde ise geometrik motifler oluşturmaktadır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Üst yaprak dilimindeki son dişlerin birleşim yerinin hemen üzerinden üst akanthus yaprakları yükselir. Alt yaprak dilimlerinden birer diş, komşu dişlerle birleşir. Yaprak gözleri alt çelenkteki örneklerde olduğu gibi derin işlenmiş olup, ince ve uzun forma sahiptir. Dişlerin birleşim noktalarının hemen üzerinde geometrik motifler yer alır. Kaulis sapları üst çelenkteki üst dilimlerin en altındaki yaprak dişlerinin hemen üzerinden yükselir. Kaulis düğümleri ise ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Çanaklar prizma formunda yükselir ve iç yaprakları, üst çelenkte akanthusun çanak yaprağı üzerinde yer alan destek yaprağının üst bölümüne dokunur. Destek yaprağı işlenmeden bırakılmıştır. Kaulis çanağı üzerinden yükselen heliksler destek yaprağı üzerine dokunur. Volüt sapları kalathos dudağının hemen altında konumlandırılmıştır. Abakus iki silme halinde işlenmiştir. Abakus çiçeği ise kısmen korunmuştur.

Kat. No. 11: B.20.124
Lev. VI
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.33 m. (K.), A.G: 0.38 m. (K.), Ç: -

Doğu portiko önünde, sütunlu cadde üzerinde yer alır.
Başlığın çok küçük bir bölümü korunmuştur. Alt çelenkten iki, üst çelenkten ise sadece bir akanthus yaprağı korunmuştur. Alt çelenkteki yaprak dişlerinin üç tanesi komşu dişlerle birleşmektedir. Birleşim yerlerinde geometrik motifler yer alır. Yaprak gözleri derin olmakla birlikte, ince ve uzun formdadır. Yaprak kanalları derin işlenmiştir. Üst çelenkteki akanthus, alt çelengin üst dilimleri hizasından yükselir. Üst çelenkteki birer diş, komşu dişlerle birleşir. Birleşim yerlerinde diğer Tip

2b başlıklarda olduğu gibi geometrik motifler görülmez. Kaulis sapı ise diğer örneklerden yine farklı olarak üst çelengin alt diliminin hemen üzerinden yükselir. Kaulis düğümü ince bir bant görünümündedir. Çanağın sadece küçük bir bölümü korunmuştur.

Kat. No. 12: B.20.125
Lev. VI
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.52 m. (K.), A.G: 0.54 m. (K.), Ç: -

Doğu portiko önünde, sütunlu cadde üzerinde yer alır.
Başlık büyük oranda tahrip olmuş ve aşınmalara uğramıştır. Volütler, abakusun bir bölümü ve kalathosun tabanı kırıktır. Alt çelenkteki akanthus yapraklarının üçer dişi komşu dişlerle birleşmektedir. Bu birleşimin olduğu noktalarda geometrik motifler yer almaktadır. Motifler ve yaprak kanalları derin oyulmuştur. Üst çelengin akanthus yapraklarının birer dilimi komşu dilimle birleşmektedir. Birleşimin gerçekleştiği yerlerde geometrik motifler yer almaz. Alt ve üst çelenkteki yaprak gözleri işlenmemiştir. Kaulis sapları aşınmış olmasına karşın, üst çelenkteki yaprak dişlerinin birleşim yerlerinin hemen üzerinden yükseldiği görülebilmektedir. Kaulis çanakları prizma formundadır. İç yapraklar, üst çelenk ortasında yer alan akanthus yaprağının üzerinde yer alan destek yaprağına dokunur. Destek yaprağı işlenmeden bırakılmıştır. Heliksler de, kaulis çanağı üzerinden yükselerek destek yaprağı üzerinde kıvrılmaktadır. Volüt sapları kalathos dudağının üzerine çıkar. Abakus iki silme şeklinde işlenmiştir. Abakus çiçekleri ise tamamen tahrip olmuştur.

Kat. No. 13: B.20.128
Lev. VII
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.46 m., A.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.42 m.

Doğu portiko önünde, sütunlu cadde üzerinde yer alır.
Kalathos yüzeyinde ve abakusta aşınma ve kırıklar vardır. Alt çelenkteki yaprak dilimlerinin üçer dişi komşu dişlerle birleşmektedir. Birleşimin gerçekleştiği noktalarda geometrik motifler görülür. Yaprak gözleri ince, uzun formdadır. Üst çelenkteki akanthus yaprakları alt çelenkteki akanthusların üst dilimleri ile taç yaprakları hizasından başlar. Bu sıradaki akanthuslarda yaprak gözleri ve geometrik motifler bulunmaz. Birer diş komşu dişlerle birleşir ve bu birleşimin hemen üzerinden kaulis sapı yükselir. Kaulis düğümü ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Çanak prizmal formdadır. Üst çelenkte ortada yer alan akanthusun üzerinden bir destek yaprağı yükselir ve kaulis çanağının iç yaprakları destek yaprağına dokunur. Çanak üzerinden yükselen heliksler de bu destek yaprağının üzerinde sonlanır. Volüt sapları kalathos dudağının üzerine çıkar. Abakus iki

silme şeklinde işlenmiştir, abakus çiçeği ise tamamen tahrip olmuştur.

Tip 4

Kat. No. 14: B.20.62
Lev. VII
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.54 m., A.G: 0.77 m. Ç: 0.43 m.

Batı portiko üzerinde yer almaktadır.
Tabanda ve abakusta yer alan küçük kırıklar dışında başlık genel olarak iyi durumdadır. Kalathos iki kademeden oluşmaktadır. Altta aralıklı olarak yerleştirilmiş akanthus yaprakları, üstte ise dil motifi yer almaktadır. Alt çelenkte sekiz adet akanthus bulunmaktadır. Akanthuslar üzerinde yer alan kanallar derin işlenmiş olup, yaprak gözleri ince uzun formdadır.

Tip 6

Kat. No. 15: B.20.3
Lev. VIII
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.47 m., A.G: 0.60 m., Ç: 0.43 m.

Batı portikoya ait stylobat üzerinde yer alır.
Başlık iki parça halindedir, caddede gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları esnasında iki parça birleştirilmiştir. Yapraklar derin damarlıdır ve her bir damar bir yaprak dişi ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Alt çelenkte altı adet, üst çelenkte ise dört adet akanthus yaprağı yer almaktadır. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi bulunur. Alt çelengin üçer dişi, komşu dişler ile birleşmektedir. Birleşim noktalarında geometrik motifler işlenmiştir. Abakus çiçeği her bir yüzde de işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 16: B.20.18
Lev. VIII
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.43 m. (K.), A.G: 0.65 m., Ç: -

Batı portikoya ait stylobat üzerinde yer alır.
Eser üç parça halindedir, caddede gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Kalathosun alt çelenk hizasına gelen bölümünde kırıklar vardır. Yapraklar derin damarlıdır ve her bir damar bir yaprak dişi ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Alt çelenkte altı adet, üst çelenkte ise dört adet akanthus yaprağı yer almaktadır. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi yer almaktadır. Alt çelengin üçer dişi, komşu dişler ile birleşmektedir. Birleşim noktalarında geometrik motifler işlenmiştir. Abakus çiçeği her bir yüzde de işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 17: B.20.32
Lev. IX
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.43 m. (K.), A.G: 0.68 m., Ç: 0.41 m.

Batı portikoya ait stylobatın önünde, cadde üzerinde yer alır.
Eser büyük oranda iyi korunmuştur. Yapraklar derin damarlıdır ve her bir damar bir yaprak dişleri ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Alt çelenkte altı adet, üst çelenkte ise dört adet akanthus yaprağı yer almaktadır. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi yer almaktadır. Alt çelengin üçer dişi, komşu dişler ile birleşmektedir. Birleşim noktalarında geometrik motifler işlenmiştir. Abakus çiçeği her bir yüzde de işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 18: B.20.108
Lev. IX
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.48 m., A.G: 0.64 m. (K.), Ç: 0.435 m.
Doğu portikoda, stylobat üzerinde yer alır.
Abakusta ve kalathosun tabanında kırıklar, kalathos yüzeyinde ise aşınmalar görülür. Yapraklar derin damarlıdır ve her bir damar bir yaprak dilimi ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Alt çelenkte altı adet, üst çelenkte ise olasılıkla dört adet akanthus yaprağı yer almaktadır. Alt çelengin üçer dişi, komşu dişler ile birleşmektedir. Birleşim noktalarında geometrik motifler işlenmiştir. Üst çelengin olduğu bölümde aşınma oldukça yoğundur. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcut izlerden yola çıkarak gözlemlenebilmektedir. Abakus çiçeği her bir yüzde de işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 19: B.20.122
Lev. X
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.465 m., A.G: 0.63 m., Ç: 0.42 m.

Batı portiko önünde, cadde üzerinde yer alır. Tip 6 başlık grubu içerisinde değerlendirilmektedir.
Abakusta ve kalathos tabanında kırıklar, kalathos yüzeyinde ise aşınmalar vardır. Yapraklar derin damarlıdır ve her bir damar bir yaprak dişi ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Alt çelengin üçer dişi, komşu dişler ile birleşmektedir. Birleşim noktalarında geometrik motifler işlenmiştir. Üst çelengin olduğu bölümde aşınma oldukça yoğundur. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcuttur. Bu motifin tam ortasında kazıma çizgilerle oluşturulmuş haç betimi yer almaktadır. Abakus çiçeği tahrip olmuştur.

Kat. No. 20: B.20.123
Lev. X
B Caddesi

Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.42 m., A.G: 0.625 m., Ç: 0.43 m.

Batı portiko önünde, cadde üzerinde yer alır.
Başlık büyük oranda iyi durumda korunmuştur. Yapraklar derin damarlıdır ve her bir damar bir yaprak dişi ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Alt çelengin üçer dişi, komşu dişler ile birleşmektedir. Birleşim noktalarında geometrik motifler işlenmiştir. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcuttur. Abakus çiçeği işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 21: B.20.127
Lev. XI
B Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.43 m., A.G: 0.58 m. (K.), Ç: 0.43 m.

Batı portiko önünde, cadde üzerinde yer alır.
Abakus bölümünde ve kalathosun üst çelenk hizasında kırıklar, kalathos yüzeyinde ise aşınmalar vardır. Yapraklar derin damarlıdır ve her bir damar bir yaprak dişi ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Alt çelengin üçer dişi, komşu dişler ile birleşmektedir. Birleşim noktalarında geometrik motifler işlenmiştir. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcuttur. Abakus çiçeği kırıktır.

Sütun Kaideleri

Tip 3

Kat. No. 22: B.20.73
Lev. XII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.23 m., P.G: 0.62 m. (K.), Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.

Batı portikoda, stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthos, üst torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 23: B.20.83
Lev. XII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.23 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.49 m., PY.: 0.07 m.

Doğu portikodaki stylobatta, Kat. No. 44 no'lu postament üzerinde yer almaktadır.
Plinthos ve üst torus bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 24: B.20.84
Lev. XII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.52 m., PY.: 0.08 m.

Doğu portikodaki stylobatta, Kat. No. 48 no'lu postament üzerinde yer almaktadır.
Plinthos ve alt torus bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 25: B.20.86
Lev. XIII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.23 m., P.G: 0.62 m. (K.), Ç: 0.52 m., PY.: 0.08 m.

Doğu portikodaki stylobatta, Kat. No. 47 no'lu postament üzerinde yer almaktadır.
Plinthos ve torus bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 26: B.20.102
Lev. XIII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.24 m., P.G: 0.54 m. (K.), Ç: 0.43 m., PY.: 0.07 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır.
Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 27: B.20.105
Lev. XIII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.47 m., PY.: 0.07 m.
Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 68 no'lu sütun gövdesi bu kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.
Plinthos, üst torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 28: B.20.109
Lev. XIV
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.47 m., PY.: 0.07 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 69 no'lu sütun gövdesi bu kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.
Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 29: B.20.111
Lev. XIV
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.68 m. (K.), Ç: 0.52 m. , PY.: 0.07 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 70 no'lu sütun gövdesi bu kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.

Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 30: B.20.114
Lev. XIV
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.26 m., P.G: 0.63 m. (K.), Ç: 0.52 m., PY.: 0.10 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 71 no'lu sütun gövdesi bu kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.
İki parça halindedir. Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 31: B.20.116
Lev. XV
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.26 m., P.G: 0.66 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.08 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 72 no'lu sütun gövdesi bu kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.
Plinthos bölümünde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 32: B.20.118
Lev. XV
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.24 m., P.G: 0.66 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.065 m.
Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 73 no'lu sütun gövdesi bu kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.
Plinthos bölümünde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 33: B.20.120
Lev. XV
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.24 m., P.G: 0.70 m., Ç: 0.54 m., PY.: 0.07 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 74 no'lu sütun gövdesi bu kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.
İki parça halindedir. Plinthos bölümünde kırıklar görülmektedir.

Tip 4
Kat. No. 34: B.20.4
Lev. XVI
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.32 m., P.G: 0.68 m. (K.), Ç: 0.50 m., PY.: 0.09 m.

Batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 35: B.20.10
Lev. XVI
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.68 m., Ç: 0.56 m., PY.: 0.11 m.

Batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 77 no'lu gövde kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.
Plinthos bölümünde kırıklar vardır.

Kat. No. 36: B.20.15
Lev. XVI
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.235 m., P.G: 0.68 m., Ç: 0.58 m., PY.: 0.085 m.

Batı portiko üzerinde yer almaktadır.
Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 78 no'lu gövde parçası ile kaide kenetlerle birbirine tutturulmuştur.
Plinthos bölümünde kırıklar vardır.

Kat. No. 37: B.20.19
Lev. XVII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.275 m., P.G: 0.70 m. (K.), Ç: 0.60 m., PY.: 0.095 m.

Batı portiko üzerinde yer almaktadır.
Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 81 no'lu gövde parçası kaidenin üzerine yerleştirilmiştir.
Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 38: B.20.35
Lev. XVII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.635 m. (K.), Ç: -, PY.: 0.09 m.

Batı portiko üzerinde yer almaktadır.
Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 84 no'lu gövde parçası kaidenin üzerine yerleştirilmiştir
Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Tip 6
Kat. No. 39: B.20.74
Lev. XVII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.255 m., P.G: 0.59 m., Ç: 0.505 m., PY.: 0.09 m.
Batı portikoda stylobat üzerinde yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal biçimde bir profil

yükselmektedir. Plinthos kısmında ve üst profilde kırıklar vardır.

Kat. No. 40: B.20.92
Lev. XVIII
B Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.20 m., P.G: 0.61 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.075 m.

Batı portikoda stylobat üzerinde yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal biçimde bir profil yükselmektedir. Plinthos bölümünde kırıklar görülmektedir.

Tip (?)
Kat. No. 41: B.20.30
Lev. XVIII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.17 m., P.G: 0.43 m. (K.), Ç: 0.35 m., PY.: 0.06 m.

Batı portiko üzerinde yer almaktadır. Ölçüleri bakımından cadde ile ilişki kurulamamıştır.
Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Kat. No. 42: B.20.41
Lev. XVIII
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.17 m., P.G: 0.45 m., Ç: 0.35 m., PY.: 0.08 m.

Batı portiko üzerinde yer almaktadır. Ölçüleri bakımından cadde ile ilişki kurulamamıştır.
Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.
Kaidenin iki yüzünde parapet yuvası vardır.

Kat. No. 43: B.20.49
Lev. XIX
B Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.20 m. (K.), P.G: 0.78 m., Ç: -, PY.: 0.075 m.

Batı portiko üzerinde yer almaktadır. Ölçüleri bakımından cadde ile ilişki kurulamamıştır.
Plinthos, üst torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir.

Postament Kaideler

Tip 3
Kat. No. 44: B.20.77
Lev. XX
B Caddesi
Postament-Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
TY.: 0.525 m., Post. Y.: 0.31 m. K.Y.: 0.215 m., G: 0.65 m., Ç: 0.50 m., D: 0.64 m., P.Y.: 0.045 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır.
Postament ve sütun kaidesi monolit olarak işlenmiştir.
Plinthos ile postamentin alt ve üst köşelerinde kırıklar vardır.

Kat. No. 45: B.20.79
Lev. XX
B Caddesi
Postament-Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
TY.: 0.51 m., Post. Y.: 0.32 m. K.Y.: 0.19 m., G: 0.66 m., Ç: 0.52 m., D: 0.65 m., P.Y.: 0.045 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır.
Postament ve sütun kaidesi monolit olarak işlenmiştir.
Kaide ve postamentte dikine uzanan bir çatlak yer alır.

Tip 4
Kat. No. 46: B.20.81
Lev. XXI
B Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.485 m., G: 0.68 m., D: 0.64 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır.
Genel olarak iyi durumda korunmuştur.
Tip 3'ten farklı olarak postament yüzeyinde silmelerle bir ayrım yapılmadan, işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 47: B.20.82
Lev. XXI
B Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.465 m., G: 0.64 m., D: 0.66 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır.
Genel olarak iyi durumda korunmuştur.
Postament yüzeyinde silmelerle bir ayrım yapılmadan, işlenmeden bırakılmıştır. Kat. No. 44 no'lu örnekten farklı olarak ön cepheden, iki yan cepheye doğru uzanan 4,5 cm çapında iki delik bulunmaktadır.

Kat. No. 48: B.20.85
Lev. XXII
B Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.46 m., G: 0.68 m., D: 0.67 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır.
Genel olarak iyi durumda korunmuştur. Postament yüzeyinde silmelerle bir ayrım yapılmadan, işlenmeden bırakılmıştır. Kat. No. 47 no'lu örnek ile aynı özellikleri gösterir.

Kat. No. 49: B.20.87
Lev. XXII
B Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.45 m., G: 0.58 m., D: 0.635 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır.

Genel olarak iyi durumda korunmuştur. Postament yüzeyinde silmelerle bir ayrım yapılmadan, işlenmeden bırakılmıştır. Kat. No. 46 no'lu örnek ile aynı özellikleri gösterir.

Kat. No. 50: B.20.97
Lev. XXIII
B Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.46 m., G: 0.65 m., D: 0.67 m.

Doğu portikodaki stylobatta yer almaktadır.
Genel olarak iyi durumda korunmuştur. Postament yüzeyinde silmelerle bir ayrım yapılmadan, işlenmeden bırakılmıştır. Kat. No. 46 ve 49 no'lu örneklerle aynı özellikleri gösterir.

Tip 5
Kat. No. 51: B.20.38
Lev. XXIV
B Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.32 m., G: 0.41 m., D: 0.41 m.

Batı portikoda yer almaktadır.
Üst profilde kırıklar vardır. Pembe damarlı bir mermer kullanılmıştır. Yan yüzde parapet yuvası bulunur.

Kat. No. 52: B.20.39
Lev. XXIV
B Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.32 m., G: 0.41 m., D: 0.41 m.
Batı portikoda yer almaktadır.
Üst ve alt profilde kırıklar vardır. Pembe damarlı bir mermer kullanılmıştır. Üstte bronz bir heykelin ayak ve desteğine (?) ait izler vardır.

Sütun Gövdeleri

Tip 1a
Kat. No. 53: B.20.76
Lev. XXV
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.08 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.52? m., A.B.: -, Ü.B.:

Bütün olarak korunmuştur. Alt bilezik büyük oranda kırık olmasına karşı bileziğin üst kısmana dair izler yer yer gözlemlenmektedir. Üst bilezik ve gövdenin üst bölümü ise, caddede gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları sırasında tamamlayıcı bir malzemeyle meydana getirilmiş ve gövdenin korunan bölümüne birleştirilmiştir. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Kat. No. 54: B.20.78
Lev. XXV
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer

Y.: 1.20 m. (K.), Ü.Ç.: 0.42 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.05 m.
Üst bilezikten itibaren 1.20 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta, Kat. No. 44 no'lu postament-kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 55: B.20.80
Lev. XXV
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.34 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.45 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 2.34 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta, Kat. No. 45 no'lu postament-kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Tip 1d
Kat. No. 56: B.20.88
Lev. XXV
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.13 m. (K.), Ü.Ç.: 0.42 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.035m.
Üst bilezikten itibaren 1.13 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobata ters olarak yerleştirilmiştir.

Kat. No. 57: B.20.89
Lev. XXV
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.00 m. (K.), Ü.Ç.: 0.45 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.035 m.

Üst bilezikten itibaren 2.00 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobata ters olarak yerleştirilmiştir.

Kat. No. 58: B.20.90
Lev. XXV
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.44 m. (K.), Ü.Ç.: 0.46 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.04 m.

Üst bilezikten itibaren 1.44 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobata ters olarak yerleştirilmiştir.

Kat. No. 59: B.20.93
Lev. XXVI

B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.14 m. (K.), Ü.Ç.: 0.45 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.035 m.

Üst bilezikten itibaren 2.14 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portiko üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 60: B.20.95
Lev. XXVI
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.60 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.50 m., A.B.: 0.045 m., Ü.B.: -

Gövde bütün olarak korunmuştur. Gövde yüzeyinde çatlaklar bulunur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 61: B.20.96
Lev. XXVI
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.48 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.51 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -
Üst bilezikten itibaren 1.48 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 62: B.20.98
Lev. XXVI
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.56 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.50 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde bütün olarak korunmuştur. Gövde yüzeyinde çatlaklar ve kırıklar bulunur. Gövde tabanında ve alt bilezikteki kırıklar, caddedeki restorasyon çalışmaları sırasında tamamlanmıştır. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 63: B.20.99
Lev. XXVI
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.56 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.50 m., A.B.: 0.045 m., Ü.B.: -

Gövde bütün olarak korunmuştur. Gövde yüzeyinde çatlaklar ve kırıklar bulunur. Üst bilezik bölümünde kırıklar vardır. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları

sırasında, doğu portikoya ait stylobatta replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 64: B.20.100
Lev. XXVI
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.56 m., Ü.Ç.: - , A.Ç.: 0.47 m., A.B.: 0.045 m., Ü.B.: -

Gövde bütün olarak korunmuştur. İki parça halindedir. Caddedeki konservasyon çalışmaları sırasında parçalar birleştirilmiştir. Üst bilezikte kırıklar vardır. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 65: B.20.101
Lev. XXVII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.54 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.47 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -

Gövde bütün olarak korunmuştur. Yüzeyinde kırıklar ve aşınmalar bulunur. Alt bilezikte kırıklar vardır. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 66: B.20.103
Lev. XXVII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.58 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.50 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -

Gövde bütün olarak korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 67: B.20.104
Lev. XXVII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.52 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.54 m., A.B.: 0.055 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 1.52 m.'lik bölümü korunmuştur. Alt bilezikte kırıklar vardır. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 68: B.20.106
Lev. XXVII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer

Y.: 3.56 m., Ü.Ç.: - m., A.Ç.: 0.49 m., A.B.: 0.045 m., Ü.B.: -

Gövde büyük oranda korunmuştur. İki parça halindedir. Caddedeki restorasyon çalışmaları sırasında parçalar birbirine tamamlayıcı malzeme ile birleştirilmiştir. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta Kat. No. 35 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 69: B.20.110
Lev. XXVII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.24 m. (K.), Ü.Ç.: - m., A.Ç.: 0.52 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 1.24 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta Kat. No. 36 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 70: B.20.112
Lev. XXVII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.52 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.50 m., A.B.: 0.04 m., Ü.B.: -
Gövde büyük oranda korunmuştur. Alt bilezikte kırıklar vardır. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta Kat. No. 37 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 71: B.20.115
Lev. XXVIII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.49 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.53 m., A.B.: 0.045 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 1.49 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta Kat. No. 38 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 72: B.20.117
Lev. XXVIII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.48 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.50 m., A.B.: 0.04 m., Ü.B.: -

Gövde büyük oranda korunmuştur. Monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta Kat. No. 39 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 73: B.20.119
Lev. XXVIII

B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.54 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.52 m., A.B.: 0.04 m., Ü.B.: -

Gövde büyük oranda korunmuştur. Monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta Kat. No. 40 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 74: B.20.121
Lev. XXVIII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.94 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.54 m., A.B.: 0.055 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 1.94 m.'lik bölümü korunmuştur. Monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları sırasında, doğu portikoya ait stylobatta Kat. No. 41 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Tip 2a
Kat. No. 75: B.20.2
Lev. XXVIII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.24 m. (K.), Ü.Ç.: 0.45 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.04 m.

Üst bilezikten itibaren 1.24 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Batı portiko üzerinde yer alır.

Kat. No. 76: B.20.7
Lev. XXVIII
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.04 m. (K.), Ü.Ç.: 0.48 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.035 m.

Üst bilezikten itibaren 2.04 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Batı portiko üzerinde yer alır.

Kat. No. 77: B.20.9
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 4.18 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.56 m., A.B.: 0.04 m., Ü.B.: -

Gövde iki parça halinde korunmuş, caddedeki restorasyon çalışmaları sırasında parçalar birleştirilmiştir. Alt bilezik korunmamıştır.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları esnasında batı portikoya ait stylobat üzerinde Kat. No. 23 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 78: B.20.11
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.37 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.56 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 1.37 m.'lik bölümü korunmuştur. Alt bilezik korunmamıştır.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Kat. No. 79: B.20.14a-b
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
a: Y.: 2.17 m., Ü.Ç.: 0.495 m., A.Ç.: -., A.B.: -, Ü.B.: 0.035 m.
b: Y.: 2.13 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.535 m., A.B.: -(K.), Ü.B.: -

Gövde iki parça halinde korunmuş, caddedeki restorasyon çalışmaları sırasında parçalar birleştirilmiştir. Alt bilezik ve gövdenin alt bölümü kırıktır.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları esnasında batı portikoya ait stylobat üzerinde Kat. No. 24 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiş, ancak sonrasında batı portiko üzerine alınmıştır.

Kat. No. 80: B.20.16
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 4.12 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.58 m., A.B.: 0.04 m., Ü.B.: -
Gövde iki parça halinde korunmuş, caddedeki restorasyon çalışmaları sırasında parçalar birleştirilmiştir.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Kat. No. 81: B.20.20
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.26 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.54 m., A.B.: 0.04 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 1.37 m.'lik bölümü korunmuştur.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları esnasında batı portikoya ait stylobat üzerinde Kat. No. 25 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 82: B.20.24
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 0.99 m. (K.), Ü.Ç.: 0.505 m., A.Ç.: -., A.B.: -, Ü.B.: 0.04 m.

Üst bilezikten itibaren 0.99 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme

çalışmaları esnasında batı portikoya ait stylobat üzerine kaide kullanılmadan dikilmiştir.

Kat. No. 83: B.20.27a-b
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
a: Y.: 1.34 m., Ü.Ç.: 0.455 m., A.Ç.: -., A.B.: -, Ü.B.: 0.045 m.
b: Y.: 1.40 m.

Gövde iki parça halinde korunmuştur. Parçalar birleşebilir.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçaları, caddede yürütülen düzenleme çalışmaları sırasında batı portikoya kaide kullanılmadan yerleştirilmiş ancak gövde, cadde döşeme taşlarının üzerine düşerek iki parçaya ayrılmış ve bu şekilde bırakılmıştır.

Kat. No. 84: B.20.36
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 4.06 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.54 m.., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 4.06 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde dört parça halindedir, caddede gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları sırasında parçalar birleştirilmiştir. Gövde yüzeyinde yoğun aşınma izleri, kırık ve çatlaklar bulunur. Üst bilezik bölümü tamamen tahrip olmuştur.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları esnasında batı portikoya ait stylobat üzerinde Kat. No. 26 no'lu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 85: B.20.44
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.85 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.53 m., A.B.: 0.055 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 2.85 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları esnasında batı portikoya ait stylobat üzerinde replika kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 86: B.20.71
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 0.59 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.57 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 0.59 m.'lik bölümü korunmuştur.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Caddedeki düzenleme çalışmaları esnasında batı portikoya ait stylobat üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 87: B.20.72
B Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 0.91 m. (K.), Ü.Ç.: 0.42 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.07 m.

Üst bilezikten itibaren 0.91 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Batı portiko önünde dağınık bir şekilde bulunan diğer gövde parçalarının arasında yer almaktadır.

C CADDESİ

Sütun Başlıkları

Tip 1

Kat. No. 88: 811.2. 21
Lev. XXXI
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.64 m. (K.), A.G: 0.55 m. (K.), Ç: -

811 ada 2 parselden ele geçmiştir.
Kalathos genel olarak iyi durumda korunmuştur. Abakus ve volütler tamamen tahrip olmuştur. Alt çelenkteki yapraklar birbirine mesafeli olacak şekilde konumlandırılmıştır. Alt ve üst çelenkteki akanthusların sadece yaprak dilimlerinden en alttaki dişi komşu diş ile birleşir. Yaprak dilimleri arasında damla motifleri oluşturulmuştur. Her yaprak damarının iki yanında bulunan yaprak kanalları, derin ve uzundur. Üst çelenkteki yaprakların damarları alt çelenkteki akanthus sıralarının en alt dilimi seviyesine kadar uzanır. Üst akanthus çelengi üzerinden bir destek yaprağı yükselir, kaulis çanak yapraklarının birer ucu bu yaprağın üzerine dokunur. Kaulis çanaklarının üzerinden yükselen heliksler de bu yaprağın üzerinde kıvrılarak son bulur. Destek yaprağının üzerinden yükselen abakus çiçeği sapı oldukça iyi durumda korunmuştur. Abakus çiçeği ise abakus ile beraber tamamen tahrip olmuştur.

Tip 2a

Kat. No. 89: C.20.155
Lev. XXXI
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.665 m., A.G: 0.91 m. (K.), Ç: 0.515

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser genel olarak iyi durumdadır. Sadece volütler ve abakusun bir bölümü tahrip olmuş durumdadır.
Alt yaprak çelengi arasında yer alan akanthus dizileri birbiriyle aralıklı işlenmiştir. Sadece en alttaki yaprak diliminin birer dişi komşu dişlerle birleşmektedir. Yapraklar arasında üst akanthus yaprak sapları alt çelenkteki yaprakların üst dilimlerinin hizasına kadar uzanır. Akanthusların yaprak dilimleri arasında uzun ve derin boşluklar yer alır. Üst sıra akanthus yapraklarının arasından uzanan prizma görünümündeki kaulis çanaklarının arasındaki abakus çiçeği sapı ise, ince bir şekilde işlenmiştir. Abakus çiçeğinin bir bölümü tahrip olmuş olmasına karşın belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Abakus levhası bezemesiz iki silmeden oluşur.

Kat. No. 90: C.20.170
Lev. XXXII
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.58 m., A.G: 0.54 m. (K.), Ç: -

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.

Kalathos yüzeyinde tahribat ve aşınmalar mevcuttur. Heliksler iyi durumda, üst akanthus çelengi ve kaulis çanakları ise kısmen korunmuştur. Abakusta de kırıklar ve aşınmalar gözlenmekte, volütlerin olduğu bölümler ise tamamen tahrip durumdadır. Kalathos yüzeyinde diğer bölümlere göre daha iyi durumda korunmuş olan kaulis çanakları ve helikslerin olduğu bölümler Kat. No. 89 ile benzerlik göstermektedir. Kaulis çanaklarının arasında yine Kat. No. 89'da olduğu gibi abakus çiçeği sapının izleri, tahribat nedeniyle çok belirgin olmamakla birlikte görülebilmektedir. Alt akanthus çelengi ise tamamen tahrip olmuştur. Abakus iki silme halinde işlenmiştir.

Tip 2b

Kat. No. 91: C.20.126
Lev. XXXII
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.635 m., A.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.49 m.

Kalathos yüzeyinde ve abakusta kırıklar yer almaktadır. Volütler ise tamamen tahrip olmuştur. Alt ve üst akanthus yaprak çelenklerinde yer alan tahribat nedeniyle her bir çelenkte yer alan akanthusların birbiri ile olan kompozisyonları belirgin bir şekilde gözlemlenememektedir. Üst akanthus çelengindeki yaprakların sapları, alt çelenkteki yaprakların arasında alçak kabartma şeklinde çok belirgin olmasa da belirtilmiştir. Yaprak kanalları derin oyulmuştur. Yaprak gözleri ince, uzun formdadır. Kaulisin üzerinde iki yandan abakus çiçeğine uzanan heliksler filiz olarak işlenmiştir. Abakus çiçeği sapı belirgin bir şekilde görülebilmekte, abakus çiçeği ise tamamen tahrip olmuş durumdadır.

Kat. No. 92: C.20.154
Lev. XXXIII
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.68 m., A.G: 0.90 m., Ç: 0.50? m.

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.

Eser genel olarak iyi durumdadır. Sadece volütlerden biri tahrip olmuştur. Alt yaprak çelengi arasında yer alan akanthus dizileri birbiriyle aralıklı işlenmiştir. Sadece alt yaprak dilimlerinin birer dişi komşu dişlerle birleşmektedir. Yapraklar arasında üst akanthus yaprak saplarının alt çelenkte en alttaki yaprak dilimine kadar uzatıldığı görülür. Prizma formundaki ve iki dilimli kaulis çanaklarının arasında yer alan üst sıra akanthus yapraklarının üzerinde abakus çiçeği sapı işlenmiştir. Heliksler, boynuz yaprak görünümündedir. Abakus iki silme halinde işlenmiş, abakus çiçeği ise tahrip olmuştur.

Kat. No. 93: C.20.140
Lev. XXXIII
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer

Y.: 0.60 m., A.G: 0.70 m. (K.), Ç: -

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.

Alt çelenk büyük oranda tahrip olmuştur. Yaprak gözleri ince, uzun formda işlenmiştir. Üst çelenkte yer alan akanthus yapraklarının birer dilimlerindeki birer diş komşu dişlerle birleşmektedir. Yaprak kanalları ana yaprak sapının iki yanında uzanır ve derin oyulmuştur. Abakus çiçeği sapının tahrip olmasına karşın, ince bir görünümde işlendiği görülebilmektedir. Kaulis kökleri üst çelenkteki yaprak dişlerinin birleşim noktasından yükselmektedir. Prizma formundaki kaulis çanakları iki dilimden oluşur Heliksler boynuz yaprak formunda işlenmiştir. Volütler ve abakusun büyük bir bölümü kırıktır. Abakus çiçeği tomurcuk görünümünde, abakus ise iki silme olarak işlenmiştir.

Kat. No. 94: C.20.150
Lev. XXXIV
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.58 m. (K.), A.G: 0.63 m. (K.), Ç: -

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.

Başlığın sadece üst yaprak çelenginin olduğu bölümün bir kısmı iyi durumda korunmuştur. Abakus tamamen tahrip olmuş, alt akanthus sırasının ise küçük bir bölümü korunmuştur. Yaprak sapları alt çelenkteki akanthusların üst diliminin hizasına kadar uzanmaktadır. Sapların her iki yanında ince ve derin kanallar işlenmiştir. Üst çelenkteki akanthusların en alttaki yaprak dilimlerinin birer dişi komşu dişle birleşmektedir. Kaulis çanaklarının arasındaki abakus çiçeği sapı ince bir şekilde işlenmiştir. Heliskler, volütler ve kaulis çanakları tahrip olmuştur. Başlık mevcut durumuyla Kat. No. 7 ile benzer özellikler göstermektedir.

Kat. No. 95: C.20.193
Lev. XXXIV
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.585 m., A.G: 0.65 m. (K.), Ç: -

IV no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.

Eser yüzeyi büyük oranda aşınmaya ve tahribata uğramıştır. Abakus ve volütler tamamen tahrip olmuştur. Alt çelenkte ise bazı yaprakların sadece üst bölümleri korunmuştur. Üst çelenkteki akanthusların birbirleriyle ilişkisi, bu alanların büyük oranda tahrip olmuş olmasından kaynaklı anlaşılamamıştır. Ancak yaprak dilimlerinin birleşim noktalarında oluşan gözlerin, ince ve uzun formda işlendiği görülebilmektedir. Kaulis kökleri, üst çelenkteki dişlerin birleşim noktasına kadar işlenmiştir. Üst sıra akanthus yapraklarının arasından uzanan kaulis çanaklarının arasındaki abakus çiçeği sapı ince bir şekilde belirtilmiştir. Volütler ve abakus tamamen tahrip olmuştur. Kaulis çanakları ise sadece iz olarak takip edilebilmektedir.

Tip 3a

Kat. No. 96: C.22.201
Lev. XXXV
C Caddesi (C1)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.62 m. (K.), A.G: 0.51 m. (K.), Ç: 0.45 m.

C1 Caddesi'nde batı portikodaki B16 dükkanı içerisinde sergilenmektedir. Kalathosun sadece alt çelenginin bir bölümü korunmuştur. Üst çelenkteki yapraklar, kaulis çanakları kalathos yüzeyinde kısmen takip edilebilmektedir. Kalathosun tabanı ve taban bileziği kesilerek başlığın boyu kısaltılmıştır. Yapraklar geniş ve kısa işlenmiştir. Yaprak gözleri ise derindir ve ince, uzun formdadır. Alt çelenkte üçer yaprak dişi komşu dişlerle birleşir. Birleşim yerlerinde derin oyulmuş geometrik motifler işlenmiştir. Üst çelenge ait akanthusların sapları, alt çelengin en üstte komşu dişle birleşim yaptığı noktanın hemen üzerinden yükselir. Yaprak sapının iki yanından ince ve uzun bir şekilde oyulmuş kanallar uzanmaktadır. Üst çelenkte akanthus yapraklarının sadece birer dişi komşu dişle birleşir. Birleşim yeri ile alt çelenk taç yaprak arasında ise derin oyulmuş üçgen bir motif oluşturulmuştur. Kaulis çanak sapları ise bu birleşimin üzerinden yükselir.

Kat. No. 97: 792.5.11/18
Lev. XXXV
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.60 m. (K.), A.G: 0.54 m. (K.), Ç: 0.42? m.

2 parça halindedir. Kalathosun üst bölümünde ve abakusta kırıklar vardır. İki yaprak çelengine sahiptir. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Alt çelenkteki yaprakların üst dilimlerinde ikişer, alt dilimlerinde ise üçer diş komşu dişlerle birleşir. Birleşimin gerçekleştiği noktalarda geometrik motifler işlenmiştir. Üst çelenkte ise üst ve alt dilimlerde birer diş komşu dişlerle birleşir. Birleşimin gerçekleştiği noktalarda geometrik motifler oluşturulmuştur. Kaulis çanakları birleşimin gerçekleştiği noktanın hemen üzerinden yükselir. Kaulis düğümü ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Prizma formundaki kaulis çanakları ise iki yana doğru uzanarak, volütlerin altında destek görevi görür. Üst çelengin ortasındaki akanthusun taç yaprağı üzerinden abakus çiçeği sapı yükselir. Abakus iki silme şeklinde işlenmiştir. Abakus çiçeği ise büyük oranda tahrip olmuştur.

Kat. No. 98: 792.5.19
Lev. XXXVI
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.33 m. (K.), A.G: 0.54 m. (K.), Ç: -

Başlığın sadece üst bölümü kısmen korunmuştur. Abakus, abakus çieçği, volütler, Akanthus çelenkleri kırık ve eksiktir. Üst çelengin sadece küçük bir bölümü korunmuştur. Akanthus yaprak saplarının iki

yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Yaprakların birbiri ile olan ilişkisi, bu bölümlerin tamamen tahrip olmasından dolayı anlaşılamamıştır. Kaulis çanakları iyi durumdadır, ancak volütlerin altında doğru uzanan dış yaprakları kırıktır. Abakus çiçeği sapı da kalathos yüzeyindeki aşınmadan dolayı tahrip olmuştur. Abakus iki silme halindedir.

Kat. No. 99: C.20.105
Lev. XXXVI
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.67 m., A.G: 0.72 m. (K.), Ç: 0.50? m.

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser büyük oranda tahrip olmuş durumdadır. Alt çelenkteki yaprak dilimlerinden beşinin komşu dilimlerle birleştiği görülmektedir. Bu birleşimin gerçekleştiği noktalarda derin oyulmuş geometrik motifler yer almaktadır. Üst çelenkteki yaprak sapları da alt çelengin en üstünde yer alan ve komşlu dilimle birleşen yaprak dişlerinin hemen üzerinden yükselmektedir. Akanthus yaprakları kalathos yüzeyinin büyük bir bölümünü kaplamaktadır. Bu nedenden dolayı kalathos dudağının altı ile üst çelenk arasında çok fazla bir alan kalmadığından, kaulis çanaklarının oldukça küçük yapıldığı ve helikslerin işlenmediği görülür. Kaulis çanakları ve abakus çiçeği tahrip olmuş durumdadır. İki tane olan abakus çiçeği sapı, kalathos dudağının doğrultusunda ve bitişiğinde olup, hafif kıvrım yaparak iki yana doğru uzanmakta ve kaulis çanağının iki diliminin kesişiminde son bulmaktadır.

Kat. No. 100: C.20.71
Lev. XXXVII
C Caddesi (C1)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.50 m. (K.), A.G: 0.60 m. (K.), Ç: -

III no'lu alan içerisinde doğu stylobat önünde yer almaktadır.
Eserin abakus ve kalathos bölümlerinde kırıklar mevcuttur. Kalathos yüzeyinde büyük oranda aşınma ve tahribat bulunduğu için eseri tipolojik olarak değerlendirmek güçtür. Alt çelengin olduğu bölüm tamamen tahrip olmuştur. Özellikle üst çelenkteki yaprak dilimlerinin birleştiği noktalarda oluşan geometrik motifler belirli bölümlerde gözlemlenebilmektedir. Yaprak dilimlerinin birleşim yerlerinde kapalı, ince uzun gözler oluşturulmuştur. Kaulis çanakları, diğer örneklere göre iki yana daha fazla yaslandırılmış ve birbirinin arasındaki mesafe açılmıştır. Aradaki boşluk ise abakus çiçeğinin alt kısımda kalan yapraklarının, kalathos yüzeyinde, üst çelenkteki akanthus yaprağına doğru uzatılmasıyla doldurulmuştur. Boşluğun bu şekilde doldurulmasıyla heliks ve abakus çiçeği sapı gibi unsurların kullanılmadığı görülmektedir.

Tip 3b

Kat. No. 101: C.20.119

Lev. XXXVII

C Caddesi (C2)

Korinth Başlığı

Mermer

Y.: 0.53 m., A.G: 0.78 m., Ç: 0.47 m.

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.

Eser genel olarak iyi durumda korunagelmiştir. Alt çelenkteki yaprakların beşer dişi, komşu dişlerle birleşmektedir. Bu birleşimin olduğu noktalarda derin olarak işlenen geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir ve birleşim yerlerinde geometrik motifler yer alır. Yaprak dilimlerinin birleşim noktalarında ince uzun formda kapalı gözler oluşturulmuştur. Kaulis çanaklarının arasında ve üst akanthus çelengindeki yaprak sırasının üzerinde işlenmeden bırakılmış bir destek yaprağı bulunur. Kaulis düğümü ince bir bant şeklinde belirtilmiştir. Kaulis çanağı ise prizma formundadır ve iki yaprak diliminden oluşur. Heliksler kaulis çanağı üzerinden yükselir ve çanağın iç yaprakları üzerine dokunur. İki silme olarak işlenen abakustaki çiçek, kazıma çizgilerle işlenmiştir.

Kat. No. 102: C.20.135

Lev. XXXVIII

C Caddesi (C2)

Korinth Başlığı

Mermer

Y.: -, A.G: -, Ç: - (Başlık batı portikoda gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları sırasında sütun gövdesi ile beraber ayağa kaldırılmıştır. Bu nedenle ölçüleri alınamamıştır.)

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.

Başlık, Kat. No. 258 no'lu sütun gövdesinin üzerinde yer almaktadır. Alt çelenkte yer alan akanthusun yaprak dilimlerinden beşer, üst çelenktekinden ise birer diş komşu dişlerle birleşmektedir. Yaprak dilimleri arasında oluşturulmuş geometrik motifler derin işlenmiştir. Prizma görünümündeki kaulis çanağının iç dilimindeki yaprak uçlarında kıvrılarak son bulan heliksler ince bir yapıdadır. Volütler ise, büyük oranda tahrip olmuştur. Abakus çiçeği kırıktır. Ancak mevcut korunan bölümünden bu çiçeğin tomurcuk görünümünde tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Abakus iki silme halinde işlenmiştir.

Kat. No. 103: 811.2.20

Lev. XXXVIII

C Caddesi (C2)

Korinth Başlığı

Mermer

Y.: 0.56 m., A.G: 0.62 m. (K.), Ç: 0.51 m.

811 ada 2 parselde doğu stylobat yakınlarından ele geçmiştir.

Başlık genel olarak iyi durumda korunmuştur. Abakusun küçük bir bölümünde ve volütlerde kırıklar görülür. Alt çelenkteki yaprakların beşer dişi, komşu dişlerle birleşmektedir. Bu birleşimin olduğu noktalarda derin olarak işlenen geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir ve

birleşim yerlerinde geometrik motifler yer alır. Yaprak dilimlerinin birleşim noktalarında ince uzun formda kapalı gözler oluşturulmuştur. Kaulis çanaklarının arasında ve üst akanthus çelengindeki yaprak sırasının üzerinde bir destek yaprağı bulunur. Destek yaprağı Kat. No. 101'den farklı olarak detaylı bir şekilde işlenmiştir. Kaulis düğümü ince bir bant şeklinde belirtilmiştir. Kaulis çanağı ise prizma formundadır ve iki yaprak diliminden oluşur. Heliksler kaulis çanağı üzerinden yükselir ve çanağın iç yaprakları üzerine dokunur. Abakus çiçeği de Kat. No. 101'den farklı olarak yüksek kabartma şeklinde işlenmiştir. Abakusta iki silme bulunur.

Kat. No. 104: 806.1.27
Lev. XXXIX
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.61 m., A.G: 0.64 m. (K.), Ç: 0.51 m.

806 ada 1 parselde cadde üzerinden ele geçmiştir. Başlık genel olarak iyi korunmuştur. Sadece abakusun bir bölümü ve volütler tahrip olmuştur. Kalathos iki yaprak çelengine sahiptir. Alt çelenkteki yaprakların beşer dişi, komşu dişlerle birleşmektedir. Bu birleşimin olduğu noktalarda derin olarak işlenen geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir ve birleşim yerlerinde geometrik motifler yer alır. Yaprak dilimlerinin birleşim noktalarında ince uzun formda kapalı gözler oluşturulmuştur. Kaulis çanaklarının arasında ve üst akanthus çelengindeki yaprak sırasının üzerinde bir destek yaprağı bulunur. Destek yaprağı büyük oranda aşınmış olmasına karşın Kat. No. 103'deki gibi detaylı bir şekilde işlendiği görülür. Kaulis düğümü ince bir bant şeklinde belirtilmiştir. Kaulis çanağı ise prizma formundadır ve iki yaprak diliminden oluşur. Heliksler kaulis çanağı üzerinden yükselir ve çanağın iç yaprakları üzerine dokunur. Abakus çiçeği tamamen tahrip olmuştur. Abakusta ise silme yer almaz.

Kat. No. 105: 806.1.30
Lev. XXXIX
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.60 m., A.G: 0.56 m. (K.), Ç: 0.52 m.

806 ada 1 parselde cadde üzerinden ele geçmiştir.
Kalathos yüzeyinde büyük oranda aşınma ve tahribat mevcuttur. Kalathos yüzeyinde en iyi durumda korunan bölüm alt akanthus çelengidir. Ancak burda da yoğun aşınma söz konusudur. Üst çelenk yaprakları kısmen izlenebilse de, akanthus yaprak dişlerinin komşu dişlerle ilişkisi, bu noktalarda yer alan tahribat nedeniyle algılanamamaktadır. Üst çelenk üzerinde yer alan yapraklar, kaulis çanakları, volütler ve kısmen de olsa heliksler tahrip olmuştur. Abakusun kenarları kırıktır, abakus çiçeği de tahribat nedeniyle algılanamıyor olsa da olasılıkla tomurcuk formunda işlenmiş olmalıdır. Üst çelenk üzerinden yükselen destek yaprağı işlenmeden

bırakılmıştır. Ancak abakus çiçeği yüksek kabartma olarak yapılmıştır. Abakus ise iki silmeden oluşur.

Kat. No. 106: 806.1.37
Lev. XL
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.65 m., A.G: 0.58 m. (K.), Ç: 0.52 m.
806 ada 1 parselde cadde üzerinden ele geçmiştir.
Abakus ve kalathosta kırıklar mevcuttur. Alt ve üst çelenk ile kaulis çanakları kısmen korunmuştur. Volütler ise kırıktır. Alt çelenkteki yaprakların beşer dişi, komşu dişlerle birleşmektedir. Bu birleşimin olduğu noktalarda derin olarak işlenen geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir ve birleşim yerlerinde geometrik motifler yer alır. Yaprak dilimlerinin birleşim noktalarında ince uzun formda kapalı gözler oluşturulmuştur. Kaulis çanaklarının arasında ve üst akanthus çelengindeki yaprak sırasının üzerinde bir destek yaprağı bulunur. Destek yaprağı Kat. No. 101 ve 105'deki gibi işlenmeden bırakılmıştır. Kaulis düğümü ince bir bant şeklinde belirtilmiştir. Kaulis çanağı ise prizma formundadır ve iki yaprak diliminden oluşur. Heliksler kaulis çanağı üzerinden yükselir ve çanağın iç yaprakları üzerine dokunur. Abakus çiçeği kıvrık dal görünümünde detaylı bir şekilde işlenmiştir. Abakus iki silmeye sahiptir.

Kat. No. 107: C.20.182
Lev. XL
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.65 m., A.G: 0.72 m. (K.), Ç: 0.54 m.

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser genel olarak iyi durumdadır. Kalathosun alt kısmının bir köşesi ile abakusun bir bölümü kırıktır. Alt çelenkteki yaprakların beşer dişi, komşu dişlerle birleşmektedir. Bu birleşimin olduğu noktalarda derin olarak işlenen geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir ve birleşim yerlerinde geometrik motifler yer alır. Yaprak dilimlerinin birleşim noktalarında ince uzun formda kapalı gözler oluşturulmuştur. Kaulis çanaklarının arasında ve üst akanthus çelengindeki yaprak sırasının üzerinde bir destek yaprağı bulunur. İyi durumda korunan destek yaprağının Kat. No. 101 ve 104'te olduğu gibi yaprak damarı ile kanalları işlenmiştir. Kaulis düğümü ince bir bant şeklinde belirtilmiştir. Kaulis çanağı ise prizma formundadır ve iki yaprak diliminden oluşur. Heliksler, kaulis çanağı üzerinden yükselir ve çanağın iç yaprakları ile destek yaprağının üzerine dokunur. Abakus çiçeği tamamen tahrip olmuştur. Abakus ise iki silme halinde işlenmiştir.

Kat. No. 108: C.20.72
Lev. XLI
C Caddesi (C2)

Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.54 m. (K.), A.G: 0.62 m. (K.), Ç: -

IV no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser yüzeyi yer yer aşınmaya ve tahribata uğramıştır. Başlığın alt akanthus çelenk sırasının tamamen tahrip olmasının yanında, abakus bölümü ve kalathos yüzeyinde kırıklar gözlemlenmektedir. Heliskler vurguludur. Volütler tahrip olmuştur. Üst akanthus çelenginin küçük bir bölümü korunduğu için, yapraklarının komşu dilimlerle ilişkisi görülememektedir. Yaprak damarlarının iki yanında uzanan kanallar derin oyulmuştur. Üst çelengin üzerinde ve kaulis çanaklarının arasındaki destek yaprağı detaylı bir şekilde işlenmiştir. Kaulis kökü, üst çelenkteki yaprak dişlerinin birleşim yerinden itibaren gözlemlenir. Kaulis düğümü ise ince bir şekilde işlenmiştir.

Kat. No. 109: 792.5.1
Lev. XLI
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.63 m., A.G: 0.76 m. (K.), Ç: 0.46 m.

Abakusta ve yüzeyinde kırıklar vardır. İki yaprak çelengine sahiptir. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Alt çelenkteki yaprakların üst dilimlerinde üçer diş, alt dilimde ise ikişer diş komşu dişlerle birleşir. Üst çelenkte ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir. Birleşimlerin gerçekleştiği noktalarda geometrik motifler işlenmiştir. Üst çelenkteki en altta yer alan diş sıraları ile komşu dişlerle birleşimin gerçekleştiği alanlar işlenmeden bırakılmıştır. Kaulis düğümleri ince bir bant şeklinde, çanak yaprakları ise prizma formunda işlenmiştir. Kaulis çanağının iç yaprakları, üst çelengin ortasındaki akanthusun taç yaprağı üzerinden yükselen işlenmeden bırakılmış destek yaprağının iki yanına dokunur. Dış yapraklar tahrip olmuş olmasına karşın, volütlerin altına doğru uzanarak destek görevi görür. Kaulis çanakları üzerinden yükselen iki saptan içe doğru uzananlar, kalathos dudağının hemen altında kıvrılarak heliksleri, diğer saplar ise başlığın iki köşesine doğru uzanarak volütleri oluşturur. Abakus iki silme şeklinde işlenmiştir.

Kat. No. 110: 806.2.12
Lev. XLII
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.58 m. (K.), A.G: -, Ç: 0.47? m.

Kaulis çanakları üzerinden yükselen volüt ve heliks saplarından abakus bölümüne kadar olan kısım kırık ve eksiktir. Kalathos yüzeyinde aşınmalar vardır. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Alt çelenkteki akanthusun alt ve üst

yaprak dilimlerindeki üçer diş komşu dişlerle birleşir. Birleşim yerlerinde derin oyulmuş, geometrik motifler yer alır. Üst çelenkteki akanthus ana yaprak sapları birleşimin gerçekleştiği noktanın hemen üzerinden yükselir. Akanthusların arasındaki alan işlenmeden bırakıldığından yaprak dilimlerinin komşu dilimlerle olan ilişkisi yoktur. Üst dilimlerdeki komşu dişle temas etmeyen birer yaprak dişinin ve altta işlenmeden bırakılan alanın arasında geometrik bir motif oluşturulmuştur. Bu motifin hizasından itibaren başlayacak şekilde de kaulis çanağına ait düğüm ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Kaulis çanağı prizma formunda, başlığın iki kenarına doğru yönlenir. İç yaprakları, üst çelengin ortasındaki akanthusun taç yaprağı üzerinden yükselen işlenmeden bırakılmış destek yaprağının iki kenarına dokunur. Dış yapraklar tahrip olmuş olmasına karşın, volütler altına doğru uzanarak destek görevi görür. Heliksler de kaulis çanağının iç yapraklarının, destek yaprağının kenarına dokunduğu noktanın hemen üzerinde işlenmiştir.

Kat. No. 111: 811.6.9
Lev. XLII
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.61 m., A.G: 0.44 m. (K.), Ç: -

Kalathos yüzeyinde aşınma ve kırıklar görülür. Abakus kısmen korunmuştur. Yaprak çelenkleri aşınma ve kırıklardan dolayı belirgin bir şekilde izlenememektedir. Kaulis çanaklarında da aşınmadan kaynaklı yaprak kıvrımları tamamen tahrip olmuştur. Heliks ve volüt sapları kısmen korunmuş, heliks saplarının kalathos dudağının hemen altında volütleşen uçları tahrip olmasına karşın, bu bölümlerin kısmen izlenebilen destek yaprağının tepesine dokunduğu görülebilmektedir. Abakus iki silme şeklinde işlenmiştir. Abakus çiçeği ise kısmen korunmuştur.

Kat. No. 112: 811.6.1
Lev. XLIII
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.61 m., A.G: 0.45 m. (K.), Ç: -

Kalathos yüzeyinde aşınmalar, abakusta ve volütlerde kırıklar bulunur. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Akanthus yaprak çelenkleri büyük oranda aşınmaya maruz kalmıştır. Alt çelengin alt dilimine ait ikişer dişin komşu dişlerle birleştiği görülür. Ancak, üst çelenkte birleşimin olduğu noktaların tahrip olmasından dolayı yaprak dilimlerinin birbiri ile olan bağlantısı anlaşılamamaktadır. Üst çelenge ait yaprak sapları, alt çelenkteki dişlerin birleşim noktasına kadar uzanır. Kaulis sapları, alt çelenge ait taç yapraklarının hemen üzerinden yükselir. Prizma formundaki çanak

yapraklarında tahribat ve aşınma izleri görülür. Çanağın iç yaprakları karşılıklı olarak uzanarak, ortada yer alan ancak büyük oranda tahrip olmuş destek yaprağının üstüne dokunur. Çanağın içerisinden yükselen heliks sapları da başlığın merkezine doğru yönelerek, kıvrılır ve iç yaprakların üzerine dokunarak son bulur. Volüt sapları ve volütler tamamen tahrip olmuştur. Abakus çiçeği, abakusun büyük oranda tahrip olmasından dolayı kırıktır.

Kat. No. 113: 811.6.10
Lev. XLIV
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.60 m., A.G: 0.85 m., Ç: 0.52 m.

Başlık büyük iyi durumda korunmuştur. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Alt çelenkte üst dilimde üçer, alt dilimde ise ikişer diş komşu dişlerle birleşmektedir. Birleşimin olduğu noktalarda geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte ise ikişer dişin komşu dişlerle birleştiği görülür ve birleşimin gerçekleştiği noktada derinliği olmayan üçgen bir motif oluşturulmuştur. Kaulis sapları üst çelenkteki en üst dişlerin birleşiminin hemen üzerinden yükselmektedir. İnce bir bant şeklinde işlenen kaulis düğümlerinin hemen üzerinden yükselen çanak prizmal bir formdadır. Çanağın iç yaprakları üst çelengin ortasındaki akanthusun taç yaprağı üzerinden yükselen, yaprak kıvrımları detaylı olarak işlenmiş destek yaprağının iki yanındaki yaprak dişlerine dokunur. Çanağın dış yaprakları ise başlığın iki köşesindeki volütlerin altına doğru uzanarak destek görevi görmektedir. Çanak üzerinden yükselen iki saptan heliksler, kalathos dudağının hemen altından kıvrılarak kaulisin iç yaprakları ile destek yaprağının taç yaprağının üzerine dokunur. Volüt sapları ise kalathos dudağının üzerine çıkar. Abakus iki silme olarak işlenmiştir. Abakus çiçeği büyük oranda tahrip olmuştur.

Kat. No. 114: 809.3.1
Lev. XLIV
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.56 m. (K.), A.G: 0.51 m. (K.), Ç: -
Kalathos yüzeyi büyük oranda tahrip olmuştur. Abakusun büyük bölümü, volütler, kalathos tabanı kırık ve eksiktir. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. İnce, uzun formdaki yaprak gözleri derin işlenmiş ve üst dilimin en üstündeki diş ile taç yaprak arasında bağlantı olmadığı için açık bırakılmıştır. Alt çelenkteki akanthusların üst yaprak dilimindeki üçer diş komşu dişlerle birleşir. Ancak alt dilimdeki dişler tahrip olduğundan komşu dişlerle ilişki saptanamamıştır. Üst çelenkteki birer diş komşu dişle birleşir, altındaki bölüm ise birleşimin gerçekleştiği noktada üçgen bir motif oluşacak şekilde işlenmeden bırakılmıştır. Ortadaki akanthusun taç yaprağı üzerinden yükselen destek yaprağı işlenmiştir. Yaprağın iki yanındaki dış dişlerin uçları kaulis

çanağının iç yaprak uçlarına dokunur. Kaulis çanakları üst çelenkteki akanthusların taç yaprakları hizasında yükselir, düğümleri ise ince bir bant şeklinde işlenmiştir. Kaulise ait dış yapraklar ise başlığın iki kenarına uzanarak volütleri destekleyecek şekilde uzatılmıştır. Kaulis çanakları üzerinden yükselen iki saptan başlık merkezine doğru uzananlar, kaulis çanağına ait iç yapraklar ile destek yaprağının dıştaki dişlerinin birleşim noktaları üzerinde kıvrım yaparak heliksleri meydana getirir. Volüt sapları ise kalathos dudağının üzerinden yükselerek iki kenarda volütleri oluşturur.

Kat. No. 115: 818.2.4
Lev. XLIV
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.60 m., A.G: 0.67 m. (K.), Ç: 0.46? m.

Başlık büyük iyi durumda korunmuştur. Sadece abakus, abakus çiçeği ve volütlerde kırıklar vardır. Başlık günümüze yakın bir dönemde kırmızı ya da mor renge boyanarak masa ayağı olarak kullanılmıştır. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Alt çelengin üst diliminde üçer, alt diliminde ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir. Üst çelenkte ise birer diş komşu dişlerle birleşir. Birleşim noktalarında geometrik motifler oluşturulmuştur. Üst çelengin ortasında yer alan akanthusun üzerinden yükselen destek yaprağı işlenmeden bırakılmıştır. Kaulis çanakları bu tipte görülen örneklerle benzer forma ve işlenişe sahiptir. Heliksлerin uçları kaulisin iç yaprak uçlarına dokunuru. Volüt sapları ise kalathos dudapının üzerine çıkar.

Kat. No. 116: 818.2.5
Lev. XLV
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.61 m., A.G: 0.70 m. (K.), Ç: 0.48 m.

Üst yaprak çelenginden itibaren yukarıya doğru aşınma ve tahribat söz konusudur. Abakus ve volütlerin olduğu kısımlar ise sadece iz olarak takip edilebilmektedir. Başlık günümüze yakın bir dönemde kırmızı ya da mor renge boyanarak masa ayağı olarak kullanılmıştır. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri derindir ve ince, uzun formdadır. Alt çelengin üst diliminde üçer, alt diliminde ise ikişer diş, komşu dişlerle birleşir. Kat. No. 115 no'lu başlıktan farklı olarak, üst çelenkte ikişer diş komşu dişlerle birleşir. Birleşim noktalarında geometrik motifler oluşturulmuştur. Kaulis çanakları, heliksler, destek yaprağı ve volüt sapları kalathos yüzeyindeki tahribattan dolayı kısmen izlenebilmektedir.

Tip 3c
Kat. No. 117: 811.2.27
Lev. XLV
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer

Y.: 0.64 m., A.G: 0.65 m. (K.), Ç: -.

811 ada 2 parselden ele geçmiştir.
Başlık büyük oranda tahrip olmuştur. Alt akanthus sırası, kaulis çanakları, heliksler ve völüt sapları yer yer korunmuştur. Üst akanthus çelengi üzerinden yükselen ve kaulis çanakları arasında yer alan destek yaprağı ise büyük oranda tahrip olmuştur. Üst çelenkteki akanthus yapraklarının komşu dilimlerle bağlantısı görülememektedir. İnce bir şekilde işlenmiş ana yaprak saplarının iki yanında derin oyulmuş, ince uzun kanallar bulunur. Kaulis çanakları, üst çelenkteki akanthus yapraklarının arasından yükselir ve iç yapraklar üst çelenkteki akanthus yapraklarının üzerinde yer alan destek yaprağının iki ucuna dokunur. Dış yapraklar ise tamamen tahrip olmuş olan volütlerin altına doğru uzanır. Kaulis çanağı üzerinden yükselen heliksler, üst akanthus çelenginin üzerinde yer alan destek yaprağının üstüne dokunur. Abakusun alt şeridinde dil motifleri yer alır, abakus çiçeği ise tamamen tahrip olmuştur.

Kat. No. 118: C.20.195
Lev. XLVI
C Caddesi (C2)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.60 m. (K.), A.G: 0.62? m. (K.), Ç: -

IV no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Başlık büyük oranda tahrip olmuştur. Üst akanthus sırası ve heliksler kısmen korunmuştur. Alt akanthus çelengi ise neredeyse tamamen tahrip olmuştur. Prizma formundaki kaulis çanakları tamamen tahrip olmuş olmasına karşın bu çanakların arasında yer alan destek yaprağı kısmen izlenebilmektedir. Üst çelenkteki akanthus yaprak sapları iki yanındaki derin ve ince oyulmuş kanallarla alt çelenkteki yaprakların orta dilimlerinin hizasına kadar uzanır. Yaprak dilimlerinin aralarındaki boşluklar yoğun tahribat nedeniyle belirgin değildir.

Kat. No. 119: 792.5.2
Lev. XLVI
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.60 m. (K.), A.G: 0.73 m. (K.), Ç: 0.48 m.

Kalathos tabanında, abakusta, volütlerde ve alt akanthus çelenginde kırıklar vardır. Akanthus yaprak saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Derin oyulmuş olan yaprak gözleri ince ve uzundur. Alt çelenkteki akanthus yapraklarının üst dilimindeki üçer dişin komşu dişlerle birleştiği görülür. Birleşimin olduğu noktalarda geometrik motifler yer alır. Alt dilim büyük oranda tahrip olduğu için dişlerin komşu dişlerle olan durumu belirgin değildir. Üst çelenkteki en altta yer alan diş sıraları ile komşu dişlerle birleşimin gerçekleştiği alanlar işlenmeden bırakılmıştır. Kaulis çanakları üst çelenkteki akanthus yapraklarının arasından yükselir. Kaulis düğümleri ince bir bant şeklinde, kaulis çanakları ise prizma formunda işlenmiştir. Üst

çelenkteki ortada yer alan akanthus yaprağının üzerinden yarı işlenmiş bir destek yaprağı yükselir. Kaulis çanağının iç yaprakları da bu yaprağının iki ucuna dokunur. Kaulis çanaklarının üzerinden yükselen heliksler de, kalathos dudağının hemen altından kıvrım yaparak, destek yaprağının iki yanına dokunur. Kaulis çanağının hemen üzerinden yükselen volüt sapları, kalathos dudağının üzerine çıkararak, abakusun alt silmesi hizasına kadar uzanır. Abakus iki silmeli işlenmiştir. Alt silmede dil motifleri, üst silmede ise ion kymation sırası bulunur. Yurmurtalar yuvarlak forma yakın ve çanaktan bağımsız olarak işlenmiştir. Oklar ise kanatsızdır. Abakus çiçeği kısmen korunmuştur.

Kat. No. 120: 792.5.3
Lev. XLVII
C Caddesi (C2)
Korinth Başlık
Mermer
Y.: 0.67 m. (K.), A.G: 0.58 m. (K.), Ç: 0.50? m.

Başlığın 3/2'lik bölümü korunmuştur. Kalathos yüzeyinde ve tabanında, abakusta kırıklar vardır. Volütler eksik, abakus çiçeği ise kırıktır. İki yaprak çelengine sahiptir. Akanthus yapraklarının ana saplarının iki yanından derin ve ince kanallar uzanır. Yaprak gözleri damla formuna yakın ince ve uzundur. Alt çelenkte üst yaprak dilimindeki üçer dişin komşu dişlerle birleştiği görülür. Alt dilim ise büyük oranda tahrip olduğu için sadece birer dişin komşu dişlerle birleştiği görülebilmektedir. Birleşimin gerçekleştiği bölümlerde derin oyulmuş geometrik motifler işlenmiştir. Üst çelenkteki ikişer dişin komşu dişlerle birleştiği, birleşimin gerçekleştiği noktalarda ise üçgen motiflerin oluşturulduğu görülür kaulis ise bu motifleri üzerinde yer alan dişlerin birleşim noktasının hemen üzerinden yükselir. Kaulis düğümü ince bir bant şeklinde, kaulis çanakları ise prizma formunda işlenmiştir. Üst çelenkte ortada yer alan akanthus yaprağının taç yaprağının hemen üzerinden yarı işlenmiş bir destek yaprağı yükselir. Kaulis çanağına ait iç yaprakların uçları destek yaprağının iki yanına dokunur. Kaulis çanağının üzerinden yükselen iki saptan içeri doğru uzananı, kalathos dudağının hemen altından kıvrılarak kaulis çanağının iç yapraklarının destek yaprağına dokunduğu nokta üzerinde tekrar kıvrım yaparak heliksleri oluşturmaktadır. Diğer sap ise köşelere doğru uzanarak volütleri meydana getirir. Abakus iki silme halindedir. Alt silmede dil, üst silmede ise örgü motifi yer alır.

Tip 6
Kat. No. 121: C.20.47
Lev. XLVII
C Caddesi (C1)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.39 m., A.G: -, Ç: -
III no'lu alan içerisinde doğu stylobat önünde yer almaktadır.
Eser yüzeyinde aşınmalar ve kırıklar mevcuttur. Yaprak damarlarının iki yanında derin şekilde oyulmuş kanallar görülür ve her bir damar bir yaprak dilimi ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Üst çelenkte akanthus

yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcuttur. Abakus bölümü tamamen tahrip olmuştur.

Kat. No. 122: C.20.48
Lev. XLVIII
C Caddesi (C1)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.33 m., A.G: -, Ç: -

III no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.
Başlık büyük oranda tahrip olmuş durumdadır. Tek yaprak çelengi bulunan bu başlık tipinde yaprakların sadece üst bölümü kısmen korunmuştur. Yaprak damarlarının iki yanında derin şekilde oyulmuş kanallar görülür. Dilimlerin uçları sivridir. Kaulis çanak yaprakları ise belli noktalarda izlenebilmektedir. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcuttur. Madalyon motifinin ortasında kazıma çizgilerle işlenmiş haç bulunmaktadır. Abakus bölümü tamamen tahrip olmuştur.

Kat. No. 123: C.20.51
Lev. XLVIII
C Caddesi (C1)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.19 m. (K.), A.G: 0.61 m. (K.), Ç: -

Başlık büyük oranda tahrip olmuştur. Sadece abakusun bir bölümü ile kalathos yüzeyinin üst bölümü korunmuştur. Çelenk yapraklarının olduğu bölüm eksiktir. Kaulis çanak yaprakları kısmen izlenebilmektedir. Yaprak damarlarının iki yanında derin şekilde oyulmuş kanallar görülür. Dilimlerin uçları sivridir. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifinin büyük bölümü kalathos yüzeyinde gözlemlenebilmektedir. Motifin içerisi süslenmeden boş bırakılmıştır. Abakus çiçeği işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 124: C.20.69
Lev. XLIX
C Caddesi (C1)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.40 m., A.G: 0.62 m., Ç: -

III no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.
Başlık yüzeyinde aşınmalar, kalathos bölümünde kırıklar yer almaktadır. Yaprak damarlarının iki yanında derin şekilde oyulmuş kanallar görülür. Dilimlerin uçları sivridir. Kaulis çanak yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcuttur. Madalyon motifinin ortasında kazıma çizgilerle işlenmiş haç bulunmaktadır. Abakus çiçeği işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 125: C.20.98
Lev. XLIX
C Caddesi (C1)
Korinth Başlığı
Mermer

Y.: 0.40 m., A.G: 0.60 m., Ç: 0.385 m.

III no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.
Kalathos yüzeyinde aşınmalar, abakusta ve kalathos dudağında kırıklar görülmektedir. Altta yer alan tek yaprak çelengi iyi durumda korunmuştur. Yaprak dilimlerinin uçları sivridir. Kaulis çanak yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcuttur. Abakus çiçeği işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 126: C.20.100
Lev. L
C Caddesi (C1)
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.43 m., A.G: 0.65 m., Ç: 0.35 m.

III no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.
Başlık büyük oranda iyi korunmuştur. Alttaki tek çelenkteki yapraklar derin damarlıdır. Dilimlerin uçları sivridir. Kaulis çanak yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi mevcuttur. Abakus çiçeği işlenmeden bırakılmıştır.

Sütun Kaideleri

Tip 2a
Kat. No. 127: C.20.120
Lev. LI
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.89 m., Ç: 0.71 m., PY.: 0.12 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Yüzeyinde yer yer aşınmalar olmasına karşın kaide genel olarak iyi durumda korunmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 128: C.20.122
Lev. LI
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.32 m., P.G: 0.90 m., Ç: 0.68 m., PY.: 0.13 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Kaide genel olarak iyi durumda korunmuştur. Plinthosta ve üst torusta yer yer kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 129: C.20.124
Lev. LI
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.30 m., P.G: 0.87 m., Ç: 0.69 m., PY.: 0.12 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Plinthosta kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 130: C.20.127
Lev. LII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.34 m., P.G: 0.88 m., Ç: 0.69 m., PY.: 0.12 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Kaide gene olarak durumda korunmuştur. Plinthos, trokhilos ve üst torusta yer yer kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 131: C.20.129
Lev. LII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.28 m., P.G: 0.88 m., Ç: 0.68 m., PY.: 0.09 m.
IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosta kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 132: C.20.131
Lev. LII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.32 m., P.G: 0.89 m., Ç: 0.69 m., PY.: 0.10 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosta kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 133: C.20.138
Lev. LIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.29 m., P.G: 0.80 m. (K.), Ç: 0.57 m (K.)., PY.: 0.08 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos ile alt ve üst toruslarda kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 134: C.20.141
Lev. LIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.89 m., Ç: 0.69 m., PY.: 0.105 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Plinthosta kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 135: C.20.143
Lev. LIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.32 m., P.G: 0.88 m., Ç: 0.73 m., PY.: 0.095 m.
IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos ve üst torusta kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 136: C.20.148
Lev. LIV
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.34 m., P.G: 0.89 m., Ç: 0.68 m., PY.: 0.11 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos yer alan çatlak dışında kaide çok iyi durumda korunmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 137: C.20.152
Lev. LIV
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.325 m., P.G: 0.89 m., Ç: 0.73 m., PY.: 0.12 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosta aşınma ve kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 138: C.20.161
Lev. LIV
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.88 m. (K.), Ç: -, PY.: 0.10 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Kaidenin 3/2'lik kısmı korunmuştur. Korunan bölümünden kaidenin profili okunabilmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 139: C.20.164
Lev. LV
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.34 m., P.G: 0.90 m., Ç: 0.73 m., PY.: 0.12 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Kaide genel olarak iyi durumda korunagelmiştir. Sadece eser yüzeyinde yer yer

aşınma izleri görülür. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 140: C.20.166
Lev. LV
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.35 m., P.G: 0.91 m., Ç: 0.73? m., PY.: 0.11 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos, trokhilos ve üst torus bölümlerinde kırıklar yer alır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 141: C.20.171
Lev. LV
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.72 m. (K.), Ç: 0.54? m. (K.), PY.: 0.09 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos sadece alt torus genişliğinde, trokhilos ise yer yer korunmuştur. Üst torus neredeyse tamamen tahrip olmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 142: C.20.175
Lev. LVI
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.71 m. (K.), Ç: 0.61 m. (K.), PY.: 0.095 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos sadece alt torus genişliğinde, trokhilos ise yer yer korunmuş durumdadır. Üst torus neredeyse tamamen tahrip olmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 143: C.20.179
Lev. LVI
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.315 m., P.G: 0.93 m., Ç: 0.68 m., PY.: 0.10 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosun köşelerinde kırıklar mevcuttur. Toruslar ve trokhilos da büyük oranda tahrip olmuş olmasına karşın, korunan noktalarda kaidenin profilini algılayabilmek mümkündür. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 144: C.20.183
Lev. LVI
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.33 m., P.G: 0.86 m. (K.), Ç: 0.57 m., PY.: 0.09 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosun köşeleri tamamen kırıktır. Alt torus, trokhilos ve üst torusta kırıklar görülür. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 145: C.20.185
Lev. LVII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.82 m. (K.), Ç: 0.69 m., PY.: 0.09 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos sadece alt torus genişliğinde korunmuş köşeleri tamamen tahrip olmuştur. Üst torus bölümünde yer yer aşınma izleri olsa da, kaidenin geri kalan bölümü iyi durumdadır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 146: C.20.187
Lev. LVII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.29 m., P.G: 0.82 m. (K.), Ç: 0.69? m., PY.: 0.07 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos sadece alt torus genişliğinde korunmuş köşeleri tamamen tahrip olmuştur. Üst torus bölümünde yer yer aşınma izleri olsa da, kaidenin geri kalan bölümü iyi durumdadır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 147: C.20.191
Lev. LVII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.32 m., P.G: 0.86 m. (K.), Ç: 0.70 m., PY.: 0.10 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Kaidenin sadece yarısı korunmuştur. Toruslar ve trokhilosun korunan bölümlerinden kaidenin profilini algılamak mümkündür. Plinthos ise büyük oranda tahrip olmuş olmasına karşın, korunan yüksekliğinden kaidenin formu algılanabilmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 148: C.20.198
Lev. LVIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.75 m. (K.), Ç: 0.72 m., PY.: 0.10 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Kaidenin sadece yarısı korunmuştur. Toruslar ve trokhilosun korunan bölümlerinden kaidenin profilini algılamak mümkündür. Plinthos ise büyük oranda tahrip olmuş olmasına karşın, korunan yüksekliğinden kaidenin formu algılanabilmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 149: C.20.200
Lev. LVIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.30 m., P.G: 0.90 m., Ç: 0.67 m., PY.: 0.09 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos sadece alt torus genişliğinde korunmuştur. Üst torusta ise yer yer aşınma izleri ve küçük kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 150: 792.5.110a-d
Lev. LVIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.33 m., P.G: 0.91 m., Ç: 0.70? m., PY.: 0.11 m.

Kaide dört parça halindedir. Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 151: 792.5.134
Lev. LIX
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.33 m., P.G: 0.91 m., Ç: 0.69? m., PY.: 0.105 m.

Kaidenin 3/2'si korunmuştur. Torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 152: 806.2.5
Lev. LIX
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.85 m. (K.), Ç: 0.67 m., PY.: 0.08 m.

Kaide büyük oranda tahrip olmuştur. Torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 153: 806.3.11
Lev. LIX
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer

Y.: 0.27 m., P.G: 0.65 m. (K.), Ç: 0.70? m., PY.: 0.09 m.

Kaide ortadan ikiye kırıktır ve yarısı korunmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 154: 809.5.12
Lev. LX
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.84 m., Ç: 0.69 m., PY.: 0.09 m.

Kaide genel olarak iyi durumdadır. Plinthos ve torus bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 155: 809.5.14/17
Lev. LX
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.32 m., G: 0.72 m. (K.), Ç: 0.65? m., PY.: 0.09 m.
Kaide genel olarak iyi durumdadır. Sadece plinthos bölümünde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 156: 811.6.25
Lev. LX
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.30 m., P.G: 0.78 m. (K.), Ç: 0.65? m., PY.: 0.09 m.

Kaidenin yarısı kırıktır. Plinthostaki küçük kırıklar dışında kaidenin korunan yarısı iyi durumda korunmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Tip 2b

Kat. No. 157: C.20.108
Lev. LXI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.29 m., P.G: 0.77 m. (K.), Ç: 0.61 m., PY.: 0.08 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Kaidenin 4/3'ü korunmuştur. Plinthosun köşeleri kırıktır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 158: C.20.114
Lev. LXI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.80 m. (K.), Ç: 0.64 m., PY.: 0.06 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Kaidenin 4/3'ü korunmuştur. Plinthosun köşeleri kırıktır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 159: C.20.133
Lev. LXI
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.28 m., P.G: 0.85 m. (K.), Ç: 0.64 m., PY.: 0.09 m.
IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos ile alt ve üst toruslarda kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 160: C.20.136
Lev. LXII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.30 m., P.G: 0.69 m. (K.), Ç: 0.60 m., PY.: 0.10 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos ile üst torusta kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 161: C.20.145
Lev. LXII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.84 m., Ç: 0.60? m., PY.: 0.09 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos ve üst torusta kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 162: C.20.159
Lev. LXII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.89 m., Ç: 0.65 m., PY.: 0.07 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosta ile alt torusta aşınma ve kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 163: C.20.167
Lev. LXIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.91 m., Ç: 0.66 m., PY.: 0.085 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos, trokhilos ve üst torus bölümlerinde kırıklar yer alır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 164: 806.2.32
Lev. LXIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.29 m., P.G: 0.81 m. (K.), Ç: 0.59 m., PY.: 0.08 m.

Plinthostaki kırıklar dışında kaide iyi durumda korunmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 165: 809.3.48
Lev. LXIII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.28 m., P.G: 0.81 m. (K.), Ç: 0.62 m., PY.: 0.09 m.

Kaidenin 3/2'si korunmuştur. Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 166: 809.5.13
Lev. LXIV
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.30 m., P.G: 0.83 m. (K.), Ç: 0.66 m., PY.: 0.09 m.
Kaide genel olarak iyi durumdadır. Sadece plinthos bölümünde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 167: 811.6.7
Lev. LXIV
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.37 m., P.G: 0.85 m., Ç: 0.64 m., PY.: 0.11 m.

Üst torus ve plinthosta kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Tip 3
Kat. No. 168: C.20.2
Lev. LXIV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.57 m., Ç: 0.465 m., PY.: 0.055 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır. Eser büyük oranda iyi durumda korunagelmiştir.
Plinthos ve torus bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 169: C.20.3
Lev. LXV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer

Y.: 0.20 m., P.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.50 m., PY.: 0.05 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eserin 3/2'si iyi durumda korunmuş geri kalan kısmı eksiktir. Plinthos ve üst torusta kırıklar görülür. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 170: C.20.4
Lev. LXV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.23 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.52 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser büyük oranda iyi durumda korunmuştur. Plinthosta ve üst torusta kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 171: C.20.6
Lev. LXV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.64 m., Ç: 0.45 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır. Eserin plinthos ve üst torusunda kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 172: C.20.9
Lev. LXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.64 m., Ç: 0.47 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır. Eser büyük oranda iyi durumda korunagelmiştir. Sadece plinthosta ve üst torusta yer yer kırıklar ve aşınmalar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 173: C.20.11
Lev. LXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.18 m., P.G: 0.65 m (K.)., Ç: 0.47 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosun köşelere doğru uzanan bölümleri ile alt torusun bir bölümü ve üst torusun da neredeyse tamamı kırıktır. Ayrıca trokhilosun üst torus ile birleşim yerlerinde yine kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 174: C.20.13
Lev. LXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.24 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.075 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser büyük oranda iyi durumda korunmuştur. Plinthosun köşeleri kırıktır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 175: C.20.15
Lev. LXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.45 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plintosun köşelerinde ve üst torusta kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 176: C.20.17
Lev. LXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.65 m., Ç: 0.48 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosun köşelerinde ve üst torus bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 177: C.20.18
Lev. LXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.64 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser büyük oranda iyi durumda korunmuştur. Sadece plinthosta kırıklar ve aşınmalar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 178: C.20.19
Lev. LXVIII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.50 m., PY.: 0.055 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosun köşelerinde ve üst torus bölümünde kırıklar mevcuttur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 179: C.20.20
Lev. LXVIII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.24 m., P.G: 0.65 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosun köşelerinde ve üst torusta kırıklar yer almaktadır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 180: C.20.21
Lev. LXVIII
C Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.65 m., Ç: 0.49 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosun iki köşesinde ve üst torusta kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 181: C.20.22
Lev. LXIX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.26 m., P.G: 0.65 m., Ç: 0.48 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosta ve üst torusta kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 182: C.20.24
Lev. LXIX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.65 m., Ç: 0.51 m., PY.: 0.06 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosun bir köşesinde, üst torusta ve trokhilosta kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 183: C.20.25
Lev. LXIX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.65 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.
I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser büyük oranda iyi bir şekilde korunmuştur. Plinthostan başlayıp, alt torus üzerinden trokhilosa uzanan bir çatlak bulunmaktadır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 184: C.20.27
Lev. LXX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.49 m., PY.: 0.06 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthos köşelerinde kırıklar bulunmaktadır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 185: C.20.29
Lev. LXX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.49 m., PY.: 0.08 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eserde büyük oranda kırıklar bulunuyor olmasına karşın, profili algılanabilmektedir. Plinthos, alt ve üst torus ile trokhilosta kırıklar yer alır. Üst torustan başlayıp plinthosa kadar inen çatlak, kaideyi iki parçaya ayırmaktadır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 186: C.20.31
Lev. LXX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser iki parça halindedir. Plinthosun sadece bir köşesi korunmuş, alt ve üst toruslar ile trokhilos sadece plinthosun korunduğu bölümde daha sağlam durumdadır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 187: C.20.32
Lev. LXXI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.65 m., Ç: 0.47 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosta ve alt torusta aşınma, üst torus ve trokhilosta ise kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 188: C.20.201
Lev. LXXI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.65 m., Ç: 0.47 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosta ve alt torusta kırıklar bulunur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 189a-b: C.20.39
Lev. LXXI-LXXII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.24 m., P.G: 0.57 m. (K.), Ç: 0.48 m., PY.: 0.07 m.
I no'lu alan içerisinde doğu portiko önünde yer almaktadır.
Eser büyük oranda iyi durumda korunmuştur. Sadece plinthosun köşelerinde kırıklar yer alır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir. Kaidenin üzerinde, akıtma kanalının yakınında taşçı işareti "B (Beta)" yer aldır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 190: C.20.60
Lev. LXXII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.42 m. (K.), Ç: -, PY.: -.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Kaide neredeyse tamamen tahrip olmuştur. Sadece üst akıtma kanalına ait iz kısmen korunmuştur.

Tip 4
Kat. No. 191: C.20.36
Lev. LXXII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.76 m., Ç: 0.58 m., PY.: 0.075 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthosta aşınma ve kırıklar bulunur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 192: C.20.38
Lev. LXXIII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.29 m., P.G: 0.72 m., Ç: 0.54 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthos ile üst torusta aşınma ve kırıklar bulunur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 193: C.20.42
Lev. LXXIII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.70 m., Ç: 0.56 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.
Plinthos ve üst torus bölümlerinde kırıklar bulunur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 194: C.20.43
Lev. LXXIII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.70 m., Ç: 0.62 m., PY.: 0.095 m.

I no'lu alan içerisinde batı portiko önünde yer almaktadır.
Plinthosun tek köşesi korunmuştur ve üst torus bölümlerinde kırıklar bulunur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 195: C.20.44
Lev. LXXIV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.29 m., P.G: 0.73 m., Ç: 0.60 m., PY.: 0.08 m.
I no'lu alan içerisinde batı portiko önünde yer almaktadır.
Plinthosun iki köşesi kırıktır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 196: C.20.45
Lev. LXXIV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.70 m. (K.), Ç: 0.61 m., PY.: 0.07 m.

I no'lu alan içerisinde batı portiko önünde yer almaktadır.
Plinthosun bir köşesi korunmuştur. Üst torusta aşınmalar görülür. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 197: C.20.46
Lev. LXXIV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.71 m. (K.), Ç: 0.60 m., PY.: 0.10 m.

I no'lu alan içerisinde batı portiko önünde yer almaktadır.
Plinthosun bir köşesi korunmuştur. Üst torusta aşınma ve kırıklar görülür. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 198: C.20.54
Lev. LXXV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.65 m. (K.), Ç: 0.57 m., PY.: 0.06 m.

II no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.

İki parça halindedir. Plinthosun köşeleri tamamen, toruslar ve trokhilos ise yer yer kırıktır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 199: C.20.99
Lev. LXXV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.28 m., P.G: 0.66 m. (K.), Ç: 0.55 m., PY.: 0.09 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosun köşelerinde, trokhilos ve üst torusta kırıklar yer alır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 200: C.20.101
Lev. LXXV
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.27 m., P.G: 0.75 m., Ç: 0.58 m., PY.: 0.07 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Eser iki parça halindedir. Trokhilos ve üst torus bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 201: C.20.103
Lev. LXXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.26 m., P.G: 0.74 m., Ç: 0.58 m., PY.: 0.07 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosun köşeleri kırıktır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 202: C.20.106
Lev. LXXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.31 m., P.G: 0.72 m., Ç: 0.57 m., PY.: 0.07 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosun bir köşesi ile üst torusta kırıklar bulunur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 203: C.20.58
Lev. LXXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.19 m. (K.), P.G: 0.47 m. (K.), Ç: -, PY.: -

II no'lu alan içerisinde doğu stylobat üzerinde yer almaktadır.
Eser neredeyse tamamen tahrip olmuştur. Sadece üst taraftaki kenet deliği ve akıtma

kanalına ait izler kısmen korunmuştur. Bu nedenden dolayı tipolojik sınıflandırmaya dahil edilmemiştir.

Kat. No. 204: C.20.194
Lev. LXXVII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.26 m., P.G: 0.68 m. (K.), Ç: 0.58 m., PY.: 0.09 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos büyük oranda tahrip olmuştur. Üst torusta da yer yer kırıklar bulunur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 205: C.20.196
Lev. LXXVII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.73 m. (K.), Ç: 0.58 m., PY.: -
IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthosun sadece bir köşesi kırıktır, diğer köşelerinde ise aşınma izleri görülür. Kaidenin diğer bölümleri ise iyi durumda korunmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 206: C.20.199
Lev. LXXVII
C Caddesi (C2)
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.26 m., P.G: 0.715 m. (K.), Ç: 0.58 m., PY.: 0.075 m.

IV no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Plinthos ve trokhilosta kırıklar görülmektedir. Üst torus ise büyük oranda tahrip olmuştur. Üst torusta da yer yer kırıklar bulunur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Tip 6
Kat. No. 207: C.20.49
Lev. LXXVIII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.23 m., P.G: 0.64 m., Ç: 0.45 m., PY.: 0.07 m.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur.

Kat. No. 208: C.20.50
Lev. LXXVIII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer

Y.: 0.23 m., P.G: 0.64 m., Ç: 0.51 m., PY.: -.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plinthosun büyük bir bölümü toprağın altındadır.

Kat. No. 209: C.20.52
Lev. LXXVIII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.62 m., Ç: 0.52 m., PY.: 0.06 m.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plinthosun büyük bir bölümü toprağın altındadır.

Kat. No. 210: C.20.67
Lev. LXXIX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.62 m., Ç: 0.53 m., PY.: 0.07 m.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profil ile plinthosta kırıklar ve aşınmalar mevcuttur.

Kat. No. 211: C.20.68
Lev. LXXIX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.52 m., PY.: 0.07 m.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plinthosun büyük bir bölümü toprağın altındadır.

Kat. No. 212: C.20.73
Lev. LXXIX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.52 m., PY.: 0.07 m.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plinthosun büyük bir bölümü toprağın altındadır.

Kat. No. 213: C.20.75
Lev. LXXX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.66 m., Ç: 0.54 m., PY.: 0.06 m.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plinthosun büyük bir bölümü toprağın altındadır.

Kat. No. 214: C.20.77
Lev. LXXX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.23 m., P.G: 0.62 m., Ç: 0.52 m., PY.: 0.07 m.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur.

Kat. No. 215: C.20.79
Lev. LXXX
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.47 m., PY.: 0.06 m.

II no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Kaidenin sadece 3/2'lik kısmı korunmuştur.

Kat. No. 216: C.20.81
Lev. LXXXI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.56 m. (K.), Ç: 0.47 m., PY.: 0.07 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur.

Kat. No. 217: C.20.82
Lev. LXXXI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.28 m., P.G: 0.68 m., Ç: -, PY.: -.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde kırıklar mevcuttur.

Kat. No. 218: C.20.84
Lev. LXXXI
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: 0.24 m., P.G: 0.60 m. (K.), Ç: 0.51 m., PY.: 0.07 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plintosun bir bölümü toprağın altındadır. Kaide genel olarak iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 219: C.20.90
Lev. LXXXII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi (İşlenmemiş/Yarı İşlenmiş)
Mermer
Y.: -, P.G: 0.64 m. (K.), Ç: 0.53 m., PY.: -.
III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plintosun bir bölümü toprağın altındadır. Kaide genel olarak iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 220: C.20.91
Lev. LXXXII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: -, P.G: -, Ç: 0.53 m., PY.: -.
III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plintosun bir bölümü toprağın altındadır. Kaide genel olarak iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 221: C.20.107
Lev. LXXXII
C Caddesi (C1)
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.28 m., P.G: 0.68 m., Ç: 0.56 m., PY.: 0.09 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yükselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir. Üst profilde ve plinthosta kırıklar mevcuttur. Plintosun bir bölümü toprağın altındadır. Kaide genel olarak iyi durumda korunmuştur.

Postament Kaideler

Tip 2a

Kat. No. 222: C.20.110
Lev. LXXXIII
C Caddesi (C1)
Postament Kaide
Mermer
T.Y.: 0.58 m., Post. Y.: 0.395 m., K.Y. 0.185 m. Post. G: 0.73 m., Ç: 0.59 m., D.: 0.68 m., P.Y.: 0.07 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Altı köşeli olan postament ile sütun kaidesi monolit olarak yapılmıştır. Postamentin yüzeyi sade yapılmış, sütun kaidesi ise yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmıştır. Kırıklar olmasına karşın postament ve sütun kaidesi genel olarak iyi durumda korunagelmiştir.

Kat. No. 223: C.20.111
Lev. LXXXIII
C Caddesi (C1)
Postament Kaide
Mermer
T.Y.: 0.64 m., Post. Y.: 0.40 m. (K.), K.Y.: -, Post.G: 0.73 m., Ç: -, D.: 0.70 m., P.Y.: -

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Altı köşeli olan postament ile sütun kaidesi monolit olarak yapılmıştır. Postamentin yüzeyi sade yapılmış, sütun kaidesi ise yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmıştır. Postamentin 4/3'lük kısmı korunmuş, sütun kaidesi ise tamamen tahrip olmuştur.

Tip 2b

Kat. No. 224: C.20.112
Lev. LXXXIV
C Caddesi (C1)
Postament Kaide
Mermer
T.Y.: 0.55 m. (K.), Post. Y.: 0.385 m., K.Y.: 0.17 m. (K.), Post. G: 0.67 m., Ç: 0.60 m., D.: 0.62 m., PY.: 0.07 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.

Altı köşeli olan postament ile sütun kaidesi monolit olarak yapılmıştır. Postamentin yüzeyi sade yapılmış, sütun kaidesi ise yarı işlenmiş ya da işlenmeden bırakılmıştır. Postamentin 4/3'lük kısmı korunmuş, sütun kaidesi ise büyük oranda tahrip olmuştur.

Kat. No. 225: C.20.113
Lev. LXXXIV
C Caddesi (C1)
Postament Kaide
Mermer

Y.: 0.66 m., Post. Y.: 0.45 m., K.Y.: 0.21 m., Post.G: 0.77 m., Ç: 0.61 m., D.: 0.75 m., P.Y.: 0.08 m.

III no'lu alan içerisinde doğu portikoda yer almaktadır.
Altı köşeli olan postament ile sütun kaidesi monolit olarak yapılmıştır. Postamentin yüzeyi silmelerle süslenmiş, sütun kaidesi ise attik-ion sütun kaidesi olarak işlenmiştir. Kaidenin alt torusu üsttekine göre daha kalın, trokhilosu ise derin işlenmiştir. Postament tabanında küçük kırıklar olmasına karşın, eser genel olarak iyi durumda korunmuştur.

Sütun Gövdeleri

Tip 1e
Kat. No. 226: C.20.5
Lev. LXXXV
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.36 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.52 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 2.36 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerindeki Kat. No. 173 no'lu sütun kaidesinin üzerinde yer almaktadır.
Kat. No. 227: C.20.7
Lev. LXXXV
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.97 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: -., A.B.: -., Ü.B.: -

Üst bilezikten itibaren 1.97 m.'lik bölümü korunmuştur. Üst bilezikte aşınmalar ve kırıklar mevcuttur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerindeki Kat. No. 174 no'lu sütun kaidesinin üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 228: C.20.10
Lev. LXXXV
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.53 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.45 m., A.B.: -, Ü.B.: -

Gövde bütün olarak korunmuştur. Alt ve üst bilezik bölümlerinde kırıklar ve aşınmalar görülür.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerindeki Kat. No. 175 no'lu sütun kaidesinin üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 229: C.20.12
Lev. LXXXV
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer

Y.: 3.49 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.45 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde bütün olarak korunmuştur. Alt bilezik bölümünde kırıklar ve aşınmalar görülür.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerindeki Kat. No. 176 no'lu sütun kaidesinin üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 230: C.20.14
Lev. LXXXV
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.46 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: -, A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -
Gövde bütün olarak korunmuştur. Üst bilezik bölümünde kırıklar ve aşınmalar görülür. Alt bilezik bölümü büyük oranda eksiktir. Restorasyon çalışmaları sırasında gövdenin taban bölümünde tamamlamalar yapılmıştır.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Taban bileziğinin üst bölümü kırıktır. Bu bölüm restorasyon çalışmaları sırasında tamamlanmıştır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerinde yer almaktadır. Taban bileziğinin yakınlarında yer alan yazıtta "EIN…" yazmaktadır.

Kat. No. 231: C.20.16
Lev. LXXXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.82 m. (K.), Ü.Ç.: Kırık, A.Ç.: -., A.B.: -, Ü.B.:0.03 m.

Üst bilezik bölümünden itibaren 1.82 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üst bilezikte ve hemen alt bölümünde kırıklar görülür. Bu bölüm restorasyon çalışmaları sırasında tamamlanmıştır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerine ters bir şekilde yerleştirilmiştir.

Kat. No. 232: C.20.23
Lev. LXXXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.34 m. (K.), Ü.Ç.: 0.47 m., A.Ç.: -., A.B.: - m., Ü.B.: 0.03 m.
Üst bilezik bölümünden itibaren 2.34 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerindeki Kat. No. 177 no'lu sütun kaidesinin üzerine ters bir şekilde yerleştirilmiştir.

Kat. No. 233: C.20.26
Lev. LXXXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.50 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.45 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde iki parça halindedir. Restorasyon çalışmaları sırasında tamamlama yapılarak iki parça birleştirilmiştir.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. İki parça halindedir. Restorasyon çalışmaları sırasında parçalar arasında tamamlama yapılarak iki parça bir araya getirilmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerindeki Kat. No. 186 no'lu sütun kaidesinin üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 234: C.20.28
Lev. LXXXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.42 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.45 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Taban bölümünde restorasyon çalışmaları sırasında tamamlama yapılmıştır. Üst bilezik bölümünde kırıklar vardır.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Alt bilezik bölümü ve üstü kırıktır. Bu bölüm restorasyon çalışmaları sırasında tamamlanmıştır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerindeki Kat. No. 187 no'lu sütun kaidesinin üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 235: C.20.30
Lev. LXXXVI
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.52 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.45 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 2.98 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, I no'lu alanda batı portikoya ait stylobat üzerindeki Kat. No. 188 no'lu sütun kaidesinin üzerinde yer almaktadır.

Tip 2a
Kat. No. 236: C.20.74
Lev. LXXXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.40 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.55 m., A.B.: 0.075 m., Ü.B.: -

Üst bilezikten itibaren 1.40 m.'lik bölümü korunmuştur, iki parça halindedir.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, III no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 237: C.20.76
Lev. LXXXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.28 m. (K.), Ü.Ç.: 0.46 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.07 m.

Alt bilezikten itibaren 1.28 m.'lik bölümü korunmuştur, iki parça halindedir.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, III no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 238: C.20.83
Lev. LXXXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 0.94 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.06 m.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, III no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 239: C.20.85
Lev. LXXXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 0.65 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.06 m.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, III no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 240: C.20.93
Lev. LXXXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.67 m. (K.), Ü.Ç.: 0.48 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.07 m.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, III no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 241: C.20.94
Lev. LXXXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.85 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.06 m.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, III no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 242: C.20.95-96
Lev. LXXXVII
C Caddesi (C1)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.85 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.06 m.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. İki parça birleşmektedir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde parçası, III no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır. Gövde yüzeyinde kazıma çizgilerle yapılmış bir Latin Haçı motifi yer almaktadır. Haç motifinin hemen sağ üst köşesinde 0.10 x 0.12 m. ölçülerinde bir oyuk bulunmaktadır.

Kat. No. 243: 792.5.37
Lev. LXXXVIII
C Caddesi (C2)

Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.87 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.58 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 2.87 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Kat. No. 244: 792.5.38
Lev. LXXXVIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.46 m. (K.), Ü.Ç.: 0.51 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.05 m.
Üst bilezikten itibaren 3.46 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Kat. No. 245: 792.5.107
Lev. LXXXVIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 4.08 m., Ü.Ç.: 0.49 m., A.Ç.: 0.56 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: 0.05 m.

Gövde bütün olarak korunmuştur. Sadece üst bilezik bölümünde kırıklar vardır.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Kat. No. 246: 809.3.8
Lev. LXXXVIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.05 m. (K.), Ü.Ç.: 0.49 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.05 m.

Üst bilezikten itibaren 1.05 m.'lik bölümü korunmuştur. Kat. No. 247 no'lu gövdenin bir parçası olmalıdır.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Kat. No. 247: 809.3.9
Lev. LXXXVIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.96 m. (K.), Ü.Ç.: - A.Ç.: 0.54 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -
Alt bilezikten itibaren 1.96 m.'lik bölümü korunmuştur.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Kat. No. 248: 809.3.18
Lev. LXXXVIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.05 m. (K.), Ü.Ç.: 0.50 m. A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.06 m.

Üst bilezikten itibaren 2.05 m.'lik bölümü korunmuştur.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz.

Tip 2b

Kat. No. 249: C.20.160
Lev. LXXXIX
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.13 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.60 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. İki parça halinde korunmuş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Alt bilezikte kırıklar, üst bilezik bölümünde ise aşınmalar vardır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 138 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 250: C.20.165
Lev. LXXXIX
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.32 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.65 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üç parça halinde korunmuş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Üst bilezik bölümü eksiktir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 141 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 251: C.20.168
Lev. LXXXIX
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.14 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: -, A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üç parça halinde korunmuş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Üst ve alt bilezik bölümlerinde kırıklar vardır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 141 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Tip 3

Kat. No. 252: C.20.121
Lev. LXXXIX
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.74 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.67 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz Gövde parçası, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 130 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 253: C.20.123
Lev. LXXXIX
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 3.16 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.68 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Yüzeyinde ufak kırıklar ve çatlaklar bulunur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 131 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 254: C.20.125
Lev. XC
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.70 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.67 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Yüzeyinde ufak kırıklar ve çatlaklar bulunur. İki parça halindedir. Restorasyon çalışmaları sırasında iki parça birbirine sabitlenmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 132 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 255: C.20.128
Lev. XC
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.72 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.67 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Yüzeyinde çatlaklar bulunur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 159 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 256: C.20.130
Lev. XC
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 2.76 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.67 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Yüzeyinde çatlaklar bulunur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 160 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 257: C.20.132
Lev. XC
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.70 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.67 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Yüzeyinde çatlaklar ve aşınmalar bulunur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko

üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 133 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 258: C.20.134
Lev. XC
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.70 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.67 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Yüzeyinde küçük kırıklar ve aşınmalar bulunur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 134 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin üzerinde ise Kat. No. 102'no'lu korinth sütun başlığı bulunmaktadır.

Kat. No. 259: C.20.137
Lev. XCI
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 1.67 m. (K.), Ü.Ç.: 0.58 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.05 m.
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Gövdenin sadece 1.67 m.'lik bölümü ve üst bileziğin bir kısmı korunmuştur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 135 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 260: C.20.139
Lev. XCI
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 1.88 m. (K.), Ü.Ç.: 0.57 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.06 m.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Gövdenin sadece üst bilezik bölümünden itibaren1.88 m.'lik bölümü korunmuştur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 161 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 261: C.20.142
Lev. XCI
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 2.96 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.68 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Gövdenin sadece 2.88 m.'lik bölümü ve alt bileziğin bir kısmı korunmuştur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 136 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 262: C.20.144
Lev. XCI
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit

Y.: 3.50 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.62? m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Gövde 3 parça halinde korunmuş, bu parçalar restorasyon çalışmaları sırasında birleştirilmiştir. Gövdenin üst bilezik bölümü eksiktir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 137 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 263: C.20.146
Lev. XCI
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.73 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.66? m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -
Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üç parça halinde korunmuş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 162 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 264: C.20.149
Lev. XCI
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 3.88 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.65 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. İki parça halinde korunmuş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Üst bilezik bölümü eksiktir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 265: C.20.153
Lev. XCII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.68 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.60 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Dört parça halinde korunmuş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Üst bilezik bölümünde kırıklar vardır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır.

Kat. No. 266: C.20.157
Lev. XCII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.66 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.61 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Dört parça halinde korunmuş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Üst bilezik bölümünde kırıklar ve eksikler vardır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon

çalışmaları sırasında replika attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 267: C.20.162
Lev. XCII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 2.54 m. (K.), Ü.Ç.: 0.57 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.05 m.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Gövdenin üst bilezik bölümünden itibaren 2.54 m.'lik kısmı korunmuştur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 163 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine ters yerleştirilmiştir.

Kat. No. 268: C.20.178
Lev. XCII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.72 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.64 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üst ve alt bilezik bölümlerinde kırıklar vardır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında replika attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 269: C.20.181
Lev. XCII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 2.97 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.615 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üst bilezik bölümü eksiktir. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında replika attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 270: C.20.184
Lev. XCIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 2.08 m. (K.), Ü.Ç.: 0.56 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.09 m.

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Üst bilezikten itibaren 2.08 m.'lik bölümü korunmuştur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 147 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 271: C.20.186
Lev. XCIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 4.70 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.65 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Alt bilezik bölümünde kırıklar vardır. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda batı portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 204 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 272: C.20.192
Lev. XCIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 2.99 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.67 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Alt bilezikten itibaren 2.99 m.'lik bölümü korunmuştur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 148 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 273: C.20.197
Lev. XCIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 3.25 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.60 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Alt bilezikten itibaren 3.25 m.'lik bölümü korunmuştur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında Kat. No. 149 no'lu attik-ion sütun kaidesinin üzerine yerleştirilmiştir.

Kat. No. 274: C.20.201
Lev. XCIII
C Caddesi (C2)
Sütun Gövdesi
Granit
Y.: 2.76 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.64 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Gövde monolit olarak işlenmiştir. Alt bilezikten itibaren 2.76 m.'lik bölümü korunmuştur. Üzerinde yivler bulunmaz. Gövde, IV no'lu alanda doğu portiko üzerinde yer almaktadır.

a CADDESİ

Sütun Kaideleri

Tip 1

Kat. No. 276: a.22.2
Lev. LCIV
a Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.37 m., P.G: 1.00 m., Ç: 0.80 m., PY.: 0.14 m., Yuva: 0.06 m.

Kuzeybatı stylobatta Kat. No. 282 no'lu postament kaide üzerinde yer almaktadır.
Kaide iki parça halindedir. Plinthos, alt ve üst torus bölümlerinde kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 277: a.22.4
Lev. LCIV
a Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.36 m., P.G: 0.88 m. (K.), Ç: -, PY.: 0.14 m., Yuva: -

Plinthos, alt ve üst torus ile trohkilos bölümlerinde kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 278: a.22.13
Lev. LCIV
a Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: -, P.G: -, Ç: 0.86 m., PY.: - m., Yuva: -
Kaidenin üst kısmı dışındaki bütün bölümleri toprağın altında kalmaktadır.

Kat. No. 279: a.22.15
Lev. LCV
a Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.37 m., P.G: 0.94 m. (K.), Ç: 0.85 m., PY.: 0.13 m., Yuva: -

Güneydoğu stylobat yakınlarında yer almaktadır.
Plinthos, alt ve üst torus ile trohkilos bölümlerinde kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Tip (?)

Kat. No. 280: a.22.9
Lev. LCV
a Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.33 m., P.G: 0.84 m., Ç: 0.64 m., PY.: 0.11 m., Yuva: -

Ölçüleri bakımından caddeye ait olmadığı düşünülmektedir.
Kaide 2 parça halindedir. Plinthos, alt ve üst torus ile trohkilos bölümlerinde kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 281: a.22.16
Lev. LCV
a Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.30 m., P.G: 0.84 m. (K.), Ç: 0.62 m., PY.: 0.10 m., Yuva: -

Ölçüleri bakımından caddeye ait olmadığı düşünülmektedir.
Güneydoğu stylobat yakınlarında yer almaktadır.
Plinthos, alt ve üst torus ile trohkilos bölümlerinde kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Postament Kaideler

Tip 1
Kat. No. 282: a.22.1
Lev. LCVI
a Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.28 m. (K.), G: 1.14 m., D: 1.10 m.

Kuzeybatı stylobatta Kat. No. 276 no'lu attik-ion kaidenin altında yer almaktadır. Üst profil bölümünde kırıklar görülür. Postament, sütun kaidesinden bağımsız, monolit olarak yapılmıştır. Alt (?) ve üst bölümlerinde dış bükey profiller yer alır, ortası ise süslemesiz bir şekilde bırakılan dikdörtgen prizma görünümündedir. Postamentin büyük bir bölümü toprak altında kaldığından alt bölümüne ilişkin kısımlar görülememektedir.

Kat. No. 283: a.22.3
Lev. LCVI
a Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.82 m., G: 0.85 m., D: 0.86 m.
Kuzeybatı stylobatta yer almaktadır. Üst profil bölümünde kırıklar görülür. Postament, sütun kaidesinden bağımsız, monolit olarak yapılmıştır. Alt (?) ve üst bölümlerinde dış bükey profiller yer alır, ortası ise süslemesiz bir şekilde bırakılan dikdörtgen prizma görünümündedir. Profilleri aynı olmasına karşın, Kat. No. 282 no'lu postamentten daha küçük ölçülere sahiptir.

Kat. No. 284: a.22.7
Lev. LCVI
a Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.48 m. (K.), G: 1.07 m., D: 1.12 m.

Güneydoğu stylobatta yer almaktadır. Üst profil bölümünde kırıklar görülür. Postament, sütun kaidesinden bağımsız, monolit olarak yapılmıştır. Alt (?) ve üst bölümlerinde dış bükey profiller yer alır, ortası ise süslemesiz bir şekilde bırakılan dikdörtgen prizma görünümündedir. Postamentin bir bölümü toprak altında kaldığından alt bölümüne ilişkin kısımlar görülememektedir.

Kat. No. 285: a.22.10
Lev. LCVII
a Caddesi

Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.44 m. (K.), G: 1.00 m., D: 1.05 m.

Güneydoğu stylobatta yer almaktadır. Üst profil bölümünde kırıklar görülür. Postament, sütun kaidesinden bağımsız, monolit olarak yapılmıştır. Alt (?) ve üst bölümlerinde dış bükey profiller yer alır, ortası ise süslemesiz bir şekilde bırakılan dikdörtgen prizma görünümündedir. Postamentin bir bölümü toprak altında kaldığından alt bölümüne ilişkin kısımlar görülememektedir.

Kat. No. 286: a.22.11a-b
Lev. LCVII
a Caddesi
Postament Kaide
Mermer
Y.: 0.46 m. (K.), G: 1.06 m., D: 1.08 m.

Güneydoğu stylobatta yer almaktadır. İki parça halindedir. Üst profil bölümünde kırıklar görülür. Postament, sütun kaidesinden bağımsız, monolit olarak yapılmıştır. Alt (?) ve üst bölümlerinde dış bükey profiller yer alır, ortası ise süslemesiz bir şekilde bırakılan dikdörtgen prizma görünümündedir. Postamentin bir bölümü toprak altında kaldığından alt bölümüne ilişkin kısımlar görülememektedir.

Sütun Gövdeleri

Tip 4

Kat. No. 287: a.22.6
Lev. LCVII
a Caddesi
Sütun Gövdesi
Kum Taşı
Y.: 1.02 m. (K.), Ç: -
Gövdenin sadece, 1.02 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde yüzeyinde ve taban bölümlerinde kırıklar bulunmaktadır. Üzerinde yivler bulunmaz. Taban kısmı düz olduğundan tambur şeklinde yapılmış bir dor düzeni sütun gövdesi? olmalıdır.

KÜÇÜK "c" CADDESİ

Sütun Başlıkları

Tip 5

Kat. No. 288: c.17.43
Lev. LCVIII
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.42 m., A.G: 0.52 m., Ç: 0.35 m.

Abakusta kırıklar, kalathos yüzeyinde ise kırıklar ve aşınmalar görülür. Akanthus yaprakları çok derin işlenmemiş, taç yapraklar ise dış bükey olarak dışa taşmakta ve kalathos yüzeyinden ayrılmaktadır. Alt çelenkteki yapraklar ince, uzun formadır. Üst dilimde ikişer, alt dilimde ise birer diş, komşu dişlerle birleşmektedir. Birleşim noktalarında yine derin olmayan geometrik motifler oluşturulmuştur. Yaprak sapları geniş bir şekilde işlenmiş olmakla birlikte, iki yanındaki kanallar ise derin değildir. Üst çelenkteki yapraklar ise alttakilerden farklı olarak daha kısa ve yayvan bir görünüm sergiler. Alt çelenkteki örneklerde olduğu gibi üstte de yaprak sapları geniş işlenmiştir. Alt dilimdeki dişlerin komşu dişler ile ilgili durumu, bu bölgelerin aşınmış olmasından kaynaklı belirgin değildir. Ancak, en azından alt dilimdeki birer dişin komşu dişlerle birleştiği öngörülür. Üst çelenkte iki yanda yer alan yapraklar, volütleri destekleyecek şekilde uzanarak belirtilmiştir. Volüt sapları üst çelenkteki akanthus yapraklarının arasından yükselir ve kalathos dudağının üzerine çıkarak, abakusun hemen altında kıvrılır. Abakus iki silme şeklinde işlenmiştir. Abakus çiçeği ise, stilize olarak tomurcuk görünümündedir.

Kat. No. 289: c.17.51
Lev. LCVIII
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.40 m., A.G: 0.52 m., Ç: 0.335 m.

Abakusta ve kalathos yüzeyinde yer yer kırıklar, kalathos yüzeyinin bütününde ise aşınma vardır. Kat. No. 288 no'lu başlık ile aynı özellikleri göstermektedir. Alt yaprak çelengi ve abakus çiçeği bu örnekte daha iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 290: c.19.138
Lev. LCIX
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.49 m., A.G: 0.71 m., Ç: 0.48 m.

Volütler kırık ve eksiktir. Taç yapraklarda kırıklar, akanthus yüzeyinde ise aşınmalar görülür. Kat. No. 288 ve 289 no'lu başlıklarla aynı özellikleri gösterir. Bu örnekte volüt sapları aşınmış, volütler ise kırıktır. Abakus çiçeği ise diğer örneklerden farklı olarak işlenmeden bırakılmıştır.

Tip 6

Kat. No. 291: c.19.145
Lev. LCIX
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.39 m. (K.), A.G: 0.52 m. (K.), Ç: 0.42 m.

Başlık iki parça halinde ele geçmiş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Kalathos tabanında ve abakusta kırıklar vardır. Yapraklar derin damarlıdır ve her bir damar bir yaprak dilimi ile son bulmaktadır. Dilimlerin uçları sivridir. Alt çelenkte altı adet, üst çelenkte ise dört adet akanthus yaprağı yer almaktadır Alt çelenkteki akanthusların taç yaprakları dış bükey yaparak, kalathos yüzeyinden dışa doğru çıkıntı yapar. Mevcut korunan haliyle, üst dilimden ikişer dişin, alt dilimden ise birer dişin komşu dişlerle birleştiği görülür. Üst çelenkte akanthus yapraklarının arasında içi boş şekilde bırakılmış oval madalyon motifi yer almaktadır Abakus çiçeği her bir yüzde de işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 292: c.19.146
Lev. C
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.40 m. (K.), A.G: 0.60, Ç: -

Başlık üç parça halinde ele geçmiş, restorasyon çalışmaları esnasında parçalar birleştirilmiştir. Kalathos tabanında ve abakusta kırıklar vardır. Kat. No. 292 ile aynı özellikleri gösterir.

Kat. No. 293: c.19.147
Lev. C
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.40 m. (K.), A.G: 0.61 m., Ç: -

Alt çelenk bölümü, kalathos tabanından taç yapraklarının bulunduğu bölüme kadar büyük oranda kırıktır. Kalathos yüzeyinde aşınmalar vardır. Kat. No. 292 ve 293 ile aynı özellikleri gösterir.

Kat. No. 294: c.19.196
Lev. CI
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.34 m., G: 0.54 m., Ç: 0.36 m.

Volütler, abakus çiçeği, alt çelenge ait taç yapraklar kırıktır. Kalathos yüzeyi ise büyük oranda aşınmıştır. Kat. No. 291 ve 293 ile aynı özellikleri gösterir.

Kat. No. 295: c.19.154
Lev. CI
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.35 m. (K.), A.G: 0.48 m., Ç: -

Abakus ile Kalathos yüzeyinde ve tabanında kırıklar vardır. Kat. No. 292-294 ile aynı özellikleri gösterir. Ancak bu örnekte, üst çelenk alanı dar bırakıldığından, akanthus

yaprakları daha küçük boyutlu ve stilize bir şekilde işlenmiştir. Oval formlu madalyon da aynı sebepten dolayı bahsi geçen örneklere göre daha küçük boyutludur.

Tip 7a

Kat. No. 296: c.17.79
Lev. CII
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.445 m., A.G: 0.63 m., Ç: 0.435 m.

Kalathos yüzeyindeki aşınmalar ve alt çelenkteki taç yapraklardaki kırıklar dışında, başlık genel olarak iyi durumda korunmuştur. Yüzeyindeki bezemeleri derin işlenmeyen kalathos, iki yaprak çelengine sahiptir. Alt çelenkteki akanthusların damarları geniştir. Damarların iki yanındaki kanallar ise belirgindir. Yaprak gözleri damla şeklinde işlenmiştir. Üst dilimde ikişer, alt dilimde ise üçer diş komşu dişlerle birleşmektedir. Alt ve üst dilimlerdeki dişlerin birleşim noktalarında geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte iki yanda yer alan akanthuslar volütlerin altında destek görevi görür. Bu tipte üst çelenkte, ortada bir yaprak bulunmaz. Onun yerine Alt çelengin üst diliminde en yukarıda yer alan ve komşu dişle birleşen bölümünün hemen üzerinden yükselen iki sap, kalathos yüzeyinde "V" formunda yükselir ve kalathos dudağının hemen altında kıvrılarak iki yana uzanarak köşelere doğru devam edip volütleri oluşturmaktadır. Abakus iki silme halindedir, abakus çiçeği ise işlenmeden bırakılmıştır.

Kat. No. 297: c.17.82
Lev. CII
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.39 m., A.G: 0.63 m., Ç: 0.41 m.

Başlık genel olarak iyi durumda korunmuştur. Ancak, kalathos yüzeyinde aşınmalar ve alt çelenge ait taç yapraklarda kırıklar yer alır. Kat. No. 296 no'lu örnek ile aynı özellikleri gösterir ancak, başlık bahsi geçen örneğe göre daha basıktır. Ayrıca abakus çiçeği işlenmiş olup, tomurcuk görünümündedir.

Kat. No. 298: c.19.177
Lev. CIII
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.44 m., A.G: 0.64 m. (K.), Ç: 0.46 m.

Abakus ve alt çelenge ait taç yapraklardaki küçük kırıklar dışında başlık iyi durumda korunmuştur. Alt çelenkteki yaprakların alt dilimleri iki akanthusun arasında birleşerek üç yaprak oluşur. Bu süsleme aynı zamanda üst çelenkteki örneklerde de görülür. Akanthusların yaprak gözleri damla motifi şeklindedir. Alt çelenk yapraklarının üst dilimindeki ikişer diş, komşu dişlerle birleşir. Birleşim yerlerinde geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte ise dört akanthus yaprağı yer alır. Akanthus yaprakları arasından yükselen bir sap, alt dilim yapraklarının üst hizasından ikiye ayrılarak "V" formu oluşturur. Daha sonra

saplar, köşelerde kıvrım yaparak volütleri oluşturur. Abakus iki silme halinde, abakus çiçeği ise tomurcuk formunda işlenmiştir.

Tip 7b

Kat. No. 299: c.17.78
Lev. CIII
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.47 m., A.G: 0.625 m., Ç: 0.42 m.

Kalathos tabanında ve alt çelenge ait taç yapraklarda kırıklar vardır. Kalathos yüzeyindeki bezemeler derin işlenmemiştir. Akanthuslardaki yaprak gözleri damla şeklinde belirtilmiştir. Yaprak damarları kalın, damarlar yanındaki kanallar ise ince ve belirgindir. Üst ve alt dilimlerdeki ikişer diş, komşu dişlerle birleşmektedir. Üst ve alt dilimdeki dişlerin birleşim noktalarında geometrik motifler yer alır. Üst çelenkte merkezde üç dişli bir yaprak yükselir. İki yanda ise alt çelenkteki örneklerle aynı özellikleri gösteren ve volütlerin altına doğru uzanacak şekilde işlenen akanthus yaprakları yer alır. Üst çelenkteki yapraklara ait dişlerin komşu dişlerle arasında mesafe bulunur. Bu nedenden dolayı, alt çelenkten farklı olarak bu noktada geometrik motiflere yer verilmemiştir. Üst çelenk merkezinde yer alan yaprağın hemen üzerinden iki yana doğru uzanan ince saplar, köşelerde kıvrılarak volütleri oluşturur. Abakus çiçeğinin stilize bir şekilde işlenen yapraklarının ve sapının, kalathos yüzeyine doğru uzatılmasından kaynaklı, abakusun bu bölümünün "V" formu kazandığı görülür. Abakus çiçeği de yapraklarında olduğu gibi basit bir formda belirtilmiştir. Abakus iki silme halindedir.

Tip 7c

Kat. No. 300: c.19.99
Lev. CIV
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.44 m., A.G: 0.68 m., Ç: 0.46 m.

Alt çelenkteki aşınmalar ve yine alt çelenge ait taç yapraklardaki kırıklar dışında başlık iyi durumda korunmuştur. Alt çelenkte mevcut durumda korunan akanthus yapraklarının birbiri ile ilişkisi belirgin değildir. Ancak mevcut izlerden yaprak sapının geniş, sapın iki yanında yer alan kanalların da ince ve belirgin olduğu görülür. Yaprak dişleri ise sivridir. Dişlerin komşu dişlerle birleştiği noktalarda kısmen korunmuş geometrik motifler yer alır. Alt çelenkteki akanthuslara ait taç yapraklarının yer aldığı düzlem, bir bütün olarak dış bükey yaparak kalathos yüzeyinden uzaklaşır. Üst çelenkte ortadaki yaprak ince uzun bir formdadır ve taç yaprağı kalathos dudağının altına kadar uzanır. Yanlardaki yapraklar ise, kenarlara doğru yönlendirilmiş olup, taç yaprakları volütlerin altında destek görevi görür. Yaprak gözleri damla formundadır. Alt dilimdeki birer diş komşu dişlerle birleşir. Birleşimin gerçekleştiği noktalarda geometrik motifler yer alır. Volüt sapları, ortadaki akanthusun taç yaprağının

hemen altından yükselir ve kalathos dudağının hemen altında kalacak şekilde iki köşeye doğru uzanarak volütleri oluşturur. Abakus iki silme halindedir. Abakus çiçeği ise, Kat. No. 298 no'lu başlıktaki örnekte olduğu gibi üç silmeye sahiptir.

Kat. No. 301: c.19.112
Lev. CIV
c Caddesi
Korinth Başlığı
Mermer
Y.: 0.41 m., A.G: 0.66 m., Ç: 0.43 m.
Başlık üç parça halinde ele geçmiş olup, restorasyon çalışmaları sırasında birleştirilmiştir. Başlığın alt çelenk sırası kırık ve eksiktir. Kalathos yüzeyinde ise aşınmalar görülür. Alt çelenkteki taç yapraklarının bulunduğu düzlem Kat. No. 300 no'lu başlıkta olduğu gibi dış bükey yaparak kalathos yüzeyinden uzaklaşır. Mevcut haliyle üst dilimdeki iki yaprak dişinin komşu dişlerle birleştiği, bu birleşimin gerçekleştiği noktalarda ise geometrik motiflerin yer aldığı görülür. Üst çelenkte yer alan bezeme kompozisyonu Kat. No. 300 no'lu başlık ile benzerlik gösterir. Ancak bu örnekte, ortadaki akanthusun üçer dişe sahip olmak üzere ikişer dilimi, dörder tane de yaprak gözü bulunur. Alt dilimdeki ikişer dilimin de komşu dişlerle birleştiği, birleşimin gerçekleştiği noktada ise baklava motifi değil, üçgen motifinin kullanıldığı görülür. Abakus iki silme halindedir. Abakus çiçeği ise kozalak formundadır.

Sütun Kaideleri

Tip 5

Kat. No. 302: c.17.20
Lev. CV
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.15 m., P.G: 0.52 m. (K.), Ç: 0.43 m., PY.: 0.05 m.

Plinthos ve torus bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 303: c.17.44
Lev. CV
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.20 m., P.G: 0.56 m. (K.), Ç: 0.435 m., PY.: 0.05 m.

Kaidenin ¾'ü korunmuştur. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir. Kaidenin her iki yüzünde, plinthostan başlayıp trokhilosa kadar uzanan parapet için oluşturulmuş oyuklar bulunur.

Kat. No. 304: c.17.53
Lev. CV
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.13 m., P.G: 0.51 m., Ç: 0.47 m., PY.: 0.045 m.

Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 305: c.17.54
Lev. CVI
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.11 m., P.G: 0.485 m., Ç: 0.43 m., PY.: 0.04 m.

İki parça halindedir. Plinthosta kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 306: c.17.55
Lev. CVI
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.13 m., P.G: 0.525 m. (K.), Ç: 0.44 m., PY.: 0.05 m.

Plinthos, torus ve trokhilos bölümlerinde kırıklar görülmektedir. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Tip 6

Kat. No. 307: c.17.61
Lev. CVI
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.53 m., PY.: 0.07 m.

Kaide genel olarak iyi durumda korunmuştur. Dik açılı, profilsiz bir plinthos üzerinde yukselmektedir. Plinthosun üzerinde önce dik, sonra diagonal bicimde bir profil yükselmektedir.

Kat. No. 308: c.17.66
Lev. CVII
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.23 m., P.G: 0.62 m., Ç: 0.525 m., PY.: 0.07 m.

Plinthos ve üst profilde kırıklar görülür.

Kat. No. 309: c.17.83
Lev. CVII
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.23 m., G: 0.63 m., Ç: 0.53 m., PY.: 0.07 m.

Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Plinthos ve üst profilde kırıklar görülür.

Kat. No. 310: c.17.95
Lev. CVII
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.26 m., P.G: 0.63 m., Ç: 0.525 m., PY.: 0.08 m.

Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Kaide genel olarak iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 311: c.17.124
Lev. CVIII
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.69 m., Ç: 0.56 m., PY.: 0.08 m.

Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Plinthos ve üst profilde kırıklar ve aşınmalar vardır.

Kat. No. 312: c.17.125
Lev. CVIII
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.61 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.

Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Plinthostaki küçük kırıklar dışında kaide iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 313: c.17.126
Lev. CVIII
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.19 m., P.G: 0.64 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.

Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Kaide iyi durumda korunmuştur.

Kat. No. 314: c.17.128
Lev. CIX
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.18 m., P.G: 0.62 m., Ç: 0.52 m., PY.: 0.05 m.

Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Plinthos ve alt profilde kırıklar vardır.

Kat. No. 315: c.17.131
Lev. CIX
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.58 m. (K.), Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.

Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Kaide bütününde kırıklar ve aşınmalar görülür.

Kat. No. 316: c.17.148
Lev. CIX
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.23 m., P.G: 0.70 m., Ç: 0.59 m., PY.: 0.105 m.

Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Plinthosta küçük kırıklar, kaide yüzeyinde ise aşınmalar vardır.

Kat. No. 317: c.17.153
Lev. CX
c Caddesi
Sütun Kaidesi
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.60 m., Ç: - , PY.: 0.07 m.
Kaide in-situ olarak doğu krepis üzerinden ele geçmiştir. Üst profilde kırıklar vardır.

Sütun Gövdeleri

Tip 1c
Kat. No. 318: c.17.34
Lev. CXI
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.86 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.43 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -

Tabanı ve gövdesi büyük oranda iyi korunmuşken, gövdenin üst bölümleri ve üst bilezik bölümü tahrip olmuş durumdadır. Gövde, doğu krepis yakınlarından ele geçmiştir.

Kat. No. 319: c.17.46a-b
Lev. CXI
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
A: Y.: 1.10 m., Ü.Ç.: 0.36 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.035 m.
B: Y.: 0.97 m.

Gövde iki parça halinde ele geçmiştir. Orta ve taban bölümünde eksik parçaları bulunmaktadır. Gövde üzerinde monogram yer almaktadır. Gövde, c Caddesi doğu krepis yakınlarından ele geçmiştir.

Kat. No. 320: c.17.64
Lev. CXI
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.10 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.48 m., A.B.: 0.06 m., Ü.B.: -
Alt bilezikten itibaren 1.10 m.'lik bölümü korunmuştur. Gövde yüzeyinde dikdörtgen şeklinde taşıma yuvaları vardır. Gövde, c Caddesi doğu krepis yakınlarından ele geçmiştir.

Kat. No. 321: c.17.73
Lev. CXI
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 2.41 m. (K.), Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.48 m., A.B.: 0.08 m., Ü.B.: -

Alt bilezikten itibaren 2.41 m.'lik bölümü korunmuştur. Alt bileziğe yakın bir noktada kazıma şeklinde bir haç tasviri yer almaktadır. Doğu krepis yakınlarından ele geçmiştir.

Kat. No. 322: c.17.77a-c
Lev. CXI
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: A: 1.54 m.; B: 0.69 m.; C: 1.03 m., Ü.Ç.: 0.415 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.04 m.
Gövde üç parça halinde ele geçmiştir. Üst bilezik kısmen iyi durumda korunmuşken, alt bilezik bölümü kırık ve eksiktir. Doğu krepis yakınlarından ele geçmiştir.

Kat. No. 323: c.17.91
Lev. CXI
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.30 m., Ü.Ç.: 0.435 m., A.Ç.: 0.52 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: 0.065 m.

Gövde iki parça halinde ele geçmiştir. Alanda yürütülen konservasyon çalışmaları kapsamında iki parça birleştirilmiştir. Üst ve alt bileziklerde görülen aşınma izleri dışında eser iyi durumdadır. Doğu krepis yakınlarından ele geçmiştir.

Kat. No. 324: c.17.97
Lev. CXII
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.46 m., Ü.Ç.: 0.42 m., A.Ç.: 0.55 m., A.B.: 0.08 m., Ü.B.: 0.07 m.
Gövdenin alt bilezik bölümünde kırıklar vardır. Üst bilezik bölümü ise kısmen korunmuştur. Doğu krepis yakınlarından ele geçmiştir.

Kat. No. 325: c.17.98a-b
Lev. CXII
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: A: 1.47 m.; B: 1.43 m., Ü.Ç.: 0.46 m., A.Ç.: 0.50 m., A.B.: 0.08 m., Ü.B.: 0.06 m.
Gövdenin alt bileziğinden itibaren 1.47 m.'lik, üst bileziğinden itibaren ise 1.43 m.'lik bölümü korunmuştur. Her iki parçanın arası kırık ve eksiktir. Doğu krepis yakınlarından ele geçmiştir.

Kat. No. 326: c.19.143
Lev. CXII
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.49 m., Ü.Ç.: 0.475 m., A.Ç.: 0.55 m., A.B.: 0.07 m., Ü.B.: 0.07 m.

Gövde üç parça halinde ele geçmiştir. Gövdenin tabanında ve alt bilezik bölümlerinde kırıklar vardır. c Caddesi batısındaki mekânlar önünden ele geçmiştir.

Kat. No. 327: c.19.144
Lev. CXII
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer

Y.: 3.46 m., Ü.Ç.: 0.42 m., A.Ç.: 0.44 m., A.B.: - Ü.B.: 0.06 m.

Gövde tek parça halinde ele geçmiştir. Alt bilezik kısmı kırık ve eksiktir. Üst bilezik bölümünde de kırıklar ve aşınmalar görülmektedir. c Caddesi batısındaki mekânlar önünden ele geçmiştir.

Kat. No. 328: c.19.165
Lev. CXII
c Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 3.50 m., Ü.Ç.: 0.40 m., A.Ç.: 0.51 m., A.B.: 0.08 m., Ü.B.: 0.06 m.
Gövde, alt ve üst bilezikte yer alan küçük kırıklar dışında iyi durumdadır. c Caddesi batısındaki mekânlar önünden ele geçmiştir.

LİMAN AGORASI CADDESİ

Sütun Başlıkları

Tip 1

Kat. No. 329: 818-5
Lev. CXIII
Liman Agorası Caddesi
İon Başlığı
Mermer
Y.: 0.25 m., A.G: 0.68 m., Ç: 0.44 m.

Volütlerde ve abakusta kırıklar vardır. Ekhinustaki ion kymation sırasındaki yumurta çanaklarında ve oklarda tahribat görülür. Yumurta oval bir formdadır ve çanağın içerisini büyük oranda doldurur. Yumurta çanağa ince bir ipçikle bağlanır ve çanak ile arasındaki kanal derin oyulmuştur. Volüt yayından çıkan köşe palmeti üç yapraklıdır, ancak yaprak uçları tahrip olmuştur. Palmetler yumurtaların üzerini kısmen kapatır. Volüt gözü disk şeklinde yapılmıştır.

Kat. No. 330: 818-6
Lev. CXIII
Liman Agorası Caddesi
İon Başlığı
Mermer
Y.: 0.25 m., A.G: 0.57 m. (K.), Ç: 0.44 m.

Volütlerin bir yüzü ile abakusta kırıklar vardır. Ekhinustaki ion kymation sırasındaki yumurta çanaklarında ve oklarda tahribat görülür. Volüt yayından çıkan palmetlerden yalnız bir tanesi kısmen korunmuş, diğeri büyük oranda tahrip olmuş ve aşınmıştır. Yumurta oval bir formdadır ve çanağın içerisini büyük oranda doldurur. Yumurta çanağa ince bir ipçikle bağlanır ve çanak ile arasındaki kanal derin oyulmuştur. Volüt gözü disk şeklinde yapılmıştır.

Sütun Kaideleri

Tip 3

Kat. No. 331: 818/2-7
Lev. CXIV
Liman Agorası Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.21 m., P.G: 0.61 m., Ç: 0.515 m., PY.: 0.08 m.

Plinthos ile alt ve üst toruslarda kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 332: 818/2-VI
Lev. CXIV
Liman Agorası Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.62 m., Ç: 0.50 m., PY.: 0.07 m.

Plinthos ile alt ve üst toruslarda kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 333: 818/2-2
Lev. CXIV

Liman Agorası Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.25 m., P.G: 0.66 m., Ç: 0.52 m., PY.: 0.08 m.

Plinthosta kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 334: 818/2-VII
Lev. CXV
Liman Agorası Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.24 m., P.G: 0.64 m., Ç: 0.51 m., PY.: 0.08 m.
Plinthos ile alt ve üst toruslarda kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 335: 818/2-VIII
Lev. CXV
Liman Agorası Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.255 m., P.G: 0.66 m., Ç: 0.47 m., PY.: 0.08 m.

Plinthos ile üst torusta kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 336: 818/2-IX
Lev. CXV
Liman Agorası Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., P.G: 0.66 m., Ç: 0.48? m., PY.: 0.08 m.
Plinthos ile üst torusta kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Kat. No. 337: 818/2-XI
Lev. CXVI
Liman Agorası Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.22 m., G: 0.63 m., Ç: 0.51 m., PY.: 0.07 m.

Plinthos, trokhilos ile alt ve üst toruslarda kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Tip (?)
Kat. No. 338: 818/2-X
Lev. CXVI
Liman Agorası Caddesi
Sütun Kaidesi (Attik-İon)
Mermer
Y.: 0.29 m., P.G: 0.74 m. (K.), Ç: 0.54? m., PY.: 0.09 m., Yuva: -

Plinthos ile alt ve üst toruslarda kırıklar vardır. Alt torus üsttekine göre daha kalın, trokhilos ise derin işlenmiştir.

Sütun Gövdeleri

Tip 1b

Kat. No. 339: 818/2-1
Lev. CXVII
Liman Agorası Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 0.37 m. (K.), Ü.Ç.: 0.39? m., A.Ç.: -, A.B.: - Ü.B.: 0.04 m.

Üst bilezik bölümünden itibaren 0.37 m.'lik bölümü korunmuştur. Geri kalan bölümü kırık ve eksiktir.

Kat. No. 340: 818/2-1I
Lev. CXVII
Liman Agorası Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 0.56 m., Ü.Ç.: 0.42? m., A.Ç.: -, A.B.: - Ü.B.: 0.06 m.

Üst bilezik bölümünden itibaren 0.56 m.'lik bölümü korunmuştur. Geri kalan bölümü kırık ve eksiktir.

Kat. No. 341: 818/2-1
Lev. CXVII
Liman Agorası Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 0.72 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: -, A.B.: - Ü.B.: 0.05 m.

Üst bilezik bölümünden itibaren 0.72 m.'lik bölümü korunmuştur. Geri kalan bölümü kırık ve eksiktir.

Kat. No. 342: 818/2-III
Lev. CXVII
Liman Agorası Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
Y.: 1.39 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.46 m., A.B.: 0.04 m., Ü.B.: -

Alt bilezik bölümünden itibaren 1.32 m.'lik bölümü korunmuştur. Geri kalan bölümü kırık ve eksiktir.

Kat. No. 343: 818/2-IVa-b
Lev. CXVII
Liman Agorası Caddesi
Sütun Gövdesi
Mermer
a; Y.: 1.31 m., Ü.Ç.: -, A.Ç.: 0.47 m., A.B.: 0.05 m., Ü.B.: -
b: Y.: 2.10 m., Ü.Ç.: 0.40 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.04 m.

İki parça halindedir. Her iki parça kırık kırığa birleşmektedir. Gövdenin toplam yüksekliği 3.41 m.'dir. Alt ve üst bilezik bölümleri korunmuştur.

Kat. No. 344: 818/2-V
Lev. CXVII
Liman Agorası Caddesi
Sütun Gövdesi

Mermer

Y.: 2.06 m., Ü.Ç.: 0.40 m., A.Ç.: -, A.B.: -, Ü.B.: 0.03 m.

Üst bilezik bölümünden itibaren 2.06 m.'lik bölümü korunmuştur. Geri kalan bölümü kırık ve eksiktir

KATALOG GÖRSELLERI

Kat. No.: 1

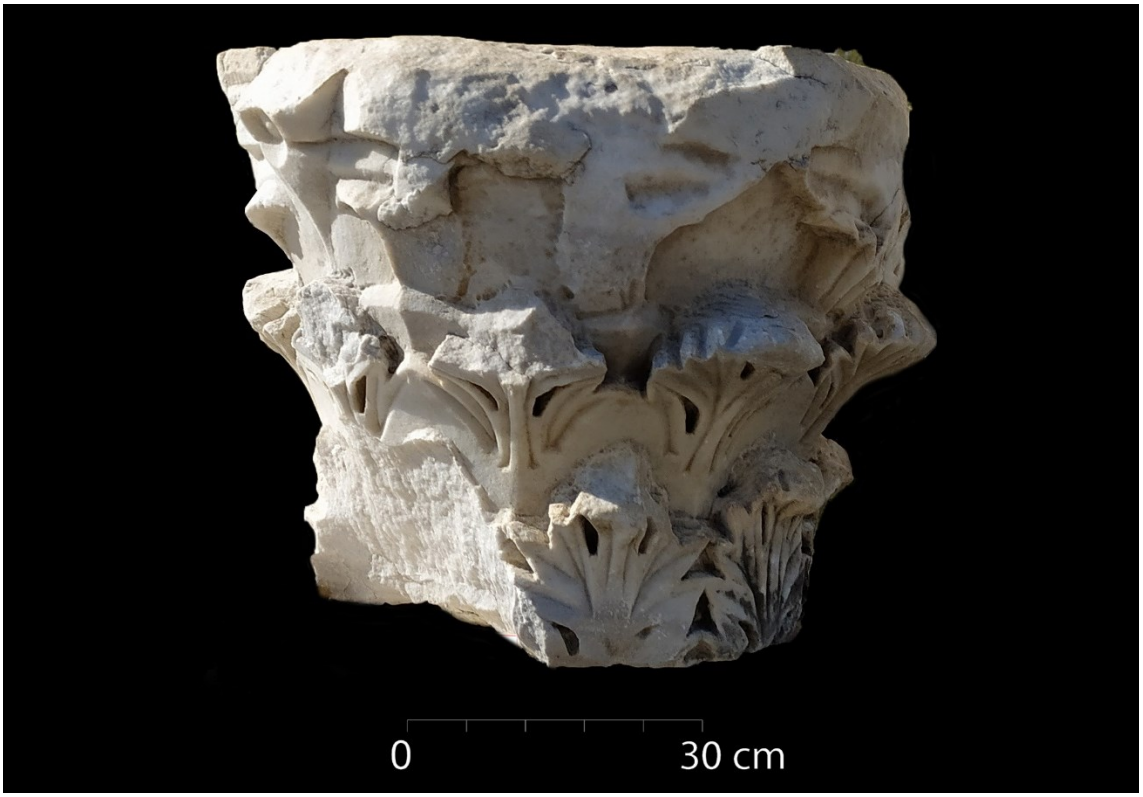

Kat. No.: 2

Kat. No.: 3

Kat. No.: 4

Kat. No.: 5

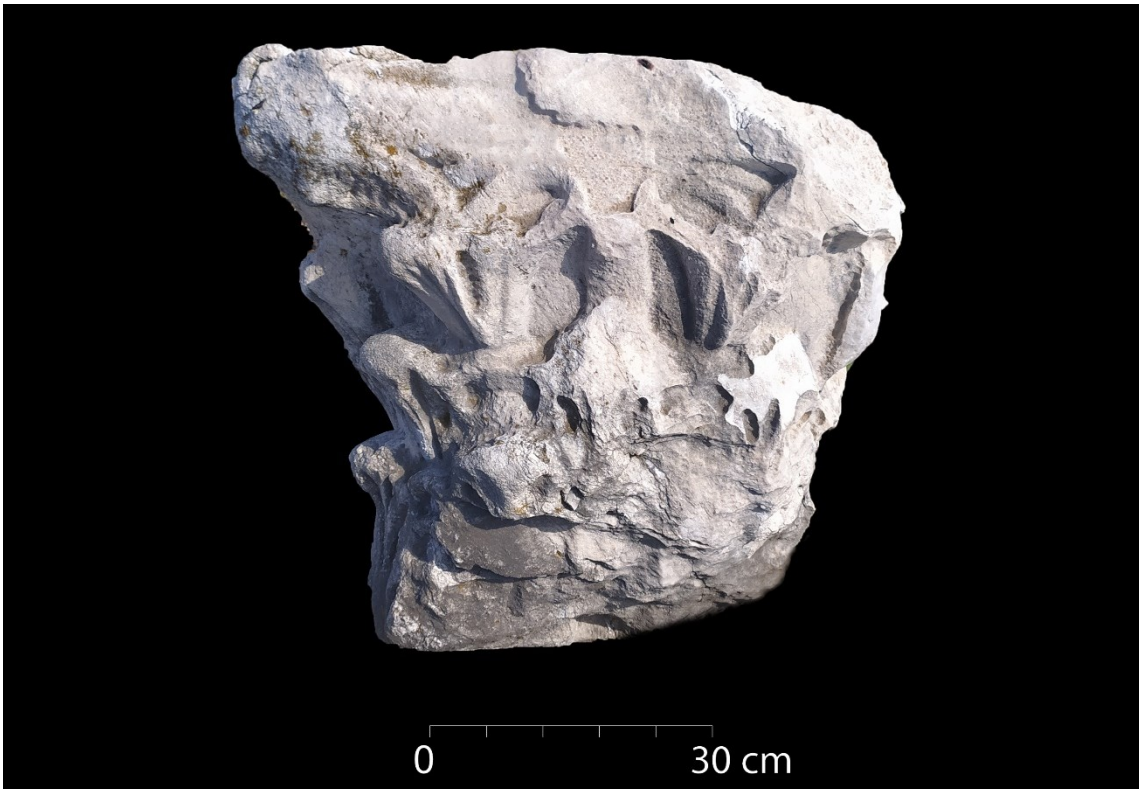

Kat. No.: 6

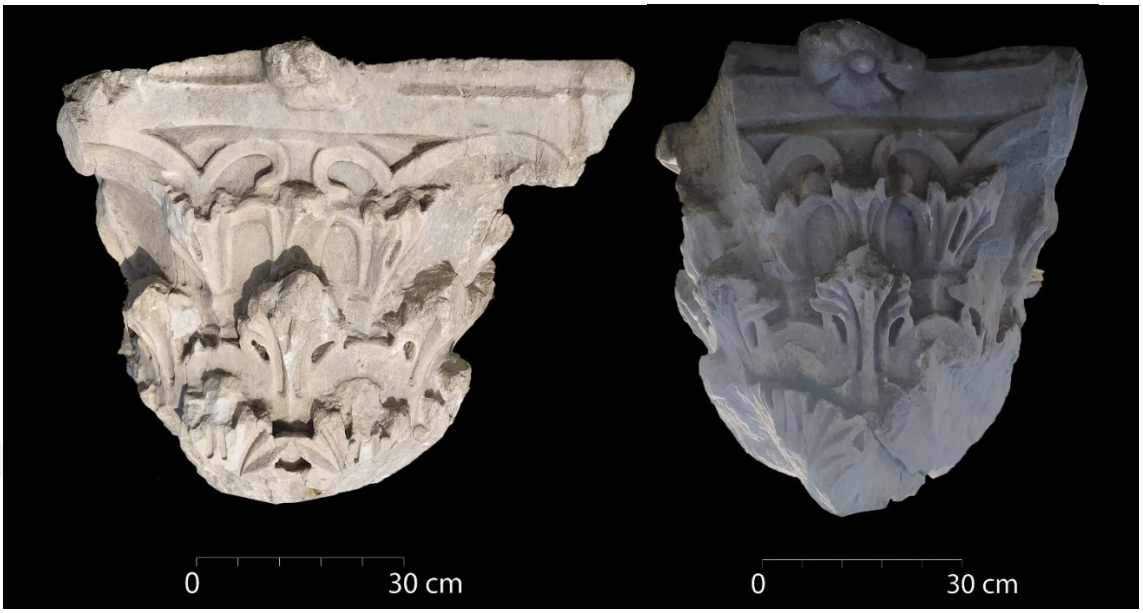

Kat. No.: 7

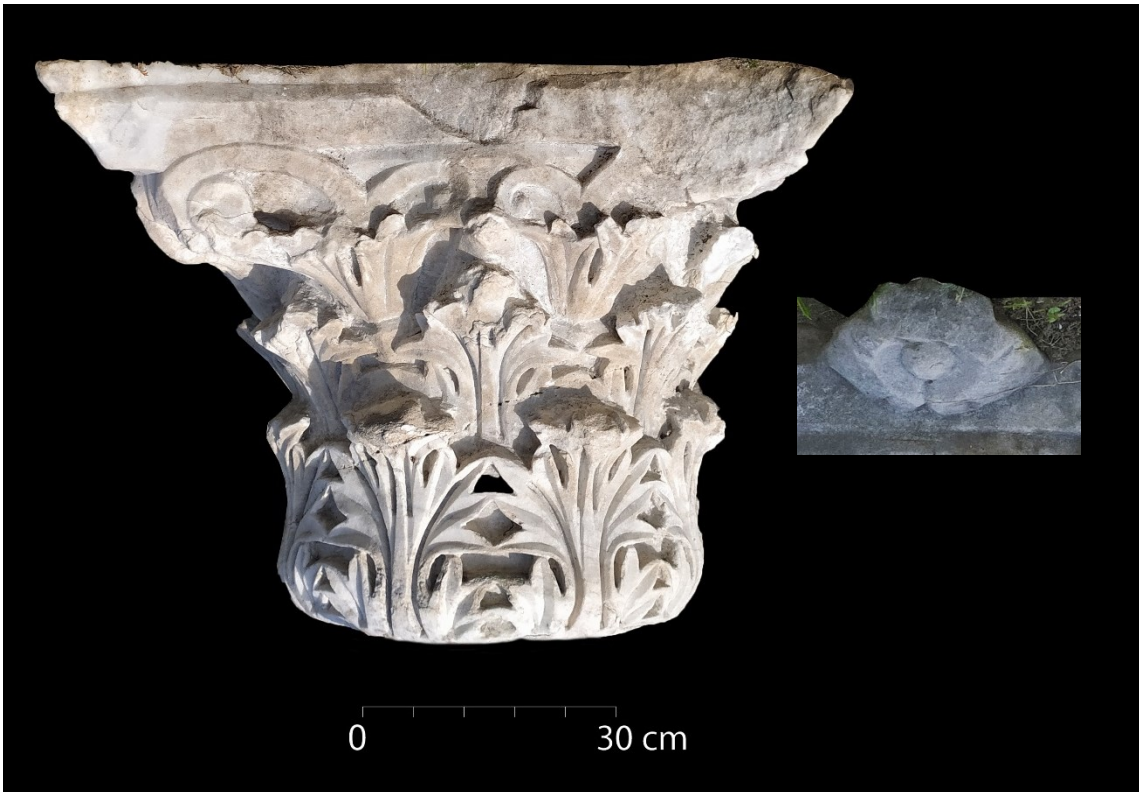

Kat. No.: 8

Kat. No.: 9

Kat. No.: 10

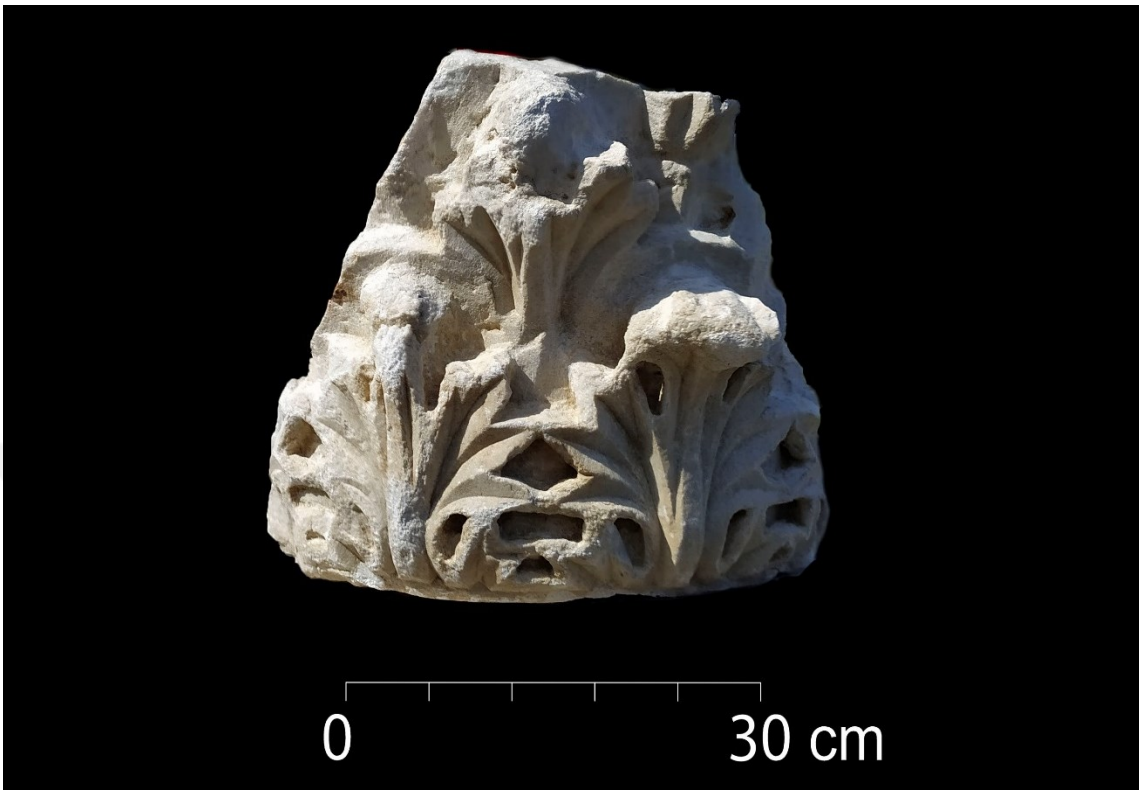

Kat. No.: 11

Kat. No.: 12

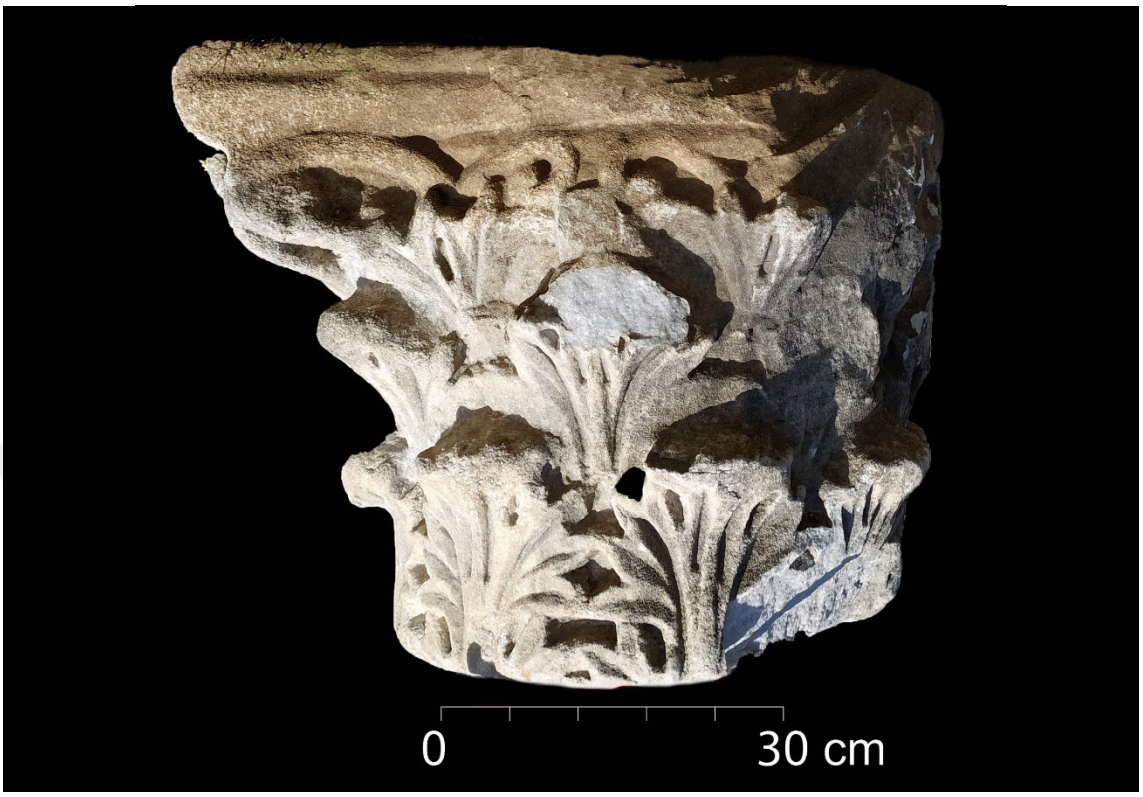

Kat. No.: 13

Kat. No.: 14

Kat. No.: 15

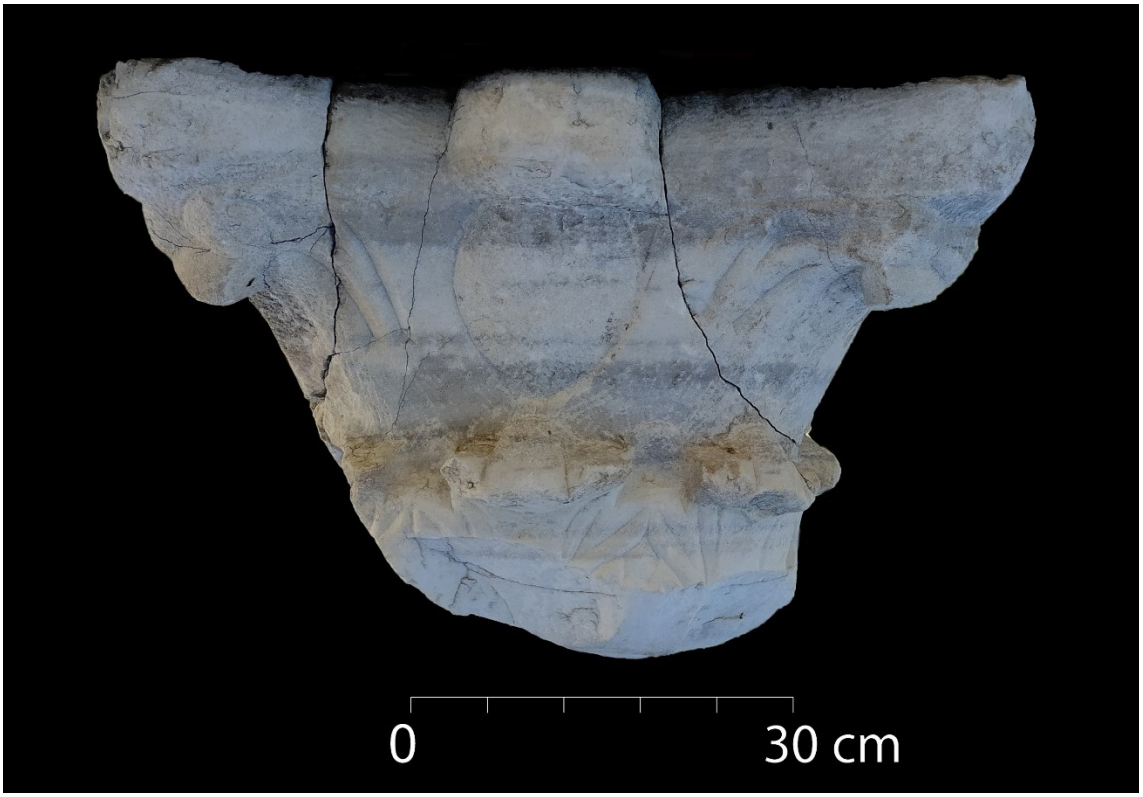

Kat. No.: 16

Kat. No.: 17

Kat. No.: 18

Lev. X

Kat. No.: 19

Kat. No.: 20

Lev. XI

Kat. No.: 21

Kat. No.: 22

Kat. No.: 23

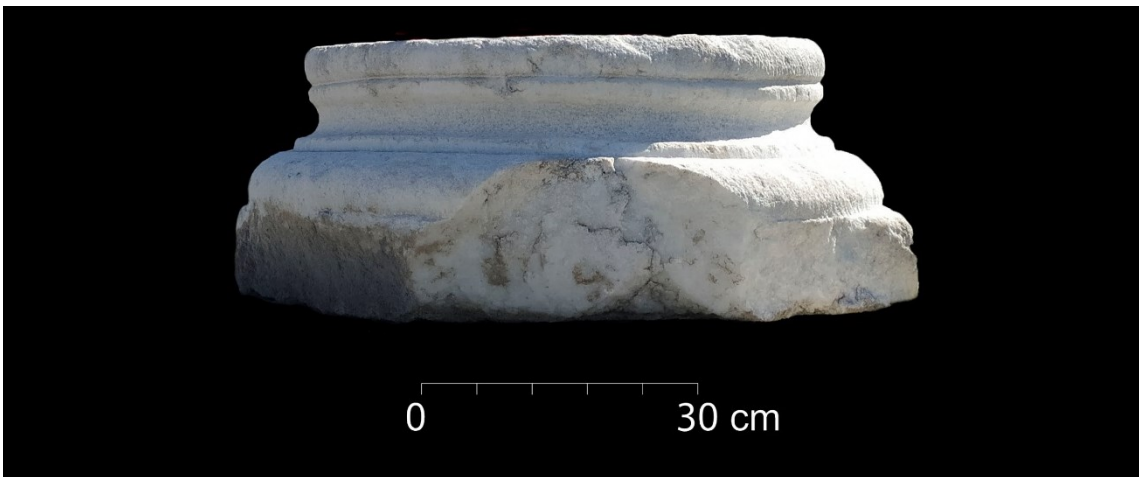

Kat. No.: 24

Kat. No.: 25

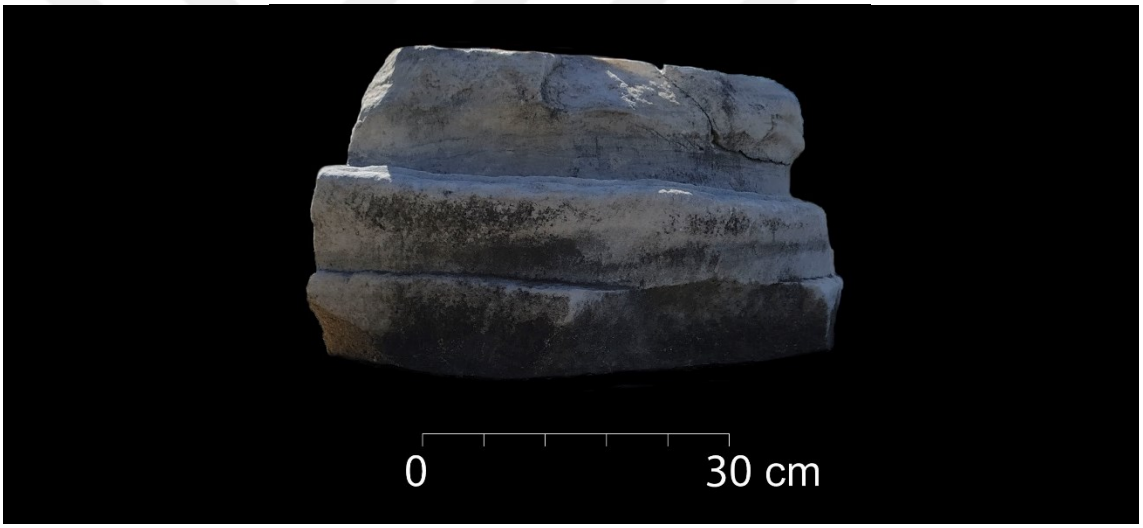

Kat. No.: 26

Kat. No.: 27

Kat. No.: 28

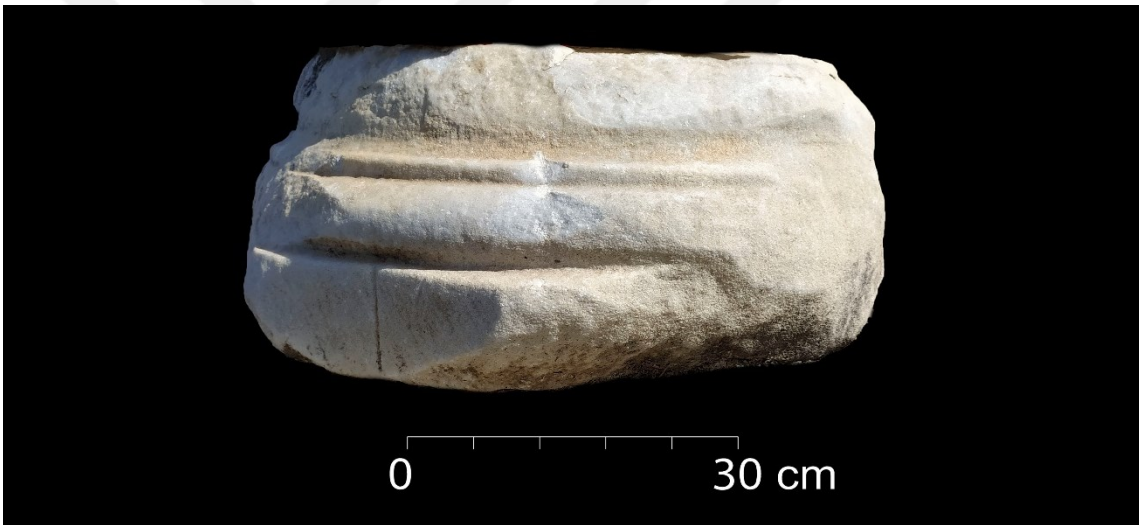

Kat. No.: 29

Kat. No.: 30

Kat. No.: 31

Kat. No.: 32

Kat. No.: 33

Kat. No.: 34

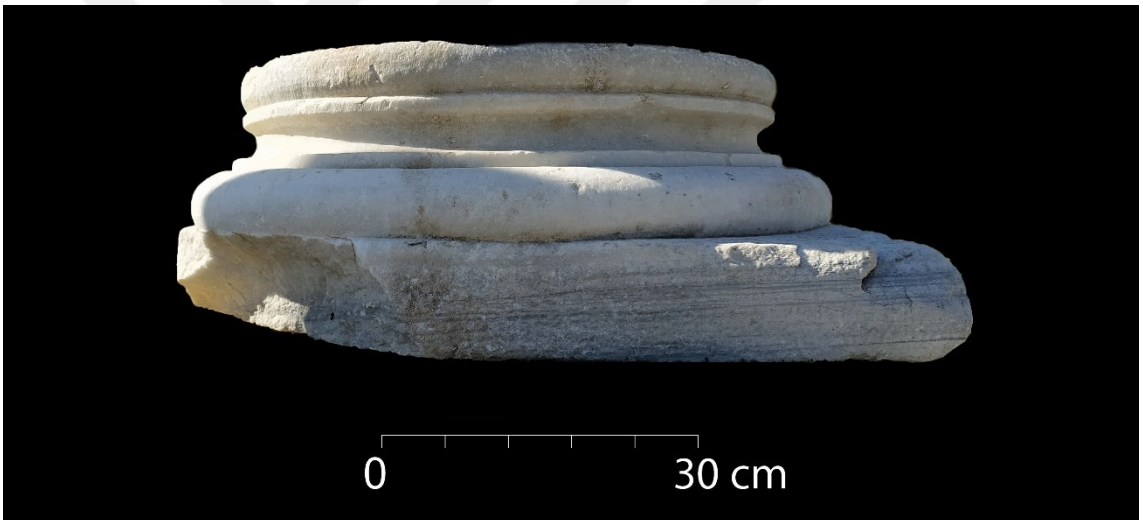

Kat. No.: 35

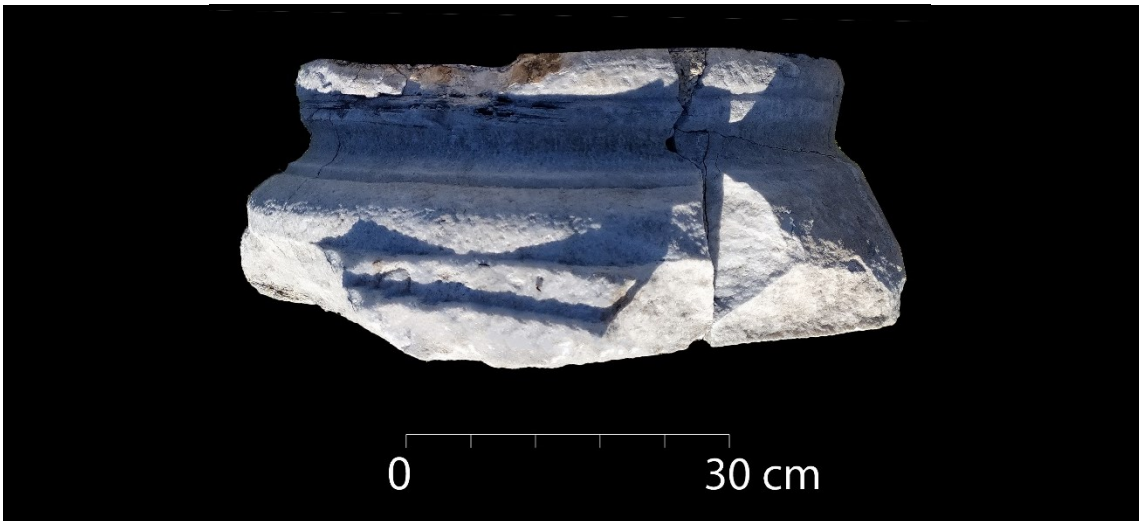

Kat. No.: 36

Kat. No.: 37

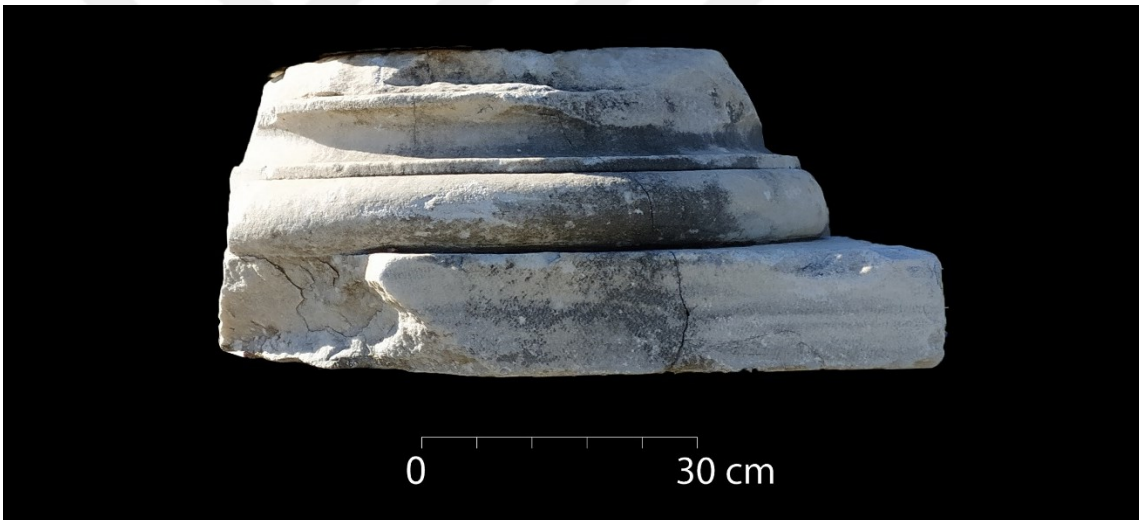

Kat. No.: 38

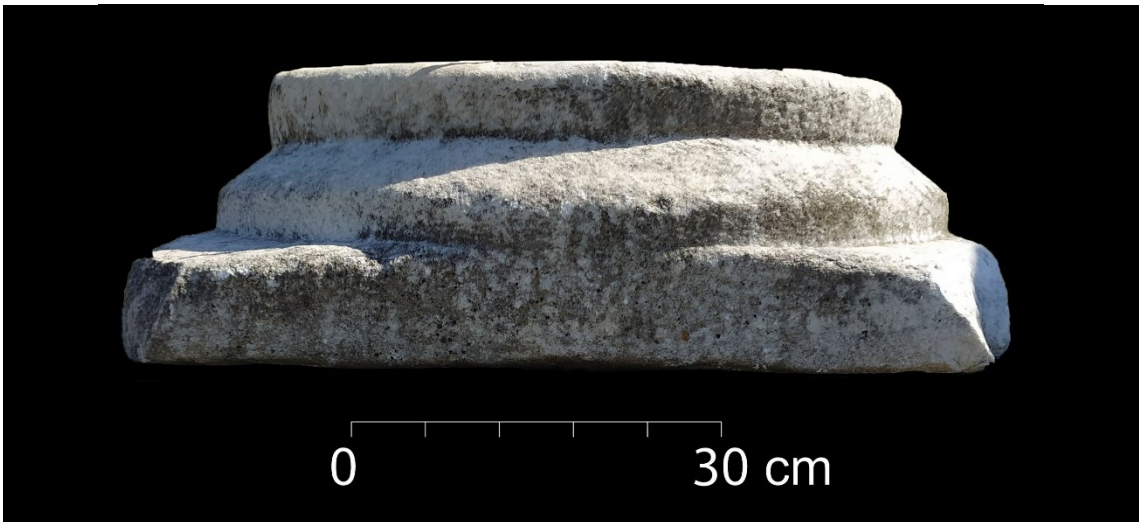

Kat. No.: 39

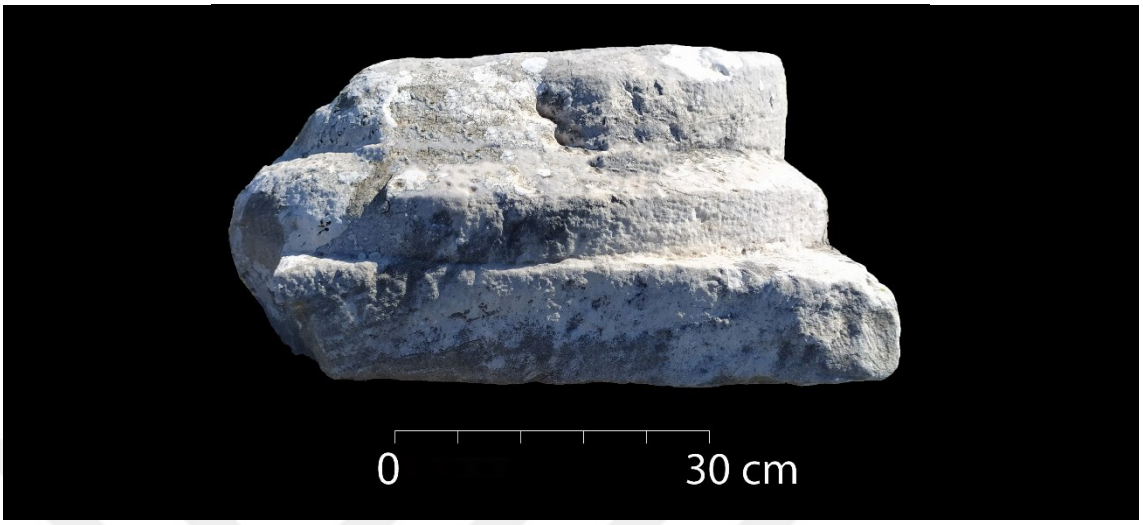

Kat. No.: 40

Kat. No.: 41

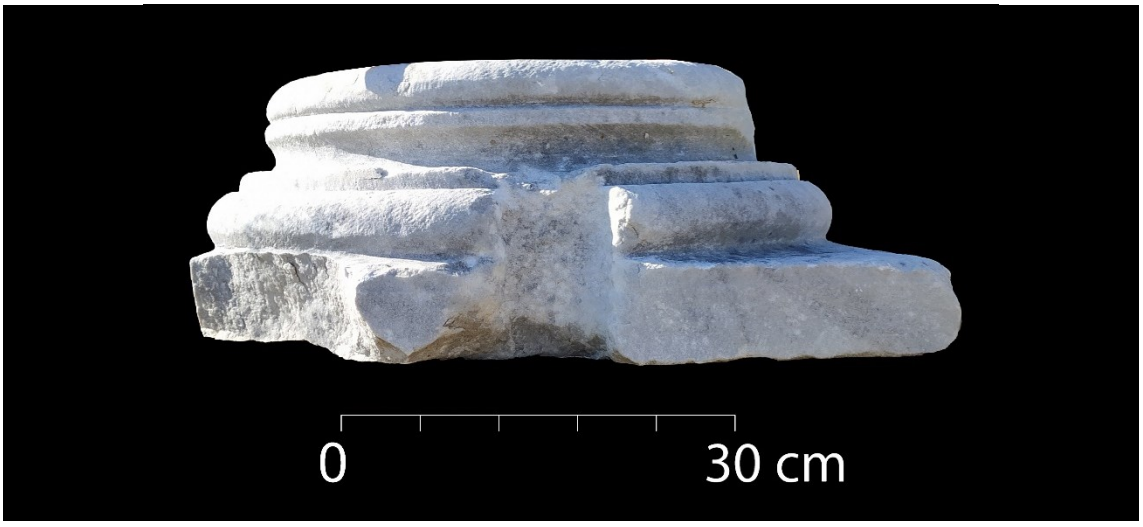

Kat. No.: 42

Lev. XIX

Kat. No.: 43

Kat. No.: 44

Kat. No.: 45

Kat. No.: 46

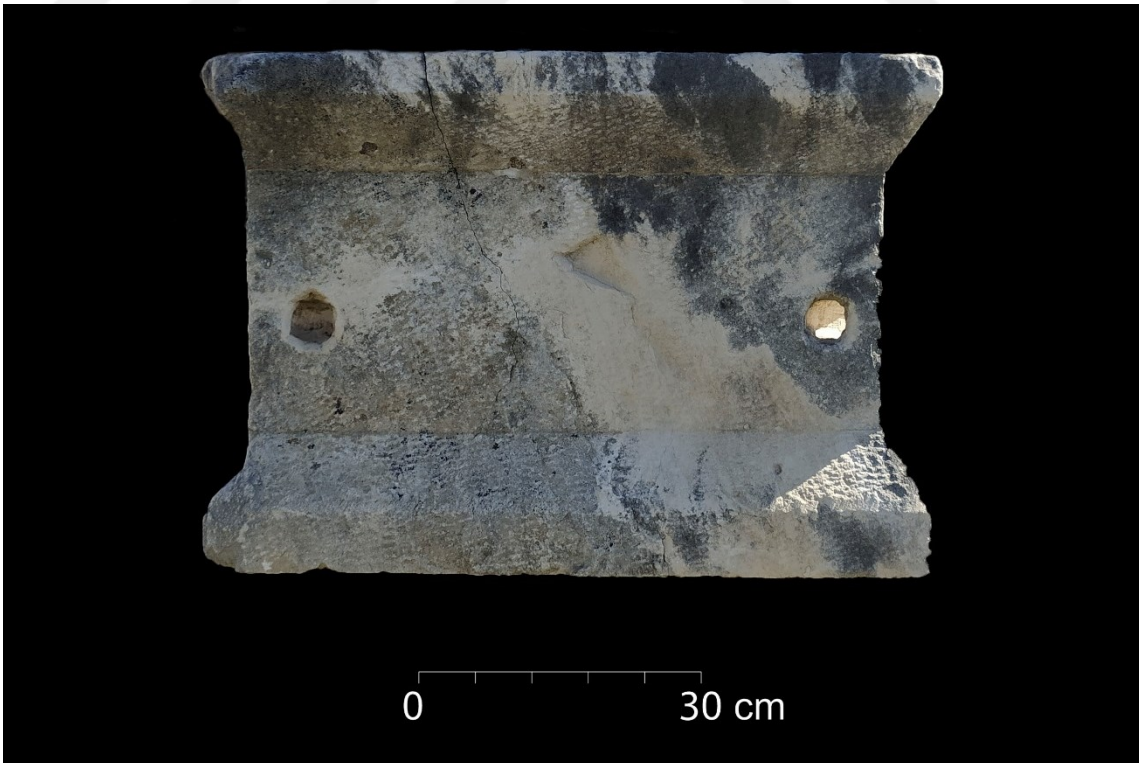

Kat. No.: 47

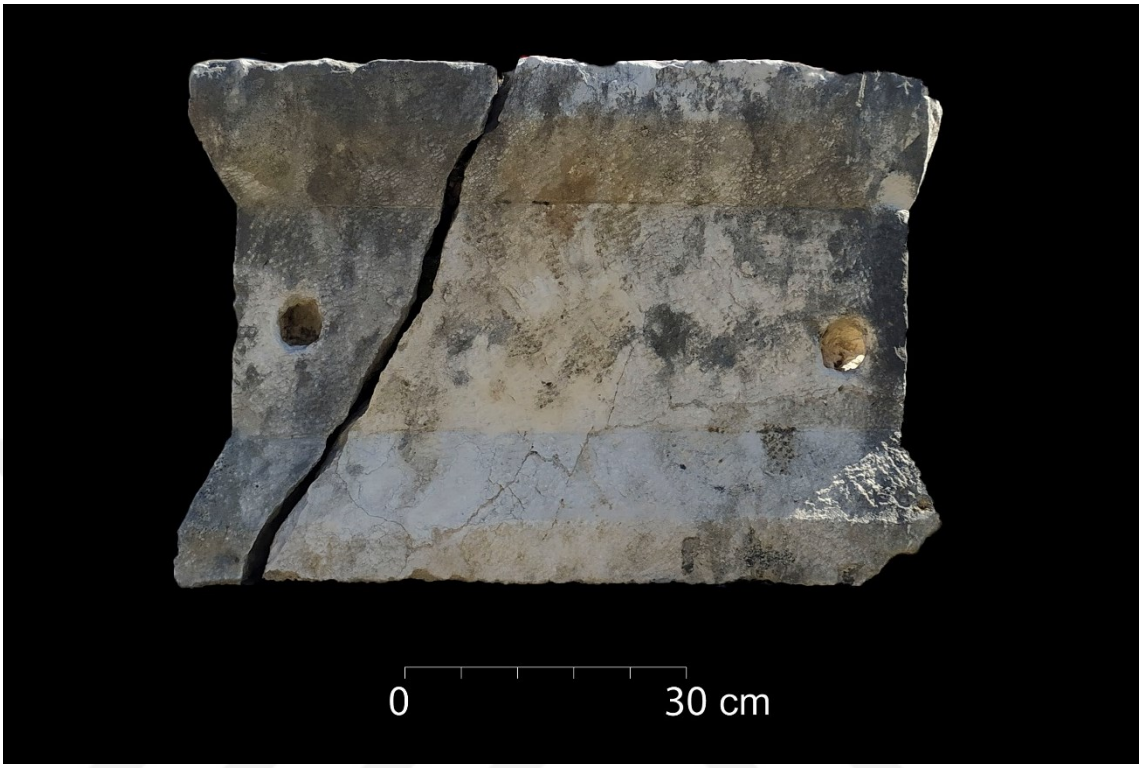

Kat. No.: 48

Kat. No.: 49

Lev. XXIII

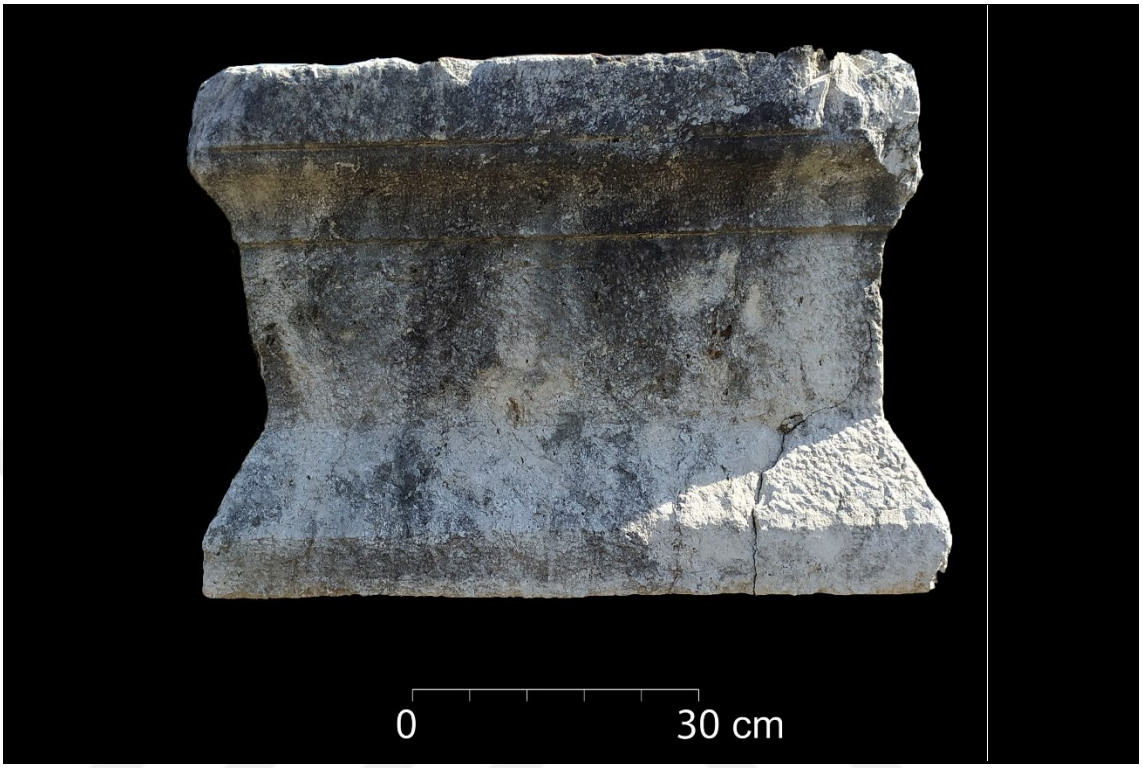

Kat. No.: 50

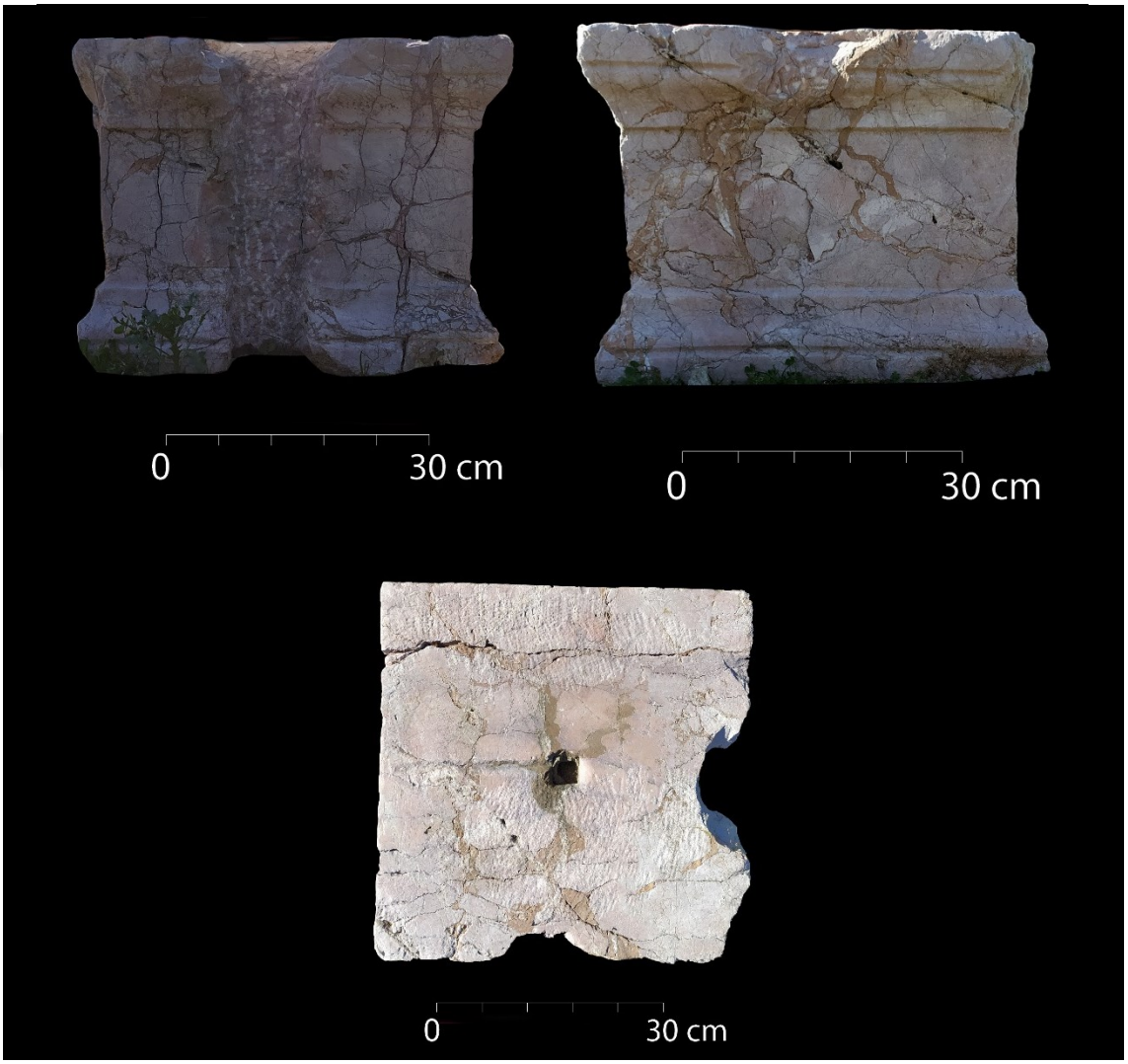

Kat. No.: 51

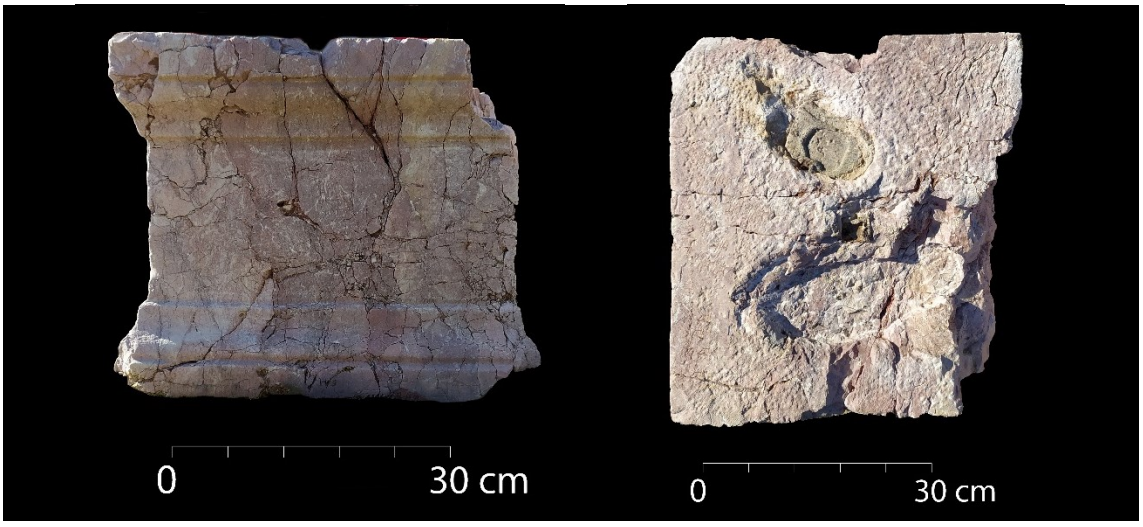

Kat. No.: 52

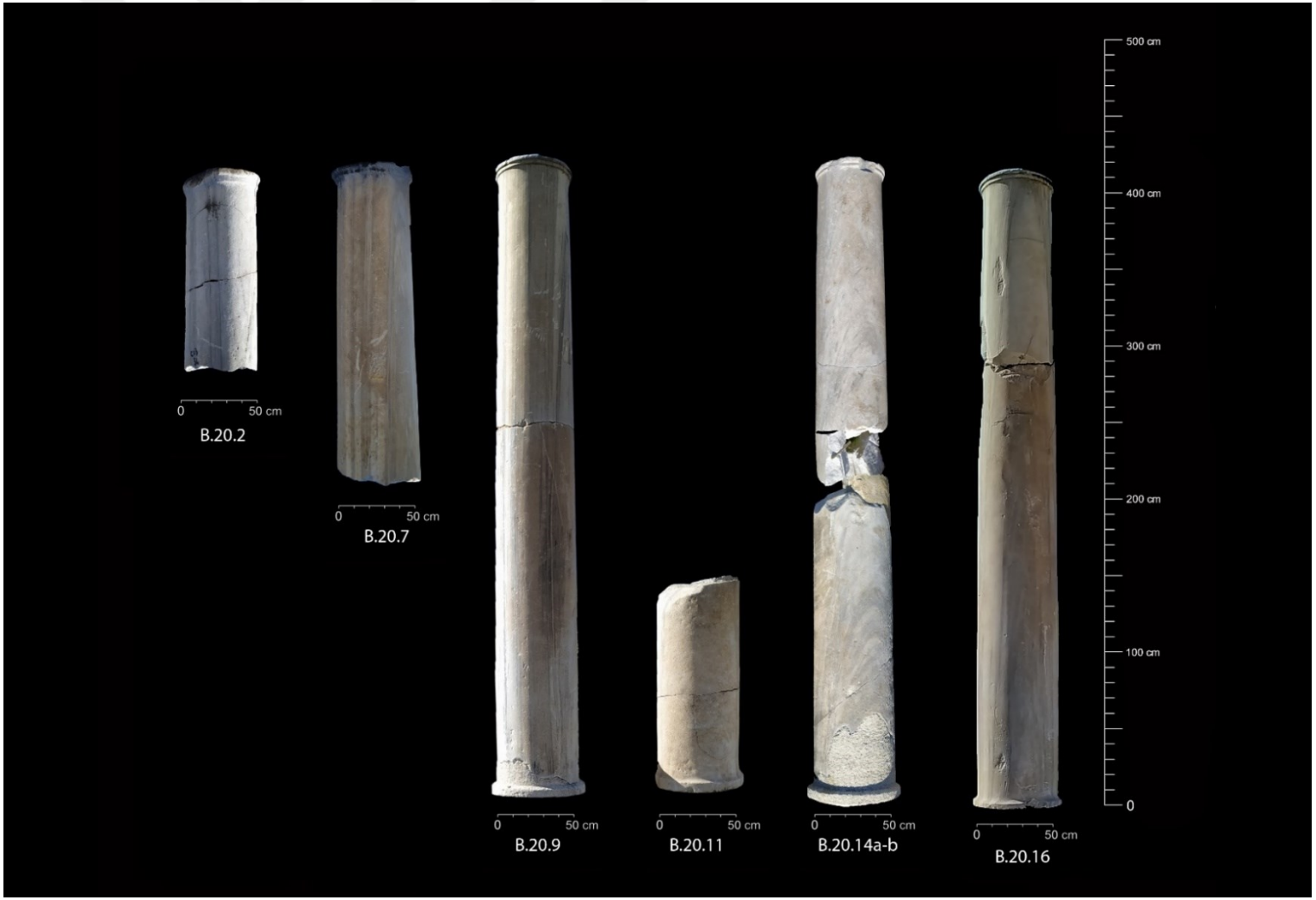
0
50 cm
B.20.2
0
50 cm
B.20.7
0
50 cm
B.20.9
0
50 cm
B.20.11
0
50 cm
B.20.14a-b
0
50 cm
B.20.16
500 cm
400 cm
300 cm
200 cm
100 cm
0

Kat. No. 53-58

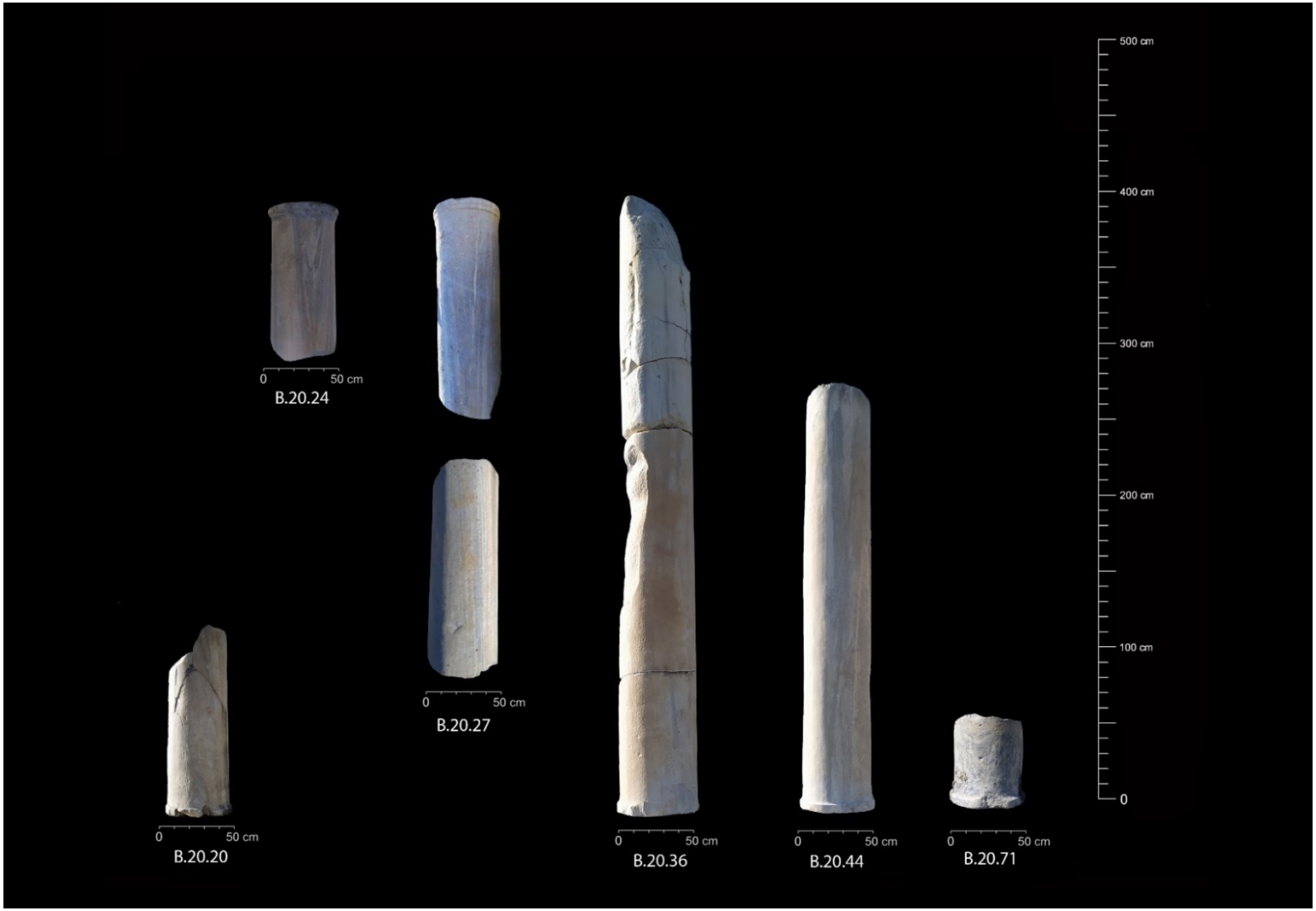
500 cm
400 cm
300 cm
200 cm
100 cm
0
0
50 cm
B.20.24
0
50 cm
B.20.27
0
50 cm
B.20.20
0
50 cm
B.20.36
0
50 cm
B.20.44
0
50 cm
B.20.71

Kat. No. 59-64

400 cm
300 cm
200 cm
100 cm
0
0
50 cm
B.20.72
0
50 cm
B.20.76
0
50 cm
B.20.78
0
50 cm
B.20.80
0
50 cm
B.20.88
0
50 cm
B.20.89

Kat. No. 65-70

400 cm
300 cm
200 cm
100 cm
0
0
50 cm
B.20.90
0
50 cm
B.20.93
0
50 cm
B.20.95
0
50 cm
B.20.96
0
50 cm
B.20.98
0
50 cm
B.20.99

Kat. No. 71-76

400 cm
300 cm
200 cm
100 cm
0
0
50 cm
B.20.100
B.20.101
B.20.103
B.20.104
B.20.106
B.20.110

Kat. No. 77-82

400 cm
300 cm
200 cm
100 cm
0
0
50 cm
B.20.112
B.20.115
B.20.117
B.20.119
B.20.121

Kat. No. 83-87

Kat. No.: 88

Kat. No.: 89

Kat. No.: 90

Kat. No.: 91

Kat. No.: 92

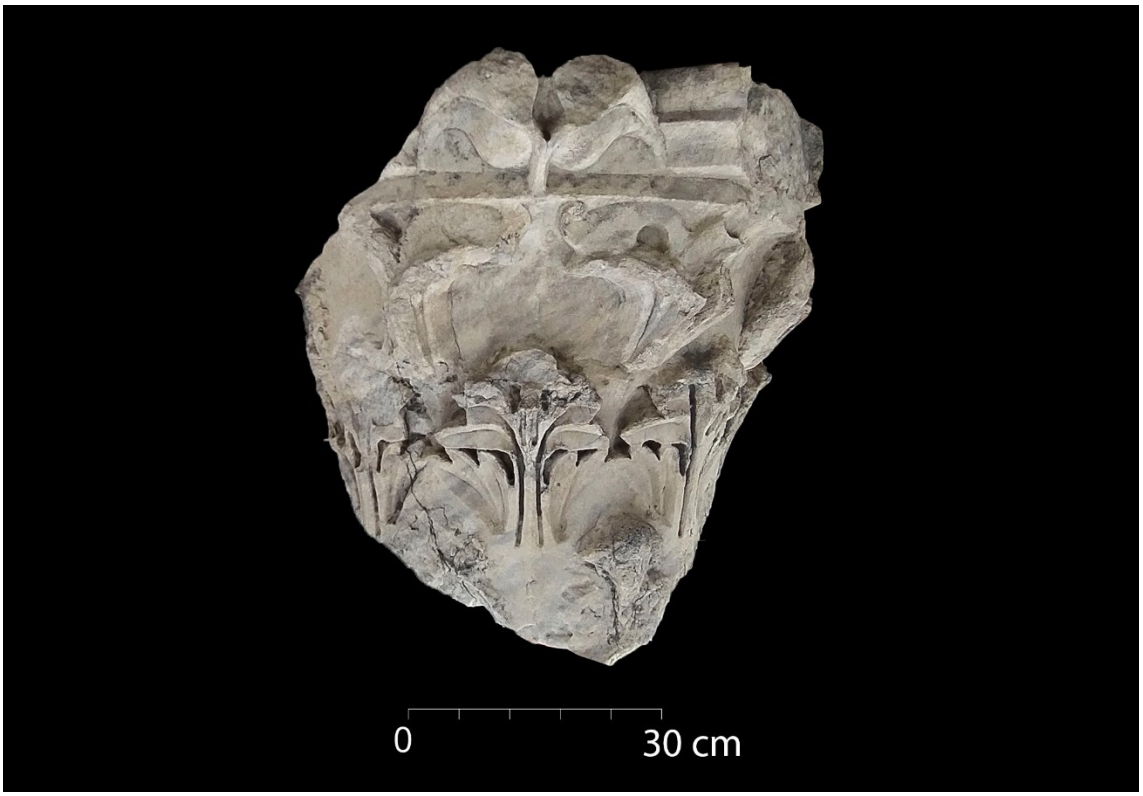

Kat. No.: 93

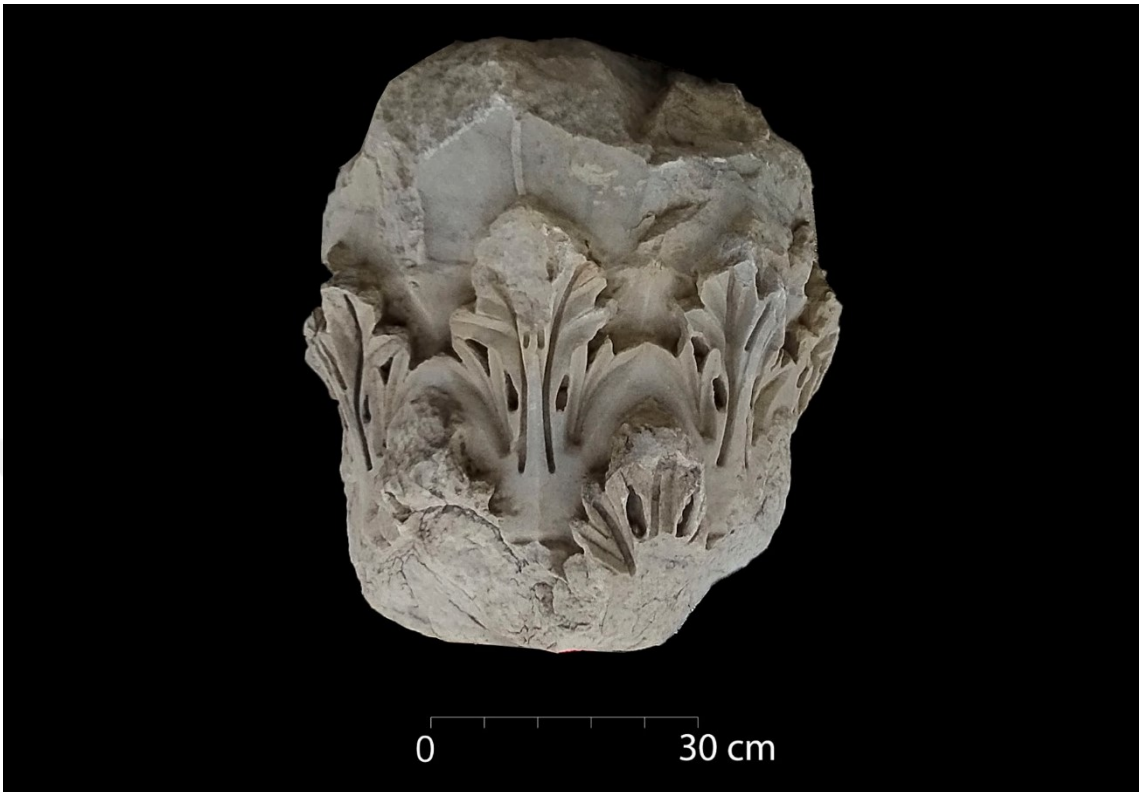

Kat. No.: 94

Kat. No.: 95

Kat. No.: 96

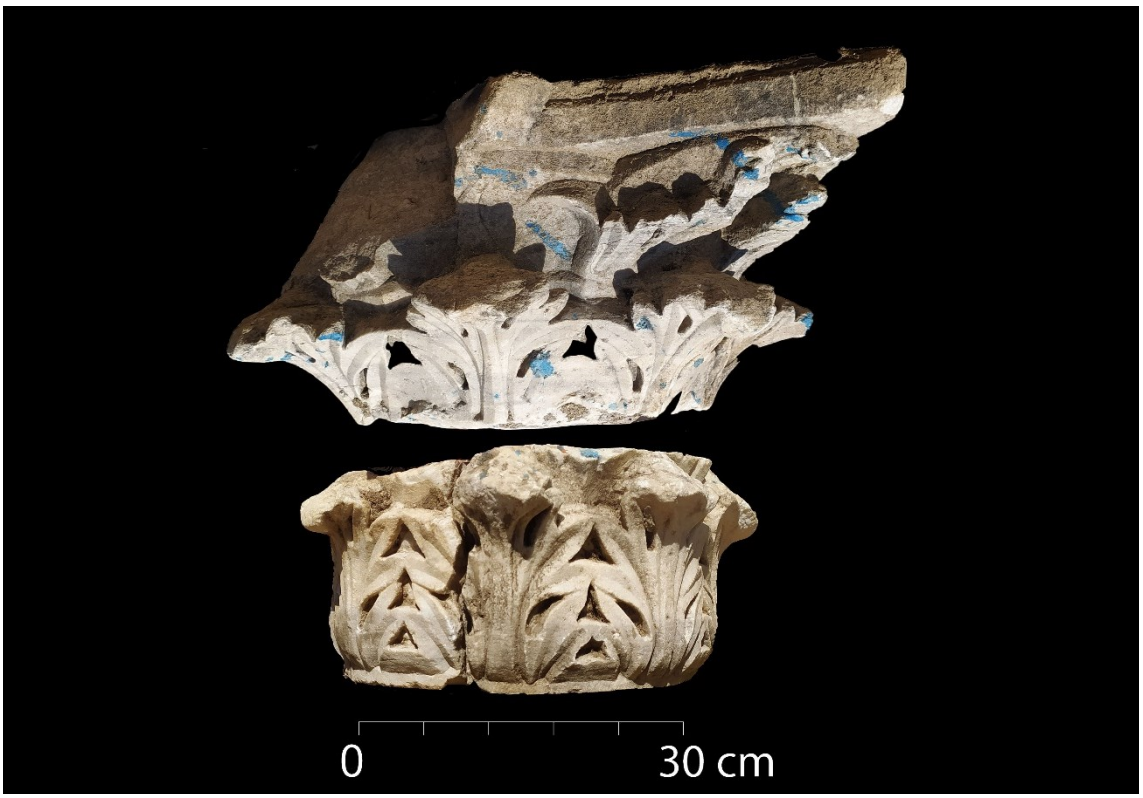

Kat. No.: 97

Kat. No.: 98

Kat. No.: 99

Kat. No.: 100

Kat. No.: 101

Kat. No.: 102

Kat. No.: 103

Kat. No.:104

Kat. No.:105

Kat. No.:106

Kat. No.: 107

Kat. No.: 108

Kat. No.: 109

Kat. No.: 110

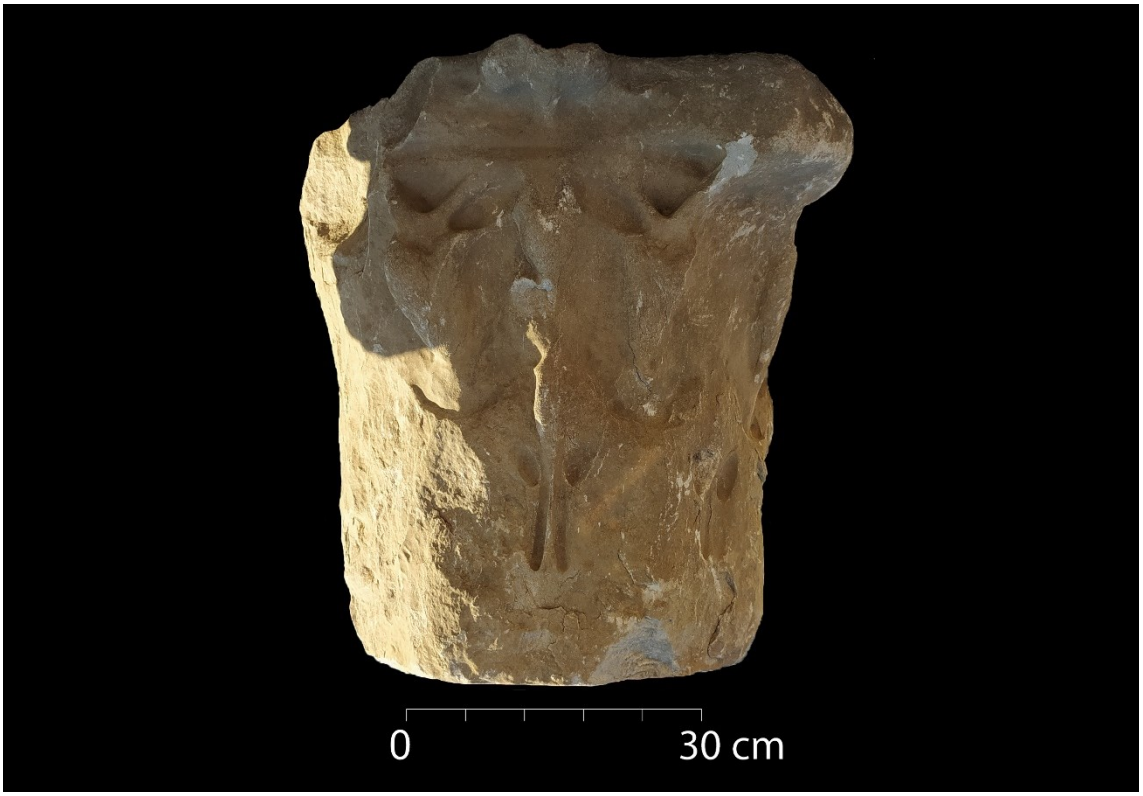

Kat. No.: 111

Kat. No.: 112

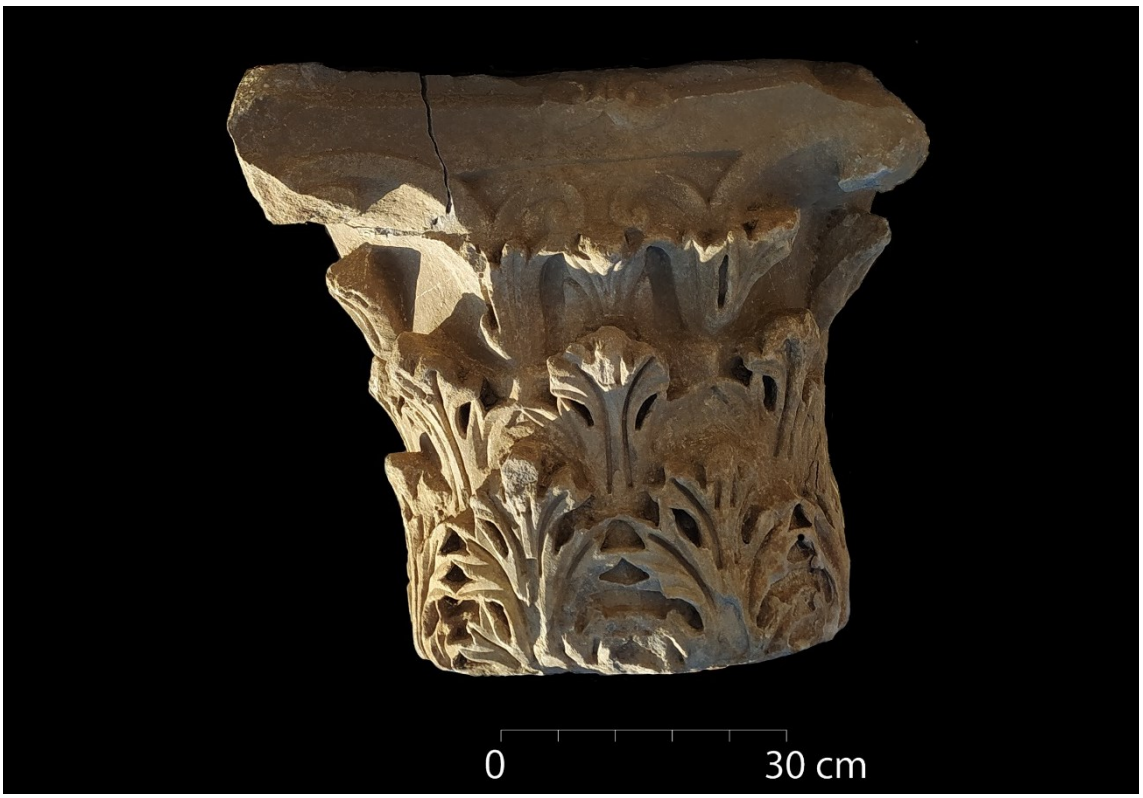

Kat. No.: 113

Kat. No.: 114

Kat. No.: 115

Kat. No.: 116

Kat. No.: 117

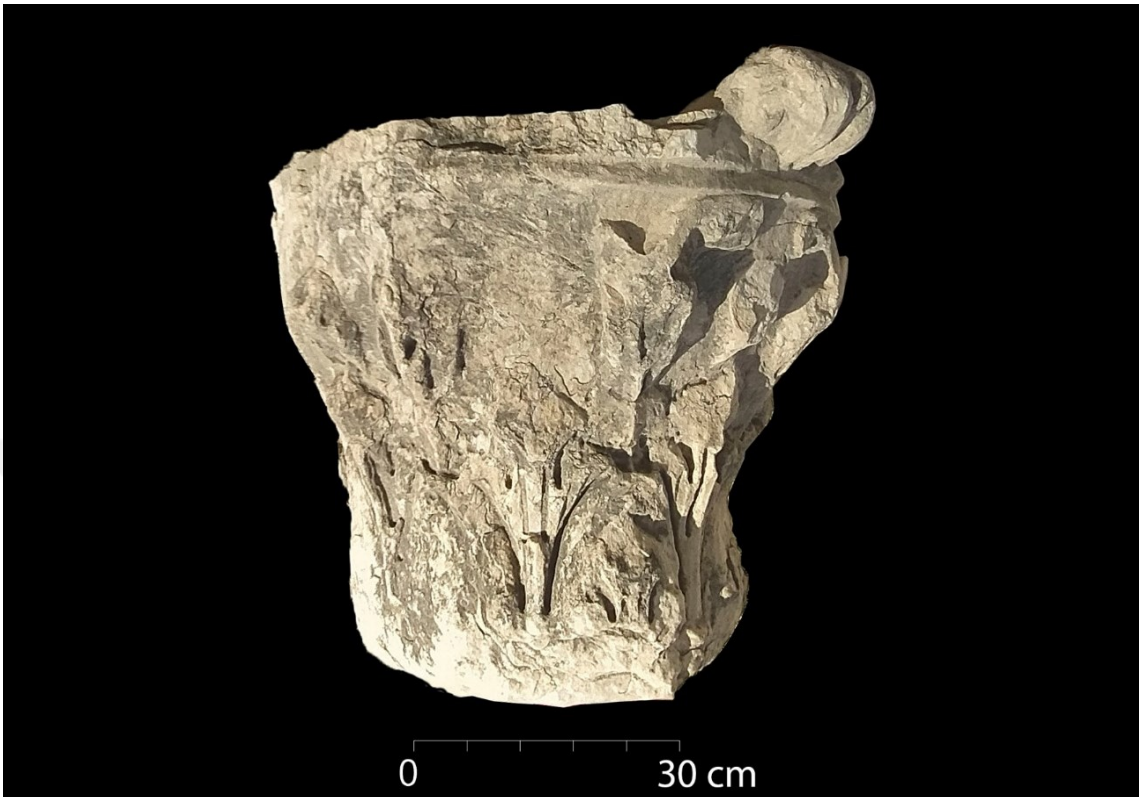

Kat. No.: 118

Kat. No.: 119

Kat. No.: 120

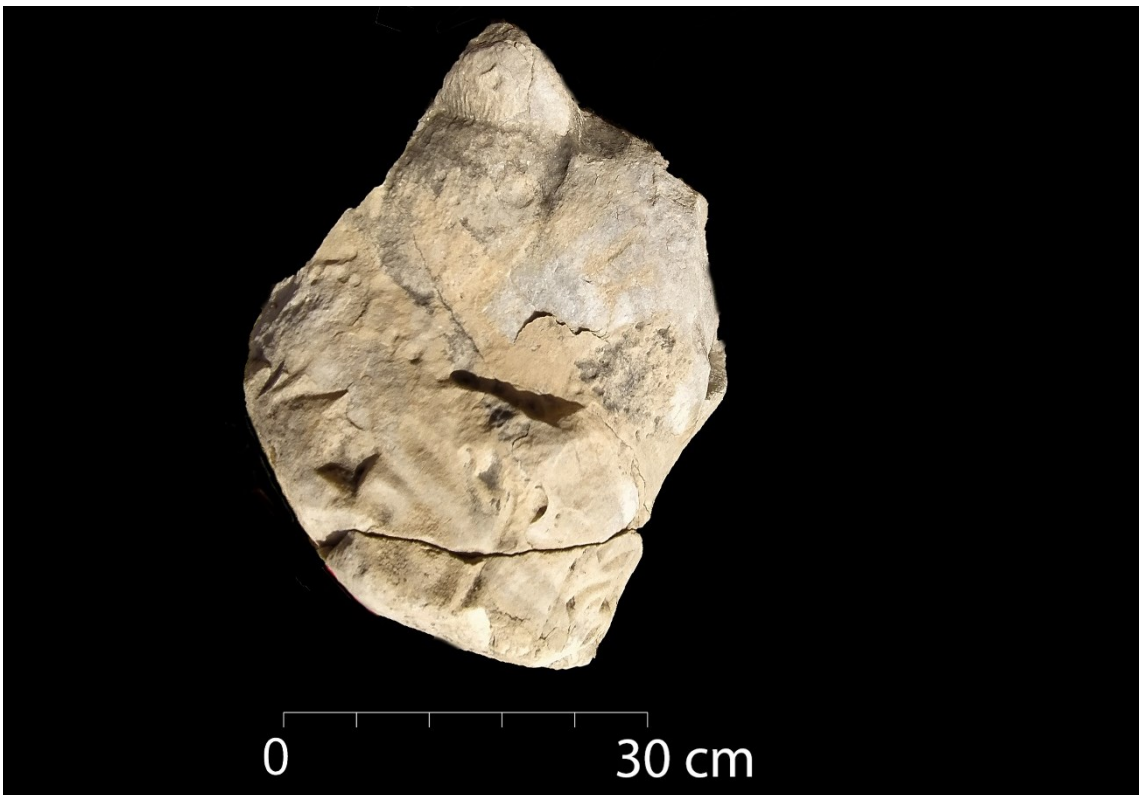

Kat. No.: 121

Kat. No.: 122

Kat. No.: 123

Kat. No.: 124

Kat. No.: 125

Lev. L

Kat. No.: 126

Kat. No.: 127

Kat. No.: 128

Kat. No.: 129

Kat. No.: 130

Kat. No.: 131

Kat. No.: 132

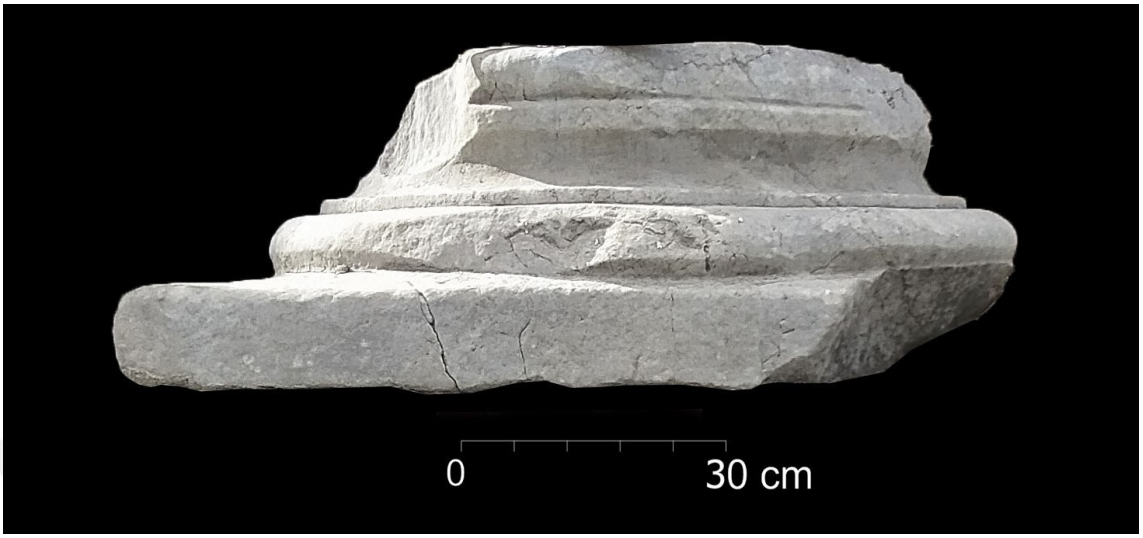

Kat. No.: 133

Kat. No.: 134

Kat. No.: 135

Kat. No.: 136

Kat. No.: 137

Kat. No.: 138

Kat. No.: 139

Kat. No.: 140

Kat. No.: 141

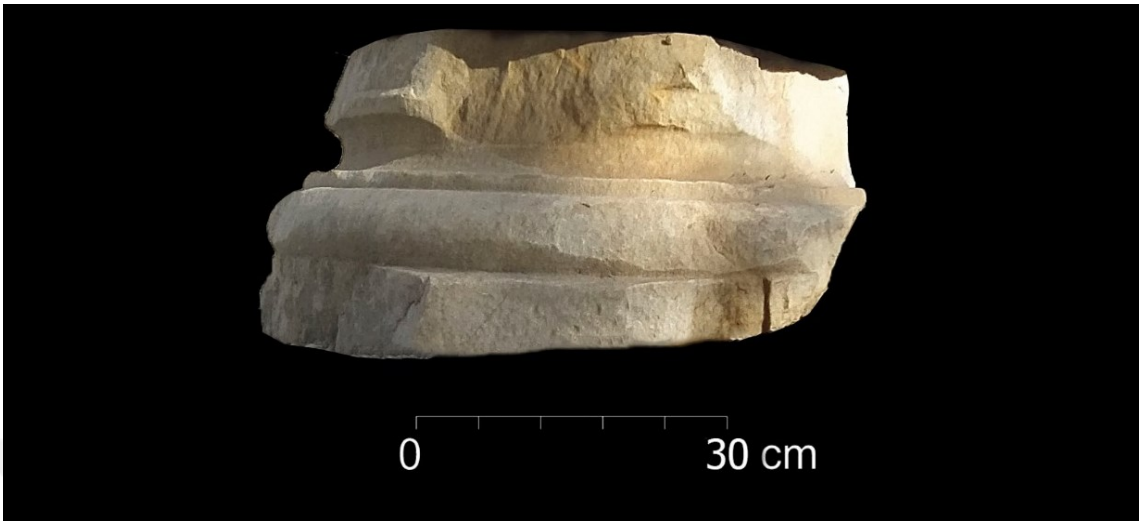

Kat. No.: 142

Kat. No.: 143

Kat. No.: 144

Kat. No.: 145

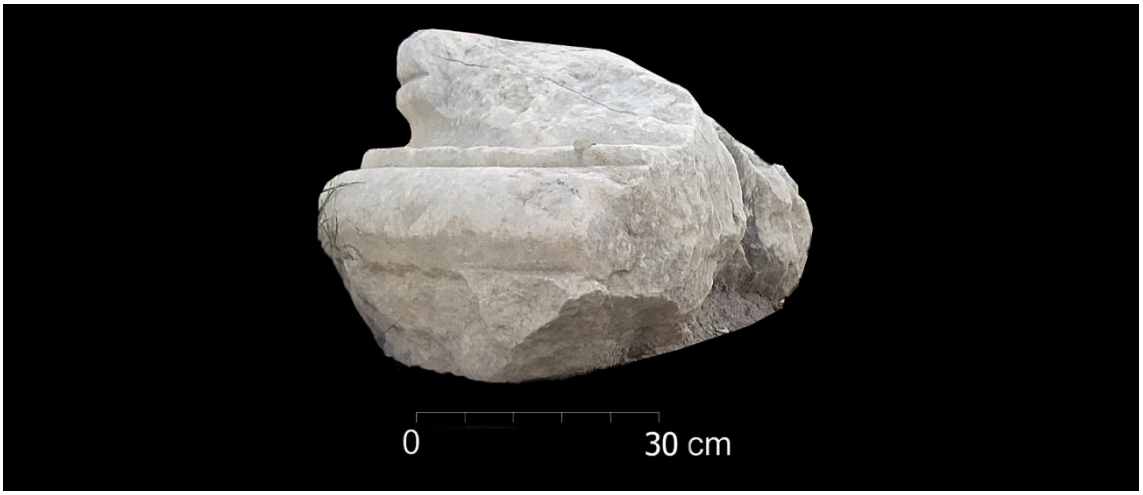

Kat. No.: 146

Kat. No.: 147

Kat. No.: 148

Kat. No.: 149

Kat. No.: 150

Kat. No.: 151

Kat. No.: 152

Kat. No.: 153

Kat. No.: 154

Kat. No.: 155

Kat. No.: 156

Kat. No.: 157

Kat. No.: 158

Kat. No.: 159

Kat. No.: 160

Kat. No.: 161

Kat. No.: 162

Kat. No.: 163

Kat. No.: 164

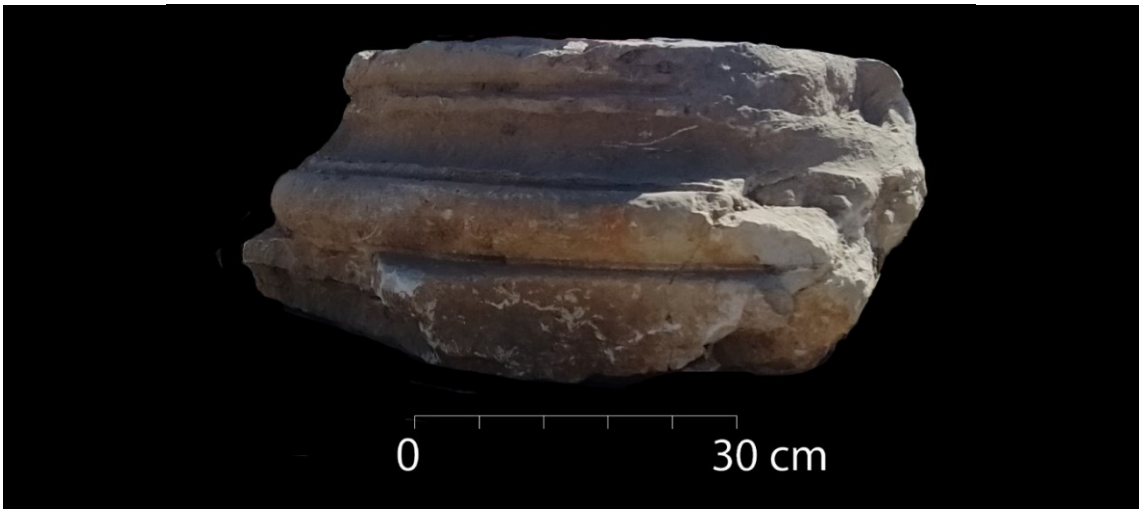

Kat. No.: 165

Kat. No.: 166

Kat. No.: 167

Kat. No.: 168

Kat. No.: 169

Kat. No.: 170

Kat. No.: 171

Kat. No.: 172

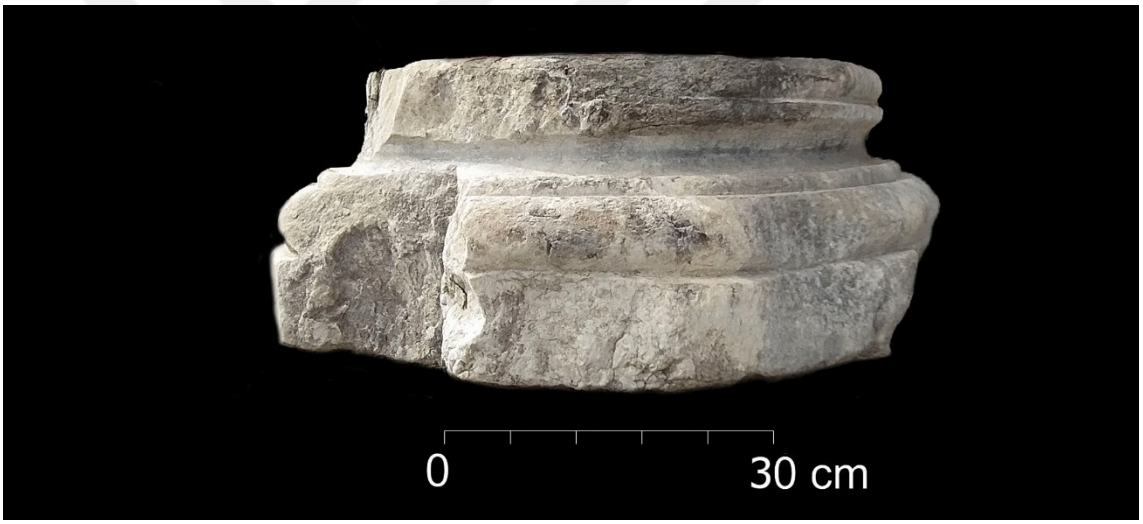

Kat. No.: 173

Kat. No.: 174

Kat. No.: 175

Kat. No.: 176

Kat. No.: 177

Kat. No.: 178

Kat. No.: 179

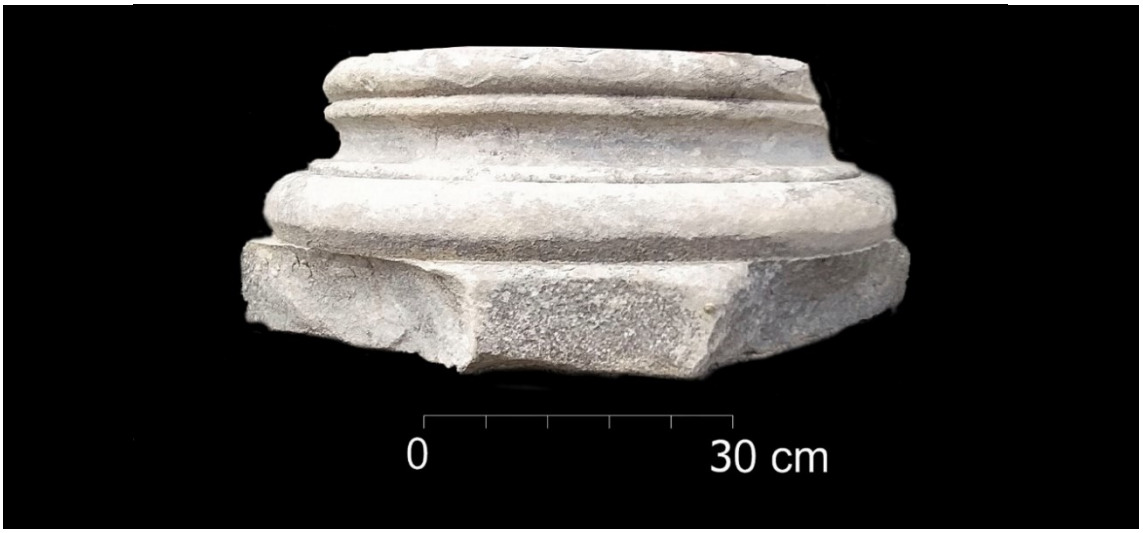

Kat. No.: 180

Kat. No.: 181

Kat. No.: 182

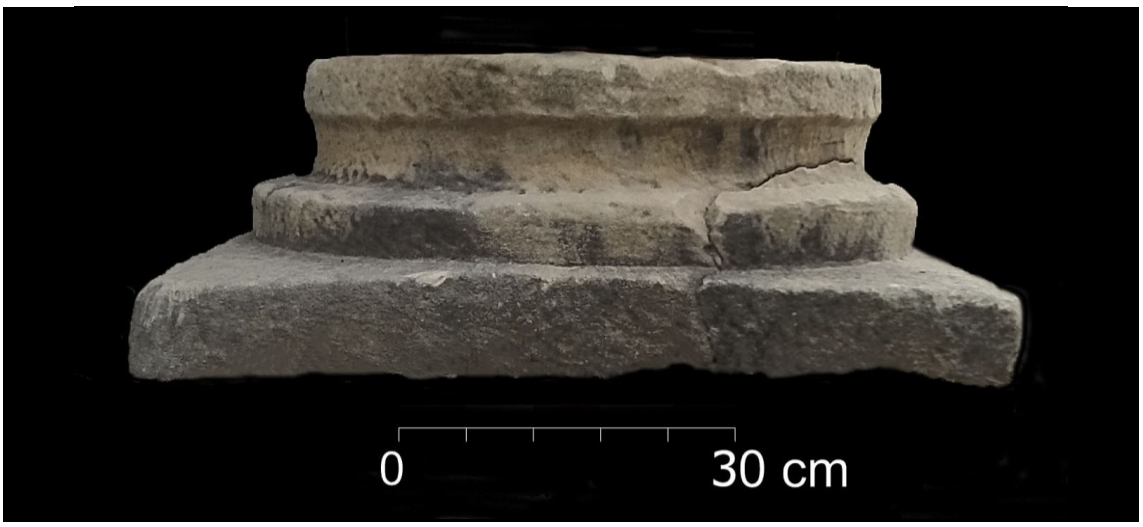

Kat. No.: 183

Kat. No.: 184

Kat. No.: 185

Kat. No.: 186

Kat. No.: 187

Kat. No.: 188

Kat. No.: 189a

Kat. No.: 189b

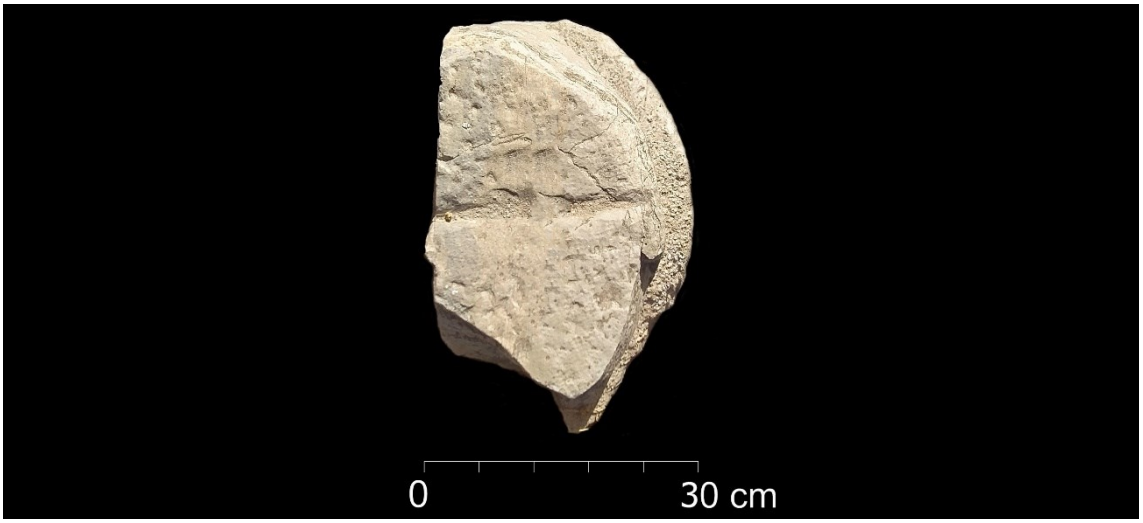

Kat. No.: 190

Kat. No.: 191

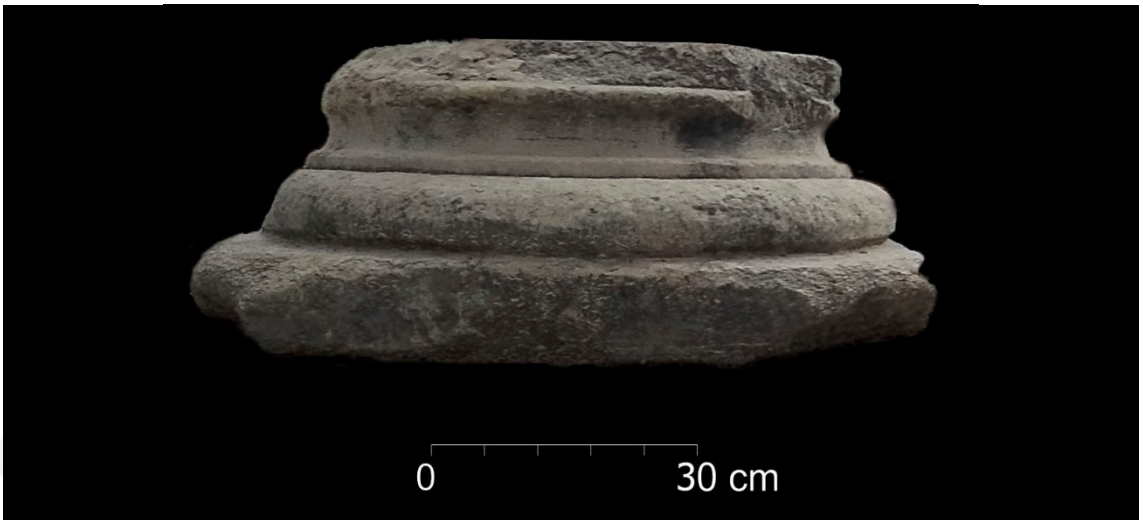

Kat. No.: 192

Kat. No.: 193

Kat. No.: 194

Kat. No.: 195

Kat. No.: 196

Kat. No.: 197

Kat. No.: 198

Kat. No.: 199

Kat. No.: 200

Kat. No.: 201

Kat. No.: 202

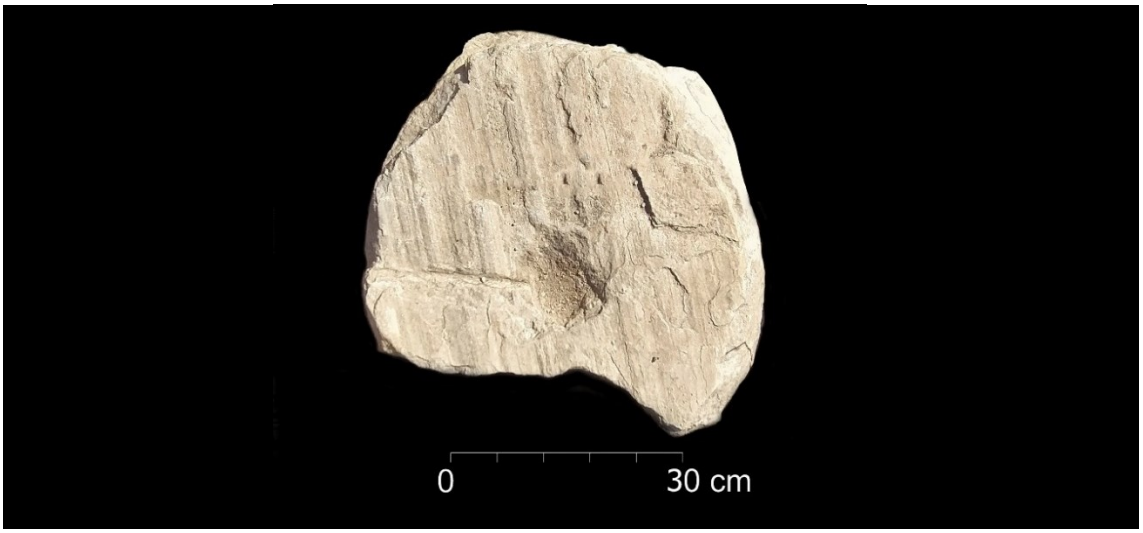

Kat. No.: 203

Kat. No.: 204

Kat. No.: 205

Kat. No.: 206

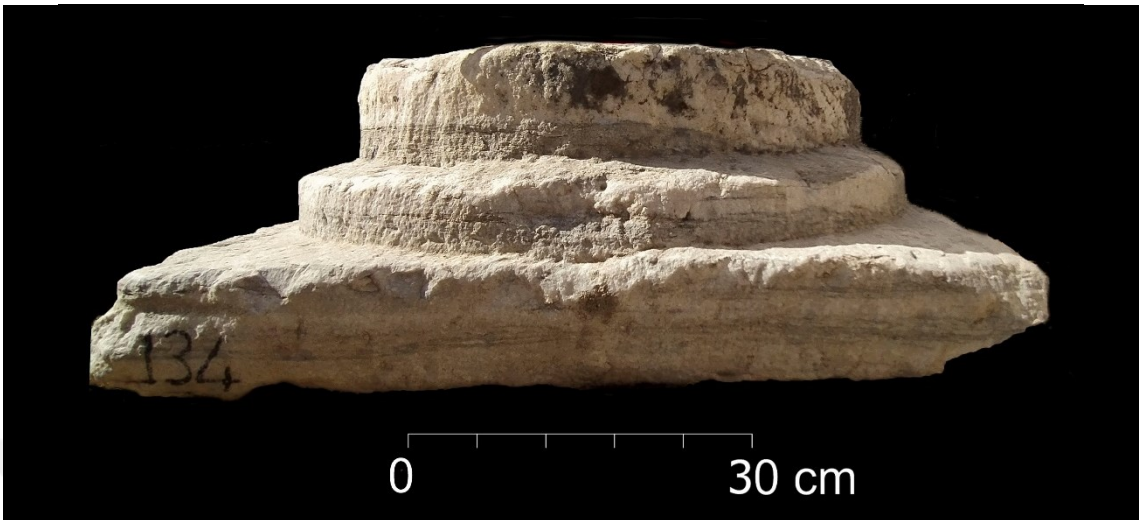

Kat. No.: 207

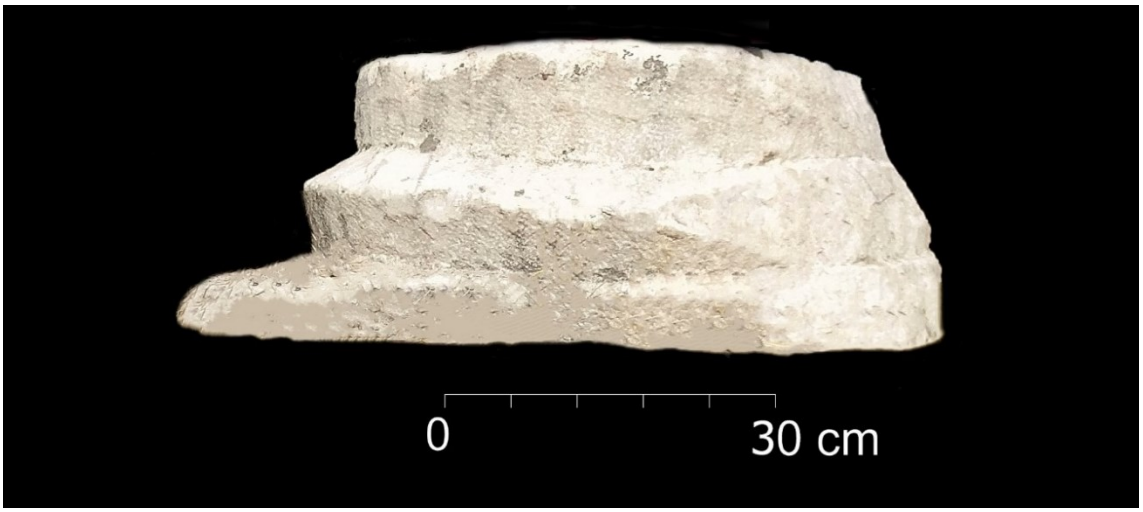

Kat. No.: 208

Kat. No.: 209

Kat. No.: 210

Kat. No.: 211

Kat. No.: 212

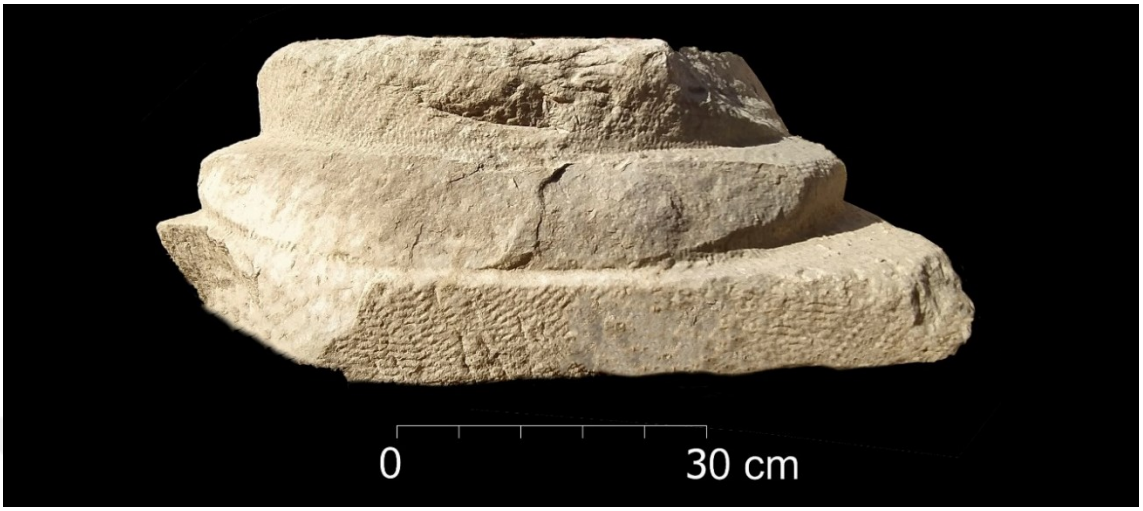

Kat. No.: 213

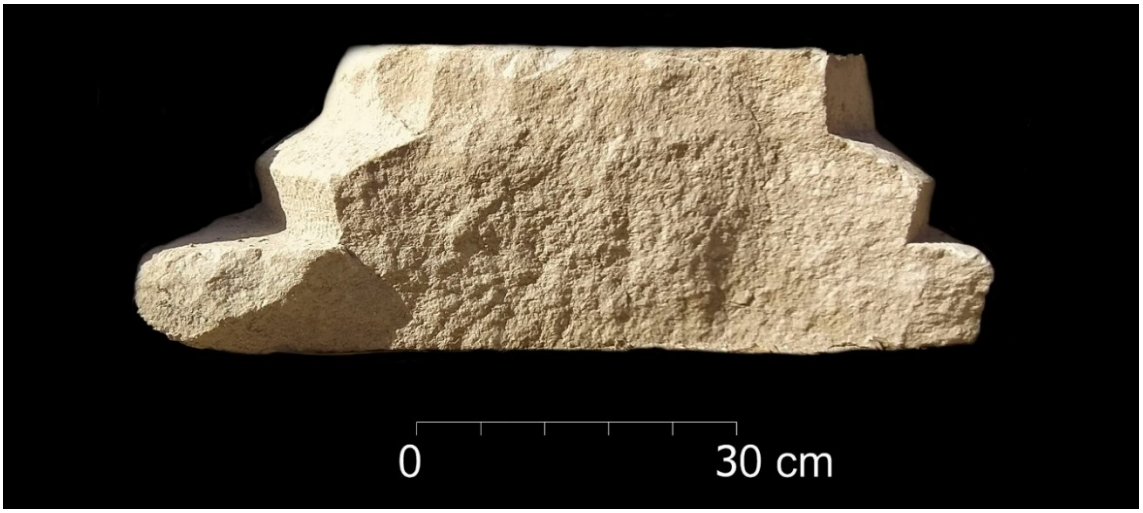

Kat. No.: 214

Kat. No.: 215

Kat. No.: 216

Kat. No.: 217

Kat. No.: 218

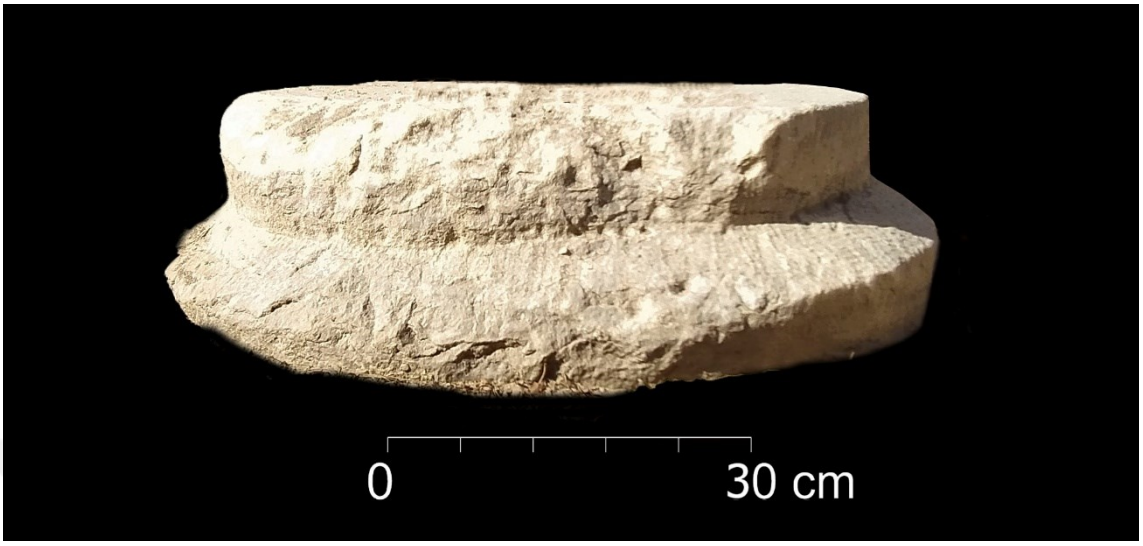

Kat. No.: 219

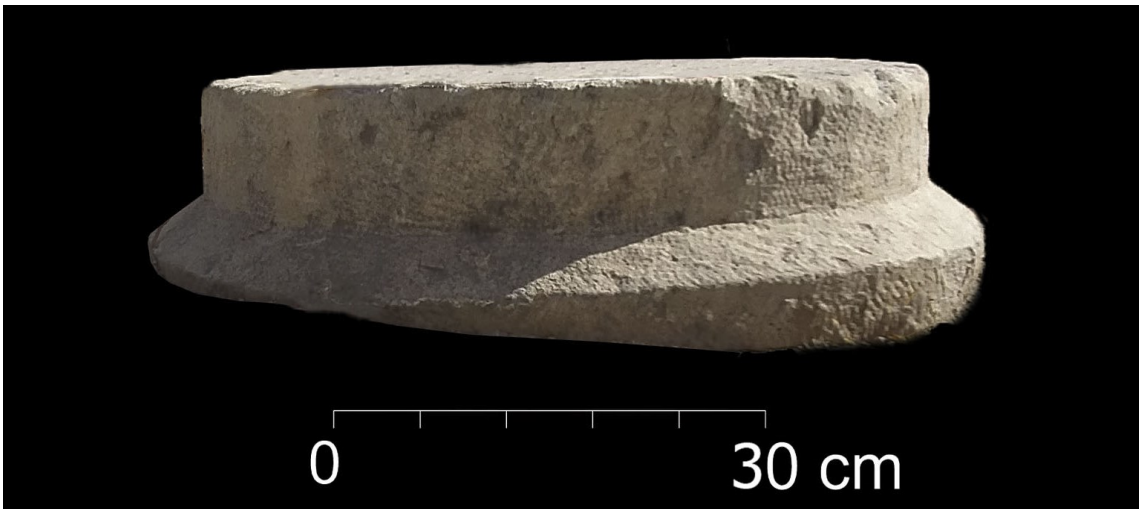

Kat. No.: 220

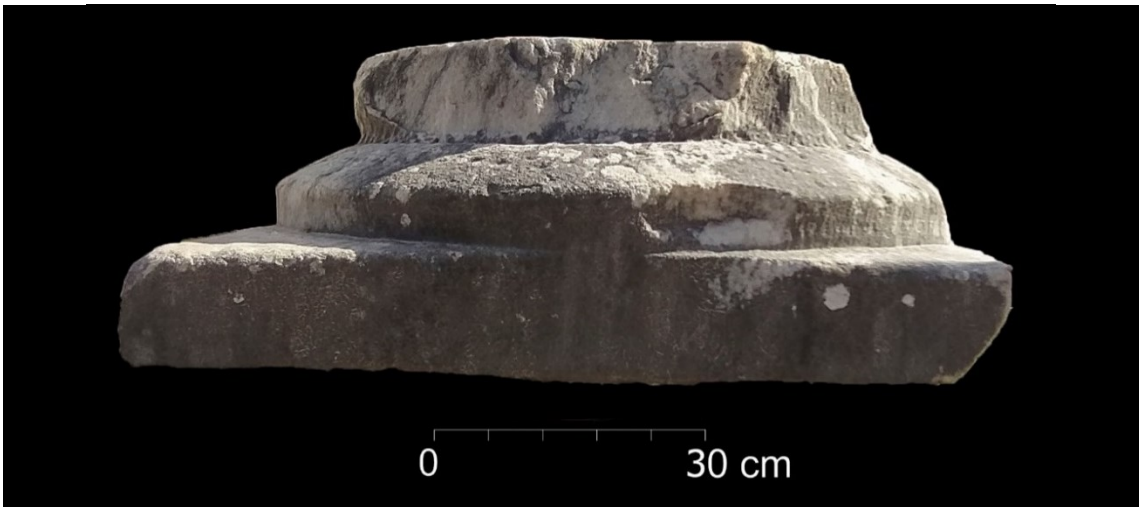

Kat. No.: 221

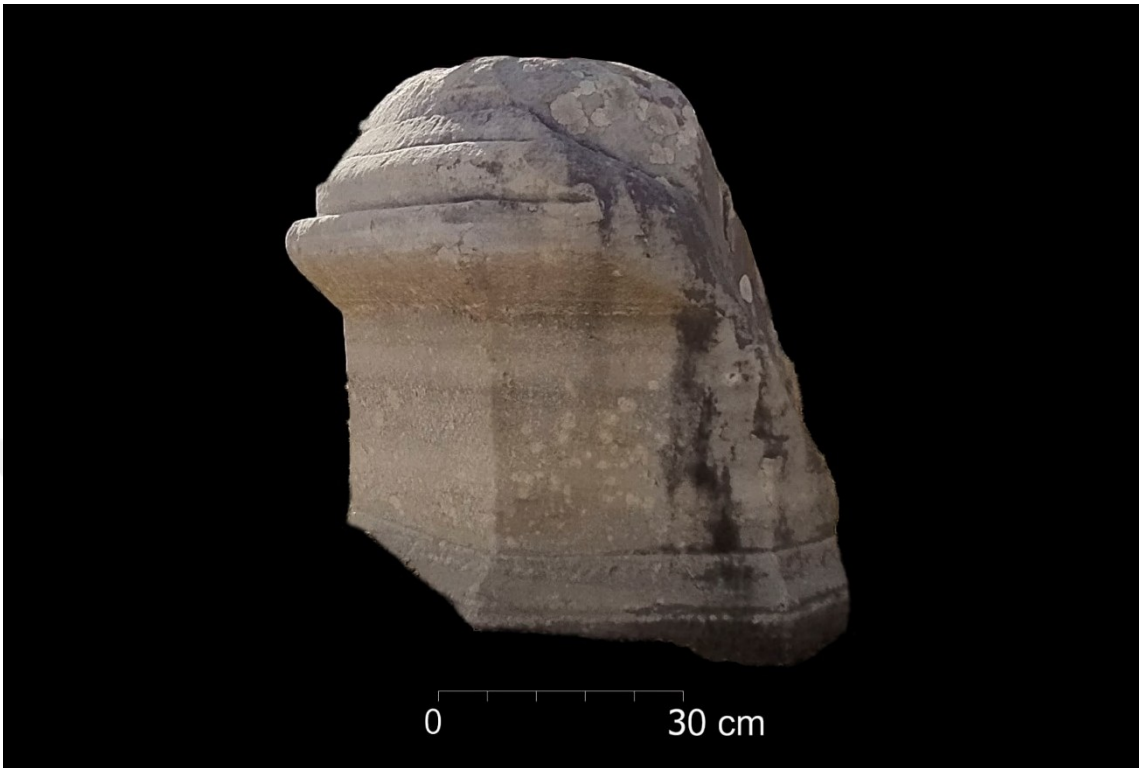

Kat. No.: 222

Kat. No.: 223

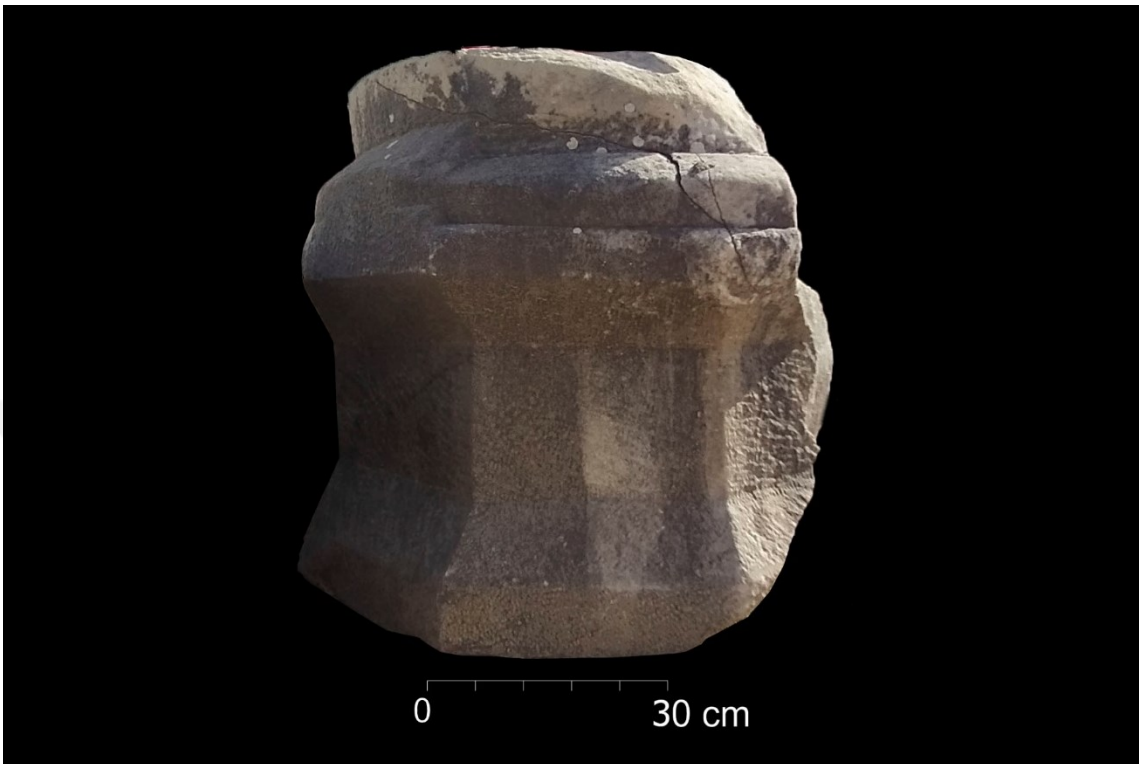

Kat. No.: 224

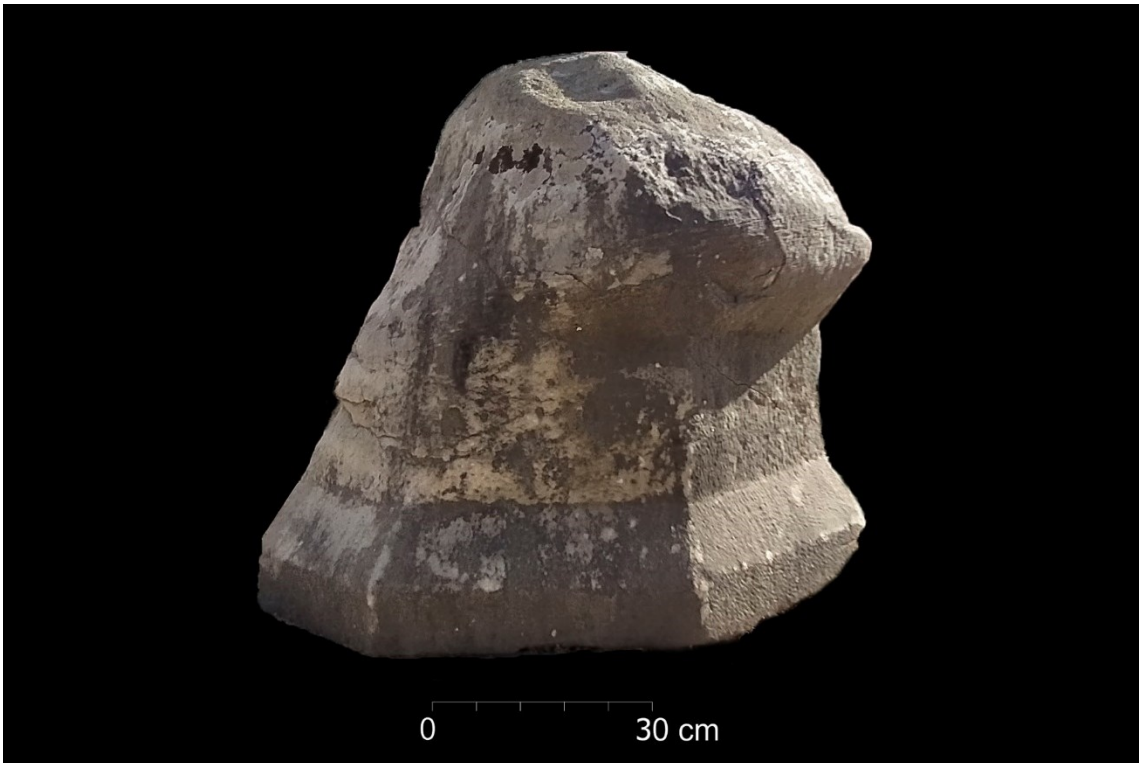

Kat. No.: 225

Kat. No. 226-231

Kat. No. 232-236

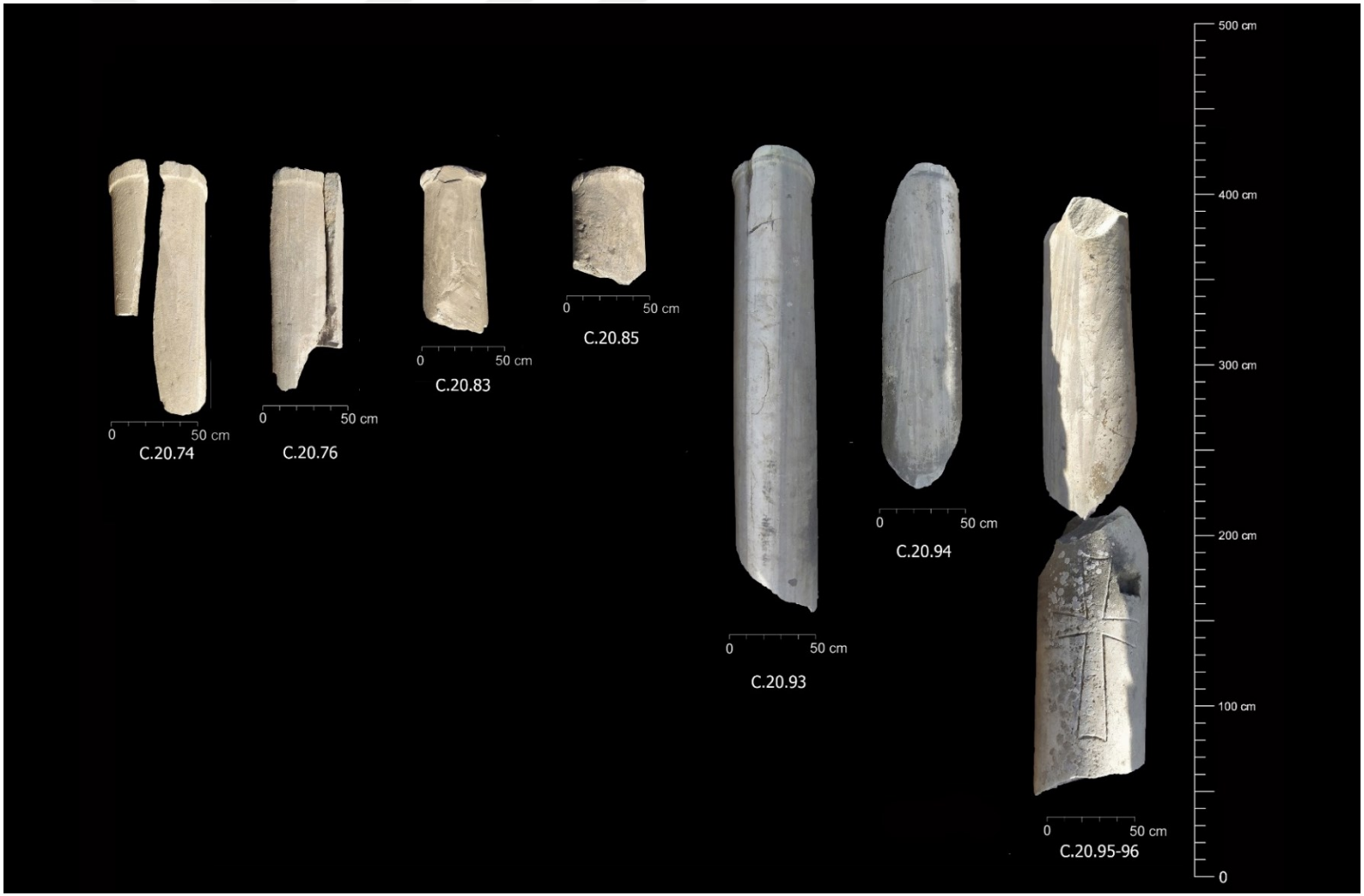

Kat. No. 237-242

Kat. No. 243-247

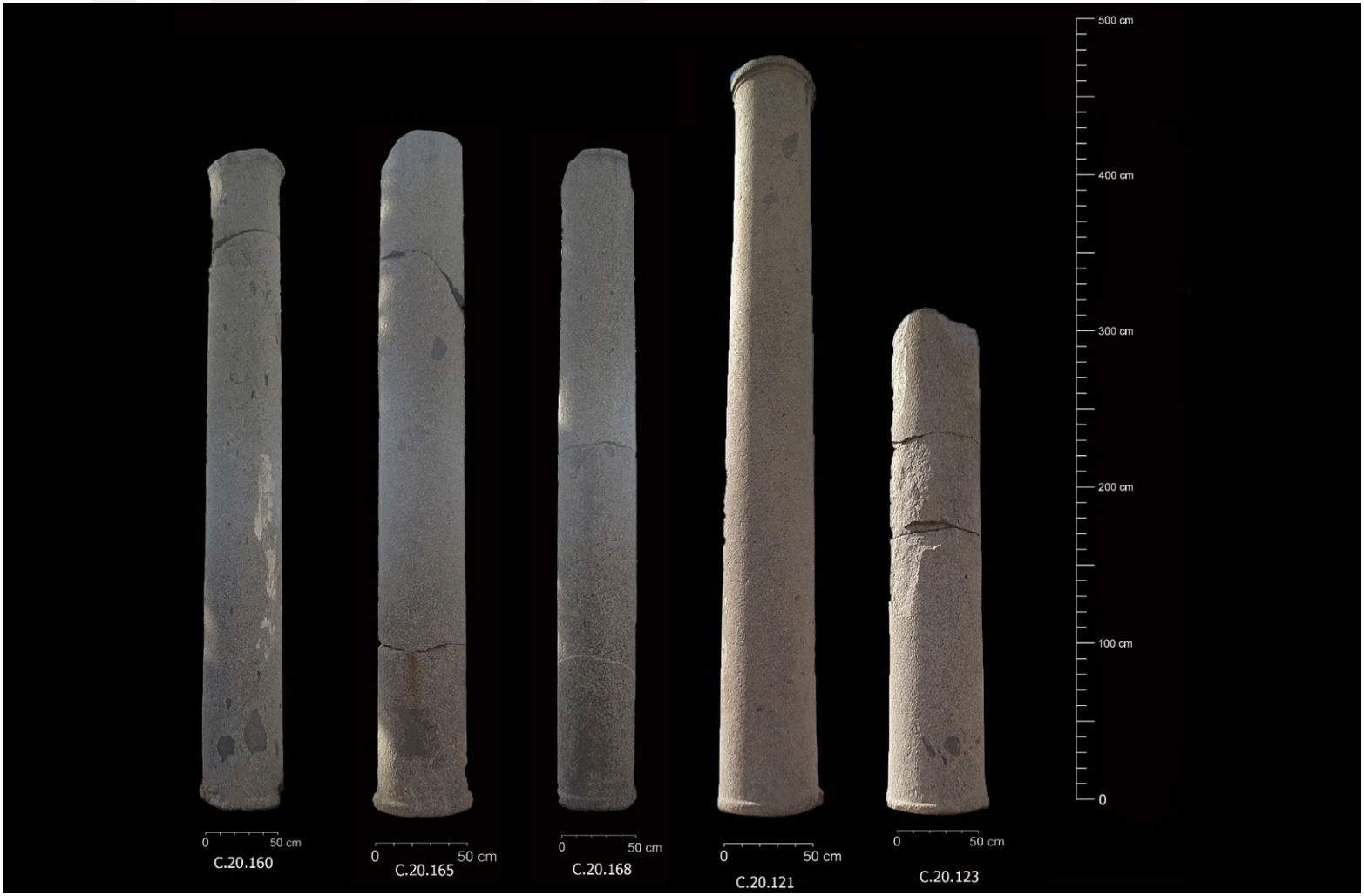

Kat. No. 248-253

Levha XC

Kat. No. 254-258

Kat. No. 259-263

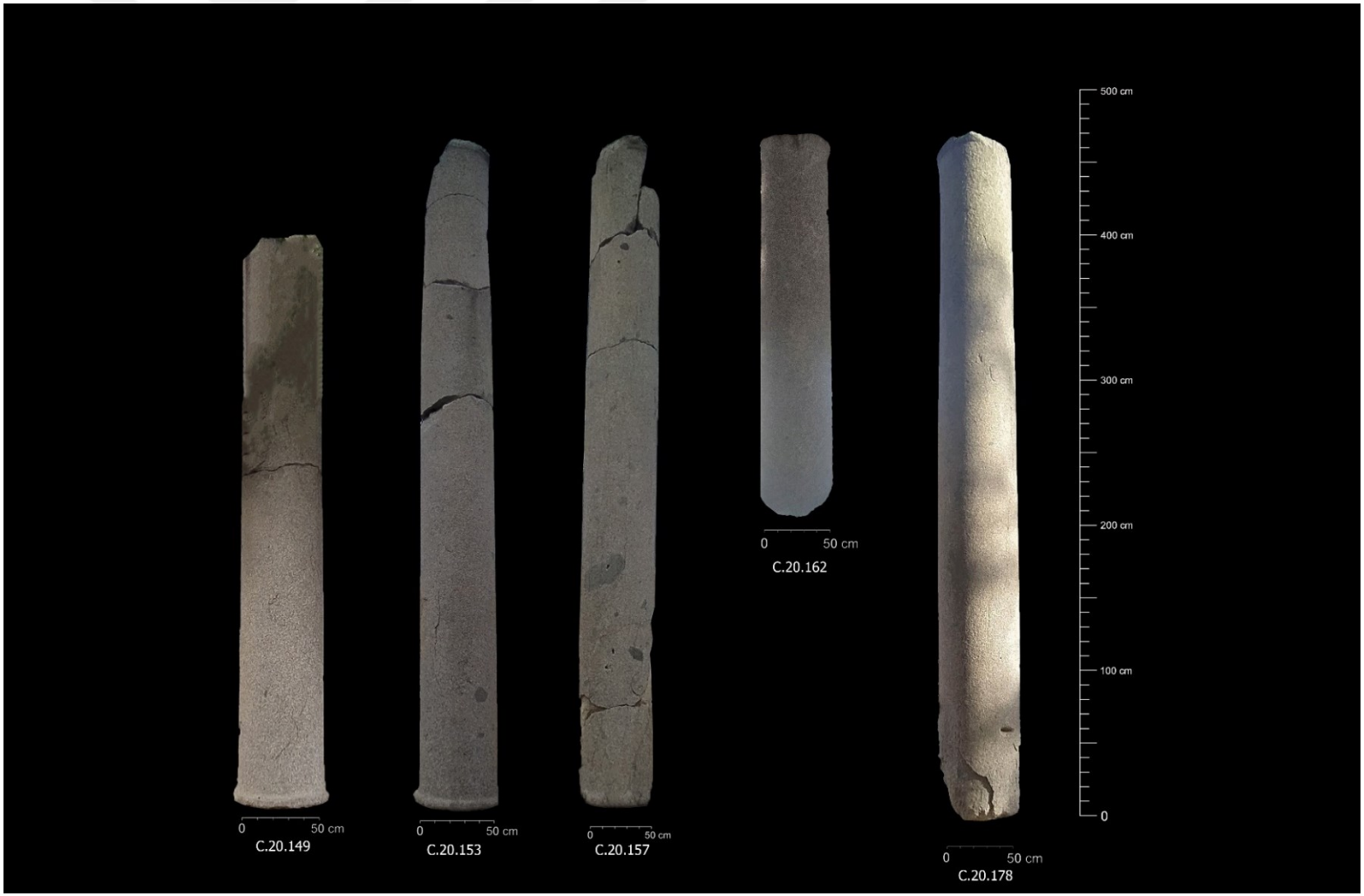

Kat. No. 264-268

Kat. No. 269-274

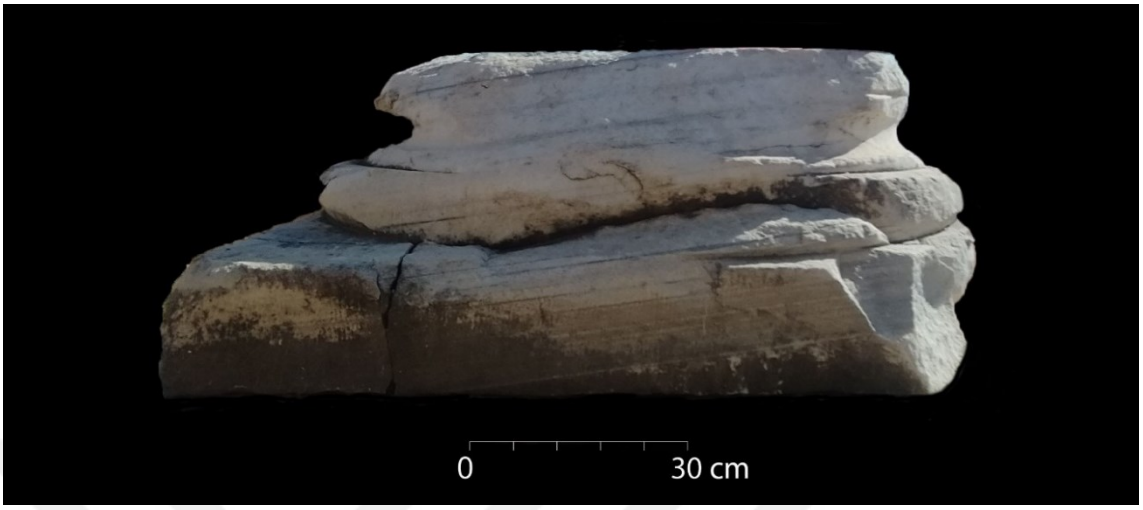

Kat. No.: 276

Kat. No.: 277

Kat. No.: 278

Kat. No.: 279

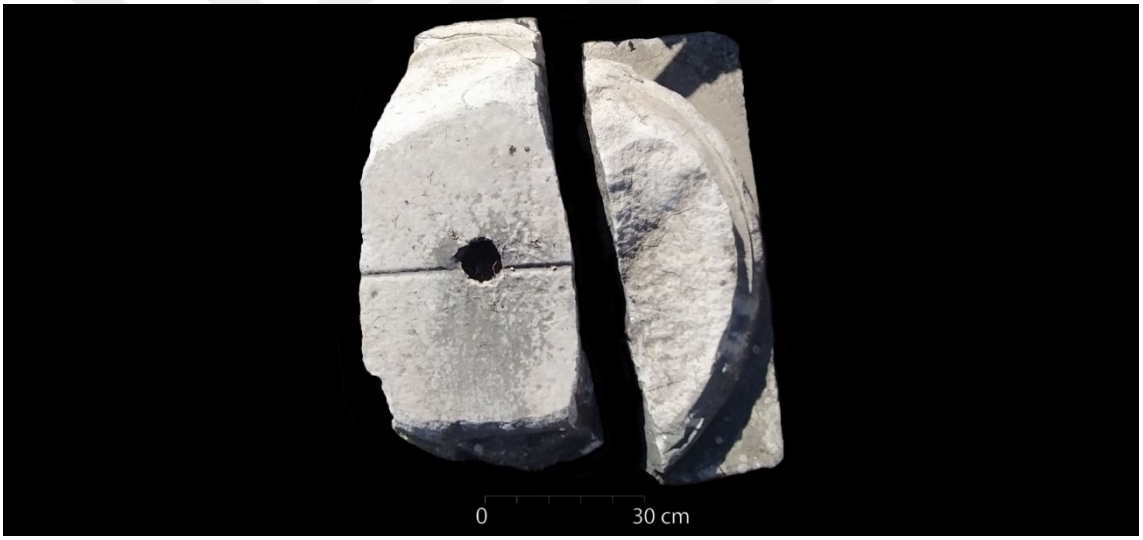

Kat. No.: 280

Kat. No.: 281

Kat. No.: 282

Kat. No.: 283

Kat. No.: 284

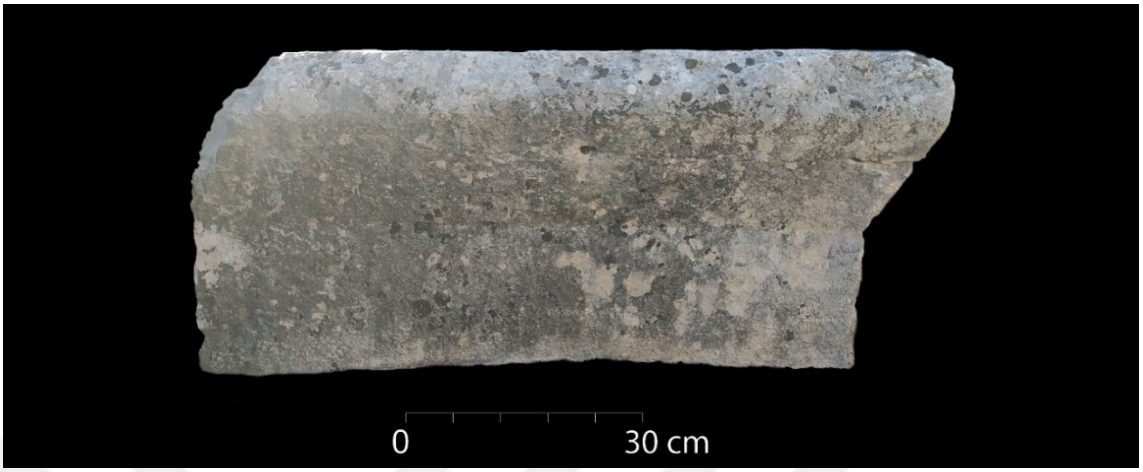

Kat. No.: 285

Kat. No.: 286

Kat. No.: 287

Kat. No.: 288

Kat. No.: 289

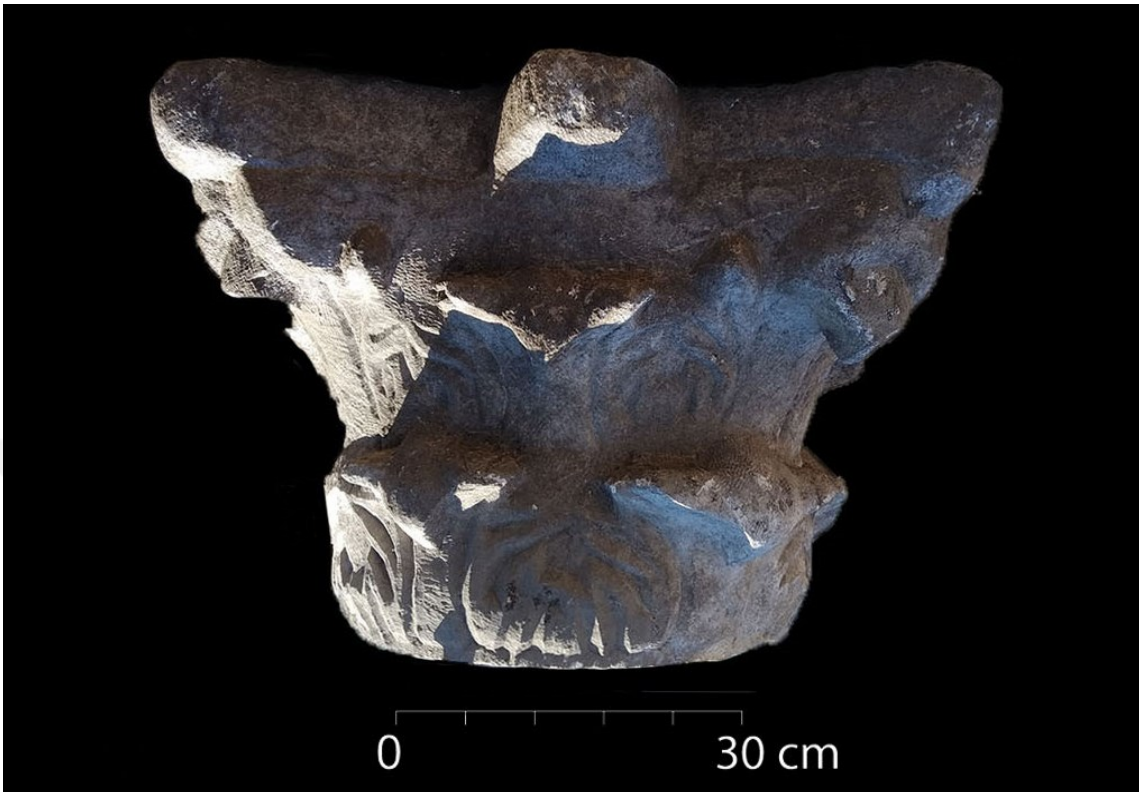

Kat. No.: 290

Kat. No.: 291

Lev. C

Kat. No.: 292

Kat. No.: 293

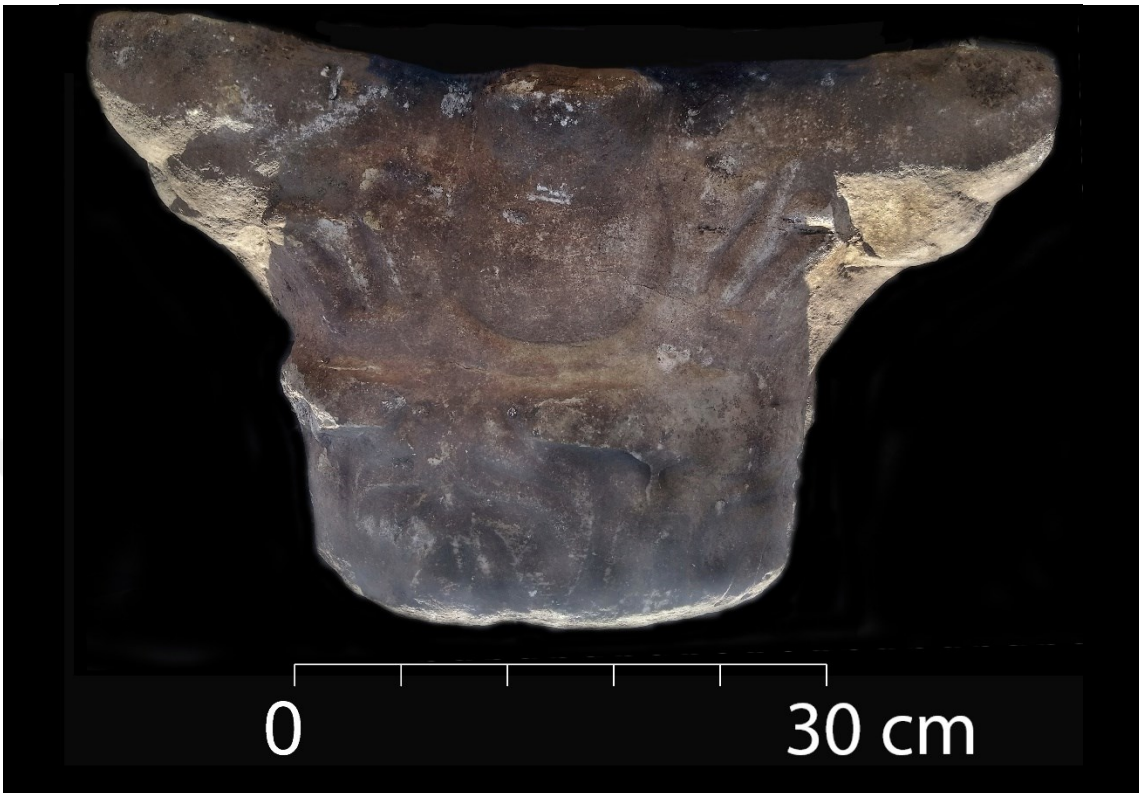

Kat. No.: 294

Kat. No.: 295

Kat. No.: 296

Kat. No.: 297

Kat. No.: 298

Kat. No.: 299

Kat. No.: 300

Kat. No.: 301

Kat. No.: 302

Kat. No.: 303

Kat. No.: 304

Kat. No.: 305

Kat. No.: 306

Kat. No.: 307

Kat. No.: 308

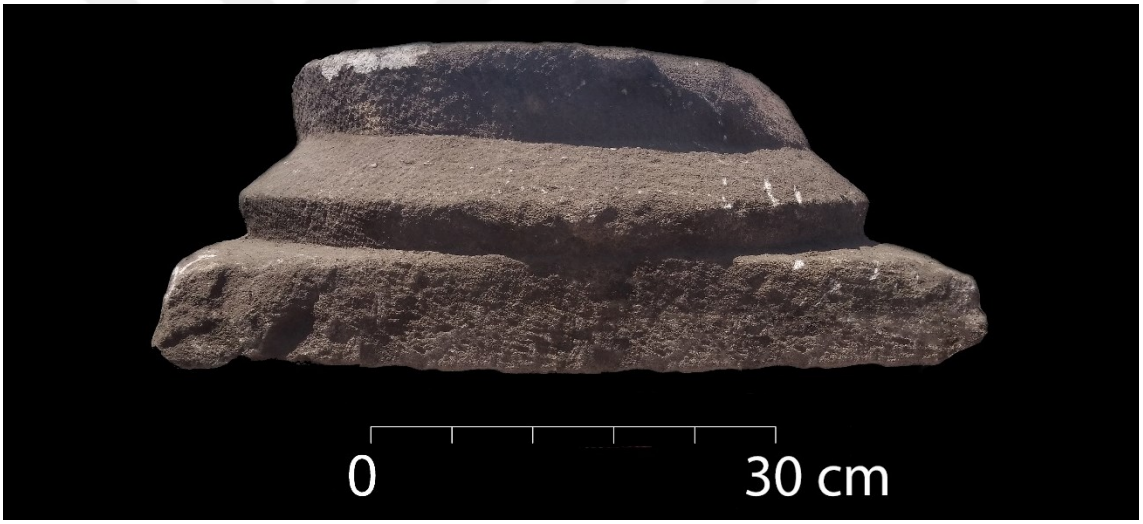

Kat. No.: 309

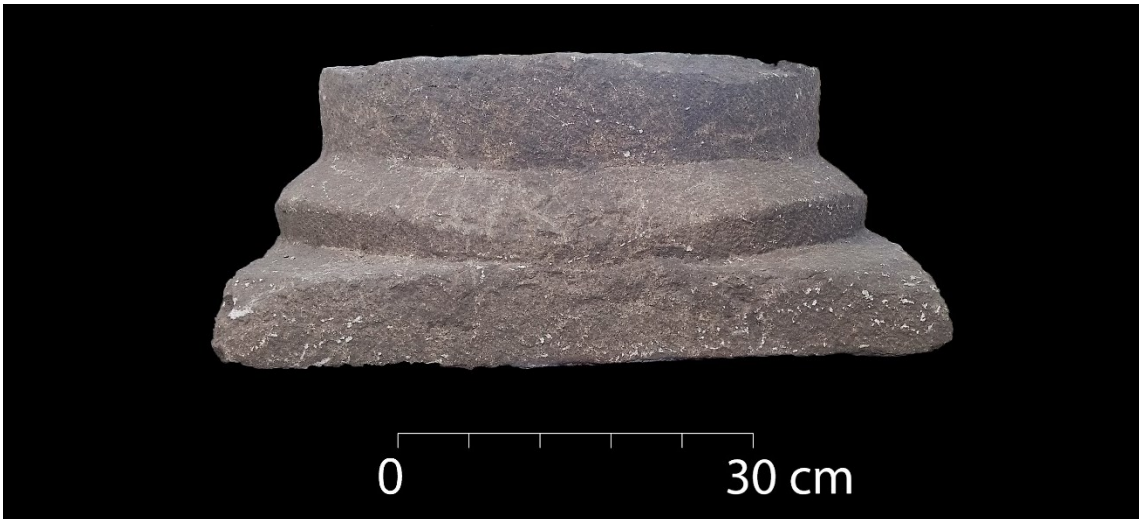

Kat. No.: 310

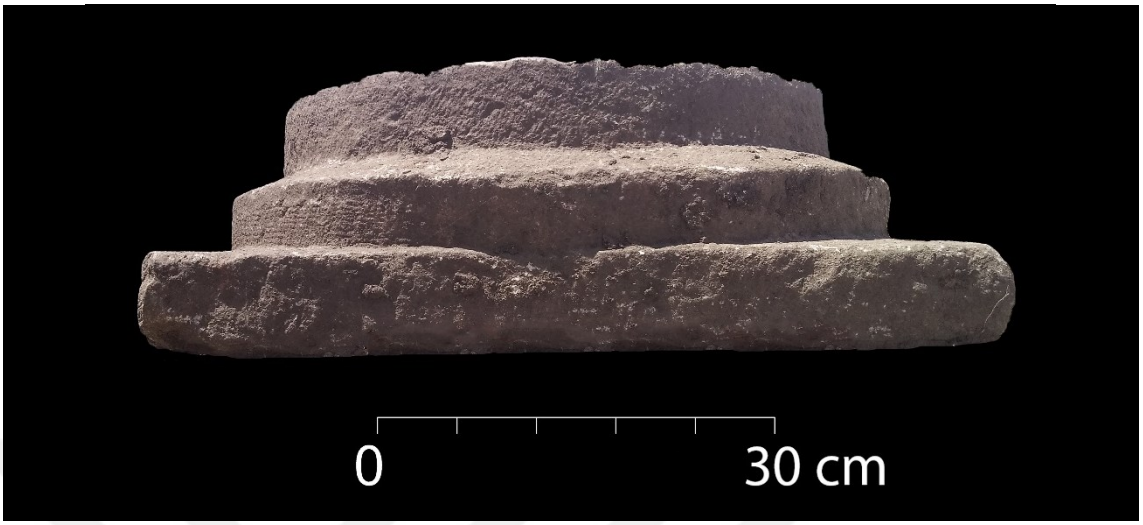

Kat. No.: 311

Kat. No.: 312

Kat. No.: 313

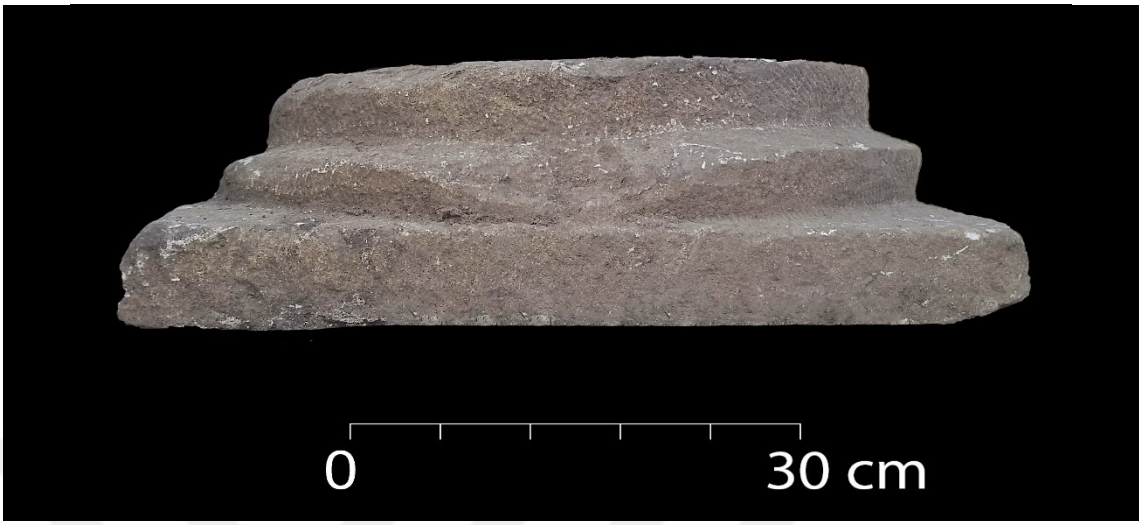

Kat. No.: 314

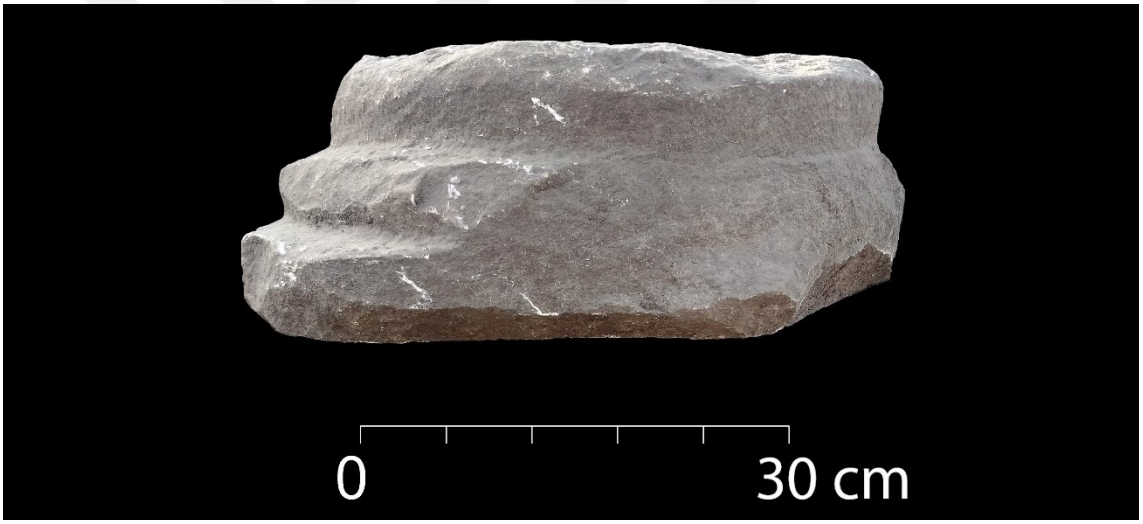

Kat. No.: 315

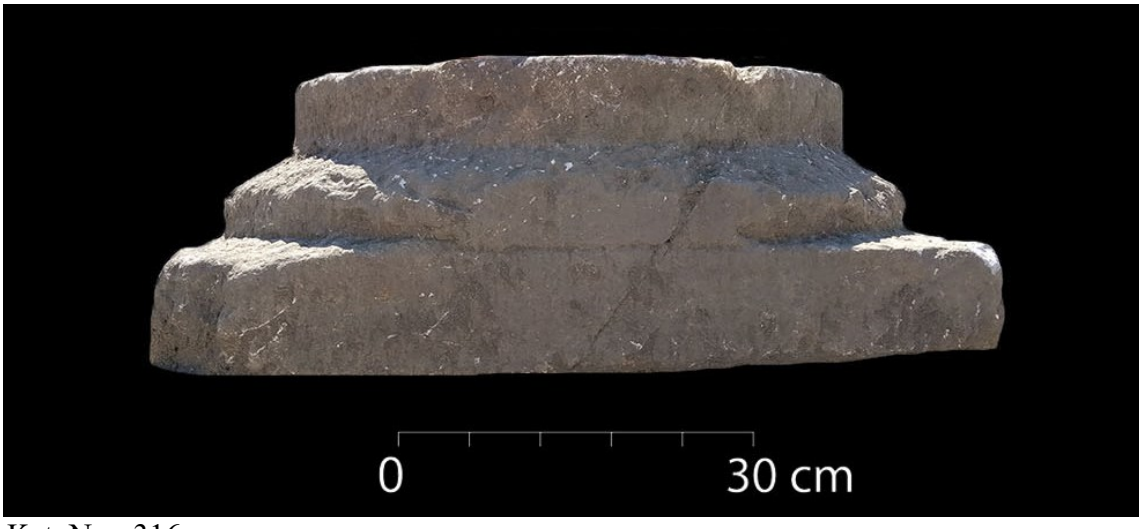

Kat. No.: 316

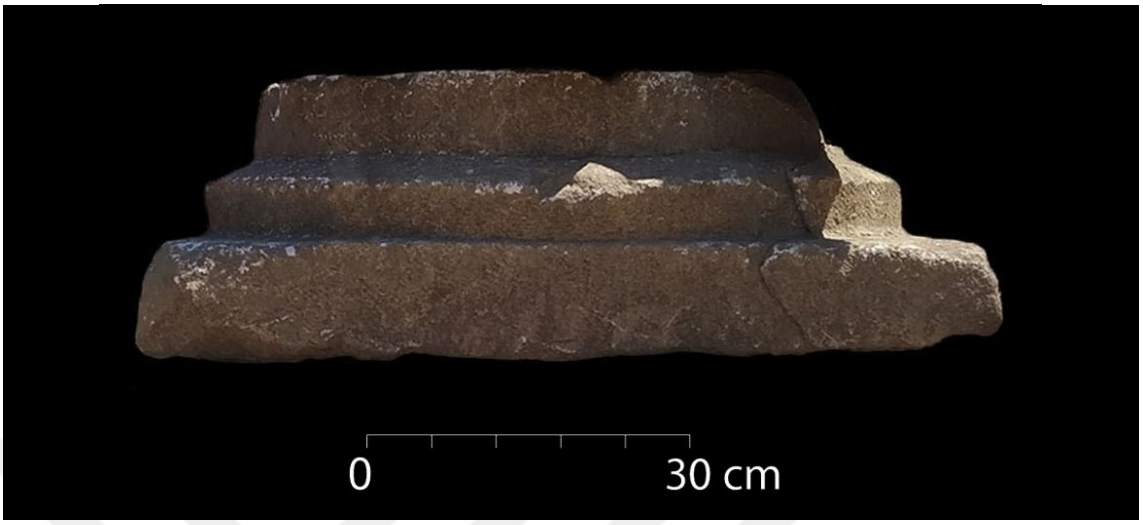

Kat. No.: 317

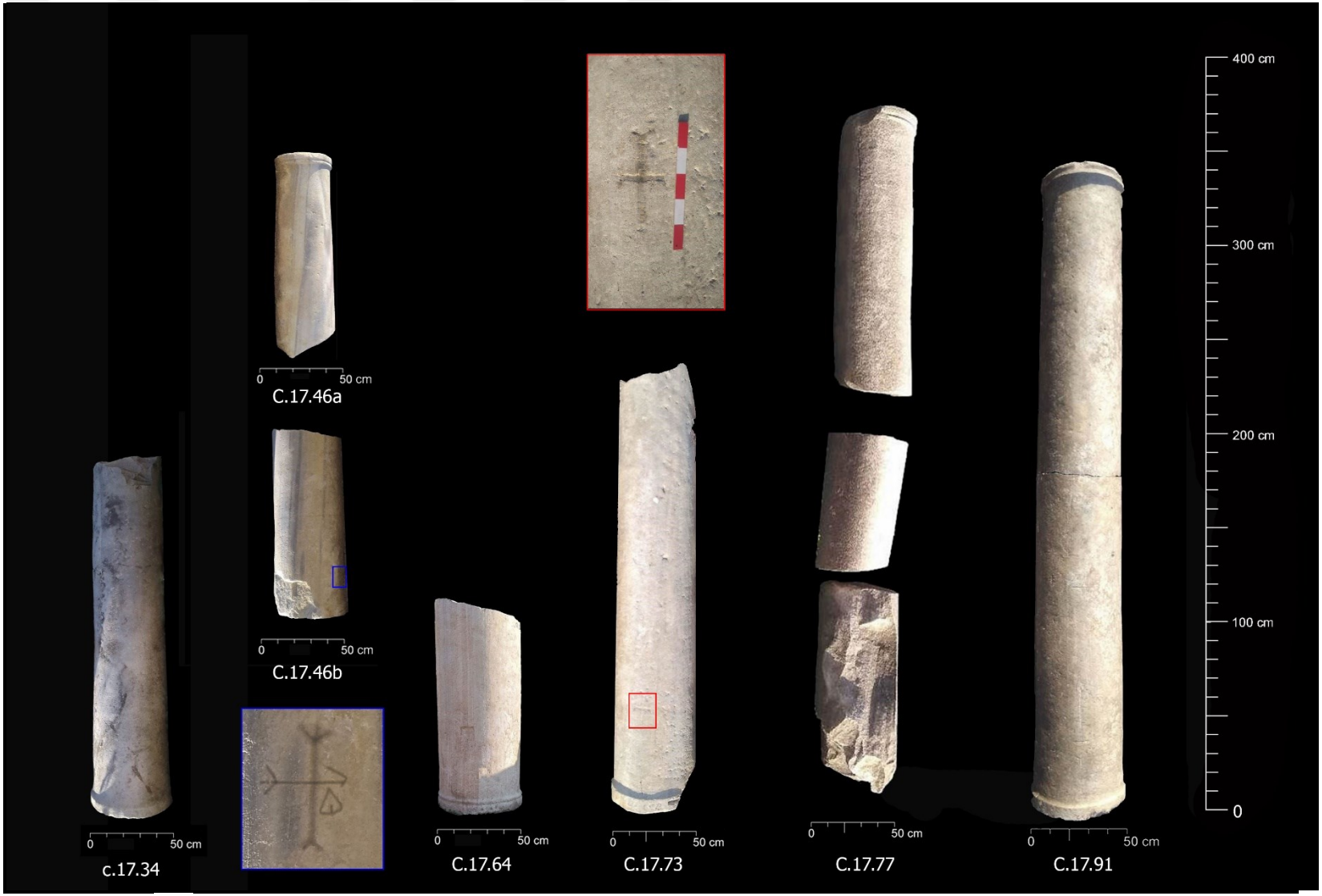

Kat. No.: 318-323

Kat. No.: 324-328

Kat. No.: 329

Kat. No.: 330

Kat. No.: 331

Kat. No.: 332

Kat. No.: 333

Kat. No.: 334

Kat. No.: 335

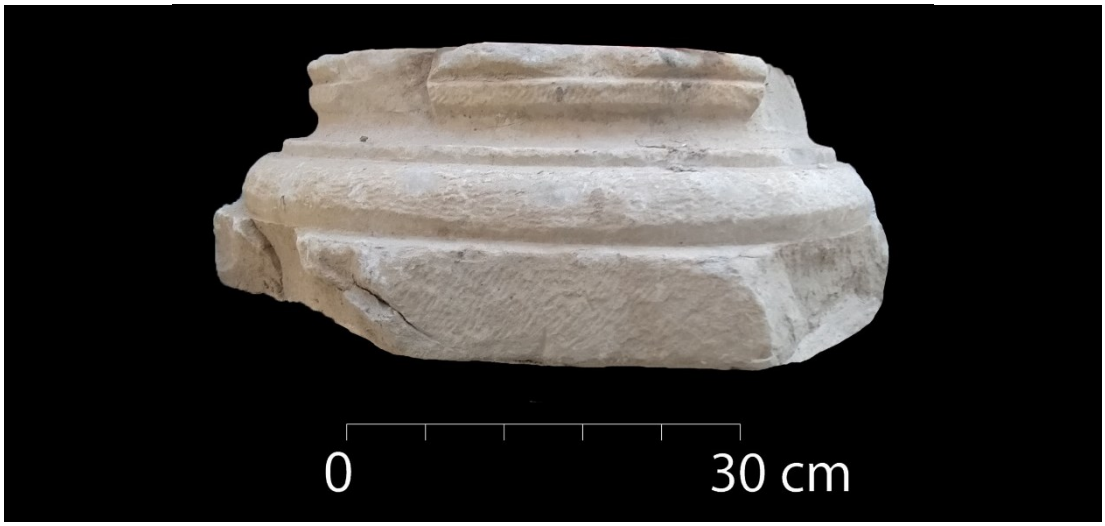

Kat. No.: 336

Kat. No.: 337

Kat. No.: 338

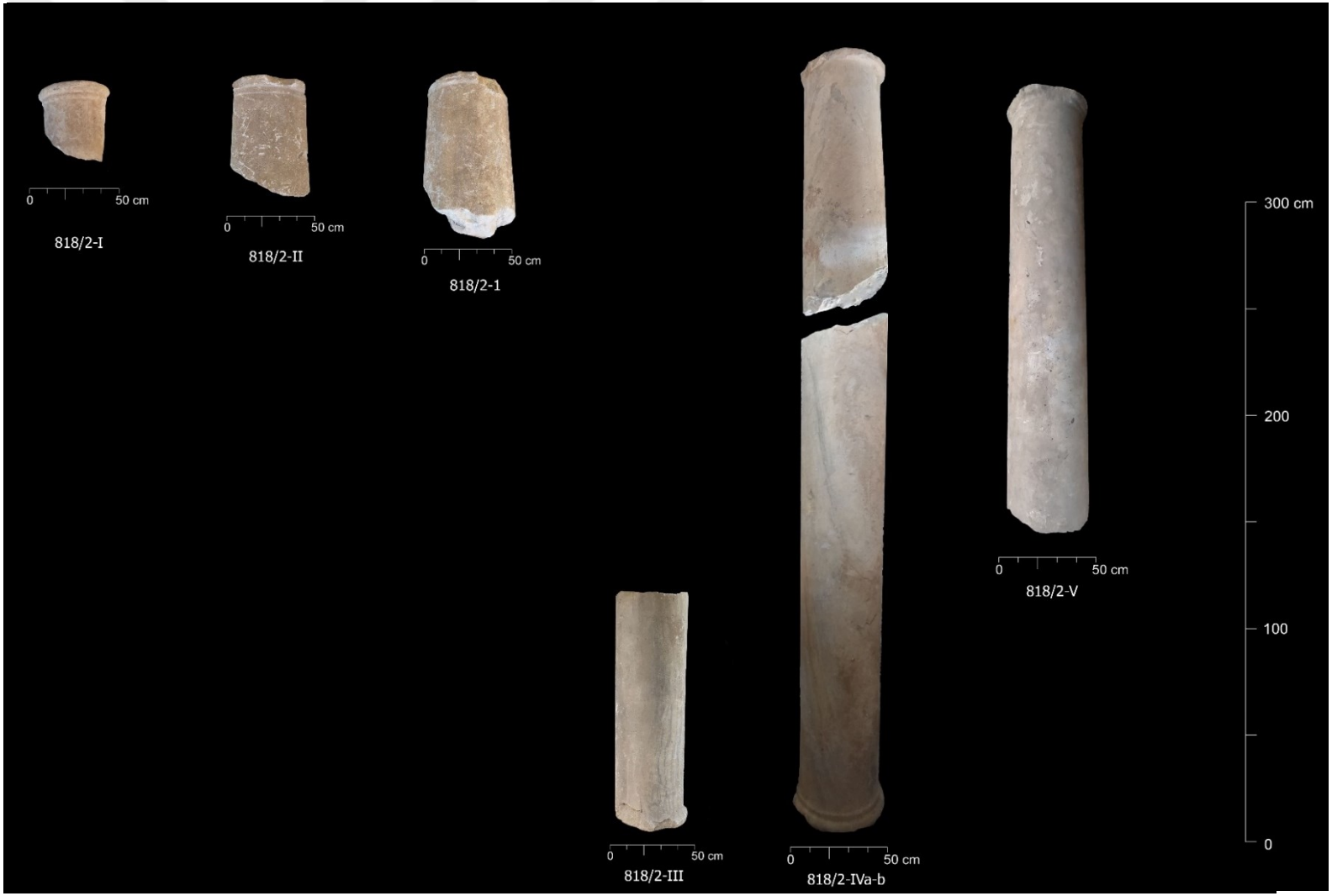

Kat. No.: 339-344

RESİMLER

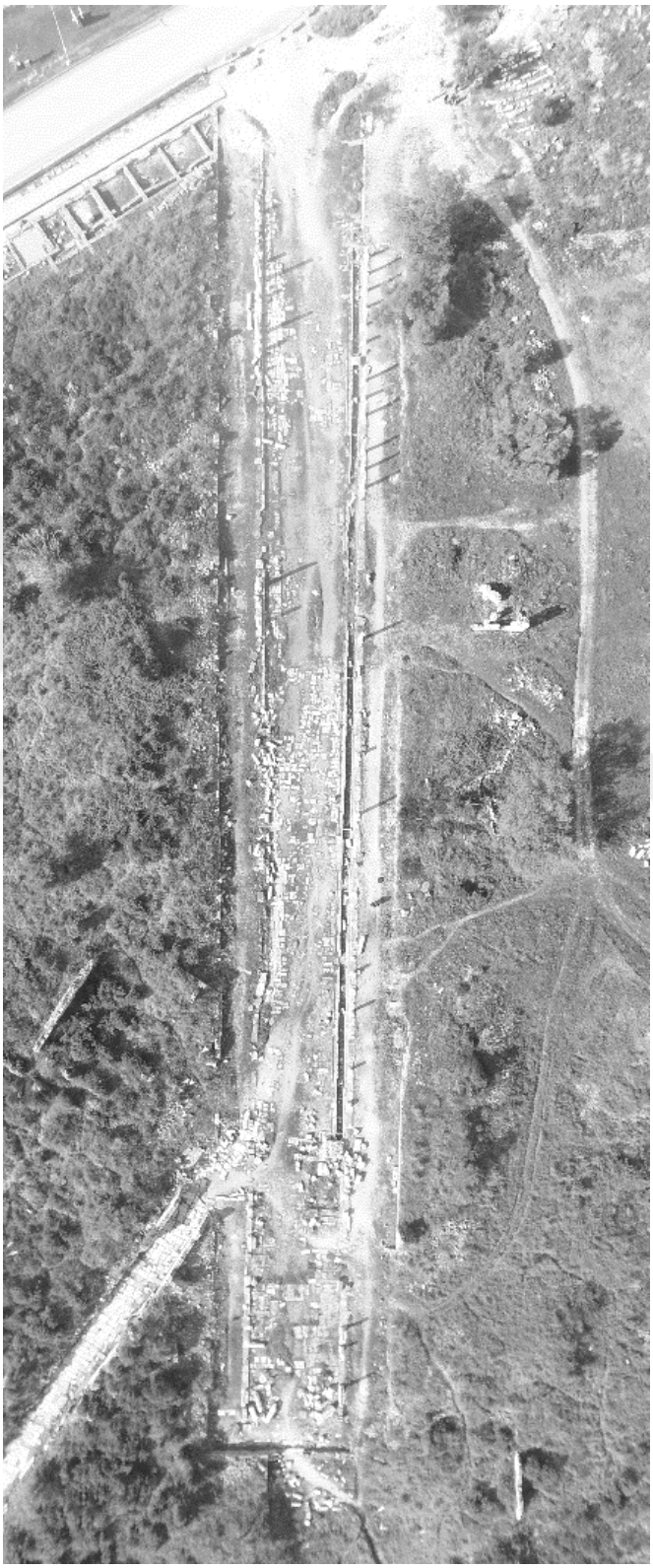

Resim 1

Resim 2

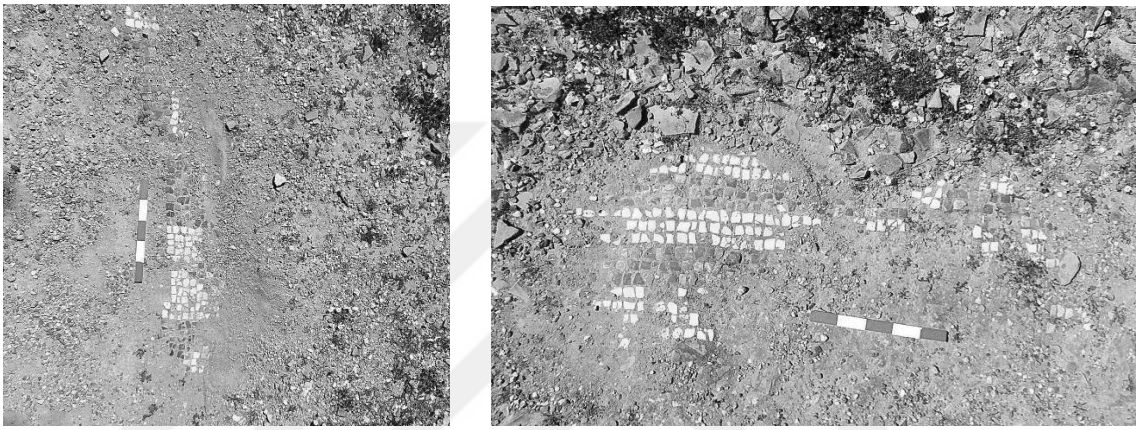

Resim 3

Resim 4

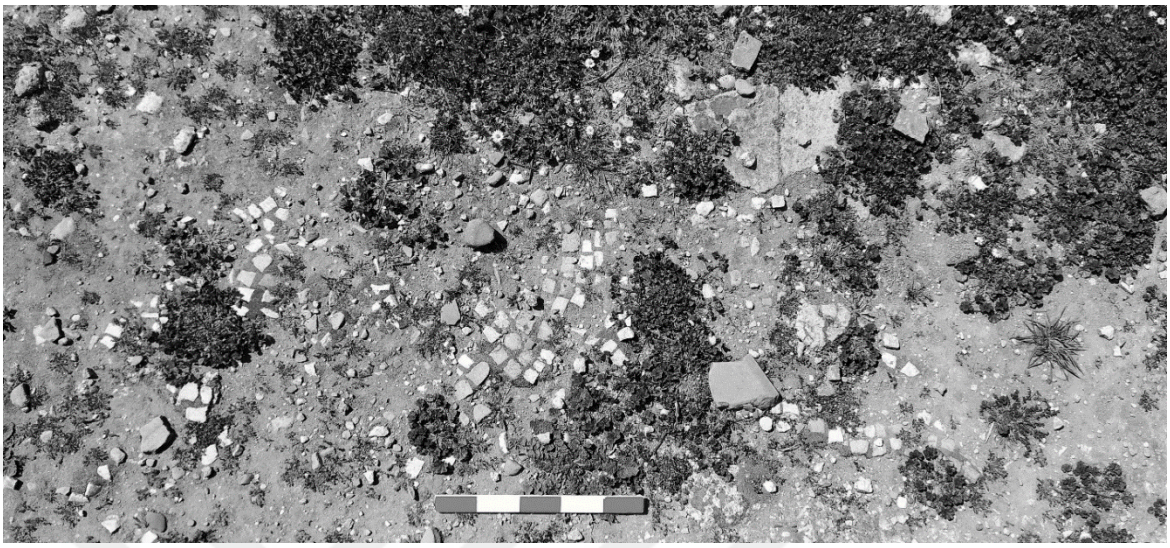

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

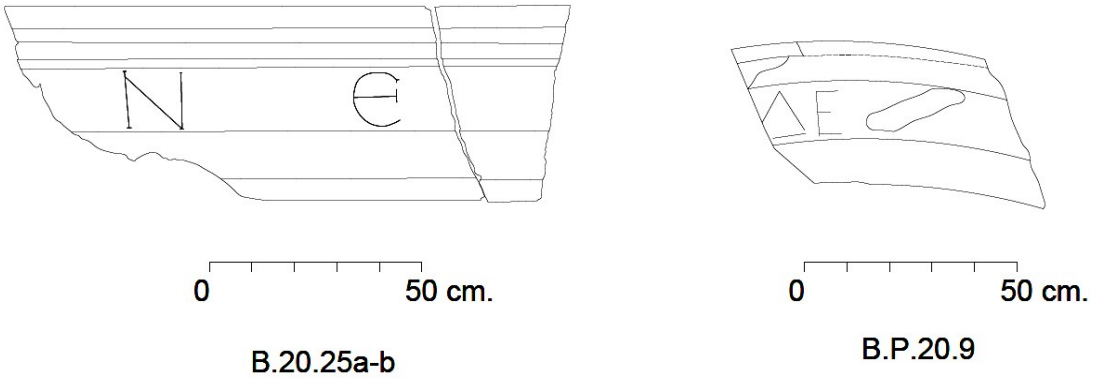

B.20.25a-b

B.P.20.9

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Resim 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23

Resim 24

Resim 25

Resim 26

Resim 27

Resim 28

Resim 29

Resim 30

Resim 31

Resim 32

Resim 33

Resim 34

Resim 35

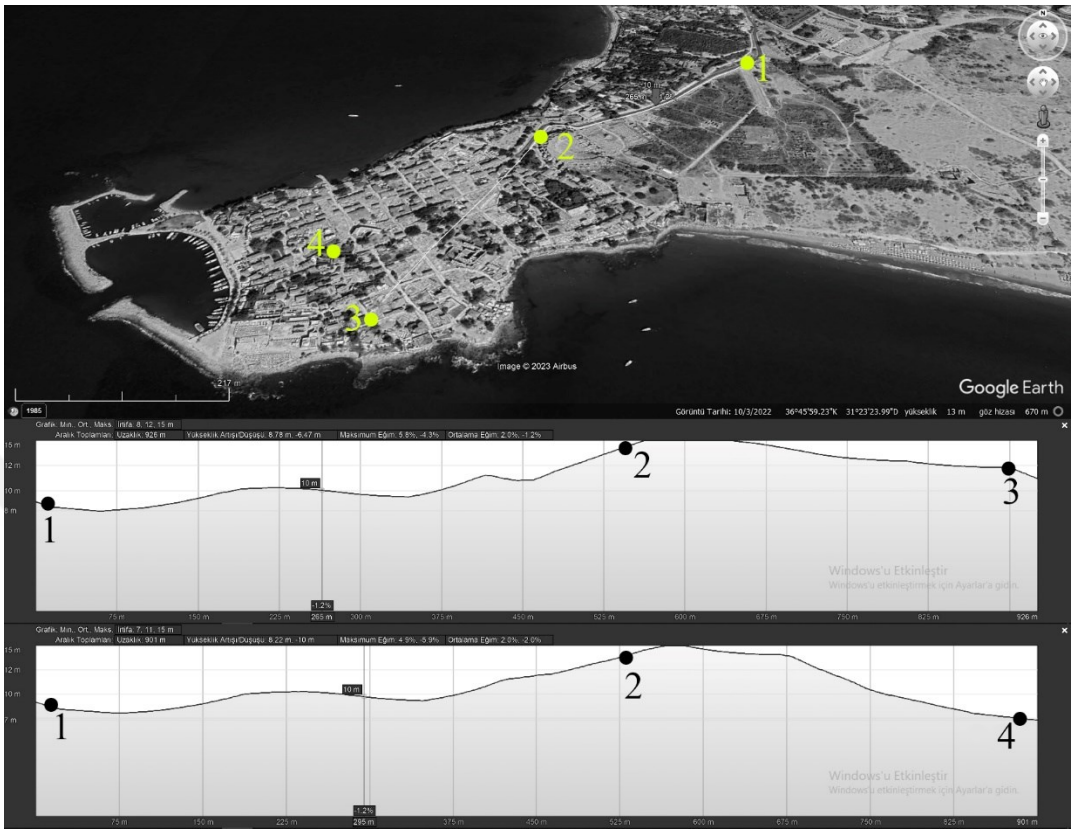

Resim 36

Resim 37

Resim 38

Resim 39

Resim 40

Resim 41

Resim 42

792 ada 8 parsel

806 ada 1 parsel

Resim 43

Resim 44

Resim 45

Resim 46

Resim 47

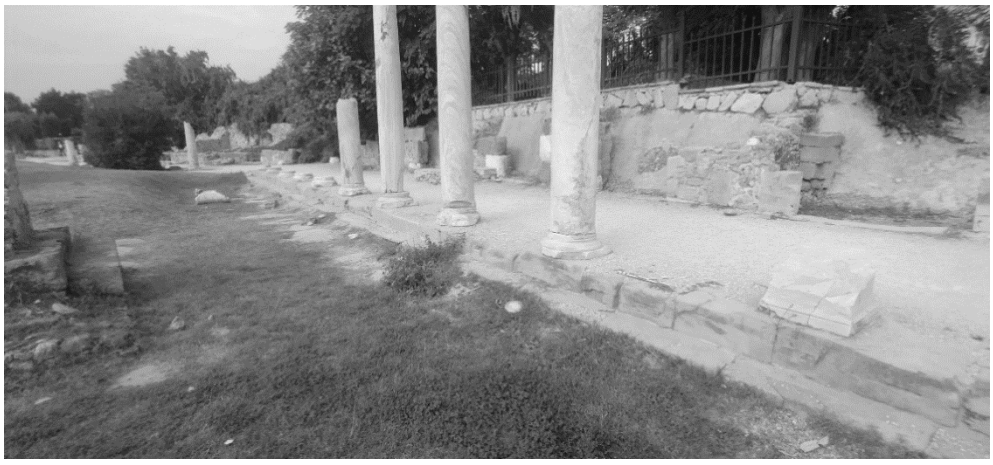

Resim 48

Resim 49

Resim 50

Resim 51

Resim 52

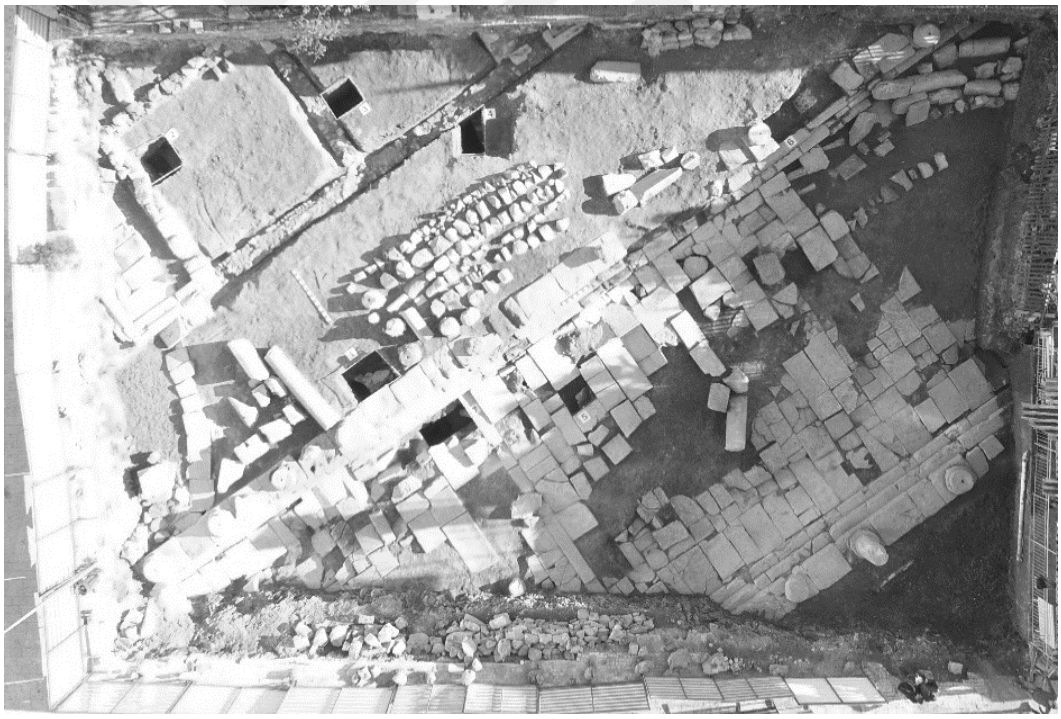

Resim 53

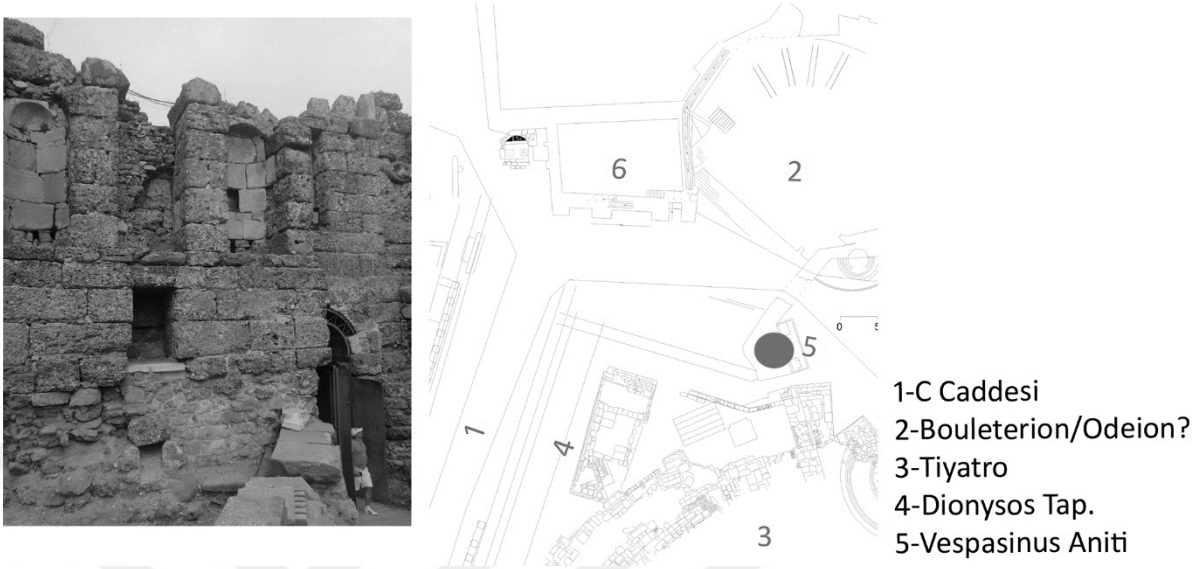

Resim 54

Resim 55

Resim 56

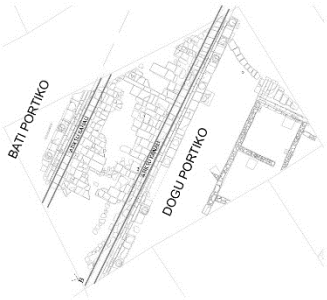

Resim 57

Resim 58

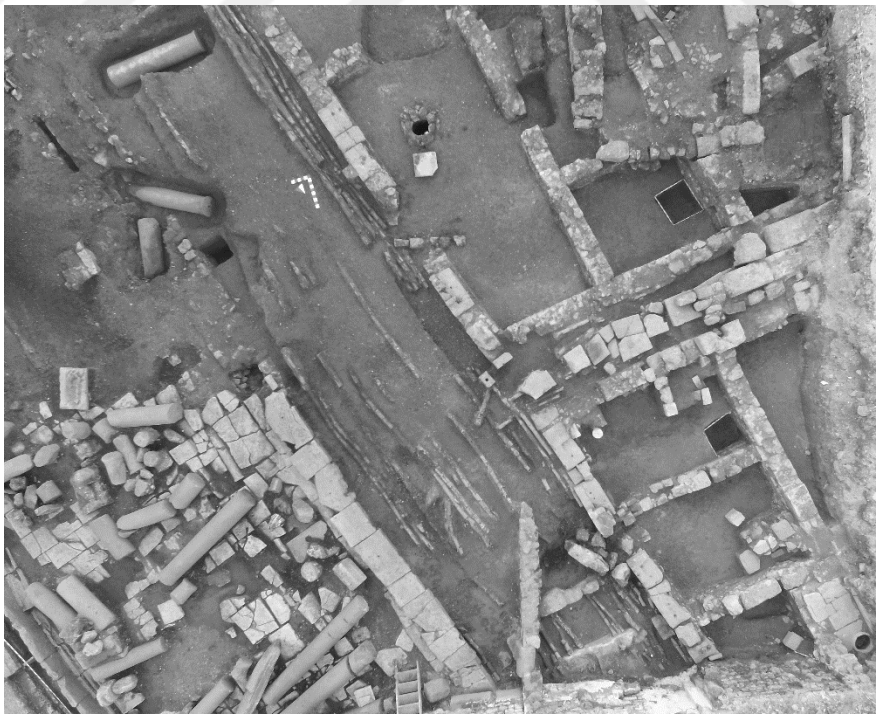

Resim 59

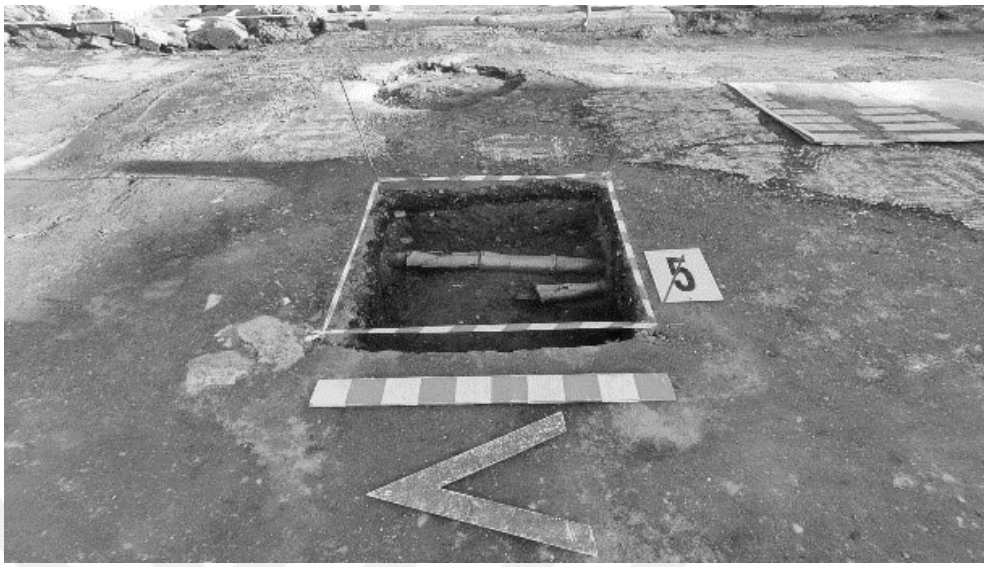

Resim 60

Resim 61

Resim 62

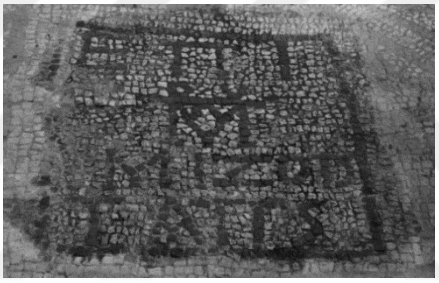

Resim 63

Resim 64

Resim 65

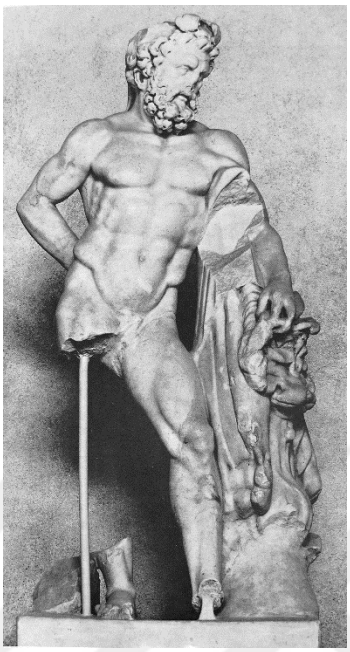

Resim 66

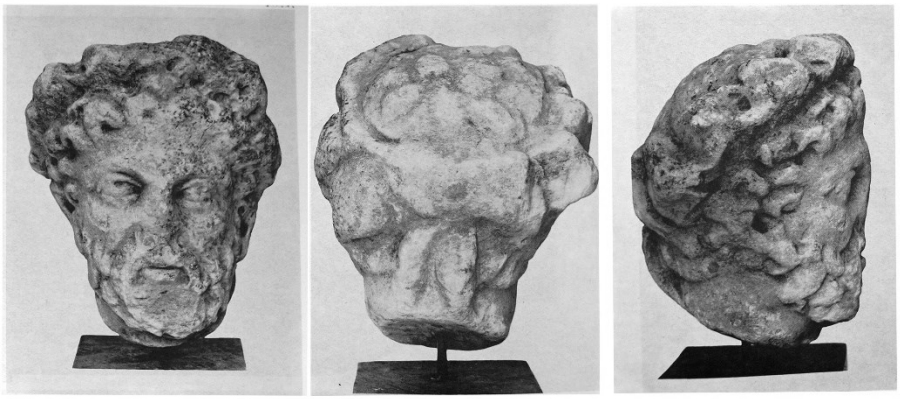

Resim 67

Resim 68

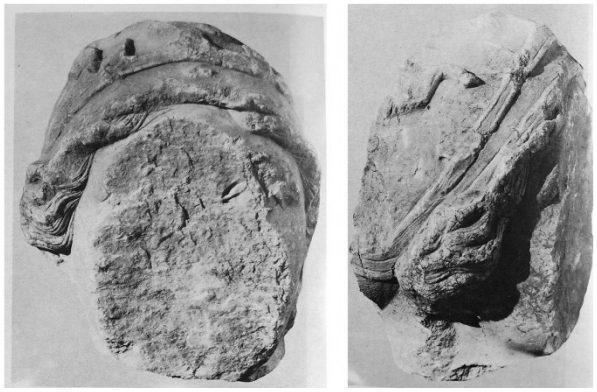

Resim 69

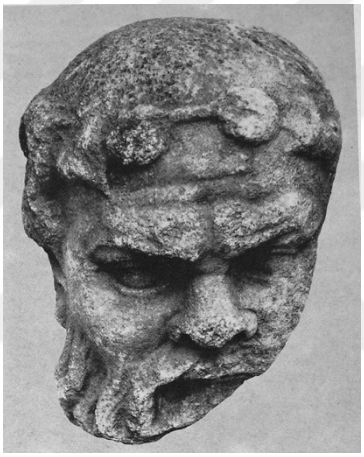

Resim 70

Resim 71

Resim 72

Resim 73

Resim 74

Resim 75

Resim 76

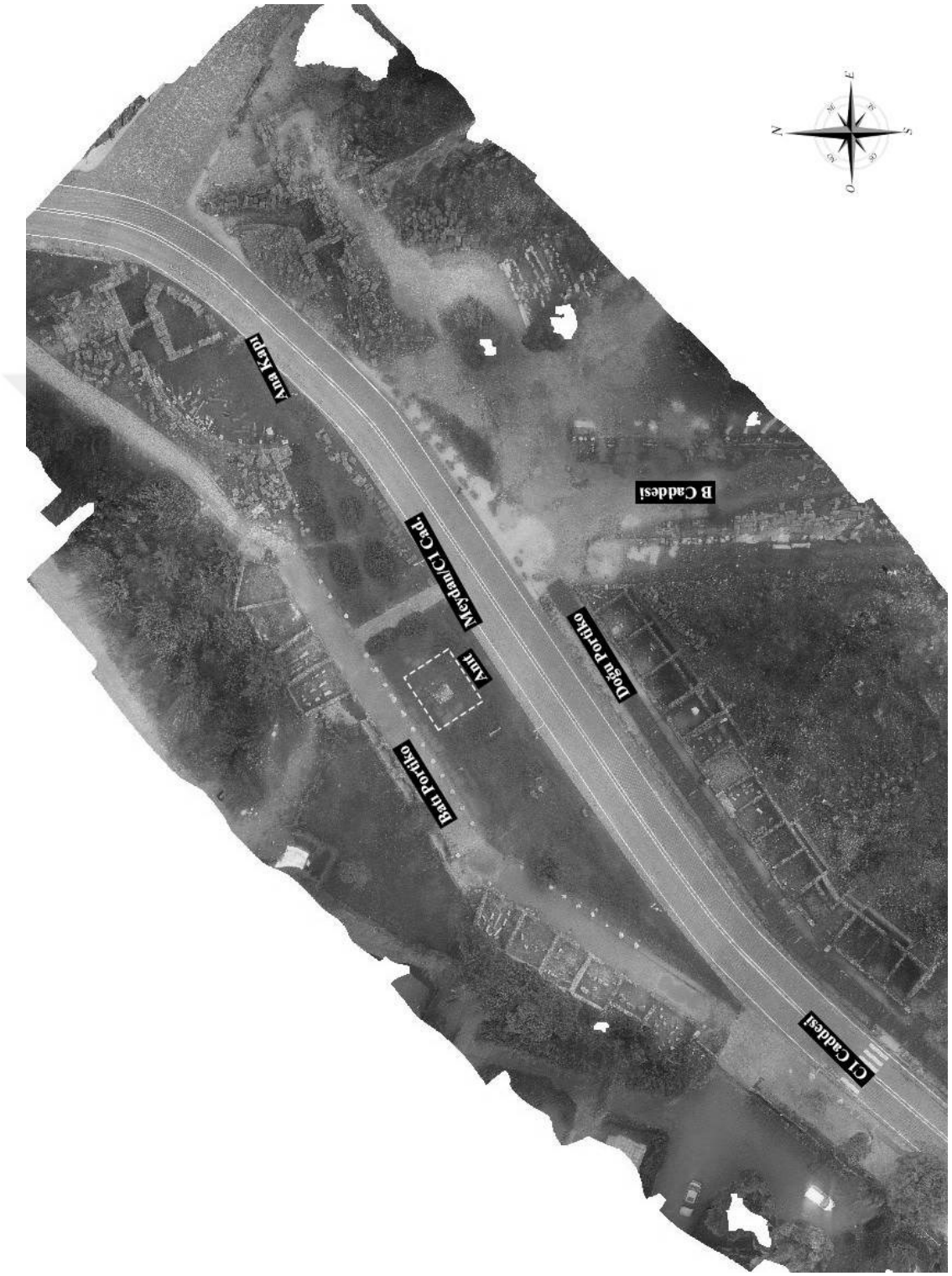
Ana Kapı
B Caddesi
Meydanı/C1 Cad.
Anıt
Doğu Portiko
Batı Portiko
C1 Caddesi

Resim 77

Resim 78

a

b

Resim 79a-b

a

b

Resim 80a-b

Resim 81a-c

a

b

Resim 82a-b

a

b

Resim 83a-b

Resim 84

a

b

Resim 85a-b

a

b

Resim 86a-b

Resim 87

Resim 88

Resim 89

Resim 90

Resim 91

a

b

Resim 92a-b

Resim 93

Resim 94

Resim 95

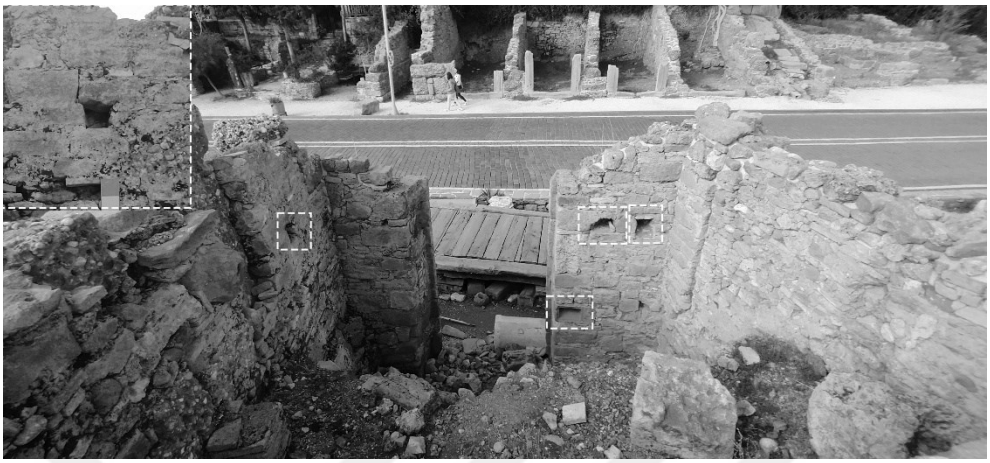

Resim 96

Resim 97

Resim 98a

Resim 98b

Resim 99

Resim 100

Resim 101

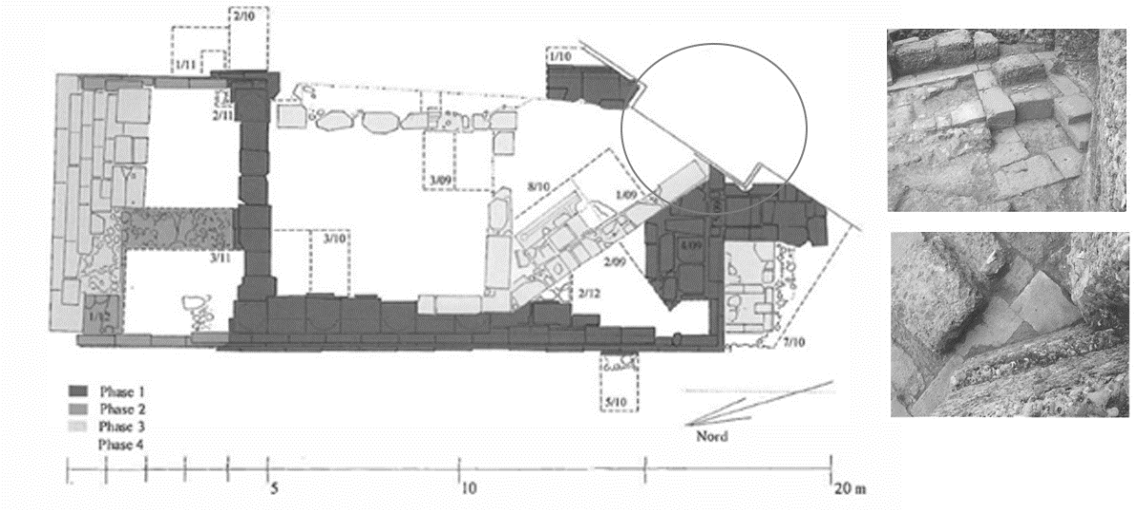

Resim 102

Resim 103

Resim 104

Resim 105

Resim 106

Resim 107

Resim 108

Resim 109

a

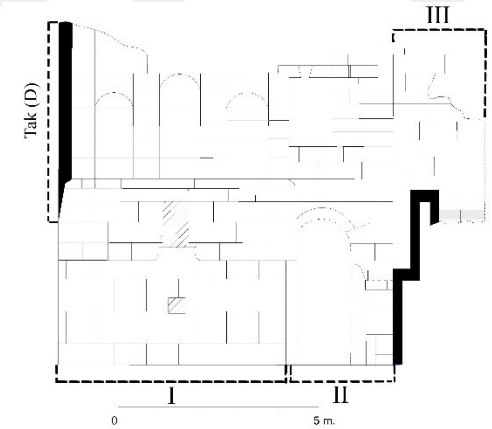

c

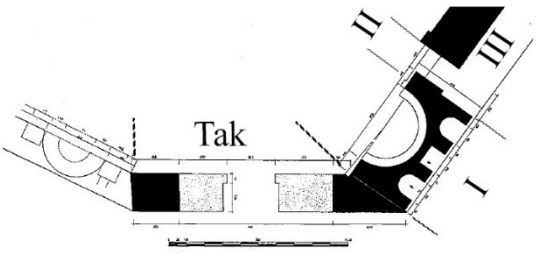

b

d

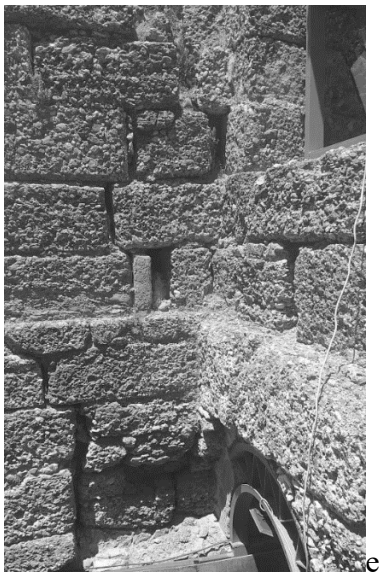
e

Resim 110a-e

a

b

c

d

Resim 111a-d

Resim 112

a

b

Resim 113a-b

c

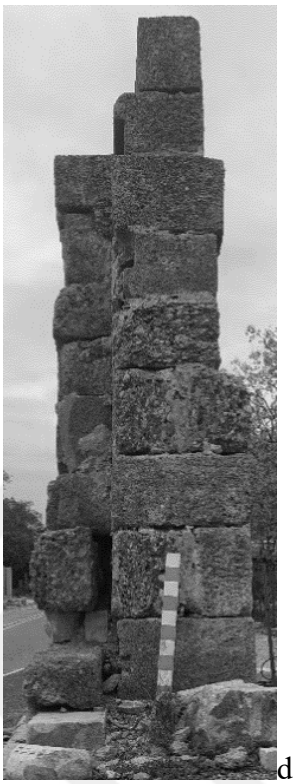
d

Resim 113c-d

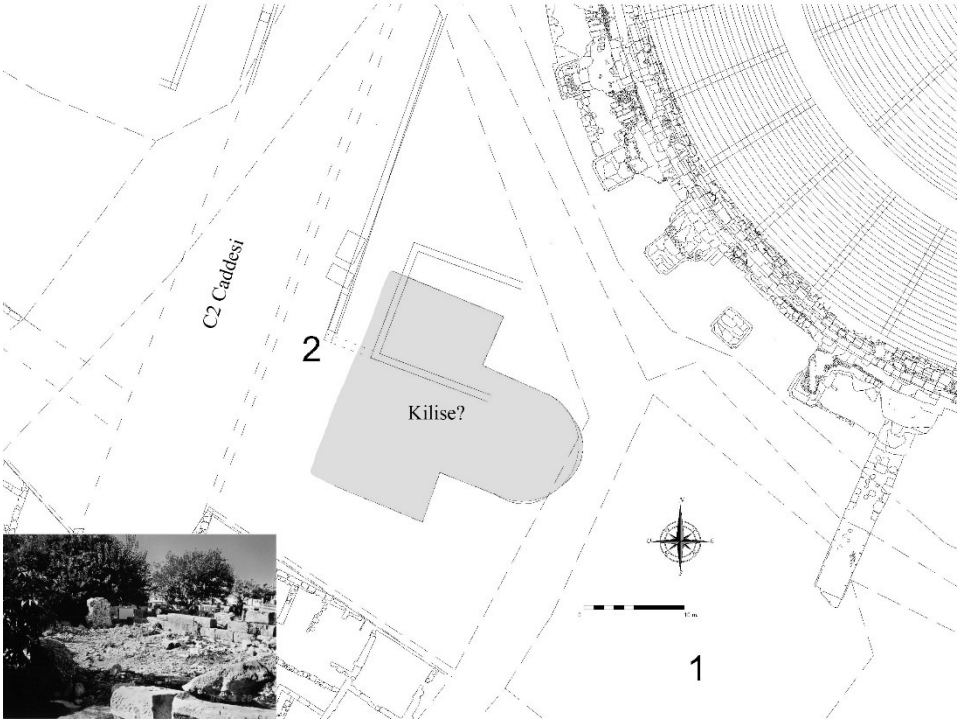

Resim 114

Resim 115

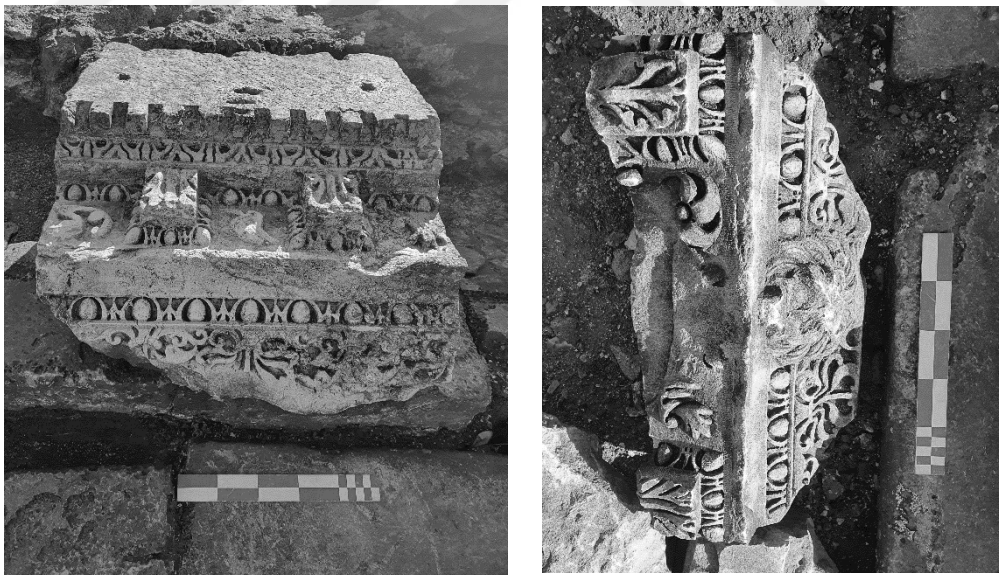

Resim 116

a

b

Resim 117a-b

a

b

c

Resim 118a-c

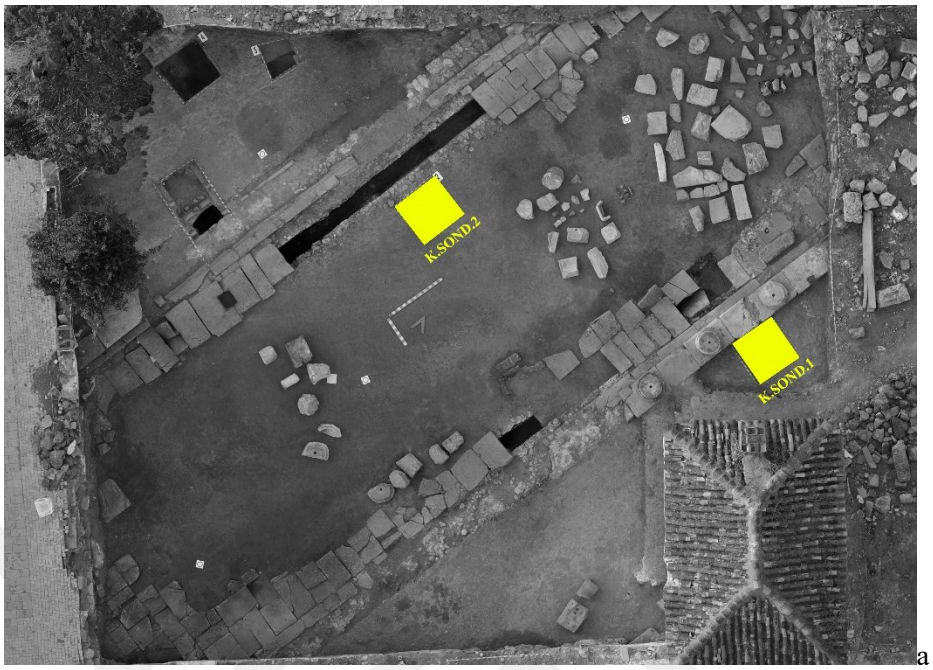

a

b

c

Resim 119a-c

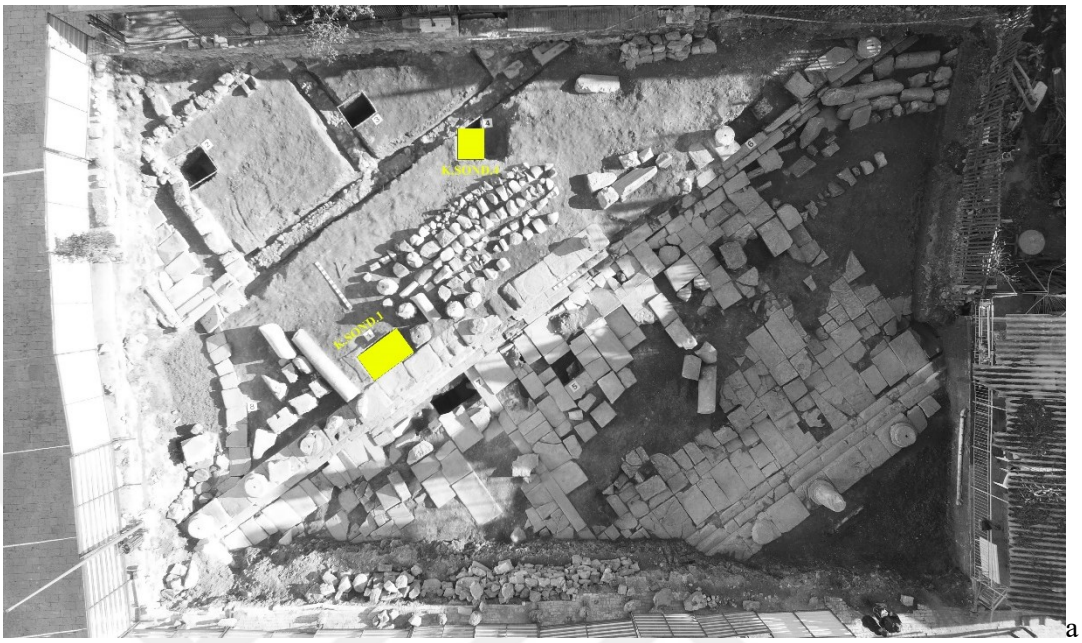

a

b

a

c

Resim 120a-c

a

b

c

d

Resim 121a-d

a

b

c

Resim 122a-c

Resim 123a

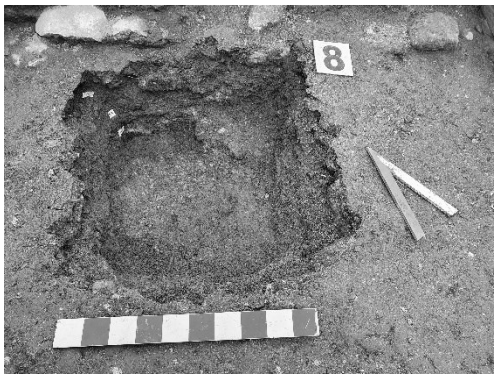

Resim 123b

a

b

Resim 124 a-b

a

b

Resim 125a-b

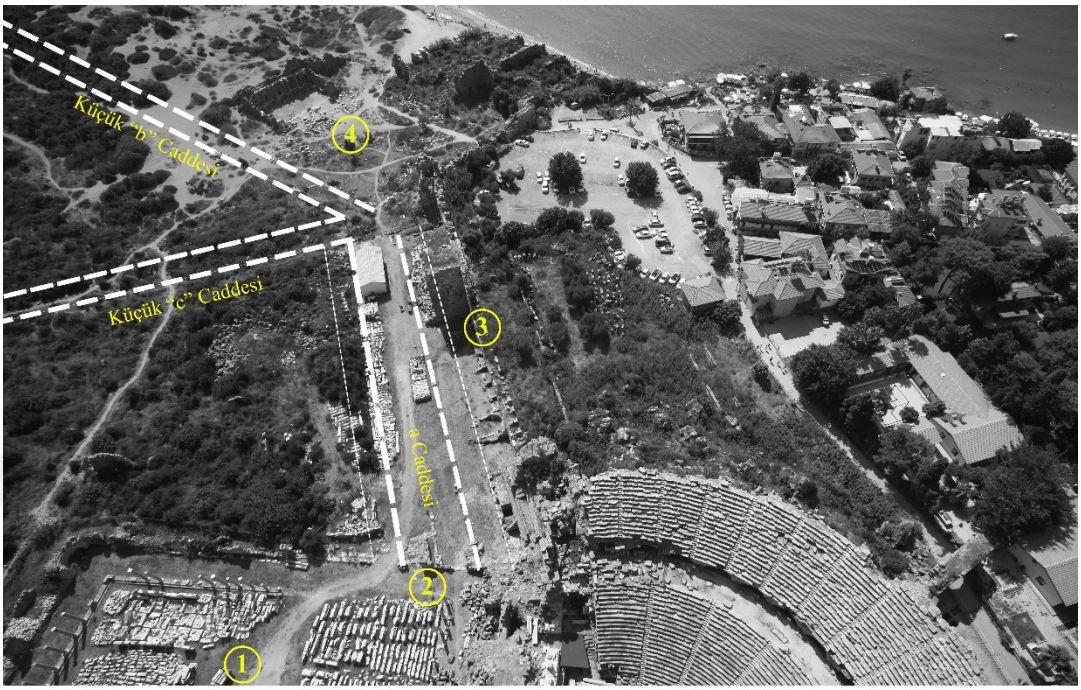

1-Agora 3- Attius Philippus Suru
2-Agora Güney Kapı 4- Hamam-Gymnasium Kompleksi

Resim 126

Resim 127

Resim 128

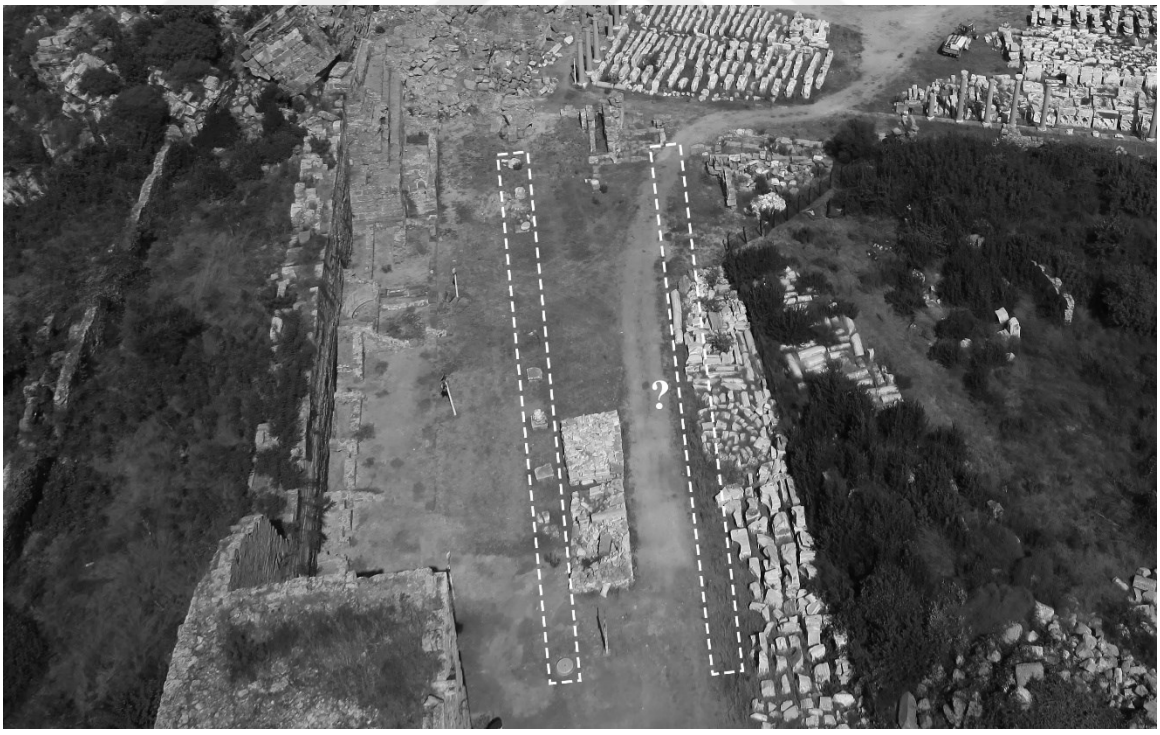

Resim 129

Resim 130

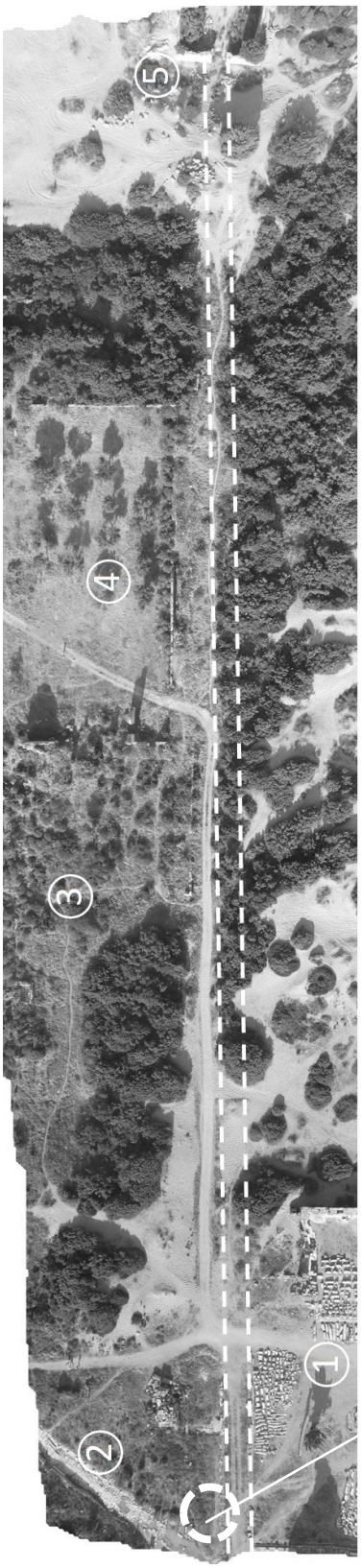

1-Hamam-Gymnasium Kompleksi Palaestrası
2-Küçük “c” Caddesi
3-Piskoposluk Sarayı Bölgesi
4-Piskoposluk Sarayı – Hortus
5-Doğu Kapısı

Resim 131

Resim 132

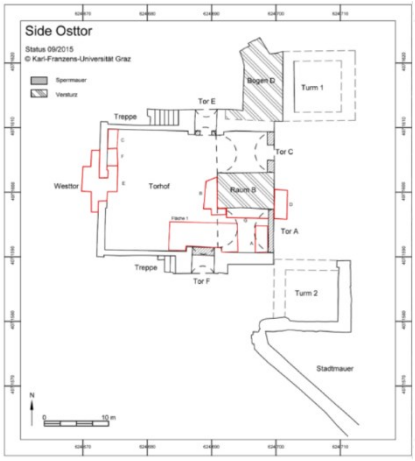

Resim 133

Resim 134

a

b

c

d

Resim 135a-d

Resim 136

Resim 137

Resim 138

Resim 139

Resim 140

Resim 141

Resim 142

Resim 143

Resim 144

Resim 145

Resim 146

Resim 147

Resim 148

Resim 149

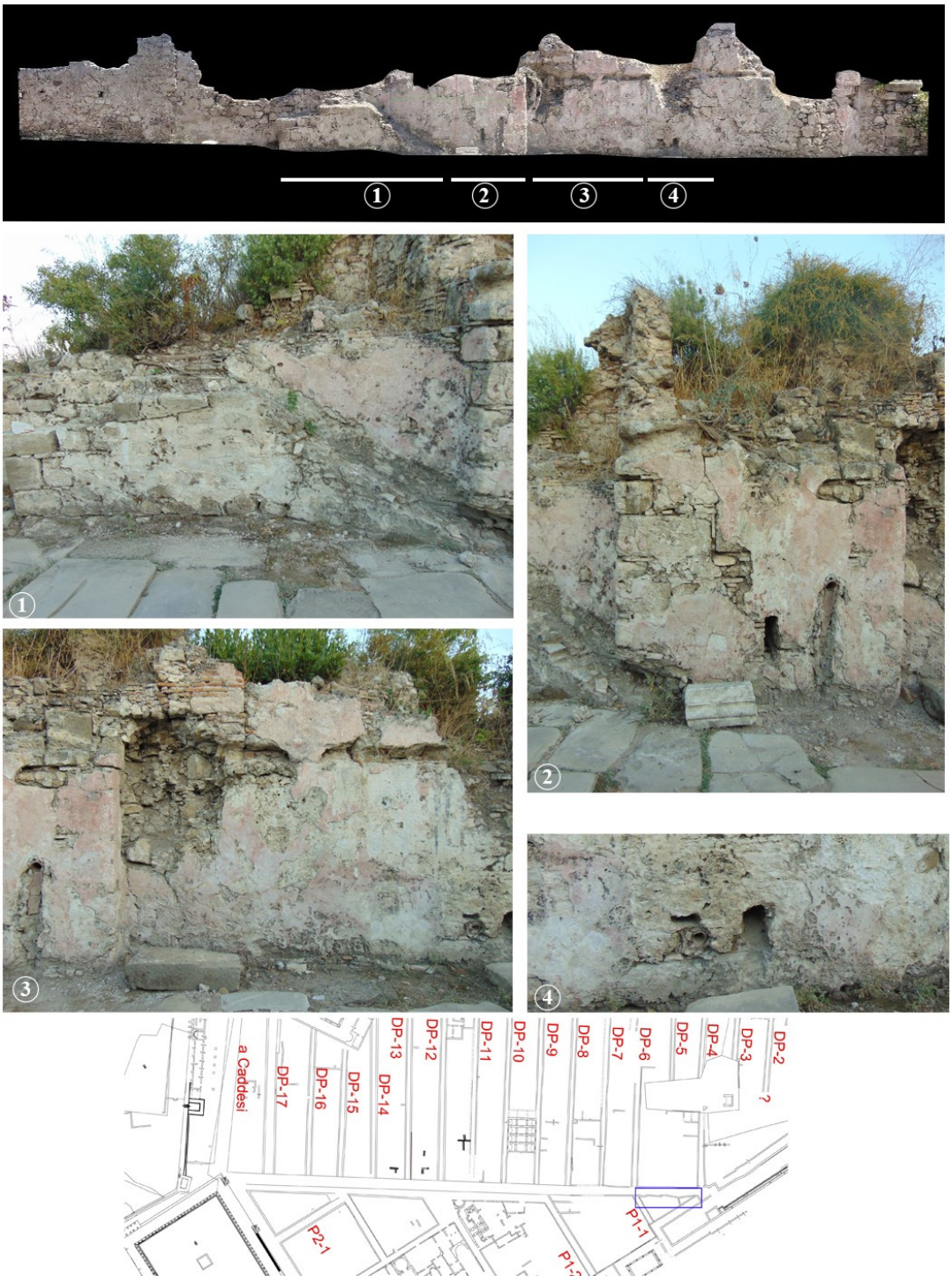
1
2
3
4
a Caddesi
DP-17
DP-16
DP-15
DP-14
DP-13
DP-12
DP-11
DP-10
DP-9
DP-8
DP-7
DP-6
DP-5
DP-4
DP-3
DP-2
P2-1
P1-1

Resim 150

Resim 151

Resim 152

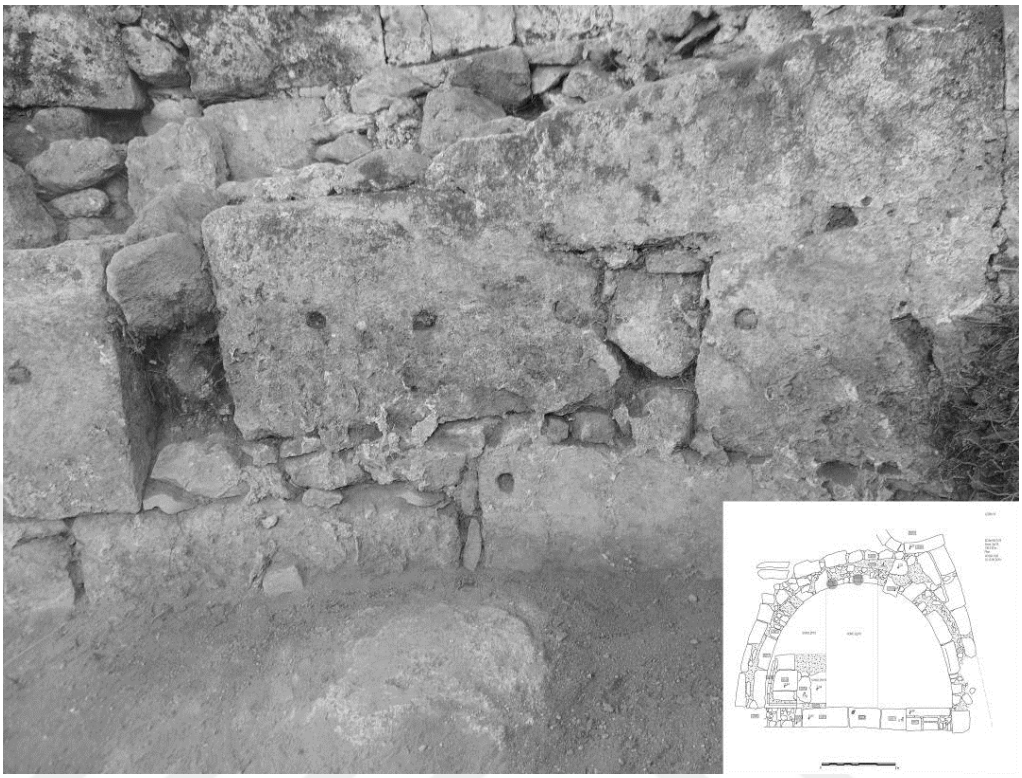

Resim 153

Resim 154

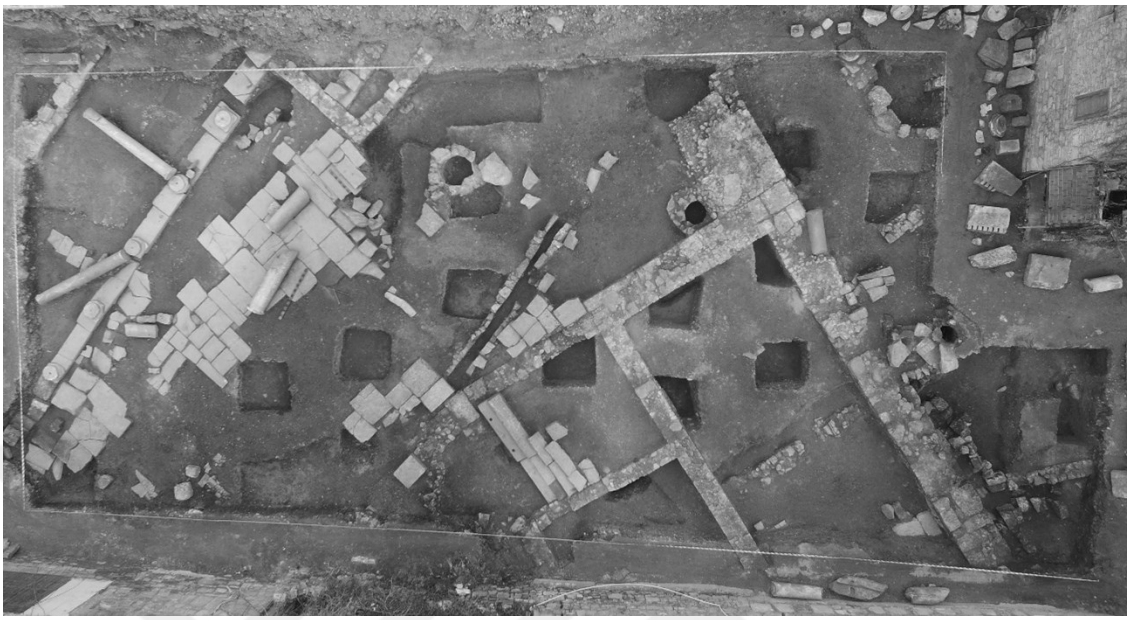

Resim 155

Resim 156

ÇİZİMLER

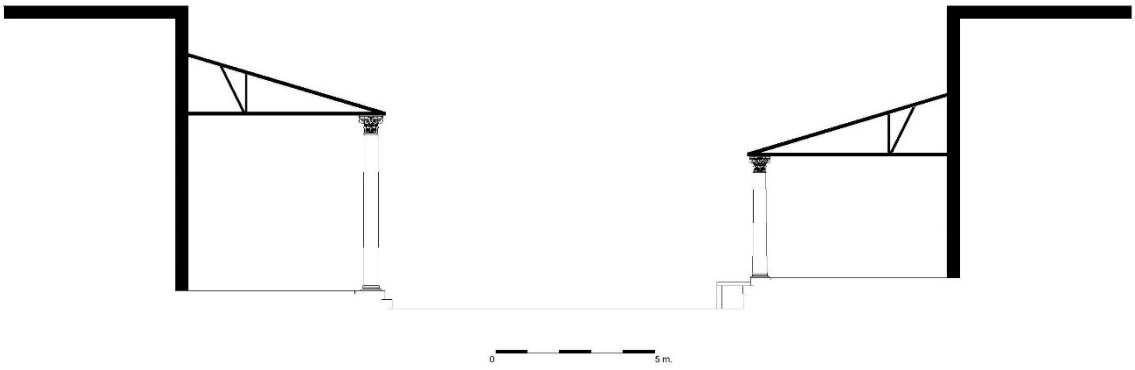

Çizim 1

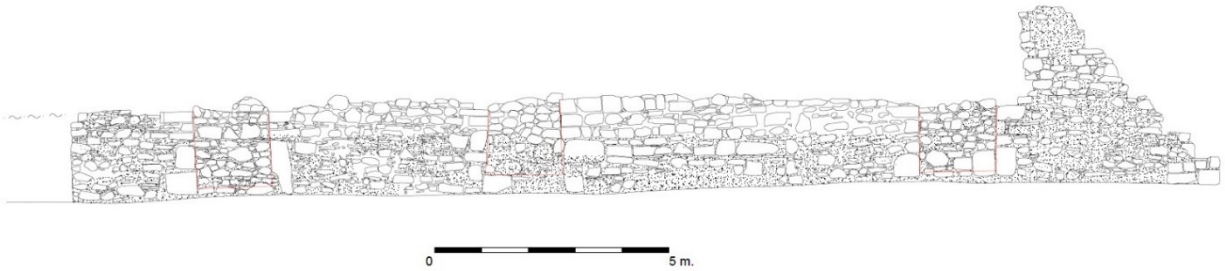

Çizim 2

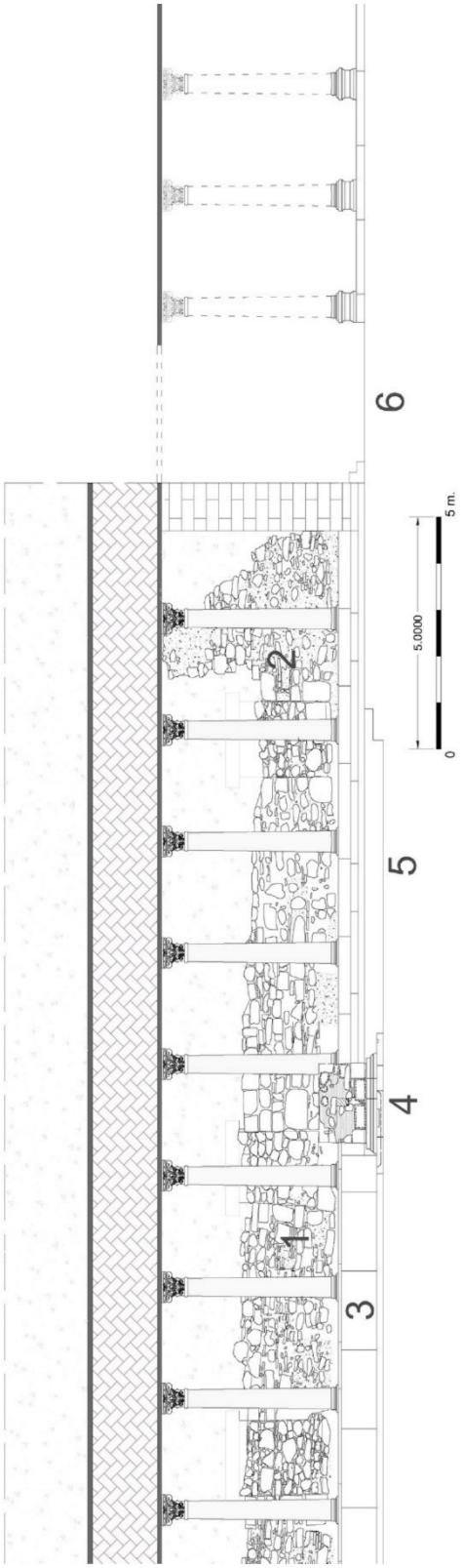
1
2
3
4
5
6
5.0000
0
5 m.
1-Yükseltilen Batı Portiko Zemini
2-Batı Portiko Arka Duvarı
3-Açık Su Kanalı Parapetleri
4-Çeşme
5-Çeşmenin Güneyindeki Düzenleme
(Havuz?)
6- Alt Kottaki Portikoya ve Caddeye Ulaşım
Sağlayan Merdivenler

Çizim 3

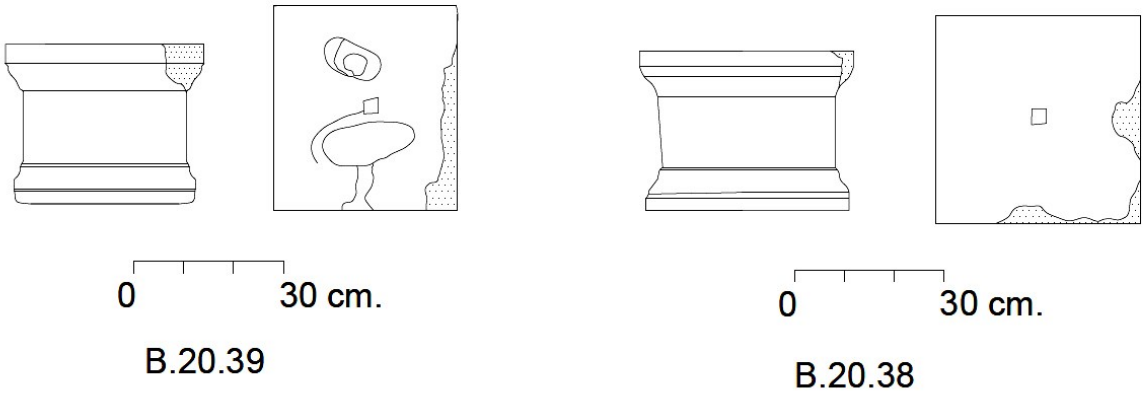

Çizim 4

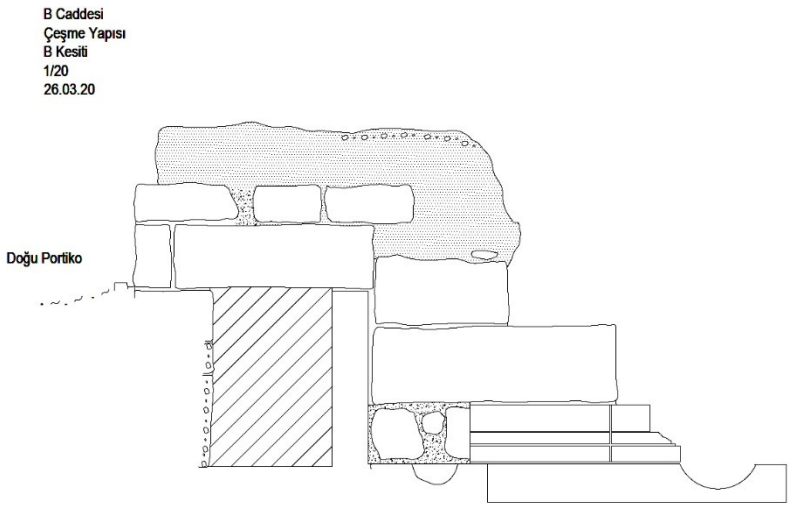

Çizim 5

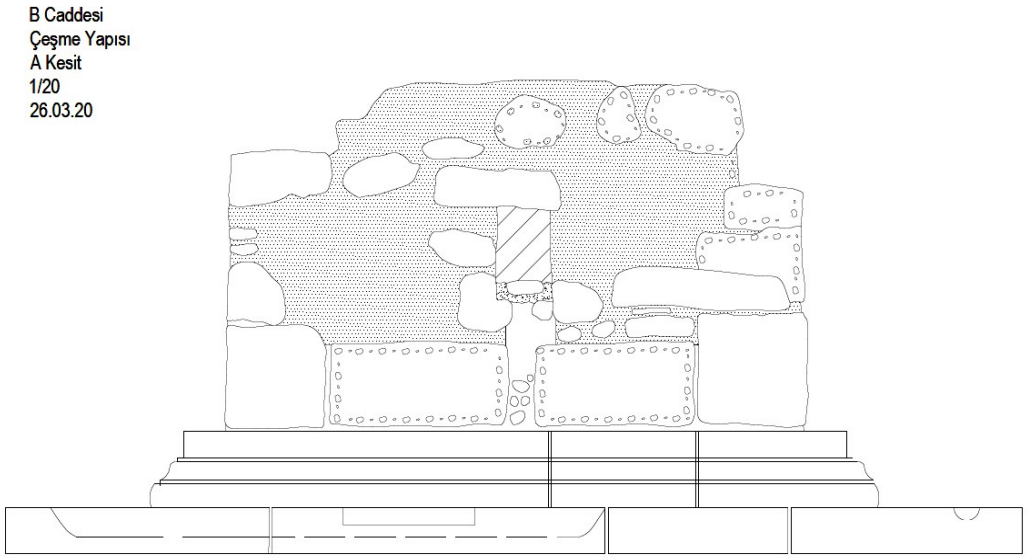

Çizim 6

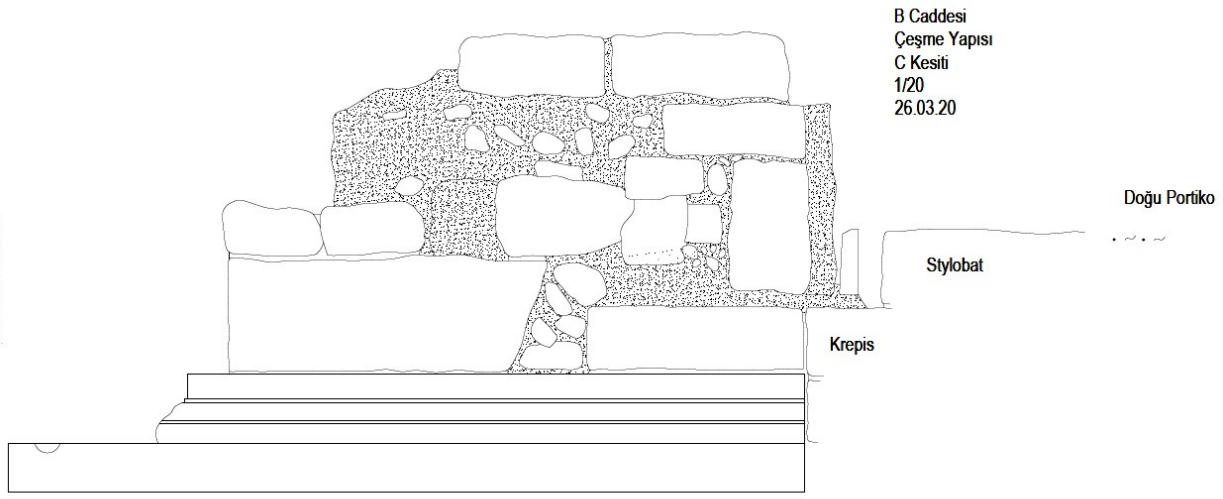

Resim 7

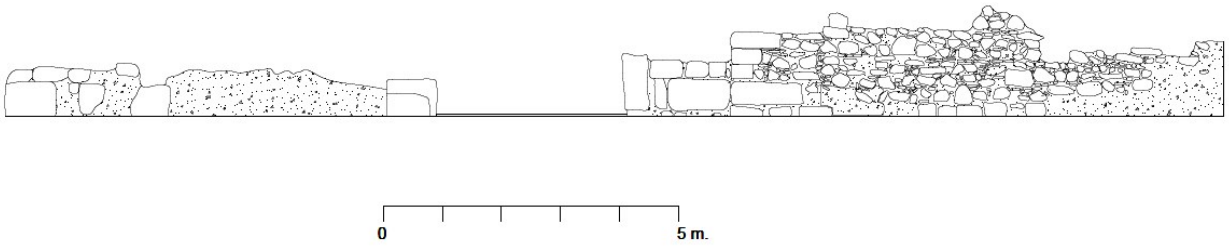

Çizim 8

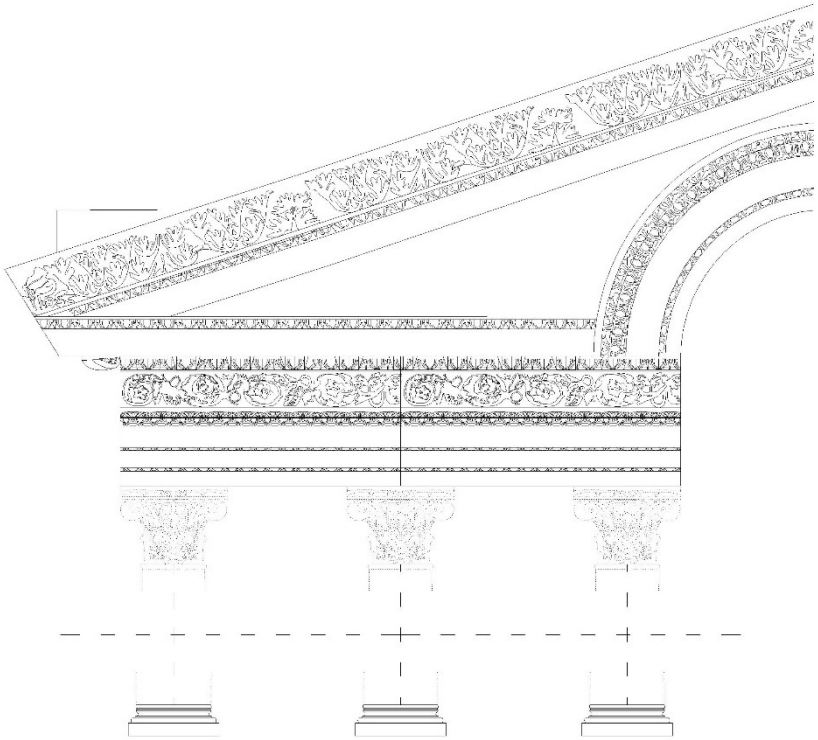

Çizim 9

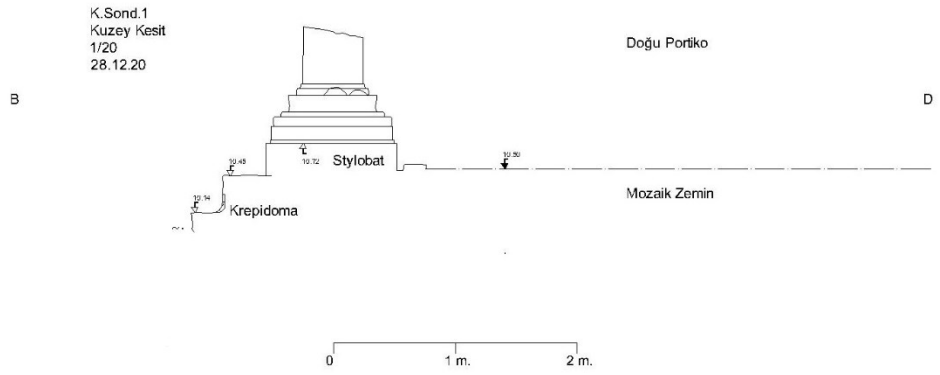

Çizim 10

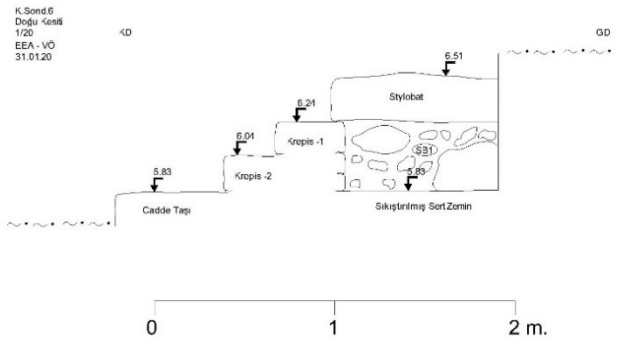

Çizim 11

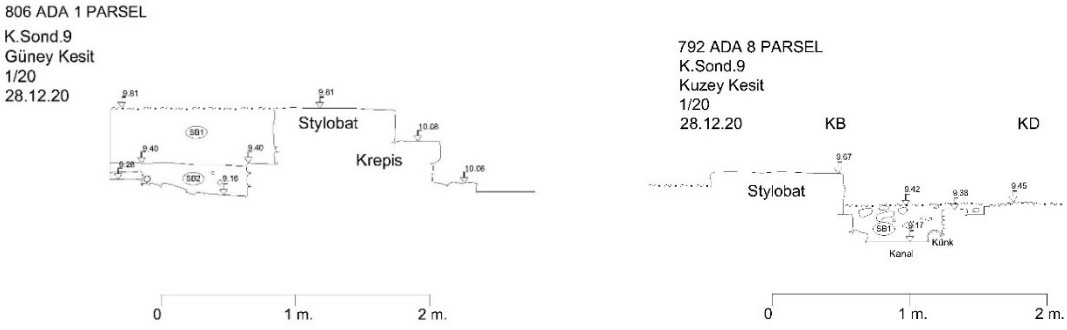

a

b

Çizim 12a-b

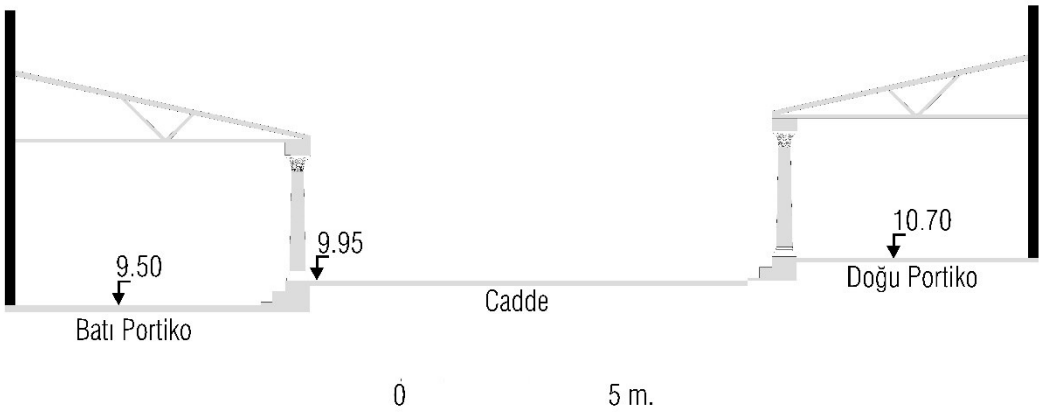

Çizim 13

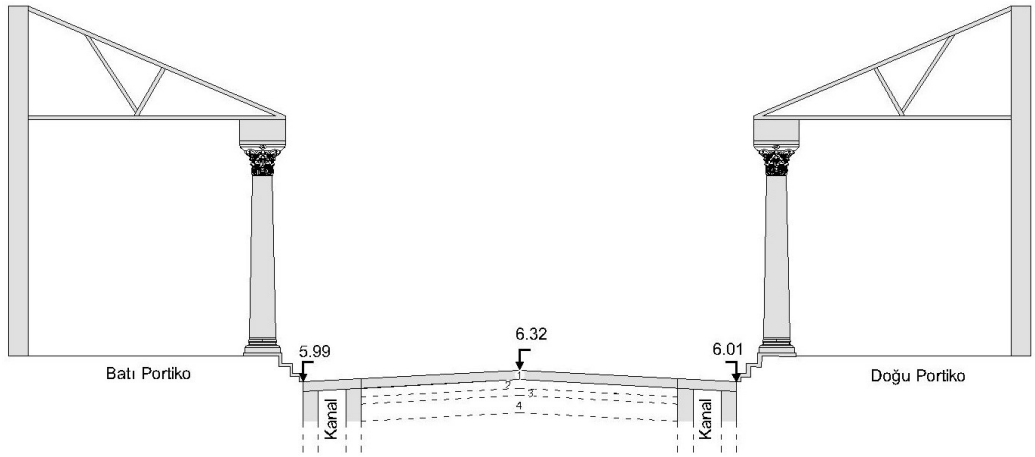

811 ADA 2 PARSEL
C CADDESİ REKONSTRÜKSİYON
ÇİZ.: VOLKAN ÖZTEKİN

1- Pavimentum
2- Nucleus
3- Rudus
4- Statumen

Çizim 14

Çizim 15

792 Ada 5 Parsel
K.Sond.10
Kuzey Kesit
G. Akgün-A.Özkan
1/20

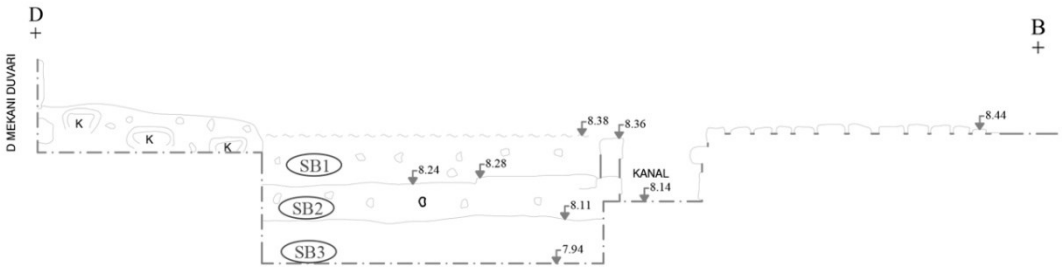

Çizim 16

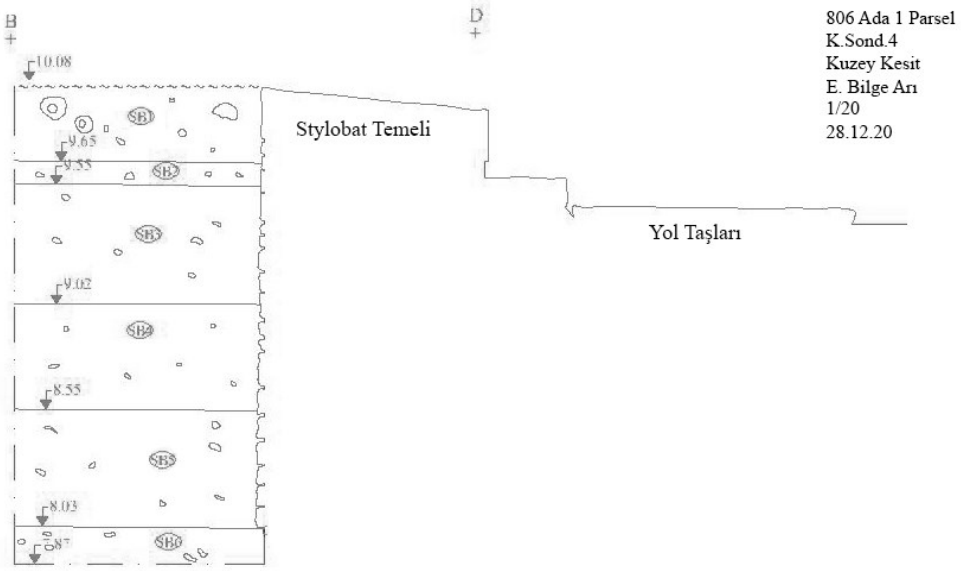

Çizim 17

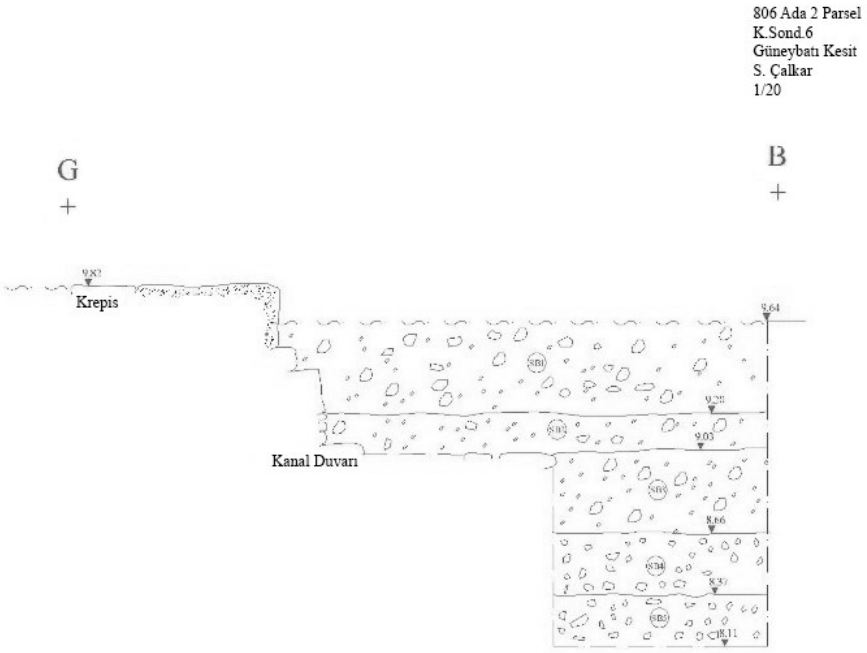

Çizim 18

806 Ada 3 Parsel
K.Sond.**5**
Güneybatı Kesit
S. Çalkar
1/20

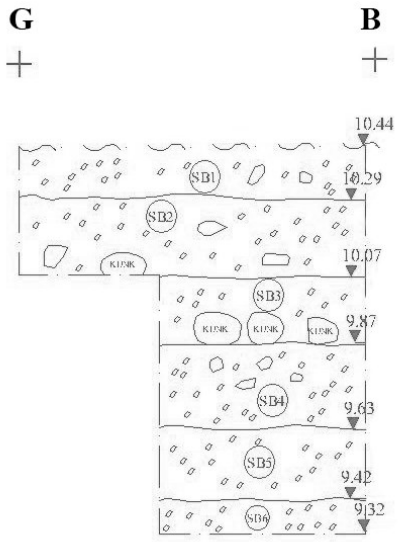

Çizim 19

809 Ada 5 Parsel
K.Sond.1
Kuzey Kesit
B. Akmay
1/20

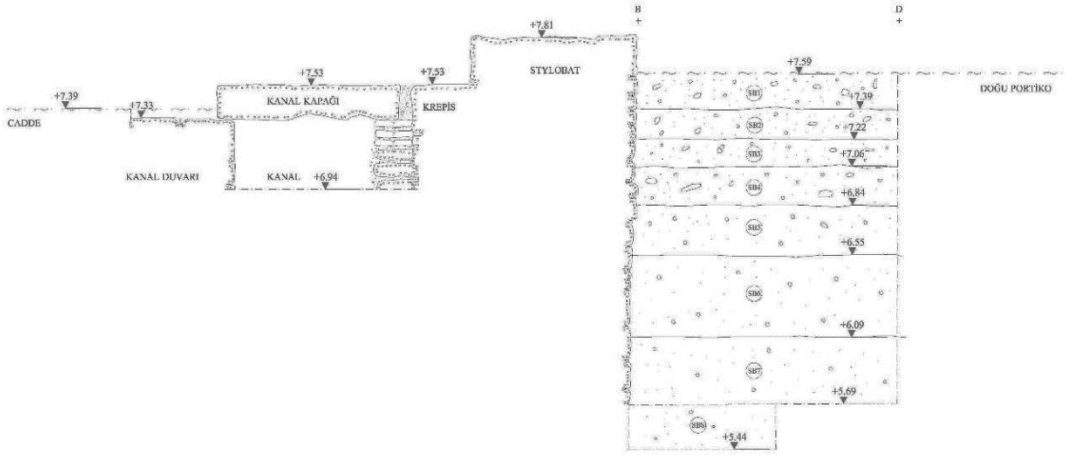

Çizim 20

809 Ada 5 Parsel
K.Sond.2
Kuzey Kesit
B. Akmay
1/20

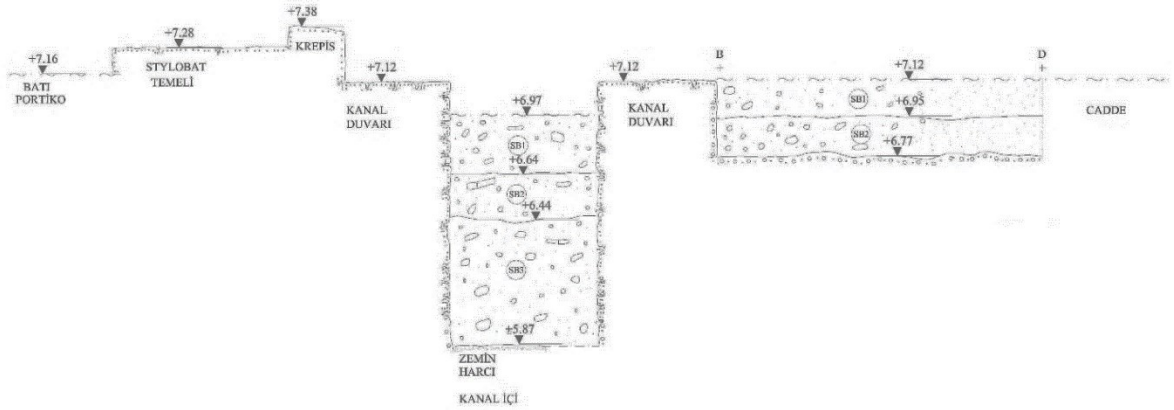

Çizim 21

811 Ada 2 Parsel
K.Sond.7
Kuzeydoğu Kesit
E. Emre Arı
1/20

811 Ada 2 Parsel
K.Sond.1
Kuzeydoğu Kesit
E. Emre Arı
1/20

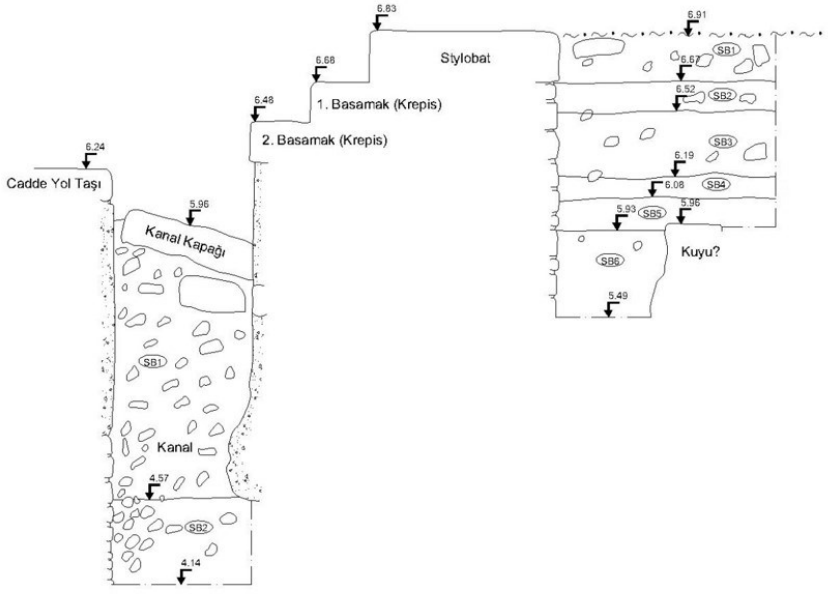

Çizim 22

811 Ada 2 Parsel
K.Sond.4
Kuzeybatı Kesit
E. Emre Arı
1/20

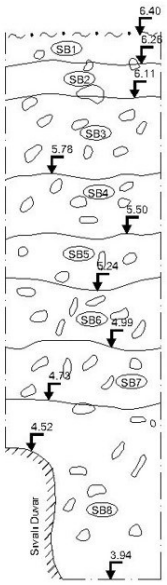

811 Ada 2 Parsel
K.Sond.4
Güneydoğu Kesit
E. Emre Arı
1/20

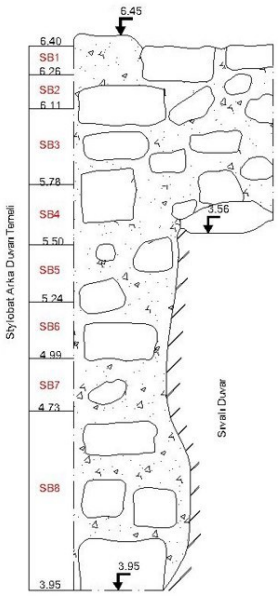

Çizim 23

811 Ada 6 Parsel
K.Sond.1
Kuzeydoğu Kesit
G. Erci
1/20

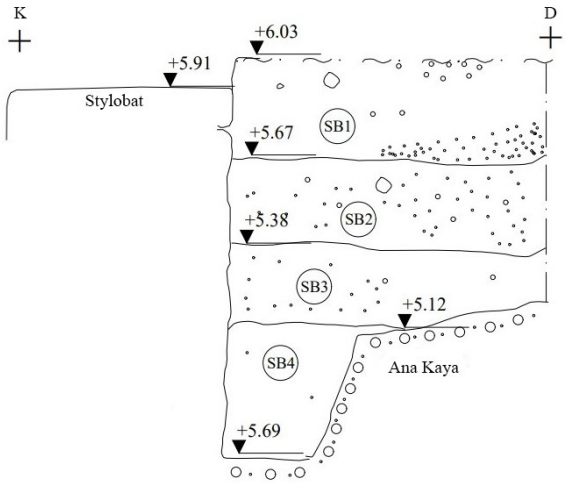

Çizim 24

811 Ada 6 Parsel
K.Sond.2
Güneybatı Kesit
O. Özer - G. Erci
1/20

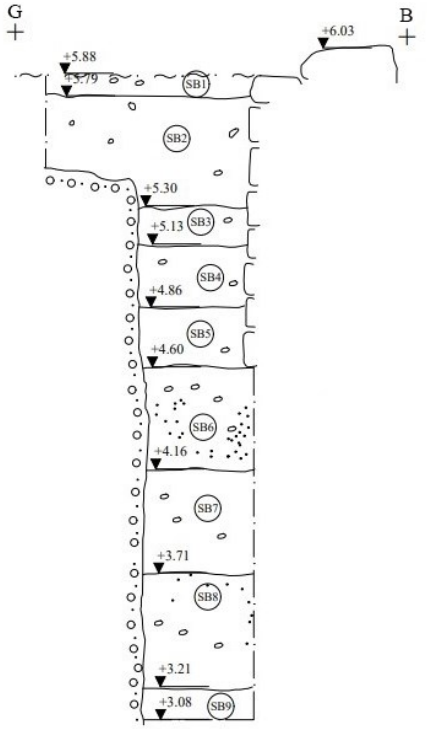

Çizim 25

811 Ada 6 Parsel
K.Sond.6
Kuzeydoğu Kesit
O. Özer - G. Erci
1/20

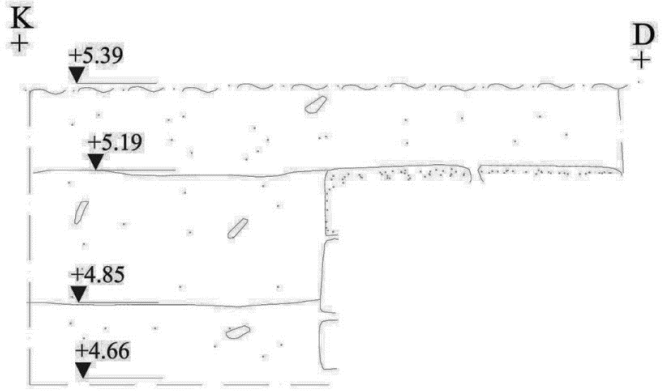

Çizim 26

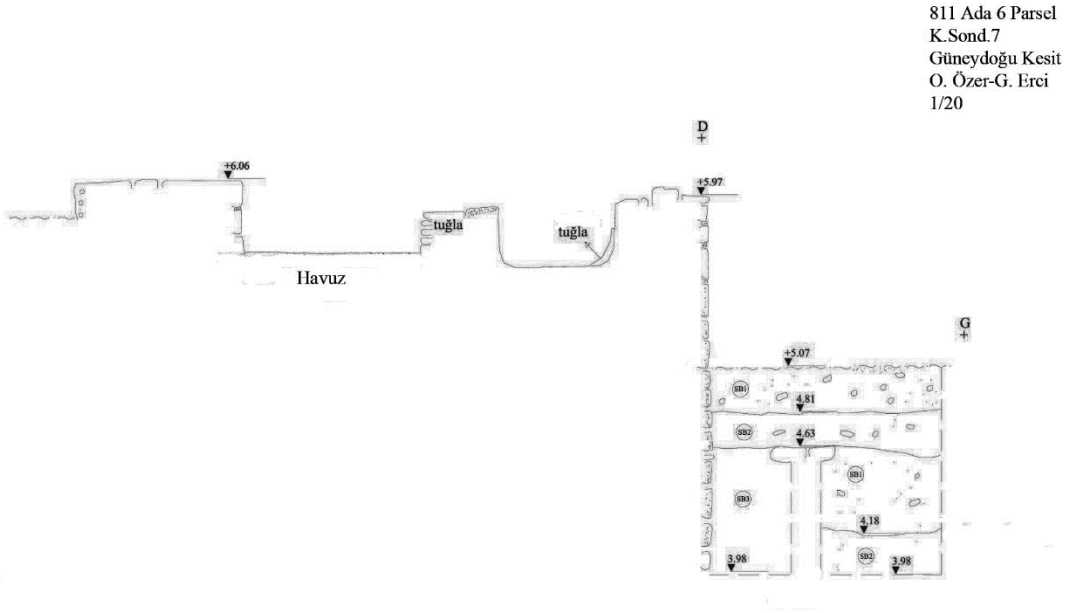

Çizim 27

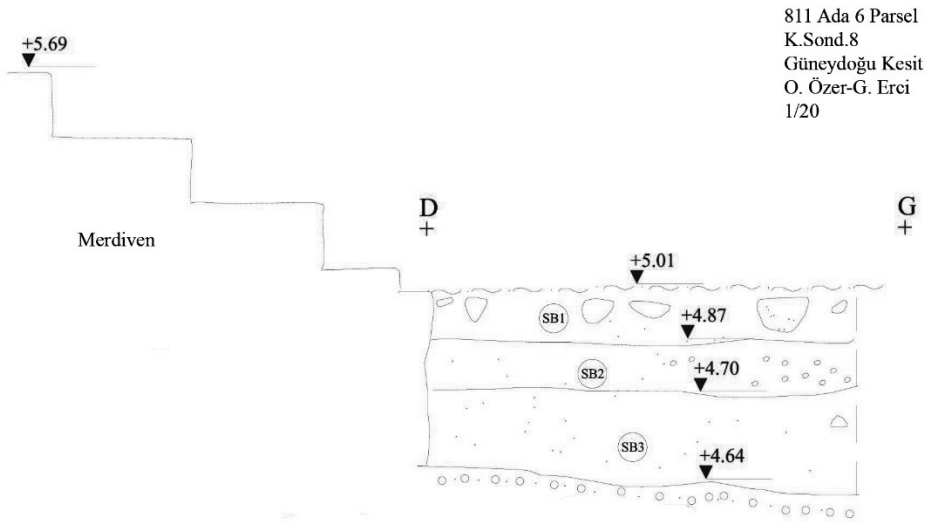

Çizim 28

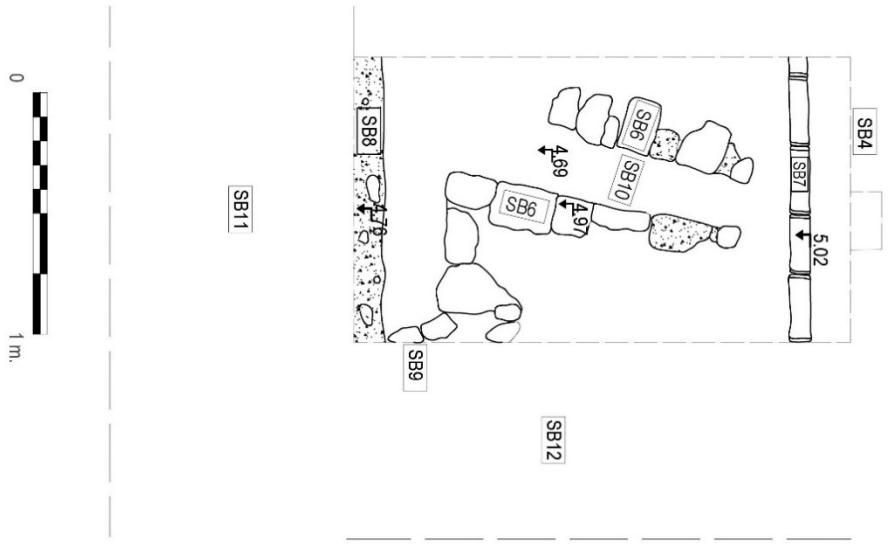

Çizim 29a

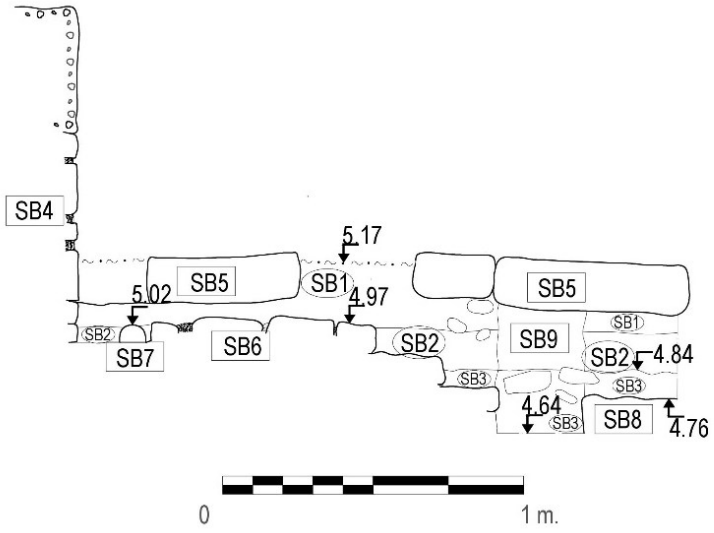

Çizim 29b

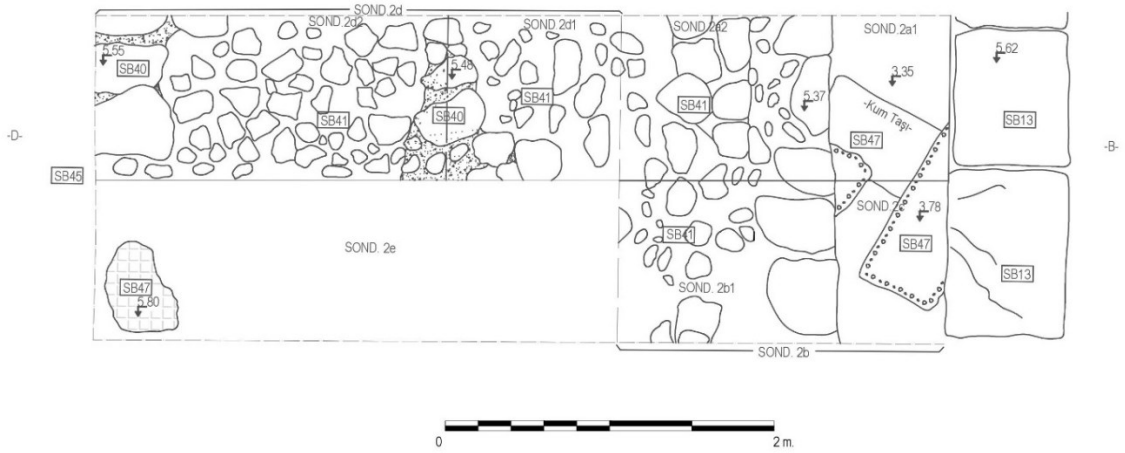

Çizim 30a

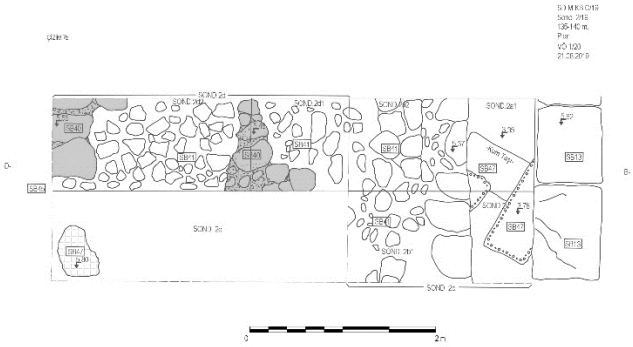

Çizim 30b

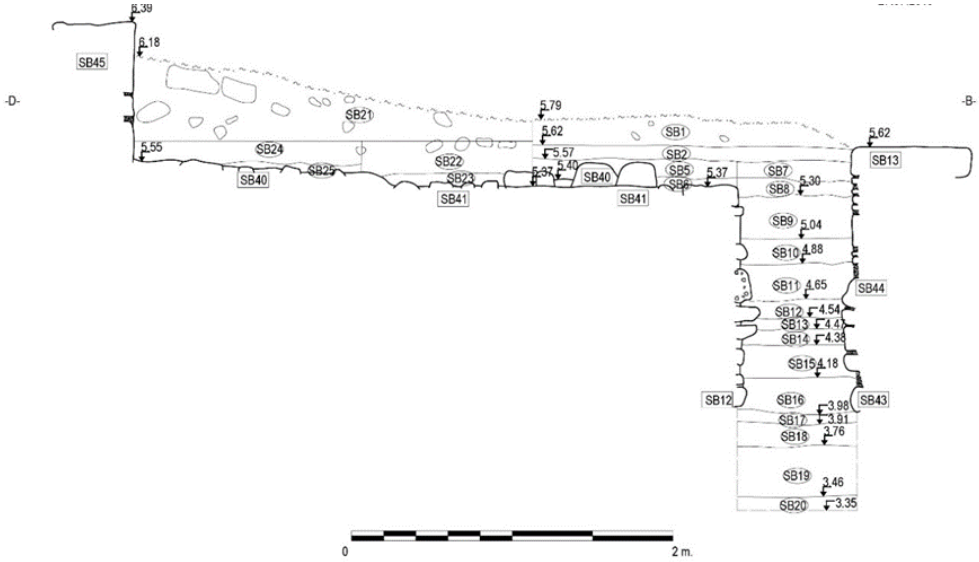

Çizim 31a

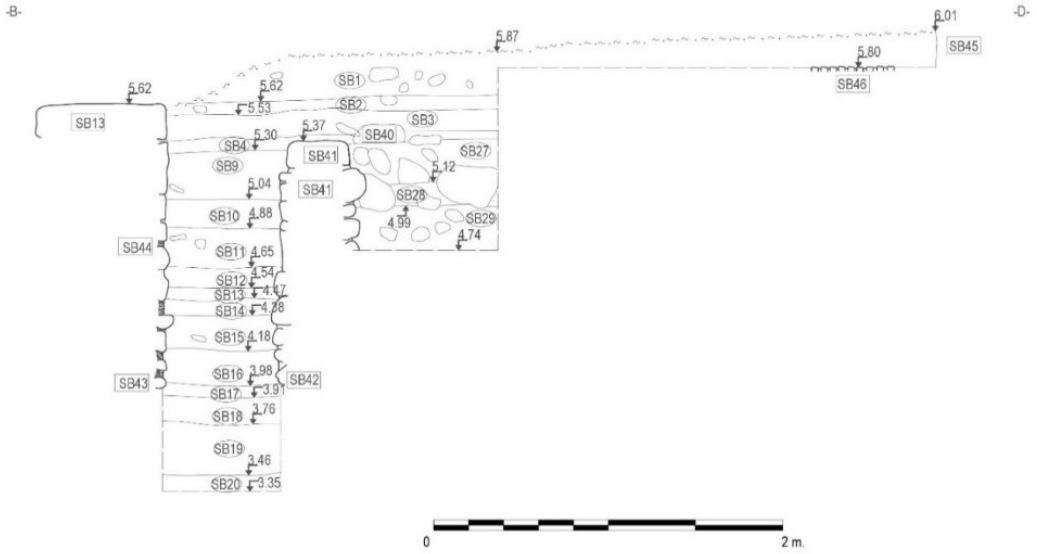

Çizim 31b

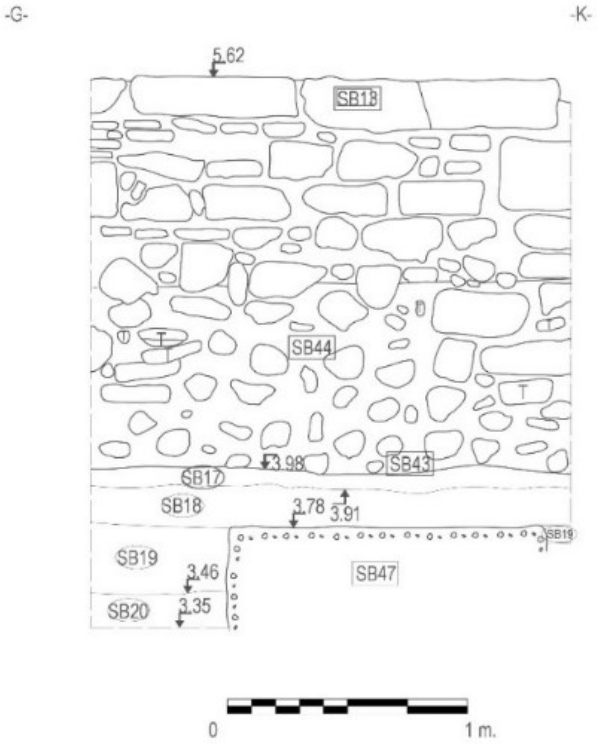

Çizim 31c

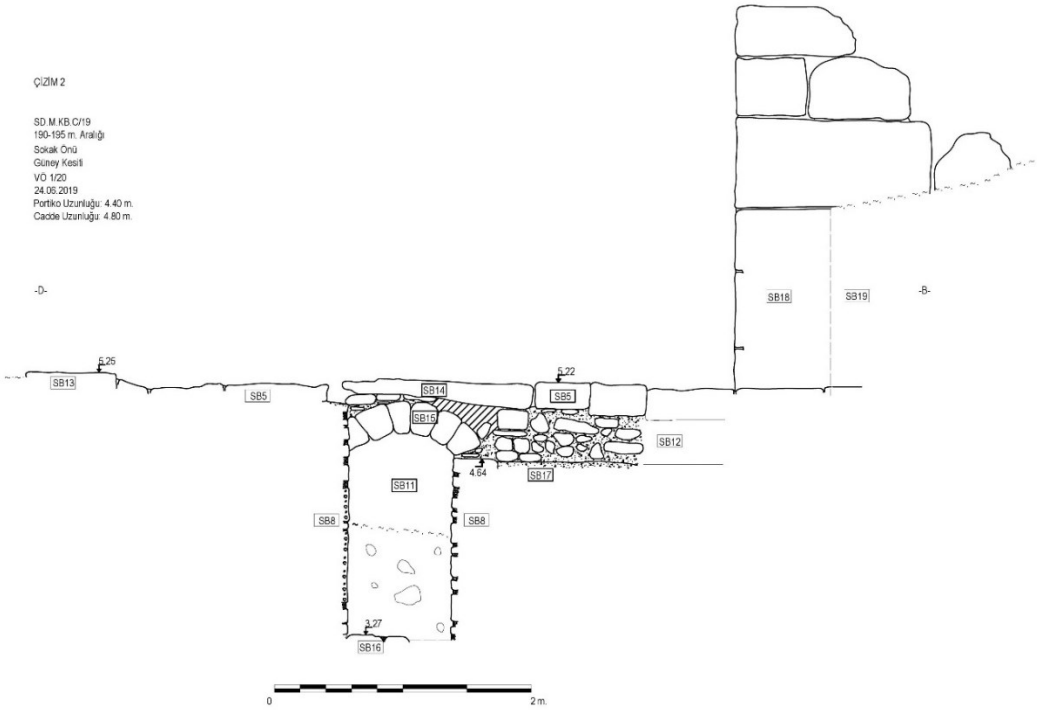

Çizim 32

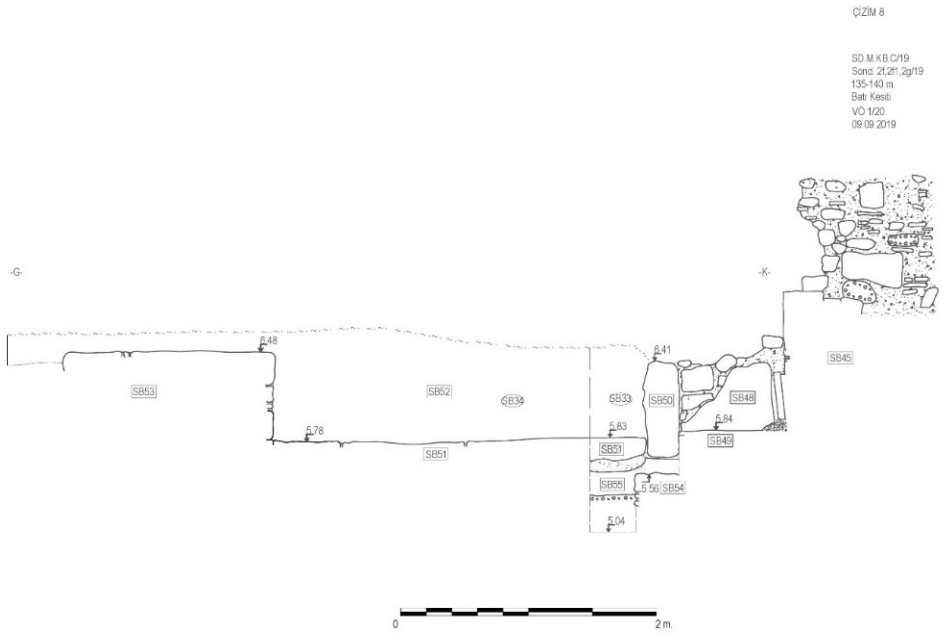

Çizim 33a

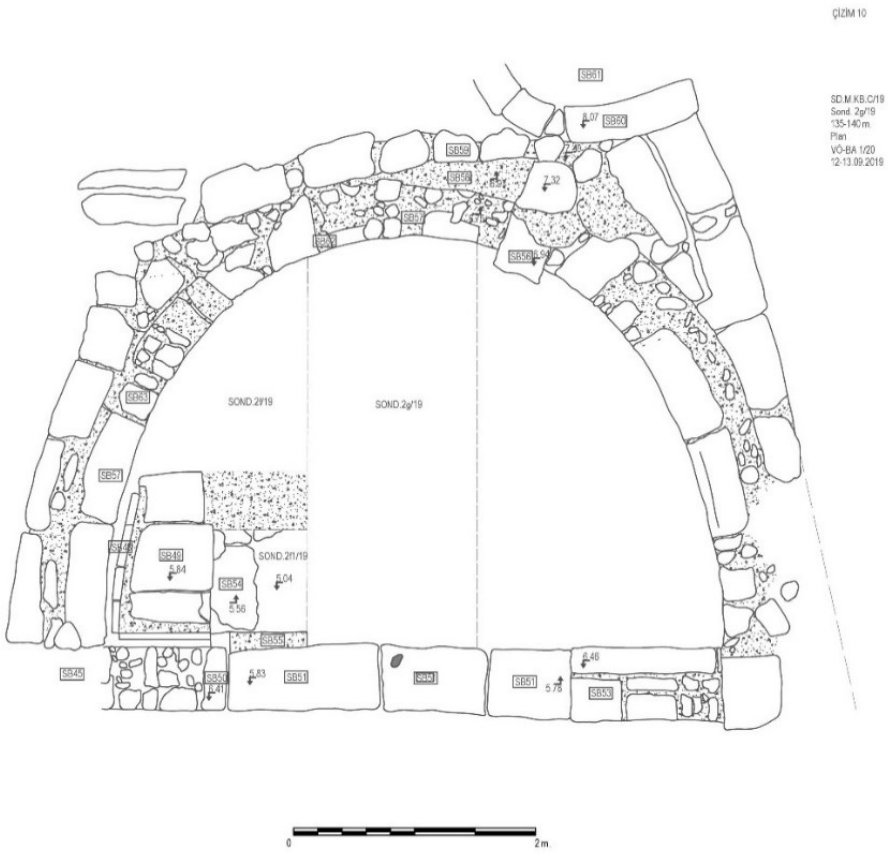
ÇİZİM 10
SD.M.KB.C/19
Sond. 2g/19
135-140 m
Plan
VÖ-BA 1/20
12-13.09.2019
SB61
SB60
SB59
SB58
SB57
SB56
SB54
SB53
SB52
SB51
SB50
SB49
SB48
SB47
SB46
SB45
SOND.2f/19
SOND.2g/19
SOND.2f1/19
7.07
7.30
7.32
6.84
6.04
5.56
6.46
6.83
6.41
5.75
0
2m

Çizim 33b

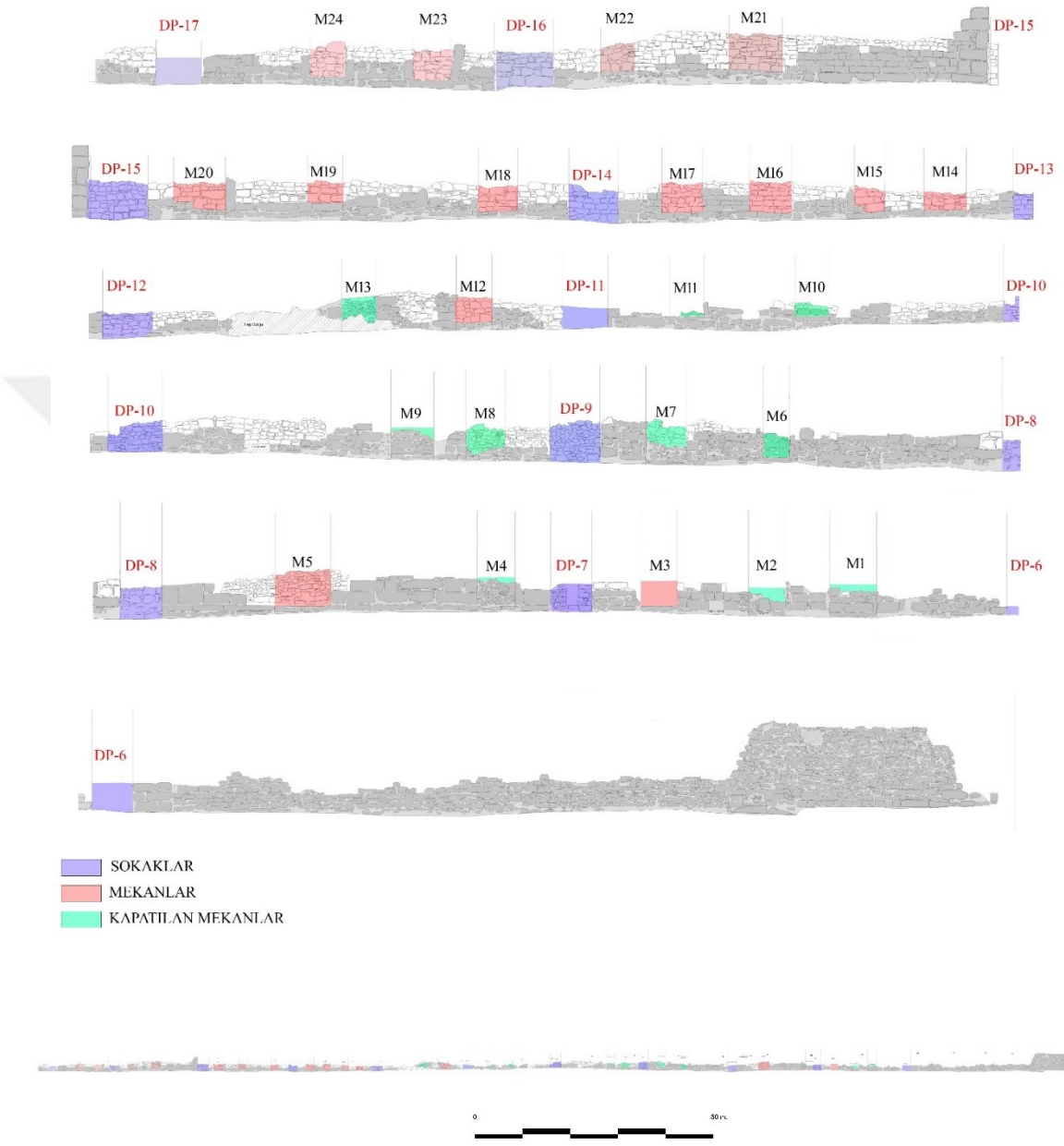
DP-17
M24
M23
DP-16
M22
M21
DP-15
DP-15
M20
M19
M18
DP-14
M17
M16
M15
M14
DP-13
DP-12
M13
M12
DP-11
M11
M10
DP-10
DP-10
M9
M8
DP-9
M7
M6
DP-8
DP-8
M5
M4
DP-7
M3
M2
M1
DP-6
DP-6
SOKAKLAR
MEKANLAR
KAPATILAN MEKANLAR

Çizim 34

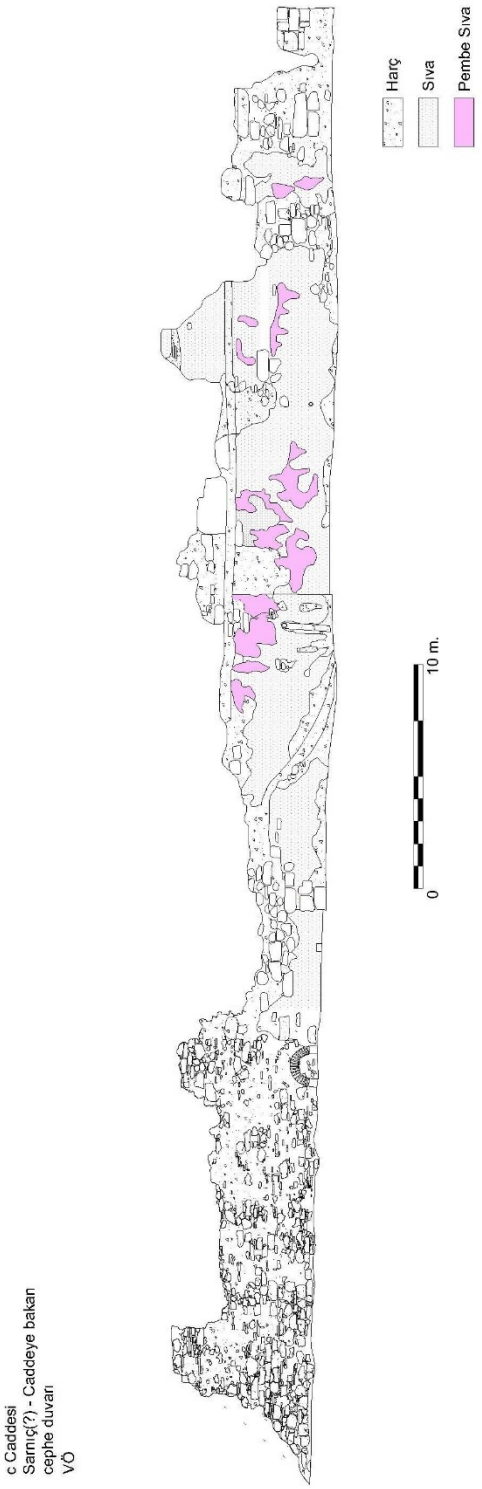
Harç
Sıva
Pembe Sıva
10 m.
0
c Caddesi
Sarnıç(?) - Caddeye bakan
cephe duvarı
VÖ

Çizim 35

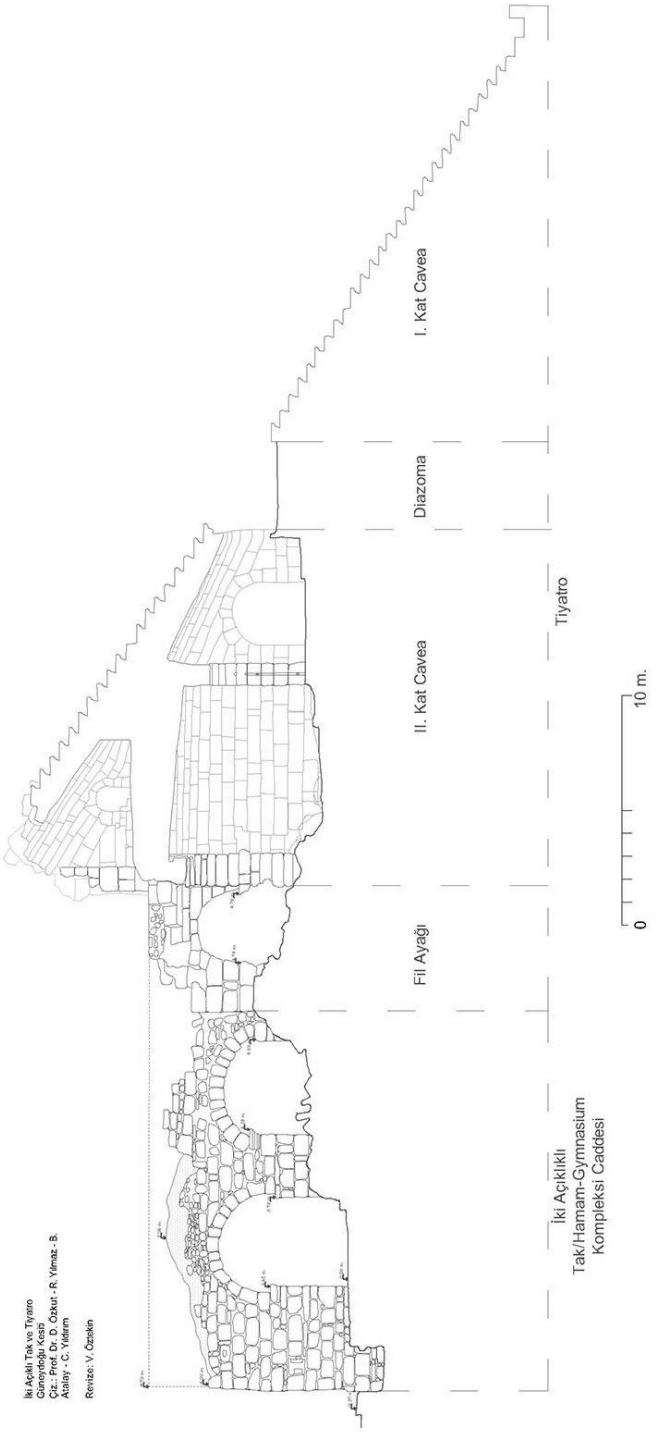
İki Açıklıklı Tak ve Tiyatro
Güneydoğu Kesiti
Çiz.: Prof. Dr. D. Özkurt - R. Yılmaz - B. Atalay - Ç. Yıldırım
Revizo: V. Özsiken
İki Açıklıklı
Tak/Hamam-Gymnasium
Kompleksi Caddesi
Fil Ayağı
II. Kat Cavea
Tiyatro
Diazoma
I. Kat Cavea
0
10 m.

Çizim 36

0 50 cm
Kat. No. 88
Tip 1
0 50 cm
Kat. No. 89
Tip 2a
0 50 cm
Kat. No. 92
Tip 2b
0 50 cm
Kat. No. 4
B Caddesi Doğu Portiko
Tip 3a
0 50 cm
Kat. No. 102
Tip 3b
0 50 cm
Kat. No. 118
Tip 3c
0 50 cm
Kat. No. 298
Tip 7a
0 50 cm
Kat. No. 299
Tip 7b
0 50 cm
Kat. No. 14
Tip 4
0 50 cm
Kat. No. 301
Tip 7c
0 50 cm
Kat. No. 329
Tip 1
0 50 cm
Kat. No. 1
Tip 3a
0 50 cm
Kat. No. 20
B Caddesi Batı Portiko
Tip 6
0 50 cm
Kat. No.18
Tip 6
0 50 cm
Kat. No. 288
Tip 5

Çizim 37

Tip 1
a Caddesi
Tip 2a
C Caddesi
Tip 2b
C Caddesi
Tip 3
C Caddesi
Tip 3
B Caddesi
Tip 3
Liman Agorası Caddesi
Tip 4
B Caddesi
Tip 4
C Caddesi
Tip 5
Küçük c Caddesi
Tip 6
B Caddesi
Tip 6
C Caddesi
Tip 6
Küçük c Caddesi
0
30 cm

Çizim 38

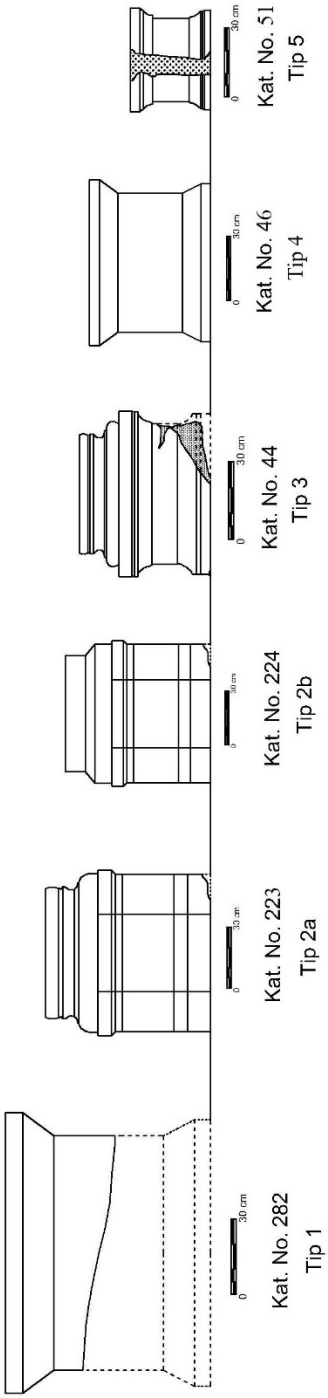
Kat. No. 282
Tip 1
Kat. No. 223
Tip 2a
Kat. No. 224
Tip 2b
Kat. No. 44
Tip 3
Kat. No. 46
Tip 4
Kat. No. 51
Tip 5

Çizim 39

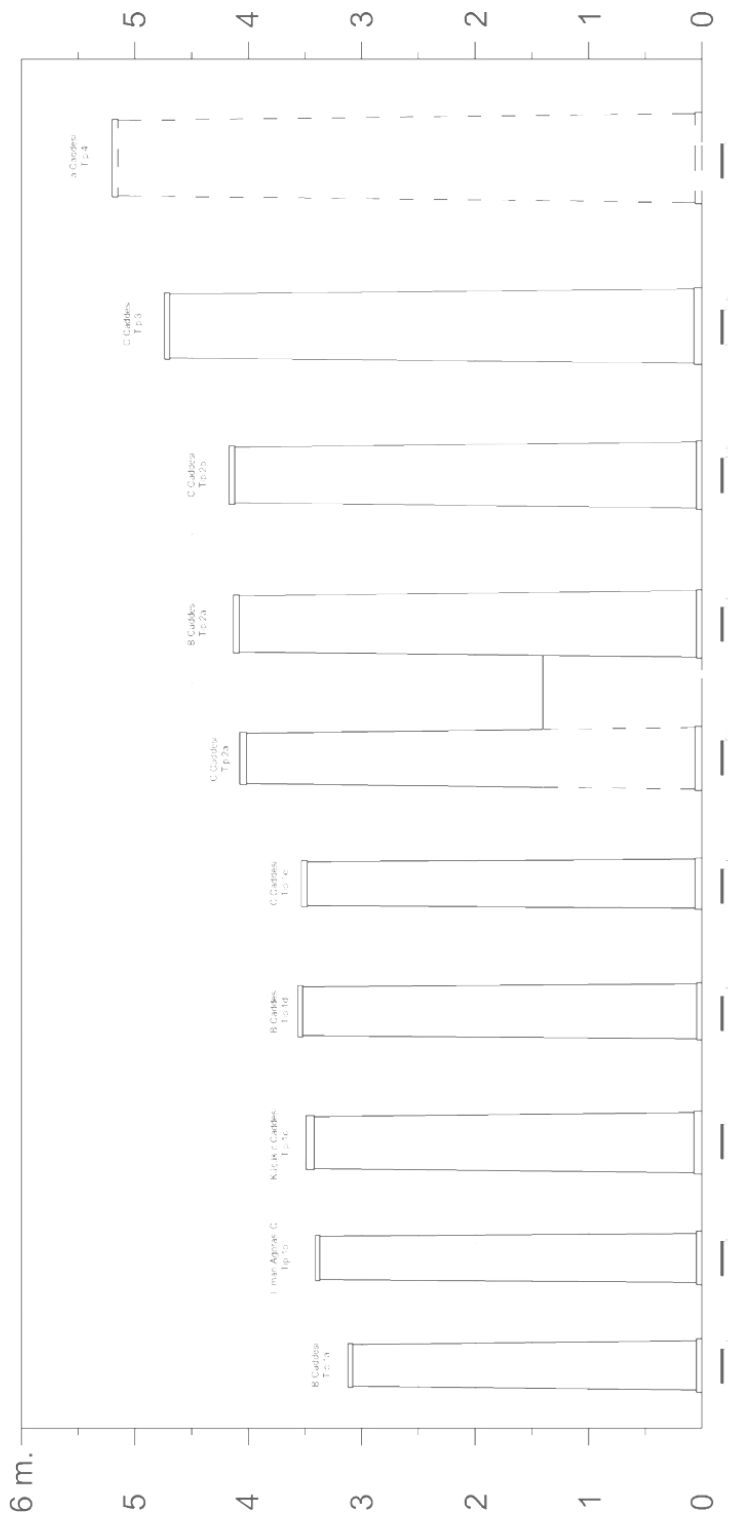

Çizim 40

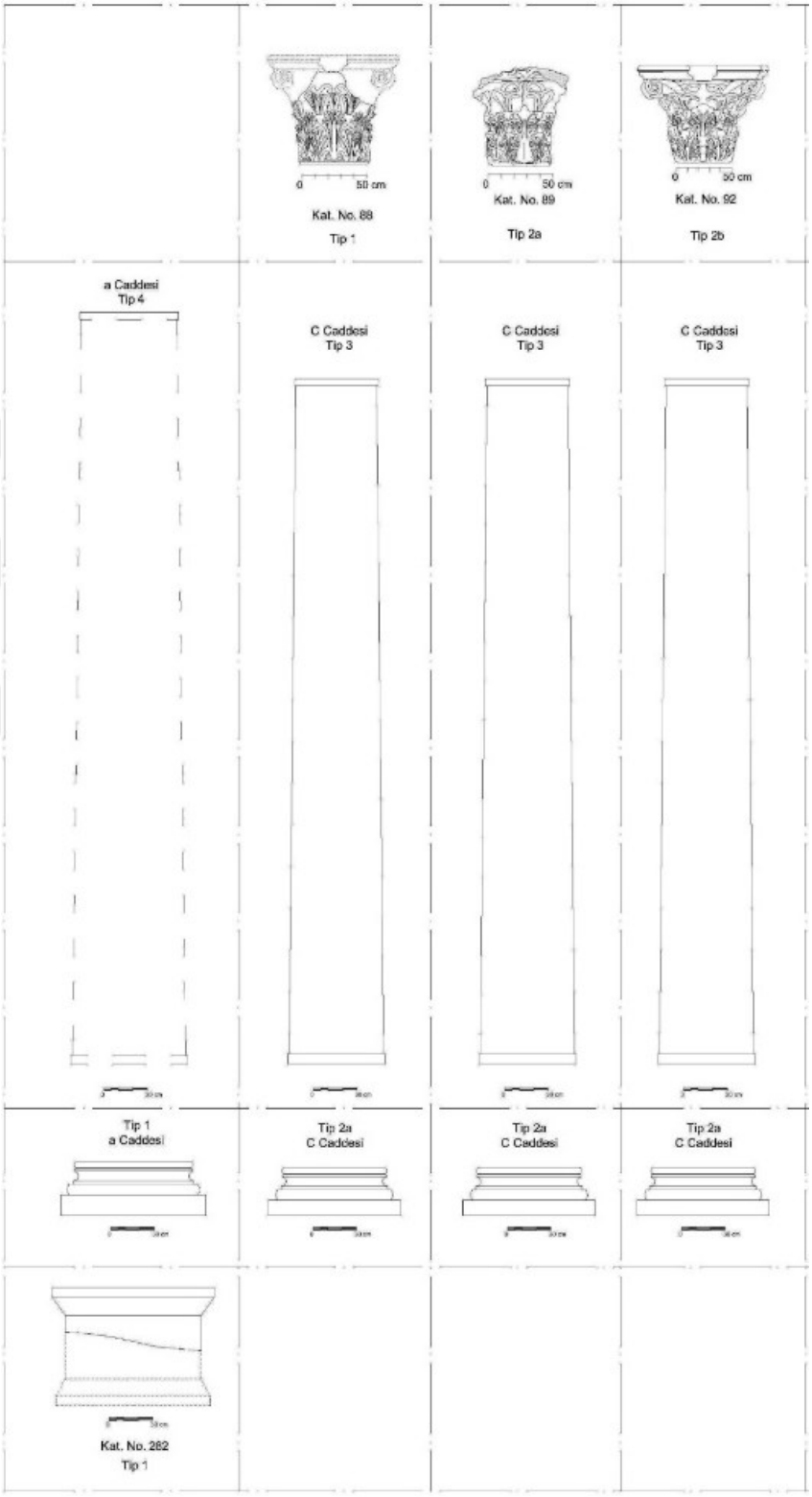
0 50 cm
Kat. No. 88
Tip 1
0 50 cm
Kat. No. 89
Tip 2a
0 50 cm
Kat. No. 92
Tip 2b
a Caddesi
Tip 4
C Caddesi
Tip 3
C Caddesi
Tip 3
C Caddesi
Tip 3
Tip 1
a Caddesi
Tip 2a
C Caddesi
Tip 2a
C Caddesi
Tip 2a
C Caddesi
Kat. No. 282
Tip 1

Çizim 41

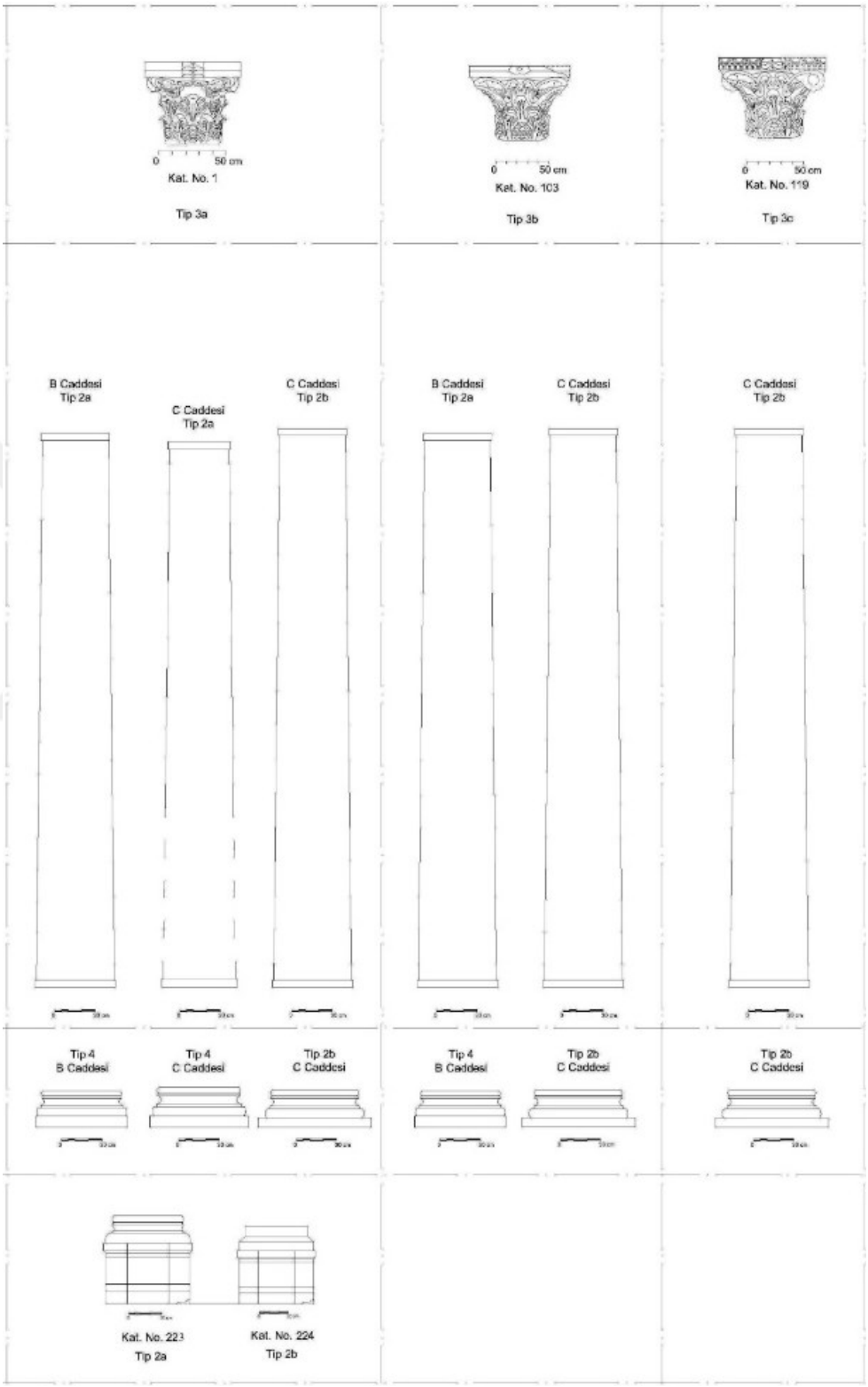
0 50 cm
Kat. No. 1
Tip 3a
0 50 cm
Kat. No. 103
Tip 3b
0 50 cm
Kat. No. 119
Tip 3c
B Caddesi
Tip 2a
C Caddesi
Tip 2a
C Caddesi
Tip 2b
B Caddesi
Tip 2a
C Caddesi
Tip 2b
C Caddesi
Tip 2b
Tip 4
B Caddesi
Tip 4
C Caddesi
Tip 2b
C Caddesi
Tip 4
B Caddesi
Tip 2b
C Caddesi
Tip 2b
C Caddesi
Kat. No. 223
Tip 2a
Kat. No. 224
Tip 2b

Çizim 42

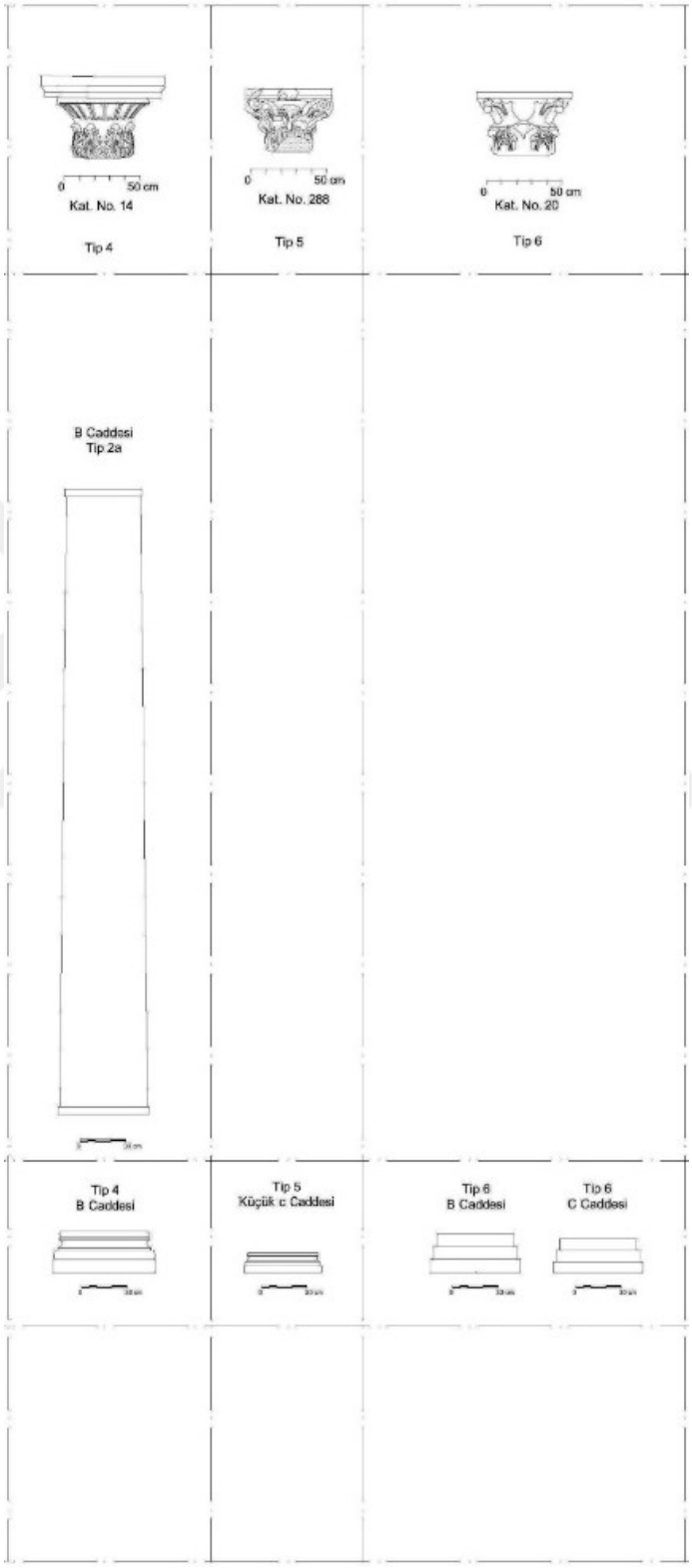
0 50 cm
Kat. No. 14
Tip 4
0 50 cm
Kat. No. 288
Tip 5
0 50 cm
Kat. No. 20
Tip 6
B Caddesi
Tip 2a
Tip 4
B Caddesi
Tip 5
Küçük c Caddesi
Tip 6
B Caddesi
Tip 6
C Caddesi

Çizim 43

0 50 cm
Kat. No. 298
Tip 7a
0 50 cm
Kat. No. 299
Tip 7b
0 50 cm
Kat. No. 301
Tip 7c
0 50 cm
Kat. No. 20
Tip 6
Küçük c Caddesi
Tip 1c
Küçük c Caddesi
Tip 1c
Küçük c Caddesi
Tip 1c
Küçük c Caddesi
Tip 1c
Tip 6
Küçük c Caddesi
Tip 6
Küçük c Caddesi
Tip 6
Küçük c Caddesi
Tip 6
Küçük c Caddesi

Çizim 44

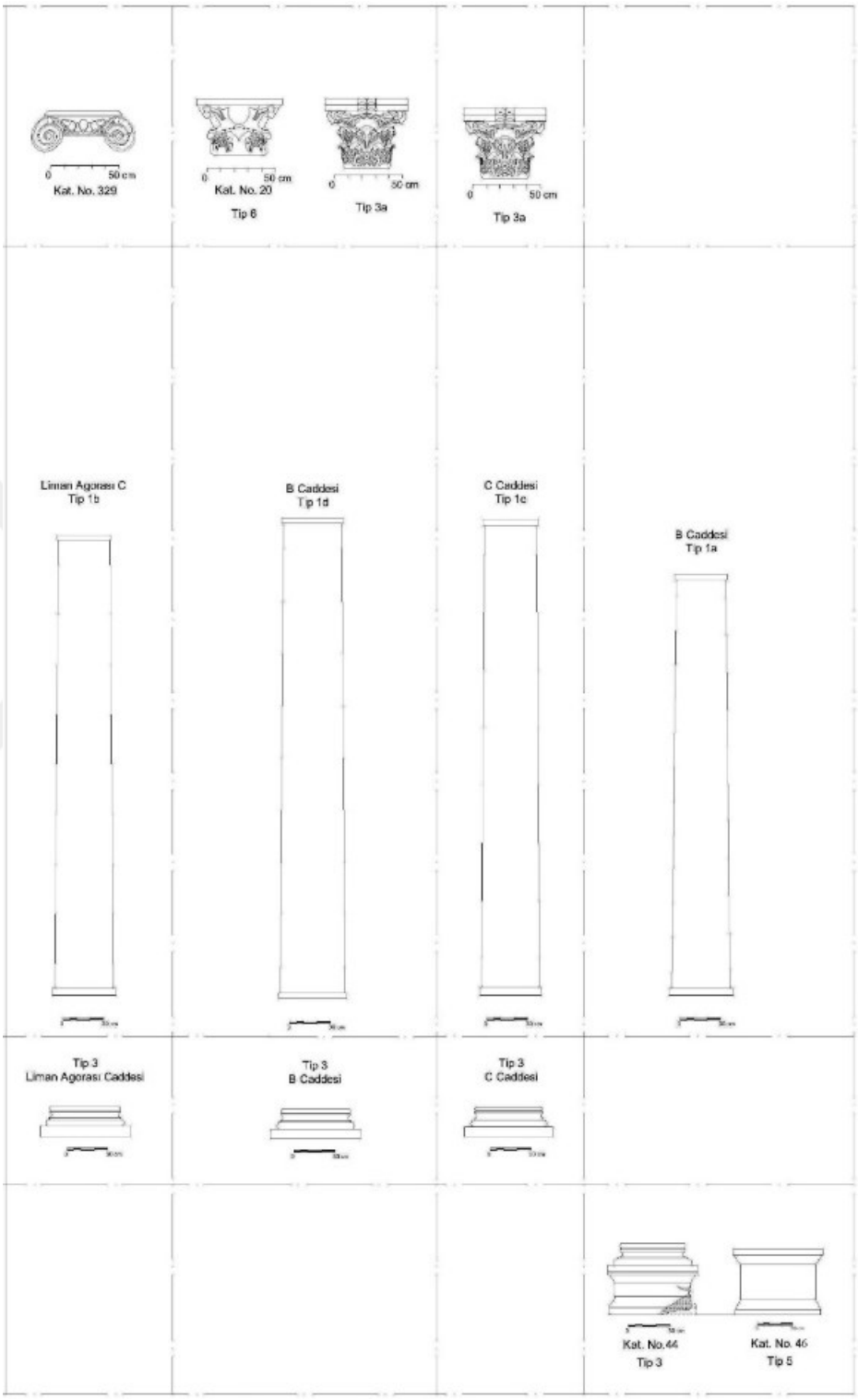
0 50 cm
Kat. No. 329
0 50 cm
Kat. No. 20
Tip 6
0 50 cm
Tip 3a
0 50 cm
Tip 3a
Liman Agorası C
Tip 1b
B Caddesi
Tip 1d
C Caddesi
Tip 1c
B Caddesi
Tip 1a
Tip 3
Liman Agorası Caddesi
Tip 3
B Caddesi
Tip 3
C Caddesi
Kat. No.44
Tip 3
Kat. No. 46
Tip 5

Çizim 45

PLANLAR

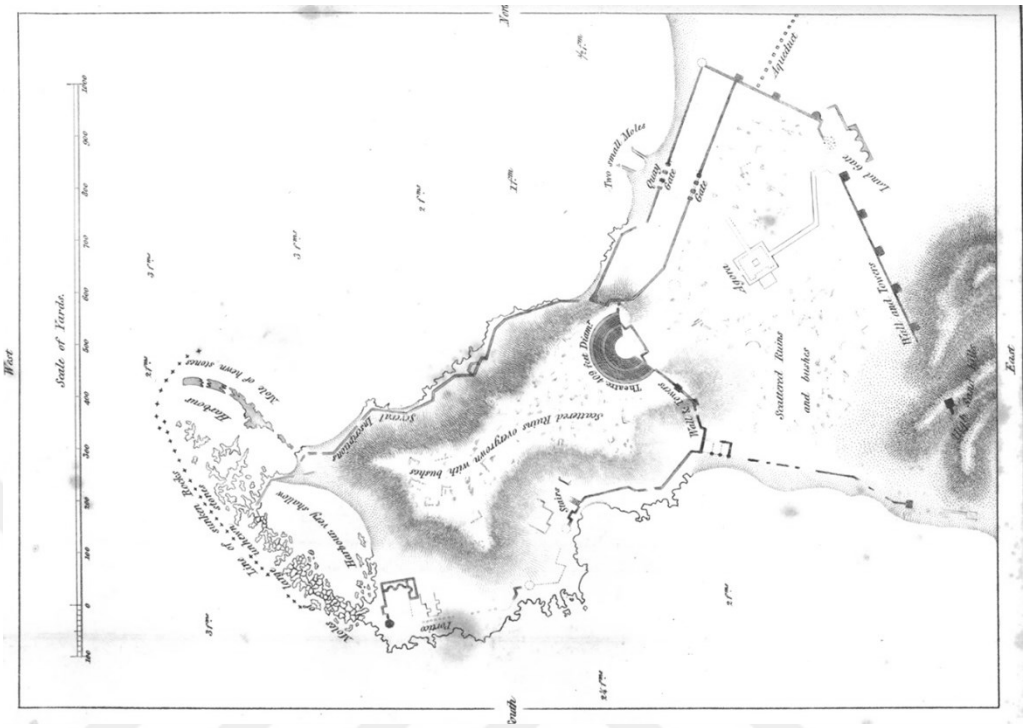
Scale of Yards.
West
East
Two small Moles
Land Gate
Sea Gate
Aqueduct
Mosque
Ruins of Roman Palace
Theatre
Stadium
Ruins of Roman Palace
Harbour
Ruins of Roman Palace
Ruins of Roman Palace
Ruins of Roman Palace

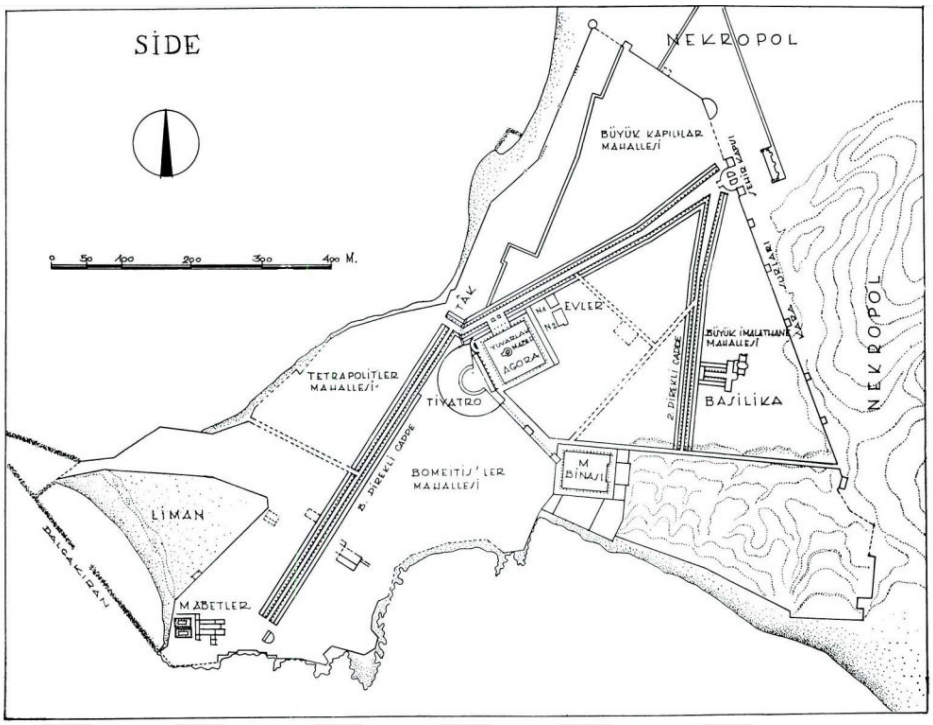
SİDE
NEKROPOL
BÜYÜK KAPILAR MAHALLESİ
EVLER
AGORA
TETRAPOLİTLER MAHALLESİ
TİYATRO
BÜYÜK İMALATHANE MAHALLESİ
BASİLİKA
2. DİKİLİ CADDE
BOMEITİJ'LER MAHALLESİ
M BİNASI
LİMAN
MABETLER
BAĞCALIBAĞI

Plan 3

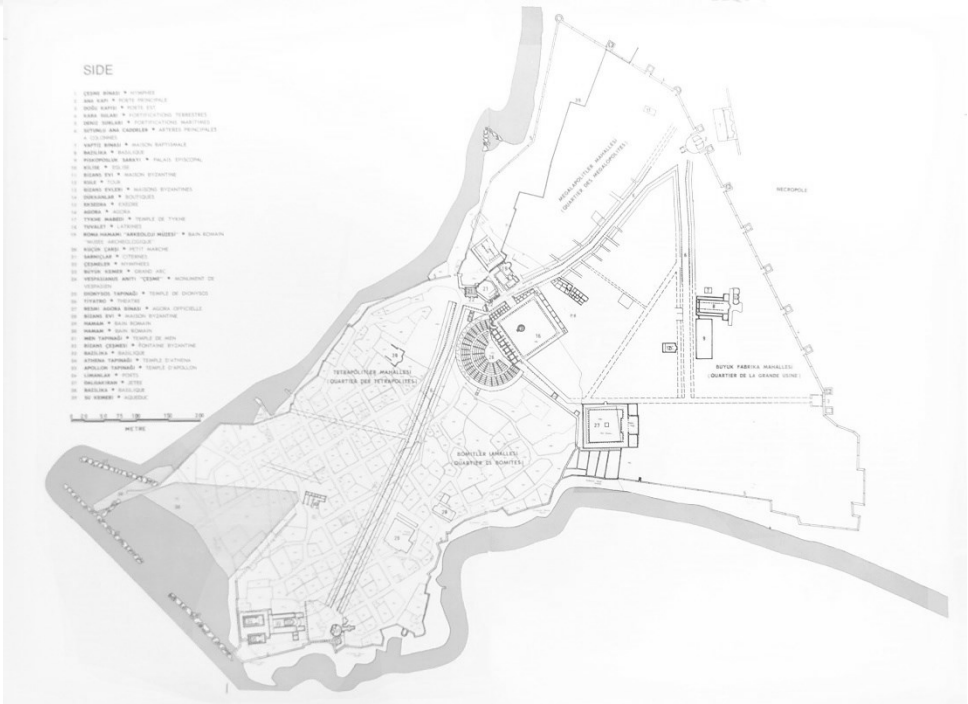
SIDE

Plan 4

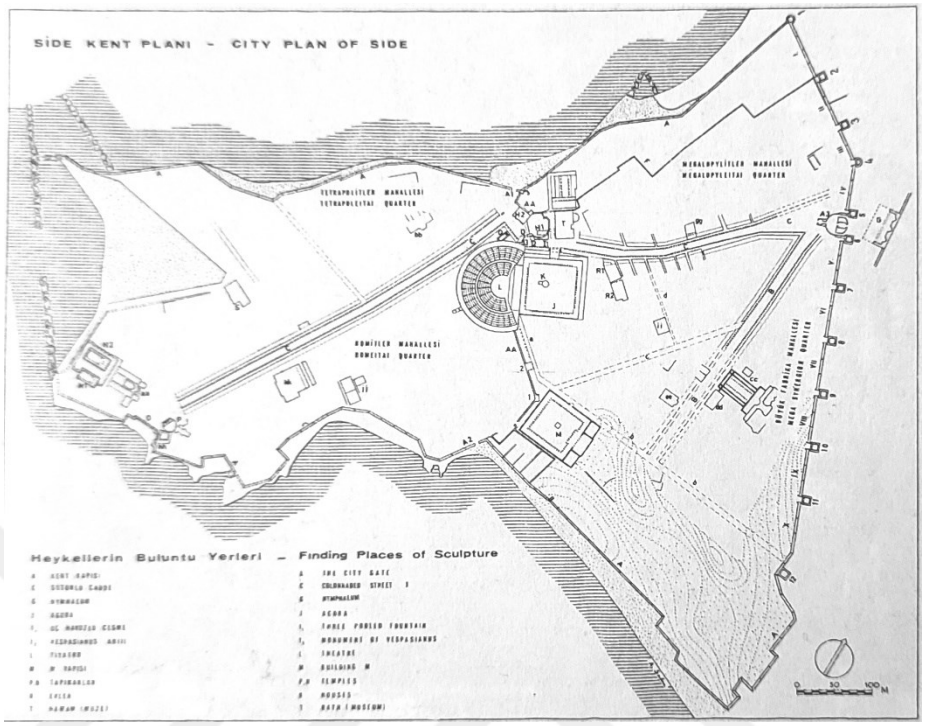
SİDE KENT PLANI - CITY PLAN OF SIDE
Heykellerin Buluntu Yerleri - Finding Places of Sculpture

Plan 5

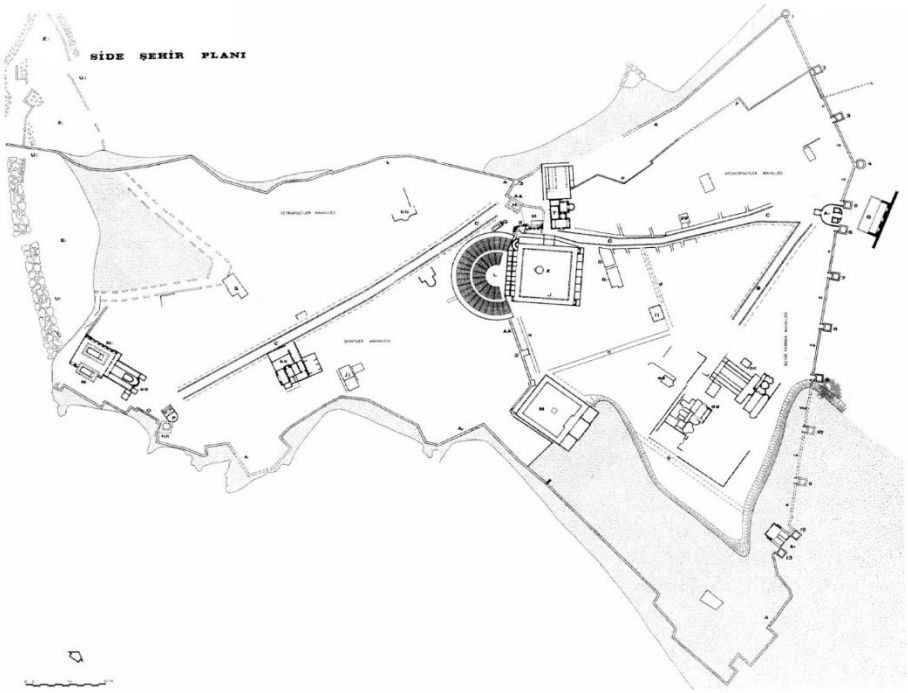
SİDE ŞEHİR PLANI

Plan 6

Plan 7

Plan 8

C1 Caddesi
C2 Caddesi
B Caddesi
Küçük "c" Caddesi
Küçük "b" Caddesi
a Caddesi
Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi
Liman Agorası Caddesi
Antik Side Kent Planı
2023

Plan 9

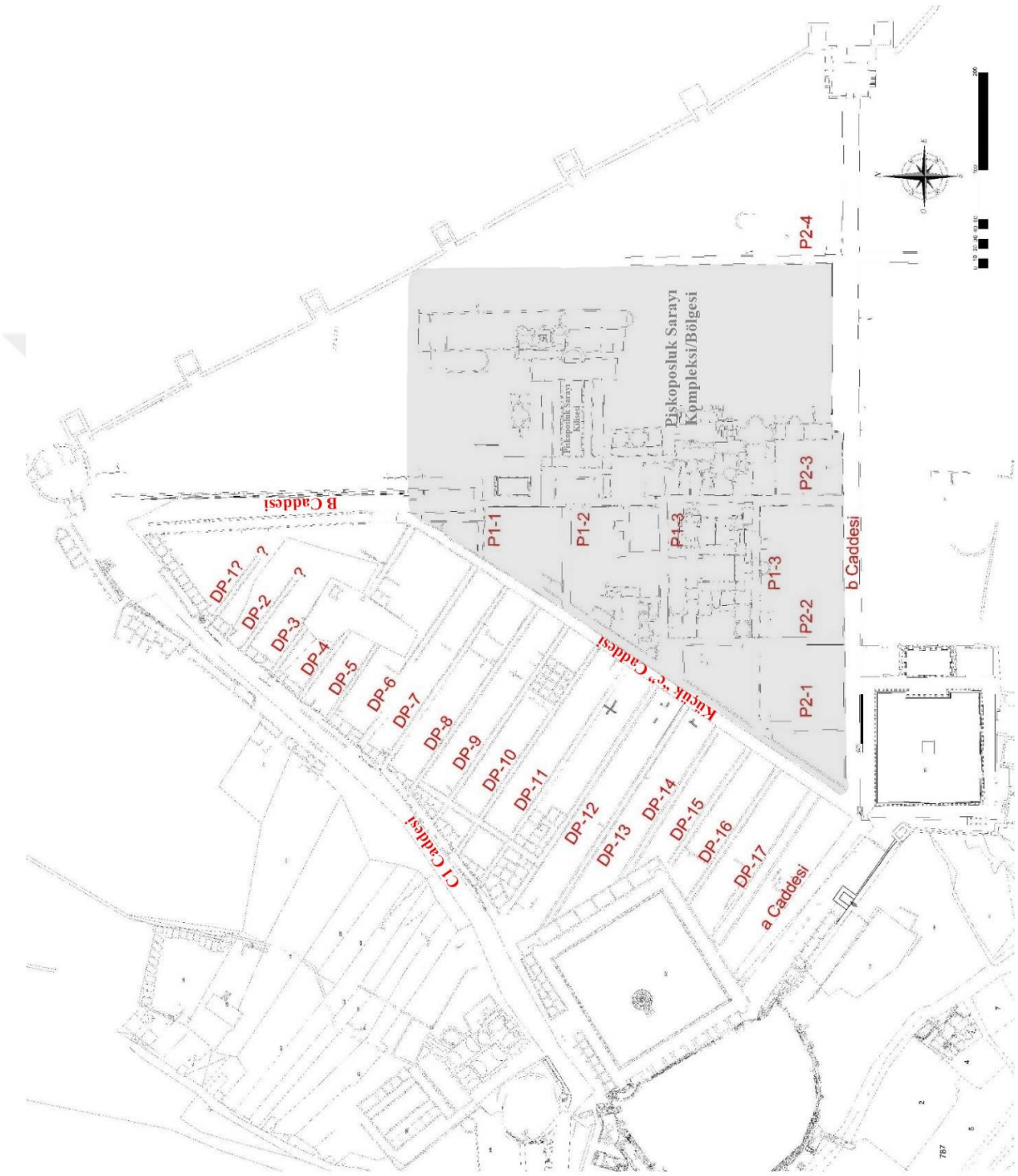
Piskoposluk Sarayı Kompleksi/Bölgesi
P2-4
P2-3
P2-2
P2-1
P1-1
P1-2
P1-3
b Caddesi
a Caddesi
B Caddesi
C1 Caddesi
DP-1?
DP-2
DP-3
DP-4
DP-5
DP-6
DP-7
DP-8
DP-9
DP-10
DP-11
DP-12
DP-13
DP-14
DP-15
DP-16
DP-17

Plan 10

C1 Caddesi
Batı Portiko
Doğu Portiko
B Caddesi
Küçük "c" Caddesi
Piskoposluk Sarayı Bölgesi
N
O
E
S
I Evre (MS 2.-3. yüzyıllar)
II. Evre (MS 3. yüzyıl ortası/sonrası)
III. Evre (MS 5.-6. yüzyıllar)
1- Açık Su kanalı
2- Çeşme
3- Propylon (?)

Plan 11

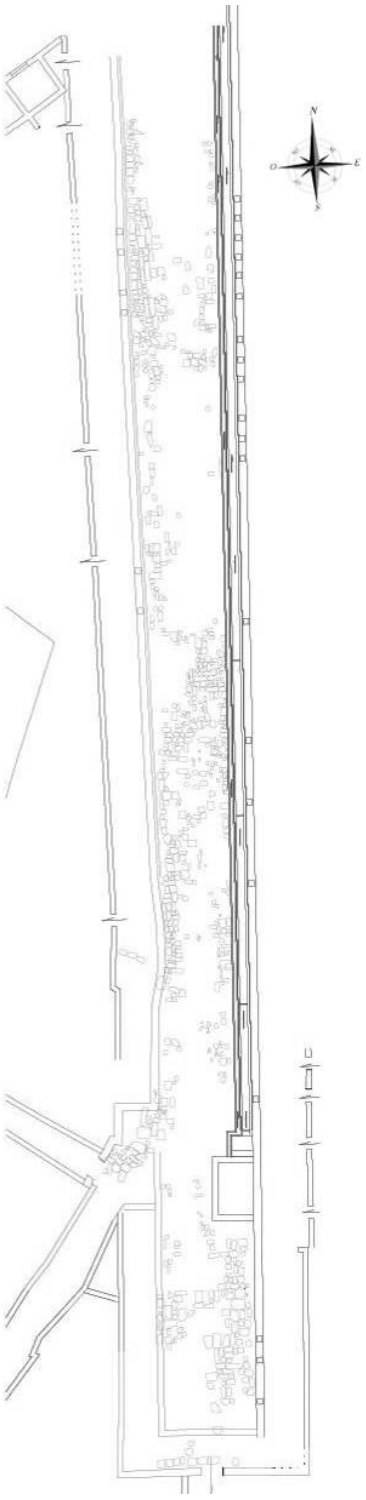

Plan 12

Plan 13

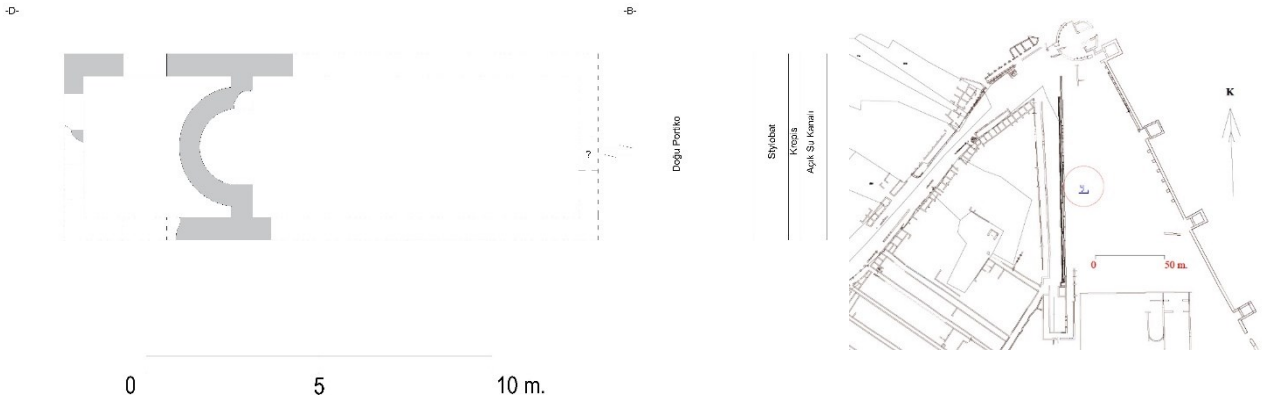

Plan 14

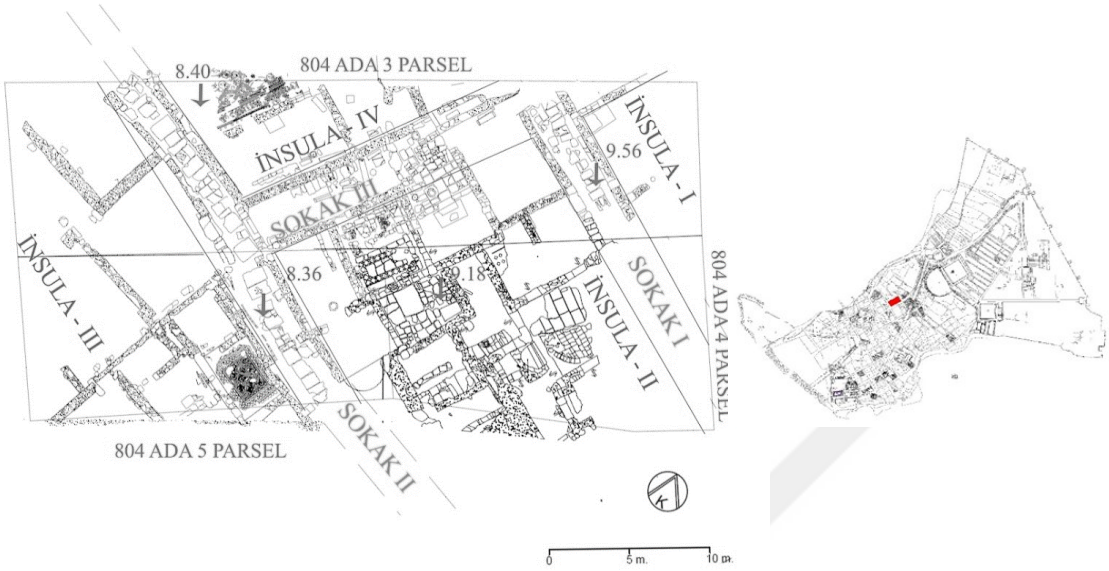

Plan 15

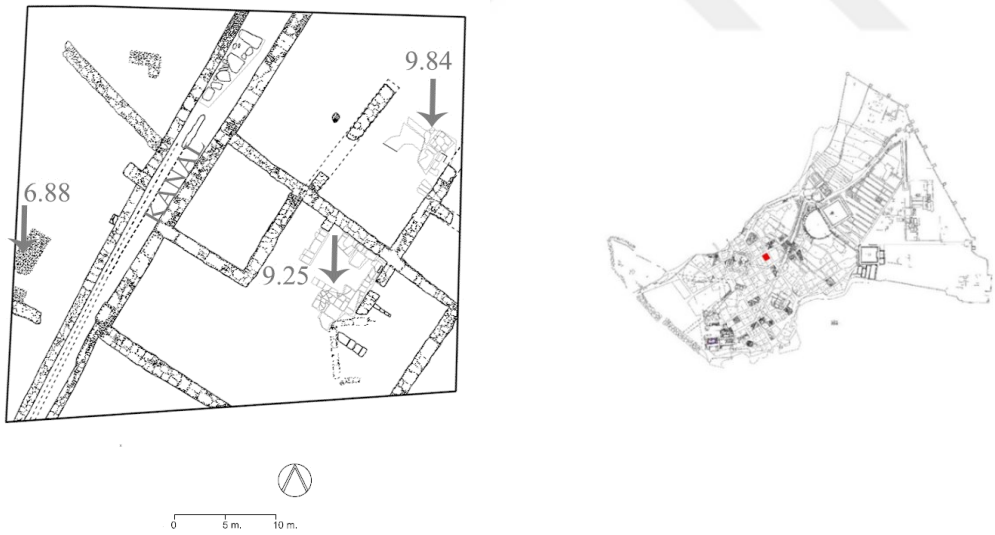

Plan 16

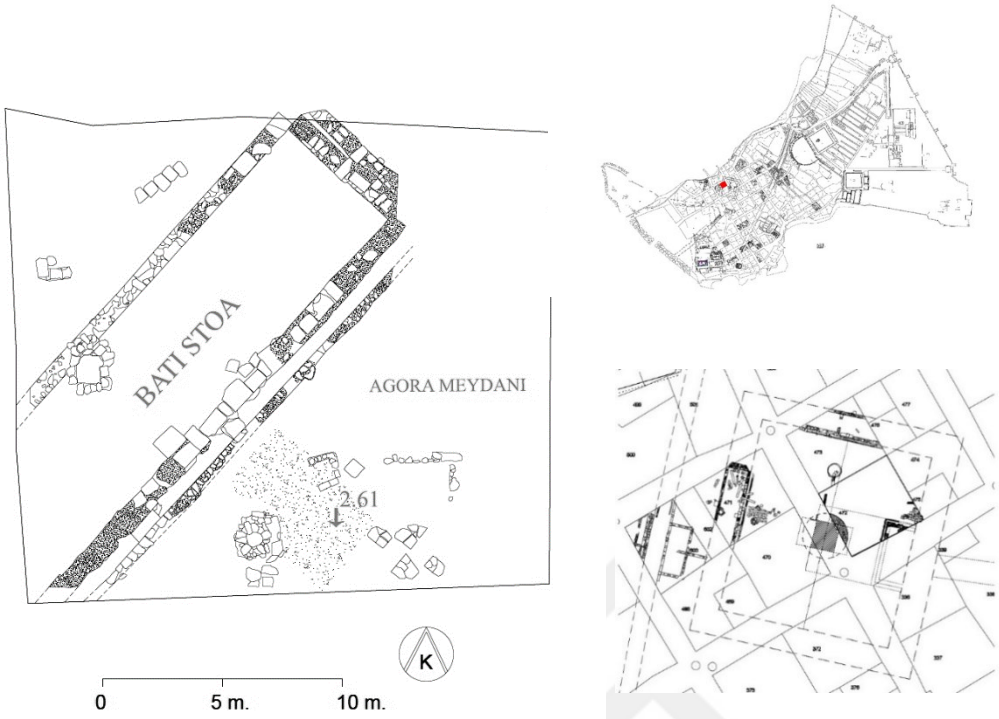

Plan 17

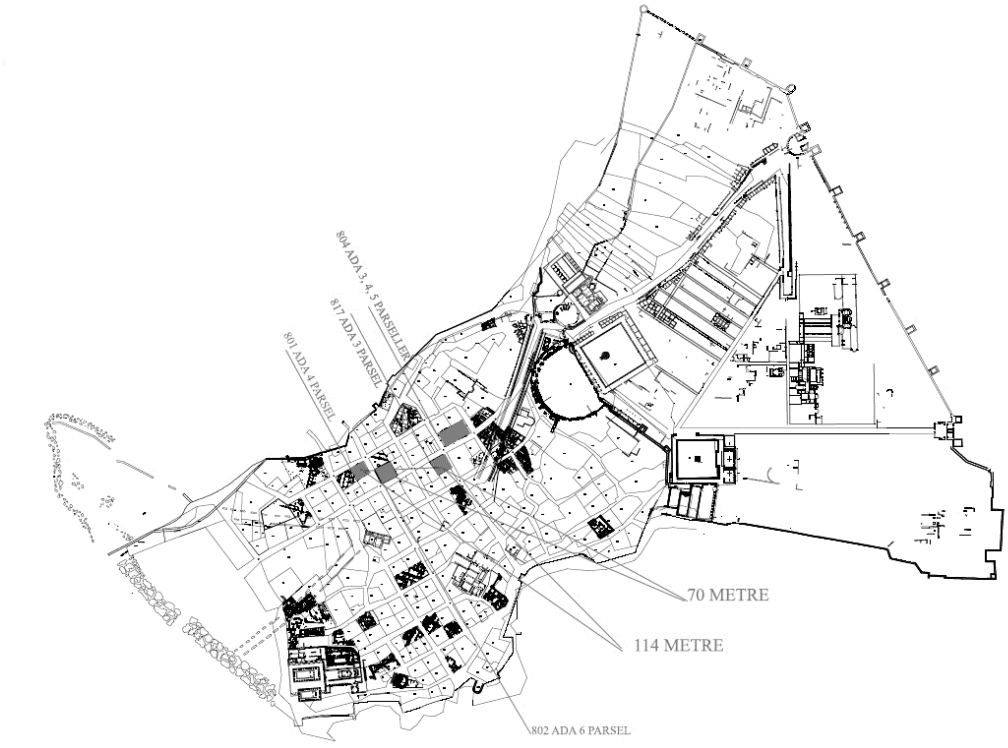

Plan 18

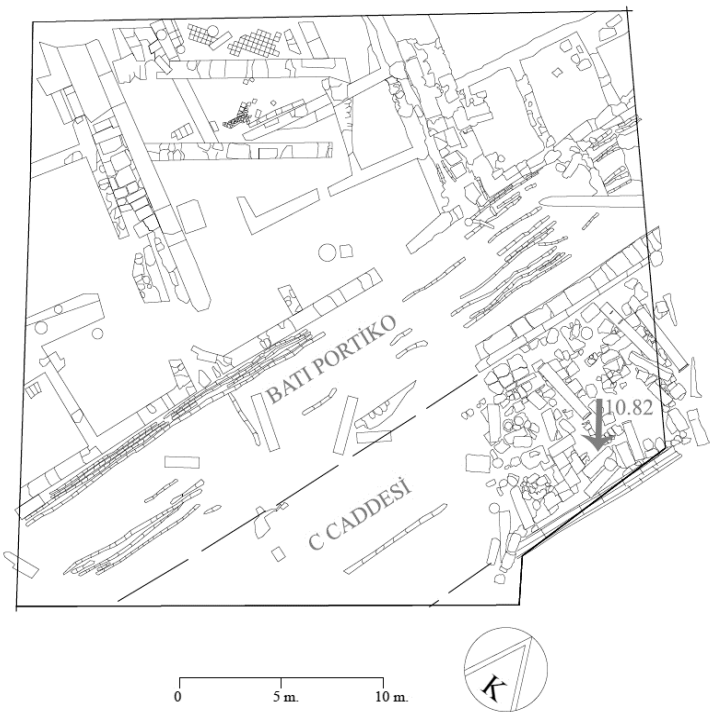

Plan 19

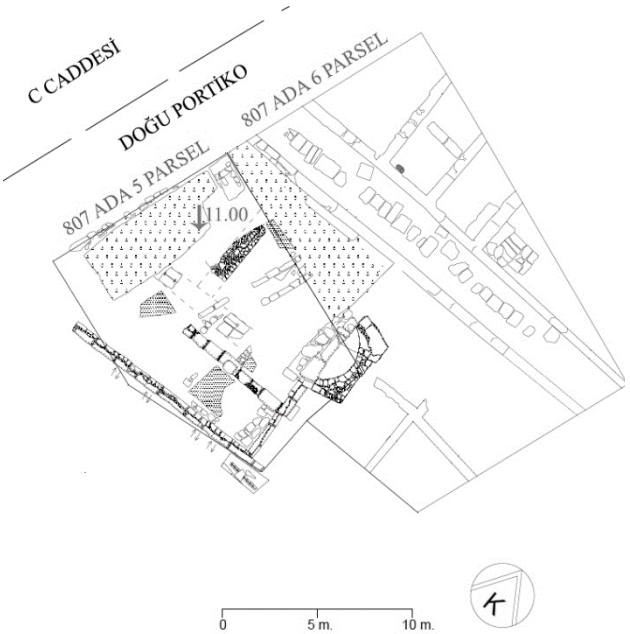

Plan 20

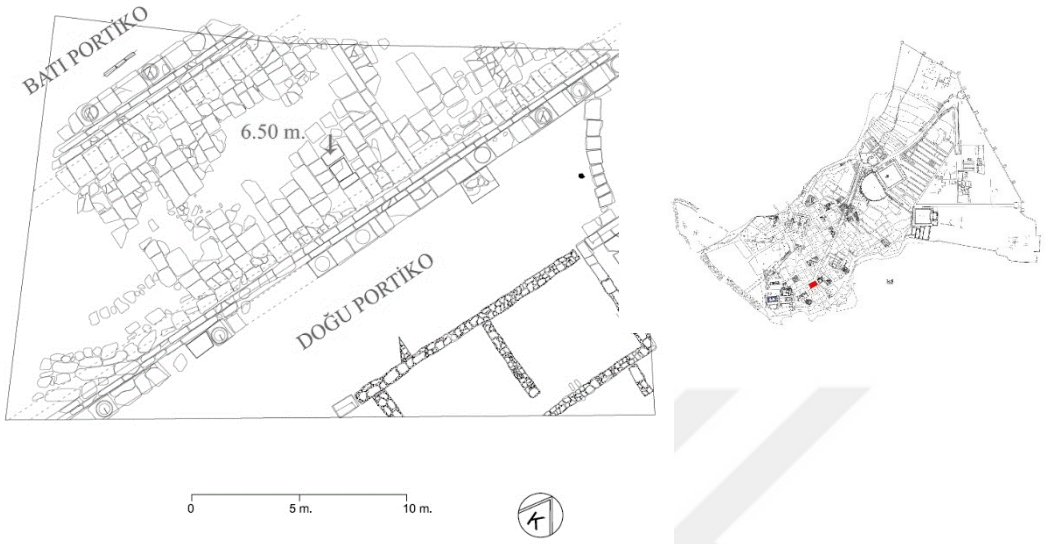

Plan 21

Plan 22

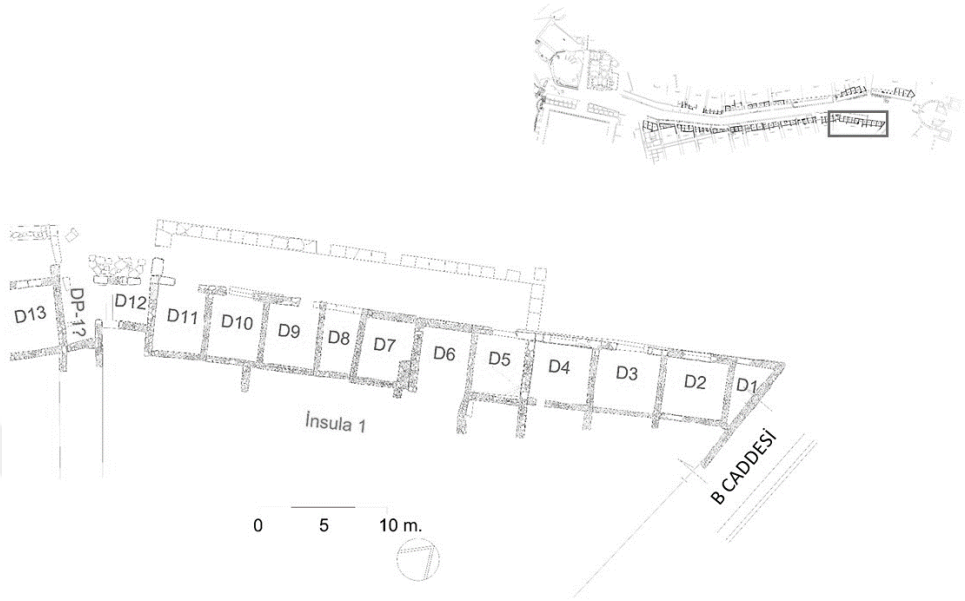

Plan 23

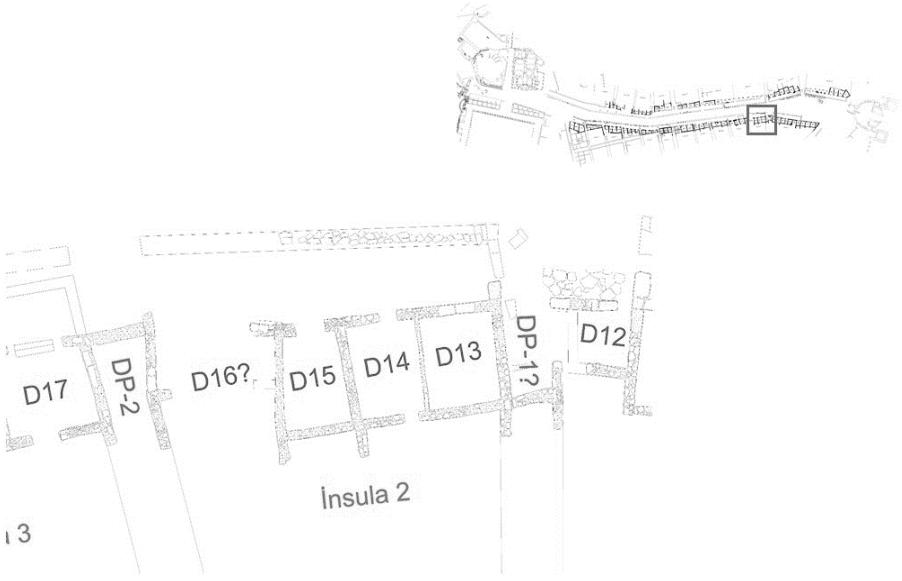

Plan 24

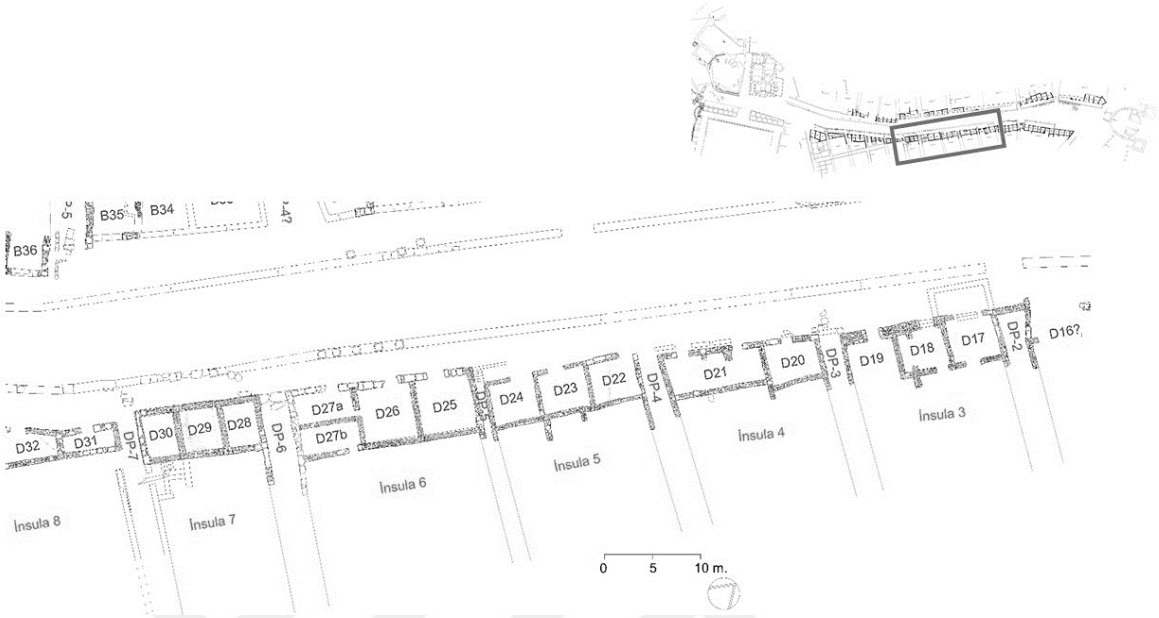

Plan 25

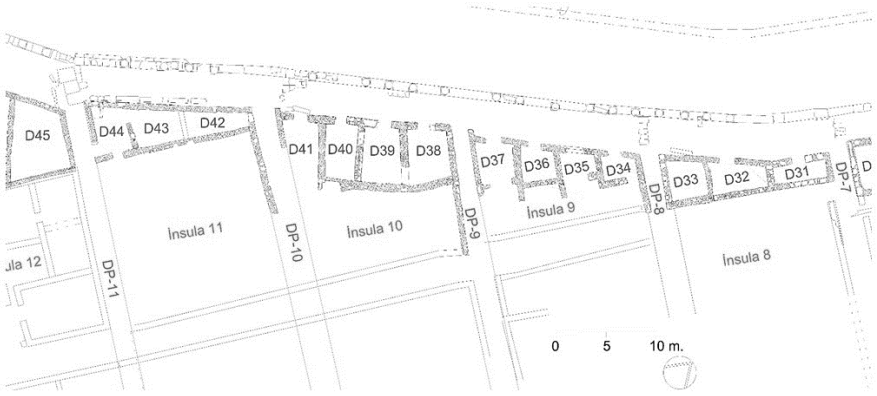

Plan 26

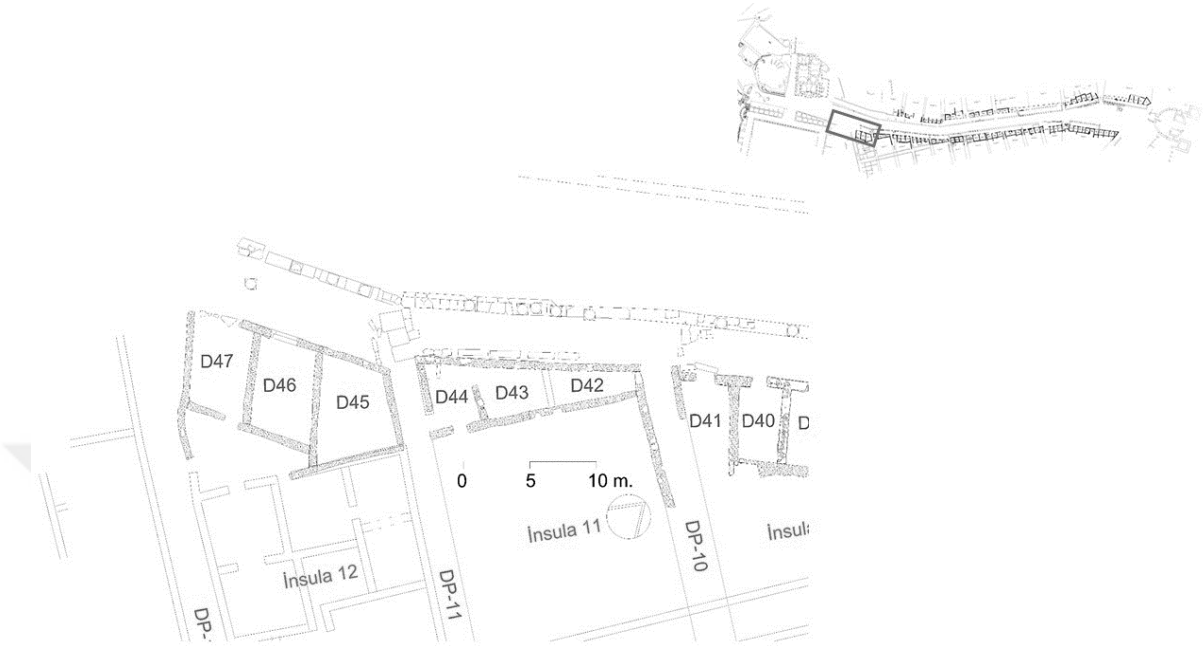

Plan 27

Plan 28

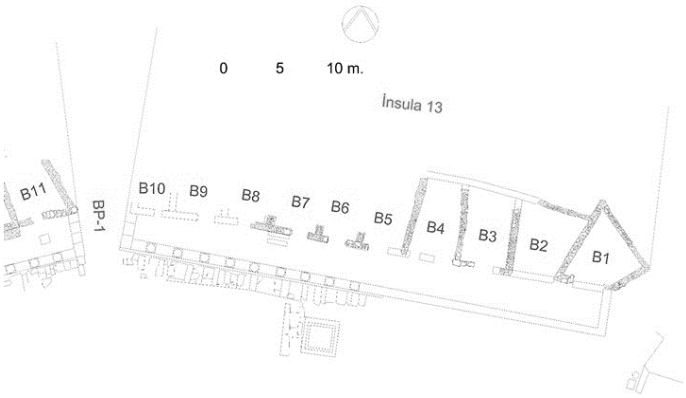

Plan 29

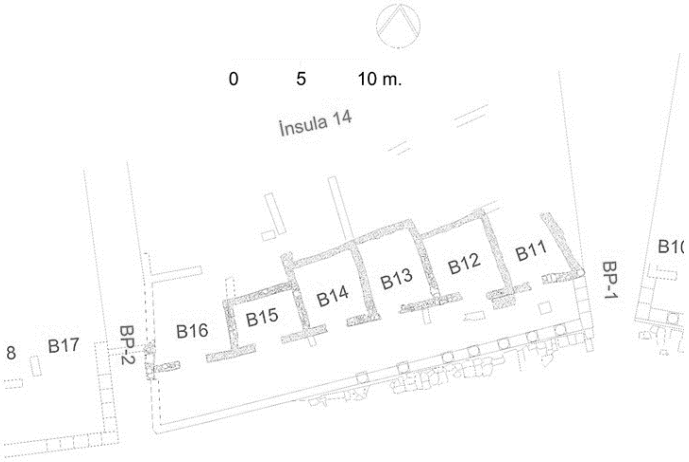

Plan 30

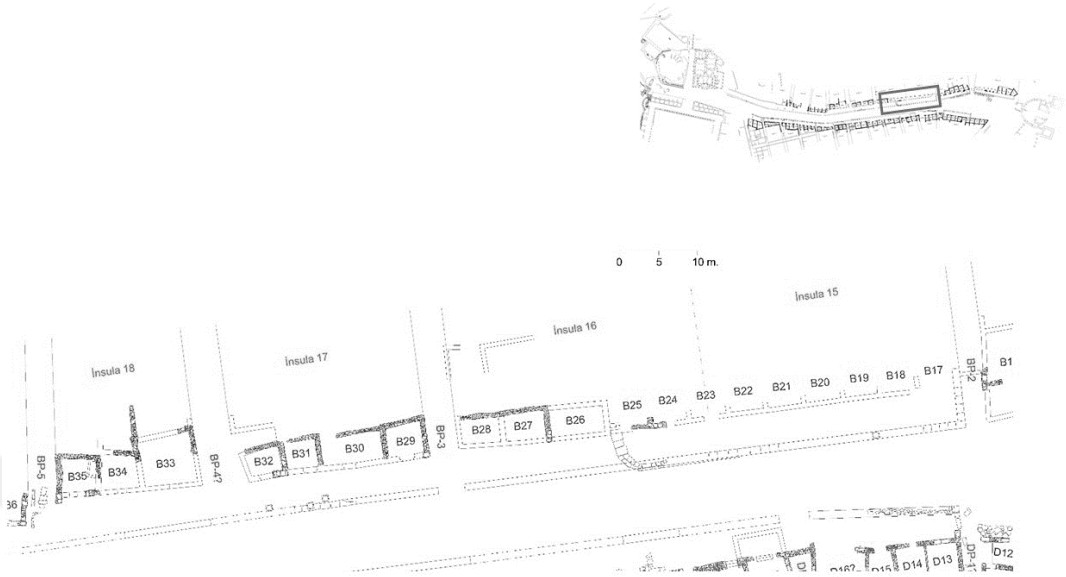

Plan 31

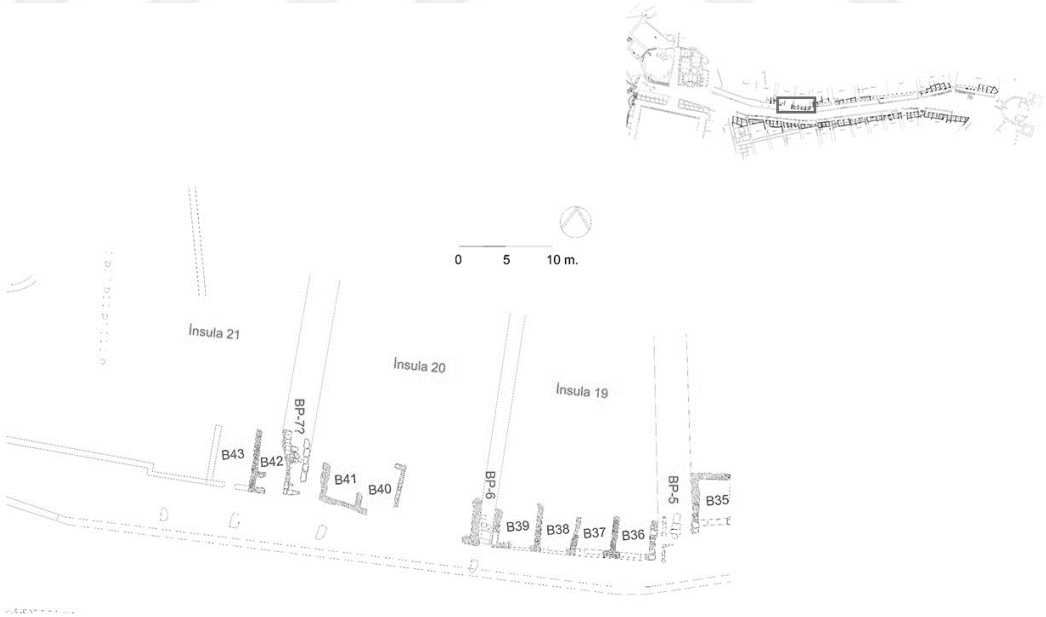

Plan 32

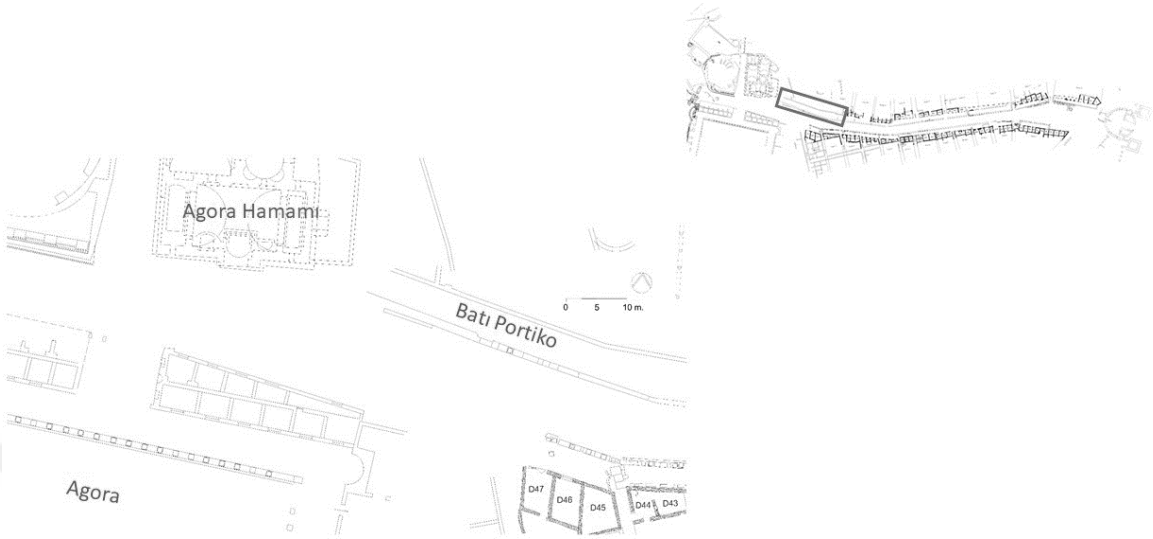

Plan 33

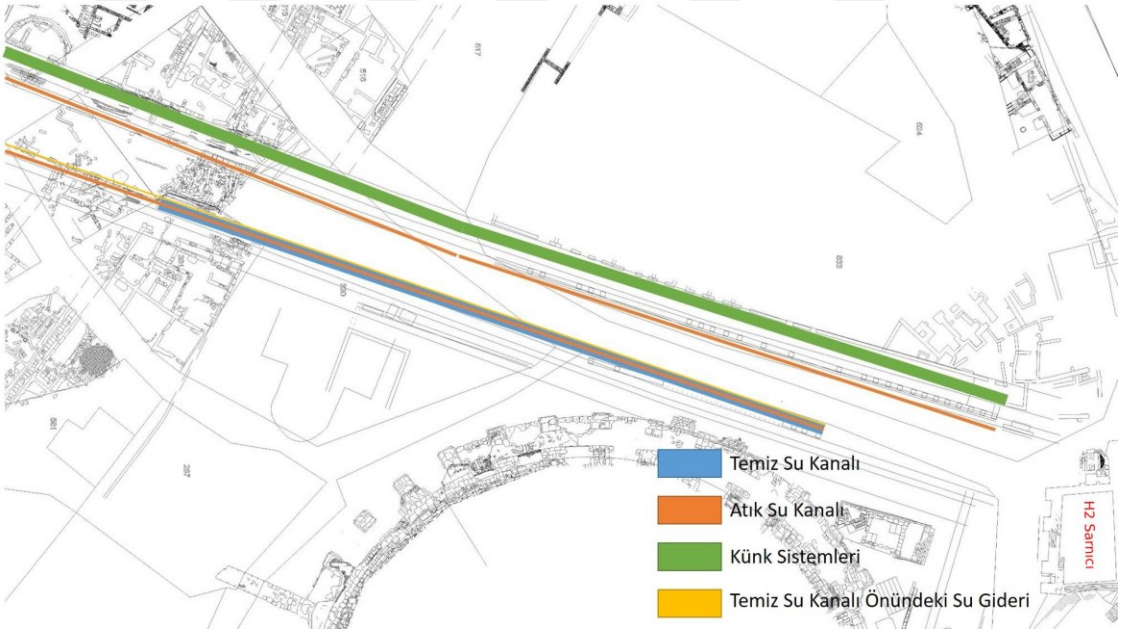

Plan 34

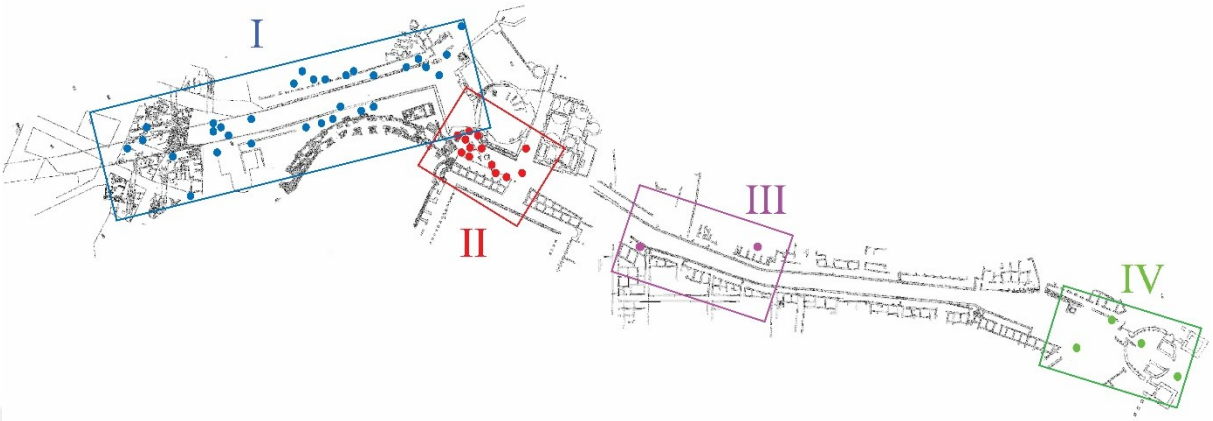

Plan 35

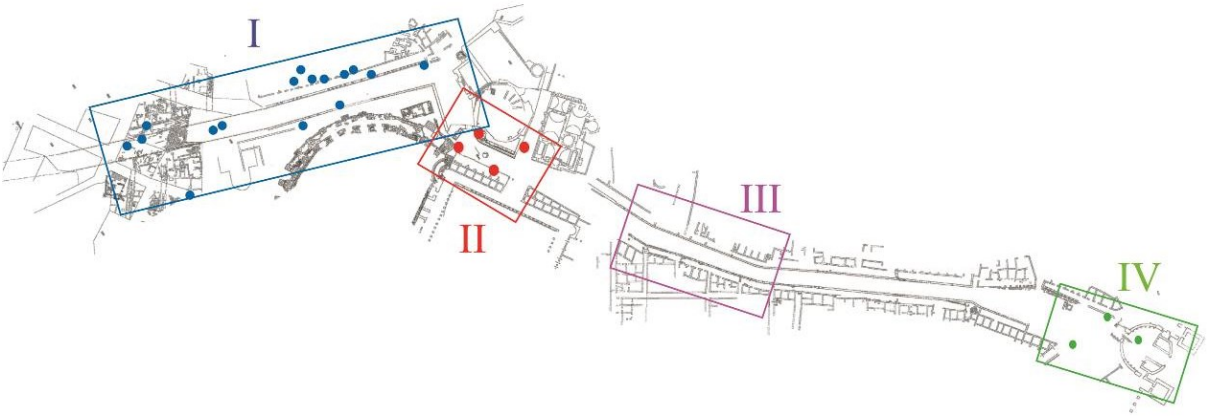

Plan 36

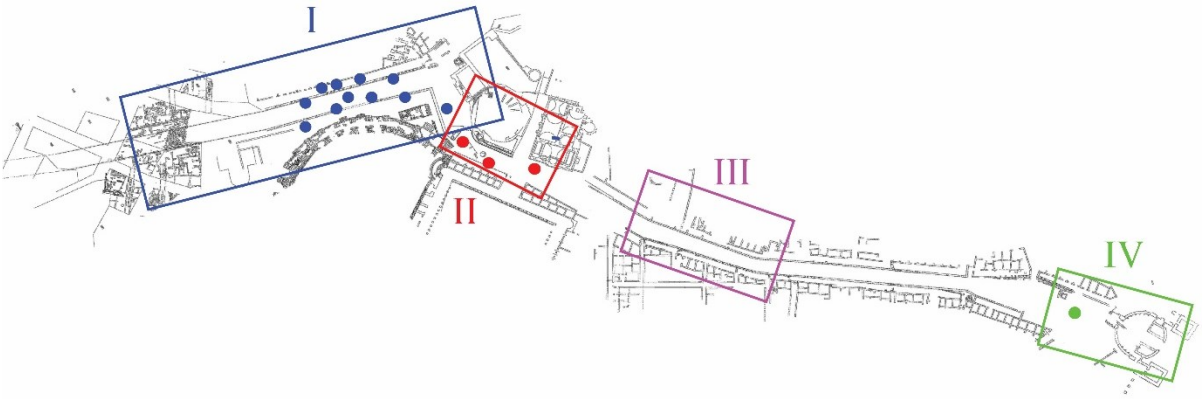

Plan 37

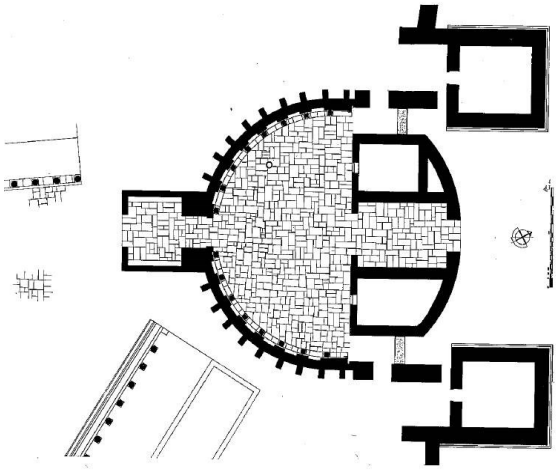

Plan 38

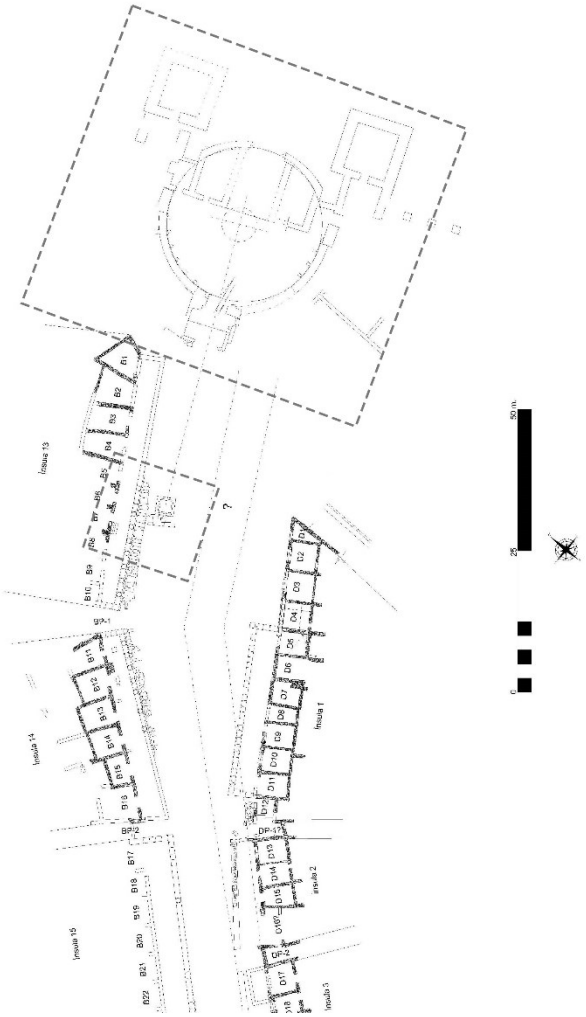

Plan 39

1-Tiyatro
2-Agora
3-Tykhe Tapınağı
4-Latrina
5-Agora Propylonu
6-Agora Güney Kapısı
7-Agora Hamamı
8-I1 Çeşmesi
9-I2 Çeşmesi
10-Vespasianus Anıtı/Çeşmesi
11-Tak (D)
12-Bouleterion/Odeion (?)
13-H2 Sarnıcı
14-Dionysos Tapınağı (?)
15-Kilise(?)
16-İki Açıklıklı Tak
17-Attius Philippus Suru
18-a Caddesi
19-Küçük "b" Caddesi
20-Küçük "c" Caddesi
21-C1 Caddesi
22-C2 Caddesi
23-DP-17 Sokağı
24-DP-16 Sokağı
25-DP-15 Sokağı
26-DP-14 Sokağı
27-DP-13 Sokağı
28-DP-12 Sokağı
29-DP-11 Sokağı
30-DP-10 Sokağı
31-DP-9 Sokağı

Plan 40

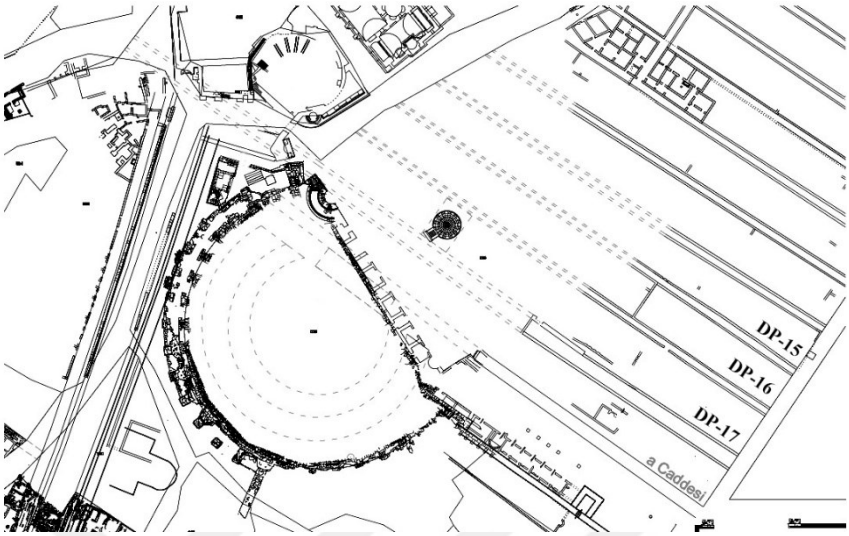

Plan 41

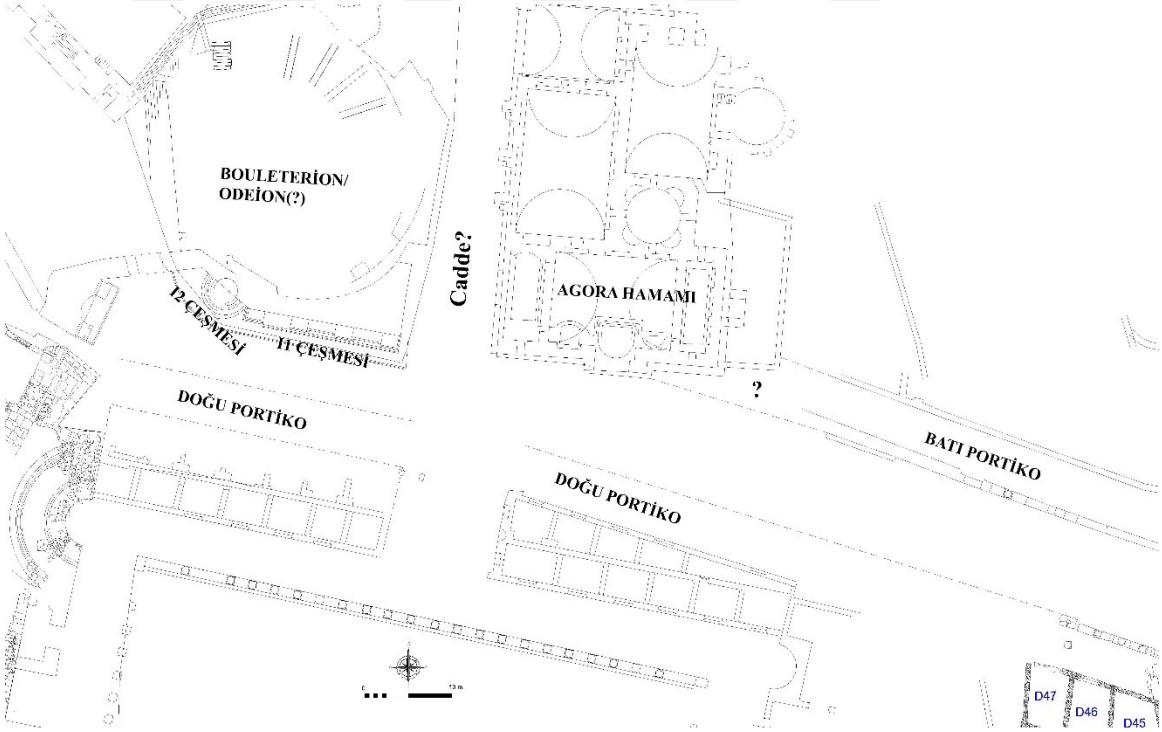

Plan 42

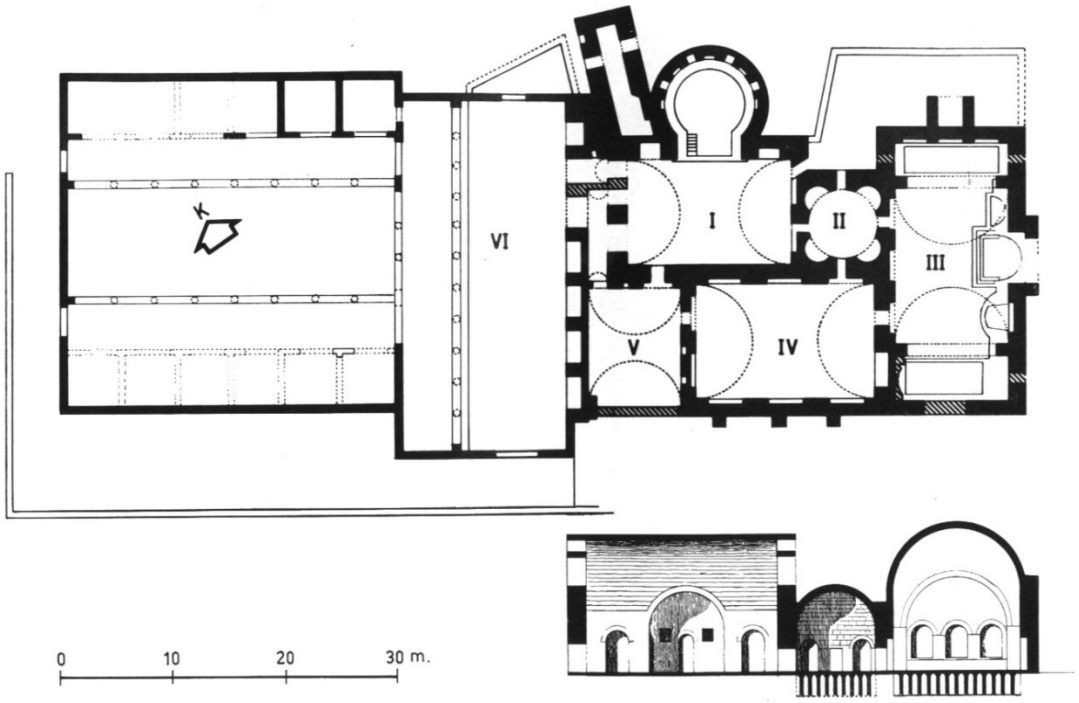

Plan 43

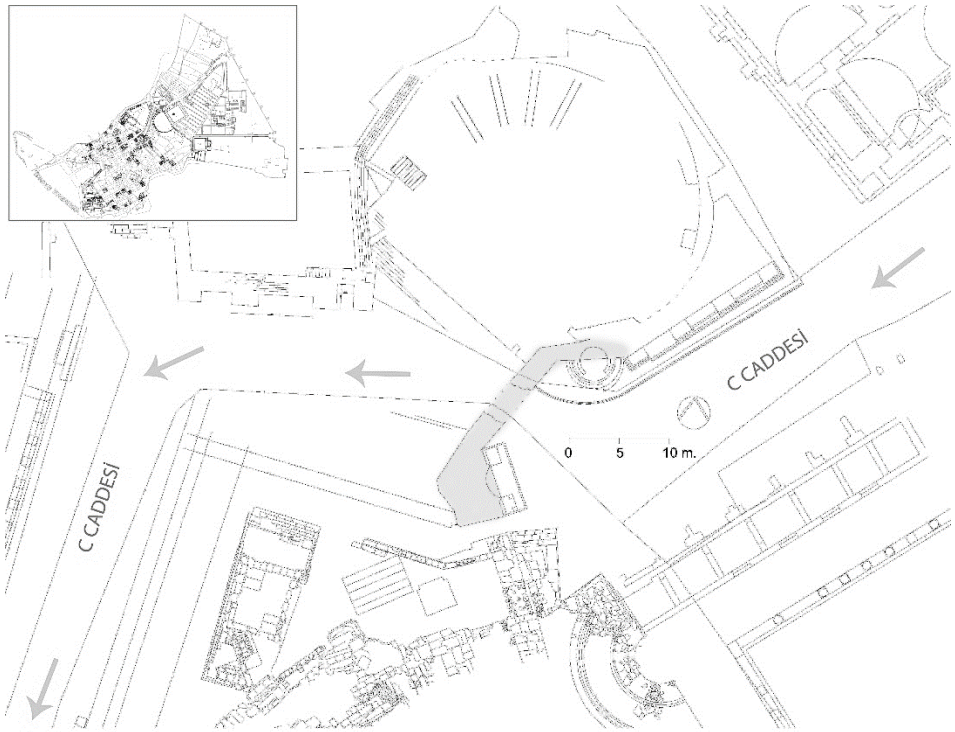

Plan 44

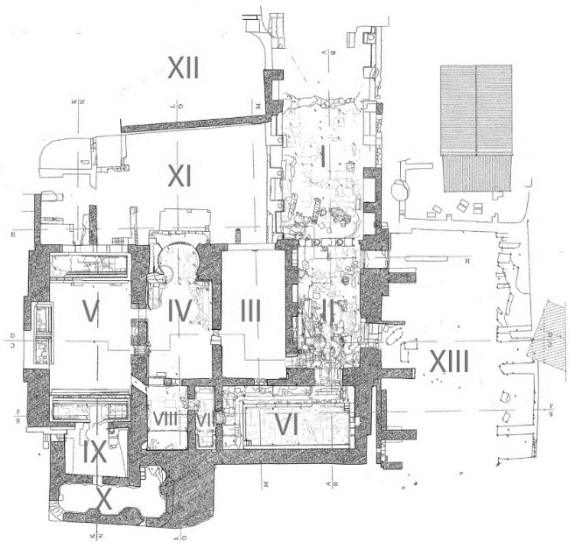

Plan 45

Plan 46

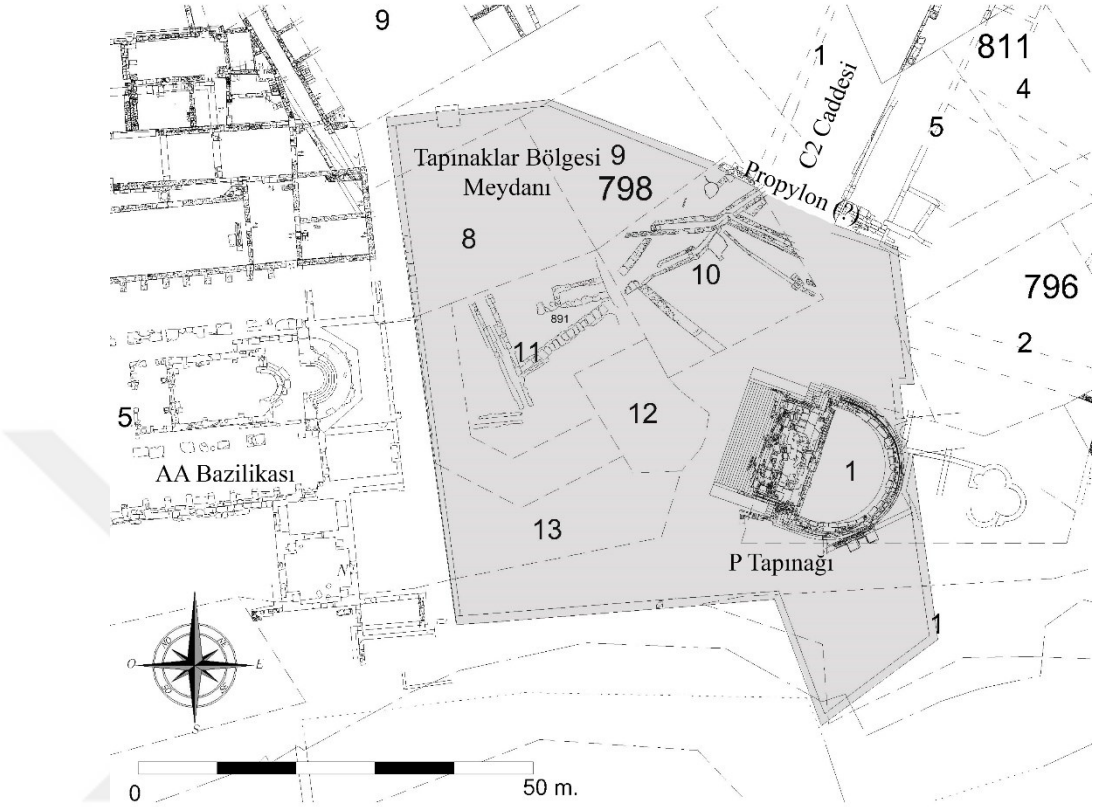

Plan 47

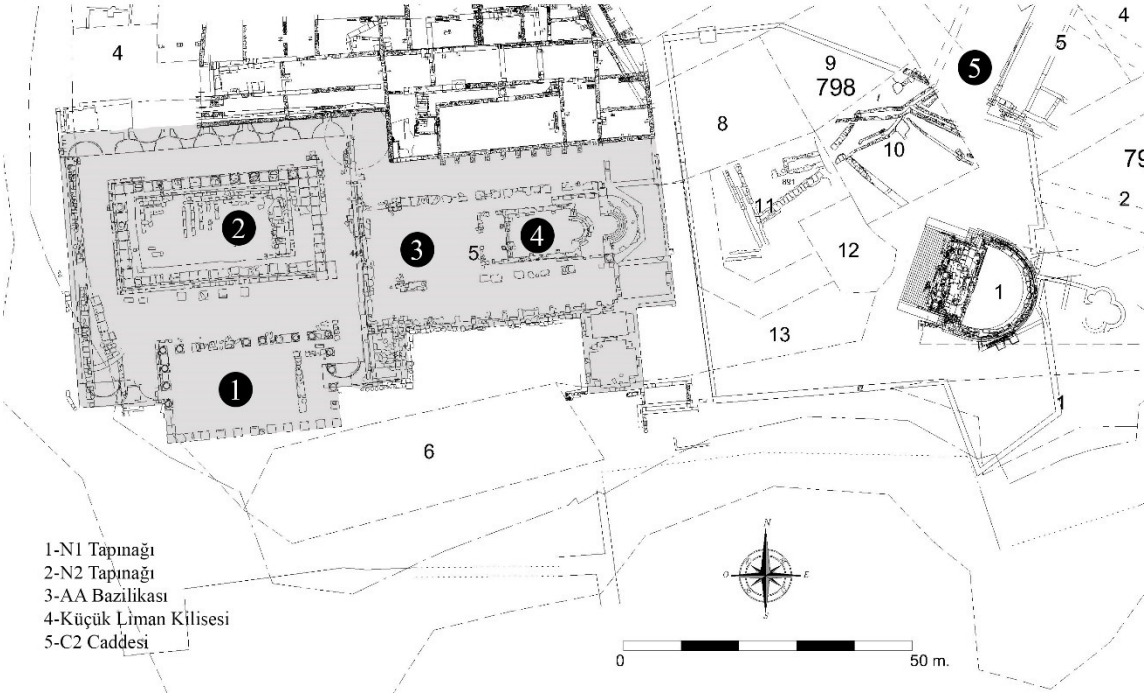

Plan 48

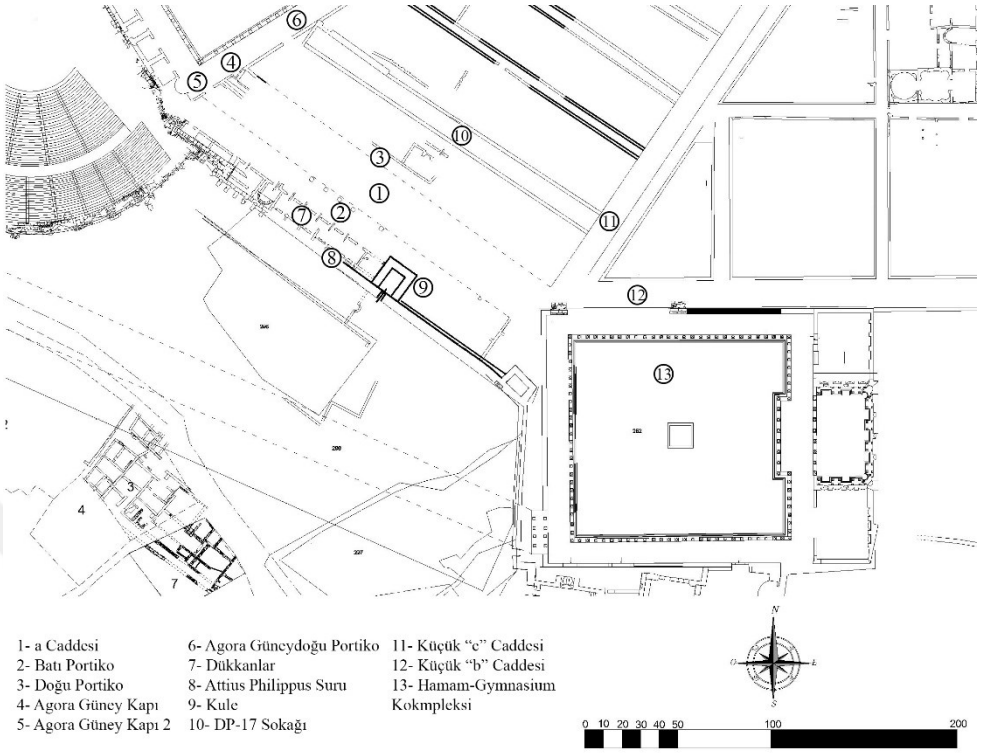

Plan 49

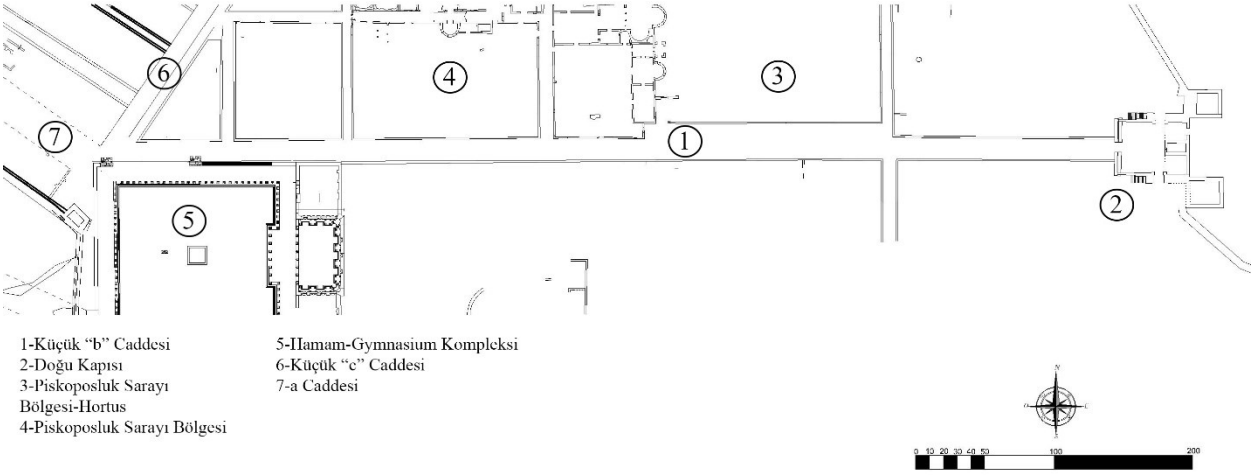

Plan 50

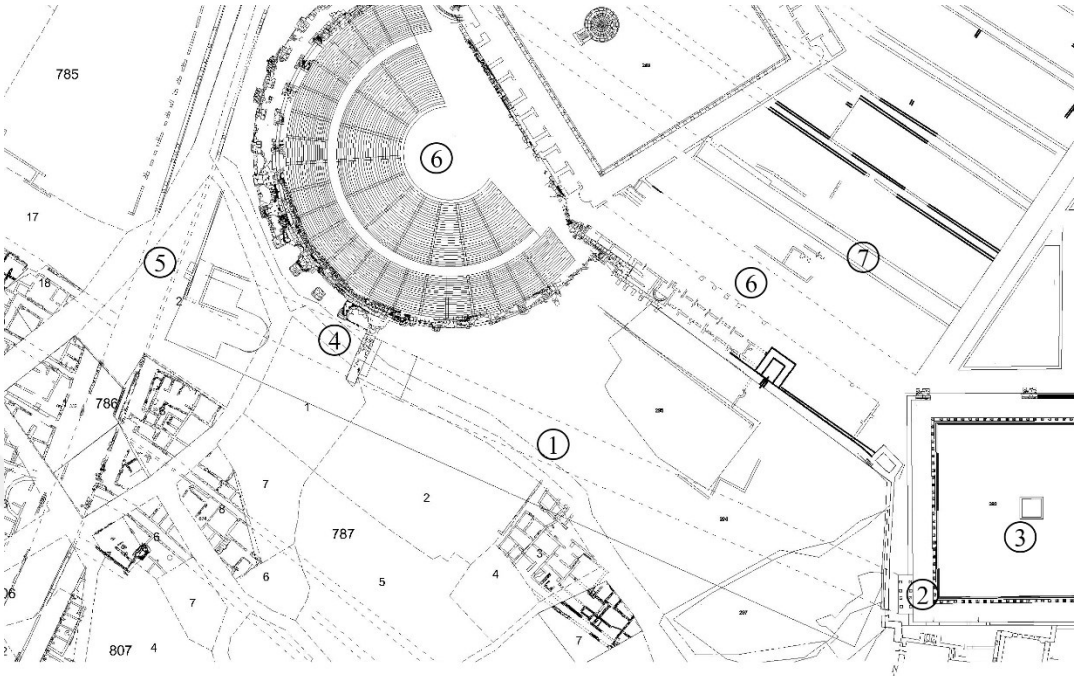

1-Hamam-Gymnasium Kompleksi Caddesi
2-Hamam-Gymnasium Komp. Güneybatı Girişi
3-Hamam-Gymnasium Kompleksi
4-İki Açıklıklı Tak
5-C2 Caddesi
6-a Caddesi
7-DP-17 Sokağı

0 10 20 30 40 50 100 200

Plan 51

1-Liman Agorası Caddesi
2-C2 Caddesi
3-Liman Agorası
4-Büyük Hamam
5-Liman Hamamı
6-Liman
7-Hamam-Hymnasium Kompleksi Caddesi

Plan 52

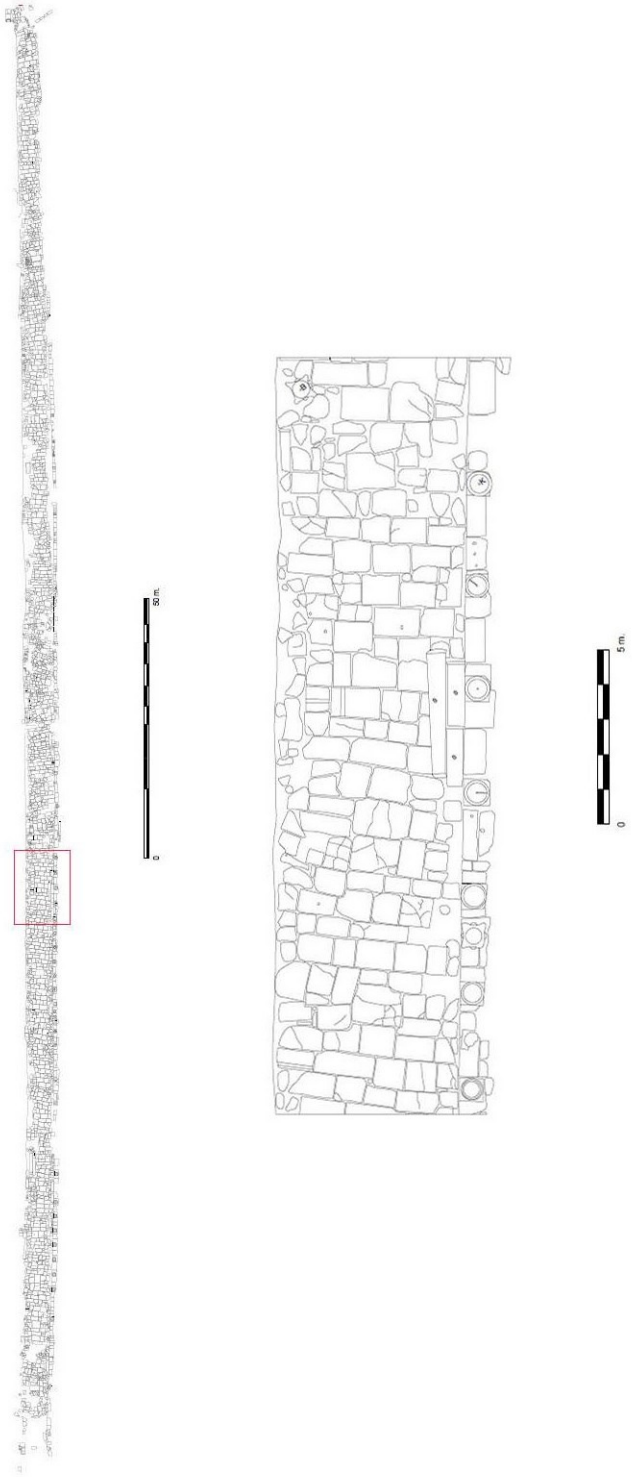

Plan 53

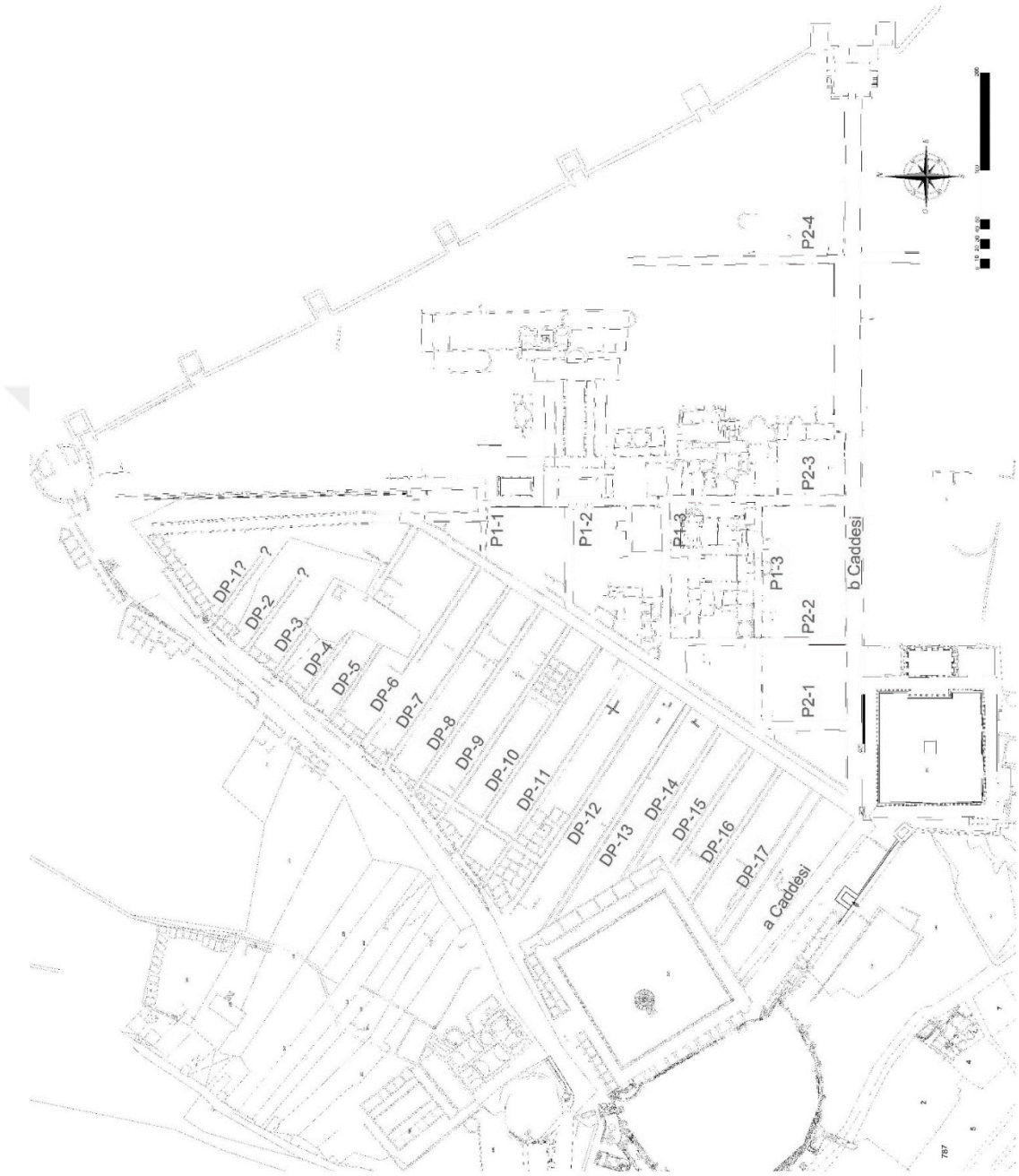
P2-4
P2-3
P1-1
P1-2
P1-3
P2-2
P2-1
b Caddesi
a Caddesi
DP-1?
DP-2
DP-3
DP-4
DP-5
DP-6
DP-7
DP-8
DP-9
DP-10
DP-11
DP-12
DP-13
DP-14
DP-15
DP-16
DP-17

Plan 54

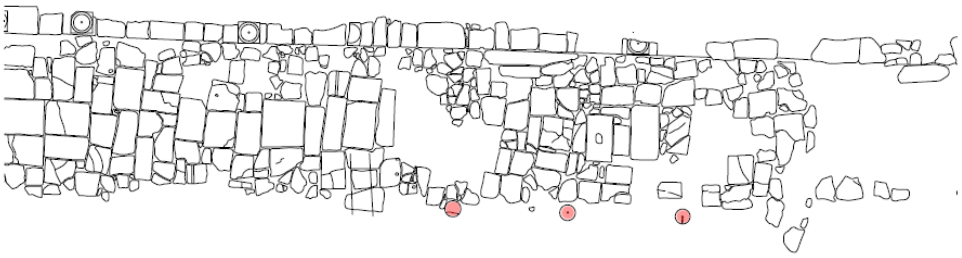

Plan 55

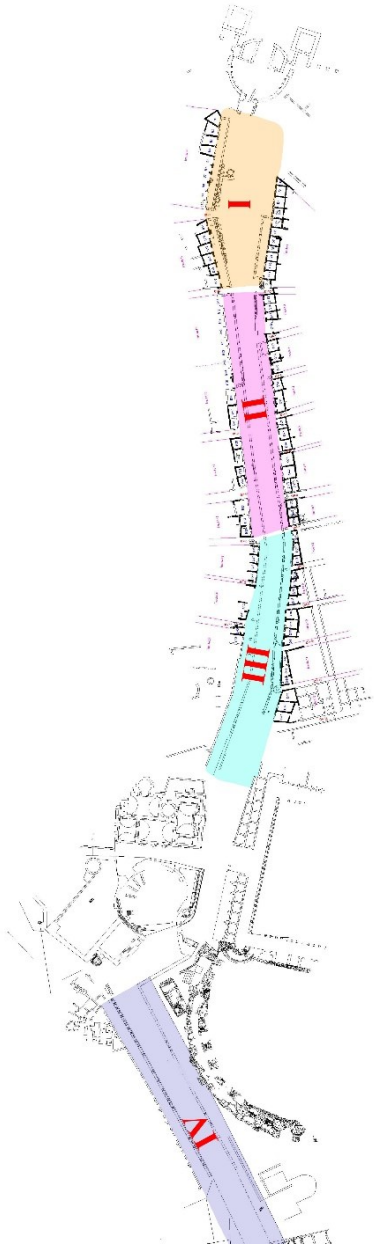

Plan 56

TABLOLAR

Tablo 1						
792 Ada 5 Parsel K.Sond.10						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	8.38	8.24	8.38 m. çeşme temel başlangıcı.	S.382, Arcadius, MS 395-401 (Tip II) '*VIRTVS EXERCITI'* LRBC 2580	LRD 7 varyant	MS 6. yüzyıl II. yarısı - 7. yüzyıl başı
2	8.24	8.11	8.11 m. seviyesi temel sonu		LRD 11C	MS 5. yüzyıl sonu - 6. yüzyıl başı
					LRD 4	MS 5. yüzyıl ortaları
3	8.11	7.94	Temel altı		LRA 8 amphora dip parçası	MS 5.-6. yüzyıl

Tablo 1

Tablo 2						
806 Ada 1 Parsel K.Sond. 4						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	10.01	9.65	9.65 m. seviyesinde Sondajın batısında kuzey-güney doğrultulu künk dizisi tespit edilmiştir.	S:508-511	LRA Form 1 amphora kulp parçası	MS 6. yüzyıl
			10.01 m. temel başlangıcı.		LRD Form 5'e ait ağız parçası	
2	9.65	9.55	9.55 m. seviyesinde Sondajın doğusunda kuzey-güney doğrultulu künk dizisi tespit edilmiştir.	S.512-517	Pişirme kabı parçası. LRA Form 2B amphora gövde parçası	MS 5-7. yüzyıl
			Temel seviyesi.			
3	9.55	9.02	Temel seviyesi.	S.518-528	LRD Form 5	MS 6. yüzyıl II. yarısı - MS 7. yüzyıl başı
					LRD Form 7	
4	9.02	8.55	Temel seviyesi.	S.529-532		MS 6. yüzyıl II. yarısı- MS 7. yüzyıl başı
5	8.55	8.03	8.03 m seviyesinde temel sonu.	-	LRD "well form"	MS 6. yüzyıl II. yarısı- MS 7. yüzyıl başı
					DSD Form P40	MS 1. yüzyıl II. yarısı- MS 2. yüzyıl I. yarısı
6	8.03	7.87	Temelin altı	-	SY	

Tablo 2

Tablo 3						
806 Ada 2 Parsel K.Sond. 6						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Str	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	9.64	9.20	9.64 m. krepis temel başlangıcı	S.19, Geç Roma Dönemi?, silik ve kırık	LRA 1 amphora kulp parçası	MS 5-7. yüzyıl
				S.20, Geç Roma Dönemi?, silik		
				S.21, Roma Dönemi?, silik	Günlük kullanım kapları	
				S.23, Constantinus II, MS 337-340		
2	9.20	9.03	9.02 m. kanal temeli üstü	S.24, dönem?, silik	DSD Dip parçası	MS 1.-2. yüzyıl
				S.25, Constantius II, MS 348-350		
				S.26, Roma Eyalet Sikkesi, Side?, silik ve kırık		
				S.27, Geç Roma Dönemi?, silik.		
				S.28, Roma Dönemi? silik ve şişmiş		
				S.30, silik ve kırık. dönem?		
				S.31, Geç Roma Dönemi?, silik		
3	9.03	8.66	8.66 m. kanal temeli sonu	-	LRU 1 erken varyant?	MS 4-5. yüzyıl (?)
4	8.66	8.37	Temel altı	-		

Tablo 3

Tablo 4						
806 Ada 3 Parsel K.Sond. 5						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Str	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	10.44	10.29	10.44 m. mozaik zemin seviyesi	-	TSY	
2	10.29	10.07	10.07 m. seviyesinde yer alan 2 adet künk sırası.	-	Agora MS 4 kulp parçası	MS 1. yüzyıl II. yarısı - MS 2. yüzyıl
					DSD P47 kulp parçası	MS 1. yüzyıl II. yarısı
					Roma kandil parçası	MS 1. yüzyıl II. yarısı - MS 2 yüzyıl
					DSD P10/11	MS 1. yüzyıl – 2. yüzyıl I. yarısı
3	10.07	9.87	-	-	DSD P40	MS 1. yüzyıl II. yarısı MS 2. yüzyıl
4	9.87	9.63	-	-	DSD P40	MS 1. yüzyıl II. yarısı- MS 2. yüzyıl
5	9.63	9.42	-	-	TSY	
6	9.42	9.32	-	-	TSY	

Tablo 4

Tablo 5						
809 Ada 5 Parsel K.Sond. 1						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	7.59	7.39	7. 59 m. temel seviyesi başlangıcı	S.13, MS 317-320 İmparator Licinius II	DSD P41	MS 2. yüzyıl
					SRSW tip 1B190 grubu	MS 1.- 4. yüzyıl
2	7.39	7.22	Temel seviyesi	S.14, MS 4-5. yüzyıl	DSD P40	MS 1. yüzyılın II. yarısı – 2. yüzyılın ilk yarısı
3	7.22	7.06	Temel seviyesi	-	+Şerit Astarlı Kâse	MÖ 5. yüzyılın sonu – 4. yüzyılın I. yarısı
4	7.06	6.84	Temel seviyesi	-	Şerit Astarlı Kâse Parçaları	MÖ 5. yüzyılın sonu – 4. yüzyılın I yarısı
5	6.84	6.55	Temel seviyesi	- -	Siyah Astarlı Phiale	MÖ 5. yüzyıl – 4. yüzyılın
					Siyah Astarlı Lekythos (?) dip parçası	
6	6.55	6.09	Temel seviyesi	-	-	
7	6.09	5.69	5.69 m kotunda temel sonu	-	-	
8	5.69	5.44	Temelin altı	-	-	

Tablo 5

Tablo 6						
809 Ada 5 Parsel K.Sond. 2						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	7.12	6.95	7.12 m. kanal duvarı temeli seviyesi 6.95 m. seviyesinde anakaya	-	DSD P40	MS 1. yüzyılın II. yarısı – 2. yüzyılın I. yarısı
2	6.95	7.67	Yoğun miktarda irili-ufaklı taş, taşçık içeren, seramik içermeyen anakaya toprak katmanıdır.	-	-	

Tablo 6

Tablo 7						
811 Ada 2 Parsel K.Sond.1						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	6.91	6.67	6.67 m. stylobat temeli başlangıcı	-		TSY
2	6.67	6.52	Temel seviyesinden	-		MS 1. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başı
3	6.52	6.19	Temel seviyesinden 6.38 m. ana kaya kuyu ağzı	-		MÖ 1. yüzyıl – MS 1. yüzyıl
4	6.19	6.08	Temel seviyesinden Kuyu içerisinden	-		MS 1.-2. yüzyıl I. yarısı
5	6.08	5.93	5.93 m. seviyesinde temel sonu Kuyu içerisinden	-		SY
6	5.93	5.49	Temelin altı Kuyu içerisinden (devam etmekte)	-		SY

Tablo 7

Tablo 8						
811 Ada 2 Parsel K.Sond.4						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	6.38	6.26	6.38 m. seviyesinde temel başlangıcı	-		
2	6.26	6.11	Temel seviyesi	-		MÖ 1. yüzyıl – MS 1. yüzyıl
3	6.11	5.78	Temel seviyesi	-		MÖ 1. yüzyıl – MS 1. yüzyıl
4	5.78	5.50	Temel seviyesi 5.62 m. seviyesinde sıvalı duvar üstü	-		MS 1. yüzyıl sonu – MS 2. yüzyıl başı
5	5.50	5.24	Temel seviyesi Sıvalı duvar seviyesi	-		MS 1. yüzyıl – MS 2. yüzyıl başı
6	5.24	4.99	Temel seviyesi Sıvalı duvar seviyesi	-		MS 1. yüzyıl – MS 2. yüzyıl ilk yarısı
7	4.99	4.73	Temel seviyesi Sıvalı duvar seviyesi	-	SY	
8	4.73	3.94	Temel seviyesi Sıvalı duvar seviyesi	-	SY	

Tablo 8

Tablo 9						
811 Ada 6 Parsel K.Sond. 1						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	6.01	5.67	6.01 m. seviyesinde stylobat temeli başlangıcı	-	Pişirme kabı Pişirme kabı	MS 2.-5. yüzyıl MS 2.-4. yüzyıl
2	5.67	5.38	Temel seviyesi 5.38 m. kotunda ana kaya	-	DSA geç form (?)	MS geç 2. yüzyıl (?)
3	5.38	5.12	Temel seviyesi	-	DSD P2 2B	MS 1. yüzyıl sonu - 2. yüzyıl ilk yarısı
4	5.12	4.96	Ana kaya	-	SY	

Tablo 9

Tablo 10						
811 Ada 6 Parsel K.Sond. 2						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	5.88	5.79	5.88 m. portiko arka duvarı temel başlangıcı	S.103, MS 4-5 yüzyıl		MÖ 2. yüzyıl – MS 2.yüzyıl (?)
				S.104, MS 4-5 yüzyıl		
2	5.79	5.30	Temel seviyesi	S.112, MÖ 2-1 yüzyıl, Side	LRD 9C/10	MS 6. yüzyıl sonu – 7. yüzyıl I. yarısı
				S.113, MÖ 2-1 yüzyıl, Selge		
			5.30 m. seviyesinde sondajın güney köşesinde yer alan ana kaya	S.114, MÖ 2-1 yüzyıl, Selge		
				S.115, MÖ 2-1 yüzyıl, Side		
3	5.30	5.13	Temel seviyesi	S.142, MÖ 2-1 yüzyıl, Side	TYSY	
			Ana kaya seviyesi	S.143, MÖ 2-1 yüzyıl, Side		
				S.144, MÖ 2-1 yüzyıl, Side		
4	5.13	4.86	Temel seviyesi	-	Roma Dönemi amorf seramik parçası	MS 1.-2. yüzyıl (?)
			Ana kaya seviyesi			
5	4.86	4.60	4.60 m. seviyesinde temel sonu	-	Siyah astarlı kase	MÖ 5.-4. yüzyıl
			Ana kaya seviyesi		Siyah figürlü gövde parçası	MÖ 7.-6. yüzyıl
					Arkaik amphora dibi	MÖ 6.-5. yüzyıl
6	4.60	4.16	Temel altı	-		TYSY
			Ana kaya seviyesi			
7	4.16	3.71	Ana kaya seviyesi	-	Siyah astarlı kase	MÖ 5.-4. yüzyıl
					Mortarium dip parçası	MÖ 4.-3. yüzyıl
					Şerit astarlı kase?	MÖ 5.-4. yüzyıl
					Hellenistik dip parçası	MÖ 4. yüzyıl
8	3.71	3.21	Ana kaya seviyesi	-	Hellenistik kase parçası	MÖ 3.-2. yüzyıl (?)
					Siyah astarlı kandil	MÖ 5. yüzyıl II. yarısı -4. yüzyıl I. yarısı
9	3.21	3.08	Ana kaya seviyesi	-	Şerit astarlı kase	MÖ 5. yüzyıl sonu - 4. yüzyıl I. yarısı
					Pişirme kabı ağız kenarı	MÖ 3.-2. yüzyıl

Tablo 10

Tablo 11						
811 Ada 6 Parsel K.Sond.6						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	5.39	5.17	5.39 m. yol taşları seviyesi altı 5.17 m. seviyesinde KD-GB doğrultulu duvar üzeri	-	LRD 9A ?	MS 6. yüzyıl
2	5.17	4.85	Duvar seviyesi	-	DSD P40	MS 1. yüzyıl II. yarısı - 2. yüzyıl I. yarısı
3	4.85	4.66	Duvar seviyesi	-	-	

Tablo 11

Tablo 12						
811 Ada 6 Parsel K.Sond.7						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	5.07	4.81	5.07 m. seviyesi çeşme duvarının temel seviyesi başlangıcı	S.135, MS 5. yüzyıl S.136, dönem?, silik ve kırık S.137, dönem?, silik S.138, dönem?, silik	LRA1 B amphora parçası	MS 6. yüzyıl
2	4.81	4.63	Temel seviyesi 4.63 m. seviyesinde tesviye tabakası	-	DSD P12	MS 2. Yüzyıl
3	4.63	3.98	Temel seviyesi	-	LRD7	MS 5. yüzyıl III. çeyreği - 6. yüzyıl I. yarısı

Tablo 12T

Tablo 13						
811 Ada 6 Parsel K.Sond.8						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik/Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	5.01	4.87	5.01 m. portikodan meydana açılan merdivenlerin temel başlangıcı	S.121, MS 4. yüzyıl I. yarısı, RIC VIII 53	LRD 12B dip parçası	MS 6.-7. yüzyıl
					LRD 9c/10 dip parçası (harçlı malzeme)	MS 6. yüzyıl sonu - 7. yüzyıl I. yarısı
				S.148, MS 5. yüzyıl	DSA form 23	MÖ 2.-1. yüzyıl
					Siyah astarlı seramik	MÖ 5.-4. yüzyıl (Çok Genel)
2	4.87	4.70	Temel seviyesi	-	DSD P40 (varyant)	MS 1. yüzyıl II. yarısı - 2. yüzyıl I. yarısı
			4.70 m. seviyesinde ana kaya zemin üzeri		Mortarium	MÖ 4.-3. yüzıl başı
					Pişirme kabı	MÖ 3.-2. yüzyıl
3	4.70	4.44	Temel seviyesi	S.146, MÖ 2.-1. yüzyıl, Side	Şerit astarlı kase	MÖ 5. yüzyıl sonu - 4. yüzyıl I. yarısı
			Ana kaya zemin üzeri	S.147, MS 4. yüzyıl ortası, LRBC 2295	Erken Hellenistik D. amphora ağız kenarı	MÖ 4.-3. yüzyıl
					Dressel 2-4(?)	MS 1.-2. yüzyıl

Tablo 13

Tablo 14						
Küçük “c” Caddesi Sond.1/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	5.17	4.96	Devetüyü renkli, kumlu toprak. Yol taşları seviyesinden, mekândan giderinin duvarının üzerinden.	S.40, MS 5. yüzyıl	LRD form 9C’ye ait ağız parçası	MS 6. yüzyıl sonu 7. yüzyıl başı
2	4.97	4.84	Devetüyü renkli, kumlu toprak. Künk sırasının seviyesinden.	-	DSD grubu Atlante P41 formuna ait ağız parçaları	MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başı
2 (Kanal içi)	4.97	4.84	Devetüyü renkli, kumlu toprak. Mekândan gelen giderin içinden.	S.43, MÖ 2.-1. yüzyıl S.44, MS 222-235	DSD grubu Atlante P11	MS 1. yüzyıl
3	4.84	4.64	Devetüyü renkli, kumlu toprak. Mekândan gelen gider zemininin seviyesinin altından.	S.53-?, MS 3. yüzyıl sonrası değil	İçe çekik ağızlı kase parçaları	MÖ 2. – 1. yüzyıl

Tablo 14

Tablo 15						
Küçük "c" Caddesi Sond.2/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
1	5.79/5.62	5.62	Siyah, humuslu yüzey toprağı.	S.62, MS 630/1	-	-
2	5.62	5.53	Krepis seviyesinden.	-	LRD 6 formuna ait olabilecek bir ağız parçası	MS 6. yüzyıl

Tablo 15

Tablo 16						
Küçük "c" Caddesi Sond.2a1/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
5	5.48	5.40	Koyu kahverengi toprak.	S.68, MS 5. yüzyıl?	-	-
6	5.40	5.37	Mozaik zeminin üzerinden.	-	-	TSY

Tablo 16

Tablo 17						
Küçük "c" Caddesi Sond.2a2/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
7	5.53	5.40	Koyu kahverengi toprak.	-	İçe çekik ağızlı pişirme kabına ait kulp parçacığı	MS 1. yüzyıl
8	5.40	5.30	Mozaik zeminin üzerinden.	-	-	Tarihlendirilemiyor

Tablo 17

Tablo 18						
Küçük "c" Caddesi Sond.2b/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
3	5.53	5.40	Koyu kahverengi toprak.	-	Erken Roma – Orta Roma dönemine ait olabilecek pişirme kabı ağız parçası	MS 1-4. yüzyıl
					Tava parçası	
4	5.40	5.30	Mozaik zeminin üzerinden.	S.64, MS 5. yüzyıl?	Halkalı kaide parçacığı	MS 1-2. yüzyıl?

Tablo 18

Tablo 19						
Küçük "c" Caddesi Sond.2c/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
9	5.30	5.04	Mozaik zemin seviyesinden	S.81, MS 474-491	Kandil Tencere formuna ait ağız parçası	MÖ 2. yüzyıl - MS 1. yüzyıl
10	5.04	4.88	4.88 m. kotunda stylobat temelindeki düzenli örgü sistemi sonu Temeldeki özensiz moloz taşların başlangıcı	S.84, MS 457-474	Pişirme kabı ağız parçası Atlante DSA form 11	MÖ 1. yüzyıl (MÖ 50-20)
11	4.88	4.65	Stylobat temelindeki özensiz moloz taşların seviyesinden.	S.88, ?	DSA Atlante form 6 DSA Atlante form 2A	MÖ 2. yüzyıl - MÖ 1. yüzyıl
12	4.65	4.54	Stylobat temelindeki özensiz moloz taşların seviyesinden. Seramik dolgusunun üstünden.	90-? MS 3. yüzyıl sonrası değil	LRD form 2 tipine ait ağız ya da kapak parçası Doğu Akdeniz kökenli pişirme kabına ait dip ?	MS 5. yüzyıl ortası – 3. çeyreği
13	4.54	4.47	Stylobat temelindeki özensiz moloz taşların seviyesinden. Seramik dolgusu içinden.	-	Tencere parçası	MÖ 2. yüzyıl – MS. 1. yüzyıl
14	4.47	4.38	Seramik dolgusunun içinden.	-	DSB grubuna ait Atlante form 29	MS 1. yüzyıl I. yarısı
15	4.38	4.18	Seramik dolgusunun içinden.	-	DSA grubu form 16 Pi kulplu kase parçası DSA form 23'e veya DSA form 15B'ye ait olabilecek yüksek ve kalın ayaklı kaide parçası DSB grubu Atlante form 38	MÖ 1. yüzyıl – MS. 1. yüzyıl
16	4.18	3.98	3.98 m. seviyesi stylobat temeli ve portiko zemin duvarı sonu.	-	Amphora parçaları	MÖ 1. yüzyıl – MS. 1. yüzyıl
17	3.98	3.91	Stylobat temeli ve portiko zemin duvarının seviyesinin altından.	-	DSB Atlante form 29(?) olabilecek küçük halkalı dip parçası	MS. 1. yüzyıl başı?

Tablo 19

18	3.91	3.76	Stylobat temeli ve portiko zemin duvarının seviyesinin altından. 3.76 m. seviyesi erken dönem duvarı(?) seviyesinin üstü.	-	Atlante DSA form 26	MÖ 10 – MS 20/30
19	3.76	3.46	Erken dönem duvarı(?) seviyesinden.	-	Pi kulplu kase kulplu ağız parçası	MÖ 1. yüzyıl – MS 1. yüzyıl
20	3.46	3.35	Erken dönem duvarı(?) seviyesinden.	-	Rhodos amphorasına ait? kulplu ağız parçası Lopas ve dik ağızlı kap parçası	MÖ 1. yüzyıl – MS 1. yüzyıl

Tablo 19 (Devam)

Tablo 20						
Küçük "c" Caddesi Sond.2d/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
21	6.18/ 5.88	5.66	5.66 seviyesinde rastlanan mozaik altındaki harcın üzeri Yüzey toprağı	-	-	-

Tablo 20

Tablo 21						
Küçük "c" Caddesi Sond.2d1/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
22	5.66	5.55/ 5.44	5.66 seviyesindeki rastlanan mozaik harcının seviyesi	-	Pişirme kaplarına ait küçük ağız parçaları	MS 4. yüzyıl – MS 5. yüzyıl?
23	5.55/ 5.44	5.33	5.33 seviyesindeki portiko zeminin altındaki sıkıştırılmış tabaka üzeri	-	Kilikya ya da Kıbrıs kökenli pişirme kabı?	MS 2. yüzyıl – MS 5. yüzyıl

Tablo 21

Tablo 22						
Küçük "c" Caddesi Sond.2d2/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
24	5.66	5.52	5.66 seviyesinde rastlanan mozaik altındaki tabanın seviyesinden	-	LRD form 7 LRD form 8	MS 6. yüzyıl II. yarısı – MS 7. yüzyıl başı
25	5.52	5.48	Sond.2d1'de 5.44 seviyesinde rastlanan düzensiz yerleştirilmiş moloz tabanın seviyesinin üzerinden	S.102, MS c. 120-175	LRD form 2'ye ait çanak ağız parçası?	MS 5. yüzyıl sonu - MS 6. yüzyıl başı
30	5.48	5.31	Portiko zemini temeli üzerinden	-	-	-
31	5.31	5.12	Portiko temeli içinden	-	-	-
32	5.12	4.94	Portiko temeli içinden	-	-	-

Tablo 22

Tablo 23						
Küçük "c" Caddesi Sond.2e/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
26	6.01	5.83	Yüzey toprağının içinden Mozaik seviyesi üzerinden	-	-	-

Tablo 23

Tablo 24						
Küçük "c" Caddesi Sond.2f/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
33	6.34	5.84	Eksedra'nın içi Yüzey toprağı seviyesi.	-	Well form ağız parçası	MS 6. yüzyıl II. yarısı – MS 7. yüzyıl başı

Tablo 24

Tablo 25						
Küçük “c” Caddesi Sond.2f1/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
35	5.84	5.71	Harçlı Alan		-	-
36	5.71	5.59	5.59 seviyesindeki mermer zeminin ve ilk evreye ait eşiğin üzeri		-	-
37	5.59	5.44	5.59 seviyesindeki mermer zeminin ve ilk evreye ait eşiğin altı		-	-
38	5.44	5.29	5.59 seviyesindeki mermer zeminin ve ilk evreye ait eşiğin altı		-	-
39	5.29	5.04	5.59 seviyesindeki mermer zeminin ve ilk evreye ait eşiğin altı		Pinched Handle amphora Kulplu ağız parçası DSD Atlante P41 ağız parçası	MS 1. yüzyıl sonu – MS 2. yüzyıl I. yarısı

Tablo 25

Tablo 26						
Küçük “c” Caddesi Sond.2g/19						
SB	Üst Sınır (m.)	Alt Sınır (m.)	İçerik ve Yorum	Sikke	Seramik	
					Form	Tarih
34	6.48/ 6.22	5.84	Eksedra’nın içi Yüzey toprağı		+ SD.M.KB.19/135-140/Sond2g/SB34/01 + SD.M.KB.19/135-140/Sond2g/SB34/02	MS 6. yüzyılın sonu – MS 7. yüzyılın başı

Tablo 26

SD.M.KB.C.19 135-140 M. SOND.2 SB DEĞERLENDİRME - PORTİKO

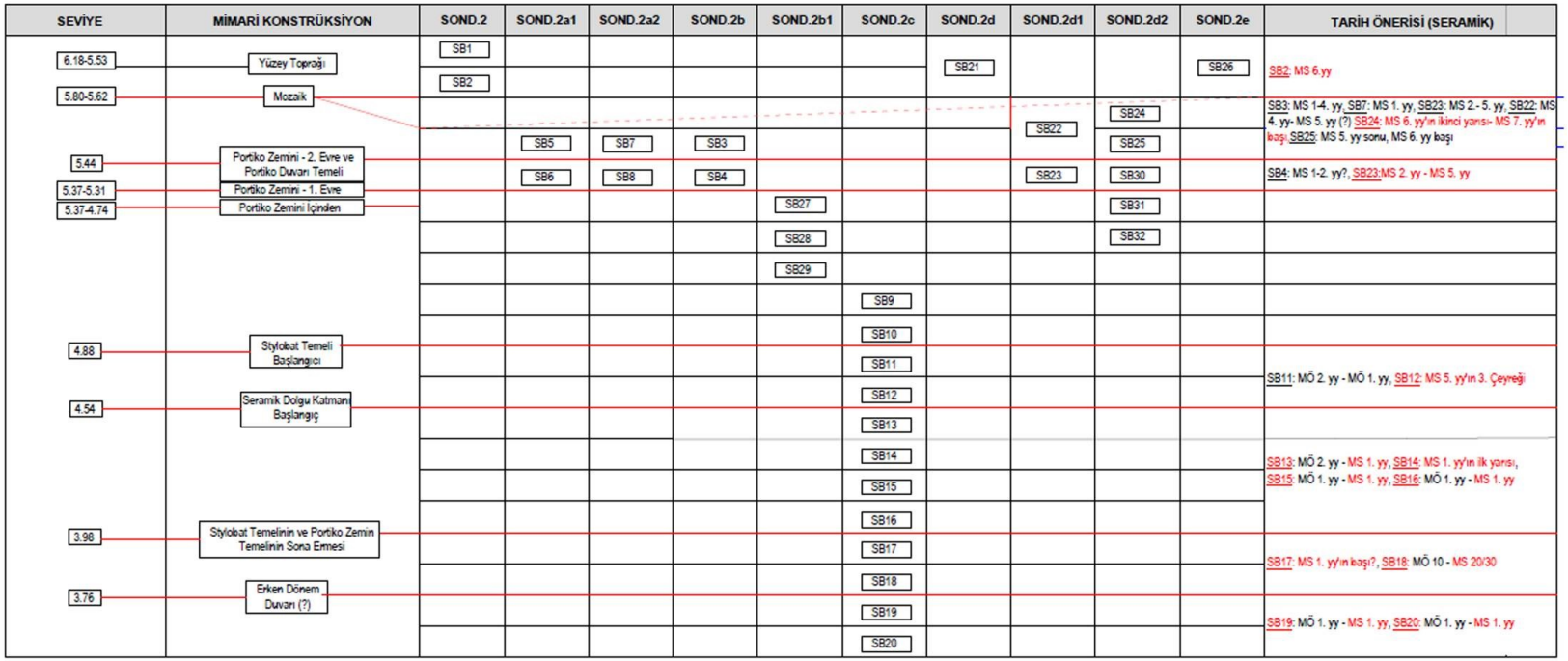

Tablo 27

SD.M.KB.C.19 135-140 M. SOND.2 SB DEĞERLENDİRME - EKSEDRA

SEVİYE	MİMARİ KONSTRÜKSİYON	SOND.2f	SOND.2f1	SOND.2g	TARİH ÖNERİSİ (SERAMİK)
6.48-5.84	Yüzey Toprağı	SB33		SB34	SB33: MS 6. yy ortasının 2. yarısı - MS 7. yy başı, SB34: MS 6. yy'ın sonu - MS 7. yy başı
5.84	Mekan Zemini - 2. Evre				
5.67	Eşik Taşı - 1. Evre		SB35		
			SB36		
5.56	Mekan Zemini - 1. Evre		SB37		
			SB38		
			SB39		SB39: MS 1. yy'ın sonu - MS 2. yy'ın ilk yarısı

Tablo 28

	Sütun Başlıkları				
Cadde	Kat. No.	Tip	Y.	A.G.	Ç.
B Caddesi	1	3a	0.58 m.	0.72 m	0.40 m.
	2	3a	0.51 m. (K.)	0.64 m. (K.)	0.46 m.
	3	3a	0.47 m. (K.)	0.73 m. (K.)	-
	4	3a	0.48 m.	0.58 m.	0.36 m.
	5	3b	0.53 m.	0.66 m.	-
	6	3b	0.46 m. (K.)	0.54 m. (K.)	-
	7	3b	0.52 m. (K.)	0.59 m. (K.)	-
	8	3b	0.54 m.	0.71 m. (K.)	0.43 m.
	9	3b	0.48 m. (K.)	0.70 m.	0.42 m.
	10	3b	0.57 m.	0.70 m. (K.)	0.42 m.
	11	3b	0.33 m. (K.)	0.38 m. (K.)	-
	12	3b	0.52 m. (K.)	0.54 m. (K.)	-
	13	3b	0.46 m.	0.60 m. (K.)	0.42 m.
	14	4	0.54 m.	0.77 m.	0.43 m.
	15	6	0.47 m.	0.60 m.	0.43 m.
	16	6	0.43 m. (K.)	0.65 m.	-
	17	6	0.43 m. (K.)	0.68 m.	0.41 m.
	18	6	0.48 m.	0.64 m. (K.)	0.435
	19	6	0.465 m.	0.63 m. (K.)	0.42 m.
	20	6	0.42 m.	0.625 m.	0.43 m.
	21	6	0.43 m.	0.58 m. (K.)	0.43 m.

Cadde	Kat. No.	Tip	Y.	A.G.	Ç.
C Caddesi	88	1	0.64 m. (K.)	0.55 m. (K.)	-
	89	2a	0.665 m.	0.91 m.(K.)	0.515 m.
	90	2a	0.58 m. (K.)	0.54 m. (K.)	-
	91	2b	0.635 m.	0.60 m. (K.)	0.49 m.
	92	2b	0.68 m.	0.90 m.	0.50? m.
	93	2b	0.60 m.	0.70 m. (K.)	-
	94	2b	0.58 m. (K.)	0.63 m. (K.)	-
	95	2b	0.585 m. (K.)	0.65 m. (K.)	-
	96	3a	0.60 m. (K.)	0.59 m. (K.)	-
	97	3a	0.60 m. (K.)	0.54 m. (K.)	0.42? m.
	98	3a	0.33 m. (K.)	0.54 m. (K.)	-
	99	3a	0.67 m.	0.72 m. (K.)	0.50? m.
	100	3a	0.50 m. (K.)	0.60 m. (K.)	-
	101	3b	0.53 m.	0.78 m.	0.47 m.
	102	3b	-	-	-
	103	3b	0.56 m.	0.62 m. (K.)	0.51 m.
	104	3b	0.61 m.	0.64 m. (K.)	0.51 m.
	105	3b	0.60 m.	0.56 m. (K.)	0.52 m.
	106	3b	0.65 m.	0.58 m. (K.)	0.52 m.
	107	3b	0.65 m.	0.72 m. (K.)	0.54 m.
	108	3b	0.54 m. (K.)	0.62 m. (K.)	-
	109	3b	0.63 m.	0.76 m. (K.)	0.46 m.
	110	3b	0.58 m. (K.)	-	0.47? m.
	111	3b	0.61 m.	0.44 m. (K.)	-
	112	3b	0.61 m.	0.45 m. (K.)	-
	113	3b	0.60 m.	0.74 m.	0.52 m.
	114	3b	0.56 m. (K.)	0.51 m. (K.)	-
	115	3b	0.60 m.	0.67 m. (K.)	0.46? m.
	116	3b	0.61 m.	0.70 m. (K.)	0.48 m.
	117	3c	0.64 m.	0.65 m. (K.)	-
	118	3c	0.60 m. (K.)	0.62? m.	-
	119	3c	0.60 m. (K.)	0.73 m. (K.)	0.48 m.
	120	3c	0.67 m. (K.)	0.58 m. (K.)	0.50? m.
	121	6	0.39 m. (K.)	-	-
	122	6	0.33 m. (K.)	-	-
	123	6	0.19 m. (K.)	0.61 m. (K.)	-
	124	6	0.40 m. (K.)	0.62 m.	-
	125	6	0.40 m.	0.60 m. (K.)	0.385 m.
	126	6	0.43 m.	0.65 m.	0.35 m.

Tablo 29

Cadde	Kat. No.	Tip	Y.	A.G.	Ç.
Küçük "c" Caddesi	288	5	0.42 m.	0.52 m	0.35 m.
	289	5	0.40 m.	0.52 m.	0.335 m.
	290	5	0.49 m.	0.71 m.	0.48 m.
	291	6	0.39 m. (K.)	0.52 m. (K.)	0.42 m.
	292	6	0.40 m. (K.)	0.60 m.	-
	293	6	0.40 m. (K.)	0.61 m.	-
	294	6	0.34 m.	0.54 m.	0.36 m.
	295	6	0.35 m. (K.)	0.48 m. (K.)	-
	296	7a	0.445 m.	0.63 m.	0.435 m.
	297	7a	0.39 m.	0.63 m.	0.41 m.
	298	7a	0.44 m.	0.64 m. (K.)	0.46 m.
	299	7b	0.47 m.	0.625 m.	0.42 m.
	300	7c	0.44 m.	0.68 m.	0.46 m.
	301	7c	0.41 m.	0.66 m.	0.43 m.

Cadde	Kat. No.	Tip	Y.	A.G.	Ç.
Liman Agorası Caddesi	329	1	0.42 m.	0.52 m	0.35 m.
	330	1	0.40 m.	0.52 m.	0.335 m.

Tablo 29 (Devam)

	Sütun Kaideleri					
B Caddesi	Kat. No.	Tip	Y.	P.G.	Ç.	P.Y.
	22	3	0.23 m.	0.62 m. (K.)	0.50 m.	0.07 m.
	23	3	0.23 m.	0.63 m.	0.49 m.	0.07 m.
	24	3	0.25 m.	0.63 m.	0.52 m.	0.08 m.
	25	3	0.23 m.	0.62 m. (K.)	0.52 m.	0.08 m.
	26	3	0.24 m.	0.54 m. (K.)	0.43 m. (K.)	0.07 m.
	27	3	0.22 m.	0.63 m.	0.47 m.	0.07 m.
	28	3	0.22 m.	0.63 m.	0.47 m.	0.07 m.
	29	3	0.22 m.	0.68 m. (K.)	0.52 m.	0.07 m.
	30	3	0.26 m.	0.63 m. (K.)	0.52 m.	0.10 m.
	31	3	0.26 m.	0.66 m.	0.50 m.	0.08 m.
	32	3	0.24 m.	0.66 m.	0.50 m.	0.065 m.
	33	3	0.24 m.	0.70 m.	0.54 m.	0.07 m.
	34	4	0.32 m.	0.68 m. (K.)	0.50 m. (K.)	0.09 m.
	35	4	0.27 m.	0.68 m.	0.56 m.	0.11 m.
	36	4	0.235 m. (K.)	0.68 m. (K.)	0.58 m.	0.085 m.
	37	4	0.275 m.	0.70 m. (K.)	0.60 m.	0.095 m.
	38	4	0.27 m.	0.635 m. (K.)	-	0.09 m.
	39	6	0.255 m.	0.59 m.	0.505 m.	0.09 m.
	40	6	0.20 m.	0.61 m.	0.50 m.	0.075 m.
	41	-	0.17 m.	0.43 m. (K.)	0.35 m.	0.06 m.
	42	-	0.17 m.	0.45 m.,	0.35 m.	0.08 m.
	43	-	0.20 m. (K.)	0.78 m.	-	0.075 m.

C Caddesi	Kat. No.	Tip	Y.	P.G.	Ç.	P.Y.
	127	2a	0.31 m.	0.89 m.	0.71 m.	0.12 m.
	128	2a	0.32 m.	0.90 m.	0.68 m.	0.13 m.
	129	2a	0.30 m.	0.87 m.	0.69 m.	0.12 m.
	130	2a	0.34 m.	0.88 m.	0.69 m.	0.12 m.
	131	2a	0.28 m.	0.88 m.	0.68 m.	0.09 m.
	132	2a	0.32 m.	0.89 m.	0.69 m.	0.10 m.
	133	2a	0.29 m.	0.80 m. (K.)	0.57 m. (K.)	0.08 m.
	134	2a	0.31 m.	0.89 m.	0.69 m.	0.105 m.
	135	2a	0.32 m.	0.88 m.	0.73 m.	0.095 m.
	136	2a	0.34 m.	0.89 m.	0.68 m.	0.11 m.
	137	2a	0.325 m.	0.89 m.	0.73 m.	0.12 m.
	138	2a	0.31 m.	0.88 m. (K.)	-	0.10 m.
	139	2a	0.34 m.	0.90 m.	0.73 m.	0.12 m.
	140	2a	0.35 m.	0.91 m.	0.73? m.	0.11 m.
	141	2a	0.31 m.	0.72 m. (K.)	0.54? m. (K.)	0.09 m.
	142	2a	0.31 m.	0.71 m. (K.)	0.61 m. (K.)	0.095 m.
	143	2a	0.315 m.	0.93 m.	0.68 m.	0.10 m.
	144	2a	0.33 m.	0.86 m. (K.)	0.57 m. (K.)	0.09 m.
	145	2a	0.27 m.	0.82 m. (K.)	0.69 m.	0.09 m.
	146	2a	0.29 m.	0.82 m. (K.)	0.69? m.	0.07 m.
	147	2a	0.32 m.	0.86 m. (K.)	0.70 m.	0.10 m.
	148	2a	0.31 m.	0.75 m. (K.)	0.72 m.	0.10 m.
	149	2a	0.30 m.	0.90 m.	0.67 m.	0.09 m.
	150	2a	0.33 m.	0.91 m.	0.70? m.	0.11 m.
	151	2a	0.33 m.	0.91 m.	0.69? m.	0.105 m.
	152	2a	0.27 m.	0.85 m.(K.)	0.67 m.	0.08 m.
	153	2a	0.27 m.	0.65 m. (K.)	0.70? m.	0.09 m.
	154	2a	0.31 m.	0.84 m.	0.69 m.	0.09 m.
	155	2a	0.32 m.	0.72 m. (K.)	0.65? m.	0.09 m.
	156	2a	0.30 m.	0.78 m. (K.)	0.65? m.	0.09 m.
	157	2b	0.29 m.	0.77 m. (K.)	0.61 m.	0.08 m.
	158	2b	0.27 m.	0.80 m. (K.)	0.64 m.	0.06 m.
	159	2b	0.28 m.	0.85 m. (K.)	0.64 m.	0.09 m.
	160	2b	0.30 m.	0.69 m. (K.)	0.60 m.	0.10 m.
	161	2b	0.31 m.	0.84 m.	0.60? m.	0.09 m.
	162	2b	0.27 m.	0.89 m.	0.65 m.	0.07 m.
	163	2b	0.27 m.	0.91 m.	0.66 m.	0.085 m.
	164	2b	0.29 m.	0.81 m. (K.)	0.59 m.	0.08 m.
	165	2b	0.28 m.	0.81 m. (K.)	0.62 m.	0.09 m.
	166	2b	0.30 m.	0.83 m. (K.)	0.66 m.	0.09 m.

Tablo 30

	167	2b	0.37 m.	0.85 m.	0.64 m.	0.11 m.
	168	3	0.21 m.	0.57 m.	0.465 m.	0.055 m.
	169	3	0.20 m.	0.60 m. (K.)	0.50 m.	0.05 m.
	170	3	0.23 m.	0.63 m.	0.52 m.	0.07 m.
	171	3	0.25 m.	0.64 m.	0.45 m.	0.07 m.
	172	3	0.22 m.	0.64 m.	0.47 m.	0.07 m.
	173	3	0.18 m.	0.65 m (K.).	0.47 m.	0.07 m.
	174	3	0.24 m.	0.63 m.	0.50 m.	0.075 m.
	175	3	0.25 m.	0.60 m. (K.)	0.45 m.	0.07 m.
	176	3	0.25 m.	0.65 m.	0.48 m.	0.07 m.
	177	3	0.25 m.,	0.64 m.	0.50 m.	0.07 m.
	178	3	0.21 m.	0.60 m. (K.)	0.50 m.	0.055 m.
	179	3	0.24 m.	0.65 m.	0.50 m.,	0.07 m.
	180	3	0.22 m.	0.65 m.	0.49 m.	0.07 m.
	181	3	0.26 m.	0.65 m.	0.48 m.	0.07 m.
	182	3	0.21 m.	0.65 m.	0.51 m.	0.06 m.
	183	3	0.22 m.	0.65 m.	0.50 m.	0.07 m.
	184	3	0.21 m.	0.60 m. (K.)	0.49 m.	0.06 m.
	185	3	0.25 m.	0.63 m.	0.49 m.	0.08 m.
	186	3	0.25 m.	0.60 m. (K.)	0.50 m.	0.07 m.
	187	3	0.22 m.	0.65 m.	0.47 m.	0.07 m.
	188	3	0.22 m.	0.65 m.	0.47 m.	0.07 m.
	189a-b	3	0.24 m.,	0.57 m. (K.)	0.48 m.	0.07 m.
	190	3	0.25 m.	0.42 m. (K.)	-	-
	191	4	0.27 m.	0.76 m.	0.58 m.	0.075 m.
	192	4	0.29 m.	0.72 m.	0.54 m.	0.07 m.
	193	4	0.25 m.	0.70 m.	0.56 m.	0.07 m.
	194	4	0.25 m.	0.70 m.	0.62 m.	0.095 m.
	195	4	0.29 m.	0.73 m.	0.60 m.	0.08 m.
	196	4	0.27 m.	0.70 m. (K.)	0.61 m.	0.07 m.
	197	4	0.27 m.	0.71 m. (K.)	0.60 m.	0.10 m.
	198	4	0.21 m.	0.65 m. (K.)	0.57 m.	0.06 m.
	199	4	0.28 m.	0.66 m. (K.)	0.55 m.	0.09 m.
	200	4	0.27 m.	0.75 m.	0.58 m.	0.07 m.
	201	4	0.26 m.	0.74 m.	0.58 m.	0.07 m.
	202	4	0.31 m.	0.72 m.	0.57 m.	0.07 m.
	203	4	0.19 m. (K.)	0.47 m. (K.)	-	-
	204	4	0.26 m. (K.)	0.68 m. (K.)	0.58 m.	-
	205	4	0.25 m.	0.73 m. (K.)	0.58 m.	-
	206	4	0.26 m.	0.715 m. (K.)	0.58 m. (K.)	0.075 m.
	207	6	0.23 m.	0.64 m.	0.45 m.	0.07 m.
	208	6	0.23 m.	0.64 m.	0.51 m.	-
	209	6	0.22 m.	0.62 m.	0.52 m.	0.06 m.
	210	6	0.21 m.	0.62 m.	0.53 m.	0.07 m.
	211	6	0.22 m.	0.63 m.	0.52 m.	0.07 m.
	212	6	0.22 m.	0.63 m.	0.52 m.	0.07 m.
	213	6	0.25 m.	0.66 m.	0.54 m.	0.06 m.
	214	6	0.23 m.	0.62 m.	0.52 m.	0.07 m.
	215	6	0.21 m.	0.60 m. (K.)	0.47 m.	0.06 m.
	216	6	0.25 m.	0.56 m. (K.)	0.47 m.	0.07 m.
	217	6	0.28 m.	0.68 m.	-	-
	218	6	0.24 m.	0.60 m. (K.)	0.51 m.	0.07 m.
	219	6	-	0.64 m. (K.)	0.53 m.	-
	220	6	-	-	0.53 m.	-
	221	6	0.28 m.	0.68 m.	0.56 m.	0.09 m.

Tablo 30 (Devam)

a Caddesi	Kat. No.	Tip	Y.	P.G.	Ç.	P.Y.
	276	1	0.37 m.	1.00 m.	0.80 m. (K.)	0.14 m.
	277	1	0.36 m.	0.88 m. (K.)	-	0.14 m.
	278	1	-	-	0.86 m.	-
	279	1	0.37 m.	0.94 m. (K.)	0.85 m.	0.13 m.
	280	-	0.33 m.	0.84 m.	0.64 m. (K.)	0.11 m.
	281	-	0.30 m.	0.84 m. (K.)	0.62 m. (K.)	0.10 m.

Küçük c Caddesi	Kat. No.	Tip	Y.	P.G.	Ç.	P.Y.
	302	5	0.15 m.	0.52 m. (K.)	0.43 m.	0.05 m.
	303	5	0.20 m.	0.56 m. (K.)	0.435 m.	0.05 m.
	304	5	0.13 m.	0.51 m.	0.47 m.	0.045 m.
	305	5	0.11 m.	0.485 m.	0.43 m.	0.04 m.
	306	5	0.13 m.	0.525 m. (K.)	0.44 m.	0.05 m.
	307	6	0.22 m.	0.61 m.	0.52 m.	0.07 m.
	308	6	0.23 m.	0.62 m.	0.525 m.	0.07 m.
	309	6	0.23 m.	0.63 m.	0.53 m.	0.07 m.
	310	6	0.26 m.	0.63 m.	0.525 m.	0.08 m.
	311	6	0.25 m.	0.69 m.	0.56 m.	0.08 m.
	312	6	0.22 m.	0.61 m.	0.50 m.	0.07 m.
	313	6	0.19 m.	0.64 m.	0.50 m.	0.07 m.
	314	6	0.18 m.	0.62 m.	0.52 m.	0.05 m.
	315	6	0.22 m.	0.58 m. (K.)	0.50 m.	0.07 m.
	316	6	0.23 m.	0.70 m.	0.59 m.	0.105 m.
	317	6	0.21 m.	0.60 m.	-	0.07 m.

Liman Agorası Caddesi	Kat. No.	Tip	Y	P.G.	Ç.	P.Y.
	331	3	0.21 m.	0.61 m.	0.515 m.	0.08 m.
	332	3	0.22 m.	0.62 m.	0.50 m.	0.07 m.
	333	3	0.25 m.	0.66 m.	0.52 m.	0.08 m.
	334	3	0.24 m.	0.64 m.	0.51 m.	0.08 m.
	335	3	0.255 m.	0.66 m.	0.47 m.	0.08 m.
	336	3	0.22 m.	0.66 m.	0.48? m.	0.08 m.
	337	3	0.22 m.	0.63 m.	0.51 m.	0.07 m.
	338	-	0.29 m.	0.74 m. (K.)	0.54? m.	0.09 m.

Tablo 30 (Devam)

Sütun Kaideleri																		
Cadde	Tip	Adet	Y.				P.G.				Ç.				P.Y.			
			Aralık	Fark	T. / Ad.	Yoğ.	Aralık	Fark	T. / Ad.	Yoğ.	Aralık	Fark	T. / Ad.	Yoğ.	Aralık	Fark	T. / Ad.	Yoğ.
a	1	4	0.36-0.37 m.	1 cm	3/2	0.37 m.	1.00 m.	-	1/1	1.00 m.	0.85-0.86 m.	1 cm	2/2	0.85-0.86 m.	0.13-0.14 m.	1 cm	3/2	0.14 m.
C	2a	30	0.27-0.35 m.	7 cm	30/23	0.30-0.34 m.	0.87-0.93 m.	4 cm	17/14	0.88-0.91 m.	0.67-0.73 m.	6 cm	18/12	0.67-0.70 m.	0.07-0.13 m.	6 cm	30/26	0.09-0.12 m.
C	2b	11	0.27-0.37 m.	10 cm	11/9	0.27-0.30 m.	0.84-0.91 m.	5 cm	4/4	0.84-0.91 m.	0.59-0.66 m.	7 cm	9/6	0.64-0.66 m.	0.06-0.11 m.	5 cm	11/7	0.08-0.09 m.
C	3	23	0.18-0.26 m.	8 cm	23/20	0.21-0.25 m.	0.57-0.65 m.	9 cm	15/14	0.63-0.65 m.	0.45-0.52 m.	7 cm	22/17	0.47-0.50 m.	0.05-0.08 m.	3 cm	22/16	0.07-0.075 m.
B	3	12	0.22-0.26 m.	4 cm	12/9	0.22-0.24 m.	0.63-0.70 m.	7 cm	7/6	0.63-0.66 m.	0.47-0.52 m.	5 cm	11/7	0.50-0.52 m.	0.065-0.10 m.	3.5 cm	12/11	0.065-0.08 m.
Liman Agorası Caddesi	3	7	0.21-0.255 m.	4.5 cm	7/7	0.21-0.255 m.	0.61-0.66 m.	5 cm	7/7	0.61-0.66 m.	0.47-0.52 m.	5 cm	7/6	0.50-0.52 m.	0.07-0.08 m.	2 cm	7/5	0.08 m.
C	4	13	0.25-0.31 m.	6 cm	13/12	0.25-0.29 m.	0.70-0.76 m.	6 cm	8/4	0.70-0.72 m.	0.54-0.62 m.	8 cm	13/7	0.58-0.60 m.	0.07-0.10 m.	3 cm	11/8	0.07-0.075 m.
B	4	5	0.27-0.32 m.	5 cm	4/3	0.27-0.275 m.	0.68 m.	-	1/1	0.68 m.	0.56-0.60 m.	4 cm	3/3	0.56-0.60 m.	0.075-0.11 m.	3.5 cm	5/3	0.09-0.095 m.
Küçük c	5	5	0.11-0.20 m.	9 cm	5/3	0.11-0.13 m.	0.485-0.56 m. /+	4 cm /+	5/4	0.485-0.525 m. /+	0.43-0.47 m.	4 cm	4/3	0.43-0.44 m.	0.04-0.05 m.	1 cm	5/5	0.04-0.05 m.
C	6	15	0.21-0.28 m.	7 cm	12/11	0.21-0.25 m.	0.62-0.68 m.	6 cm	10/7	0.62-0.64 m.	0.45-0.56 m.	11 cm	14/9	0.51-0.53 m.	0.06-0.09 m.	3 cm	11/10	0.06-0.07 m.
B	6	2	0.20-0.255 m.	5.5 cm	2/2	0.20-0.255 m.	0.59-0.61 m.	2 cm	2/2	0.59-0.61 m.	0.50-0.505 m.	0.5 cm	2/2	0.50-0.505 m.	0.075-0.09 m.	1.5 cm	2/2	0.075-0.09 m.
Küçük c	6	11	0.18-0.26 m.	8 cm	9/9	0.18-0.26 m.	0.60-0.70 m.	10 cm	8/6	0.60-0.64 m.	0.50-0.59 m.	9 cm	8/6	0.50-0.53 m.	0.05-0.105 m.	5.5 cm	9/7	0.07-0.08 m.

Tablo 31[1135]

[1135] Caddelerdeki sütun kaide tipolojisinin belirtilen parametreler içerisinde ölçüm değerlerinin karşılaştırılması. Aralık: Caddede aynı tipteki kaidelerin belirtilen parametreler (Y., P.G., Ç., P.Y.) içerisindeki en alt ve en üst değerleri. Fark: En alt ve en üst değerler arasındaki fark. T. / Ad. (Toplam / Adet): Aynı tipteki kaideler içerisinden değerlendirmeye alınan toplam örnek ve bu toplam örnek içerisinde yoğunluğu oluşturan eser grubu adeti. Yoğ. (Yoğunluk): Aynı tipteki kaideler içerisinde yoğunluğu oluşturan grubun sağladığı değerler.

Postament Kaideler										
Cadde	Kat. No.	Tip	T.Y.	Y.	Post. Y.	K.Y.	Ç.	Post. G.	D.	P.Y.
B Caddesi	44	3	0.525 m.	-	0.31 m.	0.215 m.	0.50 m.	0.65 m.	0.64 m.	0.045 m.
	45	3	0.51 m.	-	0.32 m.	0.19 m.	0.52 m.	0.66 m.	0.65 m.	0.045 m.
	46	4	-	0.485 m.	-	-	-	0.68 m.	0.64 m.	-
	47	4	-	0.465 m.	-	-	-	0.64 m.	0.66 m.	-
	48	4	-	0.46 m.	-	-	-	0.68 m.	0.67 m.	-
	49	4	-	0.45 m.	-	-	-	0.58 m.	0.635 m.	-
	50	4	-	0.46 m.	-	-	-	0.65 m.	0.67 m.	-
	51	5	-	0.32 m.	-	-	-	0.41 m.	0.41 m.	-
	52	5	-	0.32 m.	-	-	-	0.41 m.	0.41 m.	-

Cadde	Kat. No.	Tip	T.Y.	Y.	Post. Y.	K.Y.	Ç.	Post. G.	D.	P.Y.
C Caddesi	222	2a	0.55 m. (K.)	-	0.38 m. (K.)	0.17 m. (K.)	-	0.67 m.	0.62 m.	0.07 m.
	223	2a	0.66 m.	-	0.45 m.	0.21 m.	0.61 m.	0.77 m.	0.75 m.	0.08 m.
	224	2b	0.58 m.	-	0.395 m.	0.185 m.	0.59 m.	0.73 m.	0.68 m.	0.07 m.
	225	2b	0.64 m.	-	0.40 m. (K.)	-	-	0.73 m.	0.70 m.	-

Cadde	Kat. No.	Tip	T.Y.	Y.	Post. Y.	K.Y.	Ç.	Post. G.	D.	P.Y.
a Caddesi	282	1	-	0.28 m. (K.)	-	-	-	1.14 m.	1.10 m.	-
	283	1	-	0.82 m.	-	-	-	0.85 m.	0.86 m.	-
	284	1	-	0.48 m. (K.)	-	-	-	1.07 m.	1.12 m.	-
	285	1	-	0.44 m. (K.)	-	-	-	1.00 m.	1.05 m.	-
	286	1	-	0.46 m. (K.)	-	-	-	1.06 m.	1.08 m.	-

Tablo 32

Cadde	Sütun Gövdeleri							
B Caddesi	Kat. No.	Tip	Mal.	Y.	A.Ç.	Ü.Ç.	A.B.	Ü.B.
	53	1a	İ.G.D.	3.08 m.	0.52? m.		-	-
	54	1a	İ.G.D.	1.20 m. (K.)	-	0.42 m.		0.05 m.
	55	1a	İ.G.D.	2.34 m. (K.)	0.45 m.	-	0.07 m.	-
	56	1d	P.D.	1.13 m. (K.)	-	0.42 m.	-	0.035m.
	57	1d	P.D.	2.00 m. (K.)	-	0.45 m.	-	0.035 m.
	58	1d	P.D.	1.44 m. (K.)	-	0.46 m.	-	0.04 m.
	59	1d	P.D.	2.14 m. (K.)	-	0.45 m.	-	0.035 m.
	60	1d	P.D.	3.60 m.	0.50 m.	-	-	0.045 m.
	61	1d	P.D.	1.48 m. (K.)	0.51 m.	-	0.05 m.	-
	62	1d	P.D.	3.56 m.	0.50 m.	-	0.06 m.	-
	63	1d	P.D.	3.56 m.	0.50 m.	-	0.045 m.	-
	64	1d	P.D.	3.56 m.	0.47 m.	-	0.045 m.	-
	65	1d	P.D.	3.54 m.	0.47 m.	-	0.05 m.	-
	66	1d	P.D.	3.58 m.	0.50 m.	-	0.05 m.	-
	67	1d	P.D.	1.52 m. (K.)	0.54 m.	-	0.055 m.	-
	68	1d	P.D.	3.56 m.	0.49 m.	-	0.045 m.	-
	69	1d	P.D.	1.24 m. (K.)	0.52 m.	-	0.05 m.	-
	70	1d	P.D.	3.52 m.	0.50 m.	-	0.04 m.	-
	71	1d	P.D.	1.49 m. (K.)	0.53 m.	-	0.045 m.	-
	72	1d	P.D.	3.48 m.	0.50 m.	-	0.04 m.	-
	73	1d	P.D.	3.54 m.	0.52 m.	-	0.04 m.	-
	74	1d	P.D.	1.94 m. (K.)	0.54 m.	-	0.055 m.	-
	75	2a	İ.G.D.	1.24 m. (K.)	-	0.45 m.	-	0.04 m.
	76	2a	İ.G.D.	2.04 m. (K.)	-	0.48 m.	-	0.035 m.
	77	2a	İ.G.D.	4.18 m.	0.56 m.	-	0.04 m.	-
	78	2a	İ.G.D.	1.37 m. (K.)	0.56 m.	-	0.06 m.	-
	79	2a	İ.G.D.	4.30 m.	0.535 m.	0.495 m.	-	0.035 m.
	80	2a	İ.G.D.	4.12 m.	0.58 m.	-	0.04 m.	-
	81	2a	İ.G.D.	1.26 m. (K.)	0.54 m.	-	0.04 m.	-
	82	2a	İ.G.D.	0.99 m. (K.)	-	0.505 m.	-	0.04 m.
	83	2a	İ.G.D.	2.74 m. (K.)	-	0.455 m.	-	0.045 m.
	84	2a	İ.G.D.	4.06 m.	0.54 m.	-	0.06 m.	-
	85	2a	İ.G.D.	2.85 m. (K.)	0.53 m.	-	0.055 m.	-
	86	2a	İ.G.D.	0.59 m. (K.)	0.57 m.	-	0.06 m.	-
	87	2a	İ.G.D.	0.91 m. (K.)	-	0.42 m.	-	0.07 m.

C Caddesi	Kat. No.	Tip	Mal.	Y.	A.Ç.	Ü.Ç.	A.B.	Ü.B.
	226	1e	K.G.D.	2.36 m. (K.)	0.52 m.	-	0.05 m.	-
	227	1e	K.G.D.	1.97 m. (K.)	-	-	-	-
	228	1e	K.G.D.	3.53 m.	0.45 m.	-	-	-
	229	1e	K.G.D.	3.49 m.	0.45 m.	-	0.06 m.	-
	230	1e	K.G.D.	3.46 m.	-	-	0.06 m.	-
	231	1e	K.G.D.	1.82 m. (K.)	-	-	-	0.03 m.
	232	1e	K.G.D.	2.34 m. (K.)	0.47 m.	-	-	0.03 m.
	233	1e	K.G.D.	3.50 m.	0.45 m.	-	0.06 m.	-
	234	1e	K.G.D.	3.42 m.	0.45 m.	-	0.06 m.	-
	235	1e	K.G.D.	2.52 m. (K.)	0.45 m.	-	0.05 m.	-
	236	2a	İ.G.D.	1.40 m. (K.)	0.55 m.	-	0.075 m.	-
	237	2a	İ.G.D.	1.28 m. (K.)	-	0.46 m.	-	0.07 m.
	238	2a	İ.G.D.	0.94 m. (K.)	-	-	-	0.06 m.
	239	2a	İ.G.D.	0.65 m. (K.)	-	-	-	0.06 m.
	240	2a	İ.G.D.	2.67 m. (K.)	-	0.48 m.	-	0.07 m.
	241	2a	İ.G.D.	1.85 m. (K.)	-	-	-	0.06 m.
	242	2a	İ.G.D.	1.85 m. (K.)	-	-	-	0.06 m.
	243	2a	İ.G.D.	2.87 m. (K.)	0.58 m.	-	0.06 m.	-
	244	2a	İ.G.D.	3.46 m. (K.)	-	0.51 m.	-	0.05 m.
	245	2a	İ.G.D.	4.08 m.	0.56 m.	0.49 m.	0.06 m.	0.05 m.
	246	2a	İ.G.D.	1.05 m. (K.)	-	0.49 m.	-	0.05 m.
	247	2a	İ.G.D.	1.96 m. (K.)	0.54 m.	-	0.06 m.	-
	248	2a	İ.G.D.	2.05 m. (K.)	-	0.50 m.	-	0.06 m.
	249	2b	GR.	4.13 m.	0.60 m.	-	0.05 m.	-
	250	2b	GR.	4.32 m.	0.65 m.	-	0.07 m.	-
	251	2b	GR.	4.14 m.	-	-	0.06 m.	-
	252	3	GR.	4.74 m.	0.67 m.	-	0.07 m.	-
	253	3	GR.	4.70 m.	0.67 m.	-	0.06 m.	-

Tablo 33

	254	3	GR.	3.16 m. (K.)	0.68 m.	-	0.06 m.	-
	255	3	GR.	4.72 m.	0.67 m.	-	0.06 m.	-
	256	3	GR.	2.76 m. (K.)	0.67 m.	-	0.07 m.	-
	257	3	GR.	4.70 m.	0.67 m.	-	0.06 m.	-
	258	3	GR.	4.70 m.	0.67 m.	-	0.07 m.	-
	259	3	GR.	1.67 m. (K.)	-	0.58 m.	-	0.05 m.
	260	3	GR.	1.88 m. (K.)	-	0.57 m.	-	0.06 m.
	261	3	GR.	2.96 m. (K.)	0.68 m.	-	0.06 m.	-
	262	3	GR.	3.50 m. (K.)	0.62? m.	-	0.05 m.	-
	263	3	GR.	4.73 m.	0.66? m.	-	0.05 m.	-
	264	3	GR.	3.88 m. (K.)	0.65 m.	-	0.07 m.	-
	265	3	GR.	4.68 m.	0.60 m.	-	0.06 m.	-
	266	3	GR.	4.66 m.	0.61 m.	-	0.07 m.	-
	267	3	GR.	2.54 m. (K.)	-	0.57 m.		0.05 m.
	268	3	GR.	4.72 m.	0.64 m.	-	0.05 m.	-
	269	3	GR.	2.97 m. (K.)	0.615 m.	-	0.06 m.	-
	270	3	GR.	2.08 m. (K.)	-	0.56 m.	-	0.09 m.
	271	3	GR.	4.70 m.	0.65 m.	-	0.06 m.	-
	272	3	GR.	2.99 m. (K.)	0.67 m.	-	0.07 m.	-
	273	3	GR.	3.25 m. (K.)	0.60 m.	-	0.07 m.	-
	274	3	GR.	2.76 m. (K.)	0.64 m.	-	0.06 m.	-

a	Kat. No.	Tip	Mal.	Y.	A.Ç.	Ü.Ç.	A.B.	Ü.B.
Caddesi	287	4	K.T.	1.02 m. (K.)	-	-	-	-

Küçük	Kat. No.	Tip	Mal.	Y.	A.Ç.	Ü.Ç.	A.B.	Ü.B.
c	318	1c	İ.G.D.	1.86 m. (K.)	0.43 m.	-	0.06 m.	-
Caddesi	319	1c	İ.G.D.	2.07 m. (K.)	-	0.36 m.	-	0.035 m.
	320	1c	İ.G.D.	1.10 m. (K.)	0.48 m.	-	0.06 m.	-
	321	1c	İ.G.D.	2.41 m. (K.)	0.48 m.	-	0.08 m.	-
	322	1c	İ.G.D.	3.00 m. /+	-	0.415 m.	-	0.04 m.
	323	1c	İ.G.D.	3.30 m.	0.52 m.	0.435 m.	0.07 m.	0.065 m.
	324	1c	İ.G.D.	3.46 m.	0.55 m.	0.42 m.	0.08 m.	0.07 m.
	325	1c	İ.G.D.	2.90 m. /+	0.50 m.	0.46 m.	0.08 m.	0.06 m.
	326	1c	İ.G.D.	3.49 m.	0.55 m.	0.475 m.	0.07 m.	0.07 m.
	327	1c	İ.G.D.	3.46 m.	0.44 m.	0.42 m.	-	0.06 m.
	328	1c	İ.G.D.	3.50 m.	0.51 m.	0.40 m.	0.08 m.	0.06 m.

Liman	Kat. No.	Tip	Mal.	Y.	A.Ç.	Ü.Ç.	A.B.	Ü.B.
Agorası	339	1b	İ.G.D.	0.37 m. (K.)	-	0.39? m.	-	0.04 m.
Caddesi	340	1b	İ.G.D.	0.56 m.	-	-	-	0.06 m.
	341	1b	İ.G.D.	0.72 m.	-	-	-	0.05 m.
	342	1b	İ.G.D.	1.39 m.	0.46 m.	-	0.04 m.	-
	343	1b	İ.G.D.	3.41 m.	0.47 m.	0.40 m.	0.05 m.	0.04 m.
	344	1b	İ.G.D.	2.06 m.	-	0.40 m.	-	0.03 m.

Tablo 33 (Devam)

Sütun Gövdeleri														
Cadde	Tip	Adet	Y.				A.Ç.				Ü.Ç.			
			Aralık	Fark	T. / Ad.	Yoğ.	Aralık	Fark	T. / Ad.	Yoğ.	Aralık	Fark	T. / Ad.	Yoğ.
B Caddesi	1a	19	3.48-3.60 m.	12 cm	10/6	3.54-3.56 m.	0.47-0.54 m.	7 cm	14/9	0.50-0.52 m.	0.42-0.46 m.	4 cm	4/3	0.45-0.46 m.
Liman Agorası Caddesi	1b	6	3.41 m.	-	1/1	3.41	0.46-0.47 m.	1 cm	2/2	0.46-0.47 m.	0.39?-0.40 m.	1 cm?	3/2	0.40 m.
Küçük c Caddesi	1c	11	3.30-3.50 m.	20 cm	5/4	3.46-3.50 m.	0.43-0.55 m.	12 cm	7/5	0.48-0.55 m.	0.36-0.475 m.	9 cm	8/7	0.40-0.475 m.
C Caddesi	1d	10	3.42-3.53 m.	11 cm	5/5	3.42-3.53 m.	0.45-0.52 m.	7 cm	7/5	0.45 m.	-	-	-	-
B Caddesi	2a	16	4.06-4.30 m.	24 cm	4/3	4.06-4.18 m.	0.45-0.58 m.	13 cm	10/9	0.52?-0.58 m.	0.42-0.505 m.	8.5 cm	7/4	0.42-0.455 m.
C Caddesi	2a	13	4.08 m.	-	1/1	4.08 m.	0.54-0.58 m.	4 cm	4/4	0.54-0.58 m.	0.46-0.48 m.	2 cm	2/2	0.46-0.48 m.
C Caddesi	2b	3	4.13-4.32 m.	19 cm	3/2	4.13-4.14 m.	0.60-0.65 m.	5 cm	2/2	0.60-0.65 m.	0.46-0.51 m.	5 cm	6/4	0.46-0.49 m.
C Caddesi	3	23	4.66-4.74 m.	8 cm	10/8	4.70-4.74 m.	0.60-0.68 m.	8 cm	19/14	0.64-0.68 m.	0.56-0.58 m.	2 cm	4/4	0.56-0.58 m.
a Caddesi	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 34[1136]

[1136] Caddelerdeki sütun gövde tipolojisinin belirtilen parametreler içerisinde ölçüm değerlerinin karşılaştırılması. Aralık: Caddede yer alan aynı tipteki gövdelerin belirtilen parametreler (Y., A.Ç., Ü.Ç.) içerisindeki en alt ve en üst değerleri. Fark: En alt ve en üst değerler arasındaki fark. T. / Ad. (Toplam / Adet): Aynı tipteki gövdeler içerisinden değerlendirmeye alınan toplam örnek ve bu toplam örnek içerisinde yoğunluğu oluşturan eser grubu adeti. Yoğ. (Yoğunluk): Aynı tipteki gövdeler içerisinde yoğunluğu oluşturan grubun sağladığı değerler.

C Caddesi'nden Ele Geçen Yazıtlar								
No	Tür	Çeviri	Buluntu Yeri	Alan kodu	Yayın	Dönemi	İkinci Kullanım	
							Var	Yok
1	Sütun (Gladyatör Kabartmaları)	Şanlı metropolis Side'nin kararı üzerine Tetrapolit'ler gerusia'sı, Artemios ismini de taşıyan, fıtri olarak hakkı seven Modestos'u (tebcil eder). (Bosch)	Yolun sağ tarafında, Tiyatro yanındaki takın biraz önünde (Bosch)	II	Bosch 1951, **a.g.k.**, No: 1, 48-50.	MS 3. yüzyıl'ın ilk yarısı (Bosch)	-	✓
		Tetrapolitlerin Gerusiası, ünlü Metropolis Side'nin genel bir kararı üzerine, Artemios olarak da adlandırılan Modestus'u onurlandırdı. (Nollé)			Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 111, 415-416.	MS 3. yüzyıl'ın sonu (Nollé)		
2	Sütun (Gladyatör Kabartmaları)	Ecdadından senatörler sınıfına mensup olan başrahibe Modesta'yı Sideli'lerin (altı) defa Neokoros olan metropolisinin kararı üzere Tetrapolitler gerusiası (tebcil eder). (Bosch)	Yolun sağ tarafında, Tiyatro yanındaki takın biraz önünde (Bosch)	II	Bosch 1951, **a.g.k.**, No: 2, 50-52.		-	✓
		Tetrapolitlerin Gerusiası, Sidelilerin altı defa neokoros olan ünlü metropolisinin kararı üzerine, atalarından zaten onurlu bir kadın olan baş rahibe Modesta'yı onurlandırdı.			Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 112, 416-419.	MS 274-284 (Nollé)		
3	Heykel kaidesi	Asil dukenarius, prokurator, primipilar, konsular'ların akrabası ve halefi, müessis ve vatansever Bryonianos Lollianus'u Tetrapolitler gerusiası (tebcil eder). Senin yardımın, ey kurucu ve senin çalışmaların sayesinde nehir memnuniyetle mukaddes şehre geri geldi. Çünkü sen kendin, durup dinlenmeyen nehrin yolunu yeniden yapmakla, kaybolmakta olanı çeşmelere doğru tekrar götürdün. Bunun için sana ihtiyar Tetrapolit'ler altından yapılanlardan daha iyi bir mermer heykel ile şükranlarını bildirirler. (Bosch)	Yolun sağ tarafında Tiyatro'nun karşısında, sağdaki galerinin (?) içinde (Bosch)	I	Bosch 1951, **a.g.k.**, No: 6, 54-58.	MS 3. yüzyıl (Bosch)	-	✓

Tablo 35

4	Heykel kaidesi	Sevin Pegasis! Asil dukenarius, prokurator, primipilius, müessis ve vatansever Bryonianos Lollianus'un asil zevcesi, konsular'ların kızı ve torunu, vatansever Quirinia Patra'yı Tetrapolitler gerusiası (tebcil eder). (Bosch)	Tiyatro'nun karşısında yolun sağ kenarında, galerinin (?) içinde no:3'ün yakınında (Bosch)	I	Bosch 1951, **a.g.k.**, No: 7, 58-60.	MS 3. yüzyıl? (Bosch)	-	✓
					Foss, 1977, **a.g.k.**, 161-171.	MS 3. yüzyılın ilk yarısı		✓
		İyi Şanslar Pegasios! Tetrapolitlerin Gerusiası, Bryonianus Lollianus'un şanlı karısı Quirinia Patra'yı onurlandırdı - ünlü Ducenarius, Procuratures'in eski sahibi, primipilarius, anavatanın kurucusu ve arkadaşı-consularen'in kızı ve torunu, Anavatanın arkadaşı. (Nollé)			Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 108, 411-412.	MS 3. yüzyıl sonları (MS 270'den kısa bir süre sonrası?)		✓
5	Heykel kaidesi	Bryonianus Lollianus, ünlü Ducenarius, Primipilarius, Procuratures'in eski sahibi, danışmanların akrabası, anavatanın kurucusu ve arkadaşı, Megalopolitlerin Gerusia'sını onurlandırdı. 'Büyük Kapı 'nın yöneticisi Ktistios, nymphelerinin evinin yanına sizi yerleştirdi; böylece Zeus nehrinin ve sürekli akan suyun ilahi dalgalanmasının tadını çıkarırsınız. Çünkü sonsuz hattı kendi kaynaklarından cömertçe inşa ettin. İyi Şanslar, Ktistios! (Nollé)	C1 Caddesi'nin başında, Ana Kapı yakınında	IV	Foss, 1977, **a.g.k.**, 161-171.	MS 3. yüzyılın ilk yarısı	-	✓
					Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 105, 398-401.	MS 3. yüzyıl sonları (MS 270'den kısa bir süre sonrası?)		✓

Tablo 35 (Devam)

6	Heykel kaidesi	İçerik okunamıyor (Bryonianus Lollianus ile ilgili olabilir). (Bean)	Mustafa Erol'un avlusunda sütunlu yolun sağ kenarında, Tiyatro'dan aşağı yukarı 200 m. mesafede, taş evin sol tarafında bulunmuştur (Bosch).	I	Bosch 1951, **a.g.k.**, No: 9, 61-62.	MS 3. yüzyıl?	-	✓
					Foss, 1977, **a.g.k.**, 161-171.	MS 3. yüzyılın ilk yarısı		✓
		Bryonianus Lollianus, meşhur Ducenarius, eski prokuratür, konsüllerin akrabası, Primopilarius, vatanın kurucusu ve dostu, Zeus sunağından halkın Gerusira'sı tarafından onurlandırıldı! Senin sayende (..), sağdan (...) ağızdan (...). Bu yüzden insanlar sizin menfaatlerinize ve (...) resminize karşılık Zeus Sunağını dikti. Bol şanslar! (Nollé)			Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 107, 410-411.	MS 3. yüzyıl sonları (MS 270'den kısa bir süre sonrası?)		✓
7	Heykel kaidesi	Megalopolitler gerusiası asil ducenarius, sabık procurator, primipilars, kurucu ve vatansever Bryanianus Lollianus'un oğlu, vatanın kurucusu Bryanianus Iasonianus Seleukos, diğer adı ile Anatolios'u (tebcil etti). (Bean)	C1 Caddesi'nin başında, Ana Kapı yakınında	IV	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 116, 26. Nollé 2001, No: 110, 414-415.	-	-	✓
8	Heykel kaidesi	Uluhiyetinin ve haşmetinin muhlisi, (…)lerin Kohors I Flavia'sı (isim kayıp) için, asil (Caesar) için (bu taşı dikmiştir). (Bosch) (Marcus) Antonius (Gordianus'a), Nobilissimus (Caesar Augustus'a) kohor Flavia I Numidarum, onun ilahiyatına ve majestelerine adanmıştır (Nollé).	Tiyatro'nun karşısında yolun sağ kenarında, sütunlu galerinin içinde (Bosch)	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 8, 60-61. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 42, 311-314.	MS 3. yüzyıl? MS 238	-	✓

Tablo 35 (Devam)

9	Heykel kaidesi	Diokletianus Augustus'u. (Bean)	Şehir kapısının yakınında, doğudaki sütunlu caddenin başladığı noktada (Bean).	IV	Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 46, 80. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 46, 321-322.	MS 285-305 (Diokletianus)	✓	-
10	Heykel kaidesi	Sidelilerin parlak metropolisi dünyanın hakimi Flavius Constantius'u (tebcil eder). (Bean) Dünyanın hakimi Flavius Constantius, Side'nin görkemli metropolisini onurlandırdı. (Nollé)	Ana caddenin yanında (kuzey tarafında), takın dışında (Bean).	II	Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 49, 82-83. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 49, 325-326.	MS 337-361 (Constantius II)	✓	-
11	Heykel kaidesi	(Bu heykel) Gratianus Augustus'u (gösterir). (Bosch)	Selimiye köyünün bir sokağında, Tiyatro'nun biraz güneyinde (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 33, 77-78. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 51, 328-329.	MS 367-383 (Flavius Gratianus)	✓	-
12	Heykel kaidesi	Tanrı Julianus Augustus'u. (Bean)	No: 11'in yanında (Bean).	I	Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 48, 81-82. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 50, 327-328.	MS 361-363 (Julianus)	✓	-
13	Heykel kaidesi	Anathrope Augusta. (Bean)	Tiyatronun güneyinde, sütunlu cadde üzerinde, Mustafa Erol'un evinin arkasında, No: 10'a yakın (Bean).	I	Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 47, 81.	MS 4. yüzyıl başları (Nollé)	✓	-

Tablo 35 (Devam)

14	Heykel kaidesi	Yüksek bule'yi saygı değer demos'u (tebcil eder). Bu heykeli şehrin büyük gerusiası (dikmiştir). (Bean)	1947'de meydana çıkarılan galerili yol parçasının sonunda Tiyatro'dan aşağı yukarı 100 m. mesafede, araba yolunun üzerinde bulunmuştur (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 10, 62. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 28-29, 293-296.	MS 3. yüzyıl (Nollé)	-	✓
15	Heykel kaidesi	Yüksek bule'yi saygı değer demos'u (tebcil eder). Bu heykeli şehrin büyük gerusiası (dikmiştir). (Bosch)	No: 13'ün çok yakınında bulunmuştur (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 11, 63. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 28-29, 293-296.	MS 3. yüzyıl (Nollé)	-	✓
16	Heykel kaidesi	İmparatorun ecdadının ilahi esebinin yanında parlak bule, kuvvetli demos ve Sidelilerin altı defa neokoros olan parlak ve meşhur şehrinin muhterem, imparator seven ve asil gerusiası-ki gayri kabili cerh ilahe Athena'nın ve gerusiasının ali depinisterion'undaki ilah Dionysos'un neokorosudur – ulvi senatoyu (tebcil eder). (Bosch)	Tiyatro yakınında, sokağın sol tarafında (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 18, 66-67.	MS 2. yüzyıl 2. yarısı (Bosch)	-	✓
		İmparatorun, en görkemli bulenin, sadık demosun ve Sidelilerin altı defa neokoros alan saygıdeğer, imparator seven, şanlı ve büyük gerusiası – iltica eden tanrıça Athena ve tanrı Dionysos'un neokorosu kutsal ziyefet salonlarını, kutsal senotaya adadı (Nollé)			Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 26, 285-290.	MS 3. yüzyıl (Nollé)		

Tablo 35 (Devam)

17	Lento üzerinde	İçerik okunamıyor. Telemakhis adında bir kadın, gerusiada vazife görürken gerusianın ziyafet binasını kendi parası ile tamir ettirmiştir? (Bean)	Tak yapısında kullanılan bir lento üzerinde (Bean).	I	Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 51, 83-84.	-	-	✓
		(Sonra ...) ... karar ...) Valinin gayretli teşviki ile Pupilius, biri (...) ve her şeyden önce şehrin ve Gerusia'nın koruyucusu ve hayırseveridir, selefleri olarak hakları korudu. Valilik, şanlı ve imparatorluk seven, kutsal ve büyük Side Büyük Gerusia'nın yaşam haklarının eski avukatı olan Sophron olarak da anılan Proklos'u, kutsal ziyafet salonunu ziyafetlerine uygun hale getirmek için fonlarından inşa etti ve yeniden restore etti. İyi şanslar Telemachios! (Nollé)			Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 153, 471-474.	MS 2. yüzyıl - 3. yüzyıl başları (Nollé)		
18	Söve/lento?	Tiberius Claudius Bithynicus'un prokonsul'luğu zamanında. (Bosch)	Tiyatro'nun yanındaki takın içine sonradan yerleştirilen ikinci bir kapının üst sövesi olarak kullanılmıştır (Bosch).	II	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 28, 74-75.	-	-	✓
					Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 154, 475.	Hadrianus Dönemi (MS 135-138)		
19	Heykel kaidesi	Senato ve halk ve gerusianın (…) (Bean)	C1 Caddesi yakınlarında, Hamamın (Müze) yanından geçen yan sokakta bulunmuştur (Bean).	II	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 177, 63.	MS 3. yüzyıl sonu – 4. yüzyıl başı (Nollé)	-	✓
					Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 113, 419-420.			
		Paion'un oğlu Aurelius Konan, Artemis heykelini ve kaidesini bağışladı. (Nollé)			Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 5, 263.	MS Erken 3. yüzyıl (Nollé)		

Tablo 35 (Devam)

21	Heykel kaidesi	Aurelius Paioniannos Konon Artemis'in heykelini kaidesi ile birlikte vakfetti. (Bean)	1958'de sütunlu caddede Agora'nın karşısında, geç şehir surunun dibinde bulunmuştur (Bean).	II	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 135, 39	-		
		Paion'un oğlu Aurelius Konan, Artemis heykelini ve kaidesini bağışladı. (Nollé)			Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 5, 263.	MS Erken 3. yüzyıl (Nollé)		
22	Heykel kaidesi	Agoranomosluk yapan Maximinianos Touesianos bu heykeli kendi parasından çok sevgili vatanına (sundu). (Bean)	1959'da Tiyatro'nun karşısında sütunlu caddede bulunmuştur (Bean).	I	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 137, 39.	-	-	✓
					Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 155, 475-476.	MS 3. yüzyıl ortaları (Nollé)		
23	Sütun kaidesi (?)	İçerik tam olarak okunamıyor. "Lukius Publius Aelius …."un, muayüzyılen bir binayı "bütün süsleriyle" yani bütün dekorlarıyla, kendi parasıyla inşa ettirdi" (Bosch)	No: 14 ve 15'in yakınında (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 12(a), 64-65, No:36(c), 78-79, No:37(d), 79.	MS 2. yüzyıl'ın ilk yarısı? (Bosch)	-	✓
		4 fragman halindedir (a,b,c,d). a, c, d, 1947 Raporu No: 12, 36, 37, b ise yeni fragmandır. Tercümesi: Lucius Publius Aelius …lianus Ch… pon bu sütunu kaidesi, alt silmesi ve başlığı ile birlikte vatanına hibe etmiştir (Bean)			Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 85, 6.	-		
		Lucius Publius Aelius ... lianus L(am)pon, sütun kaidesini başlığıyla beraber vatanına bağışladı (Nollé).			Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 162, 481-482.	Yüksek İmparatorluk Dönemi		
24	Mozaik zeminde	Bu mozaik …atos'un oğlu Theodoros yılında, (…) ve Baba, indiksiyon'un 1. yılının 10. ayında yeniden yapılmıştır (Bean – Nollé)	Agora kapısının birkaç metre kuzeyinde, sütunlu caddenin doğu tarafı portikinin zemininde, 1 no'lu evin önünde. (Bean).	II	Bean, 1956, **a.g.k.**, No: 70, 95-96.	-	-	✓
					Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164, 483-484.	MS 5. yüzyıl (Bean – Nollé)		

Tablo 35 (Devam)

25	Mozaik zemin üzerinde	(Bu mozaik) alçakgönüllü müdür Paulos (?) zamanında (yapılmıştır). (Bean) Alçakgönüllü majordomus (Proklos) adı altında (yapılmıştır) (Nollé)	Sütunlu caddenin stoasında, Tiyatro'nun karşısında mozaik döşeme üzerinde yer almaktadır (Bean).	I	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 181, 64. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 163, 482-483.	MS 6. yüzyıl (Bean)	-	✓
26	Profilli beyaz mermer kaide (?) üzerinde	Bu stoa en iyi hatip Skolastikus ve Baba Pelagios zamanında, 6. İndiksiyonda yenilendi. (Nollé)	Sütunlu caddenin doğusunda, Anıtsal Nymphaeum'a yakın bir noktada bulunmuştur (Nollé).	IV	Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164a, 484-485.	MS 5. yüzyılın ortası – 6. yüzyılın başı	-	✓
27	Profilli beyaz mermer kaide (?) üzerinde	Bu stoa en iyi hatip Skolastikus ve Baba Pelagios zamanında, 6. İndiksiyonda (yenilendi). (Nollé) Bu stoa en iyi hatip Georgios zamanında, 6. İndiksiyonda (yenilendi). (Onur)	Sütunlu caddenin doğusunda, Anıtsal Nymphaeum'a yakın bir noktada bulunmuştur (Nollé).	IV	Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 164a, 484-485. Onur, 2006, **a.g.k.**, 196-197.	MS 5. yüzyılın ortası – 6. yüzyılın başı MS 5. yüzyılın ortası – 6. yüzyılın başı	-	✓
28	Kalker blok üzerinde	III. Lejyon Cyrenaica'nın tribunusu, Mısır'da Iuridicus vazifesini gören, Kappadokya-Kilikia eyaletinde imparator adına procuratorluk yapan, kahraman Marcus'un dedesi, Sergia tribusuna mensup Gaia oğlu Caius Iulius Proculus (Bean).	1958'de sütunlu caddeden, Hamam (Müze) yanındaki denize doğru giden yan sokakta bulunmuştur (Bean).	I	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 118, 27. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 55, 335-337.	Nero Dönemi Flavius Dönemi	-	✓

Tablo 35 (Devam)

29	Bir blok üzerinde (3 fragman halinde, a, b, c)	(a) (halk), Aphrodite'nin faziletli rahibesi (falanın kızı falanı tebcil etti). Heykeli ise kocası Archedemos oğlu Obrimos oğlu Platon iffet ve vakarı yüzünden rekzetti, (b, c) (halk), terbiyeli ve mütevazi bir delikanlı olan, (falan tanrının) rahibi Platon oğlu genç Obrimos'u (tebcil etti). Heykeli ise babası Archedemos oğlu Obrimos oğlu Platon sevgi nişanesi olarak rekzetti. (Bean).	1959'da Tiyatro ile sütunlu cadde arasında bulunmuştur (Bean).	I	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 121, 30-31.	-	-	✓
		-Aphrodite'nin beşinci yılında, rahibe heykeli, kocası, Archedemos'un torunu Obrimos'un oğlu Platon tarafından şerefi ve kutsallığı nedeniyle dikilmiştir. -Obrimos [küçük olanı], Pla[ton]'un oğlu, yakışıklı ve onurlu bir genç. Bu heykel, masrafları kendisine ait olmak üzere, babası Arche-de[mos'un torunu O[brimos'un oğlu] Platon tarafından sevgisinden dolayı dikilmiştir. (Nollé).			Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 98-99, 387-389.	Erken İmparatorluk Dönemi		
30	Dikdörtgen blok üzerinde	Halk Artemidoros kızı, Marcus Se(…)us'un karısı Firmilla'yı onurlandırdı. (Bean)	Vespasianus Anıtı'nın yerine sonradan yapılan çeşmede kullanılmıştır (Bean).	II	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 126, 34.	-	-	✓
					Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 94, 385.	Yüksek İmpratorluk Dönemi		
31	Fragman üzerinde	Halk, (…)'ın kızı, Julius (?)'un karısı Flavia'yı onurlandırdı. (Bean)	1958'de Tiyatro yakınında sütunlu caddede bulunmuştur (Bean).	I	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 129, 37.	-	-	✓
					Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 96, 386.			

Tablo 35 (Devam)

32	Taş blok üzerinde	(….) kendisine göstermiş olduğu fazilet ve iyi niyetten dolayı. (Bean)	1959'da şehrin iç kapısının hemen dışında, sütunlu caddenin kenarında bulunmuştur (Bean).	II	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 132, 38. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 115, 421.	-	-	✓
33	Heykel kaidesi üzerinde	İyi Talihler! Side'li Marcus Aurelius Philoxenos münadi ve komedi aktörü olarak kutsal yarışmalarda parlak zaferler kazanıp aşağıdaki oyunlarda galip gelmiştir: Pek parlak ve şanlı vatanında (yani Side'de) Mystikos'ta yedi (?) defa. Hermoupolis'te Isokapitolion yarışmasında. Damaskos (Şam)'da Sebasmia yarışmasında. Daphne civarındaki Antiocheia (Antakya'da Hadrianeia yarışmasında. Neokaisareia (Niksar)'da Aktia'ya denk sayılan Pontos Birliği ve Eukrates'in yarışmalarında (Yukarıdaki yarışmalar kutsal ve bütün dünyaya açık olup galip gelenler bir zafer alayına hak kazanır). Kastabala'da Severia Peraseia ve (….) yarışmalarında ikişer defa (Bunlar kutsal olup zafer alayına hak kazanır) galip gelmiştir. Bunlardan başka kutsal yarışmalarda (…) defa. Mükafatları bir talent olan yarışmalarda on beş defa; mükafatları yarım talent veya bin drahme olan yarışmalarda seksen beş defa galip gelmiştir. Heykel ise, Musaios müsabaka tertipçisi iken, mükafat olarak Konon tarafından diktirilmiştir. (Bean)	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 116'nın hemen arkasında, şehrin dış kapısının iç tarafında, sütunlu caddenin batı kenarında bulunmuştur (Bean).	I	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 149, 51-55. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 130, 437-440.	- MS 205-212 (Nollé)		✓

Tablo 35 (Devam)

34	Küçük bir altar üzerinde	(…) Artemon, Athenobios'un oğlu, şükran günü hediyesi olarak. (Nollé)	Sütunlu cadde üzerindeki bir evin duvarına monte edilmiş bir şekilde bulunmuştur (Nollé).		Bossert, 1950, **a.g.k.**, 9. Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 19, 276.	MÖ 2. yüzyıl (Bossert) MÖ 3. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başları (Nollé)	✓	
35	Kireç taşı blok üzerine	(Fl.) Eutolmi (os…) okleios (…) ustinianus v.c., Consul(aris) tarafından 250 (sütun) restore edildi. (Nollé)	Tiyatro'nun yakınındaki bir Bizans yapısında bulunmuştur (Nollé).	I	Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 156, 476-477.	Geç Antikçağ (?)	-	-
36	Heykel kaidesinde	Aynı kaide üzerinde iki yazıt (a, b). a: İyi şanslar, Hermolaos, b: İyi şanslar, Hermolaos, Schluckspecht (?)(Nollé)	Agora yakınlarındaki sütunlu caddeden ele geçmiştir (Nollé).	II	Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 244, 557.	MS 3-5. yüzyıl	-	✓
37	Lahit parçası	Ateimetos hayatta iken (bu lahdi kendisi için yaptırmıştır, v.s.) (Bosch)	Ana Kapı ile Tak arasında, sütunlu cadde üzerinde, İbrahim Özen'in tarlasında bulunmuştur (Bosch).	III	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 31, 77. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 222, 539.	-	-	✓
38	Heykel kaidesi	Çok temiz bir şekilde kazılarak silinmiş 4 satırlık bir yazıt mevcut, *damnatio memoriae*?	Yolun sağ tarafında Tiyatro'nun karşısında, sağdaki galerinin içinde (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:5, 53. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 295, 580.	-	-	✓

Tablo 35 (Devam)

39	Mermer parçası	İçerik okunamıyor (Demiurgos? yazıtı)	Yolun sol kenarında, Tiyatro'nun yakınında (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:16, 66. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 328, 588.	-	-	✓
40	Fragman halinde	İçerik okunamıyor (Bean), Vibia (…) (Nollé)	Sütunlu caddede bulunmuştur (Bean).	?	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 178, 63. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 262, 566.	-	-	✓
41	Heykel kaidesi	İçerik okunamıyor	Yolun sağ kenarında, Tiyatro'daki kapının karşısında, sütunlu galerinin başında (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:3, 52-53. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 275, 571-572.	- -	✓	-
42	Heykel kaidesi	İçerik okunamıyor	Yolun sağ kenarında, Tiyatro'nun karşısında, yalnız alçak duvar kalıntıları görülen geç bir yapıda destek veya kapı direği olarak kullanılmış (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:4, 53. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 288, 577-578.	- -	✓	-

Tablo 35 (Devam)

43	Mermer levha üzerinde	İçerik okunamıyor	Yolun sol kenarında, bir dükkanda (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:13, 65. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 324, 587.	- -	-	✓
44	Mermer levha üzerinde	İçerik okunamıyor	Yolun sol kenarında, Tiyatro'nun yakınında (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:14, 65. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 333, 589.	- -	-	✓
45	Mermer parçası	İçerik okunamıyor	Yolun sol kenarında, Tiyatro'nun yakınında (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No: 15, 65. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 352, 595.	- -	-	✓
46	Kireçtaşı parçası	İçerik okunamıyor	Yolun sol kenarında, Tiyatro'nun yakınında (Bosch).	I	Bosch, 1951, **a.g.k.**, No:17, 66. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 264, 566-567.	- -	-	✓
47	Fragman halinde	İçerik okunamıyor.	Tiyatro'nun güneybatısındaki sütunlu cadde üzerinde bulunmuştur (Nollé).	I	Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 327, 587-588.	-	-	-
48	Fragman halinde	İçerik okunamıyor.	Tiyatro'nun güneybatısında, cadde üzerinde bulunmuştur (Nollé).	I	Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 355, 595.	-	-	-

Tablo 35 (Devam)

49	Arşitrav bloğu üzerinde (2 blok halinde)	İçerik okunamıyor.	1960'ta, sütunlu caddenin Agora'ya yakın bir yerinde bulunmuş (Bean).	II	Bean, 1965, **a.g.k.**, No: 168, 61. Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 338, 590.	-	-	✓
50	Mermer kaide üzerinde	(kurdu) …. -cus, Romalıların prokonsülü, onun hamisi ve velinimeti.	Tiyatro'nun kuzeyindeki C2 Caddesi'nin başlangıcında bulunmuştur.	I	Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 1, 90-92.	MÖ 1. yüzyıl	-	✓
51	Heykel kaidesinde	Genç Hadrianus (yerleştirildi) Glauketes'in üzerine.	Tiyatro'nun girişi önünde, C2 Caddesi'nin doğu portikosuna ait stylobat sırası hizasında	I	Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 5, 97.	MS 3. ya da 4. yüzyıl	-	✓
52	Sütun gövdesi yüzeyinde	Olympis ve Varos.	C1 Caddesi, R1-R2 konutları önü	III	Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 22, 112-113.	MS 3. yüzyıl	-	✓
53	Heykel kaidesinde	Büyük Fabrika çevresindeki Gerusia (onurlu) Quirinia Patra, Bryonianus Lollianus'un ünlü karısı - ünlü Ducenarius'un kızı, eski vekillik sahibi, Primipilarius, vatanın kurucusu ve dostu ve anavatanın her konuda hayırseveri ve konsolosların torunu, vatan dostu. İyi şanslar Pegasios!	B Caddesi, Propylon (?) yakınları	-	Nollé, 2001, **a.g.k.**, No: 109, 412-414.	MS 3. yüzyıl sonları (MS 270'den kısa bir süre sonrası?)	-	✓
54	Yapı ithaf yazıtı	Caius'un kızı, kahraman Marcus'un kardeşi (?) ….a Magna. (Bean) (n. n. onurlu ? ..)ia Magna, Gaius'un kızı, kahraman Marcus. (Nollé)	B Caddesi'nin güney ucundan.	-	Nollé, 1993, **a.g.k.**, No: 56, 337.	- Flaviuslar Dönemi (?)		✓

Tablo 35 (Devam)

55	Kireç taşı blok üzerinde	Gorg[ias] oğlu Hybristos, Pantagathos'un vasiyetine uygun olarak [onun vasiyetinden] kül kabını kaidesiyle birlikte restore etti.	B Caddesi, Doğu portiko önündeki açık su kanalının parapet blokları altında, devşirme olarak kullanılmıştır.	-	Adak, Akdoğu-Arca ve Oktan, 2019, **a.g.k.,** No: 21, 111-112.	Geç Hellenistik – Erken İmparatorluk Dönemi		✓

Tablo 35 (Devam)

C Caddesi'nden Ele Geçen Heykeller ve Heykel Fragmanları					
No	İsim	Buluntu Yeri	Alan kodu	Yayın	Dönemi
1	Başında şerit olan atlet heykeli(?)	Sütunlu caddenin Tiyatro'nun karşısına rastlayan bölümünün kazısı sırasında	I	İnan, 1951, **a.g.k.**, No:28, 35	-
				İnan, 1975, **a.g.k.,** No:110, s. 162.	
2	Herakles Heykeli	Tiyatro'nun karşısında sütunlu caddede, Tak yapısına 25-30 m. mesefade	I	İnan, 1956, **a.g.k.**, No:1, 50	Antoninler Dönemi (İnan)
				İnan, 1975, **a.g.k.,** No:29, 78-83.	MS 2. yüzyıl'ın sonları (İnan)
3	Eros Başı Parçası	Sütunlu caddenin kazısı sırasında	I	İnan, 1956, **a.g.k.**, No:7, 52	MS 3. yüzyıl sonları (İnan)
				İnan, 1975, **a.g.k.,** No:90, 139-140.	MS 3. yüzyıl'ın üçüncü çeyreği (İnan)
4	Athena Başı Parçası	1959 yılında sütunlu cadde kazısında Tiyatro önünde bulunmuştur	I (?)	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:14, 52	Antoninler Dönemi
5	Khimationlu Erkek Torsosu	1958 yılı kazıları sırasında sütunlu caddede, Tak yapısının dışında, Agora yakınlarında	II	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:26, 73-74.	Hadrianus Dönemi
6	Herakles Başı	1948 yılı kazısı sırasında sütunlu caddede Tak yapısının yakınında bulunmuştur.	I	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:31, 84.	Antoninler Dönemi (MS 2. yüzyıl'ın sonları)
7	Eros Torsosu	1959 yılı sütunlu cadde kazısında Agora'nın önünde bulunmuştur.	II	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:33, 88.	-
8	Giyimli Kadın Heykeli Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:44, 99.	-
9	Silenos Başı Parçası	1959 yılında sütunlu cadde kazısında IX. Tiyatro kemerinin yakınında bulunmuştur.	I	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:51, 107.	-
10	Giyimli Kadın Torsosu (Pudicitia Tipi)	1950 yılında sütunlu cadde kazısında Tiyatro'nun karşısında bulunmuştur.	I	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:57, 118.	Antoninler Dönemi Başları
11	Erkek Başı	1959 yılı sütunlu cadde kazısında Tiyatro'nun 6. kemeri karşısındaki portikte bulunmuştur.	I	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:79, 139-140.	MS 4. yüzyıl başları (Constantinus Dönemi)
12	Erkek Başı Parçası	1947 yılı sütunlu cadde kazısı, Tiyatro karşısında bulunmuştur.	I		-
13	Kadın Başı Parçası	1959 yılı sütunlu cadde kazısında Tiyatro'nun dördüncü kemeri önünde bulunmuştur.	I	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:114, 163.	-

Tablo 36

14	Kadın Heykelciği Parçası	1959 yılında sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:132, 168.	-
15	Giysi Parçası (Bronz)	Sütunlu cadde kazısından bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:146, 171.	-
16	Giysi Parçası (Bronz)	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:147, 171.	-
17	Giysi Parçası (Bronz)	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:148, 171.	-
18	Kadın Eli	1959 yılında sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:156, 173.	-
19	Kadın Eli Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:164, 174.	-
20	Kadın Eli Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:166, 175.	-
21	Patera Tutan El	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:172, 176.	-
22	Patera Tutan El Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:178, 177.	-
23	Tykhe Heykelciği Parçası	1959 yılında sütunlu cadde kazısında Tiyatro karşısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:209, 182. Öztunç, 2018, **a.g.k.**, s.53,54.	-
24	Heykelcik Parçası	1959 yılında sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:223, 184.	-
25	Sol Kol Parçası	1960 yılında kent kapısı yanında sütunlu caddede bulunmuştur.	IV	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:273, 194.	-
26	Sol Kol Parçası	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:280, 195.	-
27	Kol Parçası	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:281, 195.	-
28	Kol Parçası	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:282, 195-196.	-
29	Sağ Kol Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:289, 196-197.	-
30	Kol Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:297, 197.	-
31	Küçük Sağ Kol Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:303, 198.	-

Tablo 36 (Devam)

32	Sol El Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:322, 201.	-
33	Manto Sarılı Sağ Kol Parçası	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:336, 204.	-
34	Manto Sarılı Sağ Kol Parçası	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:338, 204.	-
35	Zırhlı Heykel Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:339, 204.	-
36	Sağ Bacak Parçası	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:355, 207.	-
37	Bacak Parçası	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:369, 209.	-
38	Bacak Parçası	Sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:370, 209.	-
39	Plinth Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:406, 215.	-
40	Plinth Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:409, 215.	-
41	Kaide Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:413, 216.	-
42	Kaide Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:414, 215.	-
43	Kaide Parçası	Sütunlu caddede bulunmuştur.	?	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:416, 216-217.	-
44	Hayvan Heykelciği Parçası	1959 yılında sütunlu cadde kazısında hamamın önünde bulunmuştur.	II	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:428, 218.	-
45	Kartal Figürü	1947 yılında sütunlu cadde kazısında bulunmuştur.	I	İnan, 1975, **a.g.k.,** No:430, 219.	-
46	Zırhlı İmparator Torsosu	B Caddesi	-	İnan, 1975, **a.g.k.**, No. 93, 153-154.	Hadrianus Dönemi (?)

Tablo 36 (Devam)